

ΘΡΑΚΙΚΑ

ΣΥΓΓΡΑΜΜΑ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ

ΕΚΔΙΔΟΜΕΝΟΝ ΥΠΟ ΤΟΥ ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ
"ΘΡΑΚΙΚΟΥ ΚΕΝΤΡΟΥ,"

*Βραβευθέν υπό της 'Ακαδημίας 'Αθηνών και της έν Παρισίαις
'Εταιρείας πρός ένίσχυσιν τών 'Ελληνικών Σπουδών*

ΤΟΜΟΣ ΤΡΙΑΚΟΣΤΟΣ ΠΡΩΤΟΣ

ΙΣΤΟΡΙΑ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΔΙΔΥΜΟΤΕΙΧΟΥ
ΚΑΙ ΠΕΡΙΧΩΡΩΝ (1778 - 1953)

APPROVED

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

ΓΡΑΦΕΙΑ ΘΡΑΚΙΚΟΥ ΚΕΝΤΡΟΥ: ΟΔΟΣ ΒΟΥΛΗΣ 20Α
(ΠΡΟΣΦΩΡΙΝΗΣ ΚΟΡΑΗ 5)

1959

“ΘΡΑΚΙΚΑ,”

ΥΠΟ Δ. ΜΑΝΑΚΑ, ΔΙΔΑΣΚΑΛΟΥ

ΙΣΤΟΡΙΑ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΔΙΔΥΜΟΤΕΙΧΟΥ ΚΑΙ ΠΕΡΙΧΩΡΩΝ (1778 - 1953)

ΤΙΝΑ ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΜΕΛΕΤΗΣ ΤΟΥ κ. ΜΑΝΑΚΑ

Αἱ ἐκδόσεις τῶν «Θρακικῶν» μετ' εὐχαριστήσεως προβαίνουν εἰς τὴν δημοσίευσιν τῆς ἀξιολόγου καὶ ἐμπεριστατωμένης πραγματείας τοῦ παιδαγωγοῦ Λιδασκίλου, γηγενοῦς Διδυμοτείχου, κ. Δημητρίου Μανάκα: «Ἱστορία Παιδείας Διδυμοτείχου καὶ περιχώρων».

Ὁ συγγραφεὺς, ἀπὸ προσωπικὰς του ἐντυλώσεις, ἐξ ἀφηγήσεων τῶν γερωνοτιέρων καὶ ἐξ ἐπισήμων πηγῶν, ὡς καὶ με' ἰδικά του ἀξιοπρόσεκτα σχόλια, παρουσιάζει πολέτιμον συλλογὴν τῆς παλαιότερας καὶ νεωτέρας ἐποχῆς, με' φιλοσοφίαν δὲ ἀξιοθαύμαστον καὶ με' ἀγάπην πρὸς τὴν πατρίδα του ἐπαινετὴν, δίδει ζωντανὴν εἰκόνα τῶν διαφορῶν φάσεων καὶ ἐξελίξεων τῆς Παιδείας εἰς τὴν πόλιν καὶ ὀλόκληρον τὴν πολυπληθεῆ περιφέρειαν τοῦ Διδυμοτείχου, κατὰ τὴν ζωντανὴν καὶ με' διάφορα ἱστορικὰ γεγονότα συνδεομένην ἐποχὴν ἀπὸ τοῦ 1778—1953. Ἡ μελέτη τοῦ κ. Μανάκα παρουσιάζει ἰδιαιτέρον ἐνδιαφέρον κυρίως διὰ τοὺς κατοικοὺς Διδυμοτείχου, ἀλλ' ἐπεκτείνεται καὶ γενικώτερον εἰς ὀλόκληρον τὴν Θράκην, ἐν συνδυασμῷ πρὸς τὰ διαδραματισθέντα διάφορα ἱστορικὰ καὶ πολιτικὰ γεγονότα, κατὰ τὴν σκοτεινὴν, πολυκύμαντον καὶ ταραχώδη ἐποχὴν τῆς δουλείας, με' τὰ ὁποῖα, φυσικὸν εἶναι, νὰ εἶναι συνυφασμένη. Εἶναι ἄξιον νὰ σημειωθῇ ὅτι ἐκτός

τῶν ἄλλων δεινῶν, δὲν ἔλειπον καὶ οἱ συνήθεις διχασμοὶ καὶ τὰ προσωπικὰ πάθη τῶν τεταγμένων διὰ τὴν διοίκησιν καὶ ἐκπαίδευσιν τοπικῶν παραγόντων, ἅτινα ἐδημιουργοῦν ὀλεθρίαν διάφρεσιν, ἐπὶ βλάβῃ τῶν τοπικῶν συμφερόντων. Αἱ διενέξεις αὗται ἔφθανον εἰς σημεῖον ὥστε νὰ ἐπικαλῆται ὁ Μητροπολίτης ἐνίοτε τὴν ἐπέμβασιν τῶν τουρκικῶν καὶ βουλγαρικῶν ἀρχῶν, μὲ μείωσιν τοῦ κύρους καὶ τῆς ἀξιοπρεπειᾶς τῶν ἐκ τῶν προνομίων ἀπορροεόντων δικαιωμάτων τῆς Ἑλληνικῆς Ἐθνότητος.

Παρ' ὅλα ταῦτα ἡ φιλοτιμία τῶν κατοίκων καὶ ἡ ἔφεσις πρὸς πρόοδον, παρεῖχον ἐνθαρρυντικὰ παραδείγματα, τοῦτο δὲ κατεφάνη καὶ ὅταν ἡ Διοίκησις καὶ ἡ Πολιτεία περιῆλθον, μετὰ τὴν Ἑλληνικὴν κατοχὴν, εἰς τὴν ἐκ τοῦ Κέντρον Ἑλληνικὴν ἐξάρτησιν, ἥτις ἐθεώρησεν ἀπαραίτητον διὰ πολὺν καιρὸν τὴν συνεργασίαν τῶν Θρακικῶν παραγόντων, μέχρις ὅτου ἀφομοιωθῆ καὶ παγτωθῆ ὀριστικῶς ἡ κεντρικὴ κρατικὴ μηχανή.

Ἐκτιμῶντες τὴν ἐργασίαν, τοῦ ἀνευ συγγραφικῶν ἀξιώσεων κ. Μανᾶκα, συγχαίρομεν αὐτὸν διὰ τοὺς κόπους καὶ τὴν ὑπὲρ τῆς Πατρίδος του καὶ τῆς Παιδείας στοργὴν καὶ ἀγάπην καὶ εὐχόμεθα ἵνα τὸ παράδειγμα του εὖρη μιμητὰς καὶ μεταξὺ ἄλλων συναδελφῶν του, ἐκ διαφόρων περιοχῶν τῆς Θράκης.

Ἡ Σύνταξις τοῦ Περιηδικοῦ μας ἐπιθυμεῖ νὰ συμπεριλάβῃ εἰς τὰς ἐκδόσεις τῶν «Θρακικῶν» πᾶν ὅτι γράφεται καὶ ἀφορᾷ Ἑθνικῶς σκοπούς, καὶ διαιωνίζει γεγονότα καὶ ἐποχὰς ἅτινα δὲν πρέπει νὰ λησμονηθοῦν καὶ νὰ καλυφθοῦν ἀπὸ τὸν πανδαμάτορα χρόνον.

Ζιζανιάς

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Ἡ παρούσα πενήχρᾳ πραγματεία καταχρηστικῶς θά τιτλοφορηθῇ «Ἱστορία ἐκπαιδευτικῆς κινήσεως Διδυμοτείχου καὶ περιχώρων», διότι γνώρισμα ἱστορικὸν δὲν ἔχει, ὁ δὲ ὑποφαινόμενος οὔτε ἱστορικὸς εἶναι οὔτε συγγραφικὴν ἱκανότητα ἔχει καὶ οὔτε ποτέ φημι εὐρεῖσθαι τοιοῦτον τίτλον. Πῶς ὅμως νὰ ὠνομάζετο αὕτη, ἀφοῦ ἡ ὑπ' ἀριθ. 319/3-1-53 διαταγὴ τοῦ κ. Ἐπιθεωρητοῦ Δημοτικῶν Σχολείων Διδυμοτείχου, κατόπιν τῆς ὁποίας προσέβημεν εἰς τὴν σύνταξιν αὐτῆς, διελάμβανεν ἱστορίαν τοῦ Σχολείου; Ἐῤῥστοχος θὰ ἦτο ὁ τίτλος «Συλλογὴ πληροφοριῶν περὶ πνευματικῆς ἀναπτύξεως τῆς πόλεως Διδυμοτείχου καὶ περιφερείας». Ἀπὸ αὐτὰς καὶ ἐγὼ ἤρχισα καὶ σιγὰ σιγὰ ἐφθάσα εἰς τὸν χαρακτηρισμὸν «Ἱστορία». Διὰ τὴν προσπάθειάν μου αὐτὴν ἐστάθην τυχερός· διότι ἡ Ἱερὰ Μητρόπολις Διδυμοτείχου μετὰ μεγάλης εὐχαριστήσεως ἔθεσεν εἰς τὴν διάθεσίν μου ὅλα τὰ ἀρχεῖα τῆς, ἀπὸ τὰ ὁποῖα συνέλεξα τὰ περισσότερα στοιχεῖα ἢ καλύτερον νὰ εἴπω ἀντέγραφα, διὰ νὰ εὐρίσκωμαι εἰς τὴν πραγματικότητα. Πολυτίμουι πληροφορίας μοι ἔδωσαν εὐαίσης καὶ οἱ ὀλίγοι ἐπιζῶντες συμπολίται μου ὑπερήλικες, οἱ ὅποιοι ἤκουον τὰ γεγονότα ἐκ τῶν προγόνων τῶν ἢ οἱ ἴδιοι ἔζησαν αὐτὰ ἐν Διδυμοτείχῳ. Ἐγὼ, ὡς γηγενής, προσέθεσα ἐκεῖνα, τὰ ὁποῖα ἤκουσα ἀπὸ τοῖς προγόνους μου καὶ ἔζησα μόνος τὰ γεγονότα καὶ ὅσα ἐνθυμοῦμαι ἀπὸ τὴν μαθητικὴν ζωὴν. Προβαίνω συνεπῶς, ἀνεληρέαστος ἀπὸ προσωπικῆς συμπαιθείας ἢ ἀντιπαθείας πρὸς αἷμα, εἰς μερικὰς κρίσεις γεγονότων καὶ προσώπων καὶ παρκαλῶ τοὺς πατριώτας μου ἀναγνώστας νὰ μὲ συχωρήσουν διὰ παρατηρητήσομενας τυχὸν σφαλερὰς κρίσεις ἢ παραλείψεις. Νομίζω ὅτι μὲ τὴν ἐκτέλεσιν τῆς ὡς ἄνω διαταγῆς τοῦ κ. Ἐπιθεωρητοῦ, εὐρίσκομαι εἰς τὴν εὐχάριστον θέσιν νὰ φέρω μὲ τὴν μελέτην αὐτὴν, εἰς τὴν μνήμην τῶν ἐν τῇ ζωῇ ἐδῶ καὶ ἀλλαγῶ εὐρίσκομένων πατριωτῶν μου, τὸ σχολεῖον, εἰς τὸ ὅποῖον ἐφοίτησαν, τὴν παιδικὴν καὶ μαθητικὴν ζωὴν τῶν καὶ γενικῶς τὴν πνευματικὴν ἐξέλιξιν τοῦ τόπου τῆς καταγωγῆς τῶν. Πιστεύω ὅτι αὐτὸ θὰ τοὺς συγκινήσῃ καὶ ὅτι εὐχαρίστως θὰ τὸ ἀναγνώσουν. Ἄν ἡ παρούσα πτωχὴ μελέτη εἶναι πλημμελής καὶ ἀκατάλληλος νὰ ὀνομάζεται ἱστορία πνευματικῆς ἐξελξεως τοῦ τόπου καὶ εἰδικῶς τοῦ Σχολείου, τὸ ὅποῖον ἔχω τὴν τιμὴν νὰ διευθύνω ἀπὸ 20ετίας, ἃς μὲ συχωρήσουν καὶ ἃς διορθώσουν αὐτὴν συμπληροῦντες καὶ ἀνασυντάσσοντές

την, ἐφ' ὅσον θὰ παρουσιάσουν πραγματικότητα πληρεστέραν. Ἐγώ, τότε, προσωπικῶς θὰ χαρῶ διότι ἔγινε ἀφορμὴ εὐρύτερας μελέτης τοῦ θέματος τούτου.

Διδυμότηχον 21—11—1953.

ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ ΜΑΝΑΚΑΣ

Διευθυντὴς τοῦ Α' Σχολείου Διδυμοτείχου

Υ. Γ. Θεωρῶ εὐχάριστον ὑποχρέωσιν νὰ τονίσω καὶ ἐξάρω τὴν εὐγενῆ προθυμίαν τοῦ ἐν Ἀθήναις Θρακικοῦ Κέντρου καὶ ἰδιαιτέρως τοῦ ἐπὶ 33ετίαν συνεχῶς καὶ ἐλαξιώτατα προεδρευόντος αὐτοῦ κ. Φιλίππου Μανουηλίδου, ἐπὶ ὀλοκλήρους δεκαετίας Βουλευτοῦ Θράκης καὶ κατ' ἐπανάληψιν Ὑπουργοῦ, διότι ἀνέλαβον νὰ ἐπιμεληθῶσι τὰ τῆς παρουσιάσεως, εἰς τὸν 31ον τόμον τῶν «Θρακικῶν», τῆς πραγματείας μου ταύτης καὶ νὰ ἐκφράσω πρὸς αὐτοὺς τὰς θερμοτάτας μου εὐχαριστίας καὶ τὴν ἀπειρόν μου εὐγνωμοσύνην, διότι μὲ τὴν τοιαύτην φροντίδα καὶ σημαντικὴν δαπάνην θὰ φέρουν εἰς φῶς καὶ θὰ κυκλοφορήσουν, τὰ τόσον ἐνδιαφέροντα διὰ τὴν πατρίδα μας θέματα. Δὲν πρόκειται καὶ ἐγὼ νὰ θαυμάσω καὶ νὰ ἐπαινέσω τὸ περισπλούδαστον, λαμπρὸν καὶ σημαντικὸν ἔργον, ἕπερ δι' ἕπερ 31 μέχρι τοῦδε τόμου, τῶν 300 καὶ ἄνω σελίδων ἐκάστου, κατώρθωσαν τὸν ἄνευ προηγουμένου ἄλλοι νὰ συγκεντρώσουν, ἐκτυπώσουν καὶ κυκλοφορήσουν ἱστορικὰ, ἐπιστημονικὰ, λαογραφικὰ κ.λ.κ. θέματα, ἀποκλειστικῶς ἐνδιαφέροντα τὴν πατρίδα μας Θράκην. Ἐγὼ ἐκ τῆς περιοχῆς ταύτης τῆς Θράκης, καὶ ἐν τῇ ἀριμνήτῃ τοῦ συνταξιούχου Διδασκάλου, μὲ ἐκχυλίζοντα ἐνθουσιασμόν διὰ τὰ συντελεσθέντα, εἶχουσι ὅπως ἡ ἀκτινοβόλος καὶ φωτεινὴ Ἐθνικὴ δράσις τοῦ Θρακικοῦ Κέντρου, συνεχισθῆ πρὸς ὀλοκληρωτικὴν περίωσιν τῶν πνευματικῶν θησαυρῶν τῆς ἀπώλεσθείσης ἀγαπητῆς μας Θράκης.

Αὐγουστος 1959.

Δ. Μ.

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟΝ

ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΙΣ ΔΙΔΥΜΟΤΕΙΧΟΥ

ΚΑΙ ΠΕΡΙΧΩΡΩΝ ΕΠΙ ΤΟΥΡΚΟΚΡΑΤΙΑΣ

Ὁ Τοῦρκος κατακτητής, καθὼς ὁμιλεῖ ἐκτενῶς καὶ ἡ ἱστορία μας, ἔδωκε προνόμια εἰς τὸν Ἑλληνικὸν λαόν, ὅσα τῇ ὑποδουλώσει του, διὰ τὰ περιποιηθῆ καὶ ἐξυπηρετήσῃ, τάχα, αὐτόν, ἐν τῇ πραγματικότητι ὅμως, τοῦτο ἀπέβλεπεν εἰς πολιτικὴν σκοπιμότητα μᾶλλον, παρὰ εἰς τὴν ἀνακούφισιν τοῦ δούλου Ἑλληνισμοῦ. Ἐξ ἄλλου τὰ προνόμια ταῦτα δὲν ἐφηρμόσθησαν ὁμοιομόρφως εἰς ὅλα τὰ μέρη τῆς Αὐτοκρατορίας ἢ οὐδὲν ἔπραγματοποιήθησαν καὶ ἀναλόγως τῶν συνθηκῶν ἐκάστου μέρους. Ἐξήγγειλαν ἐλευθερίαν ἐκτελέσεως τῶν θρησκευτικῶν καθηκόντων τῶν ραγιαδῶν, πλὴν ὅμως δι' ἔκδοσιν Αὐτοκρατορικοῦ φερμανίου πρὸς ἀνέγερσιν ναΐδριου εἰς τὸ πλεον ἀπομεμακρυσμένον χωρίον, ἐχρειάζετο πολυχρόνιος ἐνέργεια καὶ τίς οἶδε, πόσα ἄλλα μέσα ἀπαιτοῦντο διὰ τὰ καμφθῆ ἡ Αὐτοκρατορικὴ βουλή. Πολὺ περισσότερον δύσκολος ἢ μᾶλλον ἀκατόρθωτος ἦτο ἡ ἔκδοσις φερμανίου περὶ ἰδρύσεως Σχολείου, διότι ὁ κατακτητής καλῶς γνωρίζων τὴν σημασίαν τῆς Παιδείας, ἠθέλησε νὰ δώσῃ πλῆγμα κατὰ τοῦ ἔθνους καὶ τῆς φυλῆς μας δι' ἀπαγορεύσεως λειτουργίας Σχολείων, καθ' ὅτι ἡ Παιδεία ἦτο ἐκεῖνη ἡ ὁποία θὰ συνεκράτει γλῶσσαν, θρησκείαν καὶ ἐθνικότητα. Οἱ διάδοχοι τοῦ κατακτητοῦ Μωάμεθ φαίνονται σκληρότεροι καὶ ὀμότεροι, πλὴν ἐλαχίστων ἐπιεικέστερον πολιτευθέντων ἔναντι τοῦ ὑποδούλου Ἑλληνισμοῦ. Ποσάκις Σουλτάνοι δὲν ἠθέλησαν νὰ ἐξοντώσουν τὴν Ἑλληνικὴν φυλὴν μὲ μίαν ἀπλὴν διαταγὴν ἐκδιδομένην εἰς στιγμὰς παροξυσμοῦ τοῦ φανατισμοῦ των!!! Πόσοι τούτων κατέκριναν τὴν πολιτικὴν τοῦ Μωάμεθ, διότι παρεχώρησεν εἰς τοὺς Ἕλληνας προνόμια, λέγοντες, ἐκ καθολικοῦ φανατισμοῦ, ὅτι τὰ προνόμια διὰ τοὺς ἀπίστους εἶναι ἐπιζήμια διὰ τὴν Αὐτοκρατορίαν!!! Πολιτικά καὶ στρατιωτικά ἀστοχία καὶ ἀποτυχία ἀπέδιδοντο εἰς τοὺς δυστυχεῖς ραγιαδες. Ἐξεμαίνοντο οἱ Σουλτάνοι, ἐλάμβανον ἀποφάσεις πλήρους ἐξοντώσεως, ἀλλὰ παρουσιάζετο ὁ ἀπὸ μηχανῆς

θεός, έξευμενίζοντο και τό δύσμοιρον γένος μας έσωζετο από τήν μαγίαν των και τόν βέβαιον άφανισμόν! Τοιαύται περίοδοι υπήρξαν πολλάι κατά τό διάστημα τών πρώτων, ιδίαι αιώνων τής Τουρκοκρατίας και τά έξ αούτων δεινά τοϋ ύποδοϋλου Έλληνισμού υπήρξαν άφόρητα. Κατά τας περιόδους τούτας, ό,τι είχε δημιουργήσει ό ύπόδοϋλος διά τήν πνευματικήν του άνύψωσιν έκρημνίζετο και έσαρώνετο. Έπήρχετο γαλήνη και κατηνάζετο ή μήνις τοϋ δυνάστου, ή διότι τοϋτον διεδέχετο άλλος Σουλτάνος ήπιώτερος τοϋ προκατόχου του ή παρουσιάζοντο όξεΐαι έξοντωτικάι μεταξύ των διαμάχαι, άλλων κατεχόντων και άλλων έπιθυμούντων τόν θρόνον, έπανήρχιζε και πάλιν τό Έλληνικόν στοιχείον, έπωφελούμενον τής άνωτέρω καταστάσεως, τήν προσπάθειάν του πρός πνευματικήν άνάτασιν, τήν όποιαν πάλιν έματαίου άλλος διάδοχος τοϋ θρόνου ώμώτερος τοϋ προκατόχου του. Τοιαύτας περιστάσεις και μεταλλαγάς βλέπομεν πολλάς έν τή ιστορίαι. Χαρακτηριστική τής εϋνοίας τών μεταβολών τούτων είναι ή έν τώ Κώδικι τής ιεράς Μητροπόλεως Διδυμοτείχου άναγραφή τής έξής πληροφορίας: «Τό έτος 1808 Ίουλίου 15 έξώσθη ό Σουλτάν Μουσταφάς και έβασίλευσεν ό Σουλτάν Μαχμούτ. Τήν αύτήν ήμέραν ό Σουλτάν Μουσταφάς έφόνευσεν τόν Σουλτάν Σελίμ κ. τ. λ.». Ποίας άρα γε έλπίδας έτρεφεν ό έν μιᾷ γωνίαι τοϋ Κώδικος άναγράφας τήν είδησιν αύτήν και ποίοι πόθοι διηγείροντο έν τή ψυχῇ αούτου!!

Κατά τόν τρόπον τοϋτον τών μεταλλαγών ή άνεκουφίζετο όλίγον ό Έλληνικός λαός ή έβυθίζετο εις τά σκότη τής άμαθείας, οϋδέποτε όμως έπαυσεν έλπίζων εις τήν άνάτασιν τοϋ Έθνους, οϋτε έλησμόνησε τήν καταγωγήν του τήν Έλληνικήν και τήν θρησκείαν τοϋ Χριστοϋ. Κατά τας ζοοεράς αούτας περιόδους ό παπάς και τοϋ τελευταίου χωρίου έπαιζε τόν ρόλον του. Αούτος ήτο ό συνδετήρ και έκτελεστής τοϋ συμβολαίου τοϋ Έθνους και τών ύποδοϋλων. Αούτος διετήρησε τήν θρησκείαν εις τά Έλληνόπουλα τής μαύρης σκλαβιάς, αλλά και τήν ψυχῇ αούτων διεθέρμανεν έθνικώς και διετήρησεν άσβεστον τήν αγάπην πρός τήν πατρίδα και τήν έλπίδα διά τήν άνάτασιν τοϋ Έθνους. Τοιαύτη ήτο ή κατάσταση τών ύποδοϋλων μερών και συνεπώς και τών πόλεων και χωρίων τής Θράκης. Τό Διδυμοτείχον, τό όποιον υπήρξε ποτε πρωτεύουσα τοϋ Βυζαντινοϋ Κράτους, έγνώρισε στίψεις Αούτοκρατόρων και έδρεψε δάφνας νίκης κατά βαρβάρων έπίδρομέων, τίς οΐδε δε ποίας μορφώσεις και τίνα εκπαιδευτήρια διετήρει τότε, εϋρε δε τώρα τήν αύτήν τύχην μέ τά άλλα ύπόδοϋλα μέρη. Δέν λαμβάνομεν ύπ' όψει καθόλου τά μεγάλα κέντρα, όπου διά λόγους σκοπιμότητος έπετρέπη ή λειτουργία σχολείων ύποτυπωδών, οϋτε τά αξιόλογα σχολεία ώρι-

σμένων Κοινοτήτων, ἐλαχίστων καὶ τούτων, πλουσίων ὅμως εἰς ἀπόδοσιν πυρήνων διὰ καλλιέργειαν τῆς ἐθνεγέρσεως. Λαμβάνομεν ὑπ' ὄψει τὴν πλειονότητα τῶν μικροτέρων πόλεων καὶ χωριῶν, μακρὰν τῶν κέντρων εὐρισκομένων, ὅπως τὸ Διδυμότειχον, διὰ τὸ ὅποσον γράφεται ἡ μικρὰ καὶ λιτὴ αὐτὴ πραγματεία, σχετικῶς μὲ τὴν λειτουργίαν σχολείου ἐν αὐτῷ, ὅπερ κατὰ καιροὺς ὠνομάσθη σχολεῖον θρησκευτικόν—σκοπικῶς—κατόπιν Ἐπαρχιακῆ Σχολῆ. Ἀλληλοδιδακτικῆ, Ἀστικῆ καὶ τέλος Ἀ' Δημοτικὸν Σχολεῖον, καθὼς καὶ διὰ τὴν ἐν γένει πνευματικὴν ἐπαρχιακὴν κατάστασιν.

Δυστυχῶς δὲν δυνάμεθα νὰ περιορισθῶμεν ξηρῶς εἰς τὸ θέμα τοῦτο, ἦτοι νὰ ὁμιλήσωμεν ἀπ' εὐθείας περὶ Σχολείου, ἀν δὲν λάβωμεν ὑπ' ὄψιν μας καὶ ἄλλα στοιχεῖα καὶ παράγοντας καὶ πρὸ πάντων τὴν κατάστασιν τῆς κοινωνίας, ἣτις ἦτο προῖον τῆς καταστάσεως τῶν τότε χαλεπῶν χρόνων καὶ τὸ εἶδος τοῦ Σχολείου, τὸ ὅποσον εἶναι τὸ ἐξάρτημα αὐτῆς. Ἐπεκτεινόμεθα ἐπίσης καὶ πολὺ πέραν τοῦ Διδυμοτείχου εἰς πόλεις τῆς Θράκης ἀναφέροντες γεγονότα φαινομενικῶς μὲν ξένα πρὸς τὴν ἐκπαίδευσιν, συνυφασμένα ὅμως μὲ αὐτὴν, διὰ νὰ καταλήξωμεν εἰς συμπεράσματα. Καὶ διὰ νὰ ἐπιτύχωμεν τοῦτο διηρέσαμεν τὴν πραγματείαν εἰς περιόδους καὶ ἐποχάς, πολεμικῶν ἰδίᾳ γεγονότων, ἅτινα ἐπέδρασαν ἐπὶ τῆς πνευματικῆς καταστάσεως τοῦ δυστυχοῦς τότε τούτου μέρους. Ἡ πρώτη περίοδος ἀρχεῖται ἀπὸ τοῦ 1778—μὴ ὑπαρχόντων παλαιότερων στοιχείων—μέχρι τῆς Ἐπαναστάσεως τοῦ 1821, ἡ δευτέρα ἀπὸ τοῦ 1821—1878, ἡ τρίτη ἀπὸ τοῦ 1878—1897, ἡ τετάρτη ἀπὸ τοῦ 1897—1908, ἡ πέμπτη ἀπὸ τοῦ 1908—1912, ἡ ἕκτη ἀπὸ τοῦ 1912—1919, ἡ ἑβδόμη ἀπὸ τοῦ 1919—1923, ἡ ὄγδοη ἀπὸ τοῦ 1923—1940 καὶ ἡ ἐνάτη ἀπὸ τοῦ 1940 μέχρι σήμερον.

Περίοδος πρώτη 1778—1821.

Ἐν τῷ Κώδικι Α' τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως εὐρίσκονται πρακτικὰ συνεδριάσεων, εἰς τὰ ὅποια Μητροπολίται τῶν ἐτῶν 1778—1821, ἀναφέρονται Παῖσιος, ἕτερος Παῖσιος 1797, Μελέτιος 1803—1815, Ἀνθιμος 1815—1821. Οὗτοι προέτρεπον τοὺς χριστιανοὺς νὰ ἔχουν σύνεσιν, ὑπομονήν, καρτερίαν, πρὸς δὲ ὅπως ἔρχονται εἰς συνεννοήσεις μετὰ διαφόρων ἰσχυρῶν πασάδων τῆς ἐποχῆς καὶ ἔναντι ἀδράς ἀμοιβῆς, νὰ ἀναθέτουν τὴν διαφύλαξιν τῶν ἐκ τῶν κακοποιῶν Τούρκων. Τοῦτο εὐγλωττῶς ὁμιλεῖ περὶ τῆς κρατούσης τότε καταστάσεως. Ἐτερον γεγοιός παρέχει πιστὴν εἰκόνα τῆς ἀθλίης καταστάσεως καὶ τῆς δεινῆς θέσεως τῶν Ἑλλήνων τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἦτοι: Ἐνῷ

μέχρι τοῦ 1804 ἡ ἐβδομαδιαία ἀγορὰ ἐγένετο τὸ Σάββατον, κατόπιν εἰσηγήσεων παρὰ τῷ ἐκπροσώπῳ τῆς Κυβερνήσεως, ὄλων τῶν ἀλλοθρήσκων, μετετέθη αὕτη ἐν ἡμέρᾳ Κυριακῇ. Πάντες οἱ Ἕλληνες ἀπέσχον τῆς ἀγορᾶς εἰς ἐνδειξὴν διαμαρτυρίας. Ἐπειδὴ δὲ ὁ ἀσκητεύων ἐν τῇ πλησίον τοῦ Διδυμοτείχου ευρισκομένη Μονῇ τῆς Ζωοδόχου Πηγῆς, ἱεροδιάκονος Παρθένιος ἀντιέδρασε σθεναρῶς κατὰ τῆς ἀδικου καὶ ὑποβολιμαίας ταύτης ἀποφάσεως τοῦ κυβερνήτου, δι' ὀμιλιῶν ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ, ἀναπτύσσων ὅτι τοῦτο ἀντίκειται εἰς τοὺς θρησκευτικούς ἡμῶν κανόνας, παρεδόθη εἰς τὸν φανατισθέντα ὄχλον καὶ ὑπέστη μαρτυρικὸν θάνατον κατὰ τὸ 1905. Ἐκτοτε ἐχρειάσθησαν ἀγῶνες καὶ μετὰ πολλὰ ἔτη μετεφέρθη καὶ ὠρίσθη ἡμέρα ἐβδομαδιαίας ἀγορᾶς ἡ Τρίτη, ἣτις καὶ γίνεται μέχρι σήμερον. Ζοφερότεραν εἰκόνα τῆς τότε καταστάσεως τῶν Ἑλλήνων παρέχει τὸ γεγονός, ὅπερ εἶναι ἀναγεγραμμένον εἰς τὸ κατάστιχον τῶν ἐπιτρόπων 1819—1823 ἦτοι: «Παρεδώσαμεν τὸ ποσὸν τῶν 14.552 γροσίων καὶ παραδῶν 28—ποσὸν ὑπέρογκον τὴν ἐποχὴν ἐκείνην—διατεθὲν διὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν σκλάβων γυναικῶν Ἑλληνίδων ἐκ τῶν Μόρτυδων»—προφανῶς βασιβουζούκων.— Κατὰ τὴν περίοδον ταύτην, ὡς εἶναι γνωστὸν, ἐγένοντο τοπικαὶ ἐπαναστάσεις ἐν Θεσσαλίᾳ, Ἡπείρῳ καὶ ἀλλαχοῦ, ἡ καταστολὴ τῶν ὁποίων ἐγένετο κεραυνοβόλως καὶ οἱ μὲν ἄνδρες ἐφονεύοντο ἢ κατέφευγον εἰς τὰ ὄρη, αἱ δὲ γυναῖκες ἐγένοντο αἰχμάλωτοι τῶν Μόρτυδων. Ἐν κῆμα τοιούτων σκλάβων γυναικῶν ἔφθασεν εἰς Διδυμοτείχον ἐξ Ἡπείρου καὶ Θεσσαλίας. Μεταξὺ αὐτῶν, ὡς ἀναφέρεται, ἦτο καὶ μία κόρη ἱερέως. Ταύτας οἱ Διδυμοτειχίται ἀπελευθέρωσαν καταβαλόντες τὸ ἀνωτέρω ποσὸν εἰς τοὺς Μόρτυδας καὶ ἅπασαι ἔγιναν σύζυγοι τῶν καλυτέρων οἰκογενειάρχων τῆς ἐποχῆς ἐκείνης. Σήμερον ὑπάρχουν οἰκογένειαι τῶν ὁποίων οἱ γόνοι προέρχονται ἐκ τοιούτων θεαρέστων συνοικεσίων. Τὸ ἀνωτέρω συγκινητικὸν γεγονός κατοπτρίζει τὴν φιλογένειαν τῶν ὑποδοῦλων Ἑλλήνων καὶ τὴν ἀνατριχιαστικὴν περίοδον τὴν ὁποῖαν διήλθε τὸ ἡμέτερον Γένος.

Πῶς ἦτο ἐπομένως δυνατόν νὰ λειτουργήσῃ σχολεῖον ἐπίσημον; Βλέποντες ὁμῶς ὅτι οἱ μετέπειτα διάφοροι ἐπίτροποι καὶ δημογέροντες ἐγνώριζον ἀνάγνωσιν καὶ γραφὴν ὅπωςδῆποτε ἐξάγαμεν τὸ συμπέρασμα, ὅτι ἂν καὶ δὲν ὑπῆρχον σχολεῖα λόγῳ τῆς ζοφερᾶς καταστάσεως, ἡ Ἑλληνικὴ γλῶσσα καὶ τὰ γράμματα ἐδιδάσκοντο οἴκοι ὑπὸ μεγαλυτέρων μελῶν τῆς οἰκογενείας πρὸς τοὺς μικροτέρους κατὰ μόνας ἢ καθ' ὀμάδας παιδιῶν τῶν περιοίκων. Ὅπου δηλαδὴ καὶ ὁπότε δὲν ἦτο δυνατὴ λειτουργία σχολείου καὶ κρυφοῦ ἀκόμη, ἡ οἰκογένεια ἀνελάμβανε, συναισθηνομένη τὴν ὑποχρέωσίν της, τὸ

έργων τῆς διδασκαλίας ἔμπροσθεν τῆς ἐστίας μὲ τὸ ἀμυδρὸν φῶς τῆς κανδήλας. Παράθυρα καὶ φῶς δὲν ἐπετρέποντο εἰμὴ μόνον φεγγίτης ἐπὶ τῆς στέγης, ὅπου ὁ πάππος καὶ ἡ μάμμη μὲ τὴν ἡλακότην, ὡς καὶ οἱ μεγαλύτεροι ἀδελφοὶ τῶν μικρῶν ἐδίδασκον τὰ γράμματα, διηγοῦντο τὴν ἱστορίαν τοῦ Ἔθνους καὶ ἐν κατακλείδι ἔλεγον τὸ «Πάλι μὲ χρόνια καὶ καιροὺς πάλι δικά μας θᾶνε».

Ἄνωτέρω μὲ τὴν πενιχρότητα τῆς γραφίδος μας προσεπαθήσαμε νὰ δώσωμεν, ἐν ὀλίγοις, ἀμυδρὰν εἰκόνα τῆς καταστάσεως κατὰ τὴν περίοδον τὴν περὶ τὸ 1778. Δὲν ἠδυνήθημεν ὅμως νὰ συλλέξωμεν στοιχεῖα σταθερὰ καὶ θετικά διὰ τὴν πρό τοῦ 1778 ἐποχὴν καὶ δὲν δυνάμεθα νὰ ὀμιλήσωμεν περὶ ὑπάρξεως σοβαρᾶς ἐκπαιδευτικῆς κινήσεως. Εἶπομεν ὅτι τὸν ρόλον τοῦ σχολείου μέχρι τῆς ἐποχῆς ταύτης καὶ ἀκόμη ἀργότερον, εἶχεν ὁ παππᾶς. Ἄλλὰ καὶ κατόπιν καὶ μέχρι τῆς ἀπελευθερώσεως τοῦ τόπου αὐτοῦ, ὅπου οἴημερον κυματίζει ἡ Ἑλληνικὴ σημαία, ποῖος εἶχε τὸν ρόλον τὸν πρωτεύοντα διὰ τὴν πνευματικὴν ἀνάπτυξιν τοῦ γένους ἐκτός τοῦ κλήρου, θὰ ἴδωμεν παρακάτω, διότι ὅλη ἡ ἐκπαιδευτικὴ κίνησις ἦτο εἰς χεῖρας τῆς ἐκκλησίας καὶ τοῦ κλήρου διὰ τὸν ὁποῖον πρέπει νὰ σεμνυνώμεθα δεδομένου ὅτι εἰς αὐτὸν ὀφείλεται ἡ διασώσις καὶ ἡ ὑπαρξις σήμερον τοῦ Ἔθνους μας. Τὰ περὶ λειτουργίας ἢ μὴ ἀξιολόγων σχολείων ὡς ἀναφέρει ὁ ἀείμνηστος ἱατρός Κ. Κουρτίδης ἐν τῇ ἱστορίᾳ του, καὶ ἡ ἐν τῷ Α' Κώδικι τῆς Μητροπόλεως Διδυμοτείχου μὲ ἡμερομηνίαν αἰσπγ 1778 Ὁκτωβρίου α'. ἐπὶ λέξει: «ἔτι ἐδικωρίσθησαν κοινῇ γνώμη δύο ἐπίτροποι τῆς σχολῆς, ὁ τε κύρ Διαμαντῆς Δανήλογλου καὶ ὁ κύρ Δημήτρης Ζόταγλου διὰ νὰ συντάξωσι τὰ διάφορα (τόκους) καὶ ἄσπρα (κεφάλαια) τῆς ἐκκλησίας, ὅλα ἄπερ καταγράφωμεν ἐν ταῦθα» δὲν ἀποτελοῦν στοιχεῖα σοβαρὰ περὶ λειτουργίας διοργανωμένων ὁποσδήποτε σχολείων. Οὔτε ἡ ἀναγραφή ἐν τῷ αὐτῷ Κώδικι τοῦ σημειώματος καὶ τοῦ θεωρημένου λογαριασμοῦ τοῦ Μητροπολιτικοῦ Ναοῦ Ἁγίου Ἀθανασίου «Γρόσια 1000 εἰς τὸν Ἀποστολάκη νὰ δίδῃ διάφορον (τόκον) εἰς τὴν Ἑλληνικὴν σχολὴν κατὰ τὸν διορισμὸν (κανονισμὸν τῆς ἐκκλησίας), ὅπου κατὰ μῆνα νὰ δίδῃ 10 γρόσια μηνιαῖον νὰ διορισθῇ δάσκαλος», μᾶς δίδει πληροφορίαν σαφῆ λειτουργίας ἀξιολόγου σχολείου. Τὰ ἀνωτέρω 1000 γρόσια ἐδόθησαν ὡς δάνειον ἐπὶ ὑπογραφῇ ὁμολόγου (γραμματίου) μὲ τόκον ἐλάχιστον ὑπὲρ τοῦ σχολείου καὶ ὅπερ ὁμολογον οὐδέποτε ὡς φαίνεται παρακάτω, ἐξωφλήθη.

Ἐκ τῶν ἀνωτέρω δυνάμεθα νὰ χαρακτηρίσωμεν τύπον σχολείων τὸν ἐξῆς: Ὀρθοσκευτικά, ὡς συνέχειαν τῶν κρυφῶν Σχολείων, μὲ εὐρύτερον κάπως κύκλον μαθήσεως καὶ τὰ ὁποῖα προσέφερον ὁμολο-

γουμενως ύφίστας ύπηρεσίας εις τό Έθνος. Έκείνο τό όποιον συγκινει βαθύτατα πάντα Έλληνα είναι τό γεγονός ότι τά σχολεία ταύτα έκαλλιέργουν πλην τών άλλων και τήν φιλανθρωπίαν, τήν άλληλεγγών και πρό παντός τήν φιλογένειαν. Τήν έποχήν ταύτην δέν έλειπον και αι καταχρήσεις τών διαχειριζομένων τά κοινά υπό επιτηθειών, δι' ό και τά σχολειακά ζητήματα δέν κατώρθωνον και εκ τούτου νά όρθοποδήσουν. Έν τώ Κώδικι π. χ. τοϋ έτους 1778 ό Μητροπολίτης Παΐσιος, οικειά χειρί γράφει επί λέξει: «Δύο έτη μετά τήν εκλογήν του ό Δημήτριος Δανήλογλου Καλελης (κάτοικος Φρουρίου) ήρνεϊτο νά δώση λογαριασμόν. καιτοι ύπήρχε διαταγή τοϋ Πατριάρχου και ότι οι Καλεληδες (κάτοικοι Φρουριου) κατέτρωγον τά χρήματα τής κοινότητος, τά δέ οικονομικά της είναι έν κακή καταστάσει. Έγινε ό λογαριασμός και εύρέθησαν χρεωστούμενα 1125 γρόσ. και διωρίσθησαν επίτροποι οι Γεώργιος Βλάχογλου και Βλασάκης διά θεώρησιν τοϋ λογαριασμοϋ». Είς τό πρακτικόν τοϋτο συνυπογράφει και ό Άγιος Λιτίσης. Τά αύτά γράφονται και διά τά έτη 1785, 87, 91 και 1797. Και εκ τοϋ σημειώματος τούτου δύναται εκαστος νά κρίνη ποια ήτο ή εκπαιδευτική κίνησις κατά τό 1778. Έτερον σημείωμα διαφωτιστικόν αναγράφει: «αζηζ Όκτωβρίου α'. δίδονται γρόσια 10 εις τόν διδάσκαλον έντός τοϋ Καλέ (Φρουριου)». Άρα τό Διδυμότειχον άπετελειτο από πόλιν έντός τοϋ Φρουρίου (Καλέ) και από πόλιν εκτός τοϋ Φρουρίου (Καλέ). Έκ τοϋ πενιχροϋ ποσοϋ τών γροσίων 10 έξάγεται τό συμπέρασμα ότι επρόκειτο περι διδασκάλου τών πτωχών χριστιανών, διδάξαντος όλιγην ανάγνωσιν και γραφήν. Φαίνεται δέ ότι ύπήρχε και έτερος διδάσκαλος τών πλουσίων, έφ' όσον μεταχειρίζεται τόν χαρακτηρισμόν «πτωχών χριστιανών». Τά σχολεία ταύτα άν διετηρήθησαν και έλειτούργησαν συνεχώς μέχρι τοϋ 1821, δέν δυνάμεθα νά ύποστηρίξωμεν. Η περίοδος αύτη, επαναλαμβάνομεν, ήτο ή ζοφερωτέρα διά τό Έλληνικόν στοιχείον, διότι αι τοπικαι επαναστάσεις, αιτινες ήρξαντο εκδηλούμεναι από τό πραξικόπημα τοϋ Λάμπρου Κατσώνη και περι όν ανεφέραμεν άνωτέρω και άλλα γεγονότα έξώργιζον τούς Τούρκους και ή μήνις των έπιπε βαρεία επί τών δυστυχών ραγιαδων. Πώς έπομένως ήτο δυνατόν υπό συνθήκας τόσον τραγικάς νά λειτουργήση σχολείον :

Περίοδος δευτέρα 1821—1878.

Είναι λίαν δικαιολογημένη ή παντελής έλλειψις εκπαιδεύσεως κατά τά πρώτα έτη τής περιόδου ταύτης, καθ' ήν ίχνος ύπάρξεως

σχολείου δέν εύρομεν ούδαμοῦ, διότι ἀπό τοῦ 1821 μέχρι τοῦ 1830, σύσσωμον τὸ Ἔθνος ἐπανεστάτησε καὶ διεδραματίζοντο παντοῦ γεγονότα καταπληκτικὰ καὶ δέν ἦτο δυνατόν νά σκεφθοῦν οἱ ὑπόδουλοι δι' ἐκπαίδευσιν ἐν μέσῳ τῆς καχλαζούσης ὄργης καὶ μανίας τῆς Τουρκικῆς Κυβερνήσεως καὶ τοῦ ὄγλου τοῦ παθολογικῶς φανατισμένου. Ἦτο ὀδυνηρὰ ἡ ἐποχὴ ἐκείνη διὰ τὸ Ἑλληνικὸν στοιχεῖον διότι ἐπὶ μίαν δεκαετιαν ὑπέστη τὰς μεγαλυτέρας συμφορὰς, τὰς ἀνεκδιηγήτους καταστροφὰς καὶ ἐδοκίμασε τὰς περισσοτέρας πικρίας, βλέπον τὰς πόλεις καὶ χωρῖα ἐρημούμενα, ἀπαγχονισμοὺς Πατριαρχῶν, ὅπως τοῦ ἀοιδίμου Γρηγορίου καὶ ταυτοχρόνως τοῦ ἐξ Ἀδριανουπόλεως ἀειμνήστου Κυρίλλου τοῦ ΣΤ' (1), Μητροπολιτῶν, ἱερῶν, διδασκάλων, προκρίτων, δημογερόντων κ.τ.λ. Ὁ Πατριάρχης Κύριλλος ΣΤ' εὕρισκετο ἐν Ἀδριανουπόλει ὑπέργηρος ἐφησυχάζων, παραιτηθεὶς τοῦ θρόνου του. Ὅτε ἔγινεν ἡ ἐπανάστασις ὑπέδειχθη εἰς αὐτὸν νά τὴν ἀπακηρύξῃ. Ἦρνήθη νά ὑπογράψῃ καὶ ἀπηγχονίσθη μὲ εἰκοσάδα ἄλλων προκρίτων καὶ δημογερόντων. Τὸ πτώμα του ἐρρίφθη εἰς τὸν ποταμὸν Ἐβρον καὶ ἐξεβράσθη παρὰ τὸ χωρίον Πύθιον. Ὁ Δημήτριος Ἀργυρίου κάτοικος τοῦ χωρίου τούτου μεταβάς εἰς τὸν ἀγρόν του κείμενον παρὰ τὴν ὄχθην τοῦ Ἐβρου, εὔρε τὸ πτώμα, ἀνεγνώρισε αὐτό, τὸ ἀνέσυρεν ἐκ τοῦ ποταμοῦ καὶ τὸ μετέφερε τὴν νύκτα εἰς τὴν οἰκίαν του. Θάψας δὲ αὐτὸ εἰς ἐν ὑπόγειον τῶν δωμάτων του ἔκαιε κανδύλαν νυχθημερόν χωρὶς νά εἶπῃ τίποτε εἰς τοὺς συγχωριανοὺς του. Τὸ δωμάτιον τοῦτο ἦτο ἀφιερωμένον διὰ προσευχῆν καὶ δέν ἐπέτρεπεν εἰς τοὺς οἰκείους του νά τὸ μεταχειρισθοῦν δι' ἄλλας ἀνάγκας. Ὅτε διησθάνθη ὅτι θά ἀποθάνῃ ἀφήκε διαθήκην εἰς τοὺς ἀπογόνους του νά μὴ χρησιμοποιήσουν τὸ δωμάτιον τοῦτο διὰ καμμίαν ἄλλην ἐργασίαν. Οἱ συγχωριανοὶ του ἐκλαβόντες τὸν Ἀργυρίου ὡς ἄκρως θρησκευτικὸν ἐθεώρουν καὶ αὐτοὶ τὸ δωμάτιον ὡς μικρὸν ἐκκλησιδῖον δι' οἰκογενειακὴν προσευχῆν. Μέχρι τοῦ 1941 οὐδεὶς ἐγνώριζεν ἄλλος ἐκτὸς τῶν ἀπογόνων του τί ἐκρύπτετο εἰς τὸ ὑπόγειον τοῦ δωματιοῦ αὐτοῦ, ὅποτε ὠμολογήθη ἡ ἀλήθεια καὶ ἀπεκαλύφθη ἡ πραγματικότης. Τοιαῦτα ὕψιστατα τὸ γένος ἡμῶν τὴν ἐποχὴν ἐκείνην. Ἐκοιμῶντο ἀφ' ἑσπέρας ἀσπαζόμενοι πρὸ τῆς κατακλίσεως ἀλλήλους, διότι δέν ἐγνώριζον ἂν θά εὕρισκοντο ἐν τῇ ζωῇ τὴν πρωΐαν τῆς ἐπιούσης. Ἀλλὰ καὶ μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς Ἑλλάδος καὶ ἀνεξαρτησίαν αὐτῆς, ἐπὶ μίαν δεκαετιαν εἰσέτι, ἐξηκολούθει νά μένη τὸ Ἔθνος τὸ Ἑλληνικὸν ἄνευ σχολείων καὶ

1. Βλέπε πλήρη βιογραφίαν εἰς 25ον τόμον «Θρακικῶν» σελίς 230.

πνευματικῆς ἀναπτύξεως, διότι δὲν ἦτο δυνατόν ἀμέσως νὰ συνέλθῃ καὶ σκεφθῆ ὑπερὶ παιδείας. Μόνον κατὰ τὸ ἔτος 1840, ὅποτε ἀνεθάρρῃσε τὸ ἑλληνικὸν στοιχεῖον τῆς πόλεως ταύτης βεβαιωθὲν ὅτι μέρος τι τῆς Ἑλλάδος ἀπελευθερώθη καὶ μὲ τὴν παρηγορίαν τῆς προστασίας του ὑπὸ τοῦ ἐλευθέρου κράτους καὶ τῶν χριστιανικῶν δυνάμεων ἤρχισεν ἀνασυντασσόμενον καὶ δημιουργοῦν τὰς πρώτας βάσεις τῆς παιδείας. Τότε ἤρχισαν καὶ κοινωνικῶς δρῶντες οἱ Ἕλληνες, καὶ κατὰ τινα ὀπωσθήποτε παραχωρηθεῖσαν ἐλευθερίαν, συνεσιτήθησαν καὶ τὰ ἐσνάφια καὶ ρουφέτια (συντεχνίαι), ἅτινα ὑπῆρξαν αἱ οικονομικαὶ πηγαὶ ἐφ' ὧν ἐστηρίχθη ἡ ἐκταίδευσις. (1)

Ἡ ἀνάπτυξις τῆς δράσεως τῶν ἐσναφίων καὶ ρουφετίων δὲν θὰ εἶχεν οὐδεμίαν θέσιν ἐνταῦθα, ἂν δὲν ἦτο συνυφασμένη μὲ τὴν παιδείαν. Ἀπὸ τῆς καταλήψεως τῆς πόλεως Διδυμοτείχου ὑπὸ τῶν Τούρκων (1361) καὶ μέχρι τοῦ 1830 ἐλάχιστα στοιχεῖα εὐρίσκονται μαρτυροῦντα τὸν τρόπον διαβίωσης τῶν Ἑλλήνων. Ὁ πέπλος τῆς σκλαβιάς δὲν ἀφήκεν ἀκτίνα οὐδεμίαν νὰ συμπεράνη τις τὸν τρόπον ζωῆς τῶν κατοίκων, παρά ὀλίγας μόνον σημειώσεις ἐν τῷ Κώδικι τῆς Μητροπόλεως ἀμυδρῶς σκιαγραφοῦσας τὴν γενικὴν θέσιν εἰς τὸν ὅποιον εὐρίσκοντο οἱ Ἕλληνες τῆς πόλεως ταύτης καὶ γενικῶς τοῦ ἔθνους μας. Μόνον μετὰ τὸ 1830 ἤρχισε νὰ ἐμφανίζηται ζῶη κοινωνικὴ τῶν δούλων Ἑλλήνων τῆς πόλεως καὶ περιχώρων καὶ ἀπὸ τότε ἤρχισαν νὰ ἀνασυγκροτοῦνται οὗτοι διὰ ἐσναφίων—ρουφετίων. (Ἐσνάφ—ρουφέτ ἢ Ρ—χφέτ) λέξεις ἀραβικαὶ σημαίνουσαι συντεχνίαν. Αὗται ἐξησφάλιζον αὐτοδιοίκησιν πλήρη, ὥστε παλλὰ ἔθνικὰ ὠφέλη νὰ προκύπτουν. Τὴν κοινωνικὴν αὐτὴν ζωὴν μαρτυρεῖ ἡ δράσις τῶν συντεχνιῶν ὄλων τῶν ἐπαγγελμάτων, αἱ ὁποῖαι ἀπέβησαν στοιχεῖα προόδου οικονομικῆς, πολιτιστικῆς, ἔθνικῆς, θρησκευτικῆς καὶ ἀνθρωπιστικῆς δι' ἀνεκφράστου ἀλληλεγγύης καὶ φιλαλληλίας μεταξύ τῶν μελῶν των. Ἐκάστη τῶν συντεχνιῶν τούτων εἶχεν ἴδιαν ὀργάνωσιν διευθυνομένην ὑπὸ τοῦ πρωτομαίστορος, ὅστις ἐκανόνιζε τὴν οικονομικὴν ἐξέλιξιν τῆς ὁλόκληρης τῶν μελῶν, ἐπέλυε τὰς διαφορὰς αὐτῶν, πρὸς ἀποφυγὴν τῶν τουρκικῶν δικαστηρίων, εἰσέπραττε τὸν κεφαλικὸν φόρον, ἵνα μὴ ταλαιπωροῦνται οἱ πένητες καὶ οἱ μὴ δυνάμενοι νὰ καταβάλωσι τοῦτον καὶ ἐνήργει πᾶν ὅτι ἦτο συμ-

1. Περί ἐσναφίων καὶ ρουφετίων τὰ «Θρακικά» ἔχουν ἀσχοληθῆ ἐν ἐκτάσει εἰς τὸν 27ον τόμον. Ἡδὴ γίνεται καὶ πάλιν λόγος περὶ τούτων ἀναλυτικώτερον, ὡς ἐχόντων ἀμεσον σχέσιν μὲ τὴν παιδείαν.

φέρον διά τὸ σύνολον καὶ τὸ Ἔθνος. Ὁ ἀρχηγὸς τῆς συντεχνίας πρωτομαίτωρ περιεστοιχίζετο ἀπὸ ὅλα τὰ αὐτοτελῶς ἐργαζόμενα μέλη ἦτοι: τοὺς μαστόρους, καρφάδες καὶ τσιράκια. Ἐξελέγετο κατ' ἔτος καὶ ἀνελάμβανε τὸ ἄξιωμα δι' ὁμοφώνου ἀποφάσεως τῆς γενικῆς συνελεύσεως, συνερχομένης ὅπαξ τοῦ ἔτους καὶ κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς ἑορτῆς τοῦ προστάτου τῆς συντεχνίας Ἁγίου καὶ παρελάμβανε τὴν διοίκησιν καὶ διαχείρισιν ἀμέσως μετὰ τὴν λογοδοσίαν τοῦ προκατόχου του. Κατὰ τὰς θρησκευτικὰς καὶ συγκεκαλυμμένας ἐθνικὰς ἑορτὰς καὶ τελετὰς παρίστατο ὡς ἐκπρόσωπος τῆς ὁλότητος καὶ συνεισέφερον εἰς τὸν περιηγόμενον δίσκον ὅσα ἐνόμιζε καλὸν ἐκ τοῦ ταμείου του ἀμιλλώμενος πρὸς προέδρους ἄλλων ἐπαγγελμάτων, καθ' ὅσον ἐγνώριζεν ὅτι τὸ προϊόν προωρίζετο δι' ἐθνικοὺς σκοποὺς. Διὰ τὰ μέλη ὁ θεσμὸς ἦτο σωτήριος, ἀλλὰ καὶ ἡ πειθαρχία των ζηλευτή. Ἐσχηματίζετο κεφάλαιον, διότι ἡ αὐτοσυντήρησις ὤθει αὐτοὺς εἰς συσπείρωσιν καὶ συνεισέφερον πάντες εὐχαρίστως. Τὸ κεφάλαιον ὅμως τοῦτο δὲν ἔμενεν ἀδρανὲς εἰς χεῖρας τοῦ πρωτομαίτωρος, ἀλλ' ἔτοκίζετο εἰς τὰ μέλη, εὐποροῦντο καὶ μὴ, ἢ ἀτυχήσαντα καὶ ἔχοντα ἀνάγκην οἰκονομικῆς ἐνισχύσεως. Ἀπλὴ ὁμολογία (γραμμάτιον), ὑπογραφόμενον ὑπὸ τοῦ δανειζομένου καὶ 2—3 μελῶν ὡς μαρτύρων ἦτο ἀρκετὸν διὰ τὴν περιφρούρησιν τῆς περιουσίας τῆς συντεχνίας καὶ νὰ μὴ ἀμφισβητηθῆ ποτὲ τὸ χρέος, καταβαλλόμενον ὑπὸ τοῦ ὀφειλέτου εἰς πρώτην ζήτησιν, ἀνεὶ διαμαρτυρήσεων καὶ δικαστικῶν ἐπεμβάσεων. Ὁ λαμβάνων δάνειον, ἐὰν ἐγνώριζε γραφὴν ὑπέγραφε τὸ γραμμάτιον, ἂν ὄχι ἐβεβαίου δι' ἀποτυπώματος τοῦ δακτύλου τοῦ ἐμβαπτιζομένου εἰς μελάνην. Ἡ παραμικρὰ δυστροπία πρὸς ἐκπλήρωσιν ὑποχρεώσεως ἦτο ἱκανὴ νὰ ἐπισύρῃ τὴν κοινὴν περιφρόνησιν, ἣτις ἦτο χειροτέρα πάσης δικαστικῆς ἀποφάσεως. Τοιαῦται συντεχνίαι ὑπῆρξαν πολλαὶ ἐν Διδυμοτείχῳ σχεδὸν ὅλων τῶν ἐπαγγελμάτων καὶ ἡμιλλῶντο ποῖα θὰ ὑπερβάλλῃ εἰς ἔργα φιλογενείας ἐν γένει. Ἡ διὰ τὰ σχολεῖα, πρὸ παντός, ἐμμέσως διὰ τῶν ἐκκλησιαστικῶν ταμείων, συνεισφορά των, ἦτο τὸ πρωταρχικὸν μέλημά των. Μιᾶς μόνον συντεχνίας τὰ ἀρχεῖα κατέχομεν δυστυχῶς, μὴ διασωθέντων τῶν ἄλλων, τῆς συντεχνίας τῶν γεμενετζήδων (σανδαλοποιῶν) καὶ κουντουράδων (ὀποδηματοποιῶν). Τὴν ὑπαρξιν καὶ τῶν ἄλλων συντεχνιῶν δύναται τις νὰ διαπιστώσῃ ἐκ τῶν εἰκόνων τῶν τριῶν ἐκκλησιῶν τῆς πόλεως, αἵτινες ἀνεκαινήσθησαν κατὰ τὸ ἔτος 1843 κατόπιν ἐκδόσεως αὐτοκρατορικοῦ φερμανίου καὶ ἀφοῦ ἐκόπασεν ὀπωσθῆποτε ἡ τουρκικὴ τυραννία. Ἡ συντεχνία τῶν μπογιατζιζήδων (βαφῆων) ἐδῶρσε τὴν εἰκόνα τοῦ Σωτήρος Χριστοῦ. Ἡ συντεχνία αὐτὴ ἦτο ἡ εὐποροῦσα τῆς ἐποχῆς ἐκείνης καὶ ἡ μὲλλον διακεκριμένη. Ὅλα τὰ

ένδύματα ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν, πόλεων καὶ χωρίων, ὕφαινόμενα εἰς τὸν πατροπαράδοτον ἀργαλειὸν παρεδίδοντο εἰς τὸν βαφέα πρὸς βαφήν. Αἱ περισκελίδες εἶχον τὸ καθαρῶς ἑλληνικὸν χρῶμα, τὸ κυανοῦν, τῶν δὲ γυναικῶν εἶχον ἐπίστρωσιν λούστρου διὰ νὰ στίλβουν. Ἐφ' ὅσον λοιπὸν ἐβάφοντο ὅλα τῶν ἐνδύματα τῶν κατοίκων πόλεων καὶ χωρίων, ἦτο φυσικὸν τὰ μέλη τῆς συντεχνίας ταύτης νὰ εἶναι πλουσιώτατα. Εἰς μόνον βαφεὺς ὑπάρχει εἰς Διδυμότειχον μὲ ἐλαχίστας ἐργασίας βαφῆς διότι εἰς ὅλα τὰ χωρία εἰσεχώρησεν ὁ πολιτισμὸς τῆς Δύσεως. Τὸ ρουφέτιον τῶν σιμιτζήδων (κουλουράδων) ἐδώρησε τὴν εἰκόνα τῶν Τριῶν Ἱεραρχῶν. Τὸ ρουφέτιον τῶν κασάπηδων (κρεοπωλῶν) καὶ τσελέπηδων (ζωεμπόρων) τὴν εἰκόνα τοῦ Ἀρχαγγέλου Γαβριήλ. Τὸ ρουφέτιον τῶν γουναράδων τὴν εἰκόνα τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Προδρόμου. Τοῦτο ἦτο τὸ πλουσιώτερον, διότι λόγῳ τῆς δριμύτητος τοῦ ψυχους τῶν μερῶν, ἕκαστος τῶν κατοίκων ἔφερε καὶ γούναν, οἱ μὲν ἄνδρες καὶ γυναῖκες τῶν χωρίων ἐκ δέρματος προβάτου, οἱ δὲ τῶν πόλεων ἐκ δέρματος κάστορος ἢ ἀλωπέκων. Καὶ τώρα ἀκόμη αἱ χωρικαὶ φέρουν κοντογούνη ἐκ δέρματος προβάτου ἢ ἀμνοῦ, τὸ ὅποιον τὸν μὲν χειμῶνα ἔχει τὸ γούνωμα πρὸς τὰ ἔσω τὸ δὲ καλοκαίρι πρὸς τὰ ἔξω. Σήμερον εἰς μόνον γουναρὰς ὑπάρχει. Τὸ ρουφέτιον τῶν ἀμπατζήδων, τὴν εἰκόνα τοῦ Ἁγίου Δημητρίου. Ἡ συντεχνία αὕτη, ἥτις καλεῖται καὶ τῶν φαρδουραπιτῶν, μέχρι καὶ τοῦ 1940 ἤκμαζε, διότι ὅλοι οἱ χωρικοὶ καὶ γέροντες Διδυμοτειχίται ἐφόρουν ἐνδύματα φαρδιά ἐξ ὑφάσματος χονδροῦ (σαγιακίου), πλαισιωμένα μὲ γαϊτάνια καὶ αἱ γυναῖκες κοντογούνια ραπτόμενα ὑπὸ τῶν ἰδίων ἀμπατζήδων. Αἱ πρόσοδοι ἐπομένως ἦσαν ἱκανοποιητικά. Τώρα ὁ ἀριθμὸς τῶν ἀμπατζήδων περιορίσθη εἰς δύο μόνον. Τὸ ρουφέτιον τῶν γεωργῶν ἐδώρησε τὴν εἰκόνα τῶν Εἰσοδίων τῆς Θεοτόκου. Τὸ ρουφέτιον τῶν κεραμάρηδων τὴν εἰκόνα τοῦ δικαίου Ἰωσήφ. Τὸ ρουφέτιον τῶν τσομπάνηδων (ποιμένων) τὴν εἰκόνα τοῦ Ἁγίου Γεωργίου. Ἡ εἰκὼν τῆς Παναγίας ἀφιερῶθη ἀπὸ τὸ ἐσνάφιον τῶν κουγιουμτζήδων (χρυσοχόων) καὶ εἶναι ἡ ὠραιότερα ἀπὸ ἀπόψεως τέχνης καὶ ἀργυροῦ πλαίσιου. Ἦτο πολὺ προοδευμένη τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἡ τέχνη τοῦ πλαισιώματος αὐτοῦ τῶν εἰκόνων δι' ἀργυρῶν στολισμάτων. Τὸ ἐσνάφιον τοῦτο ἤρθημι δεκάδας ἐργαστηρίων ὀλκῆς οὐχὶ μικρᾶς καὶ εἰργάζοντα ἄνω τῶν 30 τσιρακίων (μαθητευομένων) καὶ ἀνάλογος ἀριθμὸς καλφάδων ἐν αὐτοῖς. Τὰ ἱερά σκεύη κατεσκευάζοντο ἀπὸ αὐτούς. Πᾶσαι αἱ γυναῖκες ἐφόρουν εἰς τὴν ὀσφύν τῶν ζῶνην ἀπὸ σπονδύλους συναρμοσμένους διὰ ζώνης πλατείας ἔσωθεν καὶ ἀποληγούσης εἰς διπλὴν πόρπην ἐστολισμένην μὲ πολυτίμους λίθους παριστάνοντας αἰετὸν,

τὸ ἔμβλημα δηλαδή τῆς Βυζαντινῆς Αὐτοκρατορίας. Νῦν ἐξέλιπον ὅλα τὰ ἀργυρὰ καὶ ἐπιχρυσωμένα κοσμήματα, ζώναι καὶ ἐξαρτήματα καὶ τὰ ἄλλοτε ποτε ζεπελικία εὐρίσκονται εἰς μίαν γωνίαν περιφρονημένα, πωλούμενα εἰς εὐτελεστάτην τιμὴν κατ' ὄκαν, καθ' ὅσον ὁ Εὐρωπαϊκὸς πολιτισμὸς ἐξετόπισεν αὐτά. Εἶπομεν ὅτι τῆς μιᾶς μόνον τῶν συντεχνιῶν τούτων τὰ ἀρχεῖα σώζονται καὶ σημειοῦμεν ἐλάχιστα ἐξ αὐτῶν καθ' ὅτι ἐπὶ 120 καὶ πλέον ἔτη ἐπαναλαμβάνονται μέχρι σήμερον καὶ καταγράφονται τὰ ἴδια ἔθιμα καὶ αἱ τελεταὶ εἰς κώδικα. Αὕτη εἶναι ἡ τῶν γεμενετζήδων (σανδαλοποιῶν) καὶ τῶν κουντουράδων (ὀποδηματοποιῶν). Τὸ ἀρχεῖον ἀποτελεῖται ἀπὸ κώδικα δερματιδότηον μὲ χονδρὰ φύλλα χάρτου καὶ ὠνομάσθη βιβλίον ἐσόδων καὶ ἐξόδων, κατὰ τὸ 1829, ὁπότε ἤρξατο ὑποτιπιδῶς ὑφισταμένη ἡ συντεχνία. Φθάνει μέχρι τὸ 1953. Ἐν τῇ πρώτῃ αὐτοῦ σελίδι ἔχει τὴν ἐξῆς ἐπιγραφὴν ἀρχομένην ἀπὸ 1831 ἐνῶ εἰς φύλλα χάρτου ἀναγράφεται 1829:

« 1831, Ἰανουαρίου 8. Κῶδιξ τοῦ ἱεροῦ ἐσναφίου τῶν γεμενετζήδων καὶ παπουτζήδων ἐν ᾧ καταγράφονται ὀνομασί τὰ τε κινητὰ καὶ ἀκίνητα ὑποστατικά τῶν ἐσναφίων ἅπερ σώζονται μέχρι τῆς σήμερον πρὸς διηνεκὴ τὴν ἀσφάλειαν καὶ ἔλθῃ ὁ Πανάγαθος Κύριος διὰ πρεσβειῶν τοῦ ἐν ἀγίοις πατρὸς ἡμῶν Σπυριδωνος ἀξάννας καὶ πληθύννας αὐτά. Ἀμήν! »

Φαίνεται ὅτι ὁ συντάξας καὶ γράψας τὴν ἀνωτέρω ἐπιγραφὴν ἐγνώριζε γράμματα, ἀλλ' εἰς τὰς ἐπομένας σελίδας καταφαίνεται πόσον ἀγράμματοι ἦσαν οἱ δύομοιροὶ κάτοικοι τοῦ Διδυμοτεῖχου. Εἰς ἐπομένην σελίδα καταγράφονται τὰ ὀνόματα τῶν κατὰ πρῶτον συγκροτηθέντων τὴν συντεχνίαν μελῶν μαϊστόρων, ὑπομαϊστόρων, καλφάδων καὶ τσιρακίων ἐν ὄλῳ 65. Ὅλα τὰ ὀνόματα ἀναφέρονται ὑποκοριστικῶς: Δημητράκης, Νικολάκης, Βλασάκης τοῦ ποτέ Μιχαλάκη, τοῦ Χρηστάκη κ.τ.λ. Δὲν ἔγραψον δηλ. ἐπώνυμα καὶ ἠρκοῦντο εἰς τὸ πατρῶνυμον μόνον. Παραθέτομεν καὶ ἡμεῖς ἐνταῦθα ὀλίγας σημειώσεις ὡς ἔχουν αὗται:

« Ἰδοῦ σιμιονου τὸ ἐσναφιοῦ τὰ ὄσα γρόσια ἔχει τὸ ἐσνάφιμι ὁμολογίας πρὸς ὄνομα Γιακόβις 40 γρόσια λαμβανι Νιδέλκος 70 γρόσια Παναγιώτις τοῦ Θανάση 120 γρόσια Κιριακου 100 γρόσια. Στουὺν Ἄγιον Ἀθανάσιον μιὰ ὁμολογία 1000 γρόσια λαμβανι Γιανούδις τοῦ Θανασ Φουτσιτζὶ γρόσια 50 Ἰδοῦ τὴν σοῦμα πρὸς ὄνομα ὁμολογίας. Κουσταντι Ἀναστάς 100 γρόσια Σταματι Σταμπόλι 100 Τζινάρ Κουσταντί 30. 1840 ἔλαβι ὁ Πουτουρογλου Ἀναστασοῦδι ἀπὸ Ἰανάφ γρόσια 25 ὁ Χατζηπούλιογλου Δημητράκις 300 γρόσια ».

Ἄπὸ τοῦ ἔτους 1840 καὶ μέχρι σήμερον ἐξακολουθοῦν νὰ κατα-

γράφουν τὰ ἔσοδα καὶ ἔξοδα τὰ ὅποια ἐπραγματοποιουῦντο εἰς τελετὰς ἀρτοκλασίας κ.τ.λ. Ἐπὶ τοῦ 1856 ἤρχισαν νὰ συνεισφέρουν διὰ τὸ μετόχι, περὶ οὗ θὰ γίνῃ λόγος, εἰς Ἅγιον Τάφον καὶ ἀπ' εὐθείας πλέον εἰς τὰ σχολεῖα. Παραθέτομεν καὶ μίαν διάταξιν συνελούσεως τοῦ Σωματείου κατὰ τῶν φοροφυγάδων. Ἰδοὺ αὕτη, ἰσχύουσα τότε περισσύτερον ἀπὸ νόμους καὶ διατάγματα:

«Ἰδοὺ σιμιονοῦ οἴκου συμφωνίσασμι ἑσναφικός προτου δια τὸ κουτί θὰ γιρиси καθε Σαβατου καθε μαστορα το κὰν μπαστί (φόρος αἵματος) θὰ δινι ἕνα γόσοι κι απο εξου οπιος μαστουρας ταμπαης (βυρσοδέψης θὰ φερι πράμα χωρις νὰ ερουτα κριφα δεν εχι τὸ δικέομα νὰ παρι σαραντα παραδιον πράμα νὰ ἴνι υποχρει οπιος ἰθιλι νὰ λαθοσι κι παρι πράμα νὰ ηνι υποχρει νὰ δινι πρὸς τόκο 1 λιρα οθομανικὴ δια τοὺς πτοχοις.

Χατζιαποστόλις βεβαιο Θεολογος βεβαιο Γιοργις βεβιόνου

Χατζιπαναγιότις βεβαιο Βαγγελις βεβιονου Χ'Ἡλίας βιβιόνου»

Ἡ ποινικὴ αὕτη ρήτρα ἀπέβαινε ὑπὲρ τῶν σχολείων καὶ εἰς βοήθειαν τῶν πτωχῶν, κατεβάλλετο δὲ ἀσυζητητῆ ὑπὸ τῶν παρασπονδούντων. Ἄσχετον ἂν ἔγραφον ὑπὲρ τῶν πτωχῶν πρὸς συγκάλυψιν. Σκοπὸς ἦτο νὰ ἐνίσχουσιν τὸ ταμεῖον καὶ δι' αὐτοῦ τὰ σχολεῖα, χωρὶς, ἐννοεῖται, νὰ παραλείπουν καὶ τὸ ἔργον τῆς φιλανθρωπίας. Ἡ εἰσπραξις ἐγένετο, ὅπως ἀναγράφει ἡ σημειώσις, διὰ κυτίου περιεχομένου εἰς ὅλα τὰ μέλη πρὸς αὐτοπροαίρετον συνεισφορὰν, ἀλλὰ καὶ πρὸς συλλογὴν τῶν προστίμων. Μία ἐπίσης σημειώσις, προφανῶς ἀποβλέπουσα εἰς ἐθνικοὺς σκοποὺς, ἔχει οὕτω: «Γρόσια 1000 ἐδόθησαν εἰς τὸ Μοναστήρι τῆς Κορνοφωλιάς. Γρόσια 1000 διὰ μνημόσινου τοῦ ἑσναφίου». Ἐκ τῶν συνεισφορῶν τούτων ἐξάγεται ἡ τάσις πρὸς κοινῶφελῆ ἔργα καὶ τὸ ἐνδιαφέρον πρὸς ἐνίσχυσιν τοῦ σχολείου ἀμειωτον. Αἱ ἀγαθοεργοὶ πάλιν πράξεις τοῦ ἑσναφίου, μεγάλαι. Σωρεῖται καταστάσεων ἐνομαστικῶν εὐρίσκονται ἀκόμη περὶ διανομῆς βοηθημάτων εἰς ἐνδεεῖς. Εἶχον καὶ κοινοπραξίαν ἑσναφίων, συλλέγουσαν ποσὰ ὑπέρογκα, ἐν πάσῃ μυστικότητι, ὑπὲρ ἐθνικῶν σκοπῶν. Ὁ Κώδιξ οὗτος πλὴν τῶν ἄλλων ὑπογραφῶν φέρει καὶ τὸς ἐξῆς τῶν νεωρέρων χρόνων: «Νικόλαος Βασιλίου, Πουλυζῶης Χ' Πούλιουγλου, Δημήτριος Χατζητούλιογλου, Λάμπκος Παντελῆ, Κυριάκος Παντελῆ, Δημήτριος Καβάζης, Παντελῆς Στεφάνου, Δήμος Σαρόγλου, Σταμάτης Χριστοδοῦλου, Καβάζης, Θεοδόσογλου, Γιώργης Θεοδόσογλου, Ν. Κουρκουρίκας, Βασ. Κουρκουρίκας, Νέστωρ Συναπίδης, Βασίλειος Συναπίδης».

Κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην εἰς τὸν ἀδλόγουρον τῆς ἐκκλησίας τῆς Παναγίας καὶ πρὸς τὴν πλευράν τῆς πλατείας ὅπου σήμερον ἡ ἀπο-

θήκη τῆς ἐκκλησίας ταύτης, ἀνηγέρθη διδακτήριον μετὰ μαγοζιάν καὶ ἐκ τῶν ἐνοικίων αὐτῶν ἐνισχύετο τὸ σχολικὸν ταμεῖον. Τὸ σχολεῖον τοῦτο ἦτο ὑποτυπῶδες καὶ ἐφοίτων κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη οἱ Ἑλληνοπαῖδες διδασκόμενοι ὀλίγα γράμματα ἤτοι: ἀνάγνωσιν καὶ γραφήν καὶ ἀποστήθισιν εὐαγγελικῶν περικοπῶν καὶ ἐκκλησιαστικῶν ὕμνων. Ἀργότερον διωρίζοντο καὶ ἄλλοι διδάσκαλοι οἱ ὅποιοι ἐδίδασκον ἀρχαῖα συνιστάμενα εἰς αἰσωπεύους μύθους καὶ ἄλλα γνωμικὰ ὡς καὶ ἀριθμητικὴν κ. τ. λ. Κατὰ τὰ ἔτη ταῦτα ἤρχισε νὰ ἀφυπνίζεται τὸ ἑλληνικὸν στοιχεῖον, ὅπερ εἶχε περιπέσει εἰς πνευματικὴν καὶ κοινωνικὴν νάρκην λόγῳ τῶν πιέσεων καὶ νὰ χαλυβδοῦται σὺν τῷ χρόνῳ ἢ πρὸς ἐλευθερίαν ἰδέα καὶ πεποίθησις τῆς ταχέως ἀπολυτρώσεως ἐκ τοῦ ζυγοῦ, νὰ ἀντλή διδάγματα ἐκ τῶν ἀποτελεσμάτων τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως καὶ νὰ ἀτενίξῃ μὲ στοθερὸν βλέμμα πρὸς τὸ ἐλεύθερον Κράτος. Ἀρχίζει ἐντονωτέρα ἐθνικὴ διαπαιδαγώγησις καὶ ὡς θὰ ἴδωμεν παρακάτω αἱ ὀμίλαι τῶν Ἀρχιερέων καὶ λογίων ἀνέφερον ἀπροκαλύπτως περὶ Ἑλληνικοῦ Ἔθνους, ἐνῶ μέχρι τοῦδε ἡ λέξις Ἑλλην, ἦτο ἱκανῆ νὰ ἀναφλέξῃ τὸ μῖσος τῶν τουρκικῶν Ἀρχῶν καὶ τοῦ ὄχλου. Ἐως τῶρα μετεχειρίζοντο τὴν λέξιν ρούμ=Ρωμαῖος, ἥτις ἐσήμανε κατὰ τὴν τουρκικὴν ἐρμηνείαν «κραγιάς» καὶ οὐχὶ Ἑλλην. Τὰ σχολεῖα, περὶ ὧν ὠμιλήσαμεν, δὲν ἦσαν διωργανωμένα, διότι διωρίζοντο διδάσκαλοι ἀδαεῖς, ἀμόρφωτοι καὶ ἀνίδοι συστημάτων παιδαγωγικῶν καὶ διδακτικῶν ἀρχῶν. Τινὲς ἐξ αὐτῶν ἦσαν χειριστὰι τοῦ καλάμου καὶ γνῶσται τῆς ἀρχαίας Ἑλληνικῆς γλώσσης καὶ ταῦτα ἀπετέλουν τὰ μόνα κριτήρια τῆς ἱκανότητός των. Προϊόντος τοῦ χρόνου ἤρχισαν νὰ διορίζωνται 2-3 διδάσκαλοι κατ' ἔτος καὶ οὕτως ἡ ἐκπαίδευσις ἤρχισε νὰ λαμβάνῃ χροιάν παιδαγωγικὴν. Μέχρι τοῦδε οἱ διδάσκαλοι εἰργάζοντο τὰς πρῶτὰς μόνον ὥρας, ὄχι πρὸς ἐφαρμογὴν παιδαγωγικῆς τινὸς ἀρχῆς, ἀλλὰ διότι οὗτοι τὰς μεταμεσημβρινὰς ὥρας ἐπεδίδοντο εἰς τὰς γεωργικὰς σηροτροφικὰς καὶ ἀμπελοφυτικὰς ἀσχολίας. Σπουδαία ἐκπαιδευτικὴ κίνησις παρατηρήθη ἐπὶ Βησσαρίωνος, Ἀρχιερέως Διδυμοτείχου καί, ὡς ἀναφέρεται ἐν τῷ Δ' Κώδικι, ἐδόθησαν ἐπὶ τῆς ἀρχιερατείας του 20.000 γρόσια (200 λίραι Τουρκίας περίπου) δι' ἀνέγερσιν σχολῆς, ἥτις ὠνομάσθη Ἑλληνικὴ Σχολή. Τὸ ποσὸν τοῦτο, ὑπέρογκον διὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην, συνελέγη ἀπὸ διαφόρους πολίτας καὶ ὑπάρχει πίναξ ὀνομαστικὸς μὲ τὰ ἔναντι τοῦ ὀνόματος ἐκάστου προσφερθέντα ποσά. Τοῦτο ἀνηγέρθη εἰς τὴν θέσιν Τζινταργιά, δηλ. ἐπὶ οἰκοπέδου πωληθέντος ὑπὸ τοῦ Τζιντάρ-βη φρουράρχου Διδυμοτείχου πρὸς τὴν Ἑλληνικὴν Κοινότητα. Ὁ βέης οὗτος εἶχε παραπλεύρως τοῦ νεοδημητοῦ διδακτηρίου οἰκίαν (σημερινὴν οἰκίαν

Χατζηλι(α), ούχι ως έχει αὐτὴ σήμερον, ἀλλ' ἄλλην κατεδαφισθεῖσαν πρὸ πολλῶν ἐτῶν, εἰς τὴν ὁποίαν περιέκλειε τὸ χαρέμι τοῦ ὁσάκις περιώδευε ἢ ἐστέλλετο εἰς πολεμικὰς ἐπιχειρήσεις, πρὸς ἀσφάλειαν. Αἱ πύλαι τοῦ φρουρίου, εἰς τὸ ὅποιον εὐρίσκετο καὶ ἡ οἰκία, ἐκλείοντο καθ' ἑσπέραν καὶ οὐδένα διέτρεχον κίνδυνον οἱ ἐντὸς αὐτοῦ διαμένοντες Ἕλληνες, ὡς καὶ ἡ οἰκογένεια τοῦ φρουράρχου, ἐκ τῶν κακοποιῶν στοιχείων. Ταῦτο εἶναι ἀπόδειξις τρανὴ, ὅποια ἀσφάλεια ἐβασίλευεν εἰς τὸν τόπον αὐτὸν πρὸ ἑκατονταετίας περὶπου ἀφοῦ καὶ οἱ ἀξιωματοῦχοι καὶ φρούραρχοι ἐφοβοῦντο τὰς νύκτας τὰ κακοποιὰ στοιχεῖα. Ὁ καλὸς (φρούριον) εἶχε πολλὰς πύλας, μίαν πρὸς τὴν Μητρόπολιν, μίαν πρὸς τὸ φρούριον παρὰ τὴν οἰκίαν Ἀποστόλου Σαρόγλου, μίαν ἀπὸ νότου παρὰ τὴν γέφυραν καὶ μίαν μικρὰν νερόπορταν κάτωθεν τῆς ἐκκλησίας Ἀρμενίων τοῦ Ἁγίου Γεωργίου Παλαιοκαστρίτου, ὡς καὶ μίαν παρὰ τὸ πεντάζωνον ὀλίγον βορειότερον ἀπὸ τὸν πύργον Κεχρί. Αὐταὶ ἐκλείοντο τὴν νύκτα διὰ σιδηρῶν ἀλύσεων χονδρῶν καὶ ἀφοῦ ὁ ἐπὶ τούτῳ ὑπάλληλος (νυκτοφύλαξ) ἔκραζεν ἕκ τινος πύργου μὴ παραμείνῃ ἔξω κανεῖς, δὲν ἤνοιγον δὲ ἐν οὐδεμιᾷ περιπτώσει πρὶν ἀνατελεῖν ὁ ἥλιος. Ἡ μία τῶν θυρῶν τούτων μέχρι πρὸ 80 ἐτῶν εὐρίσκετο ἐν τῇ θέσει τῆς πρὸς τὴν Μητρόπολιν καθὼς καὶ αἱ ἄλλαι δύο χρησιμοποιούμεναι ἔχι ὅμως τόσον. Αἱ τουρκικαὶ ἀρχαὶ ἐξήγαγον ταύτας καὶ μίαν ἐτοποθέτησαν εἰς ἀντιπλημμυρικὸν φράγμα παρὰ τὴν θέσιν Γκιμη—μπαση. Ἴσως νὰ εὐρίσκεται ἀκόμη ἐκεῖ ἐπιχωσμένη εἰς τὴν ἰλύν. Ἐν ἔτει 1843 εὐρομεν λογαριασμὸν τῆς ἐκκλησίας Παναγίας διὰ διδάσκαλον γρόσια 1780, ἄλλα 2.550 τὸ δὲ ἔτος 1848 διὰ διδάσκαλον γρόσια 470. Κατὰ τὸ ἔτος 1856 εὐρομεν εἰς τὰ κατὰστικα τῆς ἐκκλησίας Παναγίας διὰ διδασκάλους γρόσια 15.337. Ἐκ τούτων συμπεραίνεται ὅτι διωρίζοντο διδασκαλοὶ διαφόρων κλάσεων δηλ. μορφώσεως, διότι ἄλλοτε ἐλάμβανον ποσὸν ὑπέρογκον καὶ ἄλλοτε εὐτελές. Τὸ δὲ ποσὸν τῶν 15.337 γροσίων πιστεύομεν ὅτι δὲν διετέθη διὰ μισθοῦς διδασκάλων μόνον, ἀλλὰ καὶ διὰ διδακτηριακὰς ἀνάγκας. Τοιοῦτους λογαριασμοὺς εὐρίσκομεν καὶ εἰς ἄλλα κατὰστικα τῶν δύο ἄλλων ἐκκλησιῶν Ἁγίου Ἀθανασίου καὶ Σωτήρος Χριστοῦ. Ἐξ αὐτοῦ συμπεραίνεται ὅτι τὴν ἐποχὴν ἐκείνην καὶ μέχρι τοῦ 1864, ἐκάστη ἐκκλησία ἀνελάμβανε νὰ πληρῶνῃ διὰ διδάσκαλον τῆς ἐνορίας τῆς καὶ ἐδιδάσκοντο οἱ μαθηταὶ εἰς τὸ αὐτὸ διδακτήριον, εἰς κεχωρισμένας ὅμως κατ' ἐνορίαν αἰθούσας ἢ εἰς τοὺς νάρθηκας τῶν ἐκκλησιῶν καὶ ὅτι ἐνιαῖα κατεῦθονσις ἐκπαιδευτικὴ, οἰκονομικῶς τοῦλάχιστον, δὲν ὑπῆρχε. Μόνον κατὰ τὸ ἔτος 1842, ὡς ἐν τῷ Κώδικι Β' γίνεται μνεῖα, κατεγράφησαν αἱ ὁμολογίαι τῆς Ἑλληνικῆς

Κοινότητα τὴν 31 Αὐγούστου, ἀνήκουσαι εἰς τὴν Σχολὴν ἀξίας 20.000 γροσίων, συλλεγέντων ἀπὸ 43 προκρίτους κατοίκους, ὧν τὰ ὀνόματα περιέχονται εἰς πῖνακα καὶ περὶ οὗ ἔγινε λόγος ἀνωτέρω. Τὸ ποσὸν τοῦτο ἐχρησιμοποιήθη διὰ διδακτῆριον. Καθ' ἃ προκύπτει ἐκ τοῦ βιβλίου ἐσόδων καὶ ἐξόδων τῆς ἐκκλησίας Παναγίας, ἐν λεπτομερεῖ λογαριασμῷ τοῦ ἔτους 1861, τὸ σύνολον τῆς δαπάνης πρὸς ἀνέγερσιν τοῦ νέου διδακτηρίου ἐν τῇ θέσει Τζινταργιῷ ἔφθασε τὸ ποσὸν τῶν 43.953 γροσ. ἤτοι 500 περίπου λιρῶν ὀθωμανικῶν καὶ ἐπὶ λέξει λέγει: «Κλείεται τὸ βιβλίον ἢ δὲ ὅλη δαπάνη τῆς οἰκοδομῆς τῆς σχολῆς γρόσια 43.953». Ἐκτοτε ἡ σχολὴ ὠνομάσθη Ἑλληλοδιδακτικὴ, τὸ δὲ διδακτῆριον ἤρχισε τὸ 1843 καὶ ἐπερατώθη τὸ 1861. Ἦρχισαν ἀπὸ τοῦδε πλέον νὰ διορίζωνται κανονικῶς διδάσκαλοι ἀλλὰ δυστυχῶς δι' ὠρισμένας περιόδους καὶ οὐχὶ συνεχῶς. Παρὰ τὴν ἀλλήλως πρὸς τὴν Ἑλληλοδιδακτικὴν ταύτην σχολὴν ἐλειτούργει καὶ ἄλλη ἐν τῷ αὐτοῦ ἔτει τῆς ἐκκλησίας, ὡς εἶπομεν, ὀνομαζομένη Δημοτικὴ σχολή. Κατὰ τὸ ἔτος 1861 φέρεται διορισθεῖς διδάσκαλος ὁ Ἀλέξανδρος Γεωργίου καὶ ἐδαπανήθησαν γενικῶς διὰ τὰς ἀνάγκας τοῦ σχολείου γρόσια 3.026. Ἐπίσης εἰς τὴν σχολὴν ταύτην τοῦ Καλῆ διορίσθη ὁ ἐξ Ὀρτάκιοι Ἑλληνοδιδάσκαλος, πρῶτος λαβὼν τὸν τίτλον τοῦτον, ὁ Γεώργιος Λογοθετίδης, ὅστις, ὡς φαίνεται, ἦτο ἀρκετὰ εὐπαιδευτος, διότι ὁ μισθὸς αὐτοῦ ἔφθανε 8.000 γροσίων καὶ μὲ τὴν συμφωνίαν, ὅπως ἐπὶ τρεῖς μῆνας ἀπέχει τῶν καθηκόντων καὶ πάσης διδασκαλίας, διότι ὡς σποροπαραγωγὸς κουκουλιῶν ἠσχολεῖτο μὲ μικροσκοπίον καὶ διανομὴν κυτίων κουκουλοσπόρου. Ἐν τῷ συμφωνητικῷ ἀναγράφεται, ὅτι ὑποχρεοῦται οὗτος νὰ διδάξῃ ἐγκύκλια μαθήματα, Γαλλικὴν γλῶσσαν, Χρηστοθήθειαν καὶ γενικῶς νὰ ἀναπτύξῃ πνευματικῶς τοὺς μαθητάς. Κατὰ τὸ 1871 μειοῦται ὁ μισθὸς αὐτοῦ εἰς γρόσια 7.200 μὲ τὰς ρητὰς ὑποχρεώσεις νὰ μὴ ἀπόσχη τῶν καθηκόντων του πρὸς διανομὴν κουκουλοσπόρου κ. τ. λ. Οὗτος ἐδίδαξε πρῶτος ἐν τῷ νεοδημῳ διδακτῆριῳ. Ὅπως ἐκ τῶν ἀνωτέρω ἀποδεικνύεται, διορίζοντο τότε πλέον διδάσκαλοι ἀξιοὶ τῆς ἀποστολῆς τῶν, μὲ προσόντα ἀρκετὰ καὶ διδασκαλίαν, πλὴν τῶν ἄλλων καὶ ξένης γλώσσης. Εἰς ἕτερον πάλιν οἴκημα συνεφωνήθη ἄλλος διδάσκαλος ἀξίος πολλοῦ λόγου ὁ Γεώργιος Περραιβός, τοῦ ὁποῦ το ἰδιόχειρον συμφωνητικὸν εὑρίσκεται καὶ ἀντίγραφον αὐτοῦ καταχωροῦμεν:

«Συμφωνητικὸν Περραιβοῦ. Ὁ ὑποφαινόμενος δηλοποιῶ διὰ τοῦ παρόντος μου ὅτι συνεφώνησα μὲ τοὺς κατοίκους τῆς πόλεως Διδυμοτεῖχου, ἵνα διδάσκω ἐν τῷ ἐν τῇ πολιτείᾳ ταύτῃ Ἑλληνικῷ σχο-

λείψω διά δύο ἔτη ἐπί μισθῷ δέκα χιλιάδων γροσίων διά τὸ διετές τοῦτο διάστημα χρονικόν, τὰ ὅποια θέλουσι μοί πληρῶνεσθαι ἀνά πᾶσαν τριμηνίαν ἓνα μῆνα πρό τῆς προθεσμίας, ὡς τὸ ἀνά χεῖρας μου συμφωνητικόν αὐτὸ Ἐγγραφοῦ ὑποχρεοῦμενος νά ἐκτελῶ καλῶς τὰ καθήκοντά μου καθ' ἑλλην τήν διάρκειαν τῆς διδασκαλίας μου δι' ὃ καί ὑποφαίνομαι. Ἐν Διδυμοιύχῳ 1852 Δεκεμβρίου 25. Ὁ διδάσκαλος Γεώργιος Περραιβός». Ἡ καταχώρησις τοῦ διορισμοῦ τούτου ἔγινε ἐν τῇ παρούσῃ μελέτῃ προθυστερώς τοῦ Λογοθετίδου διότι τὸ ἔγγραφο ἐυρέθη ἀργότερον. Ἐκ τῶν ἄνω στοιχείων καὶ ἄλλων μὴ καταχωρηθέντων ἐνταῦθα ἀποδεικνύεται τὸ ἑξῆς: Τὸ Διδυμότειχον ἀπετελεῖτο ἀπὸ δύο τάξεις, α) τῶν ἐντὸς τοῦ καλῆ (φρουρίου) εὐρισκομένων μορφωμένων καὶ κατεχόντων ὅλας τὰς θέσεις τῆς Κοινότητος καὶ ὅλα τὰ ἀξιώματα καὶ β) τῶν ἐκτὸς τοῦ καλῆ γεωργῶν καὶ ἄλλων μικροαστῶν βιοτεχνῶν μὴ μετεχόντων εἰς τὴν διοίκησιν. Ὁ διδάσκαλος Περραιβός δὲν ἦτο τῆς ὁλκῆς τοῦ Λογοθετίδου, οὔτε εἶχε τὸν τίτλον τοῦ Ἑλληνοδιδασκάλου. Ἀπορίας ὄμως ἄξιον εἶναι διατί νά μὴ διορισθοῦν διδάσκαλοι, ἔστω δύο, ἀπὸ κοινοῦ νά διδάξουν εἰς τὸ αὐτὸ διδαστήριον; Τί νά ἐπεδίωκεν ἄρᾳ γε τὸ Ἀλληλοδιδασκτικόν, ποῖον σκοπὸν τὸ Δημοτικόν καὶ ποῖον τὰ ἄλλα εἰς διάφορα οἰκήματα σχολεῖα; Θά ἴδωμεν τοῦτο παρακάτω. Ἐτερος διδάσκαλος, ἀγνώστου ἐπωνύμου, διορίζεται πρό τοῦ Λογοθετίδου τὸ 1860 ἀντὶ γροσίων 3.140 ἑτησίως καὶ ἄλλος ὁ Γεώργιος Παρίσσης. Κατὰ τὸ 1864 φέρεται διορισθεὶς ἕτερος, Νικόλαος ὀνομαζόμενος, μὲ μισθὸν 1.200 γροσίων. Κατὰ δὲ τὸ ἔτος 1868 δαπανῶνται δι' ἐπισκευὰς καὶ συμπληρώσεις τοῦ νέου διδαστηρίου γρόσια 1.295, ὑπερ καὶ πάλιν δὲν ἀποπεραιώθη. Ἐπίσης διορίσθη ὁ πρό πολλοῦ ἐργασθεὶς ἄνευ συμφωνητικοῦ μοναδικὸς ἐκ Διδυμοτείχου διδάσκαλος Κων/τίνος Παπαϊωαννόπουλος ἀντὶ γροσίων 3.600, αὐξηθέντος κατόπιν τοῦ μισθοῦ τούτου εἰς γρόσια 3.920. Τὸ 1873 διορίζονται ὁ Ἀστερᾶς Βασιλείος καὶ Α. Λουδαρᾶς ἐκ Κων/πόλεως ὡς καὶ ὁ Κ. Ἀντωνίου. Κατὰ τὸ 1874 οὐδεὶς φέρεται διορισθεὶς πλὴν τοῦ Κων/τίνου Παπαϊωαννοπούλου συμφωνηθέντος ὡς διδασκάλου καὶ ψάλτου, ἀντὶ γροσίων 4.560 καὶ τὸ 1875 ἀντὶ γροσίων 5.350. Ἐπίσης διορίζονται καὶ οἱ διδάσκαλοι Πασχάλης καὶ Ἰάκωβος. Τὸ αὐτὸ ἔτος συμφωνεῖται ὡς διδάσκαλος τῆς ἐκκλησιαστικῆς μουσικῆς ὁ Χριστόδουλος Ψαλτόπουλος. Ἐκ τοῦ βιβλίου ταμείου τοῦ Χριστοῦ ἐξάγεται ὅτι κατὰ τὸ 1870 διορίζεται διδάσκαλός τις Κ. Εὐαγγέλου μὲ μισθὸν γροσίων 3.600.

Ἐξ ὧν αὐτῶν συμπεραίνεται ὅτι ἡ περίοδος 1821 - 1878 δὲν ὑπῆρξε τόσον γόνιμος μὲ ἓνα μόνον, ἀλλοτε μὲ δύο καὶ ποτε μὲ

τρεις διδασκάλους. Ὅσακις δὲν διωρίζοντο κανονικῶς διδάσκαλοι—καὶ τοιαῦται ἐνδιάμεσαί περίοδοι πολλαὶ ὑπάρχουν—τὸ σχολεῖον ἠσχολεῖτο μὲ τὴν διδασκαλίαν τοῦ Ὀκτωῆχου, Ψαλτηρίου, Ἀποστόλου κ.τ.λ. Γέροντες διατελέσαντες μαθηταὶ κατὰ τὰ διαστήματα ταῦτα διηγοῦνται ὅτι ἐδιδάχθησαν εἰς τὸ αὐτὸ διδακτήριον, ὅπου ἐδίδαξαν οἱ ἀνωτέρω ἐπιφανεῖς διδάσκαλοι, ἀλλὰ ἀπὸ προσωρινοῦς διδασκάλους τοῦ Ὀκτωῆχου καὶ τοῦ Ψαλτηρίου, καθήμενοι ὁμῶς ἐπὶ προσκεφαλαίων ἐκ τῶν οἰκίων τῶν προσκαμιζομένων. Αἱ τάξεις καθορίζοντο ἐκ τοῦ βιβλίου τὸ ὁποῖον ἀνεγίνωσκον. Ὁ Ὀκτώηχος π. χ. ἦτο ἡ Α' τάξις, ὁ Ἀπόστολος Β' καὶ οὕτω καθ' ἑξῆς. Σχολικὸν ἔτος ἐλογίζετο ἀπὸ τὴν ἀρχὴν τῆς ἀναγνώσεως τοῦ βιβλίου καὶ τὸ τέλος τούτου ἐσήμαινε λῆξιν τοῦ σχολικοῦ ἔτους. Ἐλέγετο δὲ χαρακτηριστικῶς «Ἐβγαλε ὁ μαθητὴς καὶ τὸ βιβλίον αὐτό» δηλ. ἀνεγίνωσκε καλῶς ἐπ' αὐτοῦ καὶ ἀπεστήθιζε περικοπὰς καὶ τροπάρια. Μὲ τὴν περάτωςιν τοῦ βιβλίου ἠλλάζεν ὁ μαθητὴς τάξιν, ἀνεξαρτήτως τοῦ χρόνου καθ' ὃν ἐδιδάχθη, διότι ἡ ἀλλαγὴ τῆς τάξεως ἐγίνετο ἐκ τῆς ἐπιδόσεως τοῦ μαθητοῦ. Ὁ διδάσκαλος μὲ τὴν ἀλλαγὴν τοῦ βιβλίου ἐδέχετο φιλοδώρημα, πλὴν τοῦ κανονικοῦ μισθοῦ του, οὐνιστάμενον εἰς φαγητόν ἢ γλύκυσμα πρὸς ἀνταμοιβὴν τῶν ὄσων κατέβαλε κόπων ὑπὲρ τοῦ διδαχθέντος. Οἱ οἰκεῖοι ἐπίσης ἐώρταζον τὴν ἡμέραν ἐκείνην ἐπὶ τῇ προόδῳ τοῦ τέκνου τῶν. Ἐκ τῆς μὴ συνεχοῦς λειτουργίας κοινοτικοῦ σχολεῖου προέκυπτε καὶ ἡ πνευματικὴ διαφορὰ τῶν μελῶν τῆς κοινωνίας. Ἡ διαφορὰ αὕτη εἶναι καταφανὴς καὶ ἐκ τῶν ὑπογραφῶν ἀκόμη ἐπὶ ἐγγράφων εὑρισκομένων εἰς τὸ ἀρχεῖον τῆς Μητροπόλεως, διότι ἂν τις εἶχε τὴν τύχην νὰ διδαχθῆ ἀπὸ Ἑλληνοδιδασκάλους καὶ Ἀλληλοδιδάκτας, ἐγνώριζε καλῶς ἀνάγνωσιν, γραφὴν καὶ ἀριθμητικὴν. Ἄν πάλιν εἶχε τὴν ἀτυχίαν, κατὰ τὴν μαθητικὴν του περίοδον, νὰ μὴ διδαχθῆ ἢ ἐδιδάχθη καθ' ὃν τρόπον ἀνωτέρω περιεγράψαμεν, διὰ τῶν ἐκκλησιαστικῶν βιβλίων, ἐλάχιστα ἐγνώριζεν ἀλλ' ἀπήγγειλεν ἀπίστωτος ὀλοκλήρους περικοπὰς καὶ ὀλόκληρον τὸν ἐξάψαλμον. Δημογέροντες τῆς αὐτῆς περιόδου ἄλλοι ὑπογράφουν καλῶς καὶ ἄλλοι ἐντελῶς κακογραφημένα ἐπὶ ἐγγράφων τῆς Μητροπόλεως διότι δὲν ἔτυχον τῆς αὐτῆς διδασκαλίας. Θέλοντες νὰ κλείσωμεν καὶ τὴν περίοδον ταύτην ἐμποδιζόμεθα ἐκ τῆς συναισθήσεως ὅτι δὲν ἔκτελοῦμεν τὸ καθῆκόν μας καὶ ἀναγκαζόμεθα νὰ ἐξακολουθήσωμεν ἐρευνῶντες πρὸς ἀνακάλυψιν τῶν αἰτίων, τὰ ὁποῖα ἠμπόδισαν ἐργασίαν σχολεῖων κανονικῶς. Ἡ μέχρι τοῦδε διδασκαλία, πλὴν ὀλίγων ἑτῶν, ὑπῆρξε περιορισμένη χωρὶς συστηματοποίησιν, χωρὶς σκοπὸν ἀγωγῆς πρὸς ἀνάπτυξιν τῆς νεο-

λαίας εις ὑψηλότερα ἐπίπεδα πολυπλεύρως. Εἰς τὴν ἀρχὴν τῶν καλῶς λειτουργούντων σχολείων διὰ διορισμοῦ καλῶν διδασκάλων ἐνεγράφοντο 300 περίπου μαθηταί, ὧν τὸ ἥμισυ ἀπετελεῖτο ἐκ τῶν μαθητῶν τῆς Α' τάξεως καὶ ὁ ἀριθμὸς αὐτὸς ἠλαττοῦτο κατ' ἀναλογίαν εἰς ὅλας τὰς ἀνωτέρας τάξεις, ὥστε εἰς τὴν τελευταίαν, οὗτος νὰ περιορίζηται εἰς ἀριθμὸν τῶν δακτύλων τῆς μιᾶς χειρός. Οὐδέποτε ἡ φοίτησις ἐπετεύχθη μέχρι τέλους τοῦ σχολικοῦ ἔτους. Ἐνῶ μὲ τὸ Σουλτανικὸν φερμάνιον Χάττι—σερῆ ἐδίδοτο ποιά τις ἐλευθερία εἰς τὸ Ἑλληνικὸν σχολεῖον καὶ ἠδύναντο πολλὰ νὰ πράξουν, οἱ τὰ κοινὰ διαχειριζόμενοι, βλέπομεν ὅτι δὲν ἐξεμεταλλεύθησαν οὗτοι τὴν περίστασιν αὐτὴν, ἣ ὅποια παρείχεν, ἔστω ὑποτυπῶδως, ἐλευθερίαν πολὺ ἀπέχουσαν τῆς καταστάσεως τῆς πρὸ τοῦ 1821. Διὰ τὸν λόγον αὐτὸν δὲν βλέπομεν διοργανώσιν συστηματικὴν οὔτε διευθύνοντα νοῦν, ἴσως διότι οἱ δημογέροντες ἦσαν περιωρισμένης μορφώσεως καὶ οἱ τελείως ἀγράμματοι καὶ μόνον τὴν ὑπογραφὴν γνωρίζοντες νὰ εἶναι οἱ μενόφθαλμοι μεταξύ ἀομμάτων, ἀνευ ἰσχυρᾶς βουλήσεως, ὑστερόβουλοι, κρυψίνους—χαρακτηριστικὸν τῆς μακροαίωνος δουλείας—μὴ ὄντες εἰς θέσιν νὰ λάβουν θέσιν σταθερὰν ἀντιμετωπίσεως τῶν ἀντιξοοτήτων. Οἱ Μητροπολίται, ἂν ἦσαν φιλόμουσοι καὶ ἠγάπων τὸν τόπον, εἰργάζοντο ὡς καλοὶ ποιμενάρχαι καὶ ἔθναρχαι. Ἄλλοι ὅμως ἦσαν διαρκῶς συνοδικοί, εὕρισκόμενοι κατὰ τὸ πλείστον χρονικὸν διάστημα τῆς Ἀρχιερατείας των εἰς Κων/πολιν, μακρὰν τοῦ ποιμνίου των καὶ εἰς ἐποχὰς λίαν χαλεπὰς. Στοιχειώδης διαπαιδαγώγησις τοῦ κοινοῦ δὲν ὑπῆρχε καὶ ἡ πλειονότης τῶν κατοίκων δὲν ἐγνώριζον κἀν τὴν σημασίαν τῶν γραμμάτων. Παρὰ ταῦτα θαυμάζομεν καὶ πάλιν τοὺς τότε συμπολίτας μας διὰ τὴν μικρὰν των προσπάθειαν, ἥτις ἀργότερον ἀπετέλεσε τὸ θεμέλιον ἐφ' οὗ ἐστηρίχθη τὸ ἐκπαιδευτικὸν οἰκοδόμημα τῶν ἐπομένων ἐποχῶν. Ἐν κρὶνῶνται σήμερον ἀνευ ἐπιεικειᾶς, τοῦτο γίνεται, διότι ὑπὸ τὴν αὐραν τῆς ἐλευθερίας βλέπομεν τὰ πράγματα μὲ πρῖσμα αὐστηρότητος. Ἐν ἐγράφοντο αἱ γραμμαὶ αὗται τὴν ἐποχὴν ἐκείνην, τότε, οἱ τῆς ἐποχῆς ἐκείνης θὰ ἔκρινον ἡμᾶς αὐστηρῶς. Εὐρέθησαν ἐν τούτοις Μητροπολίται ἥρωες πράξαντες τὸ καθήκον των ὅπως ἔπρεπεν. Ἐκαυτηρίαζον τὴν στάσιν καὶ ἀδράνειαν τῶν προύχόντων ἔναντι τῆς παιδείας καὶ ἐκέντριζον σκοπίμως τὴν φιλοτιμίαν τῆς τότε κοινωνίας, ἵνα ἀφυπνίσουν τὸ ἑλληνικὸν στοιχεῖον, ὅπερ κατεδικάσθη εἰς μακροχρόνιον πνευματικὸν νῆδυμον. Τοιοῦτος Μητροπολίτης πονῶν τὸν τόπον καὶ θέλων νὰ προσαγάγῃ αὐτὸν πνευματικῶς ἦτο ὁ ἐκ Καλύμνου ἀειμνηστὸς Μελέτιος Καβάσιλας, ὅστις κατὰ τὴν ὀλιγοχρόνιον ἐνταῖθα παραμονὴν του πολλὰ ὑπὲρ

τοῦ ποιμνίου του κατώρθωσε. Δέν ὀκνοῦμεν ν' ἀντιγράψωμεν δύο λόγους του ἐκφωνηθέντας εἰς τὰ σχολεῖα Διδυμοτεῖχου, ἐξ ὧν ἀποδεικνύεται πόσον δίκαιον εἶχε κρίνας αὐστηρῶς τὴν ἐκπαιδευτικὴν στασιμότητα τῆς ἐποχῆς, τὴν ἀναγλύφως κατοπτριζομένην ἐν τοῖς λόγοις αὐτοῖς τοῦ ἱεράρχου καὶ ἐν οἷς καταφαίνεται πόσον ἐπῆθει οὗτος τὴν ἀνοδοῦν τοῦ Ἔθνους πνευματικῶς, θρησκευτικῶς καὶ ἐθνικῶς. Ἀξίζει νὰ ἀναγνώσῃ τις τοὺς λόγους αὐτούς, διότι εἶναι μεστοὶ νοημάτων ὑψηλῶν, πατριωτικῆς ἐξάρσεως καὶ διότι φιλολογικῶς ἀποτελοῦν ἐντρυφήμα. Μόνον γλωσσικῶς κρίνομεν δυσμενῶς αὐτούς, διότι ἀπευθύνονται μὲ γλῶσσαν ὑπερκαθαρεύουσαν πρὸς κοινὸν ἀγράμματον καὶ ἐπομένως οἱ λόγοι αὐτοὶ δέν κατενοήθησαν εἰμὴ ὑπὸ ἐλαχίστων.

Ὁμιλία Ἀρχιερέως Μελετίου εἰς τὴν Ἀλληλοδιδαντικὴν Σχολὴν τὸ ἔτος 1864 κατὰ τὴν ἡμέραν ἑορτῆς τῶν Τριῶν Ἱεραρχῶν.

Δίς τοῦ ἐνιαυτοῦ ἐκτελοῦντες μνημόσυνον ὑπὲρ ἀναπαύσεως τῶν ψυχῶν θλῶν ἐκείνων, οἵτινες συνέδραμον εἰς σχολῶν οὐστάσιν καὶ τὴν κοινοτέραν διάδοσιν τῶν γραμμάτων ὀπωσθῆποτε συνετέλεσαν, κατὰ τε δῆλον ὅτι τὴν σήμερον, καθ' ἣν φαίδραν ἔχομεν πανήγυριν εἰς τιμὴν τῶν τριῶν μεγάλων τῆς ἡμετέρας ἐκκλησίας διδασκάλων καὶ ἱεραρχῶν καὶ τὴν παρακειμένην ἑορτὴν τῆς Ὁρθοδοξίας δεικνύομεν, κύριοι, ὅτι ἐκτιμῶμεν πρεπόντως τὸ ἐκ τῶν γραμμάτων προερχόμενον εἰς τὴν κοινωνίαν ἡμῶν μέγα καὶ κοινὸν ὄφελος καὶ ὅτι τοὺς λόγῳ καὶ ἔργῳ ὑπὲρ τῆς αὐτῶν διαδόσεως μοχθήσαντας θεωροῦμεν ὡς τοὺς κοινωφελεστέρους τῆς πατρίδος εὐεργέτας, τουθ' ὄπερ εἶναι καὶ ἀληθέστατον ὀπότε τὴν θρησκευτικὴν καὶ ἠθικὴν ἐποψιν ἐξεταζόμενοι, διὰ τὸν ἀπλοῦστατον λόγον, ὅτι ὁ ἐκ τῆς τῶν πραγμάτων μαθήσεως τῆς ἀναγκαίας κεκτημένος γνώσεως, οὔτε τὴν θρησκείαν αὐτοῦ, οὔτε τὸν ἐθνισμόν εὐκόλως καταπροδίδει, ἐκείνης μὲν τὴν τὸ ὀρθόδοξον καὶ τὴν ἀγιότητα ἱστάμενος, τοῦ δὲ ἔθνους ἐξ οὗ τὴν καταγωγὴν μὲν ἔλκει τὴν ἀρχαίαν εὐκλείαν καὶ λαμπρότητα. Μετὰ τοιαύτην, λοιπόν, ἐκτίμησιν, ἀγαπητοί, τῶν τε γραμμάτων καὶ ἐκείνων οἵτινες ὀπωσθῆποτε ὑπὲρ τῆς κοινοτέρας αὐτῶν διαδόσεως εἰργάσθησαν, τί ἐδικαιοῦτο νὰ ἀπεκδέχεται τις παρ' ἡμῶν; Βεβαιότατα οὐδὲν ἕτερον παρὰ τοῦ καλοῦ ἐκείνου παραδείγματος φιλότιμοι νὰ εἴμεθα μιμηταὶ καὶ ἐλευθερίως ὡν συνεισφέρωμεν ἀναλόγως τῶν τε ἡμετέρων παραστάσεων καὶ τῆς ἐποχῆς ἐν ἣ ζῶμεν, εὐτυχεῖς τῷ ὄντι πολὺ τῆς ἐποχῆς τῶν ἀειμνήστων ἐκείνων εὐνοϊκώτερας καθ' ἕσσαν καὶ παρὰ τῆς Στῆς Αὐτοκρατορικῆς Κυβερνήσεως πᾶσα μᾶς παρέχεται ἐλευθερία πρὸς ἐκπαίδευσιν τῆς ἡμετέρας νεολαίας καὶ

τά μέσα τὰ πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον εἶναι προχειρότερα νὰ συνεισφέρωμεν λέγω ὅσο αἱ δυνάμεις καὶ καθ' ἣν ἔλαχε παρὰ Θεοῦ εὐπορίαν ἕκαστος οὐ μόνον πρὸς ἀξιοπρεπή τῶν ὑπαρχόντων προπαιδευτικῶν καταστημάτων συντήρησιν, ἀλλὰ καὶ ἐκπαιδευτήρια ἑλληνικὰ καλῶς ὅσον οἶον τε διωργανωμένα, οὔτινος ἢ πρὸ τεσσάρων περίπου ἐτῶν τελεία καταστροφή τρῶσϋτον εἰς τὸν τόπον θνείδος φέρει, ὅσον εἶναι μεγάλη ἢ ἐκ ταύτης ζημία, τῆς ὁποίας αἴτιοι ἐν γνώσει γινόμεθα ἡμεῖς αὐτοὶ εἰς τὴν συμπολίτιδα ἡμῶν νεολαίαν ἐγκαταλείποντες αὐτὴν ἐν ὀλοσχερεῖ ἀμαθείᾳ καὶ αὐτῶν τῶν στοιχειοθεσιτέρων γνώσεων τῆς ἐθνικῆς ἡμῶν γλώσσης ἐξ ἧς καὶ μόνης ἡδύνατο νὰ καρπωθῆ ἠρησκευτικὴν ἄμει καὶ ἐθνικὴν μόρφωσιν. Τοιοῦτον τι, ἀγαπητοί, πᾶς ἄνθρωπος ὅπως ὅποτε εἰς φρονῶν ἔπρεπε παρ' ἡμῶν ἀνευδοιάστως ν' ἀπεκδέχεται. Ἄλλὰ συμβαίνει εἰς ἡμᾶς ἄραγε τοῦτο; Δυστυχῶς ὄχι. Προθυμότετοι νὰ τιμῶμεν τῶν τοιοῦτων τῆς Πατρίδος εὐεργετῶν τὴν μνήμην, ἐνδεικνόμεθα ραθυμότετοι περὶ τὴν μνήμην αὐτῶν. Μετὰ πόσης ἀλγηδόνης καὶ βαρυθυμίας ἀνακαλεῖ εἰς τὴν μνήμην μου εἰσέτι: τὴν ἀπατρόπαιον ἐκείνην ὀχλαγωγίαν ἣτις ἠγέρθη ἐναντίον μου, ὅτε συναισθανόμενος τῶν ὑπαρχόντων μέσων τὸ ἀνεπαρκές καὶ προβλέπων τὸ ἀδύνατον τῆς ἐπὶ πολὺ διατηρήσεως τοῦ "Ἑλληνος διδασκάλου διὰ μερικῆς συνδρομῆς, ἐζήτησα νὰ προλάβω τὸ κακόν, ἀποτεινόμενος πρὸς ὅλας τὰς συνουκίας καὶ τὴν ἀπὸ κοινοῦ συνδρομὴν αὐτῶν ἐπικαλούμενος! Οἱ τρῶσϋτα καὶ τόσα ἀνωφελῆ καὶ πολλακίς ἐπιζήμια, ἠθικῶς, ἀφειδῶς δαπανῶντες, κωφοὶ εἰς τὰς πατρικὰς παραστάσεις καὶ προτροπὰς μου, δὲν ἠσχύνθησαν νὰ μοὶ ὀρηθῶσι μετ' ἐπιμονῆς ἀμετακλήτου δι' ἕνα τόσον ἱερὸν σκοπὸν τὸν ἴδου ὀβολόν των. Τοῦθ' ὅπερ καὶ δὲν ἐβράδυνε νὰ ἐπενέγκῃ τὴν καταστροφὴν τοῦ ἐκπαιδευτηρίου ἐν ᾧ πάντες οἱ παῖδες αὐτῶν ἐμελλόν ἠρησκευτικῶς καὶ ἐθνικῶς νὰ μορφῶνται. Δεινὴ τῷ ὄντι ἡ μισοκαλία καὶ μισομάθεια διὰ μίαν κοινωνίαν ἣτις ὡς ἐκ τῶν ἐτησίως τελουμένων τούτων μνημοσύνων, τοῦλάχιστον φαίνεται ὅτι δὲν ἀγνοεῖ παντάπασιν τὴν χρησιμότητα τῆς παιδείας καὶ τὰ ἐξ αὐτῆς πηγάζοντα πολλὰ καὶ πολυειδῆ ἀγαθὰ!!! Τί δὲ νὰ εἶπω, κύριοι, καὶ περὶ ἐκείνων, οἵτινες διαφέροντες τῶν ἄλλων κατὰ τὴν κοινωνικὴν θέσιν ἐπροθυμοποιήθησαν μόνον νὰ σημειώσωσιν ἐπὶ χάρτου τὴν συνδρομὴν των, ὅτε τοὺς ἐζητήθη πρὸς αἰκοδομὴν τοῦ ἱεροῦ τούτου τῶν γραμμάτων καταγωγίου, ἔστρεψαν δέ, καὶ μέχρι σήμερον ἀνευθυριάστως στρέφουσι τὰ νῶτα εἰς τὴν νεοδιορισθεῖσαν ἐφορείαν ὅτε ἦλθεν ἡ ὥρα τὴν καταγραφείσαν συνδρομὴν νὰ καταβάλωσι. Αἰσχύνῃ τῷ ὄντι καὶ αἰσχύνῃ μεγίστη ἐν ἐποχῇ ἐν ᾗ ὑποδιέστεραι τῆς ἡμετέρας πέλεως κατὰ τε τὰ ὑλικά μέσα καὶ

τὸν πληθυσμὸν, φιλοτίμως συνιστῶσι σχολεῖα οὐ μόνον Ἑλληνικὰ καὶ Παρθεναγωγεῖα φιλογενῶς καὶ φιλοχρίστως μεριμνῶσαι περὶ τῆς χριστιανικῆς καὶ ἔθνικῆς μορφώσεως ἀμφοτέρων τῶν φύλων, ἀρρένων καὶ θηλέων, μὴ αὐτὴ νὰ διατελῇ ἐν ἀξιοδακρύτῳ καταστάσει καὶ πνευματικῇ στασιμότητι. Διὰ τί; Διότι ἀφειδοῦντες οἱ πλεῖστοι νὰ ἐξοδεύσωσι τόσα καὶ τόσα πρὸς τοῖς ἄλλοις εἰς καφενεῖα καὶ καπηλεῖα συχνάζοντες, τῆς ἐπαράτου ἀργίας τὰ καταγῶγια, ἔχουσι τὴν ἀναισχυντῖαν ἀνέχειαν νὰ προφασίζονται προκειμένου νὰ συνεισφέρωσι μικρὰ πράγματι διὰ σκοπὸν ὧσων οὐ ἔνεκα σιμᾶ τοῦ ὅτι θέλουσι συμμερίζεσθαι τοῦ κοινοῦ τῆς Πατρίδος αὐτῶν ἐπαίνου καὶ αἰωνίως ὡς εὐεργέται τῆς μετὰ τῶν πρὸ αὐτῶν θέλουσι συμνημονεύεσθαι. Ἄλλ' ἐν τούτοις θέλει ἄραγε ἔχει ἡ Πατρίς τὴν δυστυχίαν τοῦ νὰ παραταθῇ ἐπὶ πολὺ ὀκμή ἢ τοιαύτη αὐτῆς πνευματικῆ στασιμότης ὡς ἐκ τῆς ἀξιομέμπτου καὶ ἀσυγγνώστου φειδωλότητος καὶ ραθυμίας τῶν ἰδίων αὐτῆς τέκνων περὶ ἓν τόσον ἱερὸν ἀντικείμενον οἷα εἶναι ἡ τῆς παιδείας διάδοσις; Δὲν τολμῶ, ἀγαπητοί, νὰ γίνω μάντις οὕτω μεγάλου κακοῦ, τὸ ὅποιον θέλει προγράψει εἰς ἅπαντας αἰσχος αἰώνιον καὶ ἀνεξάλειπτον ἀτιμίαν. Εὐελπίζομαι, λοιπόν, ὅτι θέλετε δειχθῆ ἑφεξῆς φιλοτιμότεροι καὶ φιλομουσότεροι ἐπ' ἀγαθῷ τῆς Πατρίδος καὶ εὐκλείᾳ συντρέχοντες κατὰ τὸ δυνατόν ἕκαστος, οὐ μόνον πρὸς βελτίωσιν τῶν ὑπαρχόντων προεκπαιδευτηρίων, ἀλλὰ καὶ πρὸς σύστασιν καὶ διαρκῆ διατήρησιν Ἑλληνικῶν ἐκπαιδευτηρίων, μελλόντων νὰ ἀναπτύξουν τῆς ἡμετέρας νεολαίας τὰ θρησκευτικὰ καὶ ἔθνικὰ αἰσθήματα. Οὕτω δὲ διατεθειμένος προσκαλῶ πάντας ὑμᾶς ὅπως συνανυψώσωμεν χεῖρας ἱκετίδας πρὸς τὸν μόνον ἔχοντα ζωῆς καὶ θανάτου ἐξουσίαν, ἐξαιτούμενοι ὅπως διὰ πρεσβειῶν τῶν ἑορταζομένων σήμερον μεγάλων διδασκάλων, τοῦς ἐξ ἡμῶν μεταστάντας ἰδρυτάς, συνδρομητάς καὶ διδασκάλους τῶν ἐκπαιδευτικῶν τῆς ἡμετέρας Πατρίδος καταστημάτων κατατάξῃ φιλονθρώπως ἐν χώρᾳ ζώντων καὶ ἐν σκηναῖς δικαίων. Γένοιτο! Γένοιτο!». Ἡ ὁμιλία αὕτη ἔγινε κατὰ τὴν τελετὴν τῶν τριῶν Ἱεραρχῶν τὴν ὁποίαν ἐπὶ Τουρκοκρατίας ἐώρταζον πανηγυρικῶς πάντα τὰ σχολεῖα τοῦ ὑποδούλου Ἑλληνισμοῦ καὶ κατὰ τὴν ὁποίαν ἐξεφωνοῦντο λόγοι ὑπὲρ τῶν γραμμάτων καὶ τῶν τριῶν διδασκάλων, οἵτινες τόσον ἐμόχθησαν καὶ ὑπήρξαν ὑπέρμαχοι τῆς παιδείας λάτρεις, παρενεβάλλοντο ὁμῶς καὶ διάφορα ὄσματα καὶ ἀπαγγελίαι, πλὴν τῶν ἐκκλησιαστικῶν καὶ παιριωτικῶν ἔθνικοῦ περιεχομένου. Ἡ φαινομενικῆ χροιά τῆς τελετῆς ταύτης κατὰ τὴν 30ῆν Ἰανουαρίου ἕκαστου ἔτους ἦτο θρησκευτικῆ δι' ὃ καὶ ἀπέρρεον ὑποχρεώσεις τῶν ἐκπαιδευτηρίων νὰ καλοῦν τὰς τουρκικὰς ἀρχάς, καὶ ἐδίδοτο οὕτως

εὐκαιρία νά καλλιεργηθῆ τὸ πατριωτικὸν αἶσθημα τῶν μαθητῶν καὶ γονέων, ὑπεκαθίστα δὲ τὴν τελετὴν τῆς 25ης Μαρτίου ἥτις διὰ λόγους εὐνοήτους ἦτο ἀδύνατος ἐν φανερωῖ χώρῳ καὶ ἀσύνετον νά ἐορτασθῆ. Καθὼς βλέπομεν, ὁ παραινετικὸς οὗτος λόγος τοῦ ἀειμνήστου ἱεράρχου εἶναι πλήρης ἐξάρσεως πατριωτισμοῦ καὶ αἱ ὀλίγαι πατριωτικαὶ λέξεις, τὰς ὁποίας μεταχειρίζεται ἐν προλόγῳ, ἦτο δυνατὸν νά θεωρηθοῦν ἀφορμὴ παρεξηγήσεων, ἂν ποτε μετεδίδοντο εἰς τὰς τουρκικὰς ἀρχάς. Ἡ λέξις Ἐθνος Ἑλληνικὸν ἦτο ἱκανὴ ν' ἀποτελέσῃ τοιαύτην ἀφορμὴν, διότι, ὡς καὶ ἄλλοθ' ἀναφέρεται, ἀπεκαλοῦντο οἱ Ἕλληνες ροῦμ - Ρωμαῖοι. Ἀναπτύσσει πρὸς τοὺς κατοίκους τὰ ἀγαθὰ τὰ ὁποῖα προκύπτουν ἐκ τῆς παιδείας θρησκευτικὰ καὶ ἔθνικα. Ἐκεῖνο ὅμως τὸ σημεῖον, τὸ ὁποῖον μᾶς κάμνει ἰδιαιτέρην ἐντύπωσιν, εἶναι τὸ μαστίγιωμα τοῦ ἱεράρχου πρὸς τοὺς κατοίκους, διότι, ὡς φαίνεται, θελήσας νά δώσῃ ὠθησιν πρὸς τὴν ἐκπαίδευσιν ἐζήτησε τὴν συνδρομὴν των καὶ οὗτοι ἀντὶ νά σπεύσουν πρὸς ἐνίσχυσιν τῆς προσπάθειάς αὐτῆς, ὄχι μόνον ἐκώφευσαν, ἀλλὰ καὶ σκηνάς ἐδημιούργησαν ἐν εἴδει συλλαλητηρίου ἢ διαδηλώσεως. Τὸ μαστίγιωμα στρέφεται περισσότερον πρὸς ἐκείνους, οἵτινες ἠδύναντο νά συντρέξωσι εἰς τὸ θεάρεστον τοῦτο ἔργον οἰκονομικῶς καὶ ἀντὶ συνδρομῆς ἐστρεφον τὰ νῶτα δταν ἐπρόκειτο νά ἐκπληρώσωσι τὴν ὑποχρέωσιν ταύτην. Δὲν ἀπελπίζεται ὁ συνετὸς ἐκεῖνος ἱεράρχης καὶ ἐξακολουθεῖ τὰς κρούσεις, ὡς θὰ ἴδωμεν παρακάτω, εἰς τὸ τέλος δὲ ἐπέτυχε τοῦ σκοποῦ του. Αἰφράσεις του, ὅσον βαρεταὶ καὶ ἂν ἦσαν δὲν εἶχον σκοπὸν νά προσβάλουν μόνον τοὺς προύχοντας τοῦ τόπου, ἀλλὰ νά ἐπιτύχουν τὴν ἀφύπνισιν αὐτῶν καὶ νά διεγείρουν τὰ αἰσθηματὰ αὐτῶν, τὰ ὁποῖα λόγω τῆς καταστάσεως τόσον ἠτόνησαν καὶ περιέπεσαν εἰς νάρκην. Ἀλήθεια!! Ὅσακις εἶχε τὴν τύχην νά κυβερνηθῆ ὁ τόπος αὐτὸς ἀπὸ ἱκανοῦς ἱεράρχας ἀξίους τῆς ἀποστολῆς των καὶ λάτρεις τῶν γραμμάτων, πολλὰ ὠφελήθη. Τοιοῦτος ἱεράρχης ἦτο ὁ Μελέτιος Καλύμνιος, τοῦ ὁποίου ὄλη ἡ προσοχὴ ἐστράφη εἰς τὴν παιδείαν καὶ συνέλαβε πρῶτος τὴν ἰδέαν νά δημιουργήσῃ εἰς τὸν τόπον σχολὴν ἐπαρχιακὴν με ἀνώτερον πνεῦμα ἐργασίας, με σκοπὸν ἐκτροφῆς στελεχῶν πρὸς λειτουργίαν σχολείων ἐν ὑπαίθρῳ, με ἐνιαίαν καὶ ὁμοίμορφον ἀνάπτυξιν πνευματικὴν. Ἄς ἴδωμεν τώρα ποῖα ἦσαν τὰ αἷτια, τὰ ὁποῖα κατεδίκασαν τὸν τόπον αὐτὸν εἰς στασιμότητα : Τὸ Διδυμότειχον ἦτο μία τῶν ἀρχαιοτέρων πόλεων τῆς Θράκης καὶ ἔπρεπε νά εἶναι πρωτοπόρον εἰς τὴν ἐκπαίδευσιν. Τούναντίον βλέπομεν σκότος καὶ πνευματικὸν λήθαργον μέχρι τοῦ 1878. Ἀπόφοιτος Γυμνασίου οὐδεὶς ἐν Διδειμοτείχῳ, δι' ὃ ἐγένοντο διορισμοὶ διδασκάλων ἐξ ἄλλων πόλεων. Μόνος διδάσκαλος καὶ

οὗτος μὴ ἀπόφοιτος γυμνασίου γηγενῆς ἦτο ὁ Παπαϊωαννόπουλος, ὁ μετέπειτα Παπαγιαννόπουλος καὶ κατὰ τοὺς παλαιότερους Παπαγιαννάκογλους Κων/τίνοσ. Οἱ κάτοικοι διαρκῶσ παρεπονοῦντο δι' ἔλλειψιν ἐργασίας καὶ δὲν ἦσαν εἰς θέσιν νά σκεφθοῦν διὰ πνευματικὴν ἀνόρθωσιν. Ἄλλὰ καὶ οἱ ὅπωσδήποτε ἢ τελείωσ οἰκονομικῶσ ἀνεξάρτητοι δὲν ἐφρόντιζον διὰ τὴν μόρφωσιν τῶν τέκνων των. Ἡ ὀπισθοδρομικότησ καὶ ἡ ὀβελτηρία ἦσαν ἐρριζωμένα ἐν τῇ πόλει ταύτῃ. Ἄλλαι πόλεις τῆσ Θράκησ μακρὰν καὶ αὐταὶ θαλασσίων συγκοινωνιῶν ἀνέπτυσσον δρᾶσιν ἀξιόλογον. Ἐνίσχυσιν τῆσ ἐκπλήξεώσ μας ἀποτελεῖ τὸ γεγονόσ, ὅτι ἐνῶ τὸ Διδυμότυχον ἐθεωρεῖτο κέντρον μιᾶσ μεγάλῃσ περιφερείασ, τριπλασίασ τῆσ σημερινῆσ καὶ θά ἐπρεπεν ἐπομένωσ νά ἀκτινοβολῇ καὶ εἰς τὴν περιφέρειαν ἢ πρόσοδος τῆσ, τοῦναντίον οἱ ἀρμόδιοι τοῦ τόπου διήνυσον τὸν νήδυμον, ἢ δὲ περιφέρεια, ἐν συγκρίσει πρὸσ τὰ μέσα τὰ ὁποῖα διέθετεκαὶ τὴν θέσιν εἰς τὴν ὁποῖαν εὑρίσκετο, δὲν ἐσημεῖωνε πρόσοδον πνευματικὴν καλυτέραν. Ἡ πολλίχη Ὀρτάκιοι⁽¹⁾, ἰδίωσ δὲ τὸ παρ' αὐτὴν χωρίον Ἄκ· Ἀλάν⁽²⁾, ἢ Μανδρίτσα⁽³⁾ ἢ ξενόφωνοσ, διετήρουν τὴν ἐποχὴν αὐτὴν ἀξιολογώτερα σχολεῖα. Τὸ Ἄκ· Ἀλάν τὸ ὁποῖον, πλὴν

1. Ὀρτάκιοι = πολλίχη ἀμύγωσ Ἑλληνικῆ, ὀλίγων πέραν τῶν Ἑλληνοβουλγαρικῶν συνόρων, εἶρα Μητροπολίτου Λιτίτσησ καὶ μὲ δρᾶσιν ἔθνικὴν καὶ ἐκπαιδευτικὴν τῶν κατοίκων λαμπράν.

2. Ἄκ· Ἀλάν = χωρίον πέραν ὀλίγων μέτρων ἀπὸ τὰ ἑλληνοβουλγαρικὰ σύνορα, καθαρῶσ ἑλληνικὸν μὲ δρᾶσιν ἔθνικὴν ὑπέροχον καὶ προσήλωσιν πρὸσ τὰ πάτρια καὶ τὴν παιδείαν οὐ τὴν τυχεύσασ. Σήμερον οἱ κάτοικοι διασκορπισμένοι εἰς ὄλην τὴν Ἑλλάδα ὡσ πρόσφυγεσ ἀποτελοῦν παράδειγμα φιλεργίασ καὶ πρόδοου στοιχείον δὲ ἐκπολιτιστικὸν ἀξιομίμητον.

3. Μανδρίτσα = χωρίον ἐπὶ τῆσ ἑλληνοβουλγαρικῆσ μεθορίου ἀλβανόφωνον μὲ συνειδητὴν ἔθνικὴν καὶ προσήλωσιν πρὸσ τὴν ὀρθόδοξον θρησκείαν μὲ φανατισμόν. Παρὰ τὴν ξενογλωσσίαν των ἔχουν σήμερον νά ἐπιδειξοῦν, ἀλλὰ καὶ τότε ἐπεδείκνυσον, ἀνθρώπουσ τῶν γραμμίστων πολλούσ. Σήμερον ὡσ πρόσφυγεσ ἐν Ἑλλάδι παραδειγματικὴν ἔχουν τὴν φιλεργίαν, τιμιότητα καὶ πολιτισμόν. Ἐλκουν τὴν καταγωγὴν ἐκ Βυθικουκίου—Κορυθαῶσ ἐλθόντεσ εἰς Θράκην πρὸ τοῦ 1800. Ἀρχικῶσ ἐπεδίδοντο εἰς τὴν κτηνοτροφίαν καὶ ἦσαν ἀπηλλαγμένοι παντόσ φόρου τῇ εἰσηγήσει τοῦ Ἄλῃ—πασᾶ Ἀδριανουπόλεωσ, ἰδρυτοῦ τῆσ σκεπαστῆσ ἀγορᾶσ (Ἄλῃ—πασᾶ τσαρσιῶῃ). Εἰς ἀντάλλαγμα τῆσ τοιαύτησ εὐνοίασ τοῦ πασᾶ ἐδίδον κατ' ἔτος οἱ κάτοικοι πρὸσ αὐτὸν ἀριθμὸν κριαρίων. Ἀργότερον ἐπεδόθησαν εἰς τὴν σηροτροφίαν καὶ ἡ ἐκτροφή μεταξοσκωλήκων εἰς τὸ χωρίον των ἦτο οὐχὶ μόνον εἰς ἀριθμὸν χιλιογράμμων μεγάλη, ἀλλὰ καὶ ποιότητοσ ἐξαιρετικῆσ τῶν βομβυκίων.

της κινήσεως προς εξόψωσίν του και επί άλλων πεδίων, προσέθεσεν εις τὸ σχολεῖον του Ζ' τάξιν ἕξ ἔτη ἐνωρίτερον τοῦ Διδυμοτείχου διατηρήσαν, καὶ βιβλιοθήκην ἀξιόλογον.

Ἄλλη ὁμως πάλιν παραδοξότης μὲ ἀναγκάζει νὰ καταλήξω εἰς συμπεράσματα ἀθάίρετα. Τὸ Σουφλίον καὶ Οὐζούν - κιοπροῦ (Μακρά - Γέφυρα) παρουσιαζον ἐντὸς τῶν πόλεων των ἀξιόλογον ὁρᾶσιν σχολικὴν καὶ ὄργασμόν πνευματικῆς ἀνυψώσεως. Αἱ περιφέρειαι των ὁμως, ὡς θὰ ἴδωμεν παρακάτω, εὐρίσκοντο εἰς κατάστασιν οὐχὶ εὐχάριστον. Ὅτε πάλιν τὸ Διδυμότειχον ἠδράνει κυριολεκτικῶς, ἡ περιφέρεια εὐρίσκετο εἰς καλυτέραν μοῖραν πνευματικῶς καὶ ἐνῶ ἔπρεπε νὰ ἐποπτεύῃ τῆς περιφέρειας, ἀπ' ἐναντίας ἐδιδάσκετο καὶ παρεδειγματίζετο ἀπὸ αὐτῆν. Τὰ αἷτια εἶναι τὰ ἑξῆς: 1) Λόγω τῶν πολλαπλῶν γεγονότων πολεμικῶν κ.τ.λ. καὶ τῆς μὴ παγιωμένης ἀσφαλείας ἐν τῇ ὑπαίθρῳ, πολλοὶ κάτοικοι τῶν περιχώρων συνέρρεον καὶ κατώκουν εἰς Διδυμότειχον μετὰ τῶν ὀλίγων ἐναπομεινάντων κατοίκων τῆς πόλεως ταύτης μετὰ τὴν ἄλωσίν της. Ἄλλοι πάλιν διωκόμενοι ἕξ ἄλλων πόλεων κατέληγον εἰς Διδυμότειχον καὶ ἐγκαθίσταντο ὀριστικῶς, καθ' ὅτι πορεύετο εἰς αὐτοὺς σχετικὴ ἡσυχία. Καὶ μετὰ τὴν ὀπωσδήποτε βελτίωσιν τῆς καταστάσεως δὲν ἐπανεπατρίσθησαν καὶ ἐγιναν μονίμως κάτοικοι Διδυμοτείχου. Οὕτως ἐδημιουργήθη μία ἀνομοιογένεια τοῦ στοιχείου τοῦ πληθυσμοῦ τῆς πόλεως ταύτης ἀνευ δεσμοῦ μετὰ τοῦ. 2) Ἐδημιουργήθη ἡ τάξις τῶν πατρικίων καὶ πληβείων, τῆς πρώτης κατοικούσης ἐντὸς τοῦ φρουρίου καὶ τῆς δευτέρας ἐκτὸς αὐτοῦ. Ἡ πρώτη τάξις ἦτο ἡ προνομιοῦχος καὶ κατελάμβανεν ὅλα τὰ ἀξιώματα τῆς ὑπηρεσίας τῆς κοινότητος. Ἡ τῶν πληβείων ἦτο ἡ ἀθλία τάξις τῶν γεωργῶν, βιοτεχνῶν καὶ ὀλίγων μικροαστῶν, ἧτις καὶ ἦτο ἡ ἐπ' ἀπειρον διοικουμένη καὶ εἰς πάντα καθυστερημένη. Ἡ διαφορά, καθὼς εἶδομεν καὶ εἰς ἄλλην περίοδον, ἦτο καναφανῆς καὶ ἡ περιφρόνησις τῶν πρώτων πρὸς τοὺς δευτέρους κραυγαλέα. Ἐχουσα λοιπόν, ἡ τάξις αὐτὴ τὴν κληροδοτηθεῖσαν πληροφορίαν τῶν καταχρήσεων τῶν ἐντὸς τοῦ φρουρίου, διαρκῶς παρεπονείτο κατ' αὐτῆς τὸ δὲ μῖσος καὶ ἡ ἐχθρότης ἠῤῥανον καθ' ἡμέραν καὶ ὁ χαρακτηρισμὸς καλὲ - μπαταξιλάρη ἦτο ὁ προχειρότερος εἰς τὰ χεῖλη των. Τὸ γεφύρωμα τῆς διαστάσεως ταύτης ἦτο δύσκολον καὶ ἑκατέρα τῶν δύο τάξεων ὑπεβλέπετο. Τούτων οὕτως ἐχόντων δὲν ἦτο εὐκόλος ἡ διαπαιδαγώγησις καὶ κατεύθυνσις τῆς κοινότητος πρὸς μιάν ἐνιαίαν ἐργασίαν πνευματικῆς ἀνατάσεως. Ἐχρειάζετο νοῦς δυνατός, ρηξικέλευθος καὶ ριψοκίνδυνος διὰ νὰ κατωρθώσῃ τοῦτο. Τοιοῦτος νοῦς θῆσας τὰς πρώτας βάσεις βελτιώσεως τῶν πραγμάτων ἦτο ὁ ἀείμνηστος Μελέτιος. 3) Ἰδιαιτάτα τὸ

Διδυμότειχον, ὡς κέντρον τῆς Ὀθωμανικῆς Αὐτοκρατορίας ἐπὶ 90 περίπου ἔτη, πρὸ τῆς καταλήψεως τῆς Κων/πόλεως, συνεκέντρωσε πληθυσμὸν ἀνομοιογενῆ διότι συνέρρευσαν πολλὰ φύλα ἀλλόθρησκα, ἄτινα παρασιτικῶς ἔζων ἐκ τοῦ ἑλληνικοῦ στοιχείου. Ταῦτα παρενέβαλλον πολλὰ ἐμπόδια, ὡς ἦτο ἐπόμενον, εἰς τὴν πνευματικὴν ἀνάπτυξιν. Οὕτως ἐξηγεῖται ἡ ὀνομασία διαφόρων συνοικιῶν π. χ. Γιαχουντή μαχαλεσῆ ἢ συνοικία Παναγίας, διότι τὸ πρῶτον κατώκηθη ἀπὸ Ἰσραηλίτας, Ταταρλάρ·μαχαλεσῆ ἐν ἧ κατώκησαν πρῶτον, τίς οἶδε πόθεν προελθόντες Τούρκοι ταταρικῆς καταγωγῆς. Ἄρναοὺτ·μαχαλεσῆ προφανῶς ὑπὸ Ἀλβανῶν κατώκηθεισα κ.τ.λ. καὶ πιστεύομεν ὅτι δὲν θὰ ἦσαν ἀσχετα τὰ γεγονότα ταῦτα πρὸς ὅσα παραπάνω λέγομεν. Ἡ ἀνομοιογένεια ἐκ τούτου τῆς συστάσεως τῆς κοινωνίας Διδυμοτείχου εἶναι καταφανῆς καὶ δὲν ἤσκησεν ὀλίγην ἐπίδρασιν αὐτῇ εἰς τὴν στασιμότητα τῆς πνευματικῆς καταστάσεως τοῦ τόπου καὶ τῆς διαμορφώσεως τοῦ χαρακτήρος τῶν Ἑλλήνων κατοίκων. 4) Ἐπαναλαμβάνομεν ὅτι τὸ πλεῖστον βάρος κλίνει πρὸς τοὺς προκρίτους, οἵτινες λόγῳ ἀμαθείας, φθόνου καὶ ἀντιζηλίας πρὸς ἄλλους συμπολίτας, δὲν ἐκινήθησαν, ὡς ἔπρεπε, διότι ἐπίστευον, ὅτι μὲ τὴν ἀφύπνισιν τῶν χωρίων, τὸ οἰκονομικόν των ἔδαφος ἐσειετο καὶ ὠλλισθαιεν ὑπὸ τοὺς πόδας των καὶ 5) Ἡ οἰκονομικὴ ἀθλιότης τῆς κοινοτικῆς περιουσίας, ἣτις ἦτο ἀποκαρδιωτικῆ. Τὸν τρόπον διαχειρίσεως αὐτῆς θὰ ἀναπτύξωμεν παρακατιόντες. Τώρα νομιζομεν καλὸν νὰ προσθέσωμεν ὀλίγα τινά: "Ὅσοι κατελάμβανον θέσεις ἐν τῇ κοινότητι (δημογέροντες) προσεπάθουν νὰ ἱκανοποιήσουν ἑαυτοὺς καὶ τοὺς συγγενεῖς των μὲ παροχὰς δανείων ἐπὶ ὁμολόγῳ. Ταῦτα ἐπὶ τῇ ἐκπνοῇ τῆς προθεσμίας ἀνανεοῦντο καὶ οὐδέποτε ἐξωφλοῦντο. Ὑπῆρχον βεβαίως καὶ δημογέροντες ἀσπιλοι, βράχοι ἠθικῆς. Ὅτε ὁμως ἀνελάμβανον τοιοῦτοι δὲν κατώρθωνον νὰ ρευστοποιήσουν τὰ γραμμάτια διότι ἅμα τῇ ἀποπειρᾷ ἐξοφλήσεως ἀμέσως ἀνετρέποντο καὶ ἤρχοντα ἄλλοι εἰς τὴν διαχείρισιν τῶν κοινῶν. Ὁ καλὸς ποιμὴν ἀρχῆς Μελέτιος, παρ' ὅλην τὴν ὀλιγοχρόνιον ἐνταῦθα ποιμαντορίαν του κατώρθωσε νὰ διαγνώσῃ τὸ κακόν καὶ νὰ παρακάμψῃ τοῦτο μέχρις οὗτου ἐπιτύχῃ τὴν πρὸς τὰ πρόσω ὄθησιν τῆς παιδείας τοῦ τόπου. Ἡ πρώτη ἐπιτυχία του ἦτο ὁ διορισμὸς ἑλληνοδιδασκάλου, ὡς μαρτυρεῖ ὁ ἐκφωνηθεὶς λόγος αὐτοῦ πλήρης ἐνθουσιασμοῦ καὶ χαρᾶς ἐπὶ τῇ ἐγκαταστάσει τοῦ ἀνωτέρω διορισθέντος.

Ὁμιλία τῆς 25ης Ἰουλίου 1864 κατὰ τὴν ἐγκατάστασιν διδασκάλου.

«Κύριοι! Ἡ ἀπὸ τετραετίας καταλλήλου ἑλληνοδιδασκάλου ἔλλειψις ἀπὸ τοῦ ὁποῦ ἡ ἡμετέρα κοινότης ὀφείλει νὰ περιμένη βαθμὴν καὶ κατ' ὀλίγον πρὸς τοσοῦτοις ἄλλοις καλοῖς καὶ τὴν πρέ-

πουσαν αὐτῆς ἐθνικὴν ἀνάπτυξιν, ἐκ τῆς ὁποίας κατὰ μέγα μέρος ἐξαρτᾶται τό τε μέλλον αὐτῆς καὶ ὁ προορισμός, τοσαύτην, μὰ τὴν ἀλήθειαν, μοί ἐπροξένησε ψυχικὴν ἀθυμίαν, ὅση ἦτο ἢ ἐκ μέρους μου συναίσθησις τῆς ἐκ τοιαύτης ἐλλείψεως προερχομένης ἠθικῆς καὶ ὕλικῆς ζημίας καὶ τῆς τοιαύτης προστριβομένης καὶ εἰς ἐμέ καὶ εἰς ὑμᾶς συγχρόνως μομφῆς καὶ κατηγορίας ὑπὸ παντός ὁμογενοῦς ζηλωτοῦ τῆς ἐθνικῆς δόξης καὶ εὐημερίας, ἅτε δὴ ἀνεχομένου νὰ παρορῶμεν τὴν πνευματικὴν μόρφωσιν τῆς συμπολίτιδος ἡμῶν νεολαίας, τῆς χρηστῆς ταύτης ἐλπίδος τοῦ Ἔθνους καὶ τῆς Πατρίδος, ἥτις καὶ ἔπρεπε διὰ τοῦτο νὰ εἶναι τὸ πρῶτιστον ἡμῶν μέλημα καὶ τὸ κυριώτερον ἀντικείμενον τῶν ἡμετέρων φροντίδων. Καὶ πῶς ὄχι; Ἄγαπητοί; Ναι! Ὑμεῖς καὶ ἐγὼ καὶ λεγόμεθα καὶ ἐσμέν ἢ τοῦ ἡμετέρου κοινωνικοῦ σώματος κεφαλή, ὡς ἐκ τοῦ ὁποίου μᾶς ἐπιβάλλεται τὸ ἱερὸν καθήκον νὰ διευθύνωμεν καὶ ποδηγετῶμεν τὸν λαὸν αὐτοῦ, πρὸς πᾶν ὅ,τι ἀγαθὸν καὶ σωτήριον μεταξὺ τῶν ὁπίων πρωτεύει πάντων ἢ τῆς παιδείας ἐξάπλωσις, ἥτις ἔχουσα τὴν δύναμιν νὰ ἐκπολιτίζη τὸν ἄνθρωπον τὸν ὀποκαθιστᾷ καὶ καὶ πρὸς ἐξάσκησιν τῶν θρησκευτικῶν καὶ κοινωνικῶν αὐτοῦ καθηκόντων ἀρμοδιώτερον, οὐ ἔνεκα καὶ δέον γινώμεθα τοῖς τᾶσι τὰ πάντα ὅπως αἰετοτε ὤμεν εἰς θέσιν νὰ αἴρωμεν ἐκποδῶν οἷον δῆποτε πρόσκομμα ὅπερ ἤθελε νὰ ματαιώσῃ τὰς ἡμετέρας προσπάθειας ἐπὶ τῆς τοιαύτης χειραγωγίας καὶ ποδηγητήσεως τῶν ἀπλουστείων, οἵτινες ἀδύνατοι εἶναι, ὡς ἐξ ἀνατροπῆς ἀπειρόκαλοι, νὰ μὴ ἐμβάλωσι ἐμπόδια μικρὰ ἢ μεγάλα εἰς τῶν καλῶν τὴν διάπραξιν παντοῦ καὶ πάντοτε. Ἄλλ' ἐν τούτοις τί εἰς ἡμᾶς, ἀγαπητοί, συνίβῃ ἐναντίον τοῦ ἡμετέρου τούτου καθήκοντος; Παραθέντες ἐπ' ὀλίγον ἄλλοτε ὄπως, ἐκ τῶν ἐνόντων μέσων ἐξασφαλίσωμεν τὴν ὑπαρξιν τῶν ἐκπαιδευτικῶν τῆς πατρίδος καταστημάτων ἅμα εἶδομεν ἀντίδρασιν τινα ἐκ μέρους τῶν περισσοτέρων τῆς ἡμετέρας κοινωνίας, ἀντὶ νὰ καταπολεμήσωμεν, ὡς ἔπρεπε, καὶ διὰ παντός ἐφικτοῦ μέσου προσπάθισωμεν νὰ τὴν καταβάλωμεν, ὡς καὶ ἡ τιμὴ καὶ τὸ συμφέρον τῆς Πατρίδος ἀπῆται, προετιμήσαμεν νὰ ὑποχωρήσωμεν καὶ ἀφέντες τὰ πράγματα νὰ τρέχωσιν ἐφθάσαμεν ἐπὶ τέλους νὰ ἴδωμεν μὲ ψυχρὸν ὄμμα κλειόμενον τὸ «Ἑλληνικὸν Σχολεῖον, ἀφ' οὗ μόλις ἐπταετίαν ἐβίωσε καὶ μόλις ἤρξατο, ὡς καὶ μὲ ἀλλαγὴν δύο διδασκάλων ἐν τῷ μεταξύ, ν' ἀνταποκρίνηται πρὸς τὸν σκοπὸν τῆς αὐτοῦ συστάσεως καὶ ἔκτοτε, ὡς καὶ πολὺς κατὰ καιροὺς περὶ αὐτοῦ ἐγένετο λόγος, ἅπαξ ὅπῃ νάρκης καταληφθέντες δὲν ἠδυνήθημεν, παρὰ ἐσχάτως μόλις περὶ αὐτοῦ νὰ μεριμνήσωμεν. Ἀλλὰ πεμφθῆτάωσαν ἐν τούτῳ εἰς κόρακας ὡς ἀναμνήσεις λυπηρῶν γεγονότων, ἀφοῦ σήμερον ἔσοχμεν τὴν εὐτυχίαν

νά εἶδωμεν ἀνοιγομένην τὴν ἡμετέραν ταύτην ἀνωτέραν σχολήν, διὰ τῆς προσκλήσεως διδασκάλου, περὶ τῆς ἠθικότητος, τῆς φιλοτιμίας, τοῦ ζήλου καὶ τῆς ἐκπαιδεύσεως τοῦ ὁποίου περιττὸν ὄλως νά σὰς ἐγγυῶμαι, προσόντων ἐπὶ τῶν ὁποίων ἐπηρειζόμενος, ἔστε βέβαιοι, ὅτι ἡ λογιότης του ἔσεται ἱκανὴ τὴν ἀποχρῶσαν νά δώσῃ εἰς τὴν ἡμετέραν νεολαίαν πνευματικὴν μόρφωσιν, ἐάν οἱ μὲν γονεῖς μὴ ἀναισθητοῦντες εἰς τὰ τῆς παιδείας καλὰ, ἔχωσι τὴν ἀξιεπαίτον θέλησιν νά εἰσάγωσι καὶ ἄνευ ἀξιοκατακρίτων ἀπουσιάζσεων διατηρῶσι τὰ τέκνα αὐτῶν σπουδάζοντα ἐν τῇ ὑπὸ οἰωνοὺς αἰσίους ἀνοιγομένῃ σήμερον Ἑλληνικῇ Σχολῇ ταύτῃ, ἐν τῇ ὁποία πρόκειται νά διακούσωσι πρὸς τῇ προγονικῇ ἡμῶν γλώσσῃ καὶ τὴν Γαλλικὴν καὶ Ὀθωμανικὴν καὶ προσέτι, ὅσα ἄλλα μαθήματα ἀπαρτίζωσι τὴν ἐγκύκλιον παιδεύσιν, ἡμεῖς δὲ μὴ ἅπαξ μὴ ἀπαξιῶμεν καὶ ἐνθαρρύνωμεν ἀείποτε εἰς τὸ ὅσον κοινωφελές τοῦτο καὶ δυσχερές ἔργον τῆς διδασκαλίας, τὴν αὐτοῦ λογιότητα, καὶ διηνεκῶς μεριμνῶμεν οὐχὶ μόνον περὶ τῆς διατηρήσεως, ὡς νῦν ἔχει, ἀλλὰ καὶ τῆς βαθμιαίας βελτιώσεως τοῦ ἀνωτέρου τούτου ἐκπαιδευτηρίου, τὸ ὁποῖον θέλει εἶναι τιμὴ καὶ τῆς πατρίδος τὸ καύχημα. Ταῦτα, ἀγαπητοί μου, ἀπὸ ψυχῆς εὐχομαι καὶ παρὰ παντός εὖ φρονοῦντος πολ.του ἀπεκδέχομαι χαίρων δὲ ἐν τοσοῦτο. Κύριοι, χαρὰν μεγάλην, ὅτι ἐφεξῆς ἀπαλλάττομαι τῆς αἰσχύνης καὶ τοῦ ἀνοσίου κόπου τοῦ νά δικαιολογῶ μὲ ἄλλ' ἄντ' ἄλλων ἐνώπιον τῶν περιέργων καὶ ἐνδιαφερομένων ἀλλοδαπῶν, τῶν ὁμογενῶν τὴν ἔλλειψιν ἐνός τοσοῦτον ἀναγκαίου ἀνωτέρου ἐκπαιδευτηρίου ἐν τῇ ἡμετέρᾳ πατρίδι, τῆς ὁποίας—τὸ λέγω μετὰ βαθυτάτης λύπης—δεινότητῃ εἶναι δυστυχῶς ἡ ἀμάθεια καὶ ἡ ἀπαιδεύσια, πέποιθα ἐπὶ Κύριον ὅστις εἶναι ἡ πηγὴ τῶν φῶτων καὶ ὁ χορηγὸς τῆς σοφίας, ὅτι δικαιοτέραν θέλομεν ποιεῖ τὸ ἐπιόν τῶν ἐκ τῆς παιδείας ἀγαθῶν ἐκτίμησιν καὶ περὶ τῆς διαδόσεως αὐτῆς μεριμνῶντες, θέλομεν ἔχει τὸ θάρρος νά λέγωμεν ὅτι δὲν εἴμεθα προγόνων βαρβάρων βάρβαροι ἀπόγονοι, ἀλλὰ τῶν καὶ μέχρι σήμερον ἐπὶ παιδείᾳ καὶ ἀπαραμίλλῳ πολιτισμῷ κλειζομένων ἐκείνων Ἑλλήνων, ἐπὶ καταγωγῇ καὶ τῶν ὁποίων δὲν ἀρμόζει παντάπασιν νά σεμνύνηται κοινῶν μισομαθῆς καὶ ἀπαιδεύτος. Εἶθε!!!». Ἡ παροῦσα ὁμηλία τοῦ ἱεράρχου ἀποτελεῖ συνέχειαν τῆς πρώτης ἐκφωνηθείσης κατὰ τὴν τελευταίαν τῶν Τριῶν Ἱεραρχῶν. Βλέπομεν ἐν αὐτῇ μὲ πόσον ψυχικὸν ἄλγος διατυπῶναι τὸ παράπονόν του διὰ τὴν πνευματικὴν στασιμότητα τοῦ τόπου. Ἐκ τοῦ λόγου τούτου καὶ σήμερον ἀκόμη συναισθανόμεθα πόσῃ ὠφέλειαν εἶχεν ἡ παιδεία κατὰ τοὺς ζοφεροὺς ἐκείνους χρόνους τῆς δουλείας, καθ' οὓς τὰ στίφη τῶν Τούρκων ἀκόμη δὲν εἶχον ἠρεμήσει καὶ ὁ παθολογικὸς θρησκευτικὸς αὐτῶν φανατισμὸς δὲν εἶχε

μειωθή. Με πόσην ἀληθῶς γλαφυρότητα παριστάνει ὁ ἱεράρχης οὗτος τοῦ "Ἐθνους τὴν ἀρχαίαν εὐκλείαν!! Πόσον πειστικός εἶναι πρὸς τὰ μέλη τῆς κοινωνίας διὰ τὰ κατανοήσουν τὸ ἱερὸν τῶν καθήκων πρὸς τὰ τέκνα τῶν καὶ τὴν Πατρίδα!! Ταῦτα δέ, ἐπαναλαμβάνομεν, εἰς ἐποχὴν, καθ' ἣν τὸ βλοσυρὸν βλέμμα τοῦ Ταύρκου ζαπτιέ ἦτο ἀπειλητικὸν κατὰ παντός "Ἑλλήλας καὶ τὸ φάσαγον τοῦ τυχόντος βασιβουζούκου, σοφτᾶ, σὺλεμᾶ, ἀγά, ἐφέντη, βέη κ.τ.λ. ἐπεκρέματο ἐπὶ τῆς κεφαλῆς τοῦ δυστυχοῦς ραγιαῖ. Καυτηριάζει καὶ πάλιν τὴν ἀδράνειαν τῶν προκρίτων τῆς πόλεως καὶ με πολιτικότητα συνιστᾷ νὰ μὴ ἐπαναληφθοῦν τὰ ἔκτροπα. Παρὰ τὴν πικρόχολον δὲ γλώσσαν του, πιστεύομεν ὅτι ὤκτειρεν ἐνδομύχως καὶ ἐλυπεῖτο τοὺς δυστυχεῖς, διότι τὰ αἷτια τῆς στασιμότητός τῶν ἦσαν πολλά, ἡμεῖς δὲ τὸ πολλοστημόριον τούτων παρεθέσαμεν ἢ διότι δὲν ἠδυνήθημεν νὰ ἐξιχνιάσωμεν ταῦτα ἢ διότι στερούμεθα τῶν ἀπαραιτήτων στοιχείων διὰ νὰ κρίνωμεν. Ἡ ἐγκατάστασις τοῦ ἑλληνοδιδασκάλου (προφανῶς τοῦ Λογοθετίδου) μετὰ ἐπτιαετῆ στασιμότητα τῆς Σχολῆς (ἀνωτέρας ὅπως τὴν ἀποκαλεῖ) θεωρεῖται ὡς ἐκ τῶν καλλίστων οἰωνῶν, διότι διανοίγεται νέος δρόμος πρὸς τὰ ἰδανικά τῆς φυλῆς. Συμβουλευεῖ ὁ ἱεράρχης τοὺς πάντας νὰ τηρήσουν ἀσύστηρως τὴν τάξιν καὶ τὴν ἀνελλιπή φοίτησιν εἰς τὴν σχολὴν ταύτην καὶ διατυπώνει προσδοκίας πολλὰς καὶ ὠφέλη "Ἐθνικά ἀπειραέκ τῆς διδασκαλίας τοῦ ἄρτι προσληφθέντος διδασκάλου, προσέτι δὲ ὅτι σὺν τῇ "Ἑλληνικῇ γλώσσῃ θὰ διδάσκηται καὶ ἡ Γαλλικὴ καὶ "Οθωμανικὴ. Κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς τουρκοκρατίας, ὡς γνωστόν, πάντα τὰ σχολεῖα, ἀδιακρίτως τόπου, ἔπρεπε νὰ ἔχουν ὠρισμένας ὥρας πρὸς διδασκαλίαν τῆς Γαλλικῆς καὶ Τουρκικῆς, ἀκόμη καὶ εἰς τὰ χωρία. Τοῦτο ἐπεβάλλετο διὰ πολλοὺς λόγους ἀλλὰ καὶ διότι ὁ τελειῶνων τὸ σχολεῖον, ἔστω τετρατάξιον, ἔπρεπε νὰ γνωρίζῃ ἂν ὄχι πολλὰ, ὀλίγα τουρκικά καὶ γαλλικά διότι ἡ ἐξοδός του ἐκ τοῦ σχολείου ἐσήμαινε βιοπάλην καὶ σταδιοδρομίαν ἐν τῇ κοινωνίᾳ ἧτις, πλὴν τῶν ἄλλων, ἀπῆτει καὶ τὴν ξενογλωσσίαν ταύτην. Οἱ θέλοντες βεβαίως, νὰ ἐξακολουθήσουν ἀνωτέρας σπουδὰς ἐκαλλιέργουν ταῦτα περισσότερο διότι ἐν τῇ Τουρκικῇ ἐπικρατεῖᾳ αἱ δύο αὗται γλώσσαι ἦσαν ἐκ τῶν ὧν οὐκ ἄνευ. Καταφαίνεται ἐκ τῶν ἀνωτέρω ὁμιλιῶν ὅτι ὁ ἱεράρχης κατῴρθωσε τὸ ποθοῦμενον καὶ δὲν ἀπέδυσπέτησε εἰς τόσας ἀντιξοότητας, προβληθείσας ὑπὸ τῶν προκρίτων ἰδίᾳ, ὡς θὰ ἔκαμνον ἴσως ἄλλοι προκάτοχοι καὶ διάδοχοί του. Ἐξ αὐτοῦ συμπεραίνεται ὅτι, ὁσάκις ἔτυχε νὰ κυβερνηθῇ ὁ τόπος ἀπὸ ἀνθρώπους ζωντανοὺς καὶ πραγματικὰ πονοῦντας αὐτόν, ἐσημείωσε πρόοδον. Ὅσάκις πάλιν ἐκυβερνήθη ἀπὸ ἱεράρχας οἵτινες ὀλίγον μόνον παρέμειναν ἐνταῦθα ἢ τίτλον μόνον

ἔφερον τοῦ Μητροπολίτου Διδυμοτείχου καὶ εὐρίσκοντο διαρκῶς εἰς Κωνσταντινούπουλιν ὡς συνοδικοὶ κ. τ. λ. ἢ ἀτενίζοντας πρὸς ἄλλους ὀρίζοντας, ὁ τόπος ἔμενε στάσιμος. Διὰ τοῦτο βλέπομεν ἐναλλαγὰς δηλ. τὴν στασιμότητα νὰ τὴν διαδέχεται ἡ ὄρσις καὶ τὸν ὄργανισμὸν ἢ ἀδράνεια. Ἄλλοτε εἷς διδάσκαλος, ἄλλοτε δύο, ἄλλοτε τέσσαρες καὶ, ἔστιν ὅτε καθόλου. Ἐναφορικῶς μὲ τὸν ἀείμνηστον Μελέτιον πολὺς ἐγένετο μέχρι τοῦδε λόγος καὶ δὲν χρῆζει ὕμνων ὑπ' ἐμοῦ, διότι καὶ τὰ ἔργα του φαίνονται καὶ ἡ ὄρσις του μαρτυρεῖ ποίας ὀλκῆς ἐθνάρχης ἦτο καὶ ἤκουσα πολλάκις ἀπὸ γέροντας, πρὸ 50/ετίας ἀκόμη, νὰ ἐκφράζωνται μετὰ πολλῆς εὐλαβείας ὑπὲρ αὐτοῦ. Ἐχομεν ὑποχρέωσιν νὰ εὐγνωμονοῦμεν διὰ τὴν τοιαύτην καὶ τοσαύτην ὄρσιν του ὑπὲρ τοῦ τόπου ἢ δὲ μνήμη του θὰ εἶναι παντοτεινὴ. Ὁ σεπτὸς ἱεράρχης καταγόμενος ἐκ Καλύμνου δις ἐποίμανε τὴν περιφέρειαν Διδυμοτείχου τοποθετηθεὶς κατὰ τὸ 1860. Κατὰ τὸ 1868, τῇ ὑποδείξει τῆς τουρκικῆς κυβερνήσεως πρὸς τὸ Πατριαρχεῖον μετετέθη εἰς Κρήτην πρὸς κατευνασμὸν τῶν πνευμάτων κατὰ τὴν ἐπανάστασιν τῶν Κρητῶν. Αὐθις ἐπανῆλθε τὸ 1874 καὶ διώκησε τὴν ἐκκλησίαν Διδυμοτείχου μέχρι τοῦ 1877, ὅποτε ὀριστικῶς μετετέθη. Ἐν τῷ Κώδικι ἀναγράφεται ἡ πληροφορία ὅτι τὸ παρθεναγωγεῖον Διδυμοτείχου, περὶ οὗ θὰ γράψωμεν σχετικῶς, ἐκτίσθη τὸ 1868 ἐπὶ παλαιᾶς Ἀλληλοδιδακτικῆς σχολῆς. Δυστυχῶς δὲν ἀναγράφεται τι περὶ τῆς ὄρσεως τῆς σχολῆς ταύτης, τὴν ὁποίαν ὁ Μελέτιος διωργάνωσε, διότι ἐν ταῖς κώδιξι εὐρίσκομεν σχετικά μόνον κατὰ τὸ ἔτος 1873. Τὸ ἔτος τοῦτο διαρίζεται ὁ Στεφανίδης Ἰάκωβος ἐξ Ἀδριανουπόλεως διδάσκαλος τῆς τουρκικῆς καὶ γραμματεὺς τῆς Δημογεροντίας, ἀντὶ λιρῶν 4 μηνιαίως, διὰ διδασκαλίαν δύο ὥρῶν ἡμερησίως καὶ διεξαγωγὴν τῆς γραφικῆς ὑπηρεσίας τῆς Μητροπόλεως. Ὁ ἀείμνηστος Περικλῆς Βλαχόπουλος ἐμαθήτευσε παρ' αὐτῷ προσληφθεὶς ὡς βοηθὸς εἰς τὸ γραφεῖον τῆς Μητροπόλεως καὶ τὸν διεδέχθη ἐπαξίως εἰς τὴν θέσιν τῆς γραμματείας καὶ τοῦ διδασκάλου τῆς τουρκικῆς πολλάκις. Τὸ αὐτὸ ἔτος 14 Νοεμβρίου ἐν συνεδριάσει Δ' λαμβάνεται ἀπόφασις νὰ βραβεύωνται οἱ καλοὶ μαθηταί, προσλαμβάνεται δὲ διδασκάλισσα ἡ Ἀγγελικὴ Κάλφουλου ἀντὶ 500 γροσίων μηνιαίως, καυσίμου ὕλης, κατοικίας καὶ ποσίου ὕδατος. (τὸ τοῦ ὕδατος ἄς μὴ φανῇ παράξενον διότι ὁ τρόπος τῆς προμηθείας αὐτοῦ ἐν Διδυμοτείχῳ εἶναι γνωστὸς καὶ ἐξακολουθεῖ τοιοῦτος καὶ μέχρι σήμερον). Τὰ πρακτικὸν ὑπογράφουν οἱ Γεώργιος Χ' Δημητρίου, Ἰωάννης Σεραϊδάρουλου καὶ Δημήτριος Πολυζώης. Πρὸ τοῦ Στεφανίδου, διδάσκαλος τῆς τουρκικῆς, ἦτο ὁ Σταύρος Μερικαγλας, πάππος τοῦ νῦν εἰς τὴν Ἀγροτοτράπεζαν Διδυμοτείχου ἔργα-

ζομένου κ. Μερικούλου Σταύρου ή Μουρούκη. Κατὰ τὸ 1874 σ' Σεπτεμβρίου ὁ Ἄσπερας Βασιλείος αἰτεῖται νὰ διευθύνῃ μετὰ τῆς συζύγου του τὸ Παρθεναγωγεῖον ὑπὸ τὸν ὄρον νὰ ἀπολυθῇ ἡ διδασκάλισσα Ἀγγελικὴ. Ἡ αἴτησις ἀπορρίπτεται. Ἐν συνεδριάσει Ε' συνιστᾶται τὸ πρῶτον ἐφορεία σχολείων γενικῶς καὶ ὀρίζονται μέλη ὁ Εὐστάθιος Καβάσιλας, Σταθρος Ἀναγνώστου καὶ Κ. Τσαβδάρης. Ἐν ἄλλῃ συνεδριάσει τῆς 19 Ὀκτωβρίου 1873, γίνεται λόγος περὶ συστάσεως ἐν Κωνσταντινουπόλει Φιλεκπαιδευτικῆς Ἀδελφότητος καὶ συνιστᾶται ἐγγραφή μελῶν καὶ συνδρομητῶν, ἀνατίθεται δὲ εἰς ἐπιτροπὴν ἢ σύνταξις ἐκθέσεως τῆς καταστάσεως τῶν σχολείων τῆς περιφέρειας. Εἰς τὴν ἐπιτροπὴν ταύτην ὑπογράφουν καὶ ὁ Γκαρίλλης καὶ Νάγκουλτσης, οἵτινες ἀργότερον ὑπῆρξαν σχισματικοί. Κατὰ Σεπτέμβριον τοῦ 1877 διορίζεται ὁ Πασχάλης Παύλου διδάσκαλος καὶ ὡς βοηθὸς αὐτοῦ ὁ Μόσχος Χρήστου (ψάλτης ἐπὶ 60 ἔτη) ἀντίγροσιον 60 μηνιαίως. Οὗτος ἦτο ἐπὶ πλέον ὑποχρεωμένος νὰ ἐνεργῇ εἰσπράξεις τῶν ὀφειλομένων εἰς τὴν κοινότητα διὰ τὰ ἐκπαιδευτήρια. Ἐπίσης διορίζεται διδασκάλισσα μὲ μισθὸν 55 λιρῶν ἑτησίως, κατοικίαν καὶ καύσιμον ὕλην ἡ Ἀθηνᾶ Μαργαριτίδου. Διὰ τὴν ἐνίσχυσιν τοῦ σχολικοῦ ταμείου ἀποφασίζεται ὅπως ἐπιβληθῇ φορολογία ἐπὶ τῆς εἰσαγομένης εἰς Διδυμότειχον ρακῆς 1 παρὰ κατ' ὄκαν. Ἡ ρακὴ, ὡς γνωστόν, δὲν πορευοκευάζετο τότε εἰς Διδυμότειχον διότι ἠγγύουν τὴν τέχνην καὶ ἠγοράζετο ἐξ Ἀδριανουπόλεως, μεταφερομένη διὰ βαρελίων ἐπὶ ἀμαξῶν. Δοθέντος δὲ ὅτι ἐνιαῦθα ἢ κατανάλωσις ρακῆς ἦτο μεγάλη, ἀρκετὰ ἀπέδιδε πρὸς τὰ σχολικὰ ταμεῖα ἀλλὰ καὶ τοὺς νεκραθάπτας. Ἐπὶ τῇ λήξει τῆς περιόδου ταύτης καλὸν ἐνομίσασμεν νὰ ἀντιγράψωμεν τὰ ὀνόματα τῶν δημογερόντων οἵτινες θεαρέστως προσέφερον τὰς ὑπηρεσίας των, ὡς καὶ τῶν ἐπιτρόπων μὲ τοὺς παραδόξους δι' ἡμᾶς σήμερον τίτλους αὐτῶν. 1836. Σκευοφύλαξ Χριστόδουλος, Ἄρχων τοῦ Εὐαγγελίου, Ἀδάμης, Δομέστιχος Ἰωάννης, Ἐκκλησιάρχης Δανιὴλ, Ρεφεντάρης (κῆρυξ τῶν ἀποφάσεων) Ἰωάννης, Ὀσιάρχος Μέγας Θεόδωρος, Ἄρχων ἐκκλησιῶν Γουρῆς, Δομέστιχος Σταμάτης. 1842. Ἐφοροδημογέροντες Χρ. Λογοθέτης, Ταβλάρης Χ' Δημήτρης, Ρήτωρ Νικόλαος, Πρωτοδιάκονος Μιχαλάκης, ἐκκλησιάρχης Ἀποστόλης. 1847. Λογοθέτης Νικόλαος, Μανώλης τοῦ Πασχάλη, Χρηστάκης τοῦ Γιουβάν, Γεώργιος τοῦ Κωστή, Χατζηγιάννης τοῦ Μόσχου. Πρωτονοτάριος Χατζηθεοδώρου Λάμπης Βασιλείου. 1848. Ἐκκλησιάρχης Ἀποστόλης, Μόσχος, Πρωτονοτάριος Νικολάκης, Ἱερομνήμων, Γ. Κωνσταντῖνου, Νικόλαος Δήμου, Θεόδωρος Δημητρίου, Νικόλαος Χ' Θεοδώρου, Μανώλης Πασχάλη, Χ' Γιάννης Μπογιατζόγλου. 1849. Ψάλτης Δημήτρης

Ἄναστας, Δημογέροντες Χ΄ Στέργιος Χ΄ Θεοδῶρου, Σταῦρος Βλάχογλου, Νικόλαος Πασχάλης. 1859. Χ΄ Νικόλαος Πουλιζογλου, Σταῦρος Βλάχογλου, Δημήτρης Σταύρου, Ἀποστολάκης Δημητρίου. Θανάς Δανίλης, Χρηστάκης Ἀδαμίδης, Μόσχος Χ΄ Βενέτη, Χατζηπούλιογλου Χατζηθιοχάρ, Χρήστος Παπαλάμπογλου Δράγκνης, Χατζημιχάλης, Βασίλης Πάλλας. 1854. Μιλέτ τσόρμπατζή (προῦχων τοῦ ἔθνους) Ν. Ἀγλιαννάκης. 1855. Βασίλης Γεωργίου, Ἀπόστολος Ἀγλιαννάκης, Νικόλ. Βογιατζόγλου, Σταῦρος Βλάχογλου, Μόσχος Χ΄ Βενέτη. 1856. Μιλέτ μπασής (ἑθνάρχης) Μόσχος Χ΄ Βενέτη, Ἀπόστολος Τριανταφύλλου, Μανώλης Πασχάλη, Χρηστάκης Ἀδαμίδης. 1858. Νικόλαος Βογιατζόγλους, Γιάννης Βογιατζής, Νικολάκης Δημητρίου, Ν. Ἀγλιαννάκης, Σταῦρος Βλάχογλου, Β. Γεωργίου, Χριστόδουλος Ψαλιτόπουλος, Γιάννης Σταμάτης, Χατζηστέργιος. 1863. Γεωργάκης Κωσταντιῆ, Νικόλαος Δημητρίου, Μόσχος Χ΄ Βενέτη, Χ΄ Ἀθανάσογλου Χ΄ Νικόλα, Χρηστάκης Ἀδαμίδη, Γρηγόριος Εὐσταθίου, Ν. Παπασίμος, Γιώργη Δράγκνη, Χριστόδουλος Ψαλιτόπουλος, Μαλέας Ρήγου, Παπασταῦρος Θεοχάρη, Σπύρος Κωσταντιῆ, Γρηγόριος Σταθάκογλου, Γιάννης Κουγιουμτζής, Παῦλος Χ΄ Στεργίου, Χ΄ Δημήτρης Ἀναγνώστου, Ν. Παπάζογλους Δράγκνης. 1864. Ν. Βογιατζόγλου, Δημήτρης Ζάχογλου, Χρήστος Παπαλάμπου, Σπύρος Χ΄ Στεργίου, Δημήτρης Σταύρη, Σ. Ἀναγνώστου, Πασχάλης Στωγιάν, Β. Πάλλας, Νικόλαος Δημήτρη, Χ΄ Γιάννης τοῦ Μιχαήλ, Γιάννης τοῦ Σταμάτη, Θανάσης Ἀποστόλου, Γιάννης Βογιατζόγλου, Χρήστος Μήτρου. 1866. Ἐπὶ τῶν ἀνωτέρω προσετέθησαν οἱ Λογοθέτης Γεώργιος, Σταῦρος Βλάχογλου, Μόσχος Χ΄ Βενέτη, Δημήτριος Ζάχογλου, Δημήτριος Σταύρου, Χ΄ Τσίρος Θεοχάρης, Πασχάλης Παύλου. 1870. Ν. Δημητρίου, Χ΄ Γιάννης Μόσχου, Ν. Παπασυμεών, Δημήτριος Σταύρου, Β. Ἀγλιαννάκης, Χριστόδουλος Πρωτοψάλτης. 1873. Χ΄ Χρήστος Ἀδαμίδης, Χ΄ Γιάννης Μόσχου, Ν. Τζανίδης, Ν. Παπασυμεών, Β. Χ΄ Νικόλας, Ἄρ. Γκαρίλλης, Μπάτας Δημήτρης. Ἐκπαιδευτικῶν: Εὐστάθιος Καβάσιλας, Σταῦρος Ἀναγνώστου, Χ΄ Κωσταντῆς Τσαβδάρας. 1876. Χ΄ Νικόλας Βογιατζόγλου, Χ΄ Γιάννης Μόσχου, Χ΄ Σταύρος Χ΄ Ἀναγνώστου, Χ΄ Κωσταντῆς Τσαβδάρας, Χ΄ Δημήτρης Χ΄ Χρήστος, Ἀδαμίδης Πασχάλης, Γιάννης Ἀντώνογλου, Δημήτρης Μπακάλης, Χ΄ Μιχαήλ Χ΄ Στεργίου. Ὅπως βλέπομεν ἐπώνυμα δὲν μετεχειρίζοντο τότε εἰμὴ μόνον τὸ ὄνομα καὶ τὸ πατρώνυμον. Οἱ περισσότεροι ἦσαν χατζήδες, ἤτοι προσκυνηταὶ τῶν Ἁγίων τόπων Ἱερουσαλήμ καὶ Παναγίου Τάφου. Μετέβαινον τότε περὶ ἐν πομπῇ συνοδευόμενοι μέχρι τῶν ὀρίων Διδυμοτείου ὑπὸ τῶν συγγενῶν των. Ἐφθάνον εἰς Ἀλεξανδρούπολιν (Δε-

δέαγατε) και έπεβιάζοντο άτμοπλοίου, προοριζομένου δια Παλαιστίνην, κατά δε την έπιστροφήν ύπεδέχοντο αυτούς μέ κωδωνοκρουσίας και Ιεροτελεστίας διότι μετέφερον έξ 'Ιερουσαλήμ τὸ άνέσπερον φως, ὅπερ μετέδιδον εις τούς συγγενείς και φίλους των. Πιστεύομεν ὅτι ὅπως έγένετο καθαροίς τοῦ σώματός των έν τῷ 'Ιορδάνη ποταμῷ κατά την βάπτισίν των, οὕτω και τῆς ψυχῆς των ὁ ρύπος άπεπλύνετο και συνεπώς ἡ μετέπειτα πολιτεία των θά ἦτο άγνή και άναμάρτητος.

Περίοδος τρίτη 1878—1897.

Ἡ περίοδος αὕτη άρχεται άπό τοῦ 1878 ἦτοι τῆς καθόδου τῶν Ρώσσων και προελάσεως αὐτῶν μέχρι τῶν προθύρων τῆς Κων/πόλεως και λήγει τὸ ἔτος 1897 ἦτοι κατά τὸν άτυχή πόλεμον τῆς 'Ελλάδος έναντίον τῆς Τουρκίας. Αὕτη ἔχει περιωρισμένα χρονικά ὅρια, εἶναι ὅμως λίαν ταραχώδης, διότι κατ' αὐτήν διεδραματίσθησαν πολλά γεγονότα και απέβη έλπιδοφόρος και γόνιμος εις εκπαιδευτικὴν κίνησιν. Ἡ καθόδος τῶν Ρώσσων προσχηματικῶς μέν, ὡς γνωστόν, πρὸς προστασίαν τῶν χριστιανικῶν λαῶν, οὐσιαστικῶς ὅμως πρὸς πραγματοποιήσιν τῶν ὀνείρων των, τῆς καθόδου τῆς δηλονότι πρὸς τὴν Μεσόγειον, κατετάραξε τὸν τόπον τοῦτον. Τὴν προέλασίν των και τὴν ἐπί ἔτος και πλέον παραμονήν των εις τὸ μέρος τοῦτο, τὰς διεδέχθη ἡ άποχώρησις αὐτῶν. Κατά τὴν προέλασίν των πλήθη Τούρκων ἐκ Βουλγαρίας κατῆλθον νοτιώτερον ὡς πρόσφυγες και έντόπιοι πάλιν Τούρκοι διεπεραιώθησαν εις Μ. Ἀσίαν. Τὴν ὀπισθοχώρησιν ἠκολούθηον πλήθη παλινοστούντων Τούρκων εις Βουλγαρίαν και τῶν έντοπίων εις τὰς ἐστίας των. Ὁ δημιουργηθεὶς σάλος ὑπῆρξεν ἄνευ προηγουμένου. Ἀνταρσίαι και αὐθαιρεσίαι εις ἡμερησίαν διάταξιν. Ἐκδικήσεις, άντεκδικήσεις, αὐτοδικαί και ἄλλα ἐπακόλουθα μιᾶς τοιαύτης περιόδου άνεστατάωσαν τὸ σύμπαν και οὕτως αντί νά έξασφαλισθῆ έλευθερία τῶν Ἑλλήνων, ἐπαγίωθη μία κατάστασις ἐλεεινότερα τῆς πρὸ 50ετίας. Τὰ μίση ἤρχισαν νά έξάπτωνται. Ὁ φυλετικὸς άνταγωνισμός, ἡ ἐπικράτησις μιᾶς ἔθνικότητος ἐπί τῆς ἄλλης, τῆς κυριαρχησάσης τουρκικῆς κατοχῆς ἐπί ἄλλων φυλῶν και ὁ τουρκικὸς θρησκευτικὸς φανατισμός, ἐπανῆλθον βιαιότεροι. Ἡ παλινδότησις και ἐπανεγκατάστασις τῶν μουατζήρηδων (προσφύγων) Τούρκων συνεπήγετο και τὴν άρπαγὴν τῆς περιουσίας τῶν Ἑλλήνων. Ποῖος κυβερνητικὸς έλεγχος θά ἔσταμάτα τὴν κατάστασιν αὐτήν, καθ' ἣν πάντες ἦσαν κατά πάντων; Αἱ συμφωνίαι τῶν ἀνακῶν ὑπογράφονται εις πόλεις και ἀποβλέπουν εις γενικὰς γραμμάς. Τὰς πολιτικὰς διαφορὰς, τὰς δημιουργηθείσας ἐκ τοῦ πο-

λέμου τούτου ἐν τῇ ὑπαίθρῳ, ποῖος θὰ συμβιβάσῃ; Αἱ λεπτομέρειαι τοιούτων διαφορῶν εἶναι τόσαι, ὅσαι δὲν εἶναι αἱ γενικότητες. Ταύτας ἐπιλύει ἡ αὐθαιρεσία καὶ ἡ αὐτοδικία, ὁπότε ἡ ἀδικία θὰ εἶναι ἀσφαλῶς εἰς βάρος τῶν ἀδυνάτων καὶ ἀνυπερασπιστών. Ὁ τόπος αὐτός ἐγνώρισε πολλές τοιαύτας καταστάσεις καὶ τοιαύτη καὶ χειροτέρα ἐδημιουργήθη ἐνταῦθα μὲ τὴν κάθοδον καὶ ὀπισθοχώρησιν τῶν Ρώσων καὶ τὰ φυλετικὰ πάθη ἀντὶ τὰ ἀμβλυνοῦν δέξυνθησαν ἔτι περισσότερον. Ἐπομένως τὸ πρῶτον ἔτος τοῦλάχιστον τῆς διαμονῆς ἐδῶ τῶν Ρώσων δὲν παρατηρεῖται σπουδαία ἐκπαιδευτικὴ κίνησις ἐν Διδυμοτείχῳ καὶ τῇ ὑπαίθρῳ. Ἐκεῖνο τὸ ὅποιον μᾶς ἐκκληροδότησεν ἡ Ρωσικὴ κάθοδος ἴτο ἡ προπαγάνδα τοῦ πανσλαυτισμοῦ. Δὲν ἀφηγοῦνται τοῦτο ἄνθρωποι ἐπηρεασμένοι, ἀλλ' ὀμιλοῦν ἐπίσημα καὶ ἀδιάσειστα ἔγγραφα. Μᾶς ἐκκληροδότησε τὴν κατάραν τοῦ Βουλγαρισμοῦ, ὁ ὁποῖος ἐπὶ τόσα ἔτη, δηλ. ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ Ταιμισκῆ καὶ Βουλγαροκτόνου δὲν ἐτόλμησε νὰ ὀρθωθῆ καὶ τώρα ἤρχισε πάλιν νὰ παρέχῃ ἀφορμὰς εἰς τὸν Ἑλληνισμόν, εὐθὺς ὡς ὑπεχώρησαν οἱ Ρῶσοι. Καὶ ἡ ὑπόθεσις ἔχει οὕτω: Ἐν τῇ πόλει καὶ περιφερείᾳ Διδυμοτείχου συνειδητοὶ Βούλγαροι δὲν ὑπῆρχον. Ὅλα τὰ χωρία τῆς περιφερείας παρουσιαζόν καὶ παρουσιάζουν ἠθῆ, ἔθιμα καὶ γλῶσσας ἑλληνικά. Ἄλλοι τῶν χωρικῶν μας, κατὰ παράδοσιν μεταδοθεῖσαν καὶ εἰς ἡμᾶς, κατάγονται ἐκ Πελοποννήσου καὶ Θεσσαλίας. Π. χ. τὰ χωρία, τῶν ὁποίων οἱ κάτοικοι φέρουν ὁμοίαν ἐνδυμασίαν, ἔχουν τὰ αὐτὰ ἠθῆ καὶ ἔθιμα ὅπως τὸ χωρίον Κουρουτζῆ (Καρωτῆ), Καδήκιοῦ (Μάνη), Τσομπανλῆ (Ποιμενικόν), Σκουρκοχωρί (Κιζιλτζῆ-κιοῦ), Παζαρλῆ (Παταγῆ), Κουλακλῆ (Ἀμπελάκια), Κουφόβουνο, Καρά-μπουνάρ (Βρυσικά), Ἄκ-μπουνάρ (Ἀσπρονέρι) Ἀσβεστάδες (Κιρέτς-κιοῦ), Τσαουσλῆ (Κυανή), ἔχουν ἀκόμη τὴν προσωνομίαν μὲ τὴν ὁποίαν ἐχαρακτήριζον αὐτὰ καὶ οἱ Τούρκοι «Καπειταναῖοι». Τὰ χωρία ταῦτα εἰς οὐδεμίαν ἐπιμερίαν συνήρχοντο μὲ τὰ ἄλλα χωρία τῆς περιφερείας. Ἐμεινεν εἰς αὐτοὺς ὡς παράδοσις τὸ ἀμιγές, χωρὶς νὰ γνωρίζουν τὸν λόγον καὶ τὰ αἷτια καὶ ἀπέδιδον τὴν μὴ σύναψιν συνοικειῶν μὲ ἄλλα χωρία εἰς τὴν ἀνομοιότητα τῶν ἐνδυμασιῶν. Ἡ ἀνομοιότης αὕτη προήρχετο ἐκ τοῦ γεγονότος ὅτι εἶχον διαφορὰς προελεύσεως. Τὰ χωρία Βουλγάρκιοῦ (Ἑλληνοχωρί), Παλιούριον (Τσαλῆ-κιοῦ), Τοκμάκ (Μεταξάδες), Ἰβλεδίν (Λάδη), Καρλῆ (Χιονάδες), Δουγαντζῆ (Δοξαπάρα), Καμπαϊκ (Χανδράς), ἔχουν ὁμοίαν στολὴν οἱ ἄνδρες καὶ χωριστὰ αἱ γυναῖκες ἐν συγκρίσει πρὸς ἄλλα χωρία μὲ τὰ ὁποῖα δὲν ἔρχονται εἰς ἐπιγαμίαν, οὔτε μὲ τὰ 11 ἀνωτέρω χωρία. Ἐχουν οὗτοι τὴν προέλευσίν των ἐξ Ἠπείρου. Τὰ χωρία Καπουτζῆ (Θυρέα), Κούλελη-Βουργάζ (Πύθιον), Πετράδες (Τασ-

τση - άρναούτ - κιοϊ) καί Πραγγίον ἔχουν τά αὐτά ἦθη καί ἔθιμα, τήν αὐτήν ένδυμασίαν καί προέρχονται έκ Βορείου Ἡπειρου. Τοῦτο ἀλλώστε καταφαίνεται καί έκ τῆς τουρκικῆς προσωνομίας των Ἄρναούτ - κιοϊ — Ταστση - Ἄρναούτ - κιοϊ = Πετράδων Ἄρβανιτοχώρι, ὡς καί τό πέραν τοῦ Ἐβρου χωρίον Χασιρτζή Ἄρναούτ - κιοϊ = Ψαθάδων ἀλβανιτοχώρι, χωρίς, έννοεῖται, ταῦτα νά ὀμιλοῦν Ἀλβανικῆν ἀλλά καθαρῶς Ἑλληνικῆν. Τά πέραν τοῦ Ἐβρου χωρία ἦσαν ἀκραιφνῶς Ἑλληνικά, λέγουσι δέ ὅτι προέρχονται έκ Κρήτης. Ἴσως τοῦτο νά ἐξάγεται έκ τῆς καταλήξεως τῶν ἐπωνόμων τῶν χωρικῶν, ὅτινα ἀνεξαιρέτως λήγουν εἰς ακης—Τερζάκης, Πιπιλικάκης, Τουτζαράκης, Χατζάκης κ. τ. λ. Τά χωρία Καρα - βεΐλη (Ἄμφοριον), Σαλτικί (Λάβαρα), Μάνδρα, εἶναι τῆς αὐτῆς καταγωγῆς μέ τήν προέλευσιν τῶν Σουφλιωτῶν· διότι ἦθη, ἔθιμα, τρόποι ἐκφράσεως, φωνήν, ένδυμασίαν κ.τ.λ. ἔχουν τά αὐτά. Πότε καί πῶς μετηνάστευσαν καί ἐφυκίσθησαν ἐδῶ τοῦτο θά ἀποτελέσῃ θέμα ἰδιαιτέρας ἐρεῦνης. Ἐπειδή ἀνεφέρθη τό χωρίον Ἑλληνοχώριον (Βουλγάρκιοι), ὀλίγον ἔξω τοῦ Διδυμοτείχου εὐρισκόμενον, θά εἴπω ὀλίγά τινα περί αὐτοῦ. Τό Ἑλληνοχώριον ὠνομάζετο ὑπό τῶν Τούρκων Βουλγάρκιοι (χωρίον τῶν Βουλγάρων), ένῶ οὔτε ἴχνος Βολγαρικόν ὑπάρχει έν τῷ χωρίῳ τούτῳ οἱ δέ κάτοικοι του προέρχονται, ὡς ἀνωτέρω ἐλέχθη, ἐς Ἡπειρου καί εἶναι στενῶς συνδεδεμένον μέ τά ἄλλα ἐξ χωρία τά ὁποῖα ἀνεφέρσαμεν ἀνωτέρω. Ἡθη, ἔθιμα, γλῶσσα Ἑλληνικά καί καθ' ὅλα ὀμοιοι μέ τά ἐξ ἀνωτέρω χωρία, μεθ' ὧν ἐρχονται εἰς ἐπιμειξίαν. Ὅτε τό 1912 κατελήφθη τό χωρίον τοῦτο ὑπό τῶν Βουλγάρων, ἡ ὀνομασία αὐτοῦ ἐκίνησε τήν περιέργειαν κα. τό ένδιαφέρον τῶν διοικητῶν νομισάντων ὅτι ἔχουν χωρίον τόσον πλησίον τοῦ Διδυμοτείχου. Ὅτε ἐπισκεφθέντες ἐπί τούτῳ τό χωρίον, δέν εὔρον ἴχνος Βουλγαρικόν οὔτε τινα γνωρίζοντα οὔδὲ λέξιν Βουλγαρικῆν, συνοφρωθέντες εἶπον έν ὀργῇ. «Τότε ποίους ἀδελφούς ἤλθομεν νά ἐλευθερώσωμεν ;» Ἡ λέξις Βουλγάρκιοι εἶναι παραφθορά τῆς λέξεως Πλουγκάρ - κιοϊ. Ἐπειδή τό χωρίον τοῦτο ἔχει ἔδαφος γόνιμον μέ ποικιλίαν προϊόντων, οἱ κάτοικοι αὐτοῦ ἦσαν κατ' ἐξοχήν γεωργοί διατηροῦντες πολούγκι, τό ὁποῖον ἦτο ἄροτρον βαρῦ πολλάκις δύνον συρόμενον μέ 2 ἢ καί περισσότερα ζεῦγη βοῶν. Πολλοί εἶχον τοιαῦτα ἄροτρα καί ὠνόμαζον αὐτά τουρκιστί πλουγκαρλή καί πλουγκαρλή - κιοϊ. Σύν τῷ χρόνῳ διά τό δυσκολοπρόφερτον τῆς λέξεως ταύτης μέ ἀναγραμματισμόν κατήντησε Μπουλγκάρ - κιοϊ ένῶ ἠδύναντο καλύτερον νά ὀνομάσουν Λανασπέρκιοι ἢ Τσιφτοῆκιοι πρὸς ἀποφυγὴν τῆς λέξεως ἣτις τόσον ἐκακοποιήθη. Καί ἡ σημερινῆ ὀνομασία αὐτοῦ «Ἑλληνοχώρι» νομίζομεν δέν εἶναι ἐπιτυχῆς διότι ἂν τό χωρίον τοῦτο κατοι-

κηται από Έλληνας τότε οι κάτοικοι των άλλων χωριών τι να είναι; Δρά γε; Προσφύεσται ήδύνατο να ονομασθῆ Γεωργιανά κατά πιστήν μετάφρασιν τοῦ Πλουγκαρλή-κιοί. Τὰ πέραν τοῦ Ἐβρου χωρία Κωστή, Λιλή, Κούρτες, Ζαλούφι (Ζαλουφάκι), Τσαλή, Τσιφλικάκι, κ.τ.λ. εὐγλωττότερα ὁμιλοῦν τὰ περισσότερα περί τῆς Ἑλληνικότητος των καὶ τοῦτο ἐνισχύεται καὶ ἐκ τῆς καταλήξεως, ὡς εἴπομεν, εἰς ακῆς τῶν ὀνομάτων καὶ ἐπωνύμων των. Ἡ ἐνδυμασία τῶν χωριῶν τούτων ἦτο καὶ εἶναι ἀκόμη εἰς μερικοὺς μὴ μοντερνίζοντας ἄνδρας καὶ γυναῖκας γραφικωτάτη. Ἡ περισκελὶς των εἶχε χρῶμα κυανοῦν μὲ ὑπακάμισον λευκὸν ἀπεικονίζον πλήρως τὴν Ἑλληνικὴν Σημαίαν. Κάλυμμα τῆς κεφαλῆς των εἶχον τὸ σαρκί (εἶδος κασκὸς ὑφασμένον ὑπὸ τῆς οἰκοδεσποίνης), τὸ ὁποῖον ἔδενον ἐπὶ τῆς κεφαλῆς ἰδιορρυθμῶς, μὲ χρῶμα βαθύ κυανοῦν καὶ λευκὰ στίγματα εἰς τὸ ἄκρον, ἐκ τοῦ τρόπου δὲ τοῦ τυλίγματος καὶ τῆς μιᾶς ἄκρης αὐτοῦ ἀφημένης ἐπὶ τῆς ράχews ὑπεδηλοῦτο ὁ ραγιαδισμὸς καὶ τὸ ἄκρον ἢ ἔλπις ἀπολυτρώσεως. Πολλάκις εἰς ἐνδειξιν οἰκογενειακοῦ ἢ ἐθνικοῦ πένθους ἐδένετο μὲ ὑποσιάγωνον. Τὸν χειμῶνα ἔφερον ἐπανωφόρι ὑφασμένον οἶκοι καὶ ἰδιορρυθμῶς ἐραμμένον ἄνευ μανικίων μὲ πόρπην αὐτοσχέδιον κάτω τῆς σιαγῶνος. Τὸ ὕφασμα ἦτο καὶ εἶναι χονδρὸν ἀνάμεικτον μάλλινον καὶ βαμβακερὸν μὴ ἐπιτρέπον διαπέρασιν τῆς βροχῆς καὶ τοῦ ψύχους. Τὸ ἐνδυμα τοῦτο ἐνθυμίζει τὰς ἀρχαίας ζειράς τὰς ὁποίας ἐφόρουσιν οἱ ἀρχαῖοι Θρᾶκες. Διὰ τὴν γυναικείαν δὲ ἐνδυμασίαν, τὴν ὁποίαν πολλοὶ μοντερνίζοντες κατεπολέμησαν ὡς λάτρεις τοῦ εὐρωπαϊκοῦ πολιτισμοῦ, τί να εἴπωμεν; Ὁ σάκκος (καυτάνι ἢ τσουκμάνι) εἶναι ἐνδυμα Βυζαντινῶν τῶν Αὐτοκρατόρων καὶ μέχρι τοῦ τελευταίου ἀξιώματούχου. Ἡ ἐσωτερικὴ ἐσθῆς ποδῆρης μὲ ἀρκετὰ κομψοτεχνήματα κεντημένα μὲ χρωματιστὴν κλωστήν καὶ πολύχρωμα ψηφιδωτὰ ἦσαν γραφικώταται καὶ παρείχeto εἰς τὰς γυναῖκας εὐκαιρία κατὰ τὴν ὕφανσιν ἢ κέντημα αὐτῶν να ἀσκήσουσιν καὶ ὀξύνουσιν πνεῦμα καὶ σῶμα. Αὗται κολοῦνται «σκολένια» καὶ τῶρα ἀκόμη εἶναι πολυτιμώταται. Ἡ ἐνδυμασία τῶν γυναικῶν, ἥτις συνεπληροῦτο μὲ μανδῆλαν ἐπὶ τῆς κεφαλῆς μαλλίνης, ἐν εἶδει κεκρυφάλου καὶ μὲ πλεξίδα τοποθετημένην ἐντὸς θύλακος, ὅστις ἔξωθεν ἦτο κεντημένος διὰ νομισμάτων ἀργυρῶν, ἀπέβαινεν οἰκονομικῶς ἀνακουφιστικὴ τῶν ἀνδρῶν διότι ἡ στερεότης καὶ ἡ ἀντοχὴ τῆς ἦτο πολυχρόνιος. Πρὸς συμπλήρωσιν τῆς ἀμφιέσεως ταύτης ἔφεραν ἐπὶ τῆς ὀσφύος ζώνην ἀργυρᾶν ἀποτελουμένην ἐκ σπονδύλων ἀργυρῶν διαπερασμένων εἰς ζώνην ἐξ ὑφάσματος καὶ καταλήγουσαν εἰς πόρπην μὲ πολύτιμα ἢ μὴ πετράδια εἰς σχῆμα δικεφάλου ἀέτου παριστάνουσαν τὸ ἔμβλημα τῆς Βυζαντινῆς Αὐτοκρατορίας. Τὰ πολύ-

χρώμα ἄνθη, ἅτινα ἐφιλοτεχνοῦντο μὲ σῦρματα καὶ νήματα μάλ-
 λινα πολὺχρωμα καὶ τὰ ὁποῖα ἐσπόλιζον τὰς κεφαλὰς τῶν γυναικῶν
 (τὰ σουρκούτσια λεγόμενα) προσέδιδον ὄψιν, ἐν τῷ συνόλω τῶν γυ-
 ναικῶν, ἀνθοκήπου. Ἡ ὑπόδησις τῶν συνίστατο ἀπὸ ἐρυθρᾶ ὑποδή-
 ματα εὐρύχωρα φορούμενα εἰς ἀμφοτέρους τοὺς πόδας δηλ. δὲν
 ὑπῆρχε ἀριστερόν καὶ δεξιόν καὶ ὠνομάζοντο ταῦτα κατίργια ἢτοι
 ἐκ παραφθορᾶς τῆς λέξεως κόθαρνοι=κόταρνοι=κατίργια, πανάρ-
 χαια ὑποδήματα μὲ τὰ ὁποῖα παρωμοίαζον καὶ τοὺς ἀστάτους χαρα-
 κτήρας ἀνθρώπων, τοὺς ἐπαμφοτερίζοντας δηλονότι. Ταῦτα ἐφόρου
 μὲ πέδιλα (μέστια) χρώματος κιτρίνου ἐκ δέρματος προβάτου, ὀλίγον
 κάτωθι τοῦ γόνατος φθάνοντα καὶ ἅτινα ἐφοροῦντο ὑπὸ τῶν Βυζαν-
 τινῶν. Μέχρι τῆς καθόδου τῶν Ρώσων οὐδεμία αἴρεσις ὑπῆρχεν ἐν
 Διδυμοτείχῳ καὶ τῇ περιφερείᾳ. Οὐδὲν χωρίον ἀπεοκλήθησεν τοῦ
 Πατριαρχείου. Οὐδεὶς ἐξωμότης παρετηρήθη ἀποσχιζόμενος τῆς Ὁρ-
 θοδοξίας καὶ προσκολλώμενος εἰς τὴν ἑξαρχίαν ἢ εἰς αἴρεσιν τινα.
 Πᾶσαι αἱ διαφοραὶ ὄλων τῶν κατοικῶν ἐπελύοντο εἰς τὰ θρησκευ-
 τικὰ δικαστήρια τῆς Μητροπόλεως Διδυμοτείχου. Αἱ λεξεις σχί-
 σμα καὶ ἑξαρχία ἦσαν ἄγνωστοι τελείως. Ἀνοίγων τις τοὺς κώ-
 δικας τῆς Μητροπόλεως ἀπὸ τοῦ 1854 μέχρι τοῦ 1878, θὰ ἴδῃ σω-
 ρεῖαν ὑποθέσεων ἐπιλυθειῶν ὑπὸ τοῦ ἀνωτέρω δικαστηρίου καὶ
 αὐτῶν ἀκόμη τῶν τεσσάρων ξενοφώνων χωρίων τῆς περιφερείας
 Μπάς - κλησὲ (Πρωτοκλήσι), Καρά - κλησὲ (Μαυροκλήσι) Καγιατζικ
 (Κυριακὴ) καὶ Δερβέντ (Δέρειον), ὧν θὰ γίνῃ μνεῖα εὐρεῖα εἰς ἕτερον
 κεφάλαιον. Κατὰ τὸ 1854 ἐξεδικάσθη ἐν τῇ Μητροπόλει ἡ ὑπόθεσις
 Στώγιου Ἀγγελῆ καὶ Στάγκου ἐπὶ διαθήκης Ἡλκου ἐκ Δερβέντ. Τὸ
 αὐτὸ ἔτος συντάσσεται συμφωνητικὸν υἱοθεσίας μίᾳ ὄρφανῆς Μα-
 ρίας ὑπὸ Γιαρλίμογλου Γιουβάν. Κατὰ τὸ ἔτος 1873 ἐξεπροσώπει τὸν
 Μητροπολίτην Μεθόδιον ὁ δημογέρων Γκαρίλλης, ὁ μετέπειτα σχι-
 σματικός. Οὗτος ἐκτίσεν μεγαλοπρεπῆ οἰκίαν εἰς τὴν συνοικίαν φρου-
 ρίου (καλέ· πορτες) ἐν Διδυμοτείχῳ μὲ ὠραίαν ἐπί τῆς μετώπης ἐλ-
 ληνικὴν ἐπιγραφὴν σωζομένην μέχρι σήμερον. Ὁ Γκάντσας πάλιν
 καθίσταται ἀντιπρόσωπος τοῦ Μητροπολίτου Μεθοδίου διὰ πρακτικῶ
 Μ.Β. τῆς 30ῆς Ἀπριλίου 1878. Ὁ Δράγκης ὑπογράφει πρακτικὰ τῆς
 Μητροπόλεως ὡς δημογέρων Ἑλληνιστὶ. Ὁ Ναϊντίνης γίνεται ἐπί-
 τροπος τοῦ Ἁγίου Ἀθανασίου. Μόνον εἰς τὸ χωρίον Δερβέντ (Δέ-
 ρειον) εἶχον προσηλυτισθῆ εἰς τὸν Οὐνιτισμὸν μερικοὶ χωρικοὶ καὶ εἰς
 ἱερεὺς ὀνόματι Παπαπαῦλος, ὅστις πατριαρχικῇ διαταγῇ καθηρέθη.
 Ἀργότερον μεταμεληθεὶς προσῆλθεν ἐνώπιον τοῦ Μητροπολίτου τὸ
 1869 καὶ γονυκλινῆς καὶ δακρύων ἐζήτησε συγχώρησιν, ἣτις τῷ
 ἐδόθη καὶ εἰσήλθε πάλιν εἰς τοὺς κόλπους τῆς ὀρθοδοξίας. Μόλις

δμως επανελθών εις τό χωρίον του, τίς οΐδε υπό ποίου επηρεασθείς, αὐθις προσεχώρησε πρὸς τόν Οὐνιτισμόν. Τούτου ἕνεκα καθηρέθη ὀριστικῶς. Σχολεῖα τὰ τέσσαρα ἀνωτέρω χωρία διειτήρουν Ἑλληνικά. Ὁ αἰμίμητος Ιατρός Κ. Κεурτιδης ἐν τοῖς «Θρακικοῖς» κάμνει λόγον περὶ ἑνὸς διδασκάλου Δημητροῦ (δασκάλου ἀποκαλουμένου) ἐκ Διδυμοτεῖχου ὑπηρετήσαντος ἐπὶ σειρὰν ἐτῶν εις τὰ ἀνωτέρω σχολεῖα διδάσκοντος τὰ Ἑλληνικά Γράμματα καὶ τὴν πρὸς τὸ ἑλληνικὸν ἔθνος προσήλωσιν. Διὰ τοῦτο βλέπομεν τὴν ἐποχὴν αὐτὴν πάντας σχεδὸν τοὺς χωρικοὺς τῶν 4 τούτων χωρίων γνωρίζοντας τὴν ἑλληνικὴν καὶ ὑπογράφοντας ἑλληνιστί. Ἐν Διδυμοτείχῳ πάλιν διακρίσις δὲν ὕφιστατο μεταξύ τῶν κατοίκων διότι δὲν ὑπῆρχε σχίσμα. Πάντες ὠμίλουν τὴν Ἑλληνικὴν καὶ ὅλοι ἐδιδάσκοντο τὰ ἑλληνικά γράμματα εις τὰ αὐτὰ σχολεῖα. Ἐκκλησιάζοντο εις τὰς ἰδίας ἐκκλησίας. Ἰχνος βουλγαρικὸν δὲν ἀνεφαίνετο πουθενά κατὰ τὴν περίσθον τῆς μακραίωνος δουλείας μέχρι τοῦ 1878. Οἱ 5 ἐν συνόλῳ, οὓς εἶδομεν ἀνωτέρω, ὡς δημογέροντας, ἀποσχισθέντες νῦν, ὑπῆρξαν οἱ πρῶτοι ἐκδηλώσαντες αἰσθήματα φιλοβουλγαρικά ἐνῶ μέχρι τοῦδε ἦσαν δημογέροντες διαχειρισταὶ τῶν κοινῶν τῆς πόλεως καὶ τινες ἀργότερον ἐννοήσαντες τὴν πλάνην τῶν ἀπέβησαν στοιχεῖα οἰκονομικῆς προόδου ἑλληνικῶν ἐκπαιδευτηρίων. Δὲν παρήλθε πολὺς χρόνος ἀφ' οὗτου ἀπεχώρησαν οἱ Ρῶσοι ἐκ τῶν μερῶν τούτων καὶ εὐθὺς ὡς ἐπανεπατρίσθησαν πάντες χωρικοὶ καὶ Διδυμοτεῖχίται καὶ ἡρέμησαν ἐκ τοῦ πολεμικοῦ τούτου σάλου, ἀνεφάνησαν τὰ πρῶτα κρούσματα τῆς πανσλαυιστικῆς πολιτικῆς. Τῇ προτροπῇ τῆς Βουλγαρίας καὶ καθ' ὑπόδειξιν τῆς Ρωσσίας, συνελήφθη ἡ ἰδέα ἰδρύσεως Βουλγαρικῆς σχολῆς καὶ ἐκκλησίας ἐν Διδυμοτείχῳ, πρὸς δημιουργίαν πυρρήνων καὶ ἐπιτυχίαν τοῦ σχεδίου τῶν. Παρασύρουν μὲ διάφορα δελέστα ἀφελεῖς καὶ ἀπαιδεύτους κατοίκους νὰ ζητήσουν ἀπὸ τὸν Βαλὴν Ἀδριανουπόλεως ἰδρυσιν σχολῆς βουλγαρικῆς καὶ ἐκκλησίας ἐν Διδυμοτείχῳ καὶ ἀπέναντι τοῦ λειτουργοῦντος ἐν τῇ συνοικίᾳ Κουγιουμτζῆ ἑλλ. νηπιαγωγείου, ὅπου δηλ. σήμερον τὸ Α' Δημοτικὸν Σχολεῖον, διὰ τὸ ὁποῖον γράφεται τὸ πλεῖστον ἢ παροῦσα, μόνον καὶ μόνον διὰ νὰ ἀρχίσῃ ἀνταγωνισμὸς καὶ προσηλυτισμὸς. Γράφει ὁ Μητροπολίτης Ἐγγραφοῦν πρὸς τὸν Μουτεσσαρίφην (Νομάρχην) Τζῶρτζη-πασὰν ὁμογενῆ, πρὸς πρόληψιν ταραχῶν καὶ ἀπευκταίων. Τὸ ἔγγραφοῦν ἔχει οὕτω: «Πρὸς τὴν Α. Ἐξοχότητα τὸν Μουτεσσαρίφην Διδυμοτεῖχου κ. κ. Τζῶρτζη-πασὰν. Ἐξοχώτατε. Οἱ ὑποφαινόμενοι ἀντιπρόσωποι τῆς ἐνταῦθα χριστιανικῆς κοινότητος, λαμβάνομεν τὴν τιμὴν νὰ φέρωμεν εις γνώσιν τῆς ὑμετέρας ἐξοχότητος, ὅτι ὀλίγοι τινὲς ἐκ τῶν ἡμετέρων συμπολιτῶν προσλαβόντες ἤδη ἀπὸ τινῶν

ἡμερῶν τῆν προσωνομίαν τοῦ Βουλγάρου καὶ θωρακισθέντες δι' αὐτῆς, βουλευόνται κρύφα, ὅπως ἐναντίον ρητῶν τῆς Σεβαστῆς Αὐτοκρατορικῆς Κυβερνήσεως διατάξεων, οὐ μόνον περὶ συστάσεως βουλγαρικῆς σχολῆς ζητῶσιν, ἀποκοπτόμενοι οὕτως αὐτοβούλως τῆς ἐνταῦθα χριστιανικῆς ὁλομελείας οὐδέποτε ἀρνηθείσης αὐτοῖς τῆν εἰσαγωγὴν τῶν τέκνων των ἐν τοῖς ὑπάρχουσι σχολαῖσις αὐτῆς, ἀλλὰ καὶ περὶ ἀβαιρέτου καὶ βιαίας κατοχῆς τμημάτων τινος, ἀνήκοντος ἐξ ἀμνημονεύτων ἐτῶν τῆ ἐνταῦθα ὀρθοδόξῳ κοινότητι. Ἐπειδὴ δέ, ἐξοχώτατε, τὸ σφαιερὸν τοῦτο διάβημα θέλει προκαλέσει οὐ μόνον μεταξὺ τῶν κατοίκων τῆς πόλεως ταύτης σοβαρὰν διένεξιν καὶ διαπληκτισμοὺς ἀλλὰ καὶ θέλει ταρᾶξει τὴν ἡσυχίαν τῆς τε πόλεως καὶ τῶν οἰκῶν αὐτῆς, καθῆκον ἡμῶν ἠγησάμεθα ὅπως ἀναγγειλωμέν ὁμῖν ταῦτα πρὸς ἀπαλλαγὴν πάσης ἐν τῷ μέλλοντι εὐθύνης, ἐνώπιον τῆς Αὐτοκρατορικῆς Κυβερνήσεως τοῦ φιλολάου ἡμῶν Ἄνακτος καὶ παρακαλέσωμεν Αὐτὴν συγχρόνως ἵνα καταβληθῆ ἡ δέουσα πρόνοια καὶ πολιτικὴ σύνεσις πρὸς παρακώλυσιν ἀπὸ τοῦ ἀπερισκέπτου αὐτοῦ διαβήματος, οὗτινος αἱ συνέπειαι ἀναντίρρητον ὅτι ἅπασαι θλιβεραὶ διὰ τὸν τόπον τοῦτον ἐν τῷ μέλλοντι χρόνῳ θὰ ἀποβῶσιν. Ἐν τοσοῦτῳ διαβεβαιοῦντες τὴν ἄκραν ἡμῶν ἀφοσίωσιν πρὸς τὸ ἔσοχον αὐτῆς ἄτιμον διατελοῦμεν. Ἐν Διδυμοτείχῳ τῆ 19ῃ Μαρτίου 1884 Τῆς ὑμετέρας ἐξοχώτητος ταπεινοὶ θεράποντες. Ὑπογραφαὶ δημογερόντων καὶ Πρωτοσύγκελλος Πανάρετος». Ὁ ὑπογράφας Πρωτοσύγκελλος Πανάρετος, Ἀρχιμανδρίτης, ἀνεπλήρου τὸν Μητροπολίτην ἀπουσιάζοντα εἰς Κων/πολιν. Ἦτο ἀνὴρ εὐρείας μορφώσεως καὶ μεστὸς πατριωτικῶν συναισθημάτων, ἡ σθεναρὰ δὲ αὐτοῦ ἀντίδρασις κατὰ τῆς βουλγαρικῆς προπαγάνδας ἐματαιώσε τὴν ἀγκίστρωσιν αὐτῆς ἐν Διδυμοτείχῳ. Οὗτος ἀνεδέξατο ἐκ τῆς ἱερᾶς κολυμβήθρας κατὰ τὸ 1882 τὸν μέγαν εὐεργέτην καὶ πολυειδῶς ὠφελήσαντα τὸ ἔθνος, Εὐγενίδην Εὐγένιον γεννηθέντα ἐνταῦθα κατὰ τὸ ἔτος 1880. Τὸ ἀνωτέρω ἔγγραφο διὰ βιβλίου εἰσιτολῆς ἰδιαιτέρας τοῦ Πανοσιολογιωτάτου Παναρέτου ἐχοῦσης οὕτω: «Πρὸς τὴν Α. Ἐξοχώτητα Μουτσαρλίην κ.κ. Τζώρτζη-πασᾶν. Ἐξοχώτατε, Ἐπισυνάπτων τῆ παρούση ταπεινῆ μου σχετικὸν τὸ ἀπὸ μέρους τῶν ἀντιπροσώπων τῆς χριστιανικῆς κοινότητος ἐπίσημον τακρίριον, λαμβάνω τὸ θάρρος νὰ παρακαλέσω τὴν φιλίην μου ἐξοχώτητα ἵνα εὐαρεστουμένη λάβῃ αὐτὸ ὑπ' ὄψει σπουδαίᾳ καὶ ἐνεργήσῃ συμφώνως πρὸς τὴν ἐν αὐτῷ ἐκδηλουμένην παράκλησιν τῶν εἰρημένων. Ἐχω δι' ἐλπίδος ὅτι κατὰ τὴν κρίσιμον ὄντως ταύτην περίπτωσιν θέλει δεῖξει ἡ Ὑμετέρα ἐξοχώτης ὑπὸ τῆς βαθείας Αὐτῆς συνέσεως ὀδηγούμενη, τρανὰ δειγμάτια τῆς πρὸς τε τ' ἀληθῆ τοῦ Ὑψηλοῦ Κράτους

συμφέροντα ειλικρινείς Αύτης προσπαθείας καί πρὸς τὴν ἐγκαρδίως ἀγαπήσασαν Αὐτὴν χριστιανικὴν ἐνταῦθα κοινότητα, διατελῶ. Ἐν τῇ Ἱερᾷ Μητροπόλει Διδυμοτείχου 19 Μαρτίου 1884 Ταπεινὸς πρὸς Θεὸν εὐχέτης Πρωτοσύγκελλος Πανάρετος». Ἡ παρά τῷ Μουτσαρίφῃ Διδυμοτείχου Κῶ Τζώρτζη· πασᾶ ἐνέργεια, ἐγένετο κατόπιν ἀποφάσεως γενικῆς συνελεύσεως τῶν κατοίκων τῆς πόλεως Διδυμοτείχου. Πρὸς κατατοπισμὸν πλήρη τῶν ἀναγνώστων, παρατίθεται τὸ πρακτικὸν τῆς συνελεύσεως ταύτης, κατόπιν δὲ θά· παραβῶμεν εἰς συνέχειαν τῶν γεγονότων ἄτινα σχέσιον ἔχουν μὲ τὴν παιδείαν τοῦ τόπου.

«*Συνεδρίασις Κ.* Σήμερον τὴν 18ην Μαρτίου τοῦ 1884 ἔτους, ἡμέραν Κυριακὴν, συνελθόντες οἱ τιμῶτατοι δημογέροντες καί ἔφοροι τῶν σχολείων καί πρόκριτοι καί λοιποὶ ἔγκριτοι τῆς πόλεως ταύτης ἐν γενικῇ συνελεύσει ὑπὸ τὴν προεδρίαν τῆς Α. Πανοσιολογιότητος τοῦ Πρωτοσυγκέλλου κ. Παναρέτου, ἐπιτρόπου τοῦ Ἁγίου Διδυμοτείχου, ἵνα συσκεφθῶσι περὶ τοῦ ἄρτι ἀναφύεντος ἐν τῇ πόλει ταύτῃ βουλγαρικῆς ζητήματος, παρόντων μετὰ προηγουμένην πρόσκλησιν ὑπὸ τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως καί τῶν διενεργούντων τὸ σχέδιον τοῦτο, ἠρωτήθησαν ἐν πρώτοις ὅποιον ἔχουσι σκοπὸν ἐνεργοῦντες τὴν σύστασιν ἰδιαιτέρας βουλγαρικῆς σχολῆς πρὸς πρόσληψιν ἐπὶ τούτου Βουλγάρου διδασκάλου, ἐν ἀγνοίᾳ τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως, ἀπεκρίναντο ὅτι ὁ μόνος σκοπὸς εἶναι ἡ ἐν αὐτῇ διδασκαλία τῆς βουλγαρικῆς γλώσσης. Κατὰ συνέπειαν συνεβουλευθήσαν ὅπως ἀπόσχῳσι τοῦ σχεδίου τούτου δυναμένου νὰ ἔχη θλιβεράς συνεπείας ἐν τῷ τόπῳ τούτῳ, ἐνῶ οὐδεμία ἄχρι τοῦδε ἐγένετο ἐθνικὴ διάκρισις καί ὅτι ἐὰν πράγματι αὕτη καὶ μόνη ἡ ἰδέα αὐτῶν καὶ οὐδεὶς ἕτερος ὑποκρύπτεται σκοπός, δυνατόν νὰ γενῆ σκέψις πρὸς τοῦτο κατὰ τὸν προσεχῆ Σεπτέμβριον καὶ προσληφθῆ Βούλγαρος διδάσκαλος ἐν τοῖς ὑπάρχουσι σχολείοις, ἵνα διδάξῃ κατὰ τὸ προσεχές σχολικὸν ἔτος, ἡ πρότασις ἀπερρίφθη ὑπ' αὐτῶν κραυγαζόντων ὅτι ἀδύνατον νὰ παραιτηθοῦν τοῦ σκοποῦ τῶν, τῆς συστάσεως δηλονότι ἰδιαιτέρας βουλγαρικῆς σχολῆς, ἐφ' ᾧ ἀπεφασίσθη ὁμοθυμῶς ὅπως ἐνεργηθῶσι τὰ δεόντα διαβήματα πρὸς τὴν ἐνταῦθα Κυβέρνησιν πρὸς πρόσληψιν δυσαρέστων συνεπειῶν. Ἐπονται πλεῖστα ὑπογραφαί». Ἐκ τοῦ ἀνωτέρω πρακτικῆ καταφαίνεται, ὅτι ὄντως ἄλλος σκοπός ὑπεκρύπτετο καὶ οὐχὶ διδασκαλία βουλγαρικῆς γλώσσης μόνον. Ἐτέρα ἐπιστολὴ τοῦ Πρωτοσυγκέλλου Παναρέτου ἀποσταλεῖσα ἐπὶ τῇ πληροφορίᾳ ὅτι οἱ ἴδιοι ἀποσκιρτήσαντες τῆς ὀρθοδοξίας δροῦν συντόνως πρὸς ἐπιτυχίαν τοῦ σκοποῦ τῶν ἤτοι περὶ ἀνεγέρσεως σχολῆς καὶ ἐκκλησίας ἐν τῷ Μετοχίῳ Ἁγίου Χαραλάμπους καθιστᾷ ἐνήμερον τὸν Μουτσαρίφην δι' ὅ, τι εἶναι δυνατόν νὰ συμβῆ δυσάρεστον κίνημα τοῦ λαοῦ

κ.τ.λ. Τὸ Μετόχιον τοῦτο τοῦ Ἁγίου Χαραλάμπους ἀνήκε πρὸ ἀμνημονεύτων ἐτῶν εἰς τὴν ὀρθόδοξον ἐκκλησίαν, ἥτις καὶ διετήρει τοῦτο ἐν καλῇ καταστάσει, τὰ δὲ ἀνήκοντα εἰς αὐτὸ κτήματα, ἐργαστήρια, γανωτήρια, χρυσοχοεῖα κ.τ.λ. ἐνοικίαζον εἰς διαφόρους ἐπαγγελματίας τῆς πόλεως ἐπ' ὠφελείᾳ τῶν κοινῶν, ἥτοι λειτουργίας σχολείων, πληρωμῆς διδασκάλων κ. τ. λ. Ἐπειδὴ δὲν ὑπῆρχε διάκρισις ὀρθοδόξων καὶ σχισματικῶν ἀνετέθη ἡ ἐπιτροπεία τοῦ Μετοχίου τούτου εἰς κάποιον ἐκ τῶν ἤδη ἀποσκιτησάντων Δράγκνην πρῶν δημογέροντα. Οὗτος ἐπὶ σειράν ἐτῶν ἐπιτροπεύσας τοῦ Μετοχίου, δοθείσης νῦν εὐκαιρίας μὲ τὸ κίνημα τὸ βουλγαρικὸν ἠθέλησε νὰ σφετερισθῇ τοῦτο καὶ νὰ τὸ παραχωρήσῃ, ὡς ἀφιέρωσιν τάχα, πρὸς τὴν βουλγαρικὴν, μὴ συγκροτηθεῖσαν κἂν ἀκόμη κοινότητα, ἐν τῇ πραγματικότητι δέ, κατόπιν, τίς οἶδε, πόσων χρημάτων, ἠθελε νὰ πωλήσῃ εἰς τὴν βουλγαρικὴν προπαγάνδαν. Κληθεὶς δ' ἀνωτέρω εἰς τὴν Μητροπολιν ν' ἀπολογηθῇ διὰ τὴν τοιοῦτην του ἐνέργειαν προσεκόμισεν ἀνευθριάστως ἔγγραφον ἀνεπίσημον εἰς γλῶσσαν σλαυϊκῆν διατεινόμενον ὅτι ἀνήκει εἰς αὐτὸν ἀτομικῶς τὸ Μετόχιον. Ἡ πρᾶξις αὕτη καθ' ἑαυτὴν ἦτο κωμικὴ διότι Μετόχιον ἐπὶ τόσα ἔτη ὑπὲρ τῶν σχολείων τοσαῦτα ἀποδώσαν πῶς ἦτο δυνατόν τὴν νῦν νὰ ἀνήκῃ εἰς ἰδιώτην καὶ ἐφ' ὅσον ἡ ὀρθόδοξος κοινότης διεχειρίζετο αὐτό; Ἀπεφασίσθη ὅθεν, ὅπως ἀφαιρεθῇ τὸ κλειδίον τοῦ Μετοχίου ἐκ τοῦ αὐτοτιλοφορηθέντος ἰδιοκτῆτου ἐξωμότου Δράγκνη, νὰ ἐπισκευασθῇ τὸ ναῖδριον τοῦ Ἁγίου Χαραλάμπους, ὡς καὶ τὰ παραρτήματα αὐτοῦ μαγαζεῖα κ.τ.λ., ἅτινα ἤρχισαν ἐνοικιαζόμενα ἀπ' εὐθείας πλέον ὑπὸ τῆς Δημογεροντίας διορισάσης πρὸς τοῦτο ἐπιτρόπους. Πλὴν τούτου ἐλήφθη ἀπόφασις ν' ἀνεγερθῇ νοσοκομεῖον, ἐν τῷ ἀλόγῳ, ἐπαρχιακὸν καὶ νὰ θεραπεύωνται ὅλοι οἱ ἄρρωστοὶ πένητες παντὸς χωρίου καὶ παντὸς θρησκευματος. Ἡ ἀναλαβοῦσα τὴν ὄλην ὑπόθεσιν ἐπιτροπὴ ἀπετελεῖτο ἐκ τῶν 1) Δημητρίου Ζάχογλου, 2) Μόσχου Χ' Βενέτη, 3) Παντελῆ Χαραλάμπους, 4) Γεωργίου Χατζηγιάννου, 5) Νηιάκου Παπαδουπόλου καὶ 6) Χριστοδοῦλου Παρασχίδου, διὰ τοῦ ὑπ' ἀριθ. κθ' πρακτικοῦ τῆς 10ης Ἀπριλίου 1884. Ἡ πρὸς τὸν Μουτεσαρίφην Διδυμοτείχου Τζώρτζη - πασᾶν ἐπιστολὴ ἔχει οὕτω :

«Ἐξοχώτατε, Μετὰ λύπης πληροφοροῦμαι ὅτι ἡ ἐν τῷ εἰρημένῳ Μετοχίῳ ἐργασία ἐξακολουθεῖ ἐν πλήρει ἀγνοίᾳ, ὡς προαναγγείλαμεν αὐτῇ, τῆς τε ἱερᾶς Μητροπόλεως καὶ τῆς ἐντίμου Δημογεροντίας, ὧν ἡ ἐποπτεία καὶ ἡ διοίκησις ἀνήκει εἰς τὰ δύο ταῦτα σώματα δυνάμει αὐτοκρατορικῶν διατάξεων. Ἡ ἔκνομος αὕτη καὶ ἀνοίκειος πρᾶξις ὀλίγων τινῶν πολιτῶν, περὶ ὧν ἐγράψαμεν ἐν τῷ προπροσλαλέντι τακρίῳ τῇ ὑμετέρᾳ ἐξοχότητι, ὅπως ἀντικειμένη τῇ ἐνταῦθα

Χριστιανική Κοινότητα και εις τούς καθεστώτας τοῦ ὕψηλοῦ κράτους νόμους καὶ διατάξεις, δεόν νά διακοπῆ ὅσον τὸ δυνατόν ταχέως, ἵνα μὴ παρατεινομένη αὕτη διεγείρῃ τὴν ἀγανάκτησιν τοῦ λαοῦ εἰς βαθμὸν τοσοῦτον, ὥστε νά προβῆ οὗτος εἰς παράτολμόν τι κίνημα διαταράττον τὴν ἡσυχίαν τῶν Σ/τῶν Ἀρχῶν καὶ τῆς πόλεως Κοινοποιοῦμεν ὅθεν ταῦτα κατὰ καθῆκον τῇ ὑμετέρα ἐξοχότητι καὶ παρακαλοῦμεν ὅπως εὐαρεστουμένη διατάξῃ τὴν παῦσιν τῶν ἐν αὐτῷ ἐργασιῶν καὶ τὴν παράδοσιν τοῦ εἰρημένου Μετοχίου εἰς τὴν ἀναγνωρίζομένην ἐνταῦθα βεβαίως πνευματικὴν ἀρχήν. Εὐελπιστῶν ὅτι ἡ ὑμετέρα Ἐξοχότης ἐν τῇ ἐγνωσμένη αὐτῆς περινοίᾳ θέλει ἐνεργήσει ὅ,τι ὑπαγορεύει τὸ ἀληθές συμφέρον τοῦ ὕψηλοῦ κράτους. 21 - 3 - 1884. Διατελῶ Πρωτοσύγκελλος Πανάρετος».

Ἐξ ὅλων τῶν ἀνωτέρω ἀδιαισίστων στοιχείων καταφαίνεται μὲ πόσῃν σπουδῇ ἐδρα ἡ προπαγάνδα διὰ τῶν ὀλίγων ἐξωμοτῶν, ἵνα σχηματίσῃ πυρῆνας σλαυϊσμοῦ ἐν τῇ πόλει ταύτῃ καὶ μὲ πόσῃν σατανικότητα ἐνήργουν, ὥστε νά παρουσιασθοῦν ἀποτελέσματα θετικά εἰς ἐκείνους, οἵτινες καθωδήγουν καὶ ἐχρηματοδοτοῦν τὴν προπαγάνδαν. Ἀλλὰ καὶ τὸ γεγονός τῆς μεταθέσεως ἐντεῦθεν τοῦ Μουτσαρίφη ὑπὸ τοῦ Βαλῆ Ἀδριανουπόλεως, ἐξαγορασθέντος προφανῶς καὶ αὐτοῦ, εἶναι ἀρκετὸν διὰ νά καταδειχθῆ μέχρι ποῦ ἐφθασεν ἡ διείσδυσις καὶ ἡ σατανικότης τῆς προπαγάνδας. Ἐπροχωρήσαμεν ὅμως πρὸς τὸ 1884 ἤτοι 5 ἔτη μετὰ τὴν ἀποχώρησιν τῶν Ρώσων ἐντεῦθεν ἐν ᾧ ἔχομεν γεγονότα σπουδαῖα νά ἀναπτύξωμεν, λαβόντα χώραν κατὰ τὴν κατοχήν. Καθ' ἣν ἐποχὴν εὐρίσκοντο ἐδῶ οἱ Ρῶσοι ἢ πρὸς τὸν λαὸν συμπεριφορὰ τῶν στρατευμάτων ἦτο λεπτὴ, ὅσον σκληρὰ καὶ ἀγενής ἦτο κατὰ τὴν πρώτην κἀθοδὸν τῶν. Ὅ,τι δὲν κατάρθωσαν τότε διὰ τῆς βίας τώρα ἀποπειρῶνται νά καταφέρουν διὰ τῆς πειθοῦς. Δαπανοῦν χρήματα ἀφειδῶς, διὰ νά σχηματισθῆ ἡ ἐντύπωσις, ὅτι εἶναι κράτος πλοῦσιον, ἐξυπηρετικόν καὶ ὅτι αὐτοὶ ἦσαν θεόπεμπτοι νά παγιώσουν εὐδαιμονίαν. Ὁμίλουν περὶ ἐλευθερίας τῶν χριστιανικῶν λαῶν ἐκ τοῦ τουρκικοῦ ζυγοῦ, δὲν παρέλειπον ὅμως νά ἔχουν καὶ πράκτορας ἐντὸς τῶν πόλεων καὶ εἰς τὰ περιχώρα, περιερχομένους καὶ διακηρύττοντας, ὅτι ἡ χριστιανικὴ Ρωσσία εἶναι ὁ λυτρωτὴς τῶν λαῶν ἐκ τοῦ ζυγοῦ. Παραλλήλως πρὸς ταῦτα ἐπίσκοπός τις τῆς ἐπαρχίας Βράτζης (παρὰ τὸ Τατάρ-παζαρτζικ) τῆς Μητροπόλεως Βράτζης ὑπῆρξε τὸ σκάνδαλον τῆς ἐποχῆς. Οὗτος, Ρωσσομαθὴς ὢν, σπουδάσας εἰς Ρωσίαν, ἐγκαταλείψας τὴν ἐπαρχίαν του ἦλθεν ἐδῶ καὶ ἀνέλαβεν ἀγῶνα ὑπὲρ τῆς ἐπικρατήσεως τῆς Ρωσσοικῆς πολιτικῆς. Ἄμα τῷ πέρατι τῆς λειτουργίας ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ καὶ ἀπουσιάζοντος τοῦ Μητροπολίτου Μεθοδίου, ἐπαναλάμβανεν αὗτος

τὴν λειτουργίαν καὶ Ρωσιστὶ διὰ Ρώσων ἱερέων ὑποχρεῶνων καὶ τοὺς "Ελληνας ἱερεῖς νὰ παρακολουθῶσιν αὐτήν. Παρώτρυνεν ἐπίσης πάντας νὰ παρακολουθοῦν, αὐτὸς δὲ ἀπὸ τοῦ Δεσποτικοῦ θρόνου ἔψαλλε Ρωσιστὶ τὸ Χερουβικόν. Διέπραξε καὶ ἀπάτας. Ἐξέδιδε διαζευκτῆρια καὶ διαλυτῆρια ἀρραβῶνων ἐπὶ χρηματικῇ ἀμοιβῇ, ὑπὸ τὸ πρόσχημα, ὅτι ἐνδιαφέρεται διὰ τὴν ἐκπαίδευσιν τοῦ τόπου, ἐνῶ ποτὲ οὐδ' ὄβολόν κατέβαλε διὰ τὸν σκοπὸν αὐτὸν ἀλλὰ τούναντίον, ὡς ὁμιλεῖ ἢ πρὸς τὰ Πατριαρχεῖα ἐκθεσις συνταχθεῖσα ἐν συνεδριάσει ια' τῆς Μητροπόλεως, κατέτινε νὰ διαλύσῃ τὰ Ἑλληνικὰ Σχολεῖα. Ὑπεισῆλθεν εἰς τὰς διαχειρίσεις τῆς ἀκμαζούσης τότε Μονῆς τῆς Δαδιάς. Ἀνεμίχθη εἰς τὰς κοινοτικὰς ὑποθέσεις Κορνοφωλιᾶς Σουφλίου μὲ σκοποὺς προσηλυτισμοῦ. Συνέλεξεν ἄφθονα, μετερχόμενος τὸν διαιτητὴν καὶ ἱεροδικαστὴν τοῦ τόπου. Τέλος διέδιδεν ὅτι ὁσονούπω καταλαμβάνει τὸν Ἀρχιερατικὸν θρόνον Διδυμοτείχου καὶ ὅτι τὸν Μητροπολίτην Μεθόδιον θά ἀνακαλέσουν εἰς τὸ Πατριαρχεῖον. Ὑπέκλεψε τὰς ὑπογραφὰς τῶν ἱερέων τῆς πόλεως καὶ περιχώρων δι' ὧν, δῆθεν, ἐξητοῦντο οὗτοι τὴν τοποθέτησιν αὐτοῦ ὡς Μητροπολίτου καί, ὅτε περιῆλθε τὸ γεγονός εἰς γνῶσιν τῆς Μητροπόλεως, κληθέντες οἱ ἱερεῖς οὗτοι νὰ δηλώσωσι τί ἀπεσκόπουν διὰ τῆς ὑπογραφῆς των, ἤρχισαν νὰ σταυροκοποῦνται διότι δὲν ἐγγώριζον τὸ περιεχόμενον τοῦ ἐγγράφου ὑπερ ὑπέγραψον, ἐνῶ ὁ ἐπίσκοπος Βράτζης τοὺς ἔλεγεν ἄλλ' ἀντ' ἄλλων. Ἰδοὺ καὶ ἕτερον ἐπεισόδιον κατὰ τὴν ὑποχώρησιν τῶν Ρώσων ἐντεῦθεν κατὰ τὸ ἔτος 1879. Τὰ Ρωσικὰ στρατεύματα ἔπρεπε ὑποχωροῦντα νὰ παραδίδουν τὰς πόλεις καὶ χωρὰ εἰς τὰς Τουρκικὰς Ἀρχάς. Πρὸ τῆς εἰσόδου τῶν Τουρκικῶν Στρατιωτικῶν Ἀρχῶν οἱ Ρῶσοι παρώτρυναν τοὺς κατοίκους νὰ διαδηλώσωσιν τὴν ἀποστροφὴν των πρὸς τὴν Τουρκίαν καὶ νὰ ζητοῦν τὴν διοίκησιν τοῦ τόπου των ὑπὸ τῶν Ρώσων. Ἦθελον νὰ ἐπηρεάσωσιν αὐτοὺς οὐχὶ βεβαίως πρὸς ματαίωσιν τῶν ἀποφάσεων τῆς συνθήκης ἀλλὰ διὰ μελλοντικὴν κατανάλωσιν, ὅπως ἀνεπτόξαμεν προηγουμένως. Ἀπέβλεπον ἐξ ἄλλου νὰ δημιουργήσωσιν ἐντύπωσιν Ρωσσοφιλίας παρὰ τῇ Εὐρώπῃ, ἀδιαφοροῦντες ἂν θὰ ἐδημιούργουν εἰς βάρος τοῦ ἀφελοῦς λαοῦ ἐνδεχομένην κόλασιν καὶ συνεπείας κατὰ τὰ μετέπειτα ἔτη τῆς Τουρκοκρατίας. Ταῦτα δὲ ἀπὸ ρωσσοφιλίας πλευρᾶς. Ἡ Ἀγγλία πάλιν θορυβηθεῖσα ἀπὸ τὴν ὑπογραφὴν τῆς μονομεροῦς συνθήκης τοῦ Ἀγίου Στεφάνου, καθ' ἣν ἡ Ρωσία ἐπετύγχανε τοῦ ἐπιδιωκομένου σκοποῦ, ἐκίνησε γῆν καὶ οὐρανὸν νὰ ἀναθεωρήσῃ ταύτην καὶ τῇ συμπράξει τῆς τότε ἀκμαζούσης Αὐστρίας, κατῶρθωσε διὰ τοῦ Βερολινείου συνεδρίου νὰ τροποποιηθῇ αὕτη καὶ διὰ τῆς μακιαβελλικῆς πολιτικῆς τοῦ ὑπουργοῦ τῶν

Ἐξωτερικῶν νά ἐπιτύχη μὲν τὴν μὴ κάθοδον τῶν σλαύων εἰς τὸ Αἰγαῖον, νά ἀδικήσῃ ὅμως τὴν Ἑλλάδα μετερχομένη πολιτικὴν ἀμφιπέπουσαν, ἄλλοτε ὑποστηρίζουσα αὐτὴν καὶ ἄλλοτε ὑπέρμαχος προστατῆς τῆς Τουρκίας γενομένη. Ἡ προπαγάνδα τῆς παρὰ τῷ λαῷ τῆς Θράκης, κατὰ συνέπειαν δὲ καὶ τοῦ Διδυμοτεῖχου, ἐπισείουσα διαρκῶς πρὸ τῶν ὁμμάτων τῶν κατοίκων τῆς τὸ φάσμα τοῦ σλαυϊσμοῦ καὶ ὑποσχομένη παραδείσους καὶ εὐνομίαν Τουρκικὴν ἐν τῷ μέλλοντι, ἔθεσε τοὺς δυστυχεῖς Ἕλληνας τοῦ τόπου αὐτοῦ πρὸ διλήμματος. Νά προτιμήσουν τὴν παραμονὴν τῶν Ρώσων, ὅπότε ἐθάπτετο ὁ ἑλληνικὸς πολιτισμὸς καὶ ἡ ἑλληνικὴ γλῶσσα, ἢ νά δεχθοῦν τὴν τουρκικὴν ἐπανακυριαρχίαν καίτοι ἐπὶ αἰῶνας τόσα δεινὰ ὑπέστη τὸ ἡμέτερον γένος; Ἐφῆρμωσε τὸ δύο κακῶν προκειμένων καὶ ἐπροτίμησε τὸ δεύτερον. Ὑπῆρξαν ὅμως καὶ πρόσωπα. τὰ ὁποῖα ἐπηρεάσθησαν ἀπὸ τοὺς Ρώσους καὶ δὲν ἤθελον κἄν νά ἀκούσωσι περὶ ἐπανόδοι τῶν Τούρκων. Τὴν 9ην λοιπὸν Φεβρουαρίου τοῦ 1879 ἐποθετήθη εἰς Διδυμότειχον πρὸς ἐφαρμογὴν τῶν ὄρων τῆς ἀνακωχῆς ὁ ὁμογενὴς ἀξιωματοῦχος τῆς τουρκικῆς κυβερνήσεως Μουτσερρίφης (Νομάρχης) Τζῶρτζη πασᾶς, περὶ οὗ ἐγένετο λόγος ἀνωτέρω, ἀποσταλείς ὑπὸ τοῦ Βαλῆ (Γεν. Διοικητοῦ) Ἀδριανουπόλεως διὰ λόγους πολιτικῆς σκοπιμότητος. Τοῦτον, τὸν Τζῶρτζη-πασᾶν, ὑπεδέχθη ὁ Μητροπολίτης Μεθόδιος εἰς τὴν Μητρόπολιν διότι καὶ ὁμογενὴς ἦτο καὶ ἤθελε συνεννοούμενος μετ' αὐτοῦ νά ἐξασφαλισθῇ χρησιμὴ ὑπὲρ τῶν χριστιανῶν διοίκησιν. Ἄλλωστε ξεναδοχεῖα τότε δὲν ὑπῆρχον καὶ τὴν πρόσκλησιν τοῦ Μητροπολίτου πρὸς κατάλυσιν ἐν τῇ Μητροπόλει, εὐχαρίστως ἐδέχθη. Τὴν ἐπαύριον πλῆθος ἀγοραίων ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν ἐστιγματισμένων συνωθεῖτο πρὸ τῆς θύρας τῆς Μητροπόλεως καὶ ἐκραύγαζε κατὰ τοῦ Μητροπολίτου ὡς ὑπαίτιου τῆς ἐπανακυριαρχίας τῶν Τούρκων καὶ ἔβαλλον λίθους κατὰ τῶν παραθύρων. Ἐθράυσαν τὰς θύρας τῆς Μητροπόλεως καὶ παρ' ὀλίγον νά ἐπιτίθεντο κατὰ τοῦ Μουτσερρίφης, ἂν δὲν κατέφθανεν ἡ παρωθήσασα αὐτοὺς Ρωσικὴ ἀστυνομία, ἣτις διὰ ραβδισμῶν κατάρθρωσε νά διαλύσῃ αὐτούς. Σύλληψις δὲν ἐγένετο οὐδέμια. Ἐτέθη ὅμως φρουρὰ Ρωσικὴ, κατόπιν διαμαρτυρίας τοῦ Μητροπολίτου καὶ τοῦ Μουτσερρίφης, μέχρις οὗ ἀντικατεστάθη ἀπὸ Τουρκικὴν φρουράν, ἣτις ἀνέλαβε τὴν ἀρχὴν περὶ τὰ τέλη Φεβρουαρίου. Οἱ διαδηλωταὶ οὗτοι ὑπεκινήθησαν ἀσφαλῶς ἀπὸ τοὺς Ρώσους καὶ ἐδημιούργησαν οὕτω κλίμα Ρωσοφιλίας καὶ οἱ ἴδιοι πάλιν διέλυσαν τοὺς ἐγκαθέτους διὰ ραβδισμῶν, ἵνα διασκεδασθῇ πᾶσα ἐντύπωσις περὶ ἀναμιξέως των εἰς τὸ ἔκτροπα. Εἶχον ἄραγε οἱ δυστυχεῖς αὗτοι Διδυμοτεῖχίται συναίσθησιν τῆς πράξεώς των; Ἐλέγετο ἡ ἀλήθεια εἰς

αυτούς, ὅτι δηλ. ἦτο εὐληγμένη ἡ ἀπόφασις περὶ ἐκκενώσεως τῆς Θράκης, αὐτὰ δὲ τὰ ὁποῖα ἔπροτιον ἦσαν μάταια; Τὴν ἐπανευκατάστασιν τῶν τουρκικῶν ἀρχῶν τὴν ἀπέδιδον εἰς τὸν Μητροπολίτην καὶ Μουτεσαρίφην, διότι αὐτὰ τοὺς ἔλεγον διὰ μελλοντικὴν ἐκμετάλλευσιν. Ἐγεννήθη, λοιπόν, εἰς αὐτοὺς τὸ ἐρώτημα: Νὰ φύγουν ἢ νὰ μὴ φύγουν; Ποία ὁμῶς τύχη τοὺς ἀνέμενον ἂν ἔμενον; Πολλοὶ ἠκολούθησαν τοὺς Ρώσους φοβηθέντες τιμωρίαν. "Ἄλλοι τούτων τελείως ἀδιαεῖς καὶ ξένοι πρὸς τὰ συμβαινόντα, μεταμεληθέντες δι' ὅσα ἔπραξαν, τὴν ἡμέραν καθ' ἣν συνεκέντρωσεν ὁ Μουτεσαρίφης τοὺς προκρίτους τῆς πόλεως, διὰ ν' ἀνακοινώσῃ πρὸς αὐτοὺς ἀποφάσεις τῆς Κυβερνήσεώς του, ἐπὶ καλῶ τοῦ ἑλληνικοῦ στοιχείου, καθ' ὑπόδειξιν τῆς Ἀγγλίας, μηδέποτε ὁμῶς ἐφορμωθείσας, συγκεντρῶνται πρὸ τῆς Μητροπόλεως, ὄχι πλέον συνωθούμενοι καὶ φωνασκοῦντες, ἀλλὰ συντετριμμένοι διὰ τὸ ὀλίσημά των καὶ ἐπιδίδουν πρὸς τὸν Μουτεσαρίφην ἀναφορὰν καὶ ἀντίγραφον αὐτῆς πρὸς τὸν Μητροπολίτην, ἔχουσαν οὕτω:

«Ἐξοχώτατε. Ἡ κατὰ τοῦ ὁμητέρου ὕψηλοῦ προσώπου γενομένη προσβολὴ κατὰ τὴν 10ην Φεβρουαρίου ἐν τῇ ἱερῇ Μητροπόλει ὑπὸ τινῶν ἀναμῖξ κακοήθων καὶ διαβοητῶν ἀνθρωπομόρφων ὄντων, διηγειρον, ὡς ἦν ἐπόμενον, παρ' ἡμῖν τοῖς ὑποφαινομένοις καὶ λοιποῖς κατοικοῖς τῆς πόλεως ταύτης καὶ ἐπαρχίας, αἰσθημα ἀγανακτικῆσεως καὶ ἀποτροπιάσεως. Εὐελπιστοῦντες, Ἐξοχώτατε, ὅτι ἡ ὁμητέρα ἐξοχώτης, γνωρίζουσα τοὺς ἐργάτας ταύτης τῆς ἐπικεκηρυγμένης πράξεως, θέλετε παρᾶσχει αὐτοῖς, ἐν τῇ εὐμενεῖα ὡμῶν, τὴν συγχώρησιν σας καὶ ἡμῖν διὰ τὴν ἐκ γνωστῶν αἰτίων βραδύτητα τῆς διαμαρτυρήσεως καὶ ἀποκηρύξεως τῆς τοιαύτης βδελυρᾶς καὶ ἀπονενομημένης πράξεως, εὐγνωμονοῦμεν καὶ διατελοῦμεν. Ταπεινοὶ θεράποντες». Ἔπονται πολλαὶ ὑπογραφαί.

Ἡ ἀναφορὰ αὕτη ὁμιλεῖ εὐγλωττικῶς κατὰ πόσον οἱ κάτοικοι οἱ δημιουργήσαντες τὰς σκηνὰς εἶχον ἐπίγνωσιν τῆς ἐνεργείας των καὶ ὑπὸ ποίων ὑπεκινήθησαν. Ἐπραξαν ὅ,τι ἔπραξαν ἐν πλήρει ἀγνοίᾳ τῶν ἀποφάσεων. Ὁ Μητροπολίτης προσφωνεῖ τὸν Τζώρτζη-πασᾶν καὶ διαδηλώνει τὴν χαρὰν καὶ ἀγαλλίασιν διὰ τὴν ἐπανευκατάστασιν τῶν τουρκικῶν ἀρχῶν καὶ εἶχεται ὑπὲρ εὐημερίας τοῦ Ἀβδούλ Χαμίτ--Χάν. Ἡ ζητηθεῖσα συγγνώμη δίδεται τῇ ἐπεμβάσει τῆς δημογεροντίας καὶ οἱ ἀκολουθήσαντες τοὺς Ρώσους ἐπανέρχονται, πλὴν ὀλίγων, ἐκπατρισθέντων ὀριστικῶς. Διαρκούσης τῆς κατοχῆς τῶν Ρώσων ἕτερον πλῆγμα ἔπληξε τὴν Κοινότητα. Τὸ διδακτήριον, τὸ ὁποῖον ἀνηγέρθη, ὡς γνωρίζομεν, μὲ δαπάνην 43.000 γροσίων ἐπυρπολήθη. Ἡ Σχολὴ αὕτη, καθὼς ἐγράφη, ἀνηγέρθη τὸ 1864 καὶ

διά νά ἔχη πόρους τό ταμείον της, ἀνήγειρεν ἐπί τῆς προσόψεως, πρὸς τὴν πλατείαν τῆς Παναγίας, μαγαζεῖα, ἅτινα ἐνοικιαζόμενα εἰς ἐπαγγελματίας ἀπέδιδον ὑπὲρ τῆς ἐκπαιδεύσεως. Ταῦτα ἅπαντα ἐκάησαν. Ἡ μετέπειτα Ἀστική Σχολὴ ἀνηγέρθη καιόπιν, ἣτις ἐπὶ 50ετίαν καὶ πλέον ἐξέθρεψε τόσους καὶ τόσους μαθητάς, οἵτινες ἀπετέλεσαν τὴν σημερινὴν κοινωνίαν Διδυμοτείχου. Ἀπόφασις ἀνεγέρσεως τῆς Σχολῆς ταύτης (Διδασκηρίου) ἐλήφθη τό πρῶτον κατὰ τό 1879 καὶ ἀνετέθη ἡ ὑπόθεσις εἰς Διδασκηριακὴν ἐπιτροπὴν ἀποτελουμένην ἐκ τῶν 1) Χατζηθαλαμίδου, 2) Δημητρίου Σταύρου, 3) Σταύρου Ἀναγνώστου, 4) Βασιλείου Χατζηγιάννου, 5) Δημητρίου Γιουρτσόγλου. Ἐπὶ τοῦ οἰκοπέδου δὲ τῆς πυρποληθείσης Σχολῆς ἀνηγέρθησαν πάλιν μαγαζεῖα σωζόμενα μέχρι σήμερον, ἐπὶ τῆς ὀπισθίας πλευρᾶς τῶν ὁποίων ὑπῆρχον καὶ δύο αἵθουσαι. ὡς παράρτημα τῆς Σχολῆς διὰ 2 ἀνωτέρας τάξεις. Ὁ Μουτσαρλίφης Τζώρτζη-πασᾶς ἐν τῇ γι' συνεδριάσει τῆς Δημογεροντίας προσκαλεῖ πάλιν ὅλους τοὺς προκρίτους τὴν 21ην Νοεμβρίου 1879 καὶ ἐνώπιον αὐτῶν καὶ τοῦ Μητροπολίτου, δηλοῖ καθ' ὑψηλὴν διαταγὴν τοῦ Σουλτάνου ὅτι ἐπεκτείνονται τὰ προνόμια τῶν Ἑλλήνων. Πρόκειται προφανῶς περὶ τοῦ θρυλικοῦ Διατάγματος Αὐτοκρατορικοῦ Χαττι-Χαυμαγιούν. Ὁ δὲ Ρεοῦφ πασᾶς, Βαλῆς τῆς Ἀδριανουπόλεως, ζητεῖ ἀντιπροσώπους πρὸς συζήτησιν καὶ σύνταξιν προγράμματος προνομίων. Πρὸς τοῦτο ἐκλέγεται ὁ τότε ἐν τῇ ἀκμῇ Ιατρός Εὐστάθιος Καβάσιλας. Κάθε μεταπολεμικὴ περίοδος παρουσιάζει ἀφύπνισιν τῶν λαῶν. Καὶ ἡ περίοδος αὕτη κατόπιν τῶν τόσων γεγονότων καὶ τοσαύτης παραζάλης, εἶχεν ὡς ἀποτέλεσμα τὴν πνευματικὴν ἀφύπνισιν τοῦ λαοῦ τῆς πόλεως ταύτης καὶ τῶν περιχώρων. Ἡ ἀνάγκη τῆς Παιδείας ἐθεωρήθη πλέον ἐπιτακτικὴ ὑπὸ τῶν κατοίκων καὶ ἡ ἀδιαφορία τῶν πρὸς ἀνάπτυξιν τῶν τέκνων τῶν ἤρχισε νά ὑποχωρῇ. Ὁργανισμὸς ἐκπαιδευτικὸς παρατηρεῖται καὶ ἡ ἐξύψωσις τοῦ τόπου εἰς ἐπίπεδα πνευματικὰ ὑψηλότερα. Εἰς τοῦτο, ἄς ὁμολογήσωμεν, συνετέλεσε πρῶτον ἡ μεγάλη σύνεσις, τὸ φιλόμουσον καὶ φιλογενὲς τοῦ Ἱεράρχου Μεθοδίου, διὰ τὴν προσωπικότητα τοῦ ὁποίου δὲν κρίνομεν ἑαυτὸν μας ἄξιον καὶ ἱκανὸν νά πλέξῃ ἐγκώμια, δεῦτερον δὲ ἡ, τύχη ἀγαθῇ, τοποθέτησις Μουτσαρλίφῃ εὐθὺς ἀμέσως μετὰ τὴν κατοχὴν ὁμογενοῦς καὶ τρίτον ἡ ὄθησις μιᾶς ἐν Κων/πόλει ὀργανώσεως ἀποδοσάσης καρποῦς ἀγλαοῦς, καίτοι παρακατιόντες καμνομεν αὐστηρὰν κρίσιν τοῦ ἔργου της. Ἡ ὀργάνωσις αὕτη ὠνομάσθη ἀρχικῶς «Φιλεκπαιδευτικὸς Ἱερατικὸς Σύλλογος». Ἐπειτα «Φιλεκπαιδευτικὸς καὶ Φιλανθρωπικὸς Σύλλογος» με' σύνθημα «Ἄγαπατε ἀλλήλους». Οἱ τίτλοι αὗτοι παρὰ τὸ βαθύ νόημα τοῦ περιεχομένου των, δὲν ἀποκλείεται νά ἦσαν, καὶ

ήσαν, επιφανειακοί και ό σκοπός της όργανώσεως άκρως έθνικός. Έκ παραλλήλου και ή Δημογεροντία ήρχισε νά κινήται πρός πάσαν κατεύθυνσιν, ίνα καταρθώση νά έξυγιάνη τήν έκπαίδευσιν. Με τήν ύπ' αριθ. ΜΞ. ΙΙ Μαΐου τοϋ 1879 άπόφασίν της ζητεί άπό κάποιαν Σαπφώ Λεοντιάδου έκ Κωνσταντινουπόλεως, νά στείλη διευθύντριαν παρθεναγωγείου. Δέν εδρίσκειται τοιαύτη. Γράφει εις Σύμωρην και εκεί δέν ύπάρχει. Τέλος καταλήγουν εις Άδριανούπουλιν πρός τόν γνωστόν πάλιν Λογοθετίδη. Ό Φιλεκπαιδευτικός Σύλλογος πρώτην φοράν ζητεί άπό τας έπαρχίας Θράκης νά σταλοϋν ύπότροφοι εις τά Ζαρίφεια Διδασκαλεία Φιλιππουπόλεως πρός έκπαίδευσιν και στέλλει όπόσπασμα κανονισμού της σχολής. Αύτη, ή σχολή, ύπήρξε τό μοναδικόν φυτώριον έν Θράκη έκτροφής διδασκάλων και έπιστημόνων άργότερον, ίδια όμως τών κατοίκων της Άνατολ. Ρωμυλλίας, οίτινες περιστοιχίζοντο άπό διάφορα άλλα φύλα τά όποια μέ τας προπαγάνδας των οϋδ' επί στιγμήν έπαυσαν δρώντα πρός έθνολογικήν άλλοίωσιν τοϋ μέρους τούτου. Έρχεται ή Άδελφότης εις έπαφήν μέ τήν Μητρόπολιν και ζητεί τοπικήν έπιτροπήν, έν είδει παραρτήματος αότης και εκλέγεται τοιαύτη άπαρτισθείσα έκ των Εϋσταθίου Καβάσιλα, Σταματίου Ψαλτοπούλου, Θ. Άσκληπιάδου, Γεωργίου Κωστή και Βασιλείου Ζαννή. Επί δέ τοϋ έγγράφου της Άδελφότητος περί σχηματισμοϋ έξεταστικής έπιτροπής πρός έξέτασιν και εισαγωγήν εις Ζαρίφεια τών Μαριγώς Χατζηβογιατζόγλου έκ Διδυμοτειχου και Σταμάτας Χατζηαποστόλου έκ Σουφλίου, καταρτίζεται έκ των Κ. Παπαϊωαννοπούλου, Εϋαγγέλου Παπαδοπούλου και Χρυσάνθου Θωμαΐδου, ήτις προβάσα εις έξέτασιν τών άνωτέρω προέκρινεν εισακτέαν τήν Σταμάταν ως καλύτερον καταρτισμένην. Ό Σύλλογος Γραμμάτων Άθηνών πάλιν διά τοϋ έν Κωνσταντινουπόλει κ. Βρεττοϋ συνιστά τόν Έλληνοδιδάσκαλον κ. Πασχάλην Λογιωτατιάδην έξ Όρτάκιοι, άνδρα μεγάλης μορφώσεως και λαμβάνεται άπόφασις ύπ' αριθ. Π' νά διδάξη τρία έτη πρός 65 λίρας Τουρκίας έτησίως. Οϋτος και άλλοτε έδίδασξε μέ καταφανή άποδοτικότητα. Επί τοϋ σημείου αϋτοϋ παρατηροϋμεν ότι ή εκλογή τοϋ διδασκάλου, έξηρτάτο άπό τήν εϋρύτητα της μορφώσεως του εις τά τυπικά προσόντα μόνον ήτοι γραμματικές γνώσεις, μαθηματικά, Γαλλικά και Τουρκικά, και οϋχι της ικανότητος τοϋ διδάσκειν, επαινείτο δέ ό Έχων «μεταδοτικών» πρός διοχέτευσιν περισσοτέρων γνώσεων. Τά σύστημα, ή μέθοδος, ή παιδαγωγική, διδακτική και ό σκοπός των παρεβλέποντο. Όσα περισσότερα έγνώριζεν ό διδάσκαλος, τόσα περισσότερα θά έδιδάσκοντο οί μαθηταί. Όταν έγνώριζε δέ νά ψελλίξη τά Γαλλικά και Τουρκικά ήτο ό ιδεώδης διδάσκαλος της έποχής. Περί της άλλ-

θείας τῶν ἀνωτέρω μαρτυρεῖ καὶ ἡ πολὺ πρόχειρος λαϊκὴ φράσις ἐπὶ τοῦ προκειμένου καὶ περὶ κριτηρίων διδασκάλου «Ἄν μάθουν τὰ παιδιὰ μας ὅσα αὐτὸς γνωρίζει φτάνει». Διὰ τῆς αὐτῆς ἀποφάσεως Π' γράφει ἡ Δημογεροντία πρὸς τὸν ἐν Ἀδριανουπόλει πρόξενον Ἑλληνα κ. Ν. Ρενάδην νὰ γράψῃ εἰς Σύλλογον γραμμάτων Ἀθηνῶν, νὰ στείλῃ διδασκάλισσαν γνωρίζουσαν σύστημα νέον νηπιαγωγικόν, μὲ 50 λίρας καὶ ὄδοιπορικὰ. Ὁ Σύλλογος στέλλει τὴν Σοφίαν Πολίτου διδασκάλισσαν Β' τάξεως καὶ οὕτω διαψεύδομαι γράφας ὅτι δὲν ἔδιδον τότε σημασίαν εἰς τὰς μεθόδους κ. τ. λ. ἀλλ' εἰς τὸ ποσὸν τῶν γνώσεων τοῦ διδασκάλου. Διὰ τῆς ὑπ' ἀριθ. πβ' ἀποφάσεως τῆς 7ης Σεπτεμβρίου 1879 εἰ δύο σχολαὶ Ἀλληλοδιδασκτικῆ τοῦ Τζιδαριοῦ καὶ τῆς Παναγίας ἡ Δημοτικὴ συγχωνεύονται καὶ συστεγάζονται εἰς τὸ διδακτήριον τῆς Παναγίας ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν τῶν *Ε. Παπαδοπούλου* καὶ *Κ. Παπαϊωαννοπούλου* διδασκάλου. Ἡ Ἀλληλοδιδασκτικὴ τοῦ Καλέ (Τζιδαριοῦ) μετεβλήθη εἰς Νηπιαγωγεῖον, τὸ δὲ Παρθεναγωγεῖον ἐστεγάσθη εἰς τὸ ἀνώτερον σχολεῖον, ἐπ' ὠφελείᾳ τῆς ἐκπαιδεύσεως καὶ διὰ λόγους οἰκονομίας. Ἄς καθορίσωμεν εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο σαφέστερον τὰ πράγματα: Εἰς Τζιδαριὸ ἐπὶ μὲν τῆς νοτίου πλευρᾶς ὅπου σήμερον ὑπάρχουν (χνη κτιρίου ὑπῆρχεν ἡ Ἀλληλοδιδασκτικὴ σχολή. Το διδακτήριόν της συνίστατο ἐκ μιᾶς μεγάλης αἰθούσης καὶ ἐνὸς γραφείου εἰς τὸν προθάλαμον ἐν εἶδει ὑπερώου. Θρανία ἐν τῇ αἰθούσῃ ταύτῃ δὲν ὑπῆρχον ἀλλὰ βαθμίδες ἀμφιθεατρικῶς ἐν ἡμικυκλίῳ φθάνουσαι μέχρι τῶν παραθύρων ὕψους 4 μέτρων. Πλὴν τοῦ καθίσματος πολυέδρου μὲ ἐρεισίνωτον δὲν εἶχε τίποτε ἄλλο πρὸς τοποθέτησιν βιβλίων μαθητῶν ἢ γραφείου διὰ γραφὴν κ. τ. λ. Οἱ μαθηταὶ ἐκράτουν ἀνὰ χεῖρας τὰ βιβλία των καὶ ἔγραφον ἐπὶ τῶν γονάτων. Πρὸς τοῦτο ἐβοήθει καὶ τὸ χαμηλὸν ὕψος τῶν βαθμίδων 0,30 - 0,40 τοῦ μέτρου. Ἡ σάκκα (τζιδάνι) εὕρισκετο διαρκῶς ἀνηρητημένη ἐπὶ τοῦ ὤμου τοῦ μαθητοῦ. Τὰ καθίσματα τὰ ὅποια περιεγράψαμεν ἐλέγοντο τότε βάρθρα καὶ εἶχον ὁμοιότητα μὲ κερκίδας τοῦ σταδίου καὶ ἔμπροσθεν ἦτο ὁ χώρος ἀνοικτός ὡς στίβος, ὅπου κατὰ τὴν διδασκαλίαν οἱ μαθηταὶ ἠτένιζον τὰς εἰς αὐτὸν καθημένας διδασκαλίσσας ἀφ' ὕψους καὶ ὅπου ἐγένοντο αἱ τελεταί. Περιττὸν νὰ περιγράψωμεν τὸν θόρυβον ὅστις ἐδημιουργεῖτο ὑπὸ τῆς πληθύσεως τῶν μαθητῶν, τῶν ὁποίων ἡ τακτικὴ φοίτησις ἀργότερον, ὅτε μετεγράφη εἰς πολυπληθέστατον νηπιαγωγεῖον, ἦτο ἀδύνατον νὰ ἐλεγχθῇ. *Ἡτύχησα νὰ γίνω καὶ ἐγὼ μαθητῆς ἐν τῷ νηπιαγωγείῳ τούτῳ, ὑπὸ τὰς διδασκαλίσσας Σοφίας Γραμμενίδου, συνταξιούχου ἡδῆ, καὶ Βικτωρίας Δημητρίου. Παραπλευρῶς τῆς σχολῆς ταύτης ἦτο καὶ ἄλλη «Ἀνωτέρα Ἑλληνικὴ», λεγομένη, ἣτις συνεχώ-*

νεύθη με τὴν τῆς Παναγίας. Εἰς αὐτὴν τῶρα ἐγκατεστάθη τὸ Παρθεναγωγεῖον, τὸ ὅποσον ἐλειτούργησε μέχρι τοῦ 1918—19. Πλὴν τούτων ὑπῆρχε καὶ ἄλλη Δημοτικὴ Σχολὴ ἐστεγασμένη εἰς οἰκημα παρὰ τὴν Μητρόπολιν. Ἐκτὸς τοῦ Νηπιαγωγείου τοῦ Καλέ (φρουρίου), ὑπῆρχε καὶ ἕτερον τοιοῦτον εἰς συνοικίαν Κουγιουμτζῆ, ὅπου ἀκριβῶς σήμερον τὸ διδασκῆριον τοῦ Α΄ δημοτικοῦ σχολείου, ἕτερον εἰς τὸν συνοικισμόν Πυροστιάς καὶ δύο ἄλλα ἀκόμη, ἓν εἰς τὴν συνοικίαν Ταταρλάρ, παρὰ τὴν οἰκίαν Ζεγκίνη Παν. καὶ τῆς Γεφύρας (Ταμπακιάς), περὶ ὧν θὰ γράψωμεν ἀργότερον.

Τὴν 17ην Μαΐου τοῦ 1879 γίνεται κανονισμὸς τῆς οὐσταθείσης διὰ συμπύξεως Σχολῆς ὑπὸ Ἐπιτροπῆς ἀποτελουμένης ἐκ τοῦ Εὐσταθίου Κοβάσιλα, Ἀνδρέου Σακελλίωνος, Πασχαλάκη Σωτηρίου, Βασίλειου Χατζηϊωάννου, Σταμ. Ψαλτοπούλου, Κ. Παπαϊωαννοπούλου, διδασκάλου καὶ Σ. Ἀναγνώστου. Ἡ Σχολὴ αὕτη φαίνεται ὅτι ἐλειτούργησε κανονικῶς, διότι καὶ οἱ μαθηταὶ ὄλων τῶν ἄλλων σχολείων, Ἀλληλοδιδασκτικῆς, Δημοτικῆς καὶ Ἀνωτέρας, συνεπύχθησαν ἀργότερον καὶ τὸ προσωπικὸν ἦτο συγκεντρωμένον, ὡς ἐκ τούτου δὲ ἦτο δυνατόν νὰ ἔχη ρυθμὸν λειτουργίας κανονικόν. Πρὸ τῆς συμπύξεως, ὡς φαίνεται ἐκ τοῦ ὑπ' ἀριθ. ΝΓ΄ 11ης Ἰουλίου 1879 συνεδριάσεως τῆς Δημογεροντίας, ἅπασαι ἐλειτούργουν πλημμελῶς. Διὰ τοῦ ἀνωτέρω πρακτικοῦ καλεῖται ὁ διδάσκαλος Σ. Κούλας καὶ ἀναλαμβάνει καθήκοντα. Τὴν 19ην Σεπτεμβρίου 1879 διὰ πράξεως πζ' ἀποφασίζεται ὅπως ἡ ἐκκενωθεῖσα καὶ συμπυχθεῖσα εἰς τὸ σχολεῖον Παναγίας δημοτικὴ σχολὴ τοῦ Καλέ χρησιμεύσῃ διὰ στέγασιν τοῦ ἡμίσεος ἀριθμοῦ τῶν μαθητριῶν Παρθεναγωγείου, διότι ἡ πληθὺς τῶν μαθητῶν δὲν ἐπέτρεπε κανονικὴν λειτουργίαν. Ἐγκρίνεται ἐπίσης ὅπως διὰ τὴν ἔγγραφὴν τῶν μαθητῶν εἰς τὰ Ἐκπαιδευτήρια Διδυμοτείχου καθορισθῶν τὰ εἰσιτήρια εἰς τρεῖς κατηγορίας, α' γρόσια 20, β' γρόσια 10, γ' γρόσια 5. Οὐδεὶς μαθητῆς γίνεται δεκτὸς ἄνευ εἰσιτηρίου καὶ οὐδὲν εἰσιτήριον ἐκδίδεται δωρεάν. Τὰ ποσὰ ταῦτα διὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην δὲν ἦσαν μηδαμινά, ὡς μᾶς φαίνονται σήμερον. Διορίζεται ὁ Ἀνδρέας Σακελλίων Πρόεδρος τῆς Σχολῆς Παναγίας, ὁ Βασίλειος Χ' Ἰωάννου ταμίας καὶ προτρέπονται οἱ πλούσιοι νὰ προσφέρουν περισσότερα τῶν κανονισθέντων, ἵνα ὀρθοποθήσουν τὰ Σχολεῖα οικονομικῶς. Διὰ τῆς πθ' πράξεως τῆς 28ης Σεπτεμβρίου 1879 ἀπευθύνεται ἐπιστολὴ πρὸς τοὺς προκρίτους Σουφλίου ν' ἀποστείλωσι δύο κοράσια εἰς τὸ ἐνταῦθα Παρθεναγωγεῖον διὰ νὰ παρακολουθήσουν τὸ νέον Νηπιαγωγικὸν σύστημα. Ἐπειδὴ πολὺς μέχρι τοῦδε ἔγινε λόγος περὶ Νηπιαγωγικοῦ συστήματος, μᾶς ἐγεννήθη ἡ ἀπορία τί εἶδους Νηπιαγωγεῖα ἦσαν ταῦτα καὶ ποῖον τὸ σύστημα

αυτών. Μέχρι τουδε τὰ λειτουργήσαντα τοιαῦτα ἐπεδίδοντο εἰς ἄσματα παιδικά, παίγνια, λεκτικὰς ἀσκήσεις καὶ διδασκαλίαν ὄλων τῶν γραμμάτων. Ἦδη παρουσιάζονται μὲ πρόγραμμα διαφορετικόν, μὲ ποιήματα, μὲ ἐνισχυμένα παίγνια, χειροτεχνίαν κ.τ.λ., ἐνῶ εἰς τὴν Ἐλευθέραν Ἑλλάδα δὲν ἀνεφάνησαν τοιαῦτα παρὰ μετὰ ἐξαετίαν. Μέχρι τότε ὑπῆρχον ἐκεῖ Νηπιαγωγεῖα σκοπὸν ἔχοντα τὴν συγκέντρωσιν τῶν νηπίων καὶ πολλάκις εἶχον ταῦτα ἡλικίαν καὶ 10 ἀκόμη ἔτων. Μόλις κατὰ τὸ 1885 ἡ Αἰκατερίνη Λασκαρίδου, ἴδρυσε τὰ περισσότερα συστηματικὰ Νηπιαγωγεῖα, ἐκδούσα καὶ σχετικὴν πραγματείαν. Ταῦτα εἶχον, ὅπως καὶ σήμερον, μικροὺς μαθητὰς καὶ μαθητρίδας καὶ ἡ ὀργάνωσις τῶν ἐβασίζετο ἐπὶ τοῦ γεγονότος διὲ ἡ προσχολικὴ ἡλικία εἶναι ἐκείνη, ἡ ὅποια ἐνδείκνυται νὰ λάβῃ ἀγωγὴν διὰ τὴν μελλοντικὴν πνευματικὴν ἐξέλιξιν τῆς καὶ προπαρασκευῆν διὰ κοινωνικὸν ὁμαδικὸν βίον. Καὶ ἐπειδὴ ἡ οἰκογένεια εἰς τοῦτο ὑστερεῖ, ἔρχεται ἐπίκουρον τὸ Νηπιαγωγεῖον. Τοῦτο ἐξυπηρετεῖ καὶ τὸ Δημοτικὸν Σχολεῖον, διότι ὁ ἀμέσως ἐκ τῶν κόλπων τῆς οἰκογενείας ἐξερχόμενος μικρὸς δὲν δύναται νὰ προσαρμοσθῇ πρὸς τὴν νέαν σχολικὴν ζωὴν, ἐνῶ ἡ ζωὴ τοῦ Νηπιαγωγείου εἶναι ἡ γέφυρα πρὸς τὸ Δημοτικόν. Ὁ μαθητὴς τοῦ Πεσταλόζι, Φρόϊβελ, ἐθεμελίωσε τὸ Νηπιαγωγεῖον καὶ ὑπάρχει σύστημα Φραιβελιανόν, μὲ τὸ ὅποιον σήμερον ἀκόμη διδάσκουν οἱ Νηπιαγωγοὶ καὶ τινες μὲ τὸ ἀναμορφωτικὸν σύστημα τῆς Μοντεσόρι. Ὁ κυριώτερος ὅμως σκοπὸς τῶν σήμερον λειτουργούντων, ἐν Βορείῳ Ἰδίᾳ Ἑλλάδι, Νηπιαγωγείων, εἶναι ὁ γλωσσοεθνικός. Ἄλλ' ἐν προκειμένῳ εἰς τί ἀπέβλεπε τὴν ἐποχὴν ἐκείνην τὸ Νηπιαγωγικὸν σύστημα; Διορίζονται διδασκάλισσαι καὶ καλοῦνται νὰ διδάξουν τὴν Α' τάξιν Ἑλληνικά, ὡς θὰ ἴδωμεν, δηλ. τὴν πρώτην ἀνάγνωσιν!! Ἐπίσης καλοῦνται οἱ διδάσκαλοι μὴ ἔχοντες γνώσεις νηπιαγωγικὰς νὰ παρακολουθήσουν ὑποδειγματικὴν διδασκαλίαν μὲ τὸ νέον σύστημα, μὲ τὸ ὅποιον διδάσκει ὁ τυχὼν τοιαύτης μορφώσεως. Ἡ συνεδρίασις ψ τῆς 30ῆς Σεπτεμβρίου 1879 διαλαμβάνει τὰ ἐξῆς: «Παρατείεται ὁ Λογιοτατιάδης ὡς ἀσθενής. Γίνεται δεκτὴ ἡ παραίτησις καὶ ζητοῦν ταχέως ἐξ Ἀθηνῶν διδάσκαλον γνωρίζοντα Νηπιαγωγικὴν, διὰ νὰ διδάξῃ τὴν Α' τάξιν Ἑλληνικά καὶ ἐξασκήσῃ τοὺς δύο διδασκάλους εἰς τὸ Νηπιαγωγικὸν σύστημα. Γράφουν πρὸς τὸν Σύλλογον διαδόσεως γραμμάτων διὰ τοῦ Προξένου Ἀθριανουπόλεως κ Ρενάδου καὶ ἀποστέλλουν 200 δραχ., ἵνα παραδοθῶν εἰς τὸν ἢ τὴν διδασκάλισσαν τὴν κεκτημένην Νηπιαγωγικὴν, τὴν ὅποιαν θὰ συνεφώνουν. Ποίαν ὁμως σχέσιν ἔχει ἡ Νηπιαγωγὸς διδασκάλισσα μὲ τὴν Α' τάξιν; Ἐφ' ὅσον δὲ πρόκειται περὶ Α' τάξεως διατὶ τὰ 2 κοράσια νὰ σταλοῦν ἐκ Σουφλίου νὰ μάθουν Νηπι-

αγωγικήν ; "Εχομεν τὴν γνώμην δι τὸ σύστημα τοῦτο συνίστατο εἰς τὴν διδασκαλίαν τῆς Α' ἀναγνώσεως καὶ ἀντὶ νὰ λέγεται, ὅπως λέγεται σήμερον, ἀναλυτικοσυνθετικὴ ἢ τάνάπαλιν καὶ μέθοδος τοῦ ὄλου, ἐδόθη ἡ προσωνομία «Μητριαγωγικὸν σύστημα» διότι ἐπρόκειτο περὶ Α' τάξεως, εἰς ἣν ἐφοίτων τότε καὶ δωδεκαετείς ἀκόμη. Παρ' ὄλην τὴν σπασμωδικὴν κίνησιν τῆς Δημογεροντίας περὶ κανονικῆς λειτουργίας σχολείων καὶ τὸν πόθον αὐτῆς νὰ ἴδῃ τὴν ἐκπαιδεύσιν ὀρθοποδοῦσαν, ἢ παρακάτω συνεδριάσις μᾶς διδὲι τὴν ἐντύπωσιν δι τὰ εἰλλείψεις προσωπικοῦ δὲν ἠνύθουν τὴν πρόδοον καὶ ἀναγκάζεται νὰ λάβῃ μέτρα καθόλου ἐνδεδειγμένα ἐκπαιδευτικῶς. Ἰδοῦ τι λέγει ἡ συνεδρίασις ΡΒ' 1879 28 Δεκεμβρίου: «Ὁ Μητροπολίτης προτείνει ἐπανάληψιν τῶν ἐργασιῶν τῶν σχολείων (διακοπεισῶν προφανῶς δι' ἄγνωστον αἴτιαν). Νὰ διορισθῇ ἀμέσως διευθυντῆς καὶ οἱ ἐκ τῶν πολιτῶν δυνάμενοι νὰ διδάξωσι ἀνὰ ἕν μάθημα, πρέπει νὰ πράξουν τοῦτο εὐχαρίστως. Παρακαλεῖται εἰδικῶς ὁ κ. Χρῦσανθος, ὑπάλληλος δικαστικὸς, νὰ διδάξῃ τὴν Τουρκικὴν. Ὁ Σεβασμιώτατος ἀναλαμβάνει νὰ διδάξῃ μέχρι τοῦ νέου σχολικοῦ ἔτους, διότι ἡ ἐξεύρεσις διδασκάλων ἦτο δυσχερῆς». Ἐκ τούτου καταφαίνεται ὅποια λειψανδρία μορφωμένων ὑπῆρχε τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἢ καὶ ἂν ὑπῆρχον ταῦτοι, ἐπεδίδοντο εἰς ἄλλα ἐπαγγέλματα μᾶλλον προσοδοφόρα καὶ οὐχὶ εἰς τὸ διδασκαλικόν, ὅπερ «οπιωδέστατον, γλισχρότατον, ἐν ἀναλογίᾳ τῶν ἄλλων ἐπαγγελμάτων, καὶ διότι τοῦτο ἐνεῖχεν εὐθύνας καὶ καθημερινὸν ἔλεγχον πάντων καὶ πασῶν. Δι' αὐτὸ ἐβλεπέ τις τότε τὸν παντοπῶλην διδάσκοντα Ἑλληνικά, τὸν φαρμακοποιὸν ἱστορίαν, τὸν ἱατρὸν γεωγραφίαν καὶ τὸν ποτοποιὸν γεωμετρίαν!!! Πόσους ἀγλαοὺς καρπούς θὰ ἀπέφερον ἄρα γε τὸ οὔτω λειτουργήσαν Σχολεῖον!! Τὰ ἀποτελέσματα τῆς τοιαύτης προθέσεως τοῦ προσωπικοῦ παιδαγωγικῆς ὑπῆρξαν ἄμεσα. Καὶ Ἰδοῦ: Τὴν 7ην Φεβρουαρίου γίνεται παράπονον δι διδάσκων τις ἐκ τῶν ἀνωτέρω ἔδειρεν ἀνηλεῶς τὸν υἱὸν τοῦ Ν. Βογιατζόγλου. Γίνεται ἔρευνα καὶ ἐξακριβοῦται δι προὐκλήθη ὑπὸ τοῦ μαθητοῦ, ὄντος λίαν ζωηροῦ. Κατακρίνεται ὁ διδάσκων—ὄχι διδάσκαλος νὰ ἐξηγούμεθα—κοί διὰ τῆς ὑπ' ἀριθ. λδ' τῆς 9ης Φεβρουαρίου ἀποφάσεως αἴρεται ἡ ποινὴ τῆς φάλαγγος ἧτοι δεσμάτος στερρῶς τῶν ποδῶν τοῦ μαθητοῦ εἰς κυλινδρικὸν ξύλον διὰ σχοινοῦ, ἵνα εὐχερέστερον ὁ τιμωρῶν καταφέρῃ κτυπήματα ἐπὶ τῶν γυμνῶν ποδῶν του διὰ ξύλου πρασίνου (εὐλυγίστου), δηλ. εἶδος ποδοπέδης. Καθιεροῦται τὸ γονάτισμα ἐπὶ ρεβυθίων ἢ ἀμμοχαλίκου μὲ ἀνατεταμέναις τὰς χεῖρας κρατούσας βάρη, τὸ ράβδισμα ἐπὶ τῶν χειρῶν (παλαμῶν) καὶ γλουτῶν, σήκωμα ὀρθιον ἐπὶ ὦραν, γύρισμα πρὸς τὸν τοῖχον, ἀποβολὴ, κράτησις, νηστεία,

άντιγραφή, άποστήθις κεφαλαίων και προτρέπονται οί διδάσκοντες νά έπιτηροϋν τούς μαθητάς εις τήν αύλήν τήν πρώτην και εις τήν έκκλησίαν. Θα ήτο πληρέστερος ο κανονισμός άν συμπεριλαμβάνετο και τό άρθρον τοϋ τουφεκισμού υπό έκτελεστικοϋ άποσπάσματος!

Συνεδρίασις ιδ' 17 Φεβρουαρίου 1880. Έν τή συνεδρίασει ταύτη πρώτην φοράν συλλαμβάνεται ή ιδέα ιδρύσεως Σχολής έν τῷ κέντρῳ τής πόλεως και προτείνεται ὅπως ο άνω ὄροφος τοϋ σχολείου τούτου (Διδακτηρίου) χρησιμοποιηθῆ ὡς Κεντρική Σχολή, ο κάτω Ἄλληλοδιδασκτική και προτείνεται επίσης ἵνα έκποιηθῶσι τά κτήματα Χατζημιχαήλ και άνεγερθῆ ἡ Σχολή αὕτη. Πρώτος πόρος έπομένως διά τόν σκοπόν τούτον ὕπῆρξε τό μαγαζέιον τοϋ άνωτέρῳ Χα' Μιχαήλ, κείμενον πρό τοϋ μεγάλου Τζαμίου και έκτίθεται εις πλειστηριασμόν. Ἡ άνάγκη ιδρύσεως τής άνωτέρῳ Σχολής έθεωρήθη έπιτακτική από τοϋ 1880 και πραγματοποιείται τό 1911, ἤτοι μετά 30 ὀλόκληρα έτη, ὁπότε οϋτε Κεντρική Σχολή, οϋτε Ἐπαρχιακή άνωτέρα, οϋτε Ἄλληλοδιδασκτική ὕπῆρχε πλέον, αλλά μία Ἀστική Σχολή. Τό ιστορικόν τοϋ Διδακτηρίου τούτου θα ἴδουν οί άναγνώσται εις πολλά σημεῖα τής παρούσης μελέτης, διότι εἶναι λίαν ένδριαφέρον. Διά τής ὕπ' ἄριθ. ιθ' 6 Μαρτίου 1880 άποφάσεως, μή ὑπάρχοντος διδασκάλου ανατίθεται ἡ διδασκαλία τῶν Ἑλληνικῶν εις τόν κ. Χρϋσανθον Θωματοῖδην αντί δύο λιρῶν Ὁθωμανικῶν μηνιαίως, αλλά μετά τήν έκτέλεσιν τῶν δικαστικῶν του καθηκόντων. Ἡ Δημογεροντία ἔρχεται πάλιν εις συνεννοήσεις μέ τόν Γ. Λογοθεῖδην νά διδάξῃ ένταῦθα τό προσεχές έτος Συνεδρίασις ιζ' 7 Ἰουλίου 18 1880. Προσλαμβάνεται διδάσκαλος ο έκ Δεδεάγιας (Ἀλεξανδρούπολις) Γεώργιος Θεοδώρου νά διδάξῃ εις τήν Δημοτικὴν Σχολὴν Νηπιαγωγικὴν μέθοδον τοϋ νεωτέρου συστήματος και νά σχηματίσῃ δύο τάξεις Ἑλληνικῆς Σχολῆς. Λίρας έτησίως 56. Τούτου ὁμως μή άποδεξαμένου νά διδάξῃ άνωτέρας τάξεις, παρουσιάζεται ο Ἄντώνιος Ἰωαννίπουλος, λέγων ὅτι άναλαμβάνει τὰς ὑποχρεώσεις, αἵτινες προϋτάθησαν εις τόν Θεοδώρου. Διά τής ὕπ' ἄριθ. μθ' άποφάσεως της τής 10ης Ἰουλίου προσλαμβάνεται εις τήν Σχολὴν ἡ Ἀσπασία Ἰωάννου, εἰδήμων έργοχειρῶν. Ἐπομένως ἡ χειροτεχνία έν τοῖς σχολείοις δέν εἶναι τι τό νέον, αλλά πρό πολλοῦ άνεγνωρίσθη ἡ άνάγκη τής έργασίας τής χειρός. Τότε, βεβαίως, άπεδίδετο ἄλλος σκοπός τοϋ μαθήματος τούτου και ἄλλος τῶρα. Πάντως ὕψιστατο ἡ ιδέα τής άνάγκης, περιορισμένης ὁμως μόνον εις τὰς μαθητριάς. Καλεῖται αὔθις ο Λογιωτατιάδης, ὅστις άναλαμβάνει καθήκοντα Διευθυντοῦ αντί 6 λιρῶν Ὁθωμανικῶν κατὰ μήνα. Ἀπό τῶρα αρχίζει ἡ εϋεργετική ἡράσις τής Φιλεκπαιδευτικῆς Ἀδελφότητος Κωνσταντινουπόλεως, ἥτις άναλαμβάνει

νει πλέον σοβαρῶς τὴν ἐκπαιδευτικὴν πρόοδον εἰς διάφορα διαμερίσματα τῆς Θράκης. Τὸ παρακάτω ἔγγραφο τῆς Ἀδελφότητος ταύτης πρὸς τὴν Ἱερὰν Μητροπόλιν Διδυμοτείχου, μαρτυρεῖ ποῖον ρόλον ἐπρόκειτο νὰ ἀναλάβῃ ἡ Ὀργάνωσις αὕτη καὶ ποῖα μέτρα ἐπρότεινε πρὸς ὠφέλειαν τῆς παιδείας :

«Φιλανθρωπικὴ καὶ Φιλεκπαιδευτικὴ Ἀδελφότης

«Ἀγαπάτε ἀλλήλους»

Ἄριθ. πρωτ. 1313.

Ἐν Κωνσταντινουπόλει τῇ 7-7-1883. Πρὸς τὴν Ἀξιότιμον Δημογεροντίαν καὶ Ἐφορείαν Διδυμοτείχου. Ἡ ἡμετέρα Ἀδελφότης, ἐπιθυμοῦσα νὰ συντελέσῃ εἰς τὴν προαγωγὴν τῆς ἐκπαιδεύσεως ἐν τοῖς χωρίοις τῆς Διοικητικῆς περιφέρειας τοῦ σαντζακίου Διδυμοτείχου, ἐξαιτεῖται τὴν σύμπραξιν τῆς αὐτόθι Ἱερᾶς Μητροπόλεως. Τὰ μέρη, ὑπὲρ τῆς ἐκπαιδεύσεως τῶν ὁπίων, ἐπιθυμῶν νὰ ἐργασθῇ, κατὰ τὸ προσεχές, ἡ Ἀδελφότης εἶναι τὸ Διδυμοτείχον, τὸ Ζαλούφιον, (Ἄναστ. Θράκης Ἀλβανόφωνον), τὸ Σκουρτοχώριον, τὸ Βουλγάρκιον (Ἑλληνοχώριον), τὸ Καπουτζη (Θυρέα), τὸ Καραμπελιῆ (Ἀμόριον), τὸ Τοκμάκιοι (Μεταξάδες), ἡ Κορνοφωλεῖα καὶ ἡ Δαδιά. Θέλετε προσκολέσει τοὺς προκρίτους ὄλων τῶν Κοινοτήτων τούτων καὶ θέλετε προσπαθῆσαι νὰ πείσητε αὐτοὺς νὰ ψηφίσουν διὰ τὴν τοῦ προσεχοῦς ἔτους ἐκπαιδεύσιν των ὅσον τὸ δυνατόν μεγαλειότερον ποσὸν ἐκ τοῦ Κοινοτικοῦ ταμείου, διότι ὅσον μείζον ποσὸν κατοβάλλει ἐξ ἰδίων ἐκάστη τῶν Κοινοτήτων τούτων, τοσοῦτω μείζον ἔσται καὶ τὸ τῆς Ἀδελφότητος χορηγηθῆσόμενον ποσὸν, θέλετε λοιπὸν σπεύσει νὰ ἀναγγείλητε ἡμῖν ὁποῖον ποσὸν καὶ πόθεν προερχόμενον θέλει καταβάλλει ἐκάστη Κοινότης διὰ τὴν τοῦ προσεχοῦς ἔτους ἐκπαιδευσίαν τῆς. Μόνον μετὰ τὴν ἀπάντησιν Ὑμῶν τούτων θὰ εἴμεθα εἰς θέσιν νὰ ὀρίσωμεν τὸ ἐκάστη Κοινότητι χορηγητέον ποσὸν καὶ τὸν τρόπον τῆς ἐκπαιδευτικῆς χρησιμοποιήσεως αὐτοῦ. Συνιστῶμεν δι' Ὑμῶν ἵνα δι' ἐγγράφων ὑποχρεωτικῶν καὶ ἐγγυητικῶν, ὑπογεγραμμένων ὑπὸ φερεγγύων ἀτόμων, ἐξασφαλίσῃτε τὴν πληρωμὴν τῶν ποσῶν, τὰ ὁποῖα θέλουσι ὑποσχεθῆ οἱ πρόκριτοι. Εἰς τοὺς προκρίτους τῶν εἰρημένων Κοινοτήτων θέλετε ὑποβάλλει ἐπίσης ὅτι οἱ ἔροι ὑπὸ τοὺς ὁποίους ἡ Ἀδελφότης θέλει παρέχει τὴν συνδρομὴν αὐτῆς εἶναι οἱ ἑξῆς : 1) Τὸν διδάσκαλον, τοῦ ὁποίου εἴτε τὸ ὅλον εἴτε μέρος τῆς μισθοδοσίας καταβάλλει ἡ Ἀδελφότης θέλωμεν διορίσει ἡμεῖς. 2) Οἱ ἄλλοι τῶν χωρίων διδάσκαλοι, οἱ μὴ ὑφ' ἡμῶν διοριζόμενοι καὶ μισθοδοτούμενοι, ἂν ὑπάρχωσι τοιοῦτοι, δὲν θὰ διορίζωνται ἂν μὴ φέρωσιν ἀπόδειξιν ὅτι παρουσιασθέντες εἰς τὸ Γραφεῖον τὸ ἡμέτερον ἐπέδειξαν τοὺς τίτλους αὐτῶν. 3) Ἐν τῷ χωρίῳ ἕν καὶ τὸ αὐτὸ Σωματεῖον ὑπὸ τὸν τίτλον «Ἐφοροεπιτροπὴ» θέλει διευθύνει ἀπὸ

κοινοῦ ταμεῖον τό τε ἐκκλησιαστικόν καί τὰ σχολικά πράγματα. 4) Μέλη τινά τῆς Ἐφοροεπιτροπῆς ταύτης θά διορίζονται ὑπό τοῦ Ἀρχιερέως. 5) Ὁ ὑφ' ἡμῶν διοριζόμενος διδάσκαλος ἔσται ὡς γραμματεὺς τῆς Ἐφοροεπιτροπῆς, ὁ ὅποιος θά κρατᾷ τὰ βιβλία τῶν λογαριασμῶν τοῦ χωρίου καί τῆς Κοινότητος. 6) Οἱ λογαριασμοὶ ἀνάγκη νά παρουσιάζονται κατ' ἔτος εἰς τὸν Ἀρχιερέα, ἵνα ἐξελέγξη αὐτούς καί διαγράψῃ τὰς τυχόν περιττὰς δαπάνας. Θέλετε λοιπὸν ζητήσῃ παρὰ τῶν προκρίτων τὴν παραδοχὴν τῶν ὄρων τούτων, τῶν ὁποίων τὸν σκοπὸν εὐκόλως ἐννοεῖτε: δι' αὐτῶν προλαμβάνονται καταχρήσεις τῶν διαχειριζομένων καί ἡ σπατάλη τῶν τυχόν περισσευόντων ἐκκλησιαστικῶν χρημάτων εἰς ματαίας ἐκκλησιαστικὰς ἐπιδείξεις. Παρακαλοῦμεν δέ, ἵνα τοὺς διδασκάλους οὓς ἔχουσιν ἤδη αἱ εἰρημέναι Κοινότητες, ἀποστείλητε εἰς Ἀδριανούπολιν πρὸς τὸν ἐκεῖ Ἀρχιερέα, ἵνα ἐξελεγθῶσι οἱ τε οἱ τίτλοι οὐτῶν καί ἡ ἰκανότης. Ἄλλως δὲν δύναται νά διοτηρηθῶσιν εἰς τὰς θέσεις τῶν. Ἡ ἀπάντησις ὕμῶν ἔστω ὅσον τὸ δυνατόν ταχύτερα, διότι ὀλίγον εἶναι τὸ μέχρι τοῦ Σεπτεμβρίου χρονικὸν διάστημα, ἀνάγκη δὲ νά φροντίσωμεν ἐγκαίρως διὰ τὴν ἐκλογὴν τοῦ καταλλήλου προσωπικοῦ.

Διατελοῦμεν μετὰ πολλῆς ὑπολήψεως.

Ὁ Γεν. Γραμματεὺς Δ. Πασσαλῆς Ὁ Ἀντιπρόεδρος Ε. Εὐγενίδης»

Ἡ Ἐταιρεία αὕτη, ἂν ἔχη σχέσιν μὲ τὴν ἐν Ἀθήναις Ἰδρυθεῖσαν τοιαύτην τὸ 1836, δὲν γνωρίζομεν. Σκοπὸς ἐκείνης ἦτο ἡ μόρφωσις διδασκαλισσῶν καί μητέρων πρὸς ἐξάπλωσιν τῆς παιδείας καί τοῦ πολιτισμοῦ. Εἶχε καί σκοπὸν καταπολεμήσεως ἐν τῇ περιφερείᾳ Ἀττικῆς τῆς Ἀλβανικῆς γλώσσης. Ἰδρυσε Διδασκαλεῖα ἐν Κερκύρᾳ καί ἀλλαχοῦ, Ἐμπορικὴν καί Ἰσοτίμους μὲ τὰς κρητικὰς, ἄλλας σχολὰς. Ἡ περὶ ἧς ὁ λόγος, φαίνεται ὅτι εἶναι νεοῖδρυθεῖσα, μὲ κέντρον τὴν Κων/πολιν καί μὲ τοὺς αὐτοὺς σκοποὺς καί τόνωσιν τοῦ ἔθνικοῦ φρονήματος ἐν Θράκῃ γενικῶς. Ὡς διαφαίνεται ἐν τῷ ἐγγράφῳ τούτῳ, ἡ Φιλεκπαιδευτικὴ Ἀδελφότης θέλει νά καθιερώσῃ νέον σύστημα διοικητικὸν τῆς ἐκπαιδεύσεως. Ἐπιθυμεῖ, λέγει, νά ἐργασθῇ εἰς ὀρισμένα χωρία τῆς περιφέρειας, ὧν αἱ ἀνάγκαι καί τὸ σκόπιμον εἰσηγήθησαν ἄγνωστον ὑπὸ ποίου. Ζητεῖ τὴν συνεργασίαν τῆς Μητροπόλεως. Διαιρεῖ τὸ διδακτικὸν προσωπικὸν εἰς δύο τάξεις: Εἰς τὸ ὑπ' αὐτῆς διοριζόμενον καί τὸ ὑπὸ τῶν Κοινοτήτων. Καθιεροῖ διευθυντὰς σχολείων, οἵτινες θά βοηθοῦνται ὑπὸ τῶν Κοινοτικῶν διδασκάλων εἰς τὸ ἔργον τῶν, χωρὶς νά ἔχωσιν εὐθύνην οἱ τελευταῖοι ἔναντι τῆς Ἀδελφότητος. Συνιστᾷ σύστημα διαχειριστικὸν μὴ διαφέρον οὐδὲ ὅπως τοῦ σημερινοῦ, μὲ γραμματέα πάλιν τὸν διδάσκαλον. Εἰδοποιεῖ ὅτι, πάντες αἱ μὴ ὑπ' αὐτῆς διοριζόμενοι, δεόν νά παρου-

σιασθῶν εἰς τὸν Μητροπολίτην Ἀδριανουπόλεως δι' ἔλεγχον τῶν τίτλων καὶ λάβωσι τὸ χοῖσμα τοῦ δ.δασκάλου. Τὸ ἔγγραφο τοῦτο, ὅσον ὑψηλὸν καὶ ἂν εἶναι ἀπὸ ἀπόψεως ἐνδιαφέροντος ἀγαθοῦ πρὸς τὴν ἐκπαίδευσιν, ἔχει τὰ τρωτά του, ἰδίῃ: 1) Τὸ ὕφος εἶναι Ἀρχαῖς ἀνωτέρας πρὸς ὕφισταμένην. 2) Τὰ χωρία, περὶ ὧν ἐνδιαφέρεται, δὲν ἦσαν ἐκ τῶν ἐχόντων ἄμεσον ἀνάγκην ἐνισχύσεως. Πρὸς τοῦτο ἔπρεπε πρῶτον νὰ ζητηθῆ ἡ γνώμη τῆς Μητροπόλεως, γνωριζούσης καλῶς τὰ πράγματα ἐκ τοῦ πλησίον. 3) Ἐπιζητεῖ ἐγγυητὰς τῶν χωρίων, ἐνφ' ὃ Μητροπολίτης ἔχει καὶ ἀσκεῖ τὸ δικαίωμα ἐλέγχου ἐπὶ τῶν διαχειρίσεων τῶν ἐκκλησιῶν. 4) Συνιστᾷ φειδῶ εἰς τὰς δαπάνας τῶν ἐκκλησιῶν, ὡσεὶ νὰ ὑπῆρχε ἐπ' αὐτοῦ πλήρης ἀσυνδοσία. 5) Ὑποτιμᾷ τὸ κύρος τοῦ Μητροπολίτου Διδυμοτείχου, ὡς μὴ ἀρμοδίου νὰ ἐλέγξῃ τίτλους διδασκάλων. Γούτων ἕνεκα δημιουργεῖται πικρία τῶν ἐν τῇ Μητροπόλει Διδυμοτείχου καὶ προκαλεῖται ἀπάντησις, δι' ἧς ἀναγνωρίζεται μὲν τὸ ἐνδιαφέρον τῆς Ἀδελφότητος, τροποποιεῖσθαι ὁμως διάφορα σημεῖα τῶν ὀδηγιῶν τῆς, μετὰ πολλῆς δὲ εὐγενείας καὶ ἀκροθυγῶς ἐκφράζεται ἡ λύπη διὰ τε τὸ ὕφος καὶ τὴν ἐλλειπῆ διατύπωσιν τῶν ὀδηγιῶν. Τὸ ἔγγραφο ἔχει ὡς ἑξῆς:

«Πρὸς τὸν Ἀξιότιμον Ἀντιπρόεδρον τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει Φιλανθρωπικῆς καὶ Φιλεκπαιδευτικῆς Ἀδελφότητος «Ἀγαπάτε ἀλλήλους». Μετ' ἐθνικῆς ὄντως χαρᾶς ἐκομισάμεθα τὴν ἀπὸ 17ης παρελθόντος ἡδὴ μηνός ἐπιστολῆς Ὑμῶν, τὴν ὁποίαν μετὰ προσοχῆς ἀνέγνωμεν καὶ ἐπισταμένως ἐμελετήσαμεν. Ἀπαντῶντες σήμερον εὐχοριστῶς δὲν λείπομεν νὰ ἐπαινώσωμεν, ὡς εἰκός, τὴν ἐπιθυμίαν καὶ ἐθνωφελῆ πρόθεσιν, ἐξ ὧν ὠρμήθη ἡ Στὴ Ἀδελφότης εἰς λήψιν ἀποφάσεως ἀξιεπαίνου καὶ ὑψηλοῦ Αὐτίης προορισμοῦ. Ἐνια ὁμως τῶν μέτρων, ὅσα αὐτῇ ἔλασβεν εἰς ἐκπλήρωσιν καὶ εὐδόωσιν τῆς ἀποφάσεώς τῆς, δὲν ὀκνοῦμεν νὰ καταγγεῖλωμεν ὡς ἀπρόσφορα ὅλως καὶ ἀλυσιτελῆ εἰς τὸν παρ' Αὐτίης. α) Τὸ μέτρον ὅπως οἱ ἐν τοῖς ὀρισμένοις χωρίοις ὑπάρχοντες διδάσκαλοι παρουσιασθῶσιν εἰς τὸ Γραφεῖον τῆς Ἀδελφότητος καὶ δεῖξωσι τοὺς τίτλους αὐτῶν καταγγέλλομεν ὡς λίαν δαπανηρὸν καὶ κατὰ συνέπειαν προτεινόμενον ὅπως καταργηθῆ. β) Τὸ μέτρον ὅπως οἱ ὑπάρχοντες διδάσκαλοι ἐν ταῖς εἰρημένοις χωρίοις ὑποχρεωθῶσιν, ἐπὶ ἀπειλῇ παύσεως, νὰ μεταβῶσιν καὶ νὰ παρουσιασθῶσιν εἰς τὸν Ἅγιον Ἀδριανουπόλεως πρὸς ἐξέλεγκιν τῶν τίτλων των, δέον ἐπίσης νὰ τροποποιηθῆ, κατὰ τοσοῦτον μᾶλλον, καθ' ὅσον, εἰ καὶ δὲν διστάζομεν ὅφ' ἐνός νὰ ὁμολογήσωμεν τὴν σπουδαίαν ἔλλειψιν ἐνταῦθα λογίων ἀνδρῶν, δὲν δυνάμεθα ὁμως ν' ἀρνηθῶμεν ὅτι ἡ πατρις ἡμῶν κέκτηται, εὐτυχῶς, πνευματικοῦ ποιμένου μὴ ὕστεροῦντος τῶν ὁμοίων αὐτῷ, οὔτε κατὰ τὴν μά-

θσιν οὔτε κατὰ τὴν φιλογένειαν καὶ ἀξιοπρέπειαν. γ) Ὁ ὄρος ὅπως οἱ κάτοικοι τῶν εἰρημένων χωρίων ὑποχρεωθῶσι νὰ παράσχωσι ἀξιοχρέους ἐγγυητὰς διὰ τὸ ἀπὸ μέρους αὐτῶν προσενεχθῆσόμενον διὰ τὴν ἐκπαίδευσιν χρηματικὸν ποσὸν εἶναι δύσκολος τοσοῦτον καθ' ἡμᾶς καὶ περιττός, καθ' ὅσον ἀρκεῦσαν ἀσφάλειαν παρέχουσι τὰ ταμεῖα τῶν ἐκκλησιῶν ἐξ ὧν καὶ μόνον πορίζονται οὗτοι τὸ πρὸς τὸν εἰρημένον σκοπὸν ἀναγκαῖον ποσόν. δ) Ἡ ἐκλογή τῶν σημείων, εἰς ἃ ἔγνω ἡ Ἀδελφότης νὰ ἐπιστήσῃ τὴν προσοχὴν Αὐτῆς, καθ' ὅσον σκοπιμωτέρα θὰ ἦτο καὶ μᾶλλον λυσιτελής. τοῦτο δὲ διότι ἐν αὐτοῖς καὶ ἡ πρὸς διάπλασιν ὕλη ἀφθονωτέρα καὶ τὰ πρὸς τοῦτο μέσα ἀφθονώτερα καὶ πλουσιωτέρα οὐ μὴν, ἀλλὰ ἡ ἀποστολὴ παιδευτήρια λίαν δυσχερῆς καὶ ὄλως ἀδύνατος τυγχάνει. Προτεινόμενον ὄθεν, ὅπως τὸ μὲν Βουλγάρικοι (σήμερον Ἑλληνοχώριον), ἡμῶρον μὸλις ἀπέχον τῆς πρωτευούσης, ἀντικατασταθῆ διὰ τοῦ χωρίου Καδῆκιοι (σήμερον Μάνη), δῶρον ἀπέχοντος αὐτῆς καὶ τριπλάσιον ἔχοντος τὸν ἀριθμὸν κατοίκων. Τὸ Καραμπελιῆ (σήμερον Ἀμόριον), ἴσον τὴν ἀπόστασιν τῆς πρωτευούσης, ἀντικατασταθῆ διὰ τοῦ χωρίου Σαλτικί (σήμερον Λάβαρα), δῶρον ἀπέχοντος καὶ τριπλάσιον ἔχοντος κατοίκους. Τὸ δὲ Καπουτζῆ (σήμερον Θυρέα), διὰ τοῦ χωρίου Πετραδῶν δι' οὗς ἀνωτέρω εἶπομεν λόγους. ε) Ἡ πρότασις ὅπως οἱ κατὰ τόπους ἐφοροεπίτροποι παρουσιάσωσι κατ' ἔτος τοὺς λογαριασμοὺς τῶν ἐκκλησιῶν εἰς τὸν Ἀρχιερέα πρὸς ἐξέλεξιν περιττῆ ὄλως ἐνταῦθα, καθ' ὅσον γνωρίζουσαι αἱ ἐφορεῖαι ὅτι ἀδιαφιλονικῆτως ἔχουσι τὸ δικαίωμα τοῦτο οἱ Ἀρχιερεῖς, δυνάμει τῶν ἐν ἰσχύει ἱερῶν κανόνων τῆς ἐκκλησίας καὶ Νόμων τοῦ Ὑψηλοῦ Κράτους, οὐδέποτε ἠρνήθησαν τὸ δικαίωμα τοῦτο πρὸς τοῦτο. στ) Ἡ πρότασις ὅπως μέλη τινὰ τῶν ἐφοροεπιτροπῶν διορίζωνται ὑπὸ τοῦ Ἀρχιερέως, δέον νὰ τροποποιηθῆ, ὡς ἀντιβαίνουσα εἰς τὰ ἐνταῦθα εἰθισμένα. καθ' ὅσον ἔθος ἐπικρατεῖ ὅπως τὰ μέλη ταῦτα ἐκλέγωνται μὲν ὑπὸ τῶν κατοίκων ἐκάστης Κοινότητος, διορίζωνται ὁμως ὑπὸ τοῦ Ἀρχιερέως καὶ τῆς Κεντρικῆς Δημογεροντίας, μετὰ ἀκριβῆ ἐξέλεξιν τῆς τε ἐκλογῆς καὶ τῶν ἐκλεγέντων προσώπων. Καὶ αὗται μὲν εἰσὶν αἱ ἡμέτεραι παρατηρήσεις ἐπὶ τῶν ἀπὸ μέρους τῆς Ἀδελφότητος προτεινομένων ὄρων, αἳς τολμῶμεν νὰ ὑποβάλωμεν ὑπὸ τὴν ἔμφροναν καὶ συνετὴν ὑμῶν σκέψιν. Ἀντιπροτείνοντες δέ, θερμῶς παρακαλοῦμεν τὴν Σὴν Ἀδελφότητα ὅπως καταβάλλῃ αὕτη τὴν δέουσαν προσοχὴν εἰς ἐκλογὴν οὐ μόνον συμπαγεσιτέρων ἐθνικῶν κέντρων πρὸς ἐνέργειαν, ἔστω καὶ ὀλιγαριθμῶν, ἀλλὰ καὶ προσωπικοῦ καταλλήλου, ἐμφορουμένου ὑπὸ ἀκραιφνοῦς πατριωτισμοῦ καὶ θέλοντος

νά ζήση ἐν ταῖς χώραις ταύταις καὶ συμμορφωθῆ πρὸς τὰ ἤθη καὶ ἔθιμα αὐτῶν. Ὅπως, μακρὰν αὐτὴ ἐδρευούσα καὶ μὴ δυναμένη κατὰ συνέπειαν νὰ ἐπιβλέπῃ, κρίνῃ καὶ παραδεχθῆ ἄδιστάκτως, ὅπως τὸ σπουδαῖον τοῦτο ἔργον, ἐπιβλήθῃ ἄλλωστε ὑπὸ τε τῆς μητρὸς ἐκκλησίας καὶ τῆς Σῆς Αὐτοκρατορικῆς Κυβερνήσεως, εἰς τοὺς κατὰ τόπους Ἀρχιερεῖς καὶ Δημογέροντας, ἐμπιστευθῆ καὶ Αὕτη αὐτοῖς ἀφιεμένη συνάμα ἐλευθέρους ὅπως ἐν ἀνάγκῃ πάντα μὲν ἀτακτοῦντα εἴτε τοῦ σπουδαίου αὐτοῦ προορισμοῦ παρεκκλίνοντα, αὐτεπαγγέλτως παύωσι, ἀντικαθιστῶσι δὲ αὐτὸν δι' ἑτέρου τῆ γνώσει καὶ ἐγκρίσει τῆς Ἀδελφότητος. Εὐελπιστοῦντες ὅτι θέλουσι ληφθῆ ὑπὸ σπουδαίαν ὄψιν οὐ μόνον αἱ παρατηρήσεις ἡμῶν, ἀς μετὰ θάρρους ἐτολήσαμεν νὰ ἐπενέγκωμεν ἐπὶ τῶν προτεινομένων ὄρων, ἀλλὰ καὶ αἱ ἡμέτεραι ἀντιπροτάσεις, ἐκφράζομεν ἐκ προοιμίων τὴν βοθειαν ἡμῶν εὐγνωμοσύνην καὶ διαβεβαιοῦμεν τὴν ἄκραν ἡμῶν ὑπόληψιν καὶ τὸ βαθὺ σέβας πρὸς τὸ Σὸν Αὐτῆς ἄτομον καὶ διατελοῦμεν οἱ Δημογέροντες, 23 Ἰουλίου 1883».

Τὸ ἔγγραφον τοῦτο, ἀποσταλὲν πρὸς τὸν Σεβασμιώτατον Μητροπολίτην Μεθόδιον, διαμένοντα ὡς συνοδικὸν ἐν Κων/πόλει, ἐτέθη ὑπὸ τὴν ἐγκρίσιν του καὶ εἶτα ἐπεδόθη πρὸς τὴν Ἀδελφότητα. Ἡ Ἀδελφότης διὰ τοῦ ὑπ' ἀριθ. 1374 τῆς 11 Αὐγούστου 1883 ἐγγράφου της, ἀπαντᾷ ἀπ' εὐθείας πρὸς τὸν Μητροπολίτην, δίδουσα ἐξηγήσεις ὅτι, δὲν ὑποτιμᾷ τὴν Σεβασμιότητά του διὰ τῆς θεωρήσεως τῶν τίτλων τῶν διδασκάλων ὑπὸ τοῦ Μητροπολίτου Ἀδριανουπόλεως, οὔτε ὁ ἔλεγχος τῶν διδασκάλων θὰ γίνῃ ὑπ' αὐτοῦ ὡς Ἀρχιερέως, ἀλλ' ὡς Προέδρου τῆς ἐν Ἀδριανουπόλει ἐδρευούσης ἐπιτροπῆς, ἀποτελουμένης ἐκ δύο φιλολόγων καθηγῶν καὶ δύο διδασκάλων μετὰ τοῦ Προέδρου Μητροπολίτου Ἀδριανουπόλεως καὶ ἐπὶ πλέον, διὰ νὰ δικαιολογηθῆ πληρέστερον, ἐηλοῖ ὅτι «ἕκαστος εἰς ὃ ἐκλήθη», διδάσκαλος δηλ. ὡς ἐκπαιδευτικὸς δύναται νὰ ἐλέγῃ τὴν ἱκανότητα ἄλλου διδασκάλου. Ὅμιλεῖ κατόπιν τὸ ἔγγραφον τοῦτο περὶ συστήματος πρωτοβαθμίου ἐκπαιδεύσεως ἐν Ἀδριανουπόλει, ἐκθειάζον τοῦτο ὡς λίαν ἀποδοτικόν. Ἐπιμένει εἰς τὴν ἐπικύρωσιν τῶν ἐγγράφων τῶν διδασκάλων ὑπὸ τοῦ Πατριαρχείου κατ' ἀπόφασιν ληφθεῖσαν ἐν συνεδριάσει. Θεωρεῖ πλήρη τὴν ἐγγύησιν τοῦ Μητροπολίτου διὰ τὸ ἦθος τῶν ἐφόρων καὶ εὐχοριστεῖται διὰ τὰ ἀντιπροτεινόμενα μέτρα ὑπὸ τῆς Δημογεροντίας. Ὡς πρὸς τὴν ἀντικατάστασιν τῶν χωρίων εἰς τὰ ὁποῖα ὀρχικῶς ἡ Ἀδελφότης ἔλαβεν ἀπόφασιν νὰ ἐργασθῆ, θὰ γράψῃ προσεχῶς. Ἐπιθυμεῖ τέλος πλήρη κατάστασιν σχολείων καὶ προσωπικῶν τῆς Ἐπαρχίας. Τὴν 23ην Αὐγούστου τοῦ 1883 οἱ δημογέροντες γράφουν πρὸς τὸν ἐν Κωνσταντινουπόλει Μητροπο-

λίτην Μεθόδιον, ὅτι ἡ Ἀδελφότης συνέστησεν ὡς Ἑλληνοδιδάσκαλον τὸν ἐκ Σουφλίου τέως εὐδοκίμως ἐργασθέντα διδάσκαλον Κ. Σουλίδην, τὸν ὁποῖον καὶ συνεφώνησεν 66 λίρας ἑτησίως καὶ παρακαλεῖ νὰ ἐξεύρη ἐκ Κωνσταντινουπόλεως διευθυντὴν ἰκανὸν διὰ τὴν Δημοτικὴν Σχολήν, διότι ἐν Ἀδριανουπόλει καὶ ἀλλαχοῦ ἐνεργήσασα δὲν εὔρε τοιοῦτον. Πρὸς τούτοις παρακαλοῦν νὰ ἐνεργήσῃ παρὰ τῆ Ἀδελφότητι, ὅπως ὁ εἷς τῶν διδασκάλων πληρωθῇ ὑπ' αὐτῆς, διότι τὸν τόπον μαστίζει ἡ πενία καὶ ἀδυνατεῖ ἡ Δημογεροντία νὰ πληρῶνῃ τὸσον προσωπικόν. Ἐπίσης νὰ γίνῃ ἀσπαστὴ καὶ ἡ ὀρθὴ σκέψις περὶ ἐνισχύσεως τῶν πολυπληθῶν Ἐθνικῶν Κέντρων καὶ τοῦτο ταχύτερον, διότι δι' αὐτῶν, ἂν εὐμοιρῶσιν ἰσχύος καὶ ρώμης, ἐλπίζεται ἐν τῷ μέλλοντι ἡ διάσωσις τῶν κέριξ μεμονωμένων ἔθνικῶν δυνάμεων ἀπὸ τῶν δηλητηριωδῶν καὶ ὀξέων ὀνύχων, ὧν καὶ ἡ ἐλαχίστη ἐπαφὴ καὶ νῦν ἐτι ἀλγεινὴν ἐμποιεῖ εἰς τὸ ἀσθενὲς ἡμῶν σῶμα ἔθνικὴν καὶ δριμεῖαν ὀδύνην—ὅπως μεταχειρίζεται τὰς λέξεις καὶ φράσεις ἡ Δημογεροντία—. Ἡ Ἀδελφότης ἀπαντᾷ μὲ τὸ ἐξῆς ἔγγραφον παρατιθέμενον ἐνταῦθα ἐν περιλήψει :

« Ἀριθ. πρωτ. 1403 26 Αὐγούστου 1883. Πανοσιολογιώτατε Ἀντιπρόσωπε Μητροπολίτου Διδυμοτείχου κ. κ. Πανάρετε. Τὰ σχολεῖα Διδυμοτείχου καὶ Σουφλίου, τὰ ὀνομαζόμενα Ἑλληνικά Σχολεῖα, μὲ Ἑλληνοδιδασκάλους, εἶναι καταστροφὴ τῶν κατοίκων διότι δαπανῶνται χρήματα πολλὰ καὶ οἱ παῖδες δὲν ἐκπαιδεύονται μένοντες ἔσασι ἀπαίδευτοι. (Τὴν φράσιν αὐτὴν ὑπογραμμίζομεν ἡμεῖς). Κατὰ τὸ νέον σύστημα, τὸ ἐφαρμοζόμενον πολλαχοῦ, οὐδὲν σχολεῖον εἶναι χρησίμον ἂν δὲν ἔῃ ἀρχὴν καὶ τέλος, ἂν δηλαδὴ δὲν ἔῃ προκαθορισμένον σκοπὸν. Τοιοῦτον σχολεῖον, ἔχον σκοπὸν, ἀρχὴν καὶ τέλος δὲν εἶναι τὸ Ἑλληνικόν, ἀλλὰ τὸ Ἀστικόν ἢ Δημοτικόν μὲ 6 τάξεις. Σκοπὸς αὐτοῦ εἶναι νὰ λαλῶσιν οἱ μαθηταὶ καὶ γράφωσιν ὀρθῶς καὶ ἐλευθέρως εἰς γλῶσσαν καθαρῆς νεωτέρας, τεχνολογικῶς καὶ συντακτικῶς. Νὰ ἐννοῶσι τὸ Εὐαγγέλιον, τὰς ἐφημερίδας, τὸν ἱεροκῆρυκα. Νὰ διδάσκωνται δὲ καὶ ἀριθμητικὴν, γεωγραφίαν, ἱστορίαν καὶ στοιχεῖα φυσικῆς. Τοιοῦτος, λέγει, εἶναι ὁ τέλειος πολίτης καὶ μὲ βούλησιν ἀφιερούμενος εἰς τὸν πρακτικὸν βίον ἢ προοριζόμενος διὰ τὸ Γυμνάσιον. Παρακαλεῖ τὸν Μητροπολίτην ὅπως τὰς προλήψεις τῶν κατοίκων περὶ Ἑλληνοδιδασκάλων καὶ Ἑλληνικῶν σχολείων νὰ παρακάμψῃ καὶ κάθε προσπάθεια νὰ κατατείνῃ εἰς τὴν ἰδρυσιν τοιούτων, ὡς ἀνωτέρω, σχολείων». Εἰς ἀπάντησιν τοῦ ἐγγράφου αὐτοῦ ἡ Δημογεροντία τὴν 25ην Αὐγούστου 1883 γράφει πρὸς τὴν Ἀδελφότητα, ὅτι καλὴ εἶναι ἡ πραγματοποίησις τοῦ νέου σχολείου καὶ συστήματος αὐτοῦ, ἀλλὰ τοῦτο εἶναι δαπανηρὸν καὶ

ἀπαιτεῖ ἕξ διδασκάλους, ἐνῶ δὲ ἕως τῶρα δαπανᾷ 150 λίρας ἔτησίως, μὲ τὴν ἰδρυσιν τοιαύτης Σχολῆς Ἀστικῆς, θὰ ἀπαιτηθῆ διπλάσιον ποσόν, ἦτοι 300 λίραι. Εἶνα δυνατόν, λέγει, τὸ ὑπάρχον προσωπικόν νὰ χρησιμοποιηθῆ διὰ τὴν μεταρρύθμισιν αὐτὴν, πλὴν τὸ ἐπὶ πλέον ποσόν νὰ σταλῆ ὑπὸ τῆς Ἀδελφότητος καὶ ὡς πρὸς τὰς προλήψεις τῶν κατοίκων ἀναλαμβάνει νὰ καταπολεμήσῃ καὶ ἀφανίσῃ. Ζητεῖ πρόγραμμα τῆς τοιαύτης Σχολῆς καὶ παρακαλεῖ ὅπως οἱ διδάσκαλοι μὴ ἔρχωνται ἀπ' εὐθείας εἰς συνεννοήσεις μὲ τὴν Ἀδελφότητα, ἀλλὰ διὰ τῆς Μητροπόλεως. Ἡ Ἀδελφότης ἐπὶ τῆς ἐπιστολῆς ταύτης ἀπαντᾷ λακωνικῶς :

« Ἀριθ. 1431 Κωνσταντινούπολις 30·8·1883. Πανοσιολογιώτατε. Ἐχοντες ὑπ' ὄψιν τὴν ἀπὸ 25ης Αὐγούστου ἐπιστολὴν ἀπαντῶμεν ἐκτενέστερον τὰ ἀκόλουθα : 1) Κατὰ τὰς Ὑμετέρας σημειώσεις αἱ σχολαὶ Διδυμοτεῖχου ἀριθμοῦν 300 μαθητάς. (Ἐνταῦθα δεόν νὰ διευκρινισθῆ ὅτι τὸ πλεῖστον τῶν ὑποχρέων πρὸς φοίτησιν τότε, δὲν ἐνεγράφετο κἂν εἰς τὸ σχολεῖον καὶ ἠσχολεῖτο εἰς γεωργικὰς ἢ εἰς ἄλλας ἐργασίας). 2) Ὅτι διὰ πλήρη Ἀστικὴν Σχολὴν ἀρκοῦσι 4 διδάσκαλοι, διὰ τὴν μισθοδοσίαν τῶν ὁποίων ἀπαιτοῦνται 200 λίραι. Ἐὰν μετὰ τὰ ἀνωτέρω λάβωμεν ὑπ' ὄψιν ὅτι διὰ τὰς σχολὰς τῶν ἀρρένων δαπανῶνται 160 λίραι, προσθέσατε εἰς αὐτάς καὶ 50 λίρας, τὰς χορηγουμένας ὑπὸ τῆς Ἀδελφότητος, θὰ ἔχετε 210 λίρας, ὥστε δυνατὴ ἢ σύμπυξις τῶν αὐτῶν δύο σχολῶν εἰς μίαν Ἀστικὴν Σχολὴν. Ὁ Ἀντιπρόεδρος Εὐγενίδης ».

Ἡ δημογεροντία λαμβάνει ἄλλην ἐπιστολὴν τῆς Ἀδελφότητος ἔχουσαν οὕτω :

• Φιλεκπαιδευτικὴ καὶ Φιλανθρωπικὴ Ἀδελφότης. Ἀριθ. 1423.

Κωνσταντινούπολις 27·8·1883. Ἐλάβομεν γυῶσιν τῆς πρὸς τὴν Α. Σεβασμιότητα, τὸν Ἅγιον Διδυμοτεῖχου, ἐπιστολῆς Ὑμῶν, χρονολογουμένης ἀπὸ 20 Αὐγούστου καὶ ὑπογεγραμμένης ὑπὸ τοῦ Ἐφόρου καὶ τῆς Δημογεροντίας τῆς Ὑμετέρας Κοινότητος. Συμφώνως πρὸς αὐτὴν διωρίσαμεν νηπιαγωγὸν τὴν Ἑλένην Κεοῖσσογλου εἰς τὸ χωρίον Μανδρίτσα, τὴν δὲ Αἰκατερίνην Ἰωαννίδου εἰς Ζαλούφιον, αἵτινες καὶ ἀναχωροῦν τὴν προσεχῆ Τρίτην εἰς τὰς θέσεις αὐτῶν, ἀφοῦ διέλθωσιν αὐτόθι καὶ λάβωσι τὰς ἀναγκαίας ὁδηγίας καὶ συστάσεις. Συνιστῶμεν αὐτάς ἰδιαζόντως εἰς τὴν μέριμναν Ὑμῶν καθὼς πολλὰ τὰ καλὰ καὶ χρηστὰ προσόντα φερούσας. Ἡ Ἀδελφότης, προβαίνουσα εἰς τὴν ἐκπαιδευτικὴν αὐτῆς ἐργασίαν, βαδίζει ἐπὶ ὀρισμένων ἀρχῶν καὶ συγκεκριμένου προγράμματος. Ὄρισε νηπιαγωγὸν εἰς Σκουρτοχώριον, διότι ὡς ξενόφωνον, ἔπρεπε νὰ ἰδρυσθῆ τοιοῦτον, ὅπερ προηγείται πάσης ἄλλης ἐκπαιδευτικῆς ἐργασίας καὶ

συνιστώμεν έπιμονήν παρά τοίς κατοίκοις νά έτοιμάσωσι πρόχειρον, έστω, σίκκημα τοῦ Νηπιαγωγείου. Όμοίως καί εἰς Βουλγάρκιοι καί Καπουτζή-κιοί. Αποδεχόμεθα τήν πρότασιν περί άντικαταστάσεως τοῦ χωρίου Καρᾶ-βείλχη μέ τὸ χωρίον Σαλτίκι, καθὸ σύμφωνον πρὸς τὸ ήμέτερον πρόγραμμα. Ὁ κ. Κρυσταλλιδης θά έγχειρίσῃ Ὑμῖν αριθμόν τινα προγραμμάτων, τεῦ ὑπὸ τῶν Πατριαρχείων καί ὑφ' ήμῶν παραδεδεγμένου έκπαιδευτικοῦ συστήματος. Ἀναφερόμενοι εἰς τήν ὑπ' αριθ. 1703 έπιστολήν Ὑμῶν συμβουλευόμεν ἵνα, τὸ λεγόμενον καί ὑπάρχον παρ' Ὑμῖν Ἐλληνικόν Σχολεῖον, περιλάβῃ καί τήν Ε' καί Σ' τάξιν τοῦ στελλομένου προγράμματος Πλειόνας οδηγίας θέλομεν ἀποστείλει προσεχῶς εἰς τόν Ὑμέτερον Ἐλληνοδιδάσκαλον, ὅστις πρέπει νά έπιβλέπῃ τήν έργασίαν τῶν 4 κατωτέρων τάξεων τοῦ προγράμματος, συνιστώμεν δέ εἰς τοὺς διδασκάλους Ὑμῶν νά συμβουλευώνται πάντα τήν διδασκαλίαν τοῦ Μωραΐτου καί τὰς οδηγίας τοῦ Πετριδου. Περί τῶν διδακτικῶν βιβλίων θέλομεν γράφει προσεχῶς. Τῇ προτάσει Ὑμῶν διορίζομεν παρθεναγωγόν αὐτόθι τήν Κυρίαν Ἀμαλίαν Κυριακοῦ, εἰς τήν ὁποίαν ήμεῖς μέν θέλομεν πληρώσει λίρας έτησίως 50, σείς δε 10. Τέλος νά δηλώσῃ ἡ Δημογεροντία εἰς ποίαν έκπαιδευτικὴν βελτίωσιν διατεθήσεται τὸ οὕτως έξοικονομηθησόμενον ποσόν τῶν 50 λιρῶν. Φρονούμεν ὅτι, ὡς έχει τὸ προσωπικόν, αδύνατον νά Ικανοποιήσῃ τὸ στελλόμενον πρόγραμμα κατὰ τοὺς παιδαγωγικούς νόμους. Καλόν εἶναι νά παυθῇ εἰς διδάσκαλος, ὁ Ἰωάννης Χαΐ Νικολάου, ζητήσατε δέ νά σταλῇ ἄλλος, ἀπὸ ήμᾶς, κατάλληλος. Ὁ ἀντιπρόεδρος Εὐγενίδης». «Υ Γ. Αἱ δύο σχολαὶ αριθμοῦσιν, Ἐλληνική καί δημοτική, 295 μαθητᾶς καί έξυπηρετοῦνται μέ τρεῖς διδασκάλους Ικανοὺς καί μέ μισθοδοσίαν 150-180 λιρῶν τὸ πολὺ. Νομίζομεν ὅτι μετὰ τήν έκ λιρῶν 50 συνδρομήν, εἶναι λίαν εύκολος ἡ έφαρμογή τοῦ προγράμματος εἰς νέον σύστημα ἀπὸ τόν διευθυντὴν κ. Σουλιδην, έχοντα συνεργάτην διδασκαλιστὴν τινα. Διὸ γράφομεν ἀμέσως σήμερον πρὸς τινα τῶν ἀρίστων πτυχιούχων διδασκάλων τῶν Ζαριφείων κ. Σωτηριάδην έν Χάσκιοί, νά έλθῃ αὐτόσε καί τεθῇ εἰς τὰς Ὑμετέρας διαταγὰς. Ἡ μισθοδοσία αὐτοῦ ὀρίζεται εἰς 45 λίρας έτησίως, καὶσιμον ὕλην καί κατοικίαν. Περί τῶν ἄλλων τῆς Ὑμετέρας έπιστολῆς θέλομεν γράφει προσεχῶς».

Συμπληρωματικόν Ιδιαίτερον ὑστερόγραφον τῆς 29ης Αὐγούστου γράφει ὅτι: «Ἡ γνώμη τῆς Α. Σεβασμιότητος, τοῦ Ἁγίου Διδυμοτείχου, (εὐρισκομένου νῦν έν Κωνσταντινουπόλει), εἶναι νά παυθῇ ὁ Παπαγιαννόπουλος. Προκειμένου τούτου, ήμῶν δέ ἀνακουφισάντων ήμᾶς κατὰ 50 λίρας, θά έχητε νά διαθέσητε ὑπέρ τῆς Ἀστικῆς Σχολῆς έκ τοῦ Ὑμετέρου ταμείου 90 λίρας, αἱ ὁποῖαι έξαρκοῦσιν διὰ τήν

μισθοδοσίαν δύο καλών διδασκαλιστών, ἦτοι τοῦ Σωτηριάδου καὶ ἑνὸς ἄλλου, ὃν θὰ διορίσωμεν εὐθὺς ὡς μᾶς γράψητε.

Κατ' ἐντολὴν Καραπαναγιώτης».

Ἄλλη ἐπιστολὴ τῆς Ἀδελφότητος πρὸς τὸν Τοποτηρητὴν Μητροπολίτου Διδυμοτείχου, Ἀρχιμανδρίτην Πανάρετον, τῆς 30·8·1883 :

«Φιλεκπαιδευτικὴ Ἀδελφότης «Ἀγαπάτε ἀλλήλους» ἀριθ. 1431 Ἐχοντες ὑπ' ὄψιν τὴν ἀπὸ 25ης Αὐγούστου ἐπιστολὴν Σας ἀπαντῶμεν ἑκτενέστερον τὰ ἀκόλουθα :

1) Κατὰ τὰς Ὑμετέρας σημειώσεις αἱ Σχολαὶ Ἀρρένων καὶ θηλέων ἀριθμοῦσι 300 μαθητὰς περίπου.

2) Ὅτι διὰ πλήρη Ἀστικὴν Σχολὴν ἀρκοῦσι 4 διδάσκαλοι, διὰ

μισθοδοσίαν τῶν ὁποίων ἐσπρκοῦσι 200 λίραι.

Ἄ Γενικὸς Γραμματεὺς κ. ἄ. σ. Καραπαναγιώτης».

Τὴν 3ην Σεπτεμβρίου 1883 ἡ Δημογεροντία γράφει πρὸς τὸν Σεβασμιώτατον Μητροπολίτην ἐπιστολὴν ἀναφέρουσαν : Ὅτι ἔλαβε παρὰ τοῦ κ. Κρυσταλλίδου τὰ προγράμματα, ἀποσταλέντα ὑπὸ τῆς Ἀδελφότητος, ἅτινα παρεδέχθησαν οἱ διδάσκαλοι. Ὁ κ. Σουλίδης (ἐκ Σουφλίου), ἀναμένει, ὡς διευθυντὴς ἤδη συνιστωμένης Ἀστικῆς Σχολῆς, ὅτι ὁ Σωτηριάδης, διδάσκαλος ἀφικόμενος, ἐτέθη ὑπὸ τὰς διαταγὰς τῆς Δημογεροντίας, κομίσας καὶ ἐπιστολὴν συστατικὴν τῶν πρακρίτων καὶ ἐφόρου κομποπύλεως Χάσκιου Ὅτι ὁ διδάσκαλος Χατζημιχαὴλ ἀπελύθη, μένει δὲ ὁ Κ. Παπαγιαννόπουλος, ὅστις καὶ πείραν ἔχει καὶ διότι εὔρεθη ἡ Δημογεροντία πρὸ ἀντιστάσεως τῶν καταίκων τῆς συνοικίας του. Ὁ μισθὸς του ὅμως ὑποβιβάζεται κατὰ 100 γρόσια μηνιαίως. Ὅτι διὰ τὴν συμπλήρωσιν τοῦ προσωπικοῦ ἀπαιτεῖται εἰς ἀκόμη διδάσκαλος καὶ ἡ Ἀδελφότης πρέπει νὰ στείλῃ τοιοῦτον συντόμως, ἀφοῦ ὑπεσχέθη τοῦτο καὶ τέλος νὰ φροντίσῃ παρὰ τῇ ἀδελφότητι νὰ στείλῃ νηπιαγωγόν, διότι ἡ Δημογεροντία θὰ εὔρεθῃ εἰς τὴν ἀνάγκην νὰ κλείσῃ τὸ νηπιαγωγεῖον. Νὰ ἐπέμβῃ καὶ πάλιν παρὰ τῇ Ἀδελφότητι νὰ μὴ συνεννοητοὶ ἀπ' εὐθείας μὲ τοὺς διδασκάλους, διότι δημιουργοῦνται παρανοήσεις καὶ παρεξηγήσεις. Λαμβάνει ἀφορμὴν ἐκ τῆς τελευταίας παραγράφου καὶ ἐκ τοῦ ὅτι ἡ νηπιαγωγὸς Μανδρίτσας, Κερίσογλου, ἦν τόσον θερμῶς συνέστησεν ἡ Ἀδελφότης καὶ ἡ τοῦ Ζαλουφίου, δὲν παρουσιάσθησαν καθόλου εἰς τὴν Μητρόπολιν καὶ ζητεῖ ἡ Δημογεροντία δι' ἐπιστολῆς τῆς 13·9·1883 πρὸς τὸν Μητροπολίτην νὰ ἐπέμβῃ παρὰ τῇ Ἀδελφότητι.

Ἡ δημογεροντία καὶ δι' ἄλλης ἐπιστολῆς τῆς παρακαλεῖ τὸν Σεβασμιώτατον, εὐρισκόμενον ἐν Κωνσταντινουπόλει, νὰ ἐνεργήσῃ καὶ ἐπισπευθῇ ἡ ἀποστολὴ νηπιαγωγοῦ καὶ τετάρτου διδασκάλου, πρὸς πλήρη καταρτισμὸν τῆς Ἀστικῆς Σχολῆς, ὡς ὑπεσχέθη αὕτη διὰ τοῦ ὑπ' ἀριθ. 1423 ἐγγράφου τῆς καὶ νὰ σταλοῦν ὁδηγίαι εἰς τὸν

κ. Σουλιδην, διευθυντήν, διά τὰ εἰσαχθησόμενα βιβλία. Ἡ βραδύτης ἐπιφέρει ἀναχοίτησιν λειτουργίας σχολείων, λέγει, καί ὁ χρόνος παρέρχεται. Ἡ ἀδελφότης στέλλει 4ον διδάσκαλον, τὸν Γ. Κυριακίδην, ὃν πρέπει νά συμφωνήσῃ ἢ Δημογεροντία 40 λίρας, κατοικίαν καὶ θέρμανσιν. Αὕτη συμφωνεῖ αὐτὸν διὰ τοῦ ὑπ' ἀριθ. 1 πρακτικοῦ τῆς 16ης Σεπτεμβρίου 1883.

Φιλεκπαιδευτικὴ Ἀδελφότης «Ἀγαπάτε Ἀλλήλους».

Ἀριθ. 1480 Ἐν Κωνσταντινουπόλει τῇ 9-9-1883.

Σεβασμιώτατε. Ἐλάβομεν τὴν ἀπὸ 3ης ἐνεσιῶτος ἐπιστολήν, ἣν ἀπήθυσεν ἡμῖν ἡ ἐν Διδυμοτείχῳ Δημογεροντία, ἀποκρινομένη εἰς τὰς ἀπὸ 27, 29, καὶ 30ῆς παρελθόντος ἡμετέρας ἐπιστολάς. Συγχαίρομεν καὶ εὐχαιστοῦμεν τῇ Ὑμετέρῳ Σεβασμιότητι ἐπὶ τῇ προθυμίᾳ, μεθ' ἧσαι ἐν Διδυμοτείχῳ ἐπιτροπαί, ταῖς ἡμετέραις προτροπαῖς, ἀποδέχονται καὶ πραγματοποιοῦσι τὰς ἰδέας ἡμῶν, συνεργαζόμεναι οὕτως εἰς τὸ Ἐθνικὸν ἔργον. Πρὸς τὴν Κοινότητα Σουφλίου ἀποκρινόμεθα ὅτι, ἡμεῖς δὲν ἀνακουφίζομεν χρηματικῶς τὰς Κοινότητας, ἀλλὰ συντελοῦμεν εἰς τὸ νά προβιβάξῃται ἡ ὑπ' αὐτῶν συντηρουμένη ἐκπαίδευσις. Οὕτω τὸ διὰ τὸ Σουφλίον πρόγραμμα ἡμῶν περιλαμβάνει, ὡς καὶ διὰ τὸ Διδυμότειχον, πολλὰ πλεονα καὶ ἀνώτερα ἐκείνων, τὰ ὅποια προτεινομεν μέχρι τοῦδε ταῖς εἰρημέναις Κοινότησι. Τὸ πρόγραμμα ὅμως ἡμῶν τοῦτο δὲν δύναται νά λάβῃ πλήρη ἐφαρμογὴν ἢ μόνον σὺν τῷ χρόνῳ. Ὅ,τι πράττομεν ἤδη διὰ τὸ Σουφλίον καὶ Διδυμότειχον εἶναι ἀρχαὶ τοῦ ἡμετέρου προγράμματος. Ἐὰν αἱ ἀρχαὶ αὗται γίνωσιν ἀποδεκταὶ καὶ εὐδοκιμήσωσι, τότε θά προβῶμεν εἰς ἄλλας ἀποφάσεις. Διὰ τοὺς λόγους τούτους δὲν ἀναλαμβάνομεν τὴν μισθοδοσίαν τῆς νηπιαγωγῆς, διότι ταύτην δύναται νά καταβάλλῃ ὁ τόπος. Δὲν παραδεχόμεθα δὲ ὅτι δὲν ὑπάρχουν κοράσια διὰ τὸ Παρθενναγωγεῖον, ἀντιλαμβάνομεθα ὅτι δὲν ὑπάρχει κτίριον κατάλληλον καὶ ὅτι ἐλλεῖπει ἢ ἐκ μέρους τῶν κατοίκων θέλησις πρὸς ἐξοικονόμησιν τῆς ἐλλείψεως. Ἀφοῦ ἡ Κοινότης εἶναι διατεθειμένη νά δαπανήσῃ 50 λίρας διὰ τὸ Παρθενναγωγεῖον, εἶχον καθήκον οἱ κάτοικοι νά μετέλθωσι πάντα τρόπον, ἵνα ἐκ τοῦ προχείρου εὐρεθῇ τὸ κατάλληλον κτίριον. Ἀρνούμενοι, οὕτως, ἀποξενοῦνται διαρκῶς τῶν συμπαθειῶν τῆς Ἀδελφότητος. Πρὸς δὲ τὸν Διευθυντὴν τῆς ἐν Διδυμοτείχῳ Ἀστικῆς Σχολῆς παρέχομεν τὸ γε νῦν τὰς ἐξῆς ὁδηγίας πρὸς διδασκαλίαν : 1) Ὅτι διὰ τὴν ἐφαρμογὴν τοῦ προγράμματος καὶ τὴν διδασκαλίαν ἐν γένει, ὀφείλει νά συμβουλευθῆται αὐτὸς καὶ οἱ συνάδελφοί του τὴν διδασκαλίαν τοῦ Μωραΐτου καὶ τὰς ὁδηγίας τοῦ Πετρίδου. 2) Ὅτι τὰς 4 τάξεις τοῦ σταλέντος προγράμματος θέλουσι καταρτίσει οἱ μαθηταὶ τῆς κοινῆς, μέχρι τοῦδε, καλουμένης αὐτόθι Δημοτικῆς Σχολῆς, τῆς δὲ Ε' καὶ Γ' τάξεως οἱ μαθηταὶ τῆς

μέχρι τοῦδε Ἑλληνικῆς Σχολῆς. 3) Ἐν ἀνάγκῃ δὲν κωλύει ὅπως αἱ τέσσαρες τάξεις ὧσιν ἐν ἄλλῳ κτιρίῳ, αἱ δὲ δύο ἀνώτεραι εἰς ἄλλο. 4) Ὅτι ἡ χρῆσις βιβλίων δέον νὰ ᾖ, ὡς οἶον τε ἐλαχίστη, νὰ εἰσάγονται δὲ ταῦτα, ἀφοῦ προηγουμένως ἐρωτώμεθα ἡμεῖς. Ὁ κ. Σουλίδης παρακαλεῖται νὰ ἐπιτηρῇ τὴν ἐφαρμογὴν τοῦ προγράμματος ἐν τῷ Παρθεναγωγείῳ. Ἡ ἐν Διδυμοτείχῳ Δημογεροντία ἀπεδέχθη τὴν ἀξίωσιν ἡμῶν, ἵνα τὰς 50 λίρας, ὡς τὸ πρὶν ἐδαπάνῃ ὁ τόπος ὑπὲρ τοῦ Παρθεναγωγείου, διαθέτει εἰς τὸ ἐφεξῆς πρὸς βελτίωσιν τῆς ἐκπαιδεύσεως, συμπληρουμένου τοῦ προσωπικοῦ τῆς Ἀστικῆς Σχολῆς κατὰ τὰς ἡμετέρας ἐνδείξεις. Συνεπῶς ἐξαιτεῖται ἡ Δημογεροντία τὴν ἀποστολὴν ἐνός ἔτι πτυχιούχου διδασκαλιστοῦ. Κατὰ ταῦτα διωρίσαμεν τὸν κ. Κυριακίδην Γ., ἀπόφοιτον Ζαριφείων, ἀντὶ μισθοῦ 40 ληρῶν ἐτησίως καὶ μετὰ κατοικίας καὶ θερμάνσεως. Διὰ δὲ τὴν αἰτίαν τῆς Δημογεροντίας περὶ ἀποστολῆς νηπιαγωγοῦ δαπάναις ἡμῶν, οὐδὲν δυνάμεθα σήμερον ν' ἀποφασίσωμεν, μὴ συνεδριάσαντος τοῦ καθ' ἡμᾶς Συμβουλίου. Ἐπιφυλασσόμεθα ὁμῶς νὰ ποιήσωμεν εὐμενῆ περὶ τῆς αἰτήσεως ταύτης πρότασιν. Πρὸς τοῦτο ὁμῶς εἶναι ἀναγκαῖον νὰ πληροφορησῆτε ἡμᾶς, ἂν ἐν περιπτώσει ἀποδοχῆς τῆς αἰτήσεως ταύτης, εἶναι διατεθειμένη ἡ Δημογεροντία νὰ ἀπολύσῃ τὴν Σταμάταν καὶ νὰ χρησιμοποιοῦν τὰς 24 λίρας, μισθὸν αὐτῆς, διὰ διορισμὸν νέας νηπιαγωγῆς. Μόνον ὑπὸ τὸν ὄρον τοῦτον θὰ γίνῃ δεκτὴ ἡ αἴτησις. Τὴν Σταμάταν δυνάμεθα νὰ χρησιμοποιοῦμεν ἄλλοθι. Ἡ Δημογεροντία καθιστᾷ γνωστὰ τὰ ἐν τῷ ὀπ' ἀριθ. 1480 ἐγγράφῳ τῆς Ἀδελφότητος διαλαμβανόμενα πρὸς τὸν Στόν Μητροπολίτην διὰ τῆς ἀπὸ 17ης Σεπτεμβρίου 1883 ἐπιστολῆς τῆς. Εὐχαριστεῖ τῇ Ἀδελφότητι διότι ἤρξατο ἀπὸ τινος δαφιλέστερον νὰ ἐπιδεικνύῃ συμπάθειαν ὑπὲρ τῶν ἐκπαιδευτικῶν τῆς πόλεως ἰδίῳ καὶ τῆς ἐπαρχίας καθόλου. Ἡ εὐγνωμοσύνη συμπάσης τῆς Ἐπαρχίας ἡμῶν, λέγουσιν, ἦν, ἐστὶ καὶ ἔσται ἄκείρος πρὸς τὴν Σεβαστὴν Ἀδελφότητα, διότι Αὐτῇ καὶ μόνῃ πρὸς ταῖς πατρικαῖς καὶ φιλασφόργους μερίμνας τῆς Ὑμετέρας Σεβασμιότητος θὰ ὀφείλεται πᾶν τὸ ἐκ τῆς νέας ταύτης στενωτέρας ὠθήσεως εἰς τὸν ἡμέτερον τόπον προκοπῶν καλόν. Ὁ κ. Σουλίδης, ὡς καὶ οἱ συνάδελφοί του, ὑπεσχέθησαν ὅτι θέλουσι συμμορφωθῆ κατὰ πάντα πρὸς τὰς ὁδηγίας τῆς Στῆς Ἀδελφότητος, τὰ διδασκικὰ δὲ βιβλία θέλουσι νὰ εἰσαγάγωσιν εἰς μὲν τὴν Α' τάξιν: Ἐγχειρίδιον τοῦ Μωραΐτου καὶ Ἀργυροῦ, Β' τάξιν: βιβλίον τοῦ Μωραΐτου, Γ' τάξιν: Ἱστορίαν καὶ Ἱερὰν Τζάκω, τὸ γ' βιβλίον τοῦ Μωραΐτου καὶ τὸν Καλὸν Πατέρα τοῦ Βρεττοῦ, τὸ β' βιβλίον τῆς Ἑλληνικῆς Ἱστορίας τοῦ Ξανθοπούλου καὶ τὴν Ζωολογίαν Βρεττοῦ. Δ' τάξιν: Ἱερὰν Ἱστορίαν Τζάκω, τὸν Γέρω

Στάθη τοῦ Μελά καί τήν Φυσ. Ἱστορίαν Μηλιαράκη. Ε' τάξιν : Ἱερὰν Ἱστορίαν Βερναρδάκη, Κατήχησιν Βαφειδου, τήν Ἑλληνικήν Χρηστομάθειαν Ραγκαβῆ, Εὐαγγέλιον ἀποστηθιζόμενον καί ἐρμηνευόμενον, τήν Ἀριθμητικήν τοῦ Δαμασκηνοῦ, Ἑλληνικήν Ἱστορίαν Ξανθοπούλου, τήν Γεωγραφίαν Σακελλάριου καί Φυσ. Ἱστορίαν Μηλιαράκη. Γ' τάξιν : Μ. Ἐκκλησιαστικήν Ἱστορίαν Λασκάρεως, Κατήχησιν Βαφειδου, 2ον τόμον Χρηστομαθείας Ραγκαβῆ, Γραμματικήν, Ἰχνογραφίαν, Διαμετρικήν Δραΐτη καί, ἀντί Φυσικῆς Πειραματικῆς καί Χημείας, εἰσῆχθησαν ἡ Τουρκική καί Γαλλική εἰς τὰς ἀνωτέρας τάξεις. Προσεχώρς θέλει σταλῆ πρὸς ἔγκρισιν καί ἐπικύρωσιν καί τὸ Εἰδικὸν πρόγραμμα τοῦ τε Ἀρρεναγωγείου καί Παρθεναγωγείου. Καταστρέφοντες τήν παροῦσαν γνωρίζομεν ὅτι τήν νηπιαγωγὸν Σταμάτον ἀπελύσαμεν ἀμέσως μετὰ τὰς ἐξετάσεις καί ὅτι τὸ Νηπιαγωγεῖον εἶναι κλειστόν. Παρακαλοῦμεν τήν Στὴν Σεβασμιότητα ὅπως παρακαλέσῃ τὴν Ἀδελφότητα νὰ συμπληρώσῃ τὸ ὑπόλοιπον τοῦ μισθοῦ τῆς νηπιαγωγῆς, λαμβάνει 20 λίρας μόνον ἐκ τῆς Δημογεροντίας, καί ἀποστείλῃ ἀμέσως νηπιαγωγόν.

«Φιλεκπαιδευτικὴ Ἀδελφότης «Ἄγαπάτε ἀλλήλους».

Ἄριθ. 1375. Ἐν Κωνσταντινουπόλει τῇ 14-10-1883. Ἐπιστολὴ πρὸς τὴν Καν Βρεττᾶ, νηπιαγωγὸν Διδυμοτείχου, εἰς ἣν θὰ καταβληθοῦν λίραι 20 εἰς 10 μηνιαίας δόσεις, κατοικίαν, θέρμανσιν. Γνωρίζει ὅτι τὸ ζήτημα τῶν βιβλίων παρεπέμφθη εἰς εἰδικὴν ἐπιτροπὴν καί ἀναμένεται ἀπάντησις γνωματεύσεως. Οὕτε ἀκόμη εἶναι δυνατόν νὰ ἀποκριθῆ εἰς ἔκθεσιν Σουλίδου καί ὅτι μόνον εἰς τὰς 3 κατωτέρας τάξεις ἐπιτρέπεται χρῆσις βιβλίων, ἡ δὲ διδασκαλία τῶν ἄλλων μαθημάτων θὰ γίνηται ἀπὸ στόματος εἰς στόμα. Ἐκφράζει ἀπορίαν, διατί δὲν ἀπαντᾷ ἡ παρθεναγωγὸς Ἀμαλία Κυριακοῦ, περὶ ἀποδοχῆς τοῦ διορισμοῦ τῆς. Ἐκφράζει τὴν λύπην τῆς, διότι οἱ διδάσκαλοι Καδῆ - κιοὶ (Μάνης) καί Πετράδων ἐγγράφουν μὲ μελανώτερα χρώματα τὴν κατάστασιν καί ἀδιαφορίαν τῶν κατοίκων κ.τ.λ. Ὅτι παρακολουθεῖ μετ' ἐνδιαφέροντος τὴν ἐπιδεικνυομένην μέριμναν καί στοργὴν τῶν κατοίκων καί θὰ ληφθῆ ἀνάλογος μέριμνα διὰ τὸ ἐπιόν ἔτος καί ὅτι ἂν ἐξακολουθῆσῃ ἡ τοιαύτη ἀδιαφορία τῶν κατοίκων θὰ σκεφθῆ ἂν τὸ προσεχὲς ἔτος θὰ στείλῃ διδασκάλους ἀξίους τοῦ ὀνόματός των. Ἀποστέλλει γραφικὴν ὕλην καί βιβλία διὰ διανομὴν εἰς ἀπόρους μαθητὰς καί ἐπιθυμεῖ νὰ στείλωσιν οἱ χωρικοὶ εὐχαριστηρίους ἐπιστολάς πρὸς αὐτὴν καί τοῦτο, νὰ γίνηται κατ' ἔτος, δι' ὅσα ὑπὲρ τοῦ χωρίου των ἐμερίμνησεν.

Ἄντιπρόεδρος : Εὐγενίδης. Ὁ Γεν. Γραμματεὺς : Δ. Πασπαλλῆς.

Ἡ Δημογεροντία δι' ἐπιστολῆς τῆς τῆς 20ῆς Ὀκτωβρίου 1883,

ἀπαντᾷ ἐπὶ τῶν ἀνωτέρω ἐγγράφων καὶ μεταξύ ἄλλων γράφει : «Οἱ Κύριοι οὗτοι (διδάσκαλοι Πετράδων καὶ Καθη·κιοῖ), ὤφειλον καὶ ὀφείλουσι νὰ ἔχωσι πάντοτε ὑπ' ὄψιν τὴν ἱεράν ἀποστολήν, ἣτις ἐστὶν ἡ ἀνάπτυξις τοῦ, κρίμασιν οἷς οἶδε Κύριος, ἀμαθοῦς τούτου λαοῦ, ἀπέναντι δὲ τῆς ἱεράς αὐτῶν ταύτης ἀποστολῆς, δεόν νὰ θυσιάζῃ πᾶς, ὁ ὑπὸ ἐθνικῶν ὄντως ἐμπορούμενος αἰσθημάτων, τὰ πάντα μὴδ' αὐτῆς τῆς ὑπάρξεως του ἐξαιρουμένης. Διὰ τοιαύτης εὐγενοῦς αὐταπαρνήσεως δυνατὸν νὰ φθάσωμέν ποτε εἰς τὸν ἐπιδιωκόμενον σκοπὸν. Μ' ὅλα ταῦτα θέλομεν ἐξακολουθῆ νὰ καταβάλωμεν, τόσον ἡ ἱερά Μητρόπολις, καθὼς καὶ ἡμεῖς, τὴν θέουσαν φροντίδα, ὅπως διορθωθοῦν κατὰ τὸ ἐνὸν ἄπασαι αἱ προσαρτώμεναι τοῖς χωρικοῖς ἐλλείψεις καὶ καταβληθῆ ἓκ μέρους τῶν τὸ ἐπιβληθὲν αὐτοῖς μέρος τῆς μισθοδοσίας εἰς τοὺς διδασκάλους τῶν καὶ ταῦτα οὐ μόνον ὅπως καταστήσωμεν ὅσον οἶόν τε ἀνεκτὸν τὸν ἐνταῦθα βίον τῶν Ὑμετέρων διδασκάλων, ἀλλὰ καὶ μὴ ψυχραίνωμεν ὀλοσχερῶς τὸν πρὸς τὰ γράμματα ζῆλον τῶν χωρικῶν, ὃν μετὰ πολλοῦ κόπου ἠδυνήθημεν ν' ἀναπτύξωμεν, εἰς ὃ εὐρίσκεται σημεῖον». Ἐπ' αὐτῷ ἡ Ἀδελφότης ἀπαντᾷ μὲ τὸ ὑπ' ἀριθ. 1640 28-10-1883 ἔγγραφόν της: «Εἶναι ὅλως φυσικὸν εἰς νέους διδασκάλους, ζήσαντας μέχρι σήμερον εἰς μεγαλοπόλεις, νὰ παριστώσιν ὑπερβολικώτερον πῶς τὰ πράγματα ἐν τοῖς χωρίοις. Ἐπίσης δὲ ὅλως φυσικαὶ εἶναι αἱ ὀφιστάμεναι παρὰ τοῖς χωρικοῖς σπουδαῖαι ἐλλείψεις. Ὑμῖν τε καὶ ἡμῖν ἀνήκει νὰ προσπαθῆσωμεν ἡπίως καὶ ἐπιτηδείως, ὥστε οἱ μὲν πρῶτοι νὰ ἐξοικειωθῶσι βαθμηδὸν καὶ πρὸς τὸν νέον αὐτὸν βίον, οἱ δὲ δεῦτεροι νὰ διορθώσωσι, κατὰ τὸ δυνατόν, τὰς ὀφισταμένας ἐλλείψεις. Οὕτω μόνον θέλομεν ἐπιτύχει τοῦ σκοποῦ ὃν ἀμφότεροι ἐπιδιώκομεν. Ὁ Ἀντιπρόεδρος : Εὐγενίδης. Ὁ Γενικὸς Γραμματεὺς : Δ. Πασπαλλῆς».

Ἐκ τῆς ὅλης μέχρι τοῦδε ἀλληλογραφίας, Ἀδελφότητος καὶ Μητροπόλεως, ἦτοι ἀπὸ 7 Ἰουλίου 1883, σκοπῆτως παρατεθείσης ἐνταῦθα, ὡς ἔχει, καθ' ὅτι πολλὰ περιέχει στοιχεῖα περὶ ἐξελίξεως τῆς παιδείας, κατὰ τὸ διάστημα τοῦτο τῆς ἀνοσογκροτήσεως, ἐξάγονται τὰ ἑξῆς : Ἡ Φιλεκαπαιδευτικὴ καὶ Φιλανθρωπικὴ Ἀδελφότης, τὸ πρῶτον τιτοφορηθεῖσα Ἱερατικῆ κατὰ τὸ ἔτος 1873, ἀνέλαβεν ἀγῶνα ὁμολογουμένως σκληρὸν διὰ νὰ ἐξυγιάνῃ τὴν ἐκπαίδευσιν γενικῶς τῆς Θράκης, εἰδικῶς δὲ τοῦ τόπου αὐτοῦ, ὁ ὁποῖος ὄντως, ὡς καὶ ἀλλαχοῦ ἐλέχθη ἐν τῇ παροῦσῃ μελέτῃ, ὑστέρει κατὰ πολὺ τῶν ἄλλων ἐπαρχιῶν πνευματικῶς. Πρὸς τοῦτο δὲν ἐφειδετο κόπων καὶ ὕλης, δι' ἐκεῖνα τὰ χωρία, ὅπου ἐνόμιζεν ὅτι ἡ ἐπίδρασις της θᾶ ἦτο εὐεργετικὴ ἐπὶ τοῦ τομῆως τῆς ἐκπαίδευσεως καὶ τοῦ ἐθνικοῦ

φρονήματος τῶν κατοίκων. Ἐπί τῆς ἐν γένει ὁμοῦς πολιτείας τῆς ἐν τῇ περιφερείᾳ ταύτῃ, παρά τὴν εὐγνωμοσύνην μας, τὴν ὁποίαν ὀφείλομεν πρὸς αὐτὴν δι' ὅσα ἔπραξεν ὠφέλιμα, ἄς μᾶς ἐπιτραπῇ νὰ ἔχωμεν τὰς ἐξῆς κρίσεις: 1) Ἡ ἐργασία αὕτη ἔγινεν ἀρχικῶς βεβιασμένη καὶ χωρὶς κἂν μιᾶς προσυνηνοήσεως μὲ τὴν Μητρόπολιν καὶ τὴν Δημογεροντίαν, αἵτινες καλῶς ἐγνώριζον τὰ πράγματα ἐκ τοῦ πλησίον. Θὰ ἦτο τοῦλάχιστον καλῦτερον, ἂν ἐπὶ τόπου ἔρευνα, μέλους τινὸς τῆς Ἑταιρείας, διεπίστωνα τὴν πραγματικὴν κατάστασιν καὶ προέβαινεν εἰς ἐνεργείας. Ἡ ἀνωτέρω παράλειψις ἔγινεν αἰτία νὰ δημιουργηθῇ ἡ ἐντὸς ἐλαχίστου χρονικοῦ διαστήματος ἄσκοπος ἀλληλογραφία, ἣτις εἰς οὐδὲν ὠφέλησεν, εἰμὴ εἰς φιλολογικὴν συζήτησιν ἀτελεύτητον, Ἑταιρείας καὶ Μητροπόλεως, καὶ ἐδημιούργησε παρεξηγήσεις Ἀδελφότητος πρὸς Μητρόπολιν καὶ τάνάπαλιν, μὲ πιθανὴν ἀποκαρδίωσιν τῶν ἄχρι τοῦδε θεαρέστως ἀσχοληθέντων περὶ τὰ ἐκπαιδευτικὰ Διδυμοτεῖχου. Ἐάν οἱ τοπικοὶ παράγοντες δὲν ἀπέδιδον τοὺς προσδοκωμένους καρποὺς ἢ δὲν ἔδρων κατὰ τὸ πνεῦμα τῆς, λόγῳ πνευματικῆς ἀνεπαρκείας, ἡδύνατο ἡ Ἀδελφότης, σὺν τῷ χρόνῳ, τεχνηέντως νὰ παραμερίσῃ καὶ νὰ θέσῃ τούτους ὑπὸ τὸν ἔλεγχον, ὡς ἄλλωστε ἦσαν οὐσιαστικῶς καὶ τὴν ποδηγησίαν τῆς Μητροπόλεως, τὴν ὁποίαν ἔπρεπε νὰ ἔχη ὡς πολῦτιμον συνεργάτην καὶ σύμβουλον. Οὕτω δὲν θὰ περιέπιπεν εἰς ἀστοχίας, τὰς ὁποίας ἀναπτύσσομεν παρακάτω καὶ αἵτινες πιθανῶς νὰ ἔφερον ἀντίθετα τοῦ ἐπιδιωκομένου σκοποῦ ἀποτελέσματα. Αἱ παρακάτω γραμμαὶ ἴσως νὰ μὴ εἶχον θέσιν ἐνταῦθα καὶ πιθανόν νὰ μὴ ἀνταποκρίνονται πλήρως πρὸς τὴν πραγματικότητα, διότι δὲν ἔχομεν ὑπ' ὄψιν μας τὸν φακόν, μὲ τὸν ὁποῖον ἔβλεπε τὰ πράγματα ἡ Ἀδελφότης. Ἀποπειρόμεθα νὰ ἐκφέρωμεν γνώμην ταπεινὴν, χωρὶς αὕτη νὰ χαρακτηρισθῇ ἔλεγχος, καθ' ὅτι τὸ ἀνάστημά μας δὲν τολμῶμεν νὰ ἀνορθώσωμεν ἐνώπιον αὐτῆς καὶ τοῦ τεραστίου ἔργου τῆς. 2) Ἦρξάτο διορίζουσα διδασκάλους εἰς χωρία, τὰ ὁποῖα δὲν εἶχον ἀνάγκην ὑλικῆς ὑποστηρίξεως, ἀλλὰ καὶ εἰς τὰ οικονομικῶς καλῶς ἔχοντα δὲν ἐδόθη ἡ προσήκουσα προσοχὴ καὶ ἡ ἠθικὴ ἐνδεδειγμένη τόνωσις, ὥστε νὰ μεθέξουν μὲ δλας τὰς βυνάμεις των καὶ τύχουν τῆς εὐεργετικῆς ἐπιδράσεώς τῆς. Τὸ Σκουρτοχώριον π. χ. θεωρεῖται ξενόφωνον καὶ διορίζεται νηπιαγωγός. Τὸ Καπουτζῆ ἐκλαμβάνεται Κέντρον ἐκπαιδευτικόν. Τὸ χωρίον Πετράδες ὁμοίως καὶ ἔχον ἀνάγκην ὑλικῆς ἐνισχύσεως. Τὸ Καδῆκιοὶ ὡσαύτως. Ἐκ τούτων οὐδὲν ὑπῆρξε ξενόφωνον, ἀλλ' ἀνέκαθεν ὠμίλουν τὴν Ἑλληνικὴν καὶ ἔσφυζον ἀπὸ Ἑλληνικὴν ἀνθηρότητα. Τὸ Βουλγάρκιοι, διὰ τὸ ὁποῖον μᾶς ἐδόθη ἡ εὐκαιρία νὰ γράψωμεν εἰς ἄλλο σημεῖον τῆς παρουσίας, φαίνεται ὅτι

παρέσυρε τὴν Ἀδελφότητα μὲ τὴν ἀνάρμυστον προσωνυμίαν του, ἥτις ὄντως μὲν εἶναι σκανδαλώδης μακρόθεν, οὐχὶ ὁμως καὶ τὸ χωρὶον νὰ εἶναι ἄξιον τοιοῦτου χαρακτηρισμοῦ καὶ θὰ ἀπεφεύγετο ἢ ἀστοχία ἂν ἐγίνετο ἔρευνα, ὅπως εἶπομεν. Ἐπιτυχὴς διορισμὸς ὑπῆρξε διὰ τὸ ξενόφωνον μόνον Ζαλαύφιον καὶ τῆς ἀλβανοφώνου μὲν Μανδρίτης, ἀλλὰ μὲ ἀκμαῖον τὸ πατριωτικὸν φρόνημα. Ἡ ξενογλωσσία ἐν αὐτοῖς ὄντως ἦτο ἐπιβεβλημένη. Ἐπίσης καὶ ὁ διορισμὸς νηπιαγωγοῦ εἰς τὸ Κέντρον, τὸ Διδυμότειχον, ἦτο ἐπιτυχής, διότι οἱ κάτοικοι αὐτοῦ ὠμίλουν μὲν τὴν Ἑλληνικὴν, τόσον ὁμως παρεφθαρμένην καὶ γέμουσαν ξενισμῶν καὶ κακοήχων λέξεων, λόγῳ συμβιώσεως τῶν κατοίκων μετὰ πολλῶν ξένων φύλων, ὥστε νὰ κατανατᾶ ξενόφωνον. 3) Ἡ ἐκλογή τῶν ὀλίγων αὐτῶν χωρίων τῆς περιφερείας, πλὴν τοῦ ὅτι ἦτο ἀνεπιτυχής, διότι δὲν ἔγινε προσυνηνόησις μὲ τὴν Μητρόπολιν, ἦτο καὶ ἄδικος καὶ ἔθνικῶς ἴσως ἐπιζημία. Ἐγένετο ὑπόδειξις τούτων ἀσφαλῶς ὑπὸ τινος φίλου φρονούντος πρὸς αὐτὰ ἢ ἔχοντος οικονομικοὺς δεσμοὺς μετὰ τῶν κατοίκων τῶν. Ὑπῆρχον καὶ ἄλλα χωρία ἔχοντα μείζονα ἀνάγκην ὕλικῆς καὶ ἠθικῆς τονώσεως. Μήπως τὸ Κουλακλή, Καραμπουνάρ, Κούλελη - Βουργάζ τὸ καὶ κόμβος συγκοινωνιακός καὶ πολυπληθέστερον τοῦ Καπουτζῆ καὶ ἀνώτερον ἀπὸ πάσης ἀπόψεως δὲν εἶχον ἀνάγκην ὡς κέντρα νὰ τονωθοῦν ; Ἐπίσης σωρεία χωρίων πέραν τοῦ Ἐβρου, καὶ τὰ μεταξὺ αὐτοῦ καὶ Ἐργκίνης, διατὶ νὰ μὴν τύχουν μερίμνης ἤ, κατὰ τὴν γνώμην μας, εἶχον μεγίστην ἀνάγκην ; Ἡ μονομερὴς καὶ ἐμφανὴς ἄλλωστε υἰοθεσία ὀλίγων μόνον χωρίων, πιστεύομεν, ὅτι ἐδημιούργει ἀντιζηλίαν, διότι δὲν ἦτο τότε ὁ χωρικός εἰς τὴν πνευματικὴν θέσιν ἐκείνην, ὥστε νὰ διῆδη τὴν σκοπιμότητα μίαις τοιαύτης ἐνεργείας, ἥτις ἐχαρακτηρίζετο μεροληπτικὴ ὑπ' αὐτοῦ. Ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον δημιουργεῖ τρανὸν ἐρωτηματικὸν εἶναι τὰ ὄρεινά χωρία 1) Χατζελεῖ (Κόρυμβος), Καρακλησέ (Μαυροκλησι), Μπάς-κλησέ (Πρωτοκλησι), Δερβέντια (Δέρεια) καὶ Κόγιατζικ (Κυριακή), εἰς τὰ ὁποῖα δὲν εἶχεν ἀκόμη ὑπεισέλθει ἡ Βουλγαρικὴ προπαγάνδα, αὐτὲ εἶχον προσαρτηθῆ εἰς τὴν Βουλγαρικὴν Ἐξαρχίαν, ἐμὴ μόνον τινὲς εἰς εἰς τὸν Οὐνιτισμὸν, δὲν ἔτυχον μερίμνης ὡς ξενόφωνα, ἐνῶ ἐπεβάλλετο πρωτίστως εἰς αὐτὰ νὰ διορισθοῦν νηπιαγωγοὶ καὶ ἰδρυθοῦν οὐχὶ ἐν, ἀλλὰ δύο καὶ τρία νηπιαγωγεῖα εἰς ἕκαστον τούτων. Τὰ χωρία ταῦτα, ἐπαναλαμβάνομεν, ἦσαν Βουλγαρόφωνα, διότι κατώκουν ἔποικοι ἐκ Βουλγαρίας, ἐγκατασταθέντες κατόπιν τῶν πιέσεων τῶν Τούρκων πρὸ καὶ μετὰ τὴν πρώτην κάθοδον τῶν Ρώσων. Ἐμείναν οὗτοι τελείως ἀνυπεράσπιστοι καὶ τὸ Κομιτᾶτον, ἐκμεταλλευθὲν ἀργότερον τὴν ξενογλωσσίαν τῶν, κατώρθωσε νὰ προ-

σηλυτίση ἀκόπως, ἐνῶ μέχρι τοῦ 1888 εὐρίσκοντο ὑπὸ τὴν ἐπίτροπὴν τῆς Μητροπόλεως Διδυμοτείχου. Δὲν θὰ εἶχον ἐδῶ εἰς τὰ χωρία ταῦτα καὶ Διδυμοτεῖχον ἔρεισμα οἱ Βούλγαροι καὶ δὲν θὰ ἀνέπτυσσον προπαγάνδαν ἀξιδόλογον, θὰ προελαμβάνομεν τὸ κακὸν καὶ δὲν θὰ ἀγωνιζώμεθα κατόπιν νὰ ἀναστείλωμεν αὐτό. 4) Ἡ Φιλεκπαιδευτικὴ Ἀδελφότης ἐνήργει αὐταρχικῶς καὶ κατὰ τρόπον μειώνοντα τὴν ἀξιοπρέπειαν καὶ τὸ κύρος Μητροπόλεως καὶ Δημογεροντίας. Τὸ ὄφος τῶν ἐπιστολῶν, ἀρχικῶς τοῦλάχιστον, ἦτο ἐπιτακτικὸν καὶ ἡ ἐνέργεια χωρὶς σέβειαν προσυνεννόησιν μετ' αὐτῆς, διὸ καὶ προὐκλήθη ἡ ἔκτενης ἐκείνη καὶ ἄστοχος ἀλληλογραφία, τὴν ὁποίαν παρεθέσαμεν καὶ ἦς ἴσως τὸ περιεχόμενον συνετάσσειτο ὑπὸ τοῦ Μητροπολίτου, εὐρισκομένου εἰς Κωνσταντινούπολιν, καὶ ὑπεδεικνύετο εἰς τὸν τοποτηρητὴν του νὰ σταλῆ εἰς τὴν Ἀδελφότητα, ἣτις ἐπεθύμει νὰ ἀνατρέψῃ ἄρδην τὸ μέχρι τότε ἐπικρατοῦντα ἔθιμα, ἐνῶ παρὰ τοῖς χωρικοῖς πᾶσα μεταβολὴ τῶν κοινοτικῶν πραγμάτων ἀπήτει ἀγῶνα τιτάνειον, διότι ἡ προκατάληψις καὶ πρόβληψις ἦσαν τὰ κυριώτερα γνωρίσματα τοῦ τόσον ἀδικηθέντος λαοῦ τῆς περιφερείας, ἀλλὰ καὶ τῆς πόλεως Διδυμοτείχου. 5) Ὡς καὶ ἐν τῇ 2ᾳ παραγράφῳ ἐτονίσασμεν, ἡ ἐνίσχυσις ἐνίων χωρίων διὰ διδασκάλων, ὅσην σκοπιμότητα καὶ ἂν εἶχεν, ἐδημιούργει Κοινότητος ὑπὸ εὐμένειαν καὶ Κοινότητος οὐ. Ἦτο ἐπομένως εὐλογον νὰ παραπονώνται ὅτι δὲν τυγχάνουν ἴσης μεταχειρίσεως, ἐνῶ μία ἐνιαία ἐκπαιδευτικὴ πολιτικὴ μὲ οἰκονομικὴν κρύφα παρέκκλισιν ὑπὲρ τῶν πενεσιτέρων Κοινοτήτων, θὰ ἐπέφερε καλυτέρα ἀποτελέσματα. 6) Ἐνῶ ἡ Ἀδελφότης ἔχει ὀλίγα χωρία ὑπὸ τὴν ἐπίδρασίν της καὶ ταῦτα ὑποδείξεισι ἀνεϊλικρινέσι, θέλει νὰ συγκεντρώσῃ ὅλην τὴν ἐξουσίαν ἐφ' ὅλης τῆς περιφερείας, ὡς τοῦτο διαφαίνεται ἐκ τῆς ἀλληλογραφίας. Τοῦτο ἄλλωστε κατεφάνη καὶ ἐκ τοῦ γεγονότος ὅτι, οἱ διοριζόμενοι διδάσκαλοι ὑπὸ τῆς Ἀδελφότητος, οὔτε κἂν παρουσιάζοντο εἰς τὴν Μητροπόλιν διὰ νὰ λάβουν ὁδηγίας καὶ κατατοπισθοῦν τοῦλάχιστον γενικῶς περὶ τῆς καταστάσεως καὶ τῶν συνθηκῶν τῶν χωρίων των, δι' ἅτινα προωρίζοντο. 7) Οἱ διοριζόμενοι διδάσκαλοι δὲν εἶχον ἔλεγχον ἀποδόσεως ἐργασίας ἢ ἂν ἀντεπεκρίνοντο πρὸς τὸν σκοπὸν τῆς ἀποστολῆς των. Ἡ ἔκθεσις τοῦ ἰδίου διδασκάλου ἐν τῇ ὁποίᾳ ὑπῆρχον, ἔστιν ὅτε, ὑπερβολαί, ἦτο ἀρκετὴ νὰ διαπιστωθῇ ἡ ἐργασία του. Θὰ ἦτο προτιμώτερον νὰ διορίζηται ἐπόπτης, ἀφοῦ ἀφηρέθη τὸ δικαίωμα ἐλέγχου ἀπὸ τὴν Δημογεροντίαν. 8) Ἡ δημιουργία καὶ ὁ διορισμὸς δύο ποιότητων διδασκάλων, τῶν μὲν ὑπὸ τὴν προστασίαν τῆς Ἀδελφότητος, τῶν δὲ οὐ, δὲν ἦτο ἐνδεδειγμένη, διότι εἰς κάθε πολυτάξιον σχολεῖον ἐστέλλετο διδάσκαλος γνωστῆς

έπαγγελματικής, τάχα, Ικανότητας, τοῦ ὁποῖου οἱ τίτλοι ἦσαν χρυσοποικιλτοὶ περγαμηνὰ ἐξηλεγμέναι ὑπὸ τῆς Ἀδελφότητος καὶ τρεῖς ἢ τέσσαρες διοριζόμενοι ὑπὸ τῆς Κοινότητος Γυμνασιασταὶ καὶ ἐπωμίζετο ὁ διευθυντὴς (ὁ διδάσκαλος τῆς Ἀδελφότητος) τὴν ἐφαρμογὴν τοῦ προγράμματος, μὲ νέας δὴθεν, παιδαγωγικὰς ἀρχάς, ἐνῶ ἂν ἐστρέφετο ἡ Ἀδελφότης εἰς τὴν ἐνέργειαν ἰδρύσεως ἐν Θράκῃ καὶ ἄλλου ἐνὸς τοῦλάχιστον Δικασκαλείου, πλὴν τοῦ ἐν Φιλιππουπόλει Ζαριφείου, τοῦ ὁποῦοι τὴν ἀνάγκην πολλοὶ ἐκ τῶν ὑστέρων ἀνεγνώρισαν, θὰ ὑπῆρχε προσωπικὸν τέλειον, ὁμοιόμορφον καὶ δὲν θὰ ἐξηρητᾶτο ἢ προκοπὴ ὄλου τοῦ σχολείου ἀπὸ τῶν διευθυντῶν καὶ μόνον τῶν παιδαγωγικῶν καὶ διδακτικῶν Ἀρχῶν. 9) Παρατηροῦμεν κυκλῶνα σχολείων, διαφόρων δηλ. τύπων : Ἀλληλοδιδασκτικά, Ἑλληνικά, Δημοτικά, Ἀνώτερα, Κατώτερα, Νηπιαγωγεῖα, μὲ Ἀλληλοδιδάκτας, Ἑλληνοδιδασκάλους, ἀπλοῦς, νηπιαγωγούς κ.τ.λ., χωρὶς νὰ φαίνεται πουθενὰ τί τέλος πάντων ἐπεδίωκε τὸ ἐν, τί τὸ ἄλλο καὶ ποίους σκοποὺς εἶχον. Ἐν τῇ ἐπιστολῇ τῆς Ἀδελφότητος ὑπ' ἀριθ. 1403 ἀναγράφεται τὸ νέον πρόγραμμα καὶ λέγει ὅτι: «οὐδὲν σχολεῖον εἶναι χρήσιμον ἂν δὲν ἔχη ἀρχὴν καὶ τέλος καὶ ὅτι μόνον τὸ Ἀστικὸν ἢ Δημοτικὸν εἶναι τὰ ἐνδεδειγμένα». Ἀλλὰ ποῖα εἶναι ἡ ἀρχὴ καὶ ποῖον τὸ τέλος αὐτῶν ; Πότε θὰ ἔχη ἀρχὴν καὶ τέλος δὲν ἀναπτύσσεται. Ἐάν ἄρα γε τὸ σχολεῖον ἐλέγετο Ἑλληνικὸν καὶ ἐφημῶζοντο νέαι παιδαγωγικαὶ ἀρχαὶ δὲν θὰ ἦτο σχολεῖον παιδαγωγῶν ; Ποῖαν σχέσιν ἔχει ἡ προσωνομία καὶ ὁ τίτλος τοῦ σχολείου ; Ποῖον ρόλον ἔπαιζον ταῦτα ; Σκοπὸς τοῦ νέου συστήματος, λέγει, εἶναι νὰ λαλῶσιν οἱ μαθηταὶ καὶ νὰ γράφωσιν ὀρθῶς καὶ ἐλευθέρως τὴν γλῶσσαν, καθαρῶσαν δὲ (ἀβεβήλων), τεχνολογικῶς δὲ καὶ συντακτικῶς νεωτέραν. Νὰ ἐννοῶσι τὸ Εὐαγγέλιον καὶ τὸν Ιεροκήρυκα. Ὁ ἄλλος κόσμος, ὁ ὁποῖος ἀπὸ κακοδομιῶν, ὀπισθοδρομικότητα, πενίαν ἢ διότι δὲν ἐποδηγετήθη ἐπαρκῶς—καὶ ἦτο ὁ περισσότερος τοιοῦτος, ἰδίᾳ τῆς τάξεως τῶν γεωργῶν—καὶ δὲν διεφωτίσθη ποτὲ ἀπὸ κανένα, δὲν ἔπρεπε νὰ κατανοῇ τὸν Ιεροκήρυκα, ἀφοῦ δὲν ὑπῆρξε μαθητὴς τοῦ σχολείου τούτου ; Δὲν ἦτο προτιμώτερον, ὁ κηρύσσων τὸν θεῖον λόγον, Ιεροκήρυξ, νὰ κατήρχετο γλωσσικῶς κατὰ τι ἐρμηνεύων τὸ Εὐαγγέλιον καὶ νὰ γίνηται κατανοητὸς καὶ ἀπὸ τοὺς ἐγγραμμάτους τοῦ Ἀστικοῦ σχολείου καὶ ἀπὸ τοὺς μὴ ; Θὰ ἐπεκράτει τότε ὀσφαλῶς ἡ νοστρωπία ὅτι, γνώρισμα μορφωμένου ἀνθρώπου ἦτο νὰ ὁμιλῇ καθαρῶσαν καθαρὰν καὶ δὲν ὀληπτον, ἄλλως ἔθεωρεῖτο ἀγράμματος καὶ τοῦτο φοβούμενος, ὠμίλει ὑπερκαθαρεύουσαν. Ὅσον διὰ τὰς ἐφημερίδας, τῶν ὁποῖων τὴν γλωσσικὴν στάθμην ἔχομεν ὑπ' ὄψιν καὶ πολὺ ἀργότερον τῆς ἐποχῆς ταύτης, ἔχομεν νὰ

εἶπωμεν ὅτι εἰς τὴν πόλιν Διδυμοτεῖχου ἀπεστέλλετο εἰς «Νεολόγος» ἐκ Κωνσταντινουπόλεως, εἰς «Ἐβρος» ἐξ Ἀδριανουπόλεως καὶ ἰσάριθμοι Τουρκικαὶ «Τανίν» ἢ «Ἰκδάμ» μέχρι τοῦ 1912. Ποῖος ἀνεγίνωσκε τότε ἐφημερίδας; Τοιοῦτον θέλει, λέγει, ἡ κοινωνία ἀνθρώπων καὶ κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον γίνεται ὁ μαθητὴς μὲ βούλησιν, ἀφιερούμενος εἰς τὸν πρακτικὸν βίον. Ταῦτα, βεβαίως, ἦσαν ἀντιλήψεις τῆς ἐποχῆς ἐκείνης καὶ τῆς παρούσης σκοπὸς δὲν εἶναι ἡ ἀνάπτυξις τοῦ θέματος τῆς βουλήσεως καὶ τῶν ἱκανοτήτων τοῦ μαθητοῦ, παρασκευαζομένου διὰ τὸν πρακτικὸν αὐτοῦ βίον, διότι θὰ μακρογορησωμεν καὶ οὔτε ὁ χρόνος οὔτε ὁ τόπος μᾶς ἐπιτρέπει. Ἀλλὰ τί τέλος πάντων διελάμβανε τὸ πρόγραμμα τῆς νέας αὐτῆς Σχολῆς, Ἀστικῆς λεγομένης; Ἀσφαλῶς περιεῖχε βερμπαλισμὸν, ἐπικρατήσαντα εἰς τὰ σχολεῖα μας μέχρι τῆς ἀπελευθερώσεως τοῦ μέρους τούτου. Εἶναι τὸ πρόγραμμα, τὸ ὅποσον περιεῖχεν ὕλην ἀρκετὴν καὶ οἱ διδάσκαλοι ἦσαν ὑποχρεωμένοι νὰ τὴν διανύσουν καλῶς, κακῶς. Ἦτο ὁ Μαραθῶνιος δρόμος, τοῦ ὁποίου τὴν ἀπόστασιν ἐκανόνιζεν εἴτε ἡ Δημογεροντία εἴτε τώρα, ἡ Ἀδελφότης, ἢ ἡ Διδακτικὴ τοῦ Μωραΐτου. Ἀπέβλεπον δηλ. εἰς τὸ ποσὸν τῶν γνώσεων, ὅπως λέγουν οἱ σημερινοὶ παιδαγωγοί, καὶ ὄχι εἰς τὸ ποιόν, κακίζοντες παλαιὰς μεθόδους. Παρεγνώριζον τὴν ἔσωθεν πηγάζουσαν ζωὴν καὶ παρημέλουν τὴν ἀνάπτυξιν τῶν ἱκανοτήτων, πνευματικῶν καὶ σωματικῶν, δι' ὧν ὁ ἄνθρωπος καθίσταται ἀξίος διὰ τὸν πρακτικὸν αὐτοῦ βίον. Ἐπρεπεν ὁ διδάσκαλος νὰ φθάσῃ εἰς τὸν τιθέμενον σκοπὸν, ἐξάντησιν δηλ. τῆς ἐν τῷ προγράμματι ὕλης, δι' ἧς καὶ ἐζητεῖτο ἡ γνώμη του πρὶν ἢ συνταχθῆ τὸ συμβόλαιον. Ἦτένιζον τὸ πρόγραμμα μετὰ προσοχῆς, μὲ τὰς διόπτρας τῶν ἀφ' ὕψηλῶ, ἀνεμέτρων τὰς δυνάμεις τῶν πνευμόνων τῶν, καὶ ἂν ἐνόμιζον ἑαυτοὺς ἱκανοὺς διὰ τὸν δρόμον, ὑπέγραφον τὸ συμβόλαιον, ἂν ὄχι ἐζήτουν τὴν τύχην τῶν μὲ δρόμον μικροτέρας ἀποστάσεως. Κατανόησις τῆς ὕλης, ἐμπέδωσις, ἀφομοίωσις κ.τ.λ. παρεγνώριζοντο. Βλέπομεν ὅμως καὶ ἕνα νεωτερισμὸν, ἀντίθετον τοῦ νῦν ἐπιβαλλομένου. Ἀπηγορεύοντο τὰ βοηθητικὰ βιβλία, εἰς τὰς ἀνωτέρας ὅμως τάξεις, ὅπου θὰ ἐδιδάσκοντο τὰ μαθήματα ἀπὸ στόματος εἰς στόμα. Ἐννοεῖ φαίνεται, τὰ φρονηματιστικὰ μαθήματα καὶ θὰ εἰσήγον τὴν διηγηματικὴν μορφήν. Τώρα γίνεται τὸ ἀντίθετον. Ἀπαγορεύεται αὐστηρῶς ἡ χρῆσις βοηθητικῶν εἰς τὰς τέσσαρας κατωτέρας τάξεις Α', Β', Γ' καὶ Δ', ἂν καὶ, παρά τὴν ἀπαγόρευσιν, ἡ σάκκα τοῦ μαθητοῦ εἶναι κατὰ μέσση, οὐ μόνον βοηθητικῶν, ἀλλὰ καὶ ποικίλων περιοδικῶν μὲ τοὺς Ταρζάν κ.τ.λ. 10) Οἱ διδάσκαλοι Πειράδων καὶ Καδήκιοι ἔγραψαν εἰς τὴν Ἀδελφότητα, διεκτραγωδήσαντες τὴν θέσιν αὐτῶν ὡς δεινοτά-

την. Ἡδύναντο οἱ κύριοι οὗτοι ν' ἀπευθυνθῶσιν εἰς τὴν Μητρόπολιν καὶ νὰ βελτιωθῇ ἡ κατάστασις των. Ἄν, ὡς ἔγραψαν, ἦτο ἀπελπιστική. Εἶναι ἀληθές ὅτι τὴν ἐποχὴν ἐκείνην τὰ χωρία ἦσαν εἰς κατάστασιν πνευματικὴν καὶ πολιτιστικὴν κάτω τοῦ μηδενός. Εἶναι ἐπίσης ἀληθές διὲν εἰς τοιαῦτα χωρία ἡ ζωὴ τοῦ διδασκάλου εἶναι μαρτυρικὴ καὶ διὲν ὅταν ἐξαρτᾶται ἀπὸ τοὺς χωρικοὺς καὶ ἐλέγχεται ὑπὸ πάντων καὶ πασῶν. Τὸ μαρτύριον πάλιν τῆς πληρωμῆς τοῦ μισθοῦ, τῶν κοινοτικῶν ἰδίᾳ διδασκάλων, ὑπερέβαινε καὶ αὐτῆς τῆς βιοπραγίως, διότι εἶχεν ἐνώπιόν του τὸν σαδισμόν τοῦ ἀρχοντοχωριάτου προέδρου ἢ ταμίου τῆς Ἐφορείας καὶ ὁ δῦσμοιρος διδασκαλὸς ὑφίστατο ταπεινώσεις μέχρις οὗ κατορθώσῃ νὰ πλησιάσῃ τὸν Τσορμπατζῆν ἐκεῖνον, ἀπὸ τὸν ὁποῖον ἐξηρῶτο οἰκονομικῶς καὶ ἔπρεπε πρῶτον νὰ ψυχολογήσῃ τὰς διαθεσεις αὐτοῦ καὶ μετὰ περιστροφάς καὶ κολακείας νὰ τολμήσῃ νὰ προτείνῃ τὸ αἶτημα τῆς μισθοδοσίας του, ἄλλως θὰ ἐδέχετο ἄρνησιν ξηράν.

Ἐν προκειμένῳ ὅμως ἔχομεν διδασκάλους ἀνεξαρτήτους οἰκονομικῶς ἀπὸ τὴν Κοινότητα καὶ ἐξ ἄλλου ἔπρεπε νὰ γνωρίζουν ὅτι μεταβαίνουν εἰς χωρία, ὅπου ἡ ἀμάθεια εὐρίσκετο εἰς κατάστασιν ἀπελπιστικὴν καὶ ἡ πολιτιστικὴ των στάθμη ὁμοίως. Δὲν μετέβαινον ἐπομένως εἰς μεγαλοῦπολιν, ὅπου θὰ εὕρισκον ἀναπαύσεις καὶ εὐμάρειαν, ἀλλὰ θὰ ἀντεμετώπιζον τὴν σκληρὰν πραγματικότητα τοῦ μαρτυρίου. Ἐνῶ δὲ τὰ χωρία ἦσαν εἰς τοιαύτην κατάστασιν, ποῖος ἔπαιεν; Οἱ κακόμοιροι οἱ χωρικοί; Ἄλλωστε ὁ σκοπὸς τῆς ἀποστολῆς των ἦτο ἐθνικὸς καὶ θὰ ἔπρεπεν, ὡς τοιοῦτοι ἐθνεργάται, τὰ πάντα νὰ ὑπομείνουν πρὸς ἐπίτευξιν τοῦ ἐπιδιωκόμενου. Ἐὰν δὲν εἶχον ὑπ' ὄψιν των ταῦτα, πρὸς τί ἐγκτατέλειπον τὴν πολυδαίδαλον καὶ παρέχουσαν ἀπολαύσεις Βασιλίδα τῶν πόλεων; Ἄς μοὶ ἐπιτραπῇ, ἐπὶ τοῦ προκειμένου, νὰ ἐκφράσω τὴν λύπην μου, διότι καὶ τώρα ἀκόμη ἀκούω ἐκ στόματος διδασκάλων παράπονα, διὰ τὸ ἀπολίτιστον τῶν χωρικῶν, τὸ ἀφιλόξενον, τὸ ἄξεστον, τὴν κρυψίνοιαν καὶ τόσα ἄλλα ἑλαττώματα. Ὅτι ἀδιαφοροῦν διὰ τὸ σχολεῖον καὶ δι' ἑαυτοὺς ἀκόμη καὶ ὅτι ἡ διαβίωσις των δὲν εἶναι ἀνθρωπινὴ (τῶν διδασκάλων δηλ.). Βεβαίως μαρτυρικὴ, διότι τὸ ἔργον τοῦ διδασκάλου εἶναι μαρτυρικόν, ὅταν γίνηται. τοῦτο ὡς πρέπει νὰ γίνηται καὶ ὅταν ἡ ἐπίδρασις αὐτοῦ δὲν περιορίζεται εἰς τοὺς τέσσαρας τοίχους τῆς αἰθούσης διδασκαλίας. Ὁ διδάσκαλος, καὶ ἰδίᾳ ἡ διδασκάλισσα, εἰς τὸ χωρίον εἶναι οἱ φορεῖς τοῦ πολιτισμοῦ. Εἶναι οἱ φάροι, οἱ ὅποιοι θὰ φωτίσουν τὴν διάνοιαν μικρῶν καὶ μεγάλων καὶ θὰ μετατρέψουν τὸ χωρίον ἀπὸ κακορίζικον εἰς καλορίζικο. Θὰ συνάψῃ σχέσεις μετὰ τοὺς χωρικοὺς καὶ τὰ μέλη τῶν οἰκογενειῶν των, θὰ

προσποιηθή άφομοίωσιν, τάχα, με αὐτούς, ἕως οὗτο ὑπείσέλθη εἰς τὰ οἰκογενειακά ἄδυστα καὶ διαπιστώσῃ τὴν πολιτιστικὴν στάθμην αὐτῶν. Τότε, ἐκ τοῦ ἀσφαλούς, θὰ ἀρχίσῃ με τέχνην νὰ καθοδηγῇ, νὰ νοθεύῃ. Ὅταν διαισθανθῇ ὁ χωρικός ὅτι, πᾶσα ὑπάδειξις τοῦ διδασκάλου ἀποβαίνει ἐπ' ὠφελείᾳ του, θὰ λατρεύσῃ αὐτόν, ὅσον δυσήνιος καὶ ἂν εἶναι οὗτος. Ἐξ ἄλλου δὲν φαντάζομαι τοὺς χωρικούς μας τόσον καθυστερημένους καὶ πολιτιστικῶς ἀναπήρους. Ἐκείνο, τὸ ὁποῖον διαπιστοῦται εἶναι ὅτι, τὴν χθαμαλὴν πολιτιστικὴν στάθμην τῶν χωρικῶν, ἐπαυξάνει ἡ περιφρόνησις καὶ ἀδιαφορία τοῦ διδασκάλου πρὸς τὸν δυστυχεῖ, ὁ ὁποῖος οὐδὲν πταίει διὰ τὴν κατὰστασίν του. Ἄντί, ἐπομένως, νὰ διατυπώνονται παράπονα κατ' αὐτῶν, καλὸν θὰ εἶναι κατὰ τὰ συνέδρια καὶ τὰς ἐκθέσεις αὐτῶν ν' ἀναφέρουν εὐλικρινῶς ποῖα μέτρα μετέβηον, διὰ τὴν ἀνύψωσιν τῆς πολιτιστικῆς στάθμης τῶν χωρικῶν καὶ δὴ τῶν θηλέων, ὅπου ἡ διδασκαλίσα ἀναμφισβητήτως φέρε, ἀγλαοὺς καρπούς. Ἄν ὁ διδάσκαλος καὶ ἡ διδασκαλίσα δὲν ἐμφοροῦνται ὑπὸ τοιούτων ἰδεωδῶν καὶ δὲν θυσιάσουν ὀλίγόν τι ἐκ τοῦ ἐγῶ των, εἶναι προτιμώτερον νὰ παραιτηθοῦν, διότι δὲν θὰ εὐδοκιμήσουν εἰς τὸ ἔργον των. Δὲν περιορίζομαι μόνον εἰς τὴν προσωπικότητα τοῦ διδασκάλου καὶ τῆς διδασκαλίσης, ἡ ὁποία ἴδιᾳ, δύναται νὰ κάμῃ θαύματα εἰς τὸν τομέα τοῦτον. Ἦκουσα πολλάκις ἀπὸ στόματα ἀνωτέρων λειτουργῶν τοῦ Κράτους, νὰ περιγράφουν με μελανώτατα χρώματα τὴν ἀπισθοδρομικότητα, τὰς προλήψεις καὶ τὴν χθαμαλότητα τῶν χωρικῶν. Θὰ ἔγιναν ἐπ' αὐτῶν καὶ ἐκθέσεις, αἱ ὁποῖαι θὰ εὐρίσκωνται εἰς τὰ ἀρχεῖα τῶν γραφείων. Δὲν ἤκουσα ὅμως κανέναν μέχρι τοῦδε νὰ προτείνῃ μέτρα καταπολεμήσεως καὶ ἐξυγιάνσεως πολιτιστικῆς τῶν χωρικῶν. Ἄρκοῦνται εἰς τὴν διαπίστωσιν μόνον καὶ ὄχι εἰς τὴν περιστολήν. Δὲν ἐκδίδουν διαταγὰς, με ἔλεγχον ἐπ' αὐτῶν, πρὸς ὅλας τὰς κατευθύνσεις καὶ πρὸς ὅλους τοὺς ὑπαλλήλους, καθ' ὅσον πάντες καὶ ἕκαστος τούτων δύναται νὰ ἐπιδράσῃ, ἐν τῷ κύκλῳ του, εὐεργετικῶς. Οὕτως ἡ κατάστασις θὰ διαιωνίζηται καὶ τοῦτο θὰ ἀποτελῇ στίγμα τοῦ πολιτισμοῦ τοῦ Κράτους μας. 11) Τὴν ἀδιαφορίαν τῶν Διδυμοτειχιτῶν, διὰ τὴν ἐξέωρεσιν καταλλήλου οἰκῆματος ἐν Διδυμοτείχῳ ἀλλὰ καὶ τῶν Σουφλιωτῶν ἐν Σουφλίῳ, διὰ Παρθεναγωγεῖον, ὑπὲρ ὧν ἡ Ἀδελφότης διέθετε 50 λίρας ἑτησίως, εὐρίσκω ἀληθῆ καὶ ἀποκαρδιωτικὴν, διότι εἰς τὸν τόπον αὐτόν ἡ ἀδιαφορία εὐρίσκει γόνιμον ἔδαφος καὶ καταντᾷ ἐνὸνιμὴν νόσον ἀναμεμιγμένην με κρυψίνοιαν, ὑπόλειμμα ἀνάτων τῆς δουλείας. Φαίνεται ὅτι καὶ τότε ἐπεκράτει ἡ νοσηρὰ ἀντίληψις ὅτι, ἡ μόρφωσις τοῦ γυναικείου φύλου εἶναι περιττή. Εἶδομεν ἐκθεσιν τῆς Δημογεροντίας νὰ περιλαμβάνῃ

250—300 μαθητάς ἄρρενας καὶ θήλεις ἐπὶ ἀριθμοῦ κατοίκων Ἑλλήνων, τότε, 9000. Τώρα μὲ ἡλαττωμένον ἀριθμὸν κατοίκων εἰς τὸ ἡμισυ καὶ περιορισμένην τεκνογονίαν, τὰ Δημοτικά καὶ τὸ Γυμνάσιον ἀριθμοῦν 800 καὶ ἄνω μαθητάς. Προσφάτως ἀκόμη ἐδόθη ἀνάγλυφος εἰκὼν τῆς ἀδιαφορίας ταύτης—διὰ τὴν νὰ ἀποκρύψω ;—μὲ τὸ γεγονός ὅτι τὸ Γυμνάσιον κατήντησε νὰ ἔχη ἕναν (ἀριθ. 1) μόνον καθηγητὴν καὶ τὸν ἐπιστάτην, ἡμεῖς δὲ γονεῖς καὶ κηδεμόνες, ἠνέχθημεν τὴν κατάστασιν καὶ ἀνεμέναμεν μοιρολατρικῶς τὴν Κρατικὴν ἀντίληψιν ἐπὶ τοῦ προκειμένου. Ἄς ἐπανέλθωμεν ἤδη εἰς τὸν κύριον σκοπὸν μας καὶ ἄς ἴδωμεν τί ἐπηκολούθησε καὶ πῶς ἐξειλίχθησαν τὰ σχολειακὰ πράγματα τῆς πλείως Διδυμοτείχου ειδικῶς: Βλέπουσα ἡ Δημογεροντία ὅτι οἰκονομικῶς δὲν ἠδύνατο νὰ ἀνθέξῃ, γενομένης συνεδριάσεως, ὑπὸ τὴν Προεδρείαν τοῦ Πρωτοσυγγέλλου Παναρέτου, περὶ ἐνισχύσεως τῶν πόρων τῶν σχολείων, ἐγκρίνεται διὰ τῆς ὑπ' ἀριθ. 1Β' ἀποφάσεως τῆς 25ης Σεπτεμβρίου 1883, ὅπως ἡ μὲν ἐκκλησία Παναγίας συνεισφέρῃ 40 λίρας κατ' ἔτος, ἡ τοῦ Σωτήρος Χριστοῦ 40 καὶ τοῦ Ἁγίου Ἀθανασίου 30. Ἐνισχυθέντος οὕτω τοῦ ταμείου, ἤρξατο ἡ πληρωμὴ τῶν διδασκάλων, οἵτινες ἐχώρουν κανονικῶς διδάσκοντες. Κατὰ τὰς ἀρχὰς ὁμοῦς Ἰανουαρίου τοῦ 1884, συγκαλεῖται συνεδρίασις ἐκιάκτως καὶ λαμβάνεται ἡ ὑπ' ἀριθ. Κ' ἀπόφασις τῆς 19ης Ἰανουαρίου, νὰ ἐξυγιανθῇ ἡ ἐκπαίδευσις καὶ προτείνεται ὑπὸ τοῦ Εὐσταθίου Καβάσιλα, νὰ γίνῃ συνέλευσις, μὲ ἐμβριθεστέραν ἐξέτασιν, τὴν προσεχῆ Κυριακὴν. Ἐπιτευχθείσης συνεισφορᾶς τὴν 3ην Φεβρουαρίου 1884, λαμβάνεται ἀπόφασις ὑπ' ἀριθ. ηθ', δι' ἧς παύεται ὁ Σουλίδης, ὁ πολὺς διευθυντής, δι' ἀσύγνωστον διαγωγὴν. Ἐχων ὁμοῦς οὗτος εἰς χεῖρας τοῦ συμβόλαιον, ὅπερ συνετάχθη κατὰ τὴν πρόσληψίν του, ἀπαιτεῖ ὅλους τοὺς μισθοὺς του, δι' ὀλόκληρον τὸ σχολικὸν ἔτος. Ἡ Δημογεροντία κωλυομένη ν' ἀντιτάξῃ ἄρνησιν, ἐπεδίωξε συμβιβαστικὴν λύσιν καὶ τέλος ἐν θεωρυβῶδει ἐπαναληπτικῇ συνεδριάσει τῆς 7ης Μαρτίου 1884 ὑπ' ἀριθ. ηζ', ἐξοφλεῖται μὲ λίρας 15, σχίζονται τὰ συμβόλαια καὶ λήγει αἰσιῶς ἡ ὑπόθεσις Σουλίδου, διευθυντοῦ ἐπὶ ἕν τετράμηνον, τῆς νεωστὶ ἰδρυθείσης Ἀσιατικῆς Σχολῆς, τοῦ τοσαύτην ἀσύνετον διαγωγὴν ἐπιδειξαμένου. Τὴν ἀπόφασίν τῆς ταύτης ἡ Δημογεροντία καὶ τὸ δικαιολογητικὸν τῆς ἀπολύσεως τοῦ διευθυντοῦ τῆς Σχολῆς, ἀπέστειλε πρὸς τὴν Ἀδελφότητα, ἀναπτύξασα ἐκτενῶς τὰ περὶ ἀντικαταστάσεως τοῦ παυθέντος Σουλίδου. Ἀνεφέρθη ἐπίσης ὅτι, κληθεὶς οὗτος πολλάκις καὶ νοθετηθεὶς δὲν ἐσυνετίσθη καὶ ἐζήτησεν ἡ Δημογεροντία ἄλλον διευθυντήν. Ἡ Ἀδελφότης, διὰ τῆς ἀπὸ 12ης Φεβρουαρίου 1884 ἐπιστολῆς τῆς, ἐγκρίνει τὴν ἀπόφασιν τῆς Δημογε-

ροντίας και συνιστᾷ τὸν Στεφανίδην, συγκεντρώνοντα πολλά προσόντα, μὲ 60 λίρας ἐτησίως καὶ γνωρίζει ὅτι πρόσθετος δαπάνη διὰ τὸν σκοπὸν τοῦτον ἢ διὰ συμπλήρωσιν προσωπικοῦ δὲν ἐπιτρέπεται, διότι Κοινότης μὲ 1000 οἰκογενείας περίπου, δύναται νὰ διατηρήσῃ τοὺς διδασκάλους τῆς, αἱ δαπάναι δὲ αὐτῶν δὲν εἶναι δυσβάστακτοι. Ζητεῖ πληροφορίας πότε γίνεται ἔναρξις μαθημάτων καὶ λήξις αὐτῶν. Πότε γίνονται αἱ ἐνιαυτοὶ ἐξετάσεις καὶ συνιστᾷ ὅπως ὀρίζονται αὐταὶ εἰς ἐποχὴν, ὥστε νὰ συμπίπτουν μὲ τὰς θερινὰς ἀσχολίας τῶν κατοίκων τῆς πόλεως καὶ χωρίων. Αἱ ἐξετάσεις αὗται δεόν νὰ διεξάγωνται πανηγυρικά. Γνωρίζει ἐπίσης ὅτι ὁ Καίμακάμης (ἑπαρχος) Χάφσας, ζητεῖ τοὺς τίτλους τῶν διδασκάλων. Τοῦτο ὅμως δὲν εἶναι δυνατόν νὰ γίνῃ μέχρις ἐπιλύσεως τοῦ Πατριαρχικοῦ ζητήματος (τοῦ Πατριάρχου Ἰωακείμ Δ΄ παραιτηθέντος). Κατὰ τὸ σχολικὸν τοῦτο ἔτος ἐνεγράφη ἐν τῷ βιβλίῳ ἐξόδων τοῦ σχολείου, δαπάνη ἀρκειῶν γροσίων δι' ἀξίαν χάνδρων καὶ ἐμπρισιμίου, ὡς καὶ ἄλλων ὕλικῶν χειροτεχνίας. Μᾶς δίδεται ὅθεν ἢ εὐκαιρία καὶ πάλιν νὰ τονίσωμεν ὅτι ἡ χειροτεχνία τὴν ἐποχὴν ἐκείνην εἰσῆχθη εἰς τὰ σχολεῖα δι' ἐκμάθησιν ὑπὸ μαθητῶν τοῦ κεντήματος καὶ ἄλλων ἐργοχειρῶν ἀξίας σοβαρᾶς, διότι τὰ προϊόντα ταῦτα ἦσαν ἀληθῆ κομψοτεχνήματα καὶ ἐνίσχουν τοὺς πόρους τῶν σχολείων διὰ λαχειοφόρου ἀγορᾶς τούτων εἰς πολὺ ὑψηλὰς τιμὰς, λόγῳ τῆς σοβαρότητος τῆς τέχνης των. Ἡ καλλιγραφία ἦτο τὸ κατ' ἐξοχὴν μάθημα, διότι τότε ὁ καλλιγράφος προσελαμβάνετο ὑπάλληλος ὀπουδῆιστε. Ἐδίδετο σημασία μεγίστη καὶ ἐβαθμολογεῖτο βάσει λευκώματος τῆς ὄλης κατὰ τὸ ἔτος ἐπιδόσεως τῶν μαθητῶν, γραμμῶν μικρῶν, κεφαλαίων, εὐθυγραμμῶν, Γοιθικῶν, Κωχικῶν, διπλῶν κ.τ.λ., τιθέμενον ὑπ' ὄψιν τῆς ἐξεταστικῆς ἐπιτροπῆς κατὰ τὰς ἐνιαυσίους ἐξετάσεις, δεδεμένον καλλιτεχνικῶς διὰ ταινίας κυανῆς καὶ ἀναγράφον ἐπὶ τοῦ ἐξωφύλλου τὸ ὄνομα τοῦ μαθητοῦ ἐν πλαισίῳ συνερραμμένῳ μὲ τὴν ταινίαν. Τώρα ἡ γραφομηχανὴ ἐξετόπισε τὴν Καλλιγραφίαν καὶ εἰς τὰ Δημοτικά γίνεται τὸ μάθημα τοῦτο ὡς δευτερεύον. Ἡ Δημογεροντία διὰ συνεδριάσεως τῆς 20 Ἰουλίου 1884 ἀριθ. λε' καθορίζει τὸ οἶκημα τοῦ Παρθεναγωγείου ἦτοι: «τὸ ἄνω μέρος τῆς τέως Ἑλληνικῆς Σχολῆς, πλὴν τῆς διδασκαλίας, νὰ χρησιμεύσῃ (μία αἴθουσα) διὰ κατοικίαν τῆς παρθεναγωγοῦ, μὴ ἐξευρεθέντος ἄλλου οἰκήματος». Τὴν ἐποχὴν ἐκείνην φαίνεται ὅτι ἡ κοσμικὴ κίνησις δὲν ὑστέρει εἰς Διδυμότειχον. Θίασος ἐλθὼν, ἠτήσατο τὴν αἴθρυσαν τῆς Ἀστικῆς Σχολῆς Παναγίας διὰ νὰ δώσῃ παραστάσεις ὑπὸ τὴν προστασίαν τοῦ Μουτσαρῆφ Τζῶρτζη πασᾶ. Ὁ θίασος οὗτος ἔδωκε παράστασιν καὶ ὑπὲρ τῶν ἐκπαιδευτηρίων τῆς πόλεως καὶ δευτέραν εἰς τὴν αἴθρυσαν τοῦ

Παρθεναγωγείου. Τὸ συλλεγὲν ποσὸν ἔξ 104 μετζιτιῶν, ἦτοι 21 λιρῶν περίπου, παρεδόθη εἰς τὴν Ἐφορεῖαν, ἵνα τὸ διανείμῃ εἰς τὰ σχολεῖα τῆς πόλεως. Πλὴν τοῦ πεσοῦ τούτου εἶχον πρὸς εἰσπραξίν ἐκ διαθέσεως εἰσιτηρίων πολλὰ ἀκόμη μετζιτῖα. Τὸ ποσόν, τὸ ὁποῖον διὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἦτο ὑπέρογκον, μᾶς διδῆι τὸ στοιχεῖον νὰ σχηματῖσωμεν τὴν γνώμην ὅτι οἱ κάταικοι Διδυμοτείχου εὕρισκοντο εἰς ἀνθηρὰν οἰκονομικὴν κατάστασιν καὶ ἡ προσφορά τῶν αὐτῆ ἔναντι τῆς ψυχαγωγίας τῶν δὲν ἦτο εὐκαταφρόνητος. Διδάσκαλοι τὴν ἐποχὴν αὐτὴν φέρονται οἱ Σ. Τζαρίδης καὶ Ε. Ποπέσκος. Τὴν 12ην Αὐγούστου 1884 διὰ τῆς ὑπ' ἀριθ. λη' πράξεως τῆς Δημογεροντίας, προσλαμβάνεται διδάσκαλος καὶ ψάλτης ὁ Κωνσταντῖνος Παπαγιαννόπουλος, ἀντὶ γροσιῶν 475 μηνιαίως. Διὰ τῆς αὐτῆς ἐπίσης ἀποφάσεως, προσλαμβάνεται διδάσκαλος τῆς Τουρκικῆς ὁ Δημήτριος Χρηστάκης καὶ τῆς Γαλλικῆς ὁ Λεοντοπούλος, ἀντὶ τεσσάρων μετζιτιῶν μηνιαίως ἕκαστος. Ὡς νὰ μὴ ἦρκει ἡ οἰκονομικὴ δυσχέρεια εἰς τὰ σχολεῖα μας, παρουσιάζεται καὶ ἡ Τουρκικὴ κυβέρνησις, ζητοῦσα 80 λίρας διὰ τὴν ἴδρυσιν Ἀνωτάτης Γενικῆς Ὀθωμανικῆς Σχολῆς, διὰ διαταγῆς τοῦ Μουτεσσαρίφη Διδυμοτείχου, καὶ δίδονται αὐταὶ ἐκ τοῦ ὑστερήματος τοῦ Κοινοτικοῦ ταμεῖου διὰ τῆς ὑπ' ἀριθ. ΜΔ' 25ης Νοεμβρίου 1884 ἀποφάσεως. Τὸ διδακτήριον τῆς Σχολῆς ταύτης ἀνηγέρθη ἐπὶ οἰκοπέδου, ὅπου εἶναι σήμερον τὸ Δημαρχεῖον, ὠραῖον, μὲ ἀνοικτὸν ὀρίζοντα καὶ πληροῦν τοὺς ὄρους τῆς ὑγιεινῆς, δεσπόζον ὀλοκλήρου τῆς πόλεως. Τοῦτο, ὡς θὰ ἴδωμεν, κατηδαφίσθη κατόπιν καὶ ἀνηγέρθη ἑτέρα Σχολὴ μεγαλοπρεπῆς ὑπὸ τοῦ τυράννου Καϊμακάμη Ἀλῆ-Γκαλίπ κατὰ τὸ 1914—15, ὅστις ὑπῆρξεν ἡ μάστιξ τοῦ Ἑλληνισμοῦ, ἀλλὰ καὶ ρέκτης καὶ ρηξικέλευθος εἰς ἔργα κοινῆς ὠφελείας. Μὲ τὴν ἔναρξιν τοῦ 1885 τὸ πρῶτον συνέρχεται ἡ Δημογεροντία τὴν 20ὴν Ἰανουαρίου καὶ διὰ τῆς 20ῆς ἀποφάσεώς της ἀποφασίζει νὰ εἰσαχθῆ καὶ πάλιν τὸ μάθημα τῆς ἐκκλησιαστικῆς μουσικῆς, μὲ ἠύξημέναις ὥρας διδασκαλίας. Τὸ μάθημα τοῦτο, ὡς γνωστόν, ἐπὶ Τουρκοκρατίας ἦτο τὸ κυριαρχοῦν. Οἱ γονεῖς τῶν μαθητῶν ἐσεμνύοντο ὅταν ἤκουον τοὺς υἱοὺς τῶν νὰ ψελλίζουσιν ἐκκλησιαστικά τροπάρια ἢ νὰ ἀναγινώσκουσιν τὸν Ἀπόστολον. Ἡ τάσις αὐτὴ ἦτο κληρονομία μεταδιδομένη ἀπὸ γενεᾶς εἰς γενεάν καὶ εἶχε τὴν ἐπωφελῆ πλευρὰν της, διότι δι' αὐτῆς ἀνεπτύσσεται τὸ θρησκευτικὸν αἴσθημα εἰς βαθμὸν ὑπέρτατον καὶ ἐξεδηλοῦτο διὰ τακτικοῦ ἐκκλησιασμοῦ καὶ παρακολουθήσεως τῶν ὕμνωνδιῶν καὶ διαφόρων τροπαρίων. Ἐνεκα τούτου οὐδεὶς τῶν πρὸ ὀλίγων ἐτῶν γερόντων ἠγγύει τὴν ἐκκλησιαστικὴν μουσικὴν καὶ ψαλμῶδιον. Ἀλλὰ καὶ ἡ ἐκ τούτου ἔθνικὴ ὠφέλεια δὲν πρέπει νὰ παραγνωρισθῆ, ἀφοῦ θρησκεία καὶ

Πατρίς ἦσαν σύμπλεγμα συνυφασμένον καὶ ἡ ὠφέλεια αὕτη συνετελεῖτο ἀβιάστως καὶ ἴσως ἀσυνειδήτως παρὰ τοῖς ἀγραμμάτοις. Αἱ ἐκκλησῖαι ἦσαν μεστὰὶ ἐκκλησιασματος, ἀπὸ ὀρθοῦ βαθέως, ὅπερ παρηκολούθει τὴν θείαν λειτουργίαν μὲ κατάνυξιν καὶ εὐλάβειαν καὶ συντετριμμένην καρδίαν. Προσηλοῦντο πρὸς τὸν Θεάνθρωπον καὶ παρεκάλουν ἐνδομύχως ν' ἀπαλλαγῶν τῆς δουλείας, ν' ἀποκτήσουν τὸ πρῶτιστον ἀγαθόν, τὴν ἐλευθερίαν. Καὶ εἰσηκούσθη ἡ παράκλησις των, δοθείσης ἐλευθερίας κατόπιν τόσων ἀγώνων τοῦ Ἔθνους. Ἄλλὰ νῦν οἱ ἐκκλησῖαι κεναί. Ποῦ ὁ ζήλος τῶν γονέων τῶν ἐκκλησιαζομένων καὶ κρατούντων ἐκ τῆς χειρὸς τὰ τέκνα των, διδόντων τὸ παράδειγμα εἰς τοὺς νεοσσοὺς των; Τώρα ἀγωνίζεται ὁ ἱεροψάλτης νὰ συγκρατήσῃ δύο ἰσοκράτας. Δὲν εἶναι ὁμοῦς τοῦ παρόντος σκοποῦ ἡ ἐπέκτασις ἐπὶ τοῦ θέματος τούτου. Τὴν αὐτὴν ἐποχὴν καὶ κατὰ μῆνα Μάρτιον τοῦ 1885, καλεῖται ὁ διευθυντὴς ἐνώπιον τῆς Δημογεροντίας ν' ἀπολογηθῇ, διὰ φράσεις ἀσεβεῖς διασπαρείσας ὑπ' αὐτοῦ. Εὐτυχῶς ἡ Δημογεροντία περιωρίσθη εἰς ἐπίπληξιν τοῦ διευθυντοῦ καὶ δὲν προέβη, ὡς ἔλλοτε, εἰς παῦσιν αὐτοῦ καὶ ταλαιπωρίαν τοῦ σχολείου ἄνευ κεφαλῆς.

Πάλιν οἱ Βούλγαροι. — Οἱ Βούλγαροι, ἵνα δρῶσιν ἀσφαλέστερον καὶ ἀποτελεσματικώτερον, διώρισαν εἰς Ἀδριανούπολιν, παρανόμως, διάδοχον τοῦ Σχισματικοῦ Ἐπισκόπου Συνεσίου, κάποιον Στουγιάννην, ὁ ὅποιος ἐν τῇ περιβολῇ τοῦ κληρικοῦ ἀπέκρυπτε σατανικὸν προπαγανδιστὴν τοῦ Κομιτάτου. Πρῶτη του ἐνέργεια ὑπῆρξεν ἡ ἐξαπόλυσις ἐγκυκλίου, δι' ἧς προέτρεπε τοὺς σχισματικούς ἱερεῖς νὰ λειτουργοῦν δωρεάν, διὰ δὲ βαπτίσεις, γάμους, κηδείας κ.τ.λ. νὰ μὴ πληρώνωνται. Ὁ σκοπὸς ἦτο γνωστός. Εἰς γάμος ἄνευ πληρωμῆς ἐπειτεύχθη ἐν Διδυμοτείχῳ, παρὰ μὲ ἀφελεῖ οἰκογενεῖα, χωρὶς νὰ γνωρίζῃ αὕτη τί ἐπεδιώκετο μὲ τὴν ἐνέργειαν αὐτὴν. Ὅτε ὁμοῦς ὁ τελέσας τὸν γάμον ταῦτον ἐκλήθη εἰς τὴν Μητρόπολιν καὶ ἔμαθε τί ἐπεδιώκετο καὶ τὸν σκοπὸν τῆς προπαγάνδας, ἐζήτησε μετὰ δακρύων νὰ ἐπαναληφθῇ τὸ μυστήριον κατὰ τοὺς ὀρθοδόξους ἐκκλησιαστικούς κανόνας. Οὕτω καὶ ἐγίνε. Τὸ ἀπόγευμα τῆς ἰδίας ἡμέρας ὁ Π. . . ἐστεφανώθη μὲ Ἑλληνα ἱερέα. Ἐκ τῆς ἀφορμῆς ταύτης ἀπεφασίσθη νὰ ἀναγνωσθοῦν γράμματα εἰς τὰς ἐκκλησίας τῆς Μητροπόλεως, προτρέποντα τοὺς χριστιανοὺς ὀρθοδόξους νὰ μὴ παραπλανῶνται εἰς τοιοῦτου εἶδους πηγίδας. Διὰ δὲ τῆς ΝΒ' ἀποφάσεως ἐγένετο δεκτὸν ὅπως συνταχθῇ ἀναφορὰ πρὸς τὸν Βαλῆν (Γενικὸν Διοικητὴν) Ἀδριανουπόλεως, διὰ τοῦ Καϊμακάμη Διδυμοτείχου, καὶ νὰ ζητηθῇ ἡ ἀπομάκρυνσις τοῦ παρανόμως τοποθετηθέντος αὐτοῦ Βουλγάρου Ἐξαρχικοῦ Μητροπολίτου. Ἐνῶ ὁμοῦς τοιαύτη ἐλαμβάνετο ἀκόφα-

σις, γίνεται Ε' συνεδρίασις τὴν 17ην Μαΐου ἐν τῇ Μητροπόλει καὶ ὁ Σεβασμιώτατος Μητροπολίτης λαβὼν τὸν λόγον λέγει: «Πρὸ τινῶν ἡμερῶν μαθὼν ὅτι, ἦλθεν ὑψηλὴ διαταγὴ ἵνα ἰδρῶσαι οἱ Βουλγάροι σχολὴν ἐν Διδυμοτείχῳ, ἀνέμενον νὰ ἴδω ἂν ὄντως ἀληθεύῃ τοῦτο, διότι οὐδένα οὐδέποτε ἐποίησάτο μοι λόγον ὁ Καϊμακάμης (Ἐπαρχος) [Ὁ Μουτεσαρίφης Τζῶρτζη πασᾶς, ὅπως εἶπομεν ἄλλοῦ, ἀνεκλήθη, τῇ ἐνεργείᾳ τῶν Βουλγάρων καὶ τὸ Διδυμότειχον ὑπεβιάσθη ἀπὸ Μουτεσαριφλίκ (Νομαρχίαν) εἰς Καϊμακαμλίκ (Ἐπαρχίαν)]. Ἀκολούθως ἔμαθον ὅτι καὶ διδάσκαλος, πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον, ἀπεστάλη ὑπὸ τοῦ ἐν Ἀδριανουπόλει παρανόμως διαμένοντος Βουλγάρου Σχισματικοῦ Ἀρχιερέως καὶ ὅτι ἐσχάτως ἡ ἐνταῦθα διοίκησις ἔδωκεν αὐτῷ τὴν ἄδειαν νὰ ἀνοίξῃ σχολὴν. Ἄμα τοῦτο βεβαιωθείς, ἔσπευσα ἀπὸ καθήκοντος, νὰ μετακαλέσω τοὺς ἐνταῦθα ἱερεῖς καὶ καταστήσω αὐτοὺς προσεκτικούς καὶ ἐνεργητικούς, δοὺς αὐτοῖς τὰς δεούσας ὁδηγίας πρὸς ἀποσβῆσιν τοῦτου τοῦ κακοῦ, διὰ τὸν φιλήσυχον τοῦτον τόπον. Οὐχ ἤτιον καὶ αὐτὸς πνευθεὶς πρὸς τὸν Καϊμακάμην καὶ μαθὼν παρ' αὐτοῦ ὅτι ἔχει ἐντονον διαταγὴν τῆς Διοικήσεως Ἀδριανουπόλεως διέταξε νὰ ἀνοιχθῇ ἡ σχολὴ αὕτη, ἀφοῦ παρετήρησε τὸ Βουλγάρου διδασκάλου τὰ ἔγγραφα καὶ εὔρεν αὐτὰ ἐπιτεκνωμένα ὑπὸ τῆς ἐν Ἀδριανουπόλει ἐκπαιδευτικῆς πολιτικῆς ἐπιτροπῆς καὶ ὅτι ἄλλως δὲν ἠδύνατο νὰ πράξῃ. Βλέπων ὅτι εἰς μάτην συζητῶ διὰ πράγματα, λέγει ὁ Σεβασμιώτατος, ὑψίστης σημασίας ἀφορῶντα αὐτὴν τὴν ὑψηλὴν Κυβέρνησιν, ἀπῆλθον ἀπ' αὐτοῦ. Συνεπῶς καθῆκον μου ποιμαντορικόν ἐθεώρησα, ὅπως ἀναγνωσθοῦν ἐπ' ἐκκλησίαις γράμματα προτρεπτικά, ὅπως μὴ ἐξαπατηθοῦν οἱ γονεῖς καὶ στείλωσι τὰ ἄθῳα τέκνά των εἰς τὴν σχολὴν ταύτην καὶ ἂν τινες τὰ ἐνεγραψαν νὰ τὰ ἀποσύρῳσιν ἀπὸ τοῦ Σχισματικοῦ τοῦτου καὶ ἀποκεκηρυγμένου ὑπὸ τῆς Μητρὸς Ἁγίας Ἐκκλησίας, ὡς σταλέντος, ὑπὸ Σχισματικοῦ Ἀρχιερέως, διδασκάλου καὶ δεύτερον νὰ ἐνθαρρύνω τὰ εὐσεβῆ μου ἐν Κυρίῳ τέκνα, νὰ μένωσι πιστὰ εἰς τὴν μητέρα αὐτῶν ἐκκλησίαν τὴν ὀρθόδοξον καὶ μὴ δίδωσι προσοχὴν εἰς τοὺς ἀπονενομημένους καὶ καυτηριασμένους τὴν συνείδησιν προστάτας τῆς παρασυναγωγῆς ταύτης, ἥτις οὐδένα σκοπὸν ἄλλον ἔχει, ἢ τὸν προσηλυτισμὸν καὶ τὴν ἀποπλάνησιν τῶν ἀπλουστέρων ἀπὸ τῶν πατρῶων». Τὰς πατρικὰς συμβουλὰς τῆς Α. Σεβασμιότητος ἅπαντες ἀποδεχθέντες ὡς δικαίας καὶ ἀπορροούσας ἀπὸ τοῦ ποιμαντορικοῦ καθήκοντος, ὑπεσχέθησαν ὅτι εἰς τοῦτο θὰ ἐνεργήσωσι τὸ θέον, πρὸς πρόληψιν ἐνδεχομένων περιστατικῶν ἐν τῇ φιλησύχῳ αὐτῶν Πατρίδι.

Ἡ ἔκδοσις ἀδείας περὶ λειτουργίας σχολείου Βουλγαρικοῦ, ἦτο παράνομος διότι δὲν ὑπῆρχεν ἀριθμὸς Βουλγάρων ἐγκατεστημένων

ἐν Διδυμοτείχῳ πρὸς δικαιολογίαν ἰδρύσεως σχολείου. Τὸ Κομιτάτον, τὸ ὁποῖον ἔδρα ἀπὸ τότε ἀκόμη, κατέβαλε μυρίας προσπαθείας καὶ δι' ἀπαιτηλῶν ὑποσχέσεων καὶ χρήματος ἀφθόνου, προέτρεπεν ἀφελεῖς πτωχοὺς νὰ ἐγγράψωσι τὰ τέκνα των εἰς τὸ σχολεῖον, μόνον καὶ μόνον, διὰ ν' ἀγκιστρωθοῦν καὶ ἀρχίσουν νὰ προπαγανδίζουν ἐντονώτερον. Τὴν ἄδειαν αὐτήν, τίς οἶδε, κατόπιν πόσων δωροδοκιῶν καὶ πόσου χρυσοῦ τὸ Κομιτάτον ἐξεμαίευσεν ἀπὸ τὸν Βαλῆν Ἀδριανουπόλεως, ὅστις, ὡς θὰ ἴδωμεν παρακάτω καὶ ἄλλας ἐκδουλεύσεις παρέσχεν εἰς τοὺς Βουλγάρους. Ἐξ ἀντιθέτου ὁ Καϊμακάμης Διδυμοτείχου, πλησιέστερον πρὸς τὰ πράγματα εὐρισκόμενος καὶ μὴ πλησιασθεὶς εἰσέτι ὑπὸ τοῦ Κομιτάτου, δὲν ἤτο, ὡς φαίνεται διατεθειμένος νὰ ὑποστηρίξῃ τὴν παράνομον αὐτὴν ἐνέργειαν ὑπὲρ τῶν Βουλγάρων, ἀλλ' ἐδεσμεύετο ὑπὸ τῆς ἐντάνου διαταγῆς τοῦ Βαλῆ. Παραδείγματα τοιαῦτα δωροδοκιῶν Τούρκων ἀνωτέρων καὶ κατωτέρων ἐσημειοῦντο πολλά τὴν ἐποχὴν ἐκείνην, καθὼς καὶ μετέπειτα ἀκόμη, κατὰ τὸν Μακεδονικὸν ἀγῶνα, πρὸς προσαιτερισμὸν ἄλλοτε μὲν τῶν Βουλγάρων καὶ ἄλλοτε ἐνίων Ἑλλήνων προδοτῶν. Ἄλλωστε τὴν διένεξιν αὐτὴν τοῦ σχίσματος ἔβλεπον οἱ Τούρκοι εὐμενῶς, διότι ἐθεώρουν ταύτην ὡς ἦταν τῶν ἀπίστων, ἀγνοοῦντες διὲ ἡ ἀνηρωχία ἐν τῷ κράτει τῶν εἶχε δεῖν ἄντικτυπον καὶ λίαν ὀλέθριον, ὡς ὑποσκάπτουσα τὰ βάθρα τῆς Διοικήσεώς των, ὡς ἀπεδείχθη. Ὁ Μητροπολίτης ἐν τῇ ΣΤ' συνεδριάσει τῆς 24ης Μαΐου 1885, προτείνει ὅπως ἰδρυθοῦν δύο νηπιαγωγεῖα, τὸ ἐν εἰς Κιοπροῦ (Γέφυραν) ἢ Ταμπάχανα, Ταμπακιά (Βυρσοδεφεῖον) καὶ τὸ ἄλλο εἰς Ζιντζιρλή μαχαλεσῆ (ὅπου τὸ σημερινὸν ἡρώων). Τὸ νηπιαγωγεῖον Κιοπροῦ θὰ συνετηρεῖτο, εἶπεν, ἐξ ἰδίων του. Ἡ ἐνέργεια αὕτη ἦτο εὐστοχωτάτη, διότι αἱ συνοικίαι αὗται, μακρὰν τοῦ κέντρου εὐρισκόμεναι διετέλουν ὑπὸ τὸ κράτος τῆς ἀμαθείας καὶ ἀγραμματοσύνης, δὲν ἦτο δέδυνατὸν νὰ μεταβαίνουν τὰ νήπια εἰς τὰ ἐν Καλὲ ἢ Κουγιουμτζῆ νηπιαγωγεῖα, οὔτε εἰς τὰ ἐν Ἀρναούτ μαχαλεσῆ καὶ Ταταρλάρ λειτουργοῦντα τοιαῦτα. Ἡ αἰτησις, δι' ἧς ἐζήτησαν οἱ Ρωμαῖοι (Ἑλληνας) νὰ λειτουργήσουν τὰ δύο ταῦτα νηπιαγωγεῖα διεβιβάσθη εἰς Καϊμακάμην Σουλεϊμάν Φετχῆ, διὰ τῆς ὑπ' ἀριθ. 243 εὐμενοῦς εἰσηγητικῆς ἀναφοράς. Τὴν ἐποχὴν αὐτὴν δημιουργεῖται πάλιν ἀναστάσις εἰς τὰ μέλη τῆς Δημογεροντίας, διότι πληροφοροῦνται διὲ ὁ Λεοντόπουλος, διευθυντῆς τοῦ Παρθεναγωγείου, πρόκειται νὰ συμφωνηθῇ εἰς Καλλιπελιν καὶ τοῦτο εἰκάζεται ἐκ τοῦ γεγονότος διὲ ἀπεφάσισε νὰ στείλῃ τὴν θυγατέρα του ἐκεῖ πρὸ τῆς λήξεως τοῦ σχολικοῦ ἔτους. Πόσος φόβος ἐκυρίευσεν τὴν Δημογεροντίαν δι' ἀποχώρησιν ἐνός διευθυντοῦ!! Εἶναι ἀληθές ὅτι, οἱ διευ-

θουνται είχαν την ευθύνην, καθώς και πάντοτε, της ευρύθμου λειτουργίας ενός σχολείου. Ποτέ οὔτοι ἢ οἱ διδάσκαλοι δὲν ἀπεμακρύνοντο τῆς θέσεως των διαρκούντος τοῦ σχολικοῦ ἔτους, ἐκτός ἂν παρουσιάζετο ἐξαιρετικὴ περίπτωσις ἀντικαταστάσεως κανενὸς ἢ ἀποχωρήσεως τοῦ ἰδίου λόγῳ ὑσθενείας, καί, εἰρήσθω, τὸ σχολικὸν ἔτος ἦτο δεκάμηνον, ἀρχόμενον τὴν 1ην Σεπτεμβρίου καὶ λήγον τὴν 30ὴν ἀκριβῶς Ἰουνίου, καθ' ἣν ἐγίνοντο αἱ προφορικαὶ ἐξετάσεις. Ἐπὶ τῆς ἀνωτέρω ὑποθέσεως λυποῦνται οἱ Δημογέροντες διότι διὰ τὸ ἐπιόν ἔτος θὰ παρουσιασθῆ ἄλλιν κενὸν εἰς τὴν ἐκπαίδευσιν. Συνέρχονται εἰς συνεδρίασιν καὶ ἀποφασίζουσιν νὰ καλέσουν τὸν Λεοντόπουλον νὰ τὸν ἐρωτήσουν ἂν ἔχη τοιαύτην πρόθεσιν. Ἐπειδὴ ἐπιβεβαιωταὶ τοῦτο ὑπὸ τοῦ ἰδίου καὶ διότι ἐθεωρεῖτο ἀπαραίτητος ἡ παρουσία τοῦ διδασκάλου, ἀποφασίζεται, λόγῳ τῆς ἐκρύθμου καταστάσεως, διὰ τῆς ὑπ' ἀριθ. Θ' πράξεως, ὅπως οἱ διδάσκαλοι μὴ ἀπομακρυνθοῦν τῆς θέσεως των κατὰ τὸ θέρος, ἀλλὰ νὰ ἐξακολουθήσουν διδάσκοντες τὰς προμεσημβρινὰς μόνον ὥρας, βάσει προγράμματος εἰδικῶς καταρτισθησομένου. Διὰ τῆς συνεδριάσεως δὲ τῆς 17ης Ἰουνίου ὀρίζεται ἐξεταστικὴ ἐπιτροπὴ, διὰ τὴν ἐξετάσιν τῶν μαθητῶν ἐπὶ τῇ λήξει τῶν μαθημάτων τὴν 30ὴν Ἰουλίου καὶ ἐκλέγονται τοιοῦτοι, οἱ ἐν τῷ Τουρκικῷ Στρατῷ ὑπηρετοῦντες δύο ὁμογενεῖς ἰατροί, Θεοδωράκης ἐφέντης καὶ Χρηστάκη ἐφέντης ὡς καὶ οἱ Κωστάκης Γεωργίου (Γκανῆ - βέης) ἐκ Διδυμοτείχου, καὶ Θεόφιλος Καβάσιλας κάτοικος ὁμοίως. Τὸ «Κακουργοδικεῖον» !! κατηγορήσθαι ἀπὸ τούτων ἀνωτέρω, πιθανὸν ὀρκισθέντας καὶ ἐπὶ τοῦ ἱεροῦ Εὐαγγελίου θέντας τὰς χεῖρας, ὥστε νὰ δεσμεῦωνται νὰ ἐπιπορκήσωσιν ἐπὶ τοῦ ἀνατεθέντος αὐτοῖς τόσον ὑψηλοῦ καθήκοντος. Οἱ μαθηταὶ τῶρα θὰ ἔχουσιν ἐνώπιόν των δύο ἀξιωματικοὺς Τούρκους, δηλ. ὁμογενεῖς μὲ περιβολὴν στρατιωτικὴν, μὲ στίλβοντα ὑποδήματα καὶ ἀπαστραπτούσας ἐπωμίδας καὶ θὰ ἀπαντοῦν δυστυχῶς εἰς τὰς βροχηδὸν ἐρωτήσεις αὐτῶν καὶ τῶν συνεπικούρων δύο ἐντοπιῶν μελῶν, ὀρματιζόμενοι τὴν δευτέραν παρουσίαν καὶ θὰ λέγουν ἐνδομύχως μὲ τὴν παιδικὴν γλῶσσαν «παρελθέτω ἀπ' ἐμοῦ τὸ ποτήριον τοῦτο!!». Ἐκρίνετο ὁμοῦς ἡ τύχη τῆς Θεᾶς Σοφίας. Ἐχρειάζετο αὐστηρότης, ἐξονόχισις τῆς διδαχθείσης ὕλης καὶ ἀμεροληψία. Ἐπρεπε καὶ ὁ μαθητὴς τῆς Α' καὶ Β' τάξεως νὰ λάβῃ ἐπαξίως ἐνδεικτικὸν προσαγωγῆς καὶ θὰ ἐπετυγχάνετο τοῦτο μόνον μὲ αὐστηρότητα καὶ ἐξέτασιν. Κατὰ τὴν ἀνωτέρω συνεδρίαν τῆς 17ης Ἰουνίου 1885, δημιουργεῖται καὶ ἐν ἐπεισόδιον, μεταξὺ Μητροπολίτου Μεθοδίου καὶ Προέδρου τῆς νεοσυσταθείσης εὐεργετικῆς Ἀδελφότητος Διδυμοτείχου (παρρητήματος τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει). Ὁ Πρόεδρος

της Ἀδελφότητος προτείνει ὅπως, ἀντὶ τῆς συντηρήσεως τοῦ ἐν Κιοπροῦ νηπιαγωγείου ὑπὸ τοῦ Μητροπολίτου, καλὸν εἶναι νὰ συντηρηθῆ ὑπ' αὐτοῦ τὸ ἐν Ζιντζιρλή καὶ τὸ τοῦ Κιοπροῦ νὰ ἐγκαταλειφθῆ. Ὁ Μητροπολίτης ὀνθίσταται καὶ λυπεῖται, διότι ἡ Ἀδελφότης δὲν θέλει νὰ ἀναλάβῃ τὸ ἐν ἐκ τῶν νηπιαγωγείων ὑπ' εὐθύνην της. Τέλος διευθετεῖται τὸ ζήτημα, ὑποχωρήσαντος τοῦ Προέδρου, καὶ ἐπικρατοῦν οὕτως αἱ ἀπόψεις τοῦ Μητροπολίτου.

Ἄλλη σκανδαλώδης ἐνέργεια τῶν Βουλγάρων.— Βλέποντες οἱ Βούλγαροι ὅτι, τὸ σχέδιον καταλήψεως τοῦ Μετοχίου Ἁγίου Χαραλάμπους ἀποτυγχάνει, ἔστρεψαν τὴν προσοχὴν των πρὸς τὸ παρεκκλήσιον τοῦ Ἁγίου Νικολάου, ἐν τῷ Κέντρῳ τῆς πόλεως καὶ παρὰ τὴν ἄλλοτε ἀνθοῦσαν ἀγορὰν. Πέριξ αὐτοῦ ὑπῆρχον γήπεδα, τὰ ὅποια ἐδωρήθησαν ὑπὸ διαφόρων κατόχων εἰς τὸ παρεκκλήσιον τοῦτο τοῦ Ἁγίου Νικολάου. Ἐκ τῶν γηπέδων τὸ ἐν ἐδωρήθη ὑπὸ τῶν Ἀδελφῶν Ζαννῆ, διατηρούντων πλησίον καφενεῖον καὶ πανδοχεῖον. Ἔτερον πάλιν, τὸ καὶ μεγαλύτερον, ἐδωρήθη ὑπὸ τοῦ Ἐμίν-βη, Τούρκου προὔχοντος, εἰς τὴν ὀρθόδοξον Κοινότητα, ἀγνωστον διὰ ποίαν αἰτίαν καὶ διὰ τακτικοῦ τακρίριου (συμβολαίου). Οἱ Βούλγαροι μαθόντες ὅτι ἤρχισαν ἐργασίαι περιμυρνώσεως τῶν γηπέδων καὶ νομίζοντες ὅτι πρόκειται περὶ ἀνεγέρσεως σχολῆς ἢ ἐκκλησίας, ὁπότε καὶ πάλιν τὰ σχέδιά των ἐματαιοῦντο, κατήγγειλαν τοῦτο εἰς τὸν Βαλῆν Ἀδριανουπόλεως καὶ ἐζήτησαν διὰ τοῦ Καίμακῆμ νὰ διαταχθῆ ἡ Δημογεροντὶα νὰ σταματήσῃ τὰς ἐργασίας, διότι ἀνευ ἀδείας, τάχα, εἶχον τὴν ἀπόφασιν οἱ Ἕλληνες ν' ἀνεγείρουν παρανόμως σχολεῖον ἢ ἐκκλησίαν. Ἡ Μητρόπολις δίδει εἰς τὸν Καίμακῆμ ἐξηγήσεις ὅτι ὁ μανδρότοιχος ἐκτίσθη ὑπὸ τὰ ἔμματα τῶν Ἀρχῶν καὶ ὅτι ἂν ἐπράκειτο περὶ ἀνεγέρσεως σχολῆς ἢ ἐκκλησίας θὰ ἐζητεῖτο ἀρμοδίως, κατὰ τοὺς Νόμους, ἡ ἔκδοσις ὑψηλῆς Αὐτοκρατορικῆς ἀδείας καὶ ὅτι τὸ γήπεδον τοῦτο δὲν ὑφηρπάγη, ἀλλὰ παρεχωρήθη ὑπὸ τοῦ Ἐμίν-βη πρὸς τὴν ὀρθόδοξον Κοινότητα, διὰ λόγους, οὓς γνωρίζει αὐτὸς καὶ ὑπάρχει σχετικὸν τακρίριον. Ὁ Καίμακῆμ λαμβάνει διαταγὴν τοῦ Βαλῆ νὰ ζητήσῃ αὐτὸ ἀπὸ τὴν Μητρόπολιν, αὕτη δὲ ἀναφέρει ὅτι εὑρίσκεται εἰς τὸν ἐν Δεδέαγατς (Ἀλεξανδρούπολιν) Μουτεσαρίφην. Γράφουν ἐκεῖ καὶ λαμβάνουν ἀπάντησιν ὅτι τὸ ἔχει ὁ μουδῆρης τῶν βακουφίων Χασῆμ-ἑφέντης, οὗτος ὅμως εὑρισκόμενος δι' οἰκογενειακοὺς λόγους εἰς Διδυμότειχον, δηλοῖ ὅτι ἔχασε τὸ τακρίριον καὶ τότε ἡ Μητρόπολις καταφεύγει εἰς τὸν Βαλῆν ἀποστείλασα πρὸς τοῦτο τὸν Πρωτοσύγκελλον Πανάρετον εἰς Ἀδριανούπολιν. Κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ θέρους, ἐλθοῦσα ἡ Δημογεροντὶα εἰς συνεννόησιν μετὰ τοῦ ἐξ Ὀρτάκιοῦ δι-

δασκάλου Λογιωτατιάδου Πασχάλη, αν δύναται νά ἐργασθῆ καί πάλιν εἰς Διδυμότειχον, ἀφοῦ εἶχε πληροφορίας ὅτι ὁ Λεοντόπουλος θά ἀπέλθῃ καί λαβοῦσα ἀπάντησιν ὅτι ἀποδέχεται οὗτος τὴν θέσιν τοῦ διευθυντοῦ, διὰ τρίτην δὲ φοράν, συνέρχεται καί διὰ τῆς ὑπ' ἀριθ. 18' ἀποφάσεως τῆς 17ης Ἰουλίου 1885, προσλαμβάνεται οὗτος διευθυντής, ἐπὶ μισθῷ 72 λιρῶν ἐτησίως καί ὁ Κύριος Παπαγιαννόπουλος διδάσκαλος, ὡς καί ὁ τοιοῦτος Α. Σταυρίδης μὲ 55 λίρας ἐτησίως ἕκαστος, παρεχομένης εἰς τὸν δεύτερον κατοικίας καί θερμάνσεως. Ἐν τῷ μεταξύ ἡ Ἀδελφότης, μὴ γνωρίζουσα τὰς ἀποφάσεις τῆς Δημογεροντίας, γράφει ἐπιστολὴν ἀναγνωσθεῖσαν ἐν ΚΑ' συνεδριάσει τῆς 9ης Αὐγούστου, δι' ἧς συνιστᾶται διδάσκαλος καί διευθυντής ὁ Γλαυκωπίδης καί ἡ διδασκάλισσα ἀδελφὴ του διὰ τὰ τεχνικὰ μαθήματα. Ἡ Δημογεροντία εὐρισκομένη πρό διλήμματος γράφει ὅτι, παραδέχεται μὲν τὸν Γλαυκωπίδην, οὐχὶ ὁμοῦ καί τὴν ἀδελφὴν του, διότι τὸ ταμεῖον στερεῖται χρημάτων καί ἀδυνατεῖ νά πληρῶσῃ διδάσκαλον ἀποκλειστικῶς διὰ τεχνικὰ μαθήματα. Περί δὲ τῆς Παρσοκευῆς Λαζαρίδου, συνιστωμένης ὡς διευθυντρίας τοῦ Παρθεναγωγείου, θά ἀπαντήσῃ ὡς ληφθῆ ἀπόφασις τοῦ Λογιωτατιάδου. Διὰ τῆς συνεδριάσεως ταύτης λαμβάνεται ἀπόφασις ὅπως τὰ μαθήματα ἀρχίσωσι τὴν 21ην Αὐγούστου, ὁ δὲ Σεβασμιώτατος Μητροπολίτης προτείνει ὅπως πρὸς ἐνίσχυσιν τῶν πόρων τῶν σχολείων, λαμβάνωσιν ἐξ ἑκάστου ἔμβατοικίου ποσὸν 20 γροσίων, ἐξ ἑκάστου γάμου 12 γροσίων, κηδείας ὁμοίως καί βαπτίσεως 10. Διὰ τῆς συνεδριάσεως κυ' τῆς 16ης Αὐγούστου, ὑποχρεώνεται καί ὁ Περικλῆς Βλαχόπουλος, γραμματεὺς τῆς Δημογεροντίας, νά διδάσκη τὴν Τουρκικὴν εἰς τὰς Ε' καί Σ' τάξεις.

Συνεδρίασις κε' τῆς 9ης Σεπτεμβρίου 1885.—Ἀναγινώσκεται ἐπιστολὴ τῆς Ἀδελφότητος, συνιστώσης διευθυντὴν τῆς Ἀστικῆς Σχολῆς τὸν Α. Οἰκονομίδην, χωρὶς ν' ἀναφέρῃ μισθόν. Οὗτος ἔρχεται εἰς Διδυμότειχον καί προσκληθεὶς εἰς τὴν Μητρόπολιν δηλοῖ ὅτι συνεφωνήθη ἀντὶ λιρῶν 70 καί ἀναπτύσσει τὰ ἑξῆς: 1) Ὅτι τὸ προσωπικόν τοῦ σχολείου εἶναι ἀνεπαρκές καί ζητεῖ 4ον διδάσκαλον ἢ νά συγκοποῦν μαθήματά τινα. 2) Ἄν θά ἀπολυθῶσιν οἱ περυσιοὶ μαθηταὶ τῆς ΣΤ' τάξεως ἢ θά διατρηθῶσι, διότι, λέγει παραιτηθέντος τοῦ κ. Καβάσιλα, ὅστις ἀνέλαβε νά διδάξῃ δωρεάν δύο μαθήματα, δὲν εἶναι δυνατὴ ἡ διδασκαλία μὲ τρεῖς μόνον διδασκάλους. Ἀποφασίζεται ὅθεν νά γράψουν εἰς τὴν Ἀδελφότητα νά στείλῃ ἕτερον διδάσκαλον μὲ μισθόν 40 λιρῶν καί νά μείνωσιν οἱ μαθηταὶ τῆς ΣΤ' τάξεως, ὁ δὲ Οἰκονομίδης νά ἐξεύρῃ 2 ὥρας ἡμερησίως διὰ διδασκάλιον τῆς μιᾶς περυσινής ΣΤ' τάξεως τῶν Ἑλληνικῶν καί Μαθη-

ματικών, εις τὰ ἄλλα δὲ μαθήματα νὰ συνδιδάσκωνται αἱ δύο ΣΤ'. Ὁ Μητροπολίτης, ἐν ἄλλῃ συνεδριάσει κς' τῆς 11 Σεπτεμβρίου 1885, γράφει καὶ αὐτὸς εἰς τὴν Ἀδελφότητα νὰ στείλῃ 4ον διδάσκαλον καὶ δίδει ἐντολὴν εἰς τὸν Πρωτοσύγκελλον νὰ γράψῃ εἰς Φέρρας πρὸς τὸν διδάσκαλον Β. Ἀθανασιάδην νὰ ἔλθῃ καὶ ἀναλάβῃ καθήκοντα μὲ 50 λίρας ἐτησίως, κατοικίαν καὶ θέρμανσιν, βέβαιος ὦν ὅτι, ἡ Ἀδελφότης δὲν θὰ στείλῃ 4ον διδάσκαλον καὶ τὸ πρᾶγμα θὰ ἐξοικονομηθῇ ἐκ τοῦ ἐνταῦθα ταμείου. Οἱ ἔφοροι δὲν ἰκανοποιοῦνται διότι οὔτε ὧραι ἐξοικονομήθησαν ὑπὸ τοῦ διευθυντοῦ διὰ τὴν ΣΤ' τάξιν, οὔτε Ζ' τάξις ἐσχηματίσθη. Προτείνεται ὅθεν νὰ καταστοῦν ταῦτα γνωστὰ εἰς τὴν Ἀδελφότητα. Ἀπλῶς λαμβάνουν ἀπόφασιν περὶ κατοικίας τῶν διδασκάλων εἰς οἰκήματα τῆς Κοινότητος καὶ λύεται ἡ συνεδρίασις. Εὐτυχῶς ἡ Ἀδελφότης συμφωνεῖ μὲ τὴν γνώμην τοῦ Μητροπολίτου καὶ συνιστᾷ καὶ αὐτῇ τὸν διδάσκαλον Ἀθανασιάδην, διατάσσει δὲ τὸν διευθυντὴν νὰ ἀπολύσῃ τοὺς μαθητὰς τῆς ΣΤ' τάξεως, ἐὰν δὲ ἡ Κοινότης ἐπιθυμῇ Ζ' τάξιν, νὰ σκεφθῇ μόνη τῆς ἡ Δημογεροντία. Γίνεται ἐπὶ τοῦ προκειμένου συνεδρίασις καὶ προτείνεται ὅπως οἱ γονεῖς καταβάλουν ἐξ ἰδίων τῶν χρήματα πρῶτος δὲ ὁ Μητροπολίτης προσφέρει 25 λίρας, ὁ Πολυζῶης Καβάσιλας 25 καὶ ὁ Δ. Γιωρτζόγλου 10 λίρας. Πρὸς ἐξεύρεσιν τοῦ καταλλήλου καθηγητοῦ γράφουν ὡς ἑξῆς :

«Πρὸς τὸν Ἀξιότιμον Πρόεδρον Συλλόγου διαδόσεως Ἑλληνικῶν Γραμμάτων Ἀθήνας, Ἀξιότιμε Κε. Εὐαρεστηθῆτε παρακαλοῦμεν νὰ ἐκλέξητε καὶ στείλητε ἡμῖν μὲ πρώτην εὐκαιρίαν καθηγητὴν τῶν Ἑλληνικῶν γραμμάτων, ἄξιον νὰ διδάξῃ Γυμνασιακὰ μαθήματα ἐπὶ ἐνιαυσίῳ μισθῷ λιρῶν Ὀθωμανικῶν 65 - 70 ἀνευ ἄλλης ὑποχρεώσεως καὶ ἐσόμεθα εὐγνώμονες. Ἐν Διδυμοτείχῳ τῇ 19 · 9 · 1885. Ἡ Ἐφορεία Σχολείων Διδυμοτείχου».

Ἐν τῷ μεταξύ, ἐνῶ ὁ Ἀθανασιάδης ἦτο προσωρισμένος διὰ τὸ σχολεῖον καὶ καλεῖται νὰ τῷ ἀνακοινωθῇ ὁ διορισμὸς του, παρουσιασθεὶς δηλοῖ ὅτι δὲν δύναται νὰ ἀναλάβῃ ὑπηρεσίαν ἀν δὲν ἔχῃ ἀπάντησιν τῆς Ἀδελφότητος, πρὸς ἣν ἔγραψε σχετικῶς περὶ τῶν ἀποδοχῶν του. Ἡ Δημογεροντία ὡς ἐκ τούτου ἐν τῇ ὑπ' ἀριθ. λγ' συνεδριάσει, ἀπορεῖ περὶ τοῦ πρακτέου καὶ εἰς ἐπίμετρον λαμβάνει ἐπιστολὴν τῆς Ἀδελφότητος, ἣτις συγχαίρει μὲν τὴν Δημογεροντίαν διὰ τὴν πρὸς τὰ γράμματα ἀφοσιώσιν τῆς καὶ τὴν δημιουργίαν Ζ' τάξεως, ἐκφράζει ὅμως τὴν λύπην τῆς (πρῶτον νέφος δυσαρεσκείας), διότι ἡ Δημογεροντία ἔστειλεν ἀπ' εὐθείας ἐπιστολὴν πρὸς τὸν Σύλλογον διαδόσεως Γραμμάτων εἰς Ἀθήνας διὰ καθηγητὴν καὶ ἡ ἐνέργεια αὕτη προδίδει ὅτι αἱ θυσίαι αὐτῆς δὲν ἀναγνωρίζονται, οὔτε αἱ

μέριμναι ὑπὲρ τῆς ἐκπαιδεύσεως τοῦ τόπου τούτου. Ἐγκρίνεται ἀμέσως ν' ἀπάντησι ἡ Δημογεροντία πρὸς τὴν Ἀδελφότητα, ὅτι ἡ ὑπόθεσις τῆς Ζ' τάξεως ἦτο ἰδιωτικὴ καὶ δι' αὐτὸ ἔγραψεν ἀπ' εὐθείας πρὸς τὸν Σύλλογον καὶ νὰ παρακαλέσῃ ὅπως ἐξακολουθήσῃ τὴν αὐτὴν μέριμναν καὶ στοργὴν νὰ διὰ τὸν τόπον τοῦτον, ἀποστείλῃ δὲ καὶ νηπιαγωγὸν εἰς ἀντικατάστασιν τῆς παραιτηθείσης νηπιαγωγοῦ Βρεττᾶ. Ἐν τῷ μεταξὺ ἡ Ἀδελφότης διαβιβάζει ἔγγραφον τοῦ Συλλόγου Γραμματίων ὅπερ ἀναγινώσκεται ἐν τῇ λς' συνεδριάσει τῆς 16 · 10 · 1885 ὅτι ἀποστέλλει καθηγητὴν τῶν Ἑλληνικῶν ἀλλ' ἡ ἐφορεία ἀπαντᾷ ἀμέσως ὅτι λόγῳ τοῦ προκεχωρηκότητος τῆς ἐποχῆς καὶ τῆς διασπορᾶς τῶν μαθητῶν, ἀπεφάσισε νὰ ἀναβάλλῃ τὴν δημιουργίαν Ζ' τάξεως, ἥτις καὶ ἐματαιώθη ὀριστικῶς.

Βουλγάρων αὐθαιρέσιαι.—Τὰ ὀρεινὰ χωρία Δερβέντ, Μπάς-κλησέ, Καρὰ-κλησέ καὶ Καγιατζίκ, ἐποικισθέντα πρὸ πολλῶν ἐτῶν ὑπὸ προσφύγων ἐκ Βουλγαρίας ἦσαν Πατριαρχικὰ καὶ ὄλαι αἱ ὑποθέσεις τῶν ἐπελύοντο ὑπὸ τῆς ἱερᾶς Μητροπόλεως Διδυμοτείχου. Ἀφ' οὗτο ὅμως ἤρξατο τὴν προπαγάνδαν τοῦ τῷ Βουλγαρικῶν κομιτᾶτον κατῶρθωσε ν' ἀποσπᾷσιν τινὰς τῶν χωρικῶν τούτων καὶ νὰ τοὺς προσαρτήσῃ εἰς τὴν Βουλγαρικὴν Ἐξαρχίαν. Οὗτοι δωροδοκούμενοι παρεῖχον πράγματα εἰς τοὺς λοιποὺς σταθεροὺς Πατριαρχικοὺς συγχωρικούς των. Ὁ Μουχτάρης τοῦ Δερβέντ γράφει πρὸς τὴν Ἀντιπροσωπείαν τῆς ἱερᾶς Μητροπόλεως, ὅτι Βούλγαροί τινες, λαβόντες τὴν ἀπόκλισιν τελευταίως, προσπαθεθὲν νὰ κατὰσχωσι τὴν ἐκκλησίαν τοῦ χωρίου ὡς Βουλγαρικὴν, ἔχοντες μὲ τὸ μέρος τῶν κάποιον Μηλικῶν, ὅστις μετέβαινεν εἰς Ἀδριανούπολιν καὶ συνεννοεῖτο μὲ τὸν ἐκεῖ Ἐξάρχον. Ὁ Χατζηπροστόλου ἐκ Σουφλίου διὰ νὰ περιφρουρήσῃ τὰ δίκαια τῶν κατοίκων καὶ νὰ διατηρήσῃ τὰ πάτρια μετέβη εἰς Ἀδριανούπολιν καὶ ἔλαβε τὴν ἀπάντησιν τοῦ Ἰδάρει μεζλῆς (Συμβούλιον Βιλαετίου), ἀπόφασιν δηλ., δι' ἧς ἀνηγέρθη ἡ ἐκκλησία αὕτη, ἡ τιμωμένη ἐπ' ὀνόματι τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου, ἔχουσαν οὕτω: «Ἡ ἐπ' ὀνόματι τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου ἐκκλησία τοῦ Μ. Δερβέντ, κατὰ τὸν κώδικα τῆς Μητροπόλεως Διδυμοτείχου, εἰς τὴν πνευματικὴν δικαιοδοσίαν τῆς ὁποίας ὑπάγεται αὕτη, ἐκτίσθη ἐπ' ὀνόματι τοῦ Ῥωμαϊκοῦ ἔθνους, τῇ αἰτήσει πρὸς τὴν Αὐτοκρατορικὴν Κυβέρνησιν τοῦ Ῥωμαίου Μητροπολίτου Διδυμοτείχου Ἀβερκίου πρὸ 49 ἐτῶν (1837) χριστιανικόν, ὀθωμανικόν 1253, ἀνεκαινίσθη δὲ ὑπὸ τοῦ ἰδίου Μητροπολίτου. Τὸ ὑψηλὸν φερμάνιον, ὡς εἴθισται, κατετέθη εἰς τὸ παγκάριον τῆς ἐκκλησίας». Εἰς τὴν ἐκκλησίαν ταύτην κατ' ἔτος, κατὰ τὴν μνήμην τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου τὴν 29ην Αὐγούστου, γίνετο πανήγυρις καὶ ἐστέλλοντο τρεῖς ἱερεῖς ὑπὸ τῆς Μητροπό-

λεως Διδυμοτείχου διά συλλείτουργον. Ἡ Μητρόπολιςκαίπαλιν, διά τῆς ὑπ' ἀριθ. 5γ' ἀποφάσεώς της, ἔστειλε τρεῖς ἱερεῖς ἐκ Σουφλίου νά συλλειτουργήσωσι καί ἐφέτος (1886). Οὗτοι συνωδεύοντο καί ἀπό τὸν τσαούση Χαλίλ - ἀγᾶν μετὰ τινων χωροφυλάκων, δι' ἀσφάλειαν ἐκ τῶν κακοποιῶν στοιχείων. Οἱ Στώγιας Γκαρίλης ὁμως, Στώγιας Κιζλάρουλος, Μήλκος Μπαλτζῆς καί Στάγκος, ἐνάντιοι ὄντες καί κρατοῦντες τηλεγράφημα τοῦ Ἀρχιερέως Στουγιάννου πρὸς τὸν Μουχτάρην Γεώργιον, (ὁ Γεώργιος δὲν ἦτο ὁ πραγματικὸς Μουχτάρης, ἀλλ' ἔχρισαν αὐτὸν οἱ ἀνωτέρω ἐνάντιοι), δὲν παραδίδουν τὴν ἐκκλησίαν. Τὸ τηλεγράφημα εἶχεν οὕτω: «Τὸ τηλεγράφημά σας ἔλαβον, ἡ ἐκκλησία σας ἵνα παραδοθῆ εἰς τοὺς Βουλγάρους, ἐδόθη διαταγὴ ἀπὸ μέρους Βαλῆ 12—4—1886. Μητροπολίτης Στουγιάννης». Ἐκ τοῦ τηλεγραφήματος τούτου πᾶς τις ἐννοεῖ, πόσον μεροληπτικῶς καί σκανδαλωδῶς ἐνήργει ὑπὲρ τῶν Βουλγάρων ὁ Βαλῆς Ἀδριανουπόλεως. Κατόπιν τῆς διαταγῆς, τὴν ὅποιαν ἀνέγνωσεν ὁ τσαούσης, καίτοι οὗτος ἐστάλη ἀπὸ τὸν Καϊμακάμην Διδυμοτείχου, ἡ ἐκκλησία παρεδόθη καί οἱ ἐκ Σουφλίου τρεῖς ἱερεῖς ἠπειλήθησαν δι' ἐθάρρυνσιν. Ὁ Μητροπολίτης Διδυμοτείχου ἀπεκήρυξε τοὺς τέσσαρας τούτους πρωταίτιους τῆς ἀναστατώσεως τοῦ χωρίου, οἵτινες, ὡς φαίνεται, ἐνήργουν διὰ λογαριασμὸν τῆς προπαγάνδας ἐπὶ χρήμασι, καθὼς γράφει καί τὸ πρακτικὸν τῆς Μητροπόλεως. Ἐπίσης ἀποστέλλει καί ἄλλην ἀναφορὰν, κατ' εὐθεῖαν πρὸς τοὺς Βαλῆν καί Μουτεσαρίφην Ἀλεξανδρουπόλεως, (ἔπου ὑπῆχθη τὸ Διδυμοτείχον), ἐγκριθεῖσαν διὰ τοῦ ἀπὸ 1 Ὀκτωβρίου πρακτικοῦ τοῦ 1886, ἵνα διαταχθῶν οἱ Βούλγαροι νά κλείσωσιν τὸ σχολεῖον καί νηπιαγωγεῖον, τὰ ὅποια ἐλειτούργουν παρανόμως, διὰ δὲ τῆς ὑπ' ἀριθ. σθ' ἀποφάσεως, νά ἀναγνωσθῆ ἀφορισμὸς εἰς τὰς ἐκκλησίας δι' ἐκείνους, οἵτινες θά ἐνέγραψον τὰ τέκνα των εἰς τὰ Βουλγαρικὰ ταῦτα σχολεῖα. Ἡ ὑποβολὴ ὁμως τῆς ἀναφορᾶς θά ἐγένετο μετὰ τὴν ἐγκρισιν τῶν Πατριαρχείων, καθ' ὅσον τὸ ζήτημα ἔλαβε διαστάσεις. Ἐκ τοῦ ἐπεισοδίου τούτου ἐξηγεῖται διατὶ ὁ Βαλῆς ἐφάνη συγκαταβατικὸς πρὸς τὸ αἶτημα τῆς Δημογεροντίας, ἐπιτρέψας τὴν ἴδρυσιν τῶν δύο νηπιαγωγείων Κιοπροῦ καί Ζιντζιρλή, διότι εἶχε πρόθεσιν οὐχὶ μόνον τοὺς Βουλγάρους Δερβέντ νά ἱκανοποιήσῃ, εἰς βῆρος τῶν Πατριαρχικῶν, ἀλλὰ καί τὰ πραξικοπήματα τῶν Βουλγάρων ἐν Διδυμοτείχῳ, κατὰ τρόπον λίαν σκανδαλώδη, νά υἱοθετήσῃ, ὡς θά ἴδωμεν. Πάντα τ' ἀνωτέρω ἀναφέρονται εἰς τὸ Πατριαρχεῖον κατόπιν κοινῆς, τῶν Ἐφόρων καί Δημογερόντων, ὑπὸ τὴν Προεδρείαν τοῦ Μητροπολίτου, ἀποφάσεως, ληφθεῖσης ἐν τῇ σθ' 8-10-1886 συνεδριάσει. Τὸ αὐτὸ σχολικὸν ἔτος, κατὰ Φεβρουάριον, περιέρχεται εἰς γνώσιν τῆς Δημο-

γεροντίας ἕτερον κροῖσμα αὐθαιρεσίας, ὑπὸ τοῦ Βουλγάρου Δράγκη, ὅστις, ὡς ἐπίτροπός ποτε τῆς ἐκκλησίας τοῦ Σωτήρος Χριστοῦ, ἐκράτει τὸ φερμάνιον τῆς ἀνεγέρσεως καὶ ἀνακαινίσεως τῆς ἐκκλησίας ταύτης καὶ ἠρνεῖτο νὰ τὸ παραδώσῃ. Μόλις ἐπληροφορήθη ὅτι ἔγινε τὸ τακρίριον (μῆνυσις) πρὸς τὸν εἰσαγγελέα, ἔσπευσε περίφοβος νὰ τὸ παραδώσῃ εἰς τὴν Μητρόπολιν. Κατὰ τὸ θέρος τοῦ ἔτους τούτου ἀποφασίζεται ἐν συνεδριάσει ξη΄, ὅπως τὸ Ἐπαρχιακὸν Νοσοκομεῖον, τὸ ὁποῖον, ὡς γνωστὸν, ἰδρῦθη εἰς τὸ Μετόχιον τοῦ Ἁγίου Χαραλάμπους γίνῃ Σχολή. Τοῦτο δὲν ἐπραγματοποιήθη. Τὸ Πατριαρχεῖον ἐξ ἄλλου ζητεῖ δι' ἐπιστολῆς πλινάκα ἐκκλησιῶν καὶ σχολείων κατὰ διαταγὴν τοῦ Τουρκικοῦ Ὑπουργείου Παιδείας καὶ Δικαιοσύνης, φέρουσαν ἡμερομηνίαν 21 Ρεβι - ουλ - εβέλ 302. Ἐν δὲ τῇ συνεδριάσει ξσ΄, 3-3-1886, ἡ Χατζηφωτεινὴ παραχωρεῖ εἰς τὸ σχολεῖον οἰκόπεδον διὰ τὸν σύζυγόν της Χ' Ζήση καὶ τὸ Χοτζέτι (τίτλος κυριότητος) παραδίδεται εἰς Περ. Βλαχόπουλον Ἐν τῷ μεταξὺ ἐζητήθη ἄδεια ἀπὸ τοῦ Ὑπουργείου Παιδείας δι' ἐπίσκευήν τοῦ διδασκῆριου Παναγίας. Τοῦτο ἀρνεῖται νὰ δώσῃ ἄδειαν. τῇ εἰσηγήσει τοῦ Βαλῆ Ἀδριανουπόλεως, προφασισζόμενον, ὅτι τινὰ σχολεῖα τῆς περιφερείας Διδυμοτείχου ἀντηρέθησαν ἀνευ ἄδειας τῆς Ὑψηλῆς Αὐτοκρατορικῆς Κυβερνήσεως καὶ ἀντὶ ἄδειας ζητεῖ κατὰστασιν τῶν σχολείων, ἵνα τελεῖ ἐν γνώσει. Τὴν διαταγὴν ταύτην δὲν κοινοποιεῖ ὁ Βαλῆς ἀπ' εὐθείας, ἀλλὰ εἰς τοῦ Καϊμακάμη Σουλεϊμάν Φεκίμ τὴν Ρεβι - ουλ - ἀχίρ 1303. Τὴν 17ην Αὐγούστου 1886 παρουσιάζεται εἰς τὴν Δημογεροντίαν ὁ Ἰωάννης Ἀποστολίδης, διδάσκαλος, ἐργαζόμενος ἀλλαχοῦ καὶ ζητεῖ διορισμὸν ἐν Διδυμοτείχῳ, ἵνα περιθάλη καὶ τὴν γραίαν μητέρα του. Ἐκ τούτου φαίνεται ὅτι οὗτος ἦτο Διδυμοτειχίτης. Ἡ Δημογεροντία στοργικῶς ὑπὲρ αὐτοῦ σκεφθεῖσα τὸν διορίζει διδάσκαλον καὶ ψάλτην μὲ 5000 γρόσια. Κατὰ τὸ αὐτὸ σχολικὸν ἔτος ἀναγνωρίζεται ἡ ἀνάγκη παρακολουθήσεως τῶν σχολείων καὶ διορίζεται ἐπόπτης ὁ μᾶλλον πρὸς τοῦτο ἐνδεδειγμένος Ἰατρός Εὐστάθιος Καβάσιλας. Τὰ σχολεῖα ἤδη ἔλαβον τὴν δέουσαν κατεύθυνσιν καὶ ἤρχισαν νὰ λειτουργοῦν ρυθμικῶς καὶ συστηματικώτερον. Ἐμφανίζεται πάλιν ὁ διδάσκαλος Τακαντζᾶς Γεώργιος καὶ δηλοῖ ὅτι ἐπιθυμεῖ νὰ ἐργασθῇ, ἂν παυθῇ ὁ Σταυρίδης, ὡς μὴ ἀποδίδων, τὸν δὲ Ἀθανασιάδην νοουθετεῖ ἵνα μείζονα καταβάλῃ προσπάθειαν. Παύεται ὁ Σταυρίδης καὶ γράφουν πρὸς τὴν Ἀδελφότητα. Παραίτεται καὶ ὁ Ἰωάννης Ἀποστολίδης. Οὕτω παρουσιάζονται δύο κενὰ εἰς τὰ τῶν ἀρρένων σχολεῖα, ἐνῶ τὰ νηπιαγωγεῖα εἶναι πλήρη. Διὰ πρακτικοῦ ΡΕ' 7-1-1886, κανονίζονται αἱ ἀποδοχαὶ τῆς Χρυσῆς Γεωργίου εἰς 40 γρόσια μηνιαίως. Κατὰ τὸ

πρακτικόν τῆς 13ης Ἰουνίου 1886 ἀποφασίζεται ὅπως, ἐπειδὴ ὁ χώρος τοῦ νηπιαγωγείου Ταταρλάρ εἶναι μικρὸς, ἐκκενωθῆ τὸ οἶκημα Χ' Μιχαήλ, ὅπερ ἐδωρήθη εἰς τὴν Κοινότητα καὶ νὰ στεγασθῆ ἐκεῖ τὸ νηπιαγωγεῖον. Νὰ παρακληθῆ δὲ ὁ στρατιωτικὸς Διοικητὴς Χασάν-βηγς νὰ διατάξῃ τὸν γιουζ-μπασην (λοχαγόν) νὰ ἐκκενώσῃ τὸ οἶκημα, εἰς τὸ ὅποιον ἦτο ἐγκατεστημένος. Συντάσσεται καὶ κανονισμὸς τῆς Ἀστικῆς Σχολῆς ὑπὸ τοῦ προσληφθέντος διδασκάλου Γεωργίου Τακαντζᾶ. Ὁ κανονισμὸς οὗτος τροποποιεῖται καὶ ὑπογράφεται τὸ πρόγραμμα λειτουργίας τῆς σχολῆς. Ἐπίσης φιλοπρόσωπος σκεφθεῖσα ἡ Δημογεροντία, ἀνακουφίζει τοὺς διδασκάλους, διὰ παροχῆς καυσίμου ὑλῆς καὶ κατοικίας διὰ τὸ ἐπίον ἔτος, ἀλλὰ μὲ τὴν αὐτὴν μισθοδοσίαν. Διὰ δὲ τῆς Ρ. μ β' ἀποφάσεως ἐπισκευάζεται τὸ παρθεναγωγεῖον καὶ τὸ νηπιαγωγεῖον μὲ ἐπιτρόπους τοὺς Δ. Μερικόγλου, Εὐάγγ. Τεκτονίδην καὶ ἱ. Χατζηγιάννου. Οἱ κάτοικοι Ἀρναούτ μαχαλεσῆ παρακαλοῦν δι' ἀναφορᾶς των, τὰ 100 γρόσια τῆς Χρυσῆς Γεωργίου, νηπιαγωγοῦ, νὰ καταβάλλωνται ὑπὸ τῆς ἐκκλησίας καὶ ἡ ἀναφορὰ των γίνεται ἐν μέρει δεκτὴ διὰ Ρ. νη' 20 Νοεμβρίου ἀποφάσεως. Οἱ διδάσκαλοι τῆς Ἀστικῆς Σχολῆς ὑποβάλλουν ἀναφορὰν πρὸς τὴν Δημογεροντίαν παρακαλοῦντες, ὅπως ἐγκρίνουν τὴν ἀποβολὴν τοῦ μαθητοῦ Βλασίου Χατζηβλασάκογλου, ἔχοντος διαγωγὴν κακὴν καὶ ἐπηρεάζοντος τοὺς λοιποὺς μαθητάς. Ἡ Δημογεροντία ἀπορρίπτει τὴν ἀναφορὰν μὲν, καλεῖ ὅμως τὸν πατέρα αὐτοῦ νὰ συστήσῃ εἰς τὸν υἱὸν του ὅπως ζητήσῃ συγχώρησιν παρὸ τῶν διδασκάλων. Δὲν δέχεται ὁ πατήρ του νὰ ταπεινωθῆ ὁ υἱὸς του!!! καὶ ἀποβάλλεται ὀριστικῶς ἐκ τοῦ σχολείου.

Τὴν ἐποχὴν αὐτὴν εὐρίσκεται ἡ Δημογεροντία εἰς δύσκολον οἰκονομικὴν θέσιν νὰ πληρώσῃ τοὺς μισθοὺς τῶν διδασκάλων καὶ ἡ καθυστέρησις τῆς πληρωμῆς ἀγεί αὐτοὺς εἰς ἀπόγνωσιν. Ἐκπαιδύονται μίση ντούπλα καὶ μερικὰ εἰκοσάρικα φλουριά καὶ προσωρινῶς ἀνακουφίζονται οἱ διδάσκαλοι. Τὴν 5ην Ἰουλίου 1889 συμφωνοῦνται οἱ ἴδιοι διδάσκαλοι, πλὴν ἐνὸς Θεοδωρίδου, ζητήσαντος προθεσμίαν 15 ἡμερῶν. Συμφωνοῦνται ἐπίσης αἱ ἀδελφαὶ Δραγγίδου, διδασκάλισσαι. Ἡδὴ διὰ πρώτην φορὰν ἀναφέρεται καὶ τὸ ὄνομα τοῦ ἀρίστου διδασκάλου Ν. Τζιρώνη ἢ Τσιρώνη, ὁ ὅποιος συμφωνεῖται διευθυντὴς, καθ' ὑπόδειξιν τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει Ἀδελφότητος, καὶ προτείνει εἰς τὴν Δημογεροντίαν νὰ δημιουργήσῃ μίαν ἀκόμη αἵθουσαν καὶ νὰ παραγγείλῃ 10 βάρρα (πολύεδρα). Γίνεται καὶ τὸ παράρτημα τῆς σχολῆς εἰς τὴν Ἀνατολικὴν πλευρὰν τῆς αὐλῆς, ὅπου ἐπὶ ἔτη πολλὰ ἐστεγάζοντο αἱ Δ' καὶ Ε' τάξεις καὶ ἐνίοτε καὶ ἡ ΣΤ'. Ἡ τάξις τῆς Δημογεροντίας καὶ ἡ θέλησις τῆς νὰ

βελτιώση τὸ προσωπικὸν τῶν σχολείων, φαίνεται ἀπὸ τὴν ὑπ' ἀριθ. Ρψβ' συνεδρίασιν, καθ' ἣν ἐλήφθη ἀπόφασις νὰ ἐνεργηθοῦν τὰ δέοντα παρὰ τῆ Φιλεκπαιδευτικῆ Ἀδελφότητι, ἵνα διορίσῃ διδάσκαλον τὸν Κ. Παπαδόπουλον, ἀπόφοιτον Διδασκαλείου Θεσσαλονίκης. Ἐν συνεδρίασει Σα' τῆς 20ῆς Ὀκτωβρίου 1889, ὁ ρέκτης διδάσκαλος Τσιρώνης, ὁμιλεῖ περὶ ἀπουσιῶν τῶν μαθητῶν, σημειωθεισῶν κατὰ τὴν ἀρχὴν καὶ τὸ τέλος τοῦ σχολικοῦ ἔτους. Διὰ μὲν τὴν ἀρχὴν ἀπεδόθησαν αἱ ἀπουσίαι εἰς οἰκονομικὰ αἴτια, ἦτοι τὰ εἰσθητήρια, διὰ δὲ τὸ τέλος εἰς τὴν ἀπασχόλησιν τῶν μαθητῶν μὲ τοὺς μεταξοσκώληκας. Λαμβάνεται ἀπόφασις καὶ καθορίζεται χρόνος ἐνάρξεως τῶν μαθημάτων ἀργότερον καὶ τῆς λήξεως ἐνωρίτερον. Τὰ ἀποτελέσματα ὑπῆρξαν τὰ αὐτὰ καὶ ἐξασκοῦσθον ἀκόμη, μετὰ 80 περίπου ἔτη, τὰ ἴδια. Ἡ μὴ ἐγκαιρὸς ἐγγραφή τῶν μαθητῶν δὲν ἦτο οὔτε εἶναι τὸ οἰκονομικὸν ζήτημα. Εἶναι ἡ ἀδιαφορία πολλῶν γονέων, οἵτινες ἐγγράφουν τὰ τέκνα των καὶ τὸν Δεκέμβριον ἀκόμη, προφασιζόμενοι ἀφελέστατα ὅτι ἦσαν ἀπησχολημένα μὲ γεωργικὰς ἐργασίας, βοηθοῦντα αὐτούς, ἐνῶ ἀπασαὶ αἱ ἐργασίαι οὐσιαστικῶς λήγουν περὶ τὸ τέλος Ὀκτωβρίου. Ἡ γὰρ γραῖνα αὐτῆ τῶν ἀπουσιῶν ἐξασκοῦσθαι, οὐχὶ βεβαίως εἰς τόσον μεγάλην κλίμακα ὥπως ἄλλοτε, ἀλλ' ὑψίσταται ὁπωσδήποτε καὶ τὰ μέτρα περὶ ὑποχρεωτικῆς φοιτήσεως, ἐφαρμοσθέντα αὐστηρῶς ἢ ἐπιεικῶς, δὲν ἐξεργάζωσαν τὸ κακόν. Τοῦτο ἕς ἀποτελέσῃ θέμα παιδαγωγικοῦ συνεδρίου, διότι δὲν εἶναι τῆς παρούσης μελέτης. Ὁ ἴδιος διδάσκαλος προτείνει προμήθειαν ὀργάνων Φυσικῆς καὶ Χημείας, κατανοηθείσης τότε τῆς ἀνάγκης ἐποπτικῆς διδασκαλίας τῶν μαθημάτων τούτων καὶ ἡ Δημογεροντία γράφει εἰς Παρισίους καὶ προμηθεύεται τοιαῦτα. Ἀκούσατε!!! Ἡμεῖς μετὰ 80 ἔτη ἐλευθερίας δὲν ἠξιώθημεν ν' ἀποκτήσωμεν τὰ τόσον ἀπαραίτητα αὐτὰ ὄργανα. Ὁ διδάσκαλος οὗτος, ὁ χαράξας νέαν γραμμὴν καὶ τακτικὴν εἰς τὸ σχολεῖον, Ν. Τσιρώνης, ὡς ὁμολογοῦν ἐπιζῶντες μαθηταὶ του, ἦτο ἄριστος καὶ ὡς διδάσκαλος καὶ ὡς διευθυντής. Διωρίσθη ὑπὸ τῆς Ἀδελφότης Κωνσταντινουπόλεως καὶ ἐδίδαξεν ἐπὶ 5ετίαν περίπου λίαν εὐδοκίμως, ὡς ἐκ τῶν ἐγγράφων τοῦ Ἀρχείου ἐμφαίνεται καὶ ἐξετιμήθη τόσον, ὅσον οὐδεὶς ἄλλος τῶν ἕως τότε διδασκάντων, ἀλλὰ καὶ ἐπικράνη εἰς βαθμὸν ἀνείπωτον. Παρὰ τὴν ἐπίδοσίν του, τὴν ἀποδοτικότητά του καὶ τὴν ἀπέραντον μόρφωσίν του, παρεσῆυρετο, δὲν ἀντεῖχεν εἰς τὰς ἀντιξοότητες καὶ δὲν ἦτο εἰς θέσιν νὰ τὰς ἀντιμετωπίζῃ σθανερώς, ἢ καλύτερον νὰ εἰπωμεν, ἢ ζέσις του πρὸς τὸ ἐπάγγελμα, ἢ μυθῶδης φιλεργία του καὶ ἡ τρανὴ φιλοτιμία του, ἐπέδρασαν ἐπὶ τοῦ νευρικοῦ του συστήματος καὶ τοῦτο ἴσως συνετέλεσεν εἰς τὴν διανοητικὴν του διάσεισιν. Ὁ

ἀναγνώστης θά ἴδῃ πάρα κάτω ὅτι ὁ δυστυχῆς αὐτὸς ἐκπαιδευτικὸς, ὅστις ἀφιέρωσε κυριολεκτικῶς ἑαυτὸν ὑπὲρ τῆς μαθητιώσης νεολαίας καὶ συνεπῶς τοῦ Ἔθνους, ἔπαθε τὰς φρένας καὶ τελικῶς, ὡς ἀναφέρουν πληροφορίαι ἐπιζώντων, ταξιδεύων εἰς Κωνσταντινούπολιν ἐρρίφθη ἐκ τῆς ἀμαξοστοιχίας καὶ διεμελίσθη. Μία νύκτα τοῦ Φεβρουαρίου, 15ην πρὸς τὴν 16ην τοῦ 1889, ἄγνωστον πῶς, εὐρέθη εἰς τὴν ἀγορὰν 6 - 7 μεσονυκτίου ἀλὰ τούρκα, δηλ. 1 - 2 μὲ σημερινὴν ὥραν. Ὑπῆρχε διαταγὴ νὰ κυκλοφοροῦν οἱ κάτοικοι, φέροντες φανὸν ἀνημμένον. Ἄλλως συνελαμβάνοντο καὶ ὠδηγοῦντο εἰς τὴν φυλακὴν. Οὗτος δὲν εἶχε φανόν, κοίτοι τὴν πρωτὰν διαμαρτυρούμενος ἔλεγεν ὅτι εἶχε. Ἡ Τουρκικὴ περίπολος (κανὸν - κὸλ) τὸν συνέλαβε, τὸν ἐκακοποίησε καὶ τὸν ἐνέκλεισεν εἰς τὴν φυλακὴν τοῦ Διοικητηρίου. Τὴν ἄλλην ἡμέραν ἀπελύθη, ἀλλ' ἠρνήθη νὰ ἀναλάβῃ ὑπηρεσίαν. Καλεῖ τοῦτον ἡ Δημογεροντία καὶ προτρέπει νὰ ἐξακολουθήσῃ τὸ καθῆκόν του, ἐκφράζουσα συνάμα τὴν λύπην τῆς δι' ὅσα συνέβησαν καὶ βεβαιώσασα αὐτὸν, ὅτι θὰ γίνουσι αἱ δέουσαι παραστάσεις παρὰ τῷ Καϊμακάμη. Ὁ Ν. Τσιρώνης μένει ἀνένδοτος. Τέλος δέχεται ἐφ' ὅσον τῷ ἐκφρασθῆ ἑγγράφως ἡ λύπη τῆς Δημογεροντίας διὰ τὸ ἐπεισόδιον, ἥτις εὐχαρίστως δίδει τοιοῦτον ἑγγραφοὶ διὰ πράξεώς τῆς τῆς 11-2-1889 καὶ τὸ ἐπεισόδιον λήγει. Ἡ ἐμμονὴ αὕτη τοῦ διδασκάλου δὲν ἀποδίδεται ὑπ' ἐμοῦ εἰς ἐγκεφαλικὴν μόνον ἐλαττωματικότητα αὐτοῦ. Τὴν ἐποχὴν ἐκείνην τὰ ἦθη ἦσαν σθεσθηρὰ καὶ κύριον γνῶρισμα καὶ προσὸν ἄπαραίτητον παντὸς ἀτόμου, πολὺ δὲ περισσότερον τοῦ διδασκάλου, ἦτο ἡ ἠθικὴ. Αἱ ἐφορίαι ἀπῆτουν παρὰ τῶν διδασκάλων καὶ πιστοποιητικὰ καλῆς διαγωγῆς. Καὶ εἰς τὸ καφενεῖον ἀκῆμη ὁ διδάσκαλος σπανίως ἐνεφανίζετο καὶ ἐκάθητο κοσμίως. Χαρτοπαιξίσι, κυβοπαιξίσι κ.τ.λ. ἦσαν θανάσιμα σφάλματα καὶ ἀσυμβίβαστα πρὸς τὸ ἐπάγγελμά του. Ἡ περιβολὴ του, ἔστω ἐκ τῆς πολυκαιρίας ἀπεχρωματισμένη, ἔπρεπε νὰ εἶναι ἄσφογος καὶ καθαρὰ. Τὸ περιλαίμιον (γισκάς) σκληρόν, ἐκ καουτσούκ, ὕψηλόν μέχρι τῶν σιαγῶνων, εἰς βαθμόν. ὥστε νὰ προσβλέπη κατ' εὐθείαν ἐμπρός, χωρὶς νὰ δύναται νὰ κάμῃ στροφὴν τῆς κεφαλῆς εὐκόλως. Ἐκ τῆς αὐτῆς οὐσίας ἔπρεπε νὰ ᾧσι καὶ τὰ ἐπιμάνικα (ρεβέρια), τὰ ὅποια μὲ τὴν παραμικρὰν κίνησιν ἔτριζον, ὡς αἱ ἄμαξαι τῆς ἀμαξοστοιχίας τῆς Γαλλο - Ἑλληνικῆς Ἑταιρείας! Ἐάν, λοιπόν, διεδίδετο, καὶ δὴ ἐξωγκωμένα, ὅτι ὁ Ν. Τσιρώνης, ὁ τῶσον ἄριστος διδάσκαλος, γνωστὸς ἐν Ἀδελφότητι Κωνσταντινουπόλεως καὶ ἀπάσῃ τῇ Θράκῃ, συνελήφθη ὑπὸ περιπόλου τὴν νύκτα, ἄγνωστον ποῦ καὶ διὰ ποῖαν αἰτίαν καὶ πῶς ἐφωράθη, ποῖα ἡ θέσις του; Ἦτο δυνατόν νὰ ἀποτελέσῃ τοῦτο ἀφορμὴν σχολίων καὶ στιγματι-

μοῦ διὰ κατραμώματος τῆς ἐξωθίρας του, ὅπως ὑπῆρχεν ἡ συνήθεια τὴν ἐποχὴν ἐκείνην, νὰ στιγματίζουσι τοὺς βιοῦντας ἄρρενας καὶ θήλειαι ἐκλυτοὶ βίον. Καλῶς, ἐπομένως, ἔπραξε, χωρὶς ὅμως καὶ νὰ εἶναι τελείως ἀνεπηρέαστος ἐκ τῆς παθήσεώς του, ἡ ὁποία ἀργότερον ζωηρῶς ἐξεδηλώθη, ζητήσας καὶ ἐπιμένων εἰς γραπτὴν ἔκφρασιν λύτης τῆς Δημογεροντίας. Συνεχίζεται ἡ ἐργασία τοῦ Τσιρώνη ὁμαλῶς καὶ παρουσιάζεται οὗτος πρὸς τὴν συνεδριάζουσαν Δημογεροντίαν τὸν Αὐγουστον 1890 (συνεδρίασις 18^α) καὶ προτείνει δημιουργίαν Ζ' τάξεως ἀναλαμβάνων αὐτὸς τὴν διδασκαλίαν τῆς ὡς ἄριστος Ἑλληνιστῆς καὶ διὰ τὴν ἐξεύρεσιν χώρου προτείνει ὅπως ἡ Α' τάξις διαιρεθῆ εἰς 2 τμήματα καὶ διανεμηθῶν εἰς τὰ 2 νηπιαγωγεία. Ὡς πρὸς τὸ προσωπικόν, λέγει, θὰ μείνῃ τὸ ἴδιον ἀφοῦ θὰ διανεμηθῆ ἡ πρώτη τάξις. Ἡ πρότασις τοῦ Τσιρώνη κρίνεται ὀρθή καὶ διὰ τὸ συμφέρον τοῦ τόπου καλὸν εἶναι νὰ ἰδρυθῆ Ζ' τάξις, ὥστε τὰ τέκνα τῶν Δημογερόντων νὰ ἀπαλλαγοῦν τῆς προγυμνασιακῆς τάξεως, ἣτις ἔπρεπε νὰ διανυθῆ ἐν Ἀδριανουπόλει. Ἡ ἰδέα τοῦ κ. Τσιρώνη εἶναι μὲν ὑπέροχος, μᾶς κάμνει ὅμως κατάπληξιν ἡ διαίρεσις τῆς Α' τάξεως καὶ διανομὴ τῆς εἰς τὰ 2 νηπιαγωγεία ὅπου βεβαίως, θὰ ἐδιδάσκοντο ὑπὸ τῶν νηπιαγωγῶν τὴν πρώτην ἀνάγνωσιν, χωρὶς νὰ σκέπτονται ὅτι διὰ παντὸς κατεστρέφετο ἡ τάξις αὐτή, ἡ ὁποία θέτει βάσεις καὶ ἀπαιτεῖ τὸν πλέον πεπειραμένον διδάσκαλον καὶ οὐχὶ τὸν τυχόντα ἢ νηπιαγωγὸς ξένου πρὸς τὴν διδασκαλίαν τῆς πρώτης ἀναγνώσεως ἀπαιτούσης ὑπομονῆν, ἐπιμονῆν καὶ τέχνην, ψυχολογίαν τοῦ παιδιοῦ, γνώσεις περισσοτέρας ἀπὸ ὅσας χρειάζεται ἡ διδασκαλία τῆς Γ' καὶ προσγεύωσιν τοῦ διδασκάλου εἰς τὸ ἐπίπεδον τοῦ παιδιοῦ κ.τ.λ., καθ' ὅτι ἀποτελεῖ τὴν βᾶσιν τῆς περαιτέρω πνευματικῆς ἐξελιξεως αὐτοῦ. Τότε ὅμως ἐπεκράτει ἡ γνώμη, καὶ ἴσως νὰ ἐπιτραπῆ καὶ τώρα εἰς τινὰς, ὅτι ἡ διδασκαλία τῆς πρώτης εἶναι δυνατὸν νὰ ἀνατίθῃται εἰς τὸν μᾶλλον ἀδαῆ καὶ πρωτόπειρον διδάσκαλον. Ἐπειδὴ ὁ διδάσκαλος Γεώργιος Δαμβλακίδης μέχρι τῆς ἀφίξεως τοῦ Τσιρώνη ἦτο διευθυντής, πολλακίς παρατηρηθεὶς διὰ πλημμυρῆ ἐκτέλεσιν τῶν καθηκόντων του, τῶρα δὲ γίνεται ὑφισταμένος καὶ ἔχων φαίνεται τὸ φίλερι, ἐξ οὗ ἐδημιουργήθη ἀτιμῶσφαιρα οὐχὶ τόσον κολακευτικῆ τῆς πολιτείας του, μὴ ἀνεχόμενος δὲ τὴν ἐκδήλωσιν θαυμασμοῦ καὶ εὐχαριστιῶν πρὸς τὸν Τσιρώνην, ἐπιθυμήσαντος νὰ ἐξυγιάνῃ τὴν παιδείαν μὲ συστήματα νεωριστικά, ὑποβάλλει παραίτησιν, ἡ ὁποία γίνεται εὐχαρίστως δεκτὴ καὶ ζητεῖται ἀπὸ τὴν Ἀδελφότητα ἀντικαταστάτης. Ἡ Ἀδελφότης δὲν ἐνέκρινε τὴν δημιουργίαν Ζ' τάξεως, διότι δὲν ἐνέπιπτεν εἰς τὸν σκοπὸν, τὸ ὁποῖον ἐπεδίωκε καὶ συνιστᾷ τὴν πρόσληψιν ὡς διδασκα-

λίσης τῆς Ἑλένης Ἀντώνουλου, ἀποφοίτου τῶν Ζοριφείων Διδασκαλείων Φιλιππουπόλεως. Ἐν τῷ μεταξύ ἄμως ὁ Τσιρώνης εἶχε μεταβῆ εἰς Κωνσταντινούπολιν πρὸς συνεννόησιν αὐτοπροσώπως, ἡ δὲ Ἀδελφότης στέλλει ἐπιστολὴν πρὸς τὴν Δημογεροντίαν συνιστώσα νὰ μὴ προέλθῃ εἰς μεταρρυθμίσεις πρὶν ἢ ἐπιστρέψῃ ὁ Τσιρώνης. Ὀλίγον ἀνωτέρω εἶδομεν διοριζομένην, τῇ συστάσει τῆς Φιλεκπαιδευτικῆς Ἀδελφότητος, τὴν Ἑλένην Ἀντώνουλου. Τώρα διορίζεται καὶ ἡ ἀδελφὴ τῆς Ἀθηνᾶ. Τὰ ὄρχεα τῆς Μητροπόλεως ὁμιλοῦν ἐκθύμως ὑπὲρ τῶν δύο αὐτῶν διδασκαλισσῶν, πολλὰ ἀποδωσασῶν εἰς τὴν ἐκπαίδευσιν. Νῦν εὐρίσκονται ἐν ζωῇ εἰς γῆρας βαθύ, ὡς συνταξιούχοι ἐγκατεστημένοι εἰς Χρυσούπολιν, ὅπου εἰργάσθησαν τὰ τελευταῖα ἔτη τῆς ὑπηρεσίας των. Ἀπὸ τοῦ 1890 καὶ διὰ τῆς ὑπ' ἀριθ. σμβ' ἀποφάσεως τῆς Δημογεροντίας τῆς 1ης Σεπτεμβρίου, ἡ Ἀστικὴ Σχολὴ ὀνομάζεται Ροδοκανάκειος Ἀστικὴ Σχολὴ Διδυμοτείχου, τιμηθεῖσα ἐπ' ὀνόματι τοῦ ἐκ Χίου καὶ ἐν Μασσαλίᾳ εὐδοκίμως ἐμπορευομένου Θεοδώρου Ροδοκανάκη. Οὗτος ἐζήτησε μίαν Κοινότητα πτωχοτέραν, ἵνα ἐνισχύσῃ αὐτὴν καὶ ὑπεδείχθη ἡ τοῦ Διδυμοτείχου. Ἦρχισε τότε ἐμβάζων λίρας 100 Ὀθωμανικὰς κατ' ἔτος διὰ τὰ ἐκπαιδευτήρια τῶν ἀρρένων. Ἦτο, ἐπομένως, ἐκδήλωσις εὐγνωμοσύνης ἢ ὀνομασία τῆς σχολῆς μὲ τὸ ὄνομα τοῦ τόσον μεγατίμου καὶ πατριώτου αὐτοῦ ἀνδρός. Ἐκοράζονται πρὸς αὐτὸν εὐχαριστίαι τῆς Δημογεροντίας καὶ Μητροπολίτου καὶ γράφουν συγχρόνως πρὸς τὴν Ἀδελφότητα, ἵνα μεσολαβήσῃ παρὰ τῷ Ροδοκανάκῃ καὶ ἀδείξῃ τὴν ἐπιχορήγησιν (κάκιστα πράξαντες) ἐπὶ τῷ σκοπῷ τῆς ἐπισκευῆς τοῦ Διδασκῆρίου, τὸ ὅποῖον ἦτο εἰς κακὴν κατάστασιν, καθ' ἃ ἀνέπτυσσεν ἡ Δημογεροντία ἐν ἰδιαιτέρᾳ ἐκθέσει. Ἐπ' αὐτοῦ τί ἐνήργησεν ἡ Ἀδελφότης δὲν ἐγνώσθη. Τὸ βέβαιον εἶναι, ὅτι, εἴτε ἔλαβε γνῶσιν τῆς παραλόγου καὶ παραδόξου αὐτῆς αἰτήσεως ὁ Ροδοκανάκης εἴτε οὐκ, δὲν ἔπαυσεν ἐπὶ πολλὰ ἔτη ν' ἀποστέλλῃ τακτικῶς καὶ ἀνελλιπῶς τὸ 100λίρον καὶ μέχρι τοῦ θανάτου του, ὥστε ἡ Κοινότης νὰ δύναται νὰ συντηρῇ τὰ σχολεῖα.

Ἐπέμβασις Τουρκοῦ Κράτους εἰς Ἐκκλησίας καὶ Σχολεῖα. — Εἶπομεν εἰς τὴν ὀρχὴν τῆς παρεούσης πραγματείας ὅτι ἡ ἡσυχία ἐνός τόπου καὶ ἡ πνευματικὴ του ἐξέλιξις δὲν ἐξηρτάτο ἀπὸ νόμους καὶ προνόμια, παραχωρηθέντα ὑπὸ τοῦ κατακτητοῦ καὶ κατὰ καιροὺς ὑπὸ ἄλλων αὐτοκρατόρων τῇ ἐπεμβάσει τῶν Μεγάλων Δυνάμεων, πρὸς ἐξυπηρέτησιν βεβαίως καὶ τῶν συμφερόντων τοῦ Κράτους των, ἀλλὰ κυρίως ἀπὸ αὐτοῦ τοῦ σουλτάνου ἢ διοικητῆς τῶν διαφόρων διαμερισμάτων κ.τ.λ. Ὅσα Βαλῆν Ἀδριανουπόλεως, ὅστις δῶκει τὸν τόπον κατὰ τὸ δοκοῦν, μεροληπτικῶς ὑπὲρ τῶν Βουλγά-

ρων καί κατά τοῦ Ἑλληνικοῦ στοιχείου, ὡς θά ἴδωμεν παρακάτω. Κατά τὸ 1890, ἐποχὴν τοῦ Φθινοπώρου, γεγονός ἀξιὸν λόγου, παραγνώρισις δηλονότι τῶν δικαιωμάτων τῆς Χριστιανικῆς Ἐκκλησίας, ἀναστατώνει τὰ Πατριαρχεῖα καί γενικῶς τὸν ὑπόδουλον Ἑλληνισμόν. Ἡ ὑπόθεσις ἔχει ὡς ἑξῆς: Τὸν ἀπομακρυνθέντα, διὰ λόγους πολιτικούς, Πατριάρχην Ἰωακείμ Γ', πατριαρχεύσαντα μετέπειτα ἐπὶ πολλὰ ἔτη, μὲ μαεστρίαν πραγματικὴν ὑπὲρ τοῦ γένους πολιτευθέντα, ὡς καί τὸν δι' ὀλίγον χρόνον πατριαρχεύσαντα διάδοχον αὐτοῦ καί παραιτηθέντα λόγῳ νόσου Ἰωακείμ Δ', διεθέχθη ὁ ἐξ Ἀδριανουπόλεως Διονύσιος Ε'. Οὗτος μετήρχετο πολιτικὴν φιλότουρκον, ἀλλ' ἡ τῶν πραγμάτων βία ὑπεχρέωσεν αὐτὸν νὰ ἔλθῃ εἰς δευτάτην ἀντίθεσιν μὲ τὴν Κυβέρνησιν. Ἐπὶ τῆς Πατριαρχίας αὐτοῦ πολλαὶ ἐνηργήθησαν, ὑπὸ τῶν πολιτικῶν καί δικαστικῶν Ἀρχῶν τοῦ Κράτους, ἐπεμβάσεις ἀθέμιτοι εἰς βάρος τῆς ἐκκλησιαστικῆς διοικήσεως. Οἱ Μωαμεθανοὶ δίκασται ἤρχισαν ἐκδίδοντες ἀποφάσεις διαζυγίων εἰς ὀρθοδόξους. Τοῦτο ἦτο πράξις ἀντιβαίνουσα εἰς τὰ χορηγηθέντα προνόμια καί τὰ πρὸ ὀλίγων ἐτῶν ἐξαγγελθέντα Αὐτοκρατορικὰ διατάγματα. Ὁ Πατριάρχης Διονύσιος διαμαρτύρεται ἐντονώτατα εἰς τὴν Αὐτοκρατορικὴν Κυβέρνησιν καί ἀποφάσει τῆς Ἱεράς Συνόδου διατάσσει, εἰς ἐνδειξιν διαμαρτυρίας καί πρὸς ἐκφοβισμόν τῆς Πύλης, τὴν ἀργίαν τῶν ἐκκλησιῶν καί τὴν παῦσιν πάσης ἱεροτελεστίας μέχρις ὑποχωρήσεως τοῦ Σουλτάνου. Αἱ ἐκκλησίαι ἔκλεισαν ἐπὶ τρίμηνον περίπου καί ἠκολούθησαν, πρὸς ἐπίτασιν τῆς ἐντυπώσεως τοῦ κινήματος, καί τὰ σχολεῖα. Ὁ ἀπομακρυνθεὶς Πατριάρχης Ἰωακείμ Γ', κατέκρινε τὴν πράξιν αὐτὴν ὡς ἐπιφέρουσαν σάλον πολιτικῶν προσωρινῶν ἀνευ ἀποτελέσματος, ὀνομάσας αὐτὴν ἀπεργίαν. Τὸ κίνημα τοῦτο ἀπέληξε τῇ ἐπεμβάσει τῆς Ρωσικῆς Κυβερνήσεως ὑπὲρ τῶν Χριστιανῶν. Ὁ Σουλτάνος πεισθεὶς προφανῶς ὑπὸ τῆς Πετροπόλεως ἐζήτησε παρὰ τοῦ Πατριάρχου, διὰ τοῦ ἐμπίστου ἰδιαιτέρου ἱατροῦ αὐτοῦ Μαυρογένη-πασᾶ, τὴν λύσιν τῆς ἀπεργίας, ὑποσχόμενος ἐπὶ τῷ λόγῳ τῆς τιμῆς του διὰ θὰ ἐσέβετο τὸ καθεστῶς τῆς ἐκκλησίας. Ὁ ὁμογενὴς ἱατρὸς παρουσιασθεὶς εἰς τὰ Πατριαρχεῖα διεβίβασε τὴν πρότασιν αὐτῆν τοῦ Σουλτάνου πρὸς τὰ συνεδριάζοντα μέλη τῆς Συνόδου προτρέπων αὐτὰ νὰ δεχθοῦν τὴν πρότασιν πρὸς παῦσιν τοῦ σάλου. Ἰδιαιτέρως ὁμῶς κατὰ τὴν ἐξοδὸν ἐκ τῆς αἰθούσης τῶν συνεδριάσεων καλεῖ τὸν Πρωτοσύγκελλον Γραμματέα καί συνιστᾷ νὰ διαβιβάσῃ πρὸς τὸν Πατριάρχην νὰ ἐμμεῖνῃ εἰς τὰς ἀπόψεις του μέχρις ὀλοκληρώσεως τοῦ αἰτήματος καί ὄντως τὸ Πατριαρχεῖον σθεναρῶς ἐπιμείναν ἐπιτυχῆ τὴν γραπτὴν παραδοχὴν τοῦ αἰτήματος ἀπὸ τὸν Σουλτάνον. Ἐνῶ, λοιπόν, οἱ Χριστιανοὶ τὴν

ἐσπέραν τῆς παραμονῆς τῶν Χριστουγέννων, παρά τὰ ἐπικρατοῦντα ἔθιμα, κατεκλίθησαν περίλυποι, διότι δὲν θὰ ἐγείροντο τὸ μεσανύκτιον νὰ τελέσουν τὴν μεγάλην ἑορτὴν τῆς γεννήσεως τοῦ Σωτῆρος καὶ παρακολουθήσωσι τὴν θείαν λειτουργίαν, ἀκούουν χαρμωσύνους κωδωνοκρουσίας καὶ ἐγερθέντες διαπιστώνουν ὅτι καλοῦνται εἰς τὴν ἐκκλησίαν, κατὰ τὰ πάτρια, ἐπελθούσης ἀνακωχῆς μεταξὺ Πύλης καὶ Πατριαρχείου, ὅπως γράφει ἐν τῇ ἱστορίᾳ τοῦ τόμου Ζ' σελίς 11 ὁ ἀείμνηστος Παπαρρηγόπουλος. Οἱ Χριστιανοὶ ἐμπλεοὶ χαρᾶς καὶ μὲ δακρυβρέκτους ὄφθαλμοὺς κατακλύζουν τὰς ἐκκλησίας, ἐπεὶ ἀπὸ διακοπὴν πάσης ἱεροτελεστίας ἐπὶ τοσοῦτον χρόνον, καὶ γίνεται κατανοκτικὴ λειτουργία ἐπὶ τῷ χαρμωσύνῳ γεγονότι τῆς γεννήσεως τοῦ Χριστοῦ καὶ τῆς νίκης τοῦ Ἔθνους, ἣτις διεβιβάσθη ἐκ Κωνσταντινουπόλεως τηλεγραφικῶς πρὸς ὅλας τὰς Μητροπόλεις τῆς Ἐπικρατείας τὴν νύκτα ἐκείνην. Μόλις ὅμως ἤρχισε νὰ ἀνατέλλῃ τὸ σωτήριο ἔτος 1891, ὁ Βασιλεὺς Ἀδριανουπόλεως, δι' ἑνὸς ἐγγράφου τοῦ ὑπ' ἀριθ. 224, χρονολογουμένου διήθεν ἀπὸ 11 Σεπτεμβρίου 1890 διατάσσει τὴν Μητροπόλιν, ὅπως πάντες οἱ ἐκφωνούμενοι λόγοι ὑπὸ διδασκάλων ἐν ταῖς ἐκκλησίαις, ταῖς ἐξετάσεσι καὶ Γυμνασίοις, ἔστω καὶ ὑπὸ μαθητῶν ἀκόμη, ἐπικυροῦνται ὑπὸ τῆς ἐκπαιδευτικῆς ἐπιτροπῆς Ἀδριανουπόλεως. Ὁ Καϊμακάμης Βασιλεὺς, μαινόμενος κατὰ παντός Ἑλληνικῶς, ἐφεύρισκε πάντοτε τρόπους νὰ πικραίνῃ τοὺς ραγιαδες Ἑλληνας. Ἐξέλεξε λοιπόν, τὰς ἱεράς ταύτας ἡμέρας τῶν Χριστουγέννων καὶ Φώτων νὰ στείλῃ τὴν διαταγὴν διὰ νὰ χύσῃ δηλητήριο ἐν τὴν εὐθυμίαν τῶν Ἑλλήνων καὶ νὰ μειώσῃ τὴν σχηματισθεῖσαν εὐμενὴ ἐντύπωσιν αὐτῶν ἐκ τῆς ἐπαναλειτουργίας ἐκκλησιῶν καὶ σχολείων. Ὁ Καϊμακάμης εὐτυχῶς δὲν ἔσπευσε νὰ κοινοποιήσῃ τὴν διαταγὴν ταύτην εἰμὴ μετὰ τὸ τέλος τῶν ἑορτῶν. Οἱ διδάσκαλοι, ὡς ἦτε ἐπόμενον, συνεμορφώθησαν καὶ ὁ βασιλεὺς Βασιλεὺς οὐδὲν τὸ θετικὸν ἐπέτυχε διὰ τῆς ἀνωτέρω διαταγῆς του. Ἡ Κοινότης κατόπιν τῆς εὐνοϊκῆς ὑπὲρ τῶν Ἑλλήνων λύσεως τῆς ἀργίας, συγκροτεῖ δικαστήριον πρὸς ἐπίλυσιν πασῶν τῶν ὑπαθέσεων τῶν ἀναφωσμένων μετοξὺ συζύγων ἀλλὰ καὶ περιουσιακῶν, διαθηκῶν κ.τ.λ. Τὰ δικαστήρια ταῦτα ἐξεδίκαζον τὰς υποθέσεις μὲ συγκρότησιν τῶν ἐκ τῶν πρὸς τοῦτο ἐκλεγομένων δικαστῶν καὶ ἐφοροδημογερόντων προεδρεύοντος πάντοτε τοῦ Μητροπολίτου ἢ τοποτηρητοῦ αὐτοῦ. Παρίσταντο κατὰ τὰς δίκας καὶ συνήγοροι ὑπερασπίσεως καὶ πολιτικῆς ἀγωγῆς. Διήρκουν πολλάκις αἱ δίκαι ὀλοκλήρους ἡμέρας καὶ πολλαὶ τῶν ἀποφάσεων ἐφειβάλλοντο ἢ ἀνεκόπτοντο. Διὰ τῆς ὑπ' ἀριθ. ΣΗΒ' συνεδριάσεως τῆς 1 Φεβρουαρίου 1891 ἀποφασίζεται νὰ σταλῇ εἰς τὸν Ροδοκανάκην εὐχαριστή-

ριος έπιστολή και να ζητήσει την φωτογραφίαν του ή Δημογεροντία. Διά δέ της νσέ' 8 Φεβρουαρίου 1891 απόφάσεως ζητεί ή Έφοροδημογεροντία έκδοσιν Αυτόκρατορικού φερμανίου άνεγέρσεως σχολής έν τή συνοικία Κουγιουμτζή Τοιαύτη ένεργεια, είναι γνωστόν, ότι προηγήθη αλλά, κατόπιν σατανικών ένεργειών του Βαλη έματαιώθη. Έπί τούτω ένήργησε και δι' έκδοσιν διαταγής Αυτόκρατορικής, άπειλητικής τρόπον τινά, ήτις κοινοποιηθεΐσα διά τών Πατριαρχείων, ώς γενική έγκύκλιος αυτών άνεγνώσθη έν τή Σνη' συνεδριάσει της 2ας Φεβρουαρίου 1891 φέρουσα τόν αριθ. 322. Αυτη είναι μέν πατριαρχική και παραινετική, αλλά διαφαίνεται καθαρώς εις αυτήν ή ένεργεια του Βαλη, ώς άπειλή της Κυβερνήσεως, έχει δέ ως έξης :

«Έπί δέ τών σχολικών όφειλει προσέχειν α) έν τή έκλογή της Έφορίας γενομένη υπό την προεδρίαν Αυτής (της Σεβασμιότητας δηλ.), όπως καταρτιζεται έκ προσώπων τιμών και άπολαυόντων της άγαθής ύπολήψεως της Κοινότητος και Μητροπόλεως, ύποχρέων όντων εργάζεσθαι υπό την προεδρίαν Αυτής ή του ίδιου έπιτρόπου. β) Έν τή έκλογή του προσωπικού, τών διδασκάλων, γενομένη έν συνεδριάσει της Έφορίας, όπως ώσιν ούτοι ού μόνον εύκαίдеυτοι και δόκιμοι περί τό διδασκαλικόν αυτών έπάγγελμα, αλλά και χρηστοί, φιλότιμοι φρόνιμοι, τύποι ήθικης και ύπογραμμός ύγιους μορφώσεως και ούτως έγκρίνειν αυτους και έφοδιάζει και' έτος δι' ίδιου Αυτής ένδεικτικού. γ) Μελετών όφειλει τά προγράμματα τών μαθημάτων λίαν προσεκτικώς, ίνα μή τι ύπάρχη τό άπάδον, ού μόνον τοις πολιτικοις καθεστώσι αλλά και τή διανοητική αναπτύξει και ήθικη και θρησκευτική διαπλάσει της μαθητιώσης νεότητος και άκολούθως έπικυρούν ταύτα, αναλογιζόμενοι τας ευθύνας άς μόνη φέρεi ένώπιον της έκκλησίας και Σεβαστής Κυβερνήσεως».

Έν τή ίδιη συνεδριάσει εκλέγονται μέλη της έπαρχιακής έπιτροπής οι κ. κ. Β. Τζαννης, Κ. Γεωργίου, Δ. Ψαλτόπουλος, Πέτρος Παναγιώτου, Τηλέμαχος Ίατρούπουλος (Χεκίμογλου) και Π. Τσαβδάρας. Ός αποτέλεσμα της άνωτέρω αναφερομένης Έγκυκλίου, έκδοθείσης κατόπιν Βεζυρικής διαταγής, ύπῆρξεν ή άκολουθήσασα συνεδρίασις Σξά' της 10 Μαρτίου, καθ' ήν παρέστησαν και τά μέλη της νεωστί έκλεγείσης έπαρχιακής έπιτροπής και δίδονται αι δέουσαι διαταγαί υπό του Μητροπολίτου πρός τους διδασκάλους, να προσκομίσωσιν εις την Μητρόπολιν τά συστατικά των, τά συμφωνητικά των, τους τίτλους σπουδών και προγράμματα τών διδασκομένων μαθημάτων. Αί διδασκάλισσαι του Παρθεναγωγείου υποβάλλουν αίτησιν πρός την Έφοροδημογεροντίαν και ζητούν άποζημιώσιν διότι, καιτοι έπληρώθησαν διά διδασκαλίαν Δ' τάξεως, έδίδαξαν και Ε'.

Ἐν δὲ τῇ σοᾶ' συνεδριάσει τῆς 5 Μαΐου 1891 ἀναγινώσκειται αἴτησις τοῦ διδασκάλου τῆς Ἀστικῆς Σχολῆς Δ. Ἀγαθοῦ, ζητοῦντος ἵνα τῷ πληρωθῶσιν οἱ καθυστερούμενοι μισθοὶ ἐπὶ τῇ βάσει τῶν 58 λιρῶν εἰησώως, ὡς συνεφώνησε, γράφει, μετὰ τοῦ διευθυντοῦ Τσιρώνη. Ὁ Τσιρώνης ὁμως ἀρνεῖται τὰ πάντα καὶ ἡ αἴτησις ἀπορρίπτεται ὡς διαφεύγουσα τῆς ἀρμοδιότητος τῆς Ἐφοροδημογεροντίας. Ἡ συνεδρίασις σογ' καθορίζει νὰ ἄρχωνται αἱ προφορικαὶ ἐξετάσεις τὴν 28ην Μαΐου καὶ νὰ τελειώνουν τὴν 10ην Ἰουλίου, οὔτε πολὺ οὔτε ὀλίγον 45 ἡμέρας περίπου. Ὁ ἐφιάλτης αὐτὸς τῶν ἐξετάσεων ἐπὶ αἰῶνα σχεδὸν ἐφόβιζε μαθητὰς καὶ μαθητριάς μέχρις ὅτου κατηργήθησαν μὲν αἱ προφορικαὶ, μηδὲν ἀποδίδουσαι καὶ οὐδένα σκοπὸν ἐξυπηρετοῦσαι, ἔμειναν ὁμως αἱ γραπταὶ καὶ θὰ ὑφίστανται εἰς τὰ δημοτικὰ σχολεῖα μὲ μειωμένην σημασίαν καὶ σκοπὸν, αὐστηρόταται δὲ εἰς τὰ Γυμνάσια. Ἐπειδὴ καὶ ὁ γράφων ταῦτα ἐξῆσε τὴν πρὸ 50/ετίας ζωὴν τοῦ ἐξεταζομένου μαθητοῦ, ἐποχὴν, καθ' ἣν ἡ διάρκεια τούτων ἦτο περιωρισμένη εἰς ὀλίγας ἡμέρας, ἀλλ' εἰς αὐστηρότητα σκληρόταται, ὁμολογῶ, ὅτι ἀκόμη εἰς τὴν λέξιν ἐξέτασις μὲ καταλαμβάνει φοβία. Αἱ γραπταὶ διήρκουν τόσας ἡμέρας, ὅσα ἦσαν τὰ μαθήματα. Ἐτακτοποιοῦντο κατ' αὐτὰς οἱ μαθηταὶ μὲ πᾶσαν προσοχὴν καὶ αὐστηρότητα ἐναλλάξ ἢ καλύτερον ἀναμῆξ τῶν διαφόρων τάξεων, ὑπὸ τοῦ διευθυντοῦ καὶ διδασκάλων, γνωματευόντων διὰ τὴν κατάλληλον θέσιν ἐνὸς ἐκάστου. Εἶς δηλ. τῆς Γ', μετὰ εἰς τῆς ΣΤ', ἔπειτα εἰς τῆς Δ' καὶ οὕτω καθ' ἑξέρς, ὥστε νὰ μὴ συνδέωνται μαθηταὶ τῆς ἰδίας τάξεως οὔτε νὰ ἔρχωνται εἰς ἐπαφὴν καὶ βεβηλώσουν τὰς ἐξετάσεις. Τὸ θέμα ἐδίδοτο διὰ ζώσης φωνῆς ἢ γραπτῶς ἐπὶ τοῦ πίνακος, ἀλλὰ μονολεκτικῶς π. χ. ὁ Λυκοῦργος, αἱ Σταυροφορίαι, ὁ Κίμων, ὁ Θησεύς. Περιλήψεις ἢ ἐρωτήσεις ἐσῆμαινον βεβήλωσιν τῆς ἱερότητος τῶν ἐξετάσεων. Ἐπιτήρησις ὄχι ἐπιεικῆς. Κέρβεροι οἱ διδάσκαλοι καὶ ἡ παραμικρὰ κίνησις, χαρακτηριζομένη ὑποπτως, ἦτο ἱκανὴ νὰ καταδικάσῃ τὸν μαθητὴν τελεσιδικῶς. Βλέμματα διδασκάλων βλοσυρά, ἔτοιμα διὰ καταπέλτην. Ἐπρόκειτο προφανῶς περὶ τῶν μυστικῶν τῆς ἀτομοβόμβας. Συνελλέγοντο τὰ γραπτά, ἐπὶ τῶν ὁποίων ἐγένετο ἡ διόρθωσις καὶ τῶν ὀρθογραφικῶν λαθῶν, προκειμένου περὶ ἱστορίας ἢ γεωγραφίας καὶ ἀλλοίμονον εἰς ἐκεῖνον ὅστις παρέλειπε νὰ θέσῃ ἐπὶ τοῦ ρ τὴν δασείαν, ἀφεῖ ἢ λέξις ἤρχιζεν ἐκ τοῦ ρ. Ἡ βαρεῖα δὲ ἔπρεπε νὰ διακρίνηται καλῶς τῆς ὀξείας, ἄλλως ἦτο λάθος σοβαρὸν. Ὅσον αὐστηραὶ καὶ ἂν ἦσαν αἱ γραπταὶ ἐξετάσεις δὲν συνέθλιβον τόσον τὴν ψυχὴν τοῦ μαθητοῦ, διότι ἐπὶ τέλος, ἔγραψεν ὅτι ἐκ τῆς ἀποστηθίσεως ἀπέμενεν εἰς τὴν μνήμην του, ἐνῶ τρομεραὶ, ὡς πραγματικὸς ἐφιάλτης, ἀπέβαινον αἱ προφορικαὶ. Ἡμέρας

δλοκλήρους εν καιρῷ θέρους, ὑπὸ καύσωνα 35 · 38 βαθμῶν, ἐστιβαγμένοι ἐπὶ πολυέδρων καὶ ἀνθυγιεινῶν θρανίων, ἐνώπιον ὄλων τῶν παραγόντων τοῦ τύπου, σοφῶν καὶ μὴ, πάντων καὶ πασῶν, ἢ ἐξεταστικῆ ἐπιτροπῆ, ἀποτελουμένη ἐκ 4 · 5 προκρίτων τῆς πόλεως, συγκροτεῖ τὸ Στρατοδικεῖον !... ἐν καιρῷ πολέμου μὲ κατηγορουμένους τοὺς ἐξεταζομένους μαθητὰς. Περίρρυτοι ἰδρώτος οἱ δυστυχεῖς, προσπαθοῦν νὰ ἐνθυμηθοῦν ὅλα τὰ διδαχθέντα κεφάλαια ὄλων τῶν μαθημάτων, Ἱστορίας, Θρησκευτικῶν, Γεωγραφίας κ.τ.λ. καὶ μὲ τὴν σειράν ἠρωτῶντο μονολεκτικῶς ὄχι ὕφ' ἑνός τῶν μελῶν, ἀλλὰ ὑπὸ πάντων τῶν ἐξεταστῶν, οἵτινες ἤθελον νὰ ἐξαντλήσουν ὅλην τὴν δεινότητα καὶ πολυμάθειάν των ἀφοῦ καὶ αὐτοὶ ἐξητιάζοντο τὴν στιγμὴν ἐκείνην ὑπὸ τοῦ λαοῦ περὶ τῆς καταλληλότητός των διὰ τὸ ὕψηλόν τοῦτο ἔργον. Ὁ μαθητὴς ἀπήγγειλε τὸ κεφάλαιον τροχάδην, μὲ τὴν προβολὴν ὅμως μιᾶς ἐρωτήσεως ἢ ἑνὸς λάθους ἐκ ληημοσύνης, ἤρχιζεν ὁ δυστυχὴς τὸ μάθημα ἐξ ἀρχῆς, τοῦτο δὲ ἐπαναλαμβάνετο μίαν καὶ δύο καὶ τρεῖς φορές, διότι πλὴν τῆς ἀποστηθισσεως δὲν ἐγένετο οὐδεμία βαθεῖα ἐπεξεργασία κατὰ τὴν διδασκαλίαν. Ὅλοι ἠρώτων καὶ ὁ εἷς τῶν ἐξεταστῶν συνεπλήρωνε τὸν ἄλλον, τὸ δὲ βλέμμα τοῦ μαθητοῦ ἦτο ὑποχρεωμένον νὰ στρέφῃται πρὸς πάντας, ἵνα βεβαιωθῇ ἂν ἀπῆντα ἐρθῶς. Αἱ ἀπαντήσεις ἐπρεπε νὰ ἔχουν τόνον ζωηρόν, εἰς ἔνδειξιν ὅτι κατέχει τὸ μάθημα. Οὐδόλως διέφερον ἀπὸ τὴν ἐξονυχιστικὴν ἐξέτασιν πρὸς ἀνακάλυψιν ἐγκλήματος. Κάθιστροι οἱ ἐξεταστοὶ καὶ οἱ μαθηταί, ἀλλὰ καὶ τὸ κοινόν ἐκ τοῦ συνωστισμοῦ, ἐσταλαιπωροῦντο ὅλοι ἐπὶ ἡμέρας, ἂν δὲ τις τῶν μαθητῶν δὲν ἀπῆντα εὐστόχως, ἤκούοντο θυμηδία, μυκτηρισμοὶ καὶ κατγασμοί. Ὁ διδάσκαλος τῆς τάξεως, ἰστάμενος ὀπισθεν ἢ παραπλευρῶς τῆς ἐπιτροπῆς, ἤλλαζε κάθε δευτερόλεπτον μορφασμοὺς καὶ χρῶμα, ἀναλόγως τῶν ἀπαντήσεων τῶν μαθητῶν, διότι ἐξῆρτάτο ἢ ὑπαρξίς του ὡς διδασκάλου καὶ οἰκογενειάρχου διὰ τὸ ἐπιόν ἔτος. Ἐὰν παρενέβαινέ ποτε, πρὸς διευκόλυνσιν τῶν μαθητῶν δι' ἄστοχον ἀπάντησιν, ἐν βλέμμα βλοσυρόν τῶν ἐξεταστῶν ἀνεκάλει αὐτὸν εἰς τὴν τάξιν. Καὶ τὸ ἀνωτέρω μαρτύριον, κατὰ τὴν πρῶ ὀλίγου διατυπωθεῖσαν ἀπόφασιν, θὰ διήρκει 45 ἡμέρας. Αἱ προφορικαὶ αὗται δοκιμασίαι κατηργήθησαν, ὡς θὰ ἴδωμεν, μετὰ εἰκοσαετίαν. Οἱ ἐφοροδημογέροντες, ἀφοῦ ἐπραγματοποίησαν τὸ ἔτος τοῦτο τὰς πολυήμερους ἐξονυχιστικὰς ἐξετάσεις, διὰ προσώπων ξένων καὶ ἀμερολήπτων, ἐξέδωσαν τὰ ἀποτελέσματα μὲ συνειδήσιν καθαρὰν, ἐλαφρὰν, ὄχι βεβαρυμένην δι' ἀδικῶν καὶ μερολήψεων, ἔγραψαν εἰς τὴν Ἀδελφότητα, ὅτι ὅλοι ἔμειναν εὐχαριστημένοι ἀπὸ τὴν μάθησιν τῶν μαθητῶν καὶ τὴν φιλεργίαν τῶν διδασκάλων, πλὴν τοῦ

διδασκάλου Ἀγαθοῦ, διότι, φαίνεται, ὁ «ἀγαθός» αὐτός διδάσκαλος ἦτο παρεξηγήσιμος καθ' ὅτι δὲν κοτῶρθωσε νὰ προσαρμοσθῆ με τὸν θεατρνισμόν, ὅπως ἄλλοι, καὶ τὴν ἔπαθε. Παρακαλεῖται ἡ Δημογεροντία νὰ διορίσῃ πάλιν τὴν Ἑλένην Ἀντώνουλου, εἰς δὲ τὴν θέσιν τῆς νηπιαγωγοῦ τὴν Αἰκατερίνην Καλλίου. Τὸ Πατριαρχεῖον ἐν τῷ μεταξῷ ζητεῖ ἀριθμὸν Βουλγαρικῶν οἰκογενειῶν ἐγκατεστημένων ἐν τῇ πόλει Διδυμοτείχου καὶ, ἀφοῦ προηγουμένως ἔγινεν ἔρευνα ἐπισταμένη, ἀποφασίζεται νὰ γράψῃ, ὅτι ἐν Διδυμοτείχῳ Βουλγαρικαὶ οἰκογένειαι δὲν ὑπάρχουν, ἀλλὰ μιγάδες τινες, Βουλγαρορωμαῖται, δηλ. προελθοῦσαι ἐξ ἐπιμειξίας ἀνδρῶν εἴτε γυναικῶν ἄλλοθεν ἔλθουσῶν καὶ ἐγκατασταθεισῶν ἐνταῦθα καὶ ὅτι ὁ ἀριθμὸς τούτων δὲν ὑπερβαίνει τὰς 22. Ἡ Φιλεκπαιδευτικὴ Ἀδελφότης γράφει τὴν εὐχάριστον εἰδησιν ὅτι θά χορηγηθῆ καὶ ἐφέτος τὸ 100λίρον ὡς ἐνίσχυσις τῶν ἐκπαιδευτηρίων καὶ προσκαλοῦνται ὑπὸ τῆς Δημογεροντίας οἱ διδάσκαλοι τῆς πόλεως πρὸς ἀνακοίνωσιν τῶν διορισμῶν τῶν (συνεδρ. ιπζ' 1 Σεπτεμβρίου 1891), ἐξ ὧν ὁ Τσιρώνης Ν. καὶ Γ. Δασκαλόπουλος ἀποδέχονται πλὴν τοῦ Καβάσιλα Θεοφίλου, ζητήσαντος προθεσμίαν 15 ἡμερῶν διὰ νὰ ἀποφασίσῃ. Πρὸς ἀναπλήρωσιν δὲ τῆς μιᾶς κενωθείσης θέσεως διδασκάλου καὶ ψάλτου, διὰ τῆς ἀπολύσεως τοῦ Κ. Παπαγιαννοπούλου, προορισθέντος διὰ Κούλελη-Βουργάζ, καλεῖ τὸν Ἰωάννην Ἀποστολίδην, παρακαλεῖ δὲ καὶ τὴν Ἀδελφότητα νὰ στείλῃ δύο ἀκόμη διδασκάλους, ἐξ ὧν ὁ εἰς νὰ γνωρίζῃ ψαλτικὴν. Διὰ τῆς οὐτῆς ἀποφάσεως διορίζεται νηπιαγωγὸς ἡ Σοφία Δέλιου. Τὴν θη' δὲ Σεπτεμβρίου, καθ' ἣν συνεδριάζει καὶ πάλιν ἡ Ἐφοροδημογεροντία ἐπὶ τοῦ θέματος τῶν διδασκάλων, ὁ Θεόφιλος Καβάσιλας ἔρχεται καὶ δηλοῖ ὅτι θά ἐργασθῆ διὰ τὸ σχολικὸν ἔτος 1891 - 1892 καὶ ἀντὶ τῆς νηπιαγωγοῦ Χρυσῆς, διορίζεται ἡ Ἀναστασία Σταματιάδου. Γράφει ἡ Ἀδελφότης πάλιν ὅτι πρὸς συμπλήρωσιν τῶν δύο κενῶν θέσεων τῆς Ἀστικῆς Σχολῆς διορίζει τοὺς Ἀντώνιον Ναοῦμ καὶ Δ. Πολυχρονιάδην με 45 λίρας ἑτησίως, με τὴν προσθήκην ὅτι ὁ δεῦτερος τούτων ψάλλει δεξιὰ εἰς μίαν τῶν ἐκκλησιῶν τῆς πόλεως.

Προσκόμματα Βουλγάρων καὶ Τούρκου Βαλῆ διὰ τὴν ἀνάγεσιν Σχολῆς. — Ὡς ἐκ τῶν προηγουμένων ἐγνώσθη, ὁ Μητροπολίτης Μεθόδιος καὶ ἡ Δημογεροντία ἀπὸ ἐτῶν ἠγωνίζοντο νὰ ἐκδώσουν τὸ Αὐτοκρατορικὸν Διάταγμα περὶ ἀνεγέρσεως Σχολῆς τῶν ἀρρένων ἐν τῇ συνοικίᾳ Κουγιουμτζῆ, ὅπου τὸ λειτουργοῦν ἀπὸ ἐτῶν νηπιαγωγεῖον, με ἐπέκτασιν τοῦ οἰκοπέδου διὰ κτήματός τινος ὑπὸ τοῦ Χατζημιχαήλ παραχωρηθέντος. Οἱ Βούλγαροι σατανικῶς ἐνεργήσαντες διὰ τοῦ προστάτου τῶν Βαλῆ, ἀνατρέπουν τὴν προσπάθειαν ταύτην.

Δέν χάνουν ὁμως τὰς ἐλπίδας καὶ Μητροπολίτης καὶ Δημογεροντία ἐξακολουθοῦν νὰ ἐνεργοῦν, τελικῶς δέ, ὡς θὰ ἴδωμεν, ἐπέτυχον μόλις μετὰ τριακονταετίαν ἀπὸ τῆς πρώτης συνεδριάσεως, καθ' ἣν τὸ πρῶτον ἐλήφθη τοιαύτη ἀπόφασις. Ἐν συνεδριάσει Σψα' τῆς 22 Σεπτεμβρίου 1891, λαβὼν τὸν λόγον ὁ Σεβασμιώτατος λέγει περὶ Βουλγαρικῆς Σχολῆς, ἣν προετοιμάζουν οἱ Βούλγαροι ἐν τῇ ὑπ' αὐτῶν ἀγορασθεῖση ἀποθήκῃ τῶν οἴνων, ἀπέναντι τοῦ λειτουργοῦντος Ἑλληνικοῦ νηπιαγωγείου κειμένης. "Ὅτι ἐνῶ ἄλλοτε ἡ ἐνταῦθα Διοίκησις ἀπέρριψε τὴν αἴτησιν τῶν Βουλγάρων, ὡς παράνομον καὶ μέλλουσαν νὰ προκαλέσῃ ταραχάς, ἤδη, ἐν γνώσει αὐτῆς, ἐπισκευάζουσιν οὗτοι τὸ μέρος αὐτό, ὅτι ἔγραψε πάλιν εἰς τὸν Βαλῆν ἐκζητῶν τὴν παρεμπόδισιν τοῦ ἔργου, προτείνει δὲ ὅπως καὶ οἱ Δημογέροντες ζητήσουν δι' ἀναφορᾶς τῶν πρὸς τὸν Βαλῆν, ὅπως παρεμποδισθῇ ἀρμοδίως ἢ ἀπέναντι τῆς Ρωμαϊκῆς σχολῆς σύστασις Βουλγαρικῆς. Ἐκριθῆ ὅτι ἐπιβάλλεται ἡ τοιαύτη ἐνέργεια καὶ συνέταξαν ἀναφορὰν σχετικὴν πρὸς τὸν Βαλῆν Ἀδριανουπόλεως. Πᾶς τις ἐννοεῖ τί εἶχε συμβῆ, ὥστε, ἐνῶ ἀρχικῶς δὲν ἐδόθη ἄδεια, ἐκ τῶν ὑστέρων, οὐχὶ μόνον ἐπετράπη, ἀλλὰ καὶ προστασία ἐπεδείχθη ὑπὸ τοῦ Βαλῆ. Διατί δὲ οἱ Βούλγαροι ἐπρωτίμησαν τὴν θέσιν αὐτὴν καὶ ὄχι ἄλλην, ἐπίσης εἶναι καταφανές. Εἶχον δηλ. πληροφορηθῆ τὴν ἀμετάκλητον ἀπόφασιν τῆς Δημογεροντίας νὰ κτίσῃ Διδακτήριον εἰς τὴν θέσιν αὐτὴν, ἀλλ' ὅτι τὸ φερμάνιον καθυστερεῖτο, καθ' ὅτι οἱ ἴδιοι, διὰ τοῦ Βαλῆ, παρίστανον τὰ πράγματα διαφορετικὰ καὶ ἐματαιῶνον τὴν ἐκδοσὴν του, τῇ εἰσηγήσει πάντοτε τοῦ Διοικητοῦ τῆς Ἀδριανουπόλεως. Τὴν 4ην Ὀκτωβρίου 1891, γενομένης συνεδριάσεως τῆς Ἐφοροδημογεροντίας, ἀναγινώσκειται ἐπιστολὴ τοῦ τοποτηρητοῦ τοῦ Οἴκουμενικοῦ Πατριαρχείου πρὸς τὸν Σεβασμιώτατον, χρονολογούμενη ἀπὸ 26 Σεπτεμβρίου, περὶ τῆς ζητηθείσης Αὐτοκρατορικῆς ἀδείας πρὸς ἀνέγερσιν σχολῆς ἀρρένων ἐν τῇ συνοικίᾳ Κουγιουμτζῆ καὶ ἡ μετάφρασις τοῦ δευτέρου ἰστιλαμίου (ἀποφάσεως) τοῦ Ὑπουργείου Δικαιοσύνης καὶ Θρησκευμάτων πρὸς τὸν Βαλῆν Ἀδριανουπόλεως, δι' οὗ ζητεῖ πληροφορίας, ἂν ὑπάρχῃ ἐμπόδιόν τι, πρὸς ἀνέγερσιν τοῦ σχολείου, καθ' ὃ ἔγραφον ἄλλοτε, ὅτι ἡ σχολὴ τῶν ἀρρένων ἔχει ἱκανὸν χῶρον (αὐλόγυρος Παναγίας) δυνάμενον νὰ περιλάβῃ πλείονας μαθητάς, ὅτι τὸ μέρος, ὅπερ σκοπεῖ ἡ Ρωμαϊκὴ Κοινότης νὰ ἀνεγείρῃ τὴν σχολὴν, εἶναι δύο οἰκίαι ἀφιερωθεῖσαι ὑπὸ τοῦ Χατζημιχαήλ καὶ ὅτι ἐπιχειρεῖ τοῦτο, διὰ νὰ παρεμβάλῃ προσκόμματα εἰς τὴν Βουλγαρικὴν Κοινότητα, ἣτις ἔχει ἀπέναντι τὴν σχολὴν αὐτῆς. Ἐπίσης ἀνεγνώσθη καὶ ἐπιστολὴ τῆς Α. Σεβασμιότητος πρὸς τὸν Βαλῆν, δι' ἣς συνῴδευσε τὸ ἰστιλάμιον, ὡς καὶ ἡ ἀπάν'

τηρις τοῦ ἐνταῦθα Καίμακᾶμη, πρὸς τὸ τακρίριον τῆς Α. Σεβασμιό-
τητος, ὅτι ἡ Βουλγαρικὴ Κοινότης, ζητήσασα, ἔλαβεν ἄδειαν τοῦ
Συμβουλίου τῆς Παιδείας Ἀδριανουπόλεως διὰ νὰ ἀνοίξη σχο-
λεῖον ἐν τῇ κατὰ τὴν συνοικίαν Κουγιουμτζή οἰκίᾳ καὶ ἐπομένως
κάνει ἐν αὐτῇ ἐπισκευὰς τινὰς καὶ ὅτι δὲν ἐπιχειρεῖ ἐκ νέου ἀνε-
γερεῖν σχολῆς. Ἐνεκρίθη, ὅθεν, ὅπως ἡ Α. Σεβασμιότης στείλῃ εἰς
τὰ Πατριαρχεῖα ἀντίγραφον τῆς ἀπαντήσεως αὐτῆς τοῦ Καίμακᾶμη,
ὡς καὶ τοῦ προηγουμένου γράμματός του ἐν ᾧ ὠνόμαζε τὴν οἰκίαν,
ἣν προετοιμάζον οἱ Βούλγαροι διὰ σχολῆν, ἐργοστάσιον ρακῆς, ὡς
καὶ τὸ μαρτυρικόν τοῦ Δημάρχου, ὅτι τὸ μέρος, τὸ ἀπέναντι τοῦ πρό-
πολλῶν ἐτῶν λειτουργοῦντος Ρωμαϊκοῦ νηπιαγωγείου ἦτο καὶ εἶναι
ἐργοστάσιον ρακῆς. Καὶ παρὰ τὰς ἐνεργείας ταύτας οὐδὲν θετικόν
ἀποτέλεσμα προέκυψε, τοῦ Βαλῆ Ἀδριανουπόλεως ἀνευδότητος ὄντος
ὕπὲρ τῶν Βουλγάρων καὶ ὑπὲρ ἰδρύσεως ὑπ' αὐτῶν σχολῆς καὶ συνε-
πῶς νὰ γίνῃ ἔντονος διαμαρτυρία τηλεγραφικὴ πρὸς τὸν Βαλῆν ζη-
τοῦσα τὴν ἐνέργειαν τῶν δεόντων. Ὁ Σεβασμιώτατος γράφει ἐπίσης
πρὸς τὸν Καίμακᾶμην ἐσωκλειῶν καὶ τὴν ἐπιστολὴν, ἐν ἀντιγράφῳ,
ἐν ᾗ ὀνομάζεται τὸ μέρος, καὶ ἐτοιμάζουσι οἱ Βούλγαροι διὰ σχο-
λεῖον. Ὁ Βαλῆς εἰς ἀπάντησιν τοῦ τηλεγραφήματος τούτου δίδει
πρὸς τὸν Καίμακᾶμην ἔντονον διαταγὴν, κοινοποιηθεῖσαν διὰ τοῦ
ὕπ' ἀριθ. 158 ἐγγράφου του πρὸς τὴν Μητρόπολιν, δι' ἧς ζητεῖ πί-
νακα τῶν σχολείων τοῦ Καζᾶ (ἐπαρχίας), εἶδη τῶν σχολείων, ἀριθμὸν
μαθητῶν καὶ διδασκάλων, ὀνόματα αὐτῶν, ὑπηκοότητα καὶ προγράμ-
ματα, μὲ σκοπὸν νὰ ἐκφοβίση τὴν Δημογεροντίαν καὶ Μητρόπολιν,
νὰ ἀσκήσῃ δηλαδὴ, ψυχολογικὴν ἐπίδρασιν. Ἡ Μητρόπολις καὶ ἡ
Δημογεροντία μὲ ἀπόφασιν Τ' τῆς 25ης Νοεμβρίου 1891, καλοῦν πάν-
τας τοὺς διδασκάλους νὰ παρουσιάσουν τὰ ἔγγραφα τῶν πρὸς ἔλεγ-
χον καὶ ἀναφορὰν πρὸς τὸν Βαλῆν Ἐνῶ τὰ σχολικὰ πράγματα Διδυ-
μοτεῖχου καὶ δὴ τῆς Ἀστικῆς Σχολῆς, ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν τοῦ ἀξίου
διευθυντοῦ Ν. Τσιρώνη ἔβαινον ὁμαλῶς, παραδόξως, κατὰ μῆνα
Μάϊον οὗτος ὑποβάλλει τὴν ἐκ τῆς θέσεώς του παραίτησιν πρὸς τὸν
Πανοσολογιώτατον Ἀρχιμανδρίτην, τοποτηρητὴν, τοῦ Μητροπολίτου
εὐρισκομένου ὡς Συνοδικοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει, ἔχουσαν οὕτω :

«Μετ' ἄλλους ψυχῆς καὶ καρδίας ὑποβάλλω τῇ ὑμετέρᾳ πανοσιο-
λογιότητι ἀπόφασίν μου, ἣτις μὲ λυπεῖ μὲν τὰ μέγιστα, διότι εἰς Κοι-
νότητα ἀγαπήσασάν με καὶ ἀγαπηθεῖσαν, ἀπροσδόκητος καὶ παρὰ
καιρὸν γενομένη φανήσεται, εἶναι ὅμως σταθερὰ καὶ ἀμετάκλητος
καίπερ τὸ μέλλον μου καταστρέφουσα. Καίτοι εἰργάσθην ἐπὶ πενταε-
τίαν καὶ οἱ καρποὶ τοῦ ἔργου μου ἐφάνησαν, ὡς θὰ φανῶσι καὶ νῦν
καὶ ὑπὸ ἄλλων ἐξεταζομένων μαθητῶν μου, οὐκ οἶδ' ἄπως ἀπὸ χθὲς

δύναμις άκατανίκητος μοί επιβάλλει τήν από σήμερον από της Σχολής άποχώρησίν μου. Γνωρίζω κρείττον παντός τήν οικονομικήν μου κατάστασιν, αλλά δέν δύναμαι νά άντιστώ εις τήν δύναμιν, ήτις κυριεύουσα τόν οργανισμόν μου, άφ' ενός μόν μοί επιβάλλει τήν έντεθθεν άναχώρησίν μου. άφ' έτέρου δέ με διαβεβαιοσι έσωτερικώς, ότι Θεοῦ θέλοντος δυνηθήσομαι γά φανῶ ώφέλιμος και έμαυτῶ και τοις όπωσδήποτε τιμήσασι με έμπράκτως, εγγνώμων έν προσεχει μέλλοντι 'Επί τούτοις διατελώ Ν. Τσιρώνη».

Ό σκαπανεύς οὔτος τών γραμμάτων, έξ όμολογιών έπιζώντων άκόμη μαθητών του, αλλά και άλλων συλλεγέντων στοιχείων, καταφαίνεται ότι ύπήρξε διδάσκαλος άφοσιωθείς ψυχῇ τε και σώματι εις τήν ανάπτυξιν τών τροφίμων του Μετά πόσης πεποιθήσεως όμιλεί, έν τῇ αίτήσει της παραιτήσεώς του, δια τήν συντελεσθεισαν παρ' αὔτου έργασίαν. 'Η φράσις του «θά φανῶσι και νῦν υπό άλλων έξεταζομένων μαθητών μου κ.τ.λ.», σημαίνει ότι ειχε πλήρη επίγνωσιν και συναίσθησιν τοῦ καθήκοντός του, αλλά και φαίνεται ότι έπραττε και πέραν τοῦ καλῶς νοουμένου. 'Εκ τών έτησιών δέ έκθέσεων τοῦ Μητροπολίτου και της Δημογεραντίας έξάγεται ότι οὔτος ύπήρξε όντως διδάσκαλος τοῦ Γένους. Είναι όμως, φαίνεται, νόμος φυσικός, οι άφοσιούμενοι εις τό καθήκον μέχρις άυταπαρνήσεως, νά φθειρώνται ψυχῇ τε και σώματι, με τόν ίδιον ρυθμόν της άφοσιώσεώς των. Εις τόν διδάσκαλον τούτον συνέβησαν και τά δύο ταυτοχρόνως. Και ἡ ψυχῇ του εφθάρη και ήτόνησε, τίς οἶδε κατόπιν πόσων άντιξοοτήτων, πόσων ραδιουργιών κατά τοῦ ατόμου του και δολιοφθορῶν τοῦ έργου του, άξ άντιζηλας, ίσως, επαγγελματικῆς, εκ της μη άναγνωρίσεως τοῦ έργου του και τών κόπων του κ.τ.λ. Και τό σώμα του, εκ της εργασίας και της συνεχούς επιδόσεώς του εις τό καθήκον, παθόν ύπερκόπως ήσθένησε και ἡ ψυχῇ του εκ τών άλληπαλλήλων ταραχῶν έμαράζωσε. 'Εφώτισεν ὁ δυστυχῆς επί έτη πολλά τάς Κοινότητας, έδω δέ επί πενταετίαν, τήν έμπιστευθεισαν αὔτῳ μαθητίωσαν νεολαίαν Διδυμοτείχου έξεπαίδευσε, δια νά τακῇ ὁ ίδιος και νά εκλείψῃ, καθ' ὃν τρόπον εξέλιπεν. "Ότε κανεις άκμαίος, έχων άλκήν σωματικήν και πνευματικήν, άπολαμβάνει εκτιμήσεως, διότι προσφέρει. "Ότε όμως, συμφορά τις άλλοιώσῃ τάς δυνάμεις του, τότε μυκτηρισμοί και χλεύη τόν περιλούουν εκ μέρους εκείνων, οὔτινες τόν έξεθειάζον. 'Εάν τό Διδυμότειχον, τό όποιον τόσον εφωτίσθη ύπ' αὔτου, εφάνῃ εγγνώμων ἡ ὄχ., θά καταδειχθῇ από μιαν έπιστολήν, τήν όποίαν ἡ Δημογεραντία άπηύθυνε πρός τήν 'Αδελφότητα Κωνσταντινουπόλεως και τήν όποίαν παραθέτομεν παρακατιόντες. Τήν παραίτησιν τοῦ Ν. Τσιρώνη στέλλει πρώτον ἡ Δημογεραντία

πρὸς τὸν ἐν Κωνσταντινουπόλει Μητροπολίτην, δι' ἑκτενοῦς ἐπιστολῆς ἐχοῦσης οὕτω :

«Σεβασμιώτατε. Ἐγκλείομεν ὧδε ἀντίγραφον τῆς πρὸς τὸν ἡμέτερον ἐπίτροπον πρὸ ἡμερῶν ἐπιδοθείσης ἀμετακλήτου, ἀπὸ τῆς διδασκαλικῆς του ἐνταῦθα ἑδρας, παραιτήσεως τοῦ διευθυντοῦ τῆς Ἀστικῆς Σχολῆς, κ. Ν. Τσιρώνη, ὑποβάλλομεν δὲ τῇ ὑμετέρῃ προσκυνητῇ Σεβασμιότητι ὅτι, συνεπεία τοῦ εἰρημένου ἐγγράφου, συνελθόντες ἐν συνεδριάσει μετὰ τῶν μελῶν τῆς ἐντίμου Δημογεροντίας, ὑπὸ τὴν προεδριαν τοῦ ὑμετέρου ἐπιτρόπου, ἵνα συσκεφθῶμεν ἐπὶ τοῦ πρωτοφανοῦς, διὰ τὸν ἡμέτερον τόπον, ζητήματος τούτου, προσεκαλέσαμεν κατὰ πρῶτον τὸν κ. Ν. Τσιρώνην καὶ διὰ παντὸς μέσου προσεπαθήσαμεν νὰ πείσωμεν αὐτὸν νὰ ἀνακαλέσῃ τὴν παραίτησίν του. Ἄλλ' ἐπειδὴ οὗτος ἔμεινεν ἀνένδοτος, διαβεβαιῶν ἡμῖν δημοσίᾳ ὅτι ἔπαθε τὰς φρένας, προέβημεν, ὁμοθυμῶν γνῶμη, εἰς τὴν ἐκλογὴν ἐξεταστικῆς ἐπιτροπῆς διὰ τε τὰς γραπτάς καὶ προφορικὰς ἐξετάσεις τῶν μαθημάτων, τῶν ὑπὸ τοῦ εἰρημένου διδασκέντων, ἐπιθυμοῦντες οὕτως, ἵνα διατηρηθῇ ἀκμαῖον τὸ γόητρον τῆς Ἀστικῆς Σχολῆς, ὅπερ διὰ τῆς ἀσυγγνώστου πολιτείας του ἠθέλησε νὰ προσβάλλῃ ὁ κύριος Τσιρώνης καὶ ἵνα μὴ παρασλευθούν αἱ πεποιθήσεις τῶν κατοίκων, καθ' ὅσον μάλιστα, οὐ σμικρὰς, ὡς γνωστὸν, ὑφιστάμεθα οἰκονομικὰς δυσχερείας πρὸς διατήρησιν τῆς εἰρημένης Σχολῆς. Ἐχοντες δι' ἐλπίδος, ὅτι ἡ ὑμέτερα Σεβασμιότης θὰ ἐγκρίνῃ τὴν ἀπόφασίν μας ταύτην καὶ ὅτι θὰ εὐδοκήσῃ νὰ μεταδώσῃ ταύτην καὶ εἰς τὸ Προεδρεῖον τῆς Σ/τῆς Ἀδελφότητος ὑποσημειοῦμεθα μετὰ προσήκοντος σεβασμοῦ. Οἱ Δημογέροντες».

Πρωτοφανὲς ζήτημα χαρακτηρίζεται ἡ παραίτησις τοῦ διδασκάλου, τοῦ ὁμολογουμένως παθόντος ἐν τῇ ὑπηρεσίᾳ. Ἀνέσκαψεν ὁ δυστυχὴς τὰ θεμέλια τῆς πίστεως τοῦ κοινοῦ πρὸς τὸ σχολεῖον, τὰς πεποιθήσεις τῆς κοινωνίας καὶ τὸ γόητρον τῆς Ἀστικῆς Σχολῆς. Ἀσυγγνώστως προσέβαλε τὴν ὑπόστασιν τῆς Παιδείας Διδυμοτείχου. Οἱ γράψαντες ταῦτα ἀμφιβάλλομεν ἂν ἐπίστευον εἰς ἑαυτοὺς καὶ τὰ γραφόμενά των. Ὁ ἄνθρωπος αὐτὸς ἠσθένησε καὶ ἡ ἀσθένειά του προήλθεν ἴσως ἐκ τινος πλεκτάνης τῶν ἀντιζήλων του. Πιθανὸν νὰ ἐξωθήθη ὑπ' αὐτῶν τῶν ἰδίων εἰς περιπέτειάν τινα, ἐρωτικὴν ἴσως, μὲ σκοπὸν καταρρακώσεως αὐτοῦ καὶ πλήρους ἐξευτελισμοῦ του. Ὅλα εἶναι δυνατόν νὰ ὑποτεθοῦν. Ἐδήλωσεν ὁ δυστυχὴς ὅτι ἀδυνατεῖ νὰ ἐργασθῇ καὶ ἐπειδὴ εἶχε πλήρη τὴν ἐπίγνωσιν τῆς ἰδιότητος του ὡς διδασκάλου καὶ τῆς εὐθύνης του ὡς διευθυντοῦ, δὲν ἤθελε νὰ παραμείνῃ παρασιτιζόμενος καὶ μὴ προσφέρων. Πόσοι ἄρα γε ἐνδομύχως ἠνύδουν τὴν κατάστασιν καὶ ἔχαιρον ἐπὶ τῇ ἀναχωρήσει

του έντεϋθεν ; 'Εφ' ὅσον ἦτο ἐδώ ἐπεσκίαζε πολλούς. Ἄλλωστε ἡ ἀπόφασις τοῦ διορισμοῦ ἐξεταστικῆς ἐπιτροπῆς, ἐφ' ὅσον δέν ἠδύναντο νά παρεκκλίνουσι τῆς γραμμῆς τῶν θεσπισμένων περί ἐξετάσεων, ἦτο ἡ ἐνδεδειγμένη. Πρὸς τί λοιπόν ὁ τόσος θόρυβος καί τά κατ' αὐτοῦ, μετὰ τήν συμφοράν του, βέλη ; Τί νά ἀπέκρυπτον ἄρα γε ὄλα αὐτά ; Ἰδοῦ τώρα πῶς ἠμείφθη ὁ ἀνωτέρω διδάσκαλος διὰ τοὺς τόσους κόπους του ἐπὶ 5/ετιαν ὑπὲρ τῆς νεολαίας :

«Πρὸς τὸν Ἀξιότιμον Ἀντιπρόεδρον τῆς Ἐκπαιδευτικῆς καί Φιλανθρωπικῆς Ἀδελφότητος κ. Μπλέσσαν. Ἀξιότιμε Κε. Ἐπειδὴ καθ' ἃ προανηγγείλαμεν ὑμῖν δια τοῦ Σεβασμιωτάτου Μητροπολίτου ὅτι ὁ Διευθυντῆς τῆς Ἀστικῆς Σχολῆς κ. Τσιρώνης ἔδοτο ἐγγράφως ἡμῖν τὴν ἐκ τῆς θέσεώς του παραίτησιν, ἤδη προτίθεται ὡς πληροφοροῦμεθα, νά ἀναχωρήσῃ ἐντεϋθεν, ἐπειδὴ δὲ τὸ ταμεῖον τῆς ἡμετέρας Κοινότητος ἔχει νά λαμβάνῃ παρ' αὐτοῦ λίρας Τουρκίας 10,50 ἄς τῷ ἔδωκεν εἰς τρεῖς δόσεις, δύο δὲ ἐκ τῶν συναδέλφων του, ἦτοι ὁ Γεώργιος Δασκαλόπουλος ἔχει λαμβάνειν παρ' αὐτοῦ 2 λίρας Τουρκίας καί ἕν εἰκοσόφραγκον, ὁ δὲ Θ. Καβάσιλας γρόσια τρεχούμενα 151 καί παράδες 25, ἐπειδὴ, καθ' ἃ βλέπομεν, στερεῖται χρημάτων καί ἐπειδὴ ἐνδεχόμενον νά ἐπέλθῃ ζημία τόσον εἰς τὸ ταμεῖον τῆς ἡμετέρας Κοινότητος, ὅσον καί εἰς τοὺς ἐν λόγῳ συναδέλφους του, διὰ ταῦτα προαγόμεθα νά παρακαλέσωμεν ὑμᾶς θερμῶς ὅπως εὐαρεσηθῆτε καί διατάξῃτε ἵνα κρατηθῶσι τὰ ἀνωτέρω χρηματικά ποσά ἐκ τοῦ ὑπολοίπου τῆς ἐτησίαις αὐτοῦ μισθοδοσίας πρὸς μεγίστην ἡμῶν ὑποχρέωσιν. Οἱ Δημογέροντες». Ἰδοῦ καί ἡ ἀπάντησις τῆς Ἀδελφότητος, ἣτις ἦτο καταπέλτης, πρὸς τὴν Δημογεροντίαν, ὅπως ἄλλωστε ἔπρεπε νά εἶναι αὕτη :

«Πρὸς τοὺς ἀξιότιμους Δημογέροντας τῆς Κοινότητος Διδυμοτείχου. Ἐλήφθη ἐπιστολὴ ὑμῶν, δι' ἧς ἀπαιτεῖτε νά κρατήσῃ ἡ Ἀδελφότης χρήματα ὀφειλόμενα ὅπο τοῦ 1890 καί 1891, τῇ Κοινότητι καί ἄλλοις ἀτόμοις ὑπὸ τοῦ διευθυντοῦ τῶν ὑμετέρων σχολείων κ. Ν. Τσιρώνη. Ἡ Ἀδελφότης οὐδεμίαν ὑποχρέωσιν ἔχει πρὸς τοῦτο. Ὅφειλε νά πληρώσῃ τὸ ὑπόλοιπον τῆς μισθοδοσίας ἀκέραιον εἰς δυστυχῆ ἄνθρωπον, ὅστις κατὰ τὰς ἐτησίαις ὑμετέρας ἐκθέσεις, ὑπῆρξεν ὁ εὐτυχῆς διευθυντῆς καί μορφωτῆς τῆς ἡμετέρας Ἀστικῆς Σχολῆς. Οἱ ἀπὸ τοῦ 1890 καί 1891 καί 92 ἔχοντες λαβεῖν, δύνανται νά ζητήσωσι καί λάβωσι τὰ ὀφειλόμενα αὐτοῖς παρὰ τοῦ κ. Τσιρώνη. Ἐχω εἰς χεῖρας μου ἐπιστολὴν τοῦ Σ/του Μητροπολίτου Διδυμοτείχου καί Προέδρου τῆς Ἐφορείας τῆς Κοινότητος ὑμῶν δι' ἧς παρακαλεῖ με νά μετρήσω τὸ ὑπόλοιπον τῆς μισθοδοσίας τοῦ κ. Τσιρώνη πρὸς τὸν ἴδιον δικαιοῦχον. Ὁ διευθυντῆς τοῦ Γραφείου Χ. Σαμαρ-

τζίδης». Ὁ Σεβασμιώτατος ἐξ ἄλλου, γράφει τὴν ἐξῆς ἐπιστολὴν πρὸς τὴν ἐνταῦθα Δημογεροντίαν :

« Ἐντιμότετοι Δημογέροντες τῆς Θεοσώστου Ἐπαρχίας ἡμῶν, τὴν ἐντιμότητα ὑμῶν εὐχόμεθα ἐν Κυρίῳ πατρικῶς. Ἀπαντῶντες εἰς τὰς ἀπὸ 23ης τοῦ σήμερον ἐκπνέοντος μηνὸς Ἰουνίου ἐπιστολάς ὑμῶν, ἐκφράζομεν τὴν λύπην ἡμῶν ἐπὶ τῷ παθήματι τοῦ τέως διευθυντοῦ τῆς ἐν Διδυμοτείχῳ Ἀστικῆς Σχολῆς, τοῦ κ. Ν. Τσιρώνη, ἐξ οὗ προέβη οὗτος νὰ παραιτηθῆ τῆς διευθύνσεως πρὸ τῶν ἐξετάσεων, ἀφ' ἑτέρου δὲ εὐχαριστοῦμεν ὑμᾶς διὰ τὴν πρόνοιαν, ἣν ἐλάβατε διορίζοντες ἐξεταστικὴν Ἐπιτροπὴν. Τὴν τε παραίτησιν τοῦ κ. Τσιρώνη καὶ τὸ πρὸς ἡμᾶς γράμμα ὑμῶν ἀπεστείλαμεν εἰς τὸ Γραφεῖον τῆς Ἀδελφότητος πρὸς γνῶσιν τοῦ ἐντίμου Προεδρείου, τὸ ὁποῖον καὶ σκέπτεται νὰ διορίσῃ διευθυντὴν αὐτῆς, ἀντὶ τοῦ κ. Τσιρώνη, πρόσωπον ἰερωμένον, ἐκ τῶν μαθητῶν τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς. Ἐν Κωνσταντινουπόλει 30 Ἰουνίου 1892. Μεθόδιος».

Οἱ Δημογέροντες γράφουν πρὸς τὸν Μητροπολίτην καὶ τὴν Ἀδελφότητα τὰς ἐξῆς ἐπιστολάς χρονολογουμένας ἀπὸ 18ης Ἰουλίου 1892:

« Σεβασμιώτατε. Εὐσεβάστως ὑποβάλλομεν τῇ Ὑμετέρᾳ προσκυνητῇ Σεβασμιότητι ὅτι αἱ ἐξετάσεις τῶν ἐνταῦθα ἐκπαιδευτηρίων ἡμῶν ἔληξαν πρὸ τινῶν ἡμερῶν, δικαίωσασαι κατὰ τὸ ἐνὸν τὰς προσδοκίας ἡμῶν καὶ τῆς Κοινότητος ἐνταῦθα καὶ ὅτι προκειμένου περὶ καταρτισμοῦ προσωπικοῦ τῆς Ἀστικῆς Σχολῆς διὰ τὸ ἐπιόν ἔτος, ὡς καὶ περὶ διευθυντοῦ, ἐπειδὴ εὐρισκόμεθα εἰς διαπραγματεύσεις μετὰ τῶν ἐφέτος ἀποφοιτησάντων ἐκ τοῦ Γυμνασίου νέων συμπολιτῶν ἡμῶν, γνωστῶν τῇ Ὑμετέρᾳ Σεβασμιότητι, θέλομεν ὑποβάλει Αὐτῇ προσεχῶς τὰς σκέψεις καὶ τὴν ἐπόφασιν περὶ τούτων μηδὲν ἀμφιβάλλοντες, ὅτι θέλομεν αὐθις καὶ ἐπὶ τούτῳ τῆς Πατρικῆς Αὐτῆς ἐγκρίσεως καὶ ἐπιδοκίμασias τύχει. Ἐπὶ τούτοις κ.τ.λ. 18 Ἰουλίου 1892 οἱ Δημογέροντες».

« Πρὸς τὸν Ἀξιότιμον Ἀντιπρόεδρον τῆς Ἐκπαιδευτικῆς Φιλανθρωπικῆς Ἀδελφότητος κ. Μπέεσαν. Ἀξιότιμε Κύριε. Καθῆκον ἀπαραίτητον ἡγοῦμεθα νὰ ἀναγγείλωμεν Ὑμῖν, καίτοι λίαν βραδέως, ὅτι αἱ ἐξετάσεις τῶν ἐκπαιδευτηρίων τῆς ἡμετέρας πόλεως περαιωθεῖσαι πρὸ ἡμερῶν ἐδικαίωσαν κατὰ τὸ ἐνὸν τὰς προσδοκίας ἡμῶν τε καὶ τῆς Κοινότητος ἐνταῦθα. Μετὰ τὴν ἀποχώρησιν, ἐν ταῖς παρρημοναῖς τῶν ἐξετάσεων, τοῦ τέως διευθυντοῦ τῆς Ἀστικῆς Σχολῆς κ. Ν. Τσιρώνη, διωρίσαμεν, καθ' ὁμόφωνον ἡμῶν ἀπόφασιν, ἐπιτροπὴν ἐκ δύο λογίων συμπολιτῶν μας καὶ δύο μελῶν τῆς ἐφορείας πρὸς ἐξέτασιν τῶν ὑπὸ τοῦ κ. Τσιρώνη διδασθέντων μαθημάτων. Πρακεμένου δὲ περὶ καταρτισμοῦ τοῦ προσωπικοῦ τῆς Ἀστικῆς

Σχολῆς διὰ τὸ προσεχὲς σχολικὸν ἔτος, ὡς καὶ περὶ διευθυντοῦ, ἐπειδὴ εὐρισκόμεθα εἰς διαπραγματεύσεις μετὰ τῶν νέων συμπολιτῶν μας, ἐφέτος ἀποφοιτησάντων, τῶν μὲν ἐκ τοῦ Γυμνασίου Ἀδριανουπόλεως, τῶν δὲ ἐκ τῶν Ζαριφείων Διδασκαλείων, θέλομεν ὑποβάλει ὑμῖν προσεχῶς τὰς σκέψεις ἡμῶν ἀποστέλλοντες συνάμα καὶ τὰ ἀπολυτήρια τῶν νέων ἀποφοίτων. Ἔσμεν δὲ βέβαιοι, ὅτι ὡς πάντοτε, θέλετε καὶ αὖθις εὐαρεστηθῆναι ἐγκρίνητε τὴν περὶ τούτων ληφθῆσομένην ἡμετέραν ἀπόφασιν. Ἐν τέλει ἐκφράζοντες ὑμῖν ἀπείρους εὐχαριστίας, δι' ἃς ἐπιδραφεύετε εὐεργεσίας τῇ ἡμετέρα Κοινοτήτι, πρὸς πνευματικὴν ἀνάπτυξιν τῶν τέκνων αὐτῆς, διατελοῦμεν μετὰ βαθυτάτου σεβασμοῦ καὶ ἐξιδιασμένης ὑπολήψεως. Διδυμοτεῖχον 18 Ἰουλίου 1892. Οἱ Δημογέροντες».

Οἱ ἀναγνώσαντες τὰ μέχρι τοῦδε διατυπούμενα Διδυμοτεῖχίται, ἔχουν σχηματίσει σαφῆ ἰδέαν περὶ τῆς λειψανδρίας, ἣτις ἐμάστιζε, τότε, ἀλλὰ καὶ τώρα ἀκόμη τὴν Πατρίδα μας. Τὰ αἷτια ἀναφέρονται εἰς πολλὰ σημεῖα τῆς παρούσης πενιχρᾶς πραγματείας καὶ ἡ ἐπανάληψις περιττεῖται. Πλὴν τοῦ Κ. Παπαγιαννοπούλου ἐκ Διδυμοτεῖχου καὶ τοῦ Γ. Ἀποστολίδου, τοῦ ὁποῦ ἡ καταγωγὴ ἀμφισβητεῖται, μέχρι τοῦ 1892 ἕτερος διδάσκαλος δὲν ὑπῆρξε. Πόσον ἀποκαρδιωτικὸν τῷ ὄντι, μία πόλις ἀριθμοῦσα τότε 13.000 καὶ ἄνω κατοίκους μετὰ τῶν ἀλλοφύλων, τὸ πλεῖστον ὁμῶς ὁμογενῶν, νὰ μὴ δύναται νὰ διαθέσῃ δεκάδα ἀνθρώπων μορφωμένων καὶ νὰ προστρέχῃ ἄλλοτε εἰς Ἀδριανούπολιν, ἄλλοτε εἰς Ὀρτάκιοι, κατὰ $\frac{2}{3}$ μικρότερον τοῦ Διδυμοτεῖχου, Δεδέαγατς καὶ Χάσκιοι, ἀκόμη καὶ τὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ μέχρις Ἀθηνῶν !! Τὸ γεγονός τοῦτο δικαίωνει τὴν λύπην μας διὰ τὴν ἀπαιδευσίαν τοῦ τόπου μας, τὴν ὁποίαν μὲ τόσον ψυχικὸν ἄγχος ἀνέπτυξεν ὁ ἀείμνηστος Μητροπολίτης Μελέτιος Καβάσιλας. Ἦδη ἤρχισεν νὰ ἀναφαίνεται ἐλπίς βελτιώσεως τοῦ κακοῦ καὶ ἐκ τῆς συζητήσεως περὶ προσλήψεως ἐντοπίων διδασκάλων ἐξάγεται, ὅτι ἡ πόλις τοῦ Διδυμοτεῖχου ἀπέκτησε στελέχη μὲ ὄθηναι πρὸς τὰ γράμματα καὶ μὲ τᾶσιν τῆς Δημογεροντίας νὰ ἀπαλλαγῇ τῶν παλινωδιῶν ἐξευρέσεως προσώπων, παραιτήσεων καὶ ἀνωμαλιῶν, διδασκάλων ξένων, καλῶς ἢ κακῶς ἐργαζομένων, ἦλθεν ὁμῶς ἀντιμέτωπος μὲ τὴν Ἀδελφότητα, διὰ δευτέραν φοράν, παρὰ τὸ ὅτι ἡ λύσις αὕτη, κατὰ τὴν Δημογεροντίαν, ἠγγυδοτο εὐρυθμοτέραν λειτουργίαν τῶν σχολείων. Τὸ σχέδιον τοῦτο ἡ Δημογεροντία θέλει νὰ θέσῃ εἰς ἐνέργειαν καὶ ἐν συνεδριάσει ἀποφασίζεται ὅπως διατυπωθοῦν αἱ ἀπακρυσταλλωθεῖσαι γνώμαι πρὸς τὸν Μητροπολίτην Μεθόδιον καὶ τὴν Ἀδελφότητα εἰς Κωνσταντινούπολιν :

«Σεβασμιώτατε. Εὐσεβᾶστως παρελάβομεν καὶ ἐν πλήρει ἡμῶν

συνεδριάσει ανέγνωμεν τὴν ἀπὸ 24ης λήγοντος σχετικὴν ἐπιστολὴν τῆς ὑμετέρας Σεβασμιότητος, ἀπαντῶσαν εἰς τὴν ἀπὸ 18ης ἰδίου ἡμετέραν υἱκὴν ἐπιστολὴν. Προαγόμενοι, εἰς ἀπάντησιν εὐχαριστοῦμεν ἐγκαρδίως τὴν ὑμετέραν Σεβασμιότητα, διὰ ἐν τῇ ἀξιεπαίνῳ Αὐτῆς μερίμνῃ καὶ προνοίᾳ ὑπὲρ τῆς ἡμετέρας Κοινότητος ἡδδοκησεν οὐ μόνον νὰ ἐγκρίνη καὶ ἐπιδοκιμάσῃ τὰς σκέψεις καὶ ἀποφάσεις ἡμῶν, περὶ μεταρρυθμίσεων ἐν τῇ Ἀστικῇ Σχολῇ, ἀλλὰ καὶ νὰ συνηγορήσῃ ὑπὲρ τῆς παραδοχῆς τούτων παρὰ τῷ Προέδρῳ τῆς Ἐκπαιδευτικῆς Ἀδελφότητος. Οἱ λόγοι, Σεβασμιώτατε, δι' οὓς προέβημεν εἰς τὸ μέτρον τοῦτο εἶναι, ὡς γνωστόν, οἰκονομικοί, διότι ἄχι μόνον τὸ Κοινοτικὸν ταμεῖον παρουσίασεν ἐφέτος ἔλλειμμα 160 Ὀθωμανικῶν λιρῶν, ἀλλὰ καὶ τὰ ταμεῖα τῶν ἐκκλησιῶν, ὑφ' ὧν ἐβοηθεῖτο τοῦτο, ἐκτάκτως ὑποστάντα δαπάνας οὐ μικράς, ἀναλόγως τῶν ἐσόδων αὐτῶν, πρὸς κατασκευῆν τῶν καταρρευσάντων τοίχων τῶν τριῶν ἱερῶν ἐκκλησιῶν, κατέστησαν ἀνίκανα, κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο τοῦλάχιστον, εἰς παρεχὴν ὠρισμένων βοηθημάτων. Συσκεψάμενοι ὅθεν ἐπὶ μακρὸν ἐπὶ τοῦ ζητήματος τούτου, ἐν πλήρῃ ἡμῶν συνεδριάσει ὑπὸ τὴν προεδρείαν τοῦ ἐπιτρόπου Αὐτῆς, Πανοσιολογιωτάτου Ἀρχιμανδριτοῦ Παρθενίου (τοῦ κατόπιν Ἀγίου Σιδηροκάστρου) ἔγνωμεν, καθ' ἃ προεγράφομεν τῇ ὑμετέρᾳ Σεβασμιότητι, νὰ διαπραγματευθῶμεν μετὰ τῶν γνωστῶν Αὐτῇ συμπολιτῶν ἡμῶν, ἐφέτος ἀποφοιτησάντων ἐκ τῶν Γυμνασίων Ἀδριανουπόλεως καὶ Φιλιππουπόλεως, καὶ ἐλθῶμεν μετ' αὐτῶν εἰς συμφωνίας, βέβαιοι ὄντες, διὰ τοὺς νέους οὗτους, οὓς προσελάβομεν, πτυχιούχοι ὄντες, καίτοι πρωτόπειροι θέλουσι γονίμως ἐργασθῆ ὑπὸ συνετὴν καὶ ἔμφρονα τασσόμενοι διευθύνειν. Ἡ σκέψις αὕτη παρώθησεν ἡμᾶς νὰ ἀποβλέψωμεν εἰς τὸν ἐν Ἀδριανουπόλει κ. Φυλακτὸν, κατ' ἀρχάς, περὶ οὗ εἶχομεν πληροφορηθῆ ὅτι ἔδοτο παραίτησιν ἀπὸ τῆς θέσεώς του, γνωσθέντας δ' ἀκολούθως, διὰ τοῦτο ἦν ἀνυπόστατον, εἰς τὸν ἐν Ἀδριανουπόλει ἐπίσης διαμένοντα διδάσκαλον Ἀθανασιάδην Ἀθανάσιον, εὐδοκίμως διευθύνοντα τὴν Ἀστικὴν Σχολὴν Δεδέαγατς, εἰς οὐδεμίαν ὁμῶς μετ' αὐτοῦ προέβημεν συμφωνίαν ἔχοντες ὑπ' ὄψιν διὰ ἀνάγκη πρὸς τοῦτο νὰ ἔχωμεν καὶ τὴν ὑμετέραν γνώμην, πρὸς δὲ καὶ τὴν τῆς Ἐκπαιδευτικῆς Ἀδελφότητος. Ἡ Ἑλένη Ἀντωνόγλου, παρθεναγωγός, γονίμως ἐργασθεῖσα κατὰ τὸ διανύσαν σχολικὸν ἔτος συνεφωνήθη καὶ διὰ τὸ ἐπιόν, ὑπὸ τοὺς αὐτοὺς, ὡς καὶ πρότερον, ὄρους. Εἰς τὴν θέσιν τῆς νηπιαγωγῆς Αἰκατερίνης Κωνσταντινίδου, ἀπολυθείσης, προσελάβομεν τὴν συμπολίτιδα ἡμῶν καὶ ὑπότροφον τῆς ἡμετέρας Κοινότητος Αἰκατερίνην Γεωργίου, ἐφέτος ἀποφοιτήσασαν τοῦ Ζαπτείου Ἀδριανουπόλεως, ἐπὶ ἑτησίᾳ μισθοδοσίᾳ λιρῶν Ὀθωμανικῶν 23. (Ἡ νηπιαγωγός αὕτη λίαν φιλο-

μαθής και άγχίνους, άργότερον σπουδάσασα μαῖα, μετέοχε πάσης πνευματικής κινήσεως και άνορθώσεως του τόπου (Προώρως έξεμέτρησε το ζήν, διότι άένκος έργασία πνευματική υπέσκαψε την ύγειαν της). 'Ο κ. Γεώργιος Δασκαλόπουλος, εύδακίμως έργασθεις επί δύο έτη. Έμεινεν αόθις εις την θέσιν του. Ούτος λιαν φιλοτίμως και άξιεπαίνως προσφερόμενος προς την ήμετέραν Κοινότητα παρεδέξατο να ύπηρετήση επί μισθώ έτησίω λιρών Τουρκικών 45, έκπληρών συνάμα και τά καθήκοντα του Ιεροψάλτου, αντί 53 λιρών, ως κατά τά δύο παρελθόντα έτη έλάμβανε. 'Ο κ. Παπαδόπουλος Λεωνίδας (Παπάζογλους), άργότερον Ιατρός, και Νικόλαος Κινίδης, ύπότροφος της ήμετέρας Κοινότητος και ο Γεώργιος Βαφειάδης, άπόφοιτοι άπαντες του Γυμνασίου 'Αδριανουπόλεως, συνεφωνήθησαν οι μόν δύο πρώτοι επί έτησίω μισθώ λιρών Τουρκίας 30 έκαστος, ο δε τελευταίος 40, χρησιμεώων και ως δεξιός Ιεροψάλτης της έκκλησίας της 'Υπεραγίας Θεοτόκου. 'Ο δε 'Αριστοτέλης Παπαγιαννόπουλος, άπόφοιτος των Ζοριφειών Διδασκαλειών, επί μισθώ 30 λιρών. Προς άπαν τώ προσωπικών διδασκάλων και διδασκαλισσών ούδεμιαν, έκτός της όρισθείσης μισθοδοσίας, έχει ύποχρέωσιν ή ήμετέρα Κοινότης. Τάς ταπεινάς ήμών ταύτας σκέψεις και άποφάσεις ύποβάλλοντες ύπό την έμφρονα και συνετήν γνώμην της ήμετέρας προσκυνητης Σεβασμιότητος πεποιθάμεν κ.τ.λ. 1 Αύγουστου 1892. Οι 'Εφοροδημογέροντες».

'Ακριβές αντίγραφον της ως άνω έπιστολης έστάλη και προς την Φιλεκπαιδευτικήν 'Αδελφότητα Κωνσταντινουπόλεως «'Αγαπάτε άλλήλους». Πρίν ή λάβη άπάντησιν του Μητροπολίτου και της 'Αδελφότητος ή Δημογεροντία γράφει προς τόν Σεβασμιώτατον, παραπονουμένη διά την έκκρεμότητα των σχολικών πραγμάτων και δή του διορισμού και άποστολής διευθυντοϋ. 'Η έπιστολή έχει ως έξης :

«Σεβασμιώτατε. Χθές συνελθόντες έν έκτάκτω συνεδριάσει ύπό την προεδρείαν του ήμετέρου 'Επιτρόπου Πανοσιολογιωτάτου 'Αρχιμανδρίτου κ. Παρθενίου, άνέγνωμεν την προς τόν έπίτροπον αύτης έπιστολήν της ήμετέρας Σεβασμιότητος, χρονολογουμένη από 30 λήγοντος και άφορώσαν εις τό ζήτημα του, μη άποσταλέντος είσέτι, διευθυντοϋ διά την ένταόθα 'Αστικήν Σχολήν. 'Απαντώντες έκφράζομεν άπορίαν εις τό ότι ή παράτασις του μη διορισμού του διευθυντοϋ, προήλθεν έκ της και' ευθείαν μετά του Προεδρείου της Σ/της 'Αδελφότητος συνεννοήσεως ήμών έν άγνωστῃ δήθεν της ήμετέρας Σεβασμιότητος, καθ' ότι έχομεν ανά χειρας τά αντίτυπα των προς την ήμετέραν Σεβασμιότητα σταλεισών ήμετέρων έπιστολών περί των σχολειακών έν γένει τρέχοντος έτους, χρονολογουμένων από 18 'Ιουλίου, 1 Αύγουστου και 10 Σεπτεμβρίου, ών Ισάριθμοι και

ὕπὸ τὸ αὐτὸ πνεῦμα διεβιβάσθησαν ταυτοχρόνως καὶ εἰς τὸ Προεδρεῖον τῆς Ἐκπαιδευτικῆς Ἀδελοφότητος. Ἡ ἐκκρεμότης τοῦ ζητήματος τούτου, Σεβασμιώτατε, προήλθε μᾶλλον, διότι σφηρέθη ἐφέτος τὸ δικαίωμα ἀφ' ἡμῶν οὐ μόνον τοῦ διορισμοῦ, ἀλλὰ καὶ τῆς ὑποδείξεως προσώπου, ὡς διευθυντοῦ, ἐπὶ ἀπειλῇ μάλιστα ἐν ὑποτροπῇ, διακοπῆς τοῦ 100λίου ἐπιδόματος τῆς Ἐκπαιδευτικῆς Ἀδελφότητος εἰς τὴν Ἀστικὴν ἡμῶν Σχολήν, καθ' ἣ, ἐκ τῆς ἀπὸ 24ης Ἰουλίου ἐπιστολῆς πρὸς ἡμᾶς τῆς ὑμετέρας Σεβασμιότητος, καταφαίνεται. Μ' ὅλα ταῦτα δὲν λείπομεν νὰ παρακαλέσωμεν αἰθίς τὴν ὑμετέραν προσκωνητὴν Σεβασμιότητα, ὅπως εὐδοκήσῃ καὶ ἀποστείλῃ τὸν εὑρεθέντα ἤδη, ὡς γράφει ἐν τῇ ἐν λόγῳ ἐπιστολῇ Αὐτῆς, διευθυντὴν, εἰς ὃν τὸ ταμεῖον τῆς ἡμετέρας Κοινότητος ἀναλαμβάνει νὰ χορηγήσῃ ἑτησίως 50·60 Τουρκικὰς λίρας, ἄνευ ἐτέρας ὑποχρεώσεως τῆς Κοινότητος πρὸς αὐτόν, καθ' ὅτι γνωστὴ τυγχάνει τῇ ὑμετέρᾳ Σεβασμιότητι ἡ οἰκονομικὴ κατάστασις τῶν Κοινοτικῶν μας, ὅστις δὲν ἀμφιβάλλομεν, ὅτι θὰ εἶναι ἀντάξιός τῶν προσδοκίων ἡμῶν. Προκειμένου δὲ περὶ τοῦ ἐπισηφαλοῦς καὶ ἀβεβαίου τῆς παροχῆς καὶ διὰ τὸ ἔτος τοῦτο εἰς τὴν ἡμετέραν Σχολὴν τοῦ 100λίου ἐπιδόματος τοῦ Ἀξιοτίμου Κυρίου Ροδοκανάκη, θέλομεν ἐνεργῆσαι σύμφωνα πρὸς τὰς πατρικὰς ὑμῶν προτάσεις, καίτοι κρατοῦμεν ἐπιστολὴν πρὸς ἡμᾶς τῆς Ἀδελφότητος ὑπὸ χρονολογίαν 2ῆ Αὐγούστου ἐ. ἔ. βεβαιούσαν τὴν χορήγησιν τοῦ 100λίου καὶ διὰ τὸ ἔτος τοῦτο. Ἐπὶ τούτοις κατασπαζόμενοι κ.τ.λ. Διδυμότειχον 5 Σεπτεμβρίου 1892, Οἱ Ἐφοροδημογέροντες».

Μιὰ παράδοξος ἐπιστολή, ἀπὸ 11 Αὐγούστου, τοῦ Σεβασμιωτάτου πρὸς τοὺς Ἐφοροδημογέροντας, θορυβεῖ αὐτούς. Ἡ ἐπιστολὴ αὕτη εἶναι ἐκδήλωσις δυσφορίας τῆς Ἀδελφότητος, ἣτις διὰ τῆς τεθλασμένης φθάνει εἰς τὰ ζητήματα τῶν Ἐκπαιδευτηρίων Διδυμοτείχου. Εἶναι ἀποτέλεσμα τῶν δύο ἀποπειρῶν, νὰ κατοστήῃ ἡ Ἐφοροδημογεροντία ἀνεξάρτητος καὶ ἔχει οὕτως :

«Ἐντιμότατοι Δημογέροντες καὶ Ἐφοροί. Μετὰ λύπης οὐ μικρᾶς σὰς γνωστοποιοῦμεν ὅτι, ἡ Ἐκπαιδευτικὴ Ἀδελφότης χορηγήματα θὰ δώσῃ μόνον εἰς Διδυμότειχον καὶ ὅτι εἰς τὰ λοιπὰ μέρη τῆς ἐπαρχίας μας τὰ ἔκοψε. Πικρὰς δὲ παρατηρήσεις ἔκομεν εἰς ἡμᾶς ὁ διευθυντὴς τοῦ Γραφείου τῆς Ἐκπαιδευτικῆς Ἀδελφότητος κ. Χρ. Σαμαρτζίδης διὰ τὸν διορισμὸν ἀπειρῶν νέων ἐν τῇ Ἀστικῇ Σχολῇ Διδυμοτείχου, χωρὶς νὰ μᾶς λέγῃ τὸ πρόσωπον, τὸ ὄποιον θὰ μᾶς στείλῃ ὡς διευθυντὴν εἰς τὴν Ἀστικὴν Σχολήν, οὐδὲ μᾶς ἀναφέρει τὸ ποσόν, τὸ ὄποιον θὰ χορηγήσῃ εἰς Διδυμότειχον. 11 Αὐγούστου 1892. Ὁ διάπυρος εὐχέτης Μεθόδιος».

Πρὶν ἢ λάβῃ τὴν ἀνωτέρω ἐπιστολὴν ἡ Δημογεροντία, γράφει πρὸς τὸν Πρόεδρον τῆς Ἀδελφότητος κ. Εὐγενίδην ἄλλην ἐπιστολὴν. ἔχουσαν οὕτως :

« Ἀξιότιμον Πρόεδρον τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει Φιλεκπαιδευτικῆς Ἀδελφότητος κ. Εὐγένιον Εὐγενίδην. Διὰ τῆς ἀπὸ 29ης παρελθόντος μηνὸς ἐπιστολῆς ὑμῶν, ἀπαντήσας εἰς τὴν ἀπὸ 26ης ἰδίου ἡμετέραν, εὐχαριστοῦντες ὑμᾶς ἐπὶ τῇ χορηγήσει καὶ διὰ τὸ ἀρξάμενον σχολικὸν ἔτος τοῦ 100λίου, διὰ τὴν Ἀστικὴν Σχολὴν τῆς ἡμετέρας πόλεως, παρακαλοῦμεν ὅπως εὐαρεστηθῆτε καὶ μεριμνήσητε περὶ ἀνευρέσεως καὶ ταχείας ἀποστολῆς τοῦ διευθυντοῦ, ἅτε προσεγγιζούσης τῆς ἐνάρξεως τῶν σχολείων. Ἐπειδὴ δὲ μέχρι τοῦδε δὲν ἀπεστάλη ὁ ζητηθεὶς διευθυντής, ὑποθέτομεν ὅτι ἡ ἐν λόγῳ ἐπιστολὴ ἡμῶν παρέπεσεν. Ἐπαναλαμβάνομεν ὅθεν νὰ παρακαλέσωμεν αὐθις ὑμᾶς, ὅπως εὐαρεστηθῆτε καὶ λάβητε ἔγκαιρον πρόνοιαν περὶ τῆς ἀποστολῆς τοῦ διευθυντοῦ, καθ' ὅτι ὁ ἀριθμὸς τῶν μαθητῶν ἐν τῇ σχολῇ ὅσονούπω συμπληροῦται καὶ ἐπομένως δεῖν μετὰ τινὰς ἡμέρας νὰ ἀρχίσωσι τὰ μαθήματα τακτικῶς. Ἐπὶ τούτοις κ.τ.λ. 10 Σεπτεμβρίου 1892. Οἱ Ἐφοροδημογέροντες ».

Ἄλλη πάλιν ἐπιστολὴ πρὸς τὸν Σεβασμιώτατον ἔχει οὕτως :

« Εὐσεβᾶστως φέρομεν εἰς γνῶσιν τῆς ὑμετέρας προσκυνητῆς Σεβασμιότητος ὅτι, συμφώνως τῇ ἀπὸ 26ης παρελθόντος Αὐγούστου ἐπιστολῇ πρὸς ἡμᾶς, τοῦ ἀξιότιμου Προέδρου τῆς Φιλεκπαιδευτικῆς Ἀδελφότητος, δι' ἧς ἀνήγγειλεν ἡμῖν ὅτι θὰ χορηγήσῃ διὰ τὸ ἀρξάμενον σχολικὸν ἔτος τὰς 100 λίρας, διὰ τὴν Ἀστικὴν Σχολὴν τῆς ἡμετέρας Κοινότητος, ἡξίου δὲ νὰ γράψωμεν αὐτῷ ἔγκαιρως περὶ ἀνευρέσεως καὶ ἀποστολῆς τοῦ διευθυντοῦ αὐτῆς, ἀπαντήσαντες ἔγκαιρως ἔνθεν μὲν ἐξεφράζομεν εὐχαριστίας διὰ τὴν χορήγησιν, παρακαλοῦμεν δὲ ἵνα λάβῃ σύντονον πρόνοιαν περὶ ἀποστολῆς τοῦ διευθυντοῦ. Ἐπειδὴ δὲ, Σεβασμιώτατε, δὲν ἀπεστάλη μέχρι τοῦδε ὁ ζητηθεὶς διευθυντής καὶ ἐπειδὴ συμπληρουμένου ὅσονούπω τοῦ ἀριθμοῦ τῶν μαθητῶν δεῖν μετὰ τινὰς ἡμέρας νὰ ἀρχίσωσι τὰ μαθήματα, διὰ ταῦτα λαμβάνομεν τὸ υἱκὸν θάρρος νὰ ἐκλιπαρήσωμεν τὴν ὑμετέραν Σεβασμιότητα, ὅπως εὐδοκήσῃ, ἐν τῇ ἐγνωσμένῃ Αὐτῆς πατρικῇ προνοίᾳ, νὰ συνηγορήσῃ παρὰ τῷ Ἀξιότιμῳ Προέδρῳ τῆς Ἀδελφότητος περὶ τῆς ὅσον τάχιον ἀποστολῆς τοῦ διευθυντοῦ. Ἐπὶ τούτοις κ.τ.λ. Οἱ Δημογέροντες ».

Ἐξ ὅλης αὐτῆς τῆς ἀλληλογραφίας, παρεμβληθείσης σκοπίμως ἐν ἀκριβεῖ ἀντιγράφῳ, καταφαίνεται ὅτι ἐπῆλθε ψυχρότης Δημογεροντίας καὶ Ἀδελφότητος, τοῦ Μητροπολίτου προσπαθόντος νὰ γεφυρώσῃ τὸ χάσμα καὶ τὴν μὴ περαιτέρω ἐκτράχυνσιν τῶν σχέσεων.

Τοῦτο μαρτυροῦν αἱ ἀνταλλαγεῖσαι ἐπιστολαὶ μεταξύ Δημογεροντίας καὶ Μητροπόλεως. Ἡ Δημογεροντία ἔχει μὲ τὸ μέρος τῆς τὸ δίκαιον, διότι ἀπηυδῆσασα πλέον ἀπὸ τὰ φῶτα τῶν διαφόρων ξένων διευθυντῶν, ἐκ τῆς ἐκάστοτε ὄχι τόσοσ συνετης διαγωγῆς ἢ καλλιτείας των, τοσαῦτα ἐπεισόδια καὶ ζητήματα δημιουργησάντων ἄσκοπα, ἔλαβε τὴν ὀριστικὴν ἀπόφασιν, ἀμετάκλητον δέ, νὰ διορίσῃ διευθυντὴν ἐντόπιον, ἐκ τῶν μορφωθέντων εἰς τὰ Ζαρέφεια Διδασκαλεῖα καὶ διδασκάλους ἀποφοίτους τοῦ ἐν Ἀδριανουπόλει Γυμνασίου, ἵνα παύσῃ καὶ ἡ παλινφθία τῆς ἀποστολῆς διευθυντοῦ, ὅστις ὅπως δὴποτε ἀπεχώρει εἰς τὰς ἀρχὰς τοῦ σχολικοῦ ἔτους ἢ εἰς τὸ τέλος. Ἐστερεῖτο ὁμως πρὸς τοῦτο πολιτικότητος καὶ ἤρξατο ἐφαρμόζουσα τὰς σκέψεις τῆς χωρὶς τὴν συγκατάθεσιν τῆς Ἀδελφότητος, παρ' ἧς ἐξηρτᾶτο οἰκονομικῶς. Ἡ κάτωθι πρὸς τὸν Σεβασμιώτατον Μητροπολίτην ἐπιστολὴ, ἀποτελεῖ τὴν πρώτην ἐκδήλωσιν τῆς ἀμετακλήτου ἀποφάσεως τῆς Δημογεροντίας :

«Σεβασμιώτατε. Εὐσεβάστως φέρομεν εἰς γνώσιν τῆς ὑμετέρας προσκυνητῆς ἡμῖν Σεβασμιότητος ὅτι μὴ λαβόντες εἰσέτι ἀπάντησιν Αὐτῆς εἰς τὴν ἀπὸ 5ης ὀδεύοντος ἡμετέραν ἐπιστολὴν, ἀπαντῶσαν εἰς τὴν ἀπὸ 30 παρελθόντος μηνὸς σεπτῆν ἐπιστολὴν τῆς ὑμετέρας Σεβασμιότητος, πρὸς τὸν πανοσιολογιώτατον ἐπιτροπον αὐτῆς Κύριον Παρθένιον, βλέπομεν δὲ μετ' ἔγκαρδίου ἄλγους τὸν καιρὸν ἄσκόπως παρερχόμενον τοὺς δὲ μαθητὰς ἐπὶ ματαίῳ δαπανῶντας τὸν πολύτιμον αὐτῶν χρόνον, συνήλθομεν ὑπὸ τὴν Προεδρείαν τοῦ πανοσιολογιωτάτου ὑμετέρου ἐπιτρόπου καὶ ἐπὶ μακρὸν συσκεψάμενοι, ἐνεκρίναμεν ὁμοφώνως ν' ἀναθέσωμεν τὴν διεύθυνσιν τῆς Ἀστικῆς Σχολῆς τῆς ἡμετέρας πόλεως, εἰς ἓνα ἐκ τῶν ὑπαρχόντων πέντε διδασκάλων αὐτῆς, ὑπὸ τὸν ὄρον νὰ διευθύνῃ οὗτος διαρκῶς καθ' ὅλον τὸ σχολικὸν ἔτος, ἐάν δὲν ἤθελεν ἐμφανισθῆ μέχρι τῆς προσεχοῦς Δευτέρας ὁ ζητηθεὶς παρὰ τῆς ὑμετέρας Σεβασμιότητος διευθυντῆς διὰ τὴν ἡμετέραν Σχολὴν. Ἐπὶ τῆς ἐκλογῆς τοῦ προσώπου, μυστικῆς ψηφοφορίας μεταξύ ἡμῶν γενομένης, ἀνεδείχθη διὰ πλειοψηφίας, ὁ κ. Ἀριστοτέλης Παπαγιαννόπουλος εἰς 8ν, παρόντων καὶ τῶν λοιπῶν συναδελφῶν του, ἐδόθησαν ἀπὸ μέρους ἡμῶν αἱ προσήκουσαι ὁδηγίαι. Ἐχομεν δὲ δι' ἐλπίδος ὅτι ὀπὸ τὴν ἄγρυπνον ἡμῶν ἐπίβλεψιν καὶ τὴν συνεργασίαν ἐν συμποσίῳ μετὰ τῶν λοιπῶν συναδελφῶν του, δυναθῆσεται ὁ εἰρημένος νὰ ἐπιτελέσῃ, ὡς δεῖ, τὸ ἀνατεθὲν αὐτῷ καθῆκον τοῦτο. Τὴν ἀπόφασιν ἡμῶν ταύτην ὑποβάλλοντες κ.τ.λ. 12 Ὀκτωβρίου 1892. Οἱ Ἐφοροδημογέροντες»

Ἡ ἐνέργεια αὕτη τῆς Δημογεροντίας ἦτο ἀντίθετος μὲ τὴν γνώμην τοῦ Μητροπολίτου, διατυπωθεῖσαν εἰς τὴν ἀπὸ 17ης Σεπτεμ-

βρίου ἐπιστολήν του περί προσλήψεως ἐντοπίου διευθυντοῦ. Ἴδού τι γράφει αὐτῇ :

«Ἐντιμότατοι Δημογέροντες καὶ ἔφοροι τῶν Ἐκπαιδευτικῶν καταστημάτων τῆς Θεοσώστου πόλεως Διδυμοτείχου. Ἀπαντώντες εἰς τὴν πρὸς ἡμᾶς τελευταίαν ἐπιστολήν σας, ἀφορώσαν τὸν διορισμὸν διευθυντοῦ τῆς Ἀστικῆς Σχολῆς σας, οἶς γνωστοποιούμεν, ὅτι ἐστείλαμεν ταύτην εἰς τὴν διεύθυνσιν τοῦ Γραφείου τῆς Φιλεκπαιδευτικῆς Ἀδελφότητος, συστήσαντες θερμῶς τὸ περιεχόμενον, ἐλάβομεν δὲ ἀπάντησιν ὅτι, ἐπειδὴ οὐδεὶς ἐδέχετο τὴν διεύθυνσιν ἀπέβλεψεν εἰς τινὰ τῶν λογίων, συνεννοηθέντος τοῦ γραφείου τοῦ διευθυντοῦ μετὰ τοῦ ἐπιτρόπου μας. Εἰ τοῦτο ἔχρηται ἀληθείας, πατρικῶς προνοοῦντες ὑπὲρ τῆς ἡσυχίας τῆς πόλεως, ἀξιούμεν ἄνευ τῆς γνώσεως καὶ τῆς παραδοχῆς μας νὰ μὴ προβῆτε εἰς τὸν διορισμὸν αὐτοῦ, καθ' ὅτι προβλέπομεν ἀνησυχίας. Ταῦτα ἐκ καθήκοντος κ.τ.λ. Κωνσταντινούπολις 17 Σεπτεμβρίου 1892. Ὁ διάπυρος εὐχέτης Μεθόδιος».

Ἴδού καὶ ἡ κωμικὴ πλευρὰ τῆς ὑποθέσεως ταύτης, τοῦ διευθυντοῦ τῆς Ἀστικῆς Σχολῆς, τὸν ὅποιον τόσον ἀγωνιωδῶς ἀνέμενε ἡ Ἐφοροδημογεροντία, ὡσεὶ νὰ ἐπρόκειτο νὰ ἀναλάβῃ τὴν Πρωθυπουργίαν καὶ διακυβέρνησιν Κράτους. Ἡ Δημογεροντία ἐνεργήσασα, παρὰ τὴν ἀνωτέρω διαταγὴν τοῦ Μητροπολίτου, διώρισεν ὡς διευθυντὴν τὸν ἐντόπιον Ἀριστοτέλην Παπαγιαννόπουλον καὶ κατέστησε γνωστὸν τοῦτο δι' ἐπιστολῆς τῆς ἀπὸ 12 Σεπτεμβρίου μετὰ τὴν ἐπιφύλαξιν ὅμως, ἂν δὲν ἤρχετο μέχρι τῆς Δευτέρας ὁ διευθυντής, ὁ ὑπὸ τῆς Ἀδελφότητος διορισθεὶς. Ὁ Μητροπολίτης γράφει ὅτι ἐστάλη ὡς διευθυντής ὁ κ. Παπακοσμάς καὶ ἡ ἐπιστολὴ ἔχει οὕτω :

«Λοβόντες χθὲς τὸ ἀπὸ 12 Ὀκτωβρίου γράμμα σας, ἐξεπλάγημεν διὰ τὴν μὴ ἔλευσιν τοῦ διευθυντοῦ τῆς Ἀστικῆς Σχολῆς κ. Κ. Παπακοσμά, βεβαιώσαντος ἡμᾶς ὅτι ἐμελλε νὰ ἐκκινήσῃ διὰ Διδυμοτείχου τὴν 9ην τούτου, καίτοι σημειώνομεν ἐν τῷ συστατικῷ πρὸς ὑμᾶς γράμματι λαυθασιμένην τὴν χρονολογίαν, ὡς ἐκ τοῦ πολυσσχόλου ἡμῶν. Ἐπὶ τῇ ἐλπίδι ὅτι ἤδη ἀφίκετο καὶ οὕτω διεσκεδάσθησαν ἡμῶν καὶ ὑμῶν αἱ ἀνησυχίαι, διατελοῦμεν ἀναμένοντες ταχείαν ἐδοποίησιν. Κωνσταντινούπολις 18 Ὀκτωβρίου 1892».

Οὕτε τοῦ Μητροπολίτου ἀλλ' αὐτε καὶ τῆς Δημογεροντίας διεσκεδάσθησαν αἱ ἀνησυχίαι. Ὁ διευθυντής Παπακοσμάς, τὸν ὅποιον ὁ δυστυχὴς Μητροπολίτης ἐφώδιασε μετὰ συστατικὴν ἐπιστολήν, δὲν ἀνεφάνη καὶ θὰ ἴδωμεν ὅτι ἡ ταλαιπωρία αὐτῆ τῆς διεύθυνσεως, ἐξακολουθεῖ μέχρις ὅτου διὰ τῆς πρὸς τὸν Μητροπολίτην κάτωθι ἐπιστολῆς τῆς ἡ Δημογεροντία λύει ὀριστικῶς τὸ ζήτημα τοῦτο :

«Σεβασμιώτατε. Ἀπαντῶντες εὐσεβάστως εἰς τὴν ἀπὸ 18ης ὑπερμεσοῦντος σεπτῆν ἐπιστολὴν τῆς ὑμετέρας προσκυνητῆς Σεβασμιότητος δηλοῦμεν, ὅτι ἐπειδὴ ὁ εὐρεθεὶς διευθυντῆς, διὰ τὴν ἡμετέραν ἐνταῦθα Σχολὴν, καίτοι ὤφειλε, κατὰ τὴν δοθείσαν Αὐτῇ ὑπόσχεσιν, νὰ ἔλθῃ ἐνταῦθα ἐγκαίρως καὶ σήμερον ἔτι δὲν ἐνεφανίσθη, ἐπειδὴ καταρτίσαντες ἐφέτος τὴν ΣΤ' τάξιν τῆς εἰρημένης Σχολῆς, μαθηταὶ τινες, ἕνεκα τῆς βραδύτητος τῆς ἐλεύσεως τοῦ διευθυντοῦ, ἠναγκάσθησαν νὰ τραπῶσιν εἰς διάφορα βιοποριστικὰ ἐπαγγέλματα καὶ ἐπειδὴ ἡ ἀπόφασίς μας, ἦν διεκοινώσαμεν τῇ ὑμετέρᾳ προσκυνητῇ Σεβασμιότητι, διὰ τῆς ἀπὸ 12ης Ὀκτωβρίου ταπεινῆς ἡμῶν, εἶνοι νὰ ἀναλάβῃ ὀριστικῶς ἀπὸ σήμερον τὴν διεύθυνσιν τῆς Σχολῆς, ὁ διὰ πλειοψηφίας, ἐν μυστικῇ ἡμῶν συνεδριάσει ἐκλεγείς ἐκ τῶν διδασκάλων Ἀριστοτέλης Παπαγιαννόπουλος καὶ ἐπειδὴ ἀπὸ σήμερον ἔλαβε πλέον ὀριστικὸν κύρος ἢ ἐν λόγῳ, περὶ διορισμοῦ διευθυντοῦ, ἡμετέρα ἀπόφασις, διὰ ταῦτα ἀνέλαβε τὰ καθήκοντα τοῦ διευθυντοῦ ὁ εἰρημένος Παπαγιαννόπουλος, ἀπαράδεκτος δὲ ὅλως τυγχάνει, καθ' ἡμᾶς, τοῦ λοιποῦ ὁ εὐρεθεὶς διευθυντῆς, τοῦθ' ὅπερ ἐσπεύσαμεν σήμερον τηλεγραφικῶς ν' ἀναγγεῖλωμεν τῇ ὑμετέρᾳ Σεβασμιότητι διὰ τοῦ Στιοῦ Αὐτῆς ἐπιτρόπου. 19 Ὀκτωβρίου 1892. Οἱ ἐφοροδημογέροντες». Ἡ ἀνωτέρω ὑπόθεσις τοῦ διευθυντοῦ εἶναι ἀποτέλεσμα τῆς συγκρούσεως Δημογεροντίας καὶ Ἀδελφότητος, τὴν ὁποῖαν ὁ Μητροπολίτης ἐπιχειρεῖ νὰ παρακάμψῃ, ἀλλ' εἶναι τοῦτο ἀδύνατον, διότι 1) Ἡ Δημογεροντία μετὰ σπουδῆς ἐνεργεῖ νὰ ἐπικρατήσουν αἱ ἀπόψεις τῆς, περὶ διευθυντοῦ καὶ γενικῶς τῶν διδασκάλων καὶ διδασκαλισσῶν τῶν σχολείων. 2) Αἱ συμβουλαὶ τοῦ Μητροπολίτου, ὅπως ἀπόσχη ἡ Δημογεροντία ἀπὸ ἐνεργείας, αἷτινες ἀπαρέσκουν εἰς τὴν Ἀδελφότητα, διότι μειώνουν, τάχα, τὸ κύρος καὶ τὴν κυριαρχίαν αὐτῆς, δὲν εὐρίσκουν εὐήκοον οὐδὲ καὶ 3) Ἡ Ἀδελφότης σκοπίμως ἀναβάλλει τὴν ἀποστολὴν διευθυντοῦ καὶ, καίτοι κρατεῖ τὰ προσχήματα, ἐν τούτοις ἀναμένει ἀφορμὴν νὰ τιμωρήσῃ τὴν Δημογεροντίαν, ἣτις τὴν ἐχόλωσε. Καθ' ἡμᾶς, ὁ Παπακοσμᾶς, καθόλου ἀπίθανον, νὰ διωρίσθῃ διευθυντῆς τῆς Σχολῆς Διδυμοτεῖχου καὶ ἀνεκοινώθῃ ἡ ἀπόφασις εἰς τὸν Μητροπολίτην, ἀλλὰ κατόπιν νὰ ὑπεδείχθῃ εἰς αὐτόν, νὰ μὴ λάβῃ τὴν πρὸς τὸ Δίδυμότευχον ἄγουσαν, ἀλλ' ἄλλαχού. Ἐν τῷ μεταξύ ὁ δυστυχὴς Μητροπολίτης, πιστεύων ἀκόμη εἰς συνεργασίαν Ἀδελφότητος καὶ Δημογεροντίας, ἀγωνιᾷ καὶ ἀναζητεῖ τὸν Παπακοσμᾶν εἰς τὴν πολυδαίδαλον Κωνσταντινούπολιν, διὰ νὰ μάθῃ ποῖον τὸ αἷτιον τῆς μὴ ἀναχωρήσεώς του διὰ Διδυμότειχον, πρᾶγμα, τὸ ὁποῖον ἀπέδιδε πιθανῶς εἰς ἄλλας ἀφορμάς. Ἡ Δημογεροντία πάλιν, διὰ τῆς ἀτέχνου

πολιτικής της, κατώρθωσε νά ἐπιτύχη τοῦ σκοποῦ της, νό διορίση δηλονότι ἐντόπιον προσωπικόν καί διευθυντήν, διότι ἔχουσα πικράν πείραν τῶν ξένων, ἤθελε νά ἀποκτήσῃ ἀνεξαρτησίαν, ἀπαλλαγὴν δηλ. ἀπὸ τὴν Ἑδελφότητα. Δὲν ὑπελόγησεν ὁμως τὸ οικονομικόν ζήτημα τῆς ὑποθέσεως ταύτης καί ἡ θέσις της, ἀπὸ τῆς ἀπόψεως οὐτῆς, ἦτο δεινὴ. Τὸ ἐτήσιον 100λίρον φαίνεται ὅτι δυσκόλως θά ἴδῃ τὸν ὀρίζοντα τοῦ Διδυμοτείχου. Ἡ Ἑδελφότης οὕτως ἢ ἄλλως ἐψυχράνθη καί εἶναι ἀμφίβολον ἂν τοῦ λοιποῦ θά ἀνενίσῃ μετὰ συμπαιθείας πρὸς τὴν ἐπαρχίαν καί τὸ κέντρον Διδυμοτείχου. Τοῦτο διείδεν ὁ συνετός ἱεράρχης, ὅστις καλῶς ἐγνώριζεν ὅτι ἡ περαιτέρω διατήρησις ἐκπαιδευτηρίων, διὰ δαπάνης μόνον τῆς Κοινότητος, ἦτο ἀνέφικτος. Τώρα ἡ Δημογεροντία στρέφεται πρὸς τὸν Ροδοκανάκην καί δι' ὀψίμου ἐπιστολῆς της ζητεῖ ἄμεσον ἐπαφὴν καί συνεννόησιν μετ' αὐτοῦ, χωρὶς νά διακόψῃ τελείως τὰς σχέσεις της μετὰ τὴν Ἑδελφότητα, ἥτις προφανῶς δὲν περιορίσθη εἰς ἐκδήλωσιν ἐχθρότητος πρὸς τὴν Δημογεροντίαν, ἀλλ' ἐπεξετάθη καί πέραν, δηλ. εἰς Μασσαλίαν, πρὸς τὸν Ροδοκανάκην. Ἡ πρώτη ἐπιστολὴ τῆς Δημογεροντίας πρὸς τὸν Θ. Ροδοκανάκην ἔχει οὕτω :

«Φιλογενέστατε ἄνερ. Σπουδαῖον παρελείψαμεν καθήκον, μὴ συμμορφωθέντες μέχρι τοῦδε, εἰς τὴν δικαίαν καί ἀγαθὴν ὑμῶν ἐπιθυμίαν, διατυπωθεῖσαν διὰ τῆς ἀπὸ 10ης Νοεμβρίου 1890 ὑμετέρας πρὸς ἡμᾶς ἀξιοτίμου ἐπιστολῆς, ὅπως ἔχωμεν ὑμᾶς ἐνημέρους περὶ τῆς πορείας τῶν ἐκπαιδευτηρίων τῆς ἡμετέρας πόλεως καί δὴ τῆς ἐπὶ τῷ ὑμετέρῳ τίτλῳ σεμνυνομένης σχολῆς ἀρρένων. Ἡ παραμέλησις αὕτη τοῦ ἀπαραβάτου καθήκοντος ἡμῶν προήλθε, φιλογενέστατε ἄνερ, ἐκ πολλῶν μὲν ἄλλων αἰτίων, ἴδια δὲ ἐκ τῆς σκέψεως, ὅπως μὴ καθιστάμεθα ὑμῖν οὕτως ὀχληροὶ δι' ἀλληπαλλήλων ἐκθέσεων, βλαπτουσῶν ἴσως τὸ πολυάσχολον ὑμῶν. Ἄλλ' ἡ σκέψις ὅτι κινδυνεύομεν οὕτω νά λογιζώμεθα ἐπιλήσμονες τοιοῦτου σπουδαίου καθήκοντος καί ἀγνώμονες πρὸς μέγαν τῆς Κοινότητος ἡμῶν εὐεργέτην, τὰς ἀνωτέρω γνώμας ὑπερακοντίσασο, ἐπεισεν ἡμᾶς ὅτι τὴν σιωπὴν ἔτι ἐπὶ μακρὸν παρατείνοντες, σπουδαίως ἐσφάλομεν. Καί δὴ ἐκφράζοντες καί αὐθις διὰ τῆς ταπεινῆς ταύτης ἐπιστολῆς τὰς ἀπείρους εὐχαριστίας ἡμῶν καί τὴν βαθεῖαν εὐγνωμοσύνην ἐπὶ τῇ ὑφ' ὑμῶν παρεχομένῃ εὐγενεῖ καί γενναίᾳ χρησίμῳ, ἀνθ' ἧς ἀνταμείβει ὑμᾶς πλουσιοπαρόχως ὁ Ὑψιστος, ἐκλιπαροῦμεν θερμῶς, ὅπως παράσχητε τὴν εὐμενῆ ὑμῶν ἐπιείκειαν ἐπὶ τῇ ἀκουσίᾳ, ὡς εἴρηται, παραβάσει καθήκοντος ἐπιβεβλημένου ἡμῖν ἀπὸ συνειδήσεως, ἧς, ὑπ' ὄψιν ἔχοντες τὰ εὐγενῆ ὑμῶν αἰσθήματα, εὐέλπιδες ἐσμέν ὅτι θέλομεν ἐπιτύχει. Ἡ ὑπὸ τοῦ ὑμετέρου ὑψηλοῦ τίτλου τεθωρακισμένη

καί τῆς ἰσχυρῆς ὤμων προστασίας ὀχυρωθεῖσα Ἑστική Σχολή τῆς ἡμετέρας Κοινότητος, ἐν ἣ ὑπερτριακόσιοι παῖδες τὰ νάματα τῆς παιδείας ποτιζόμενοι εὐλογοῦσι τὸ ὄνομα τοῦ μεγάλου αὐτῶν προστάτου καί εὐεργέτου, χειρας αἵροντες ἰκέτιδας πρὸς τὸν Πανάγαθον ὑπὲρ τῆς ὑγείας καί εὐημερίας ὤμων τε καί τῆς εὐγενοῦς καί αξιοτιμῆς ὤμων οἰκογενείας, ἐπιτελεῖ προσηκόντως τὸν ἱερὸν αὐτῆς προορισμὸν τακτικῶς λειτουργοῦσα διὰ διδασκάλων μετ' ἀπαραμίλλου ἔθνικοῦ ζήλου ἐργαζομένων, ὑπὸ τὴν συνετὴν καί ἀγρυπνον ἐπιτήρησιν τῆς τε ἱερᾶς ἡμῶν Μητροπόλεως καί τῆς Διοικήσεως Ἑκπαιδευτικῆς Ἐπιτροπῆς, κύριον τιθέμενον πάντοτε μέλημα τὴν ἐπὶ τὰ κρείττω καί βελτίω προαγωγὴν ταύτης, πρὸς δόξαν καί τιμὴν οὐ μὴν, ἀλλὰ καί ἐγκάρδιον εὐχαρίστησιν τοῦ γενναίου αὐτῆς προστάτου. Ἡ ἐν Κωνσταντινουπόλει Στὴ Ἑκπαιδευτικὴ Ἀδελφότης, μεθ' ἧς μέχρι πρό μικροῦ συνεννοούμεθα περὶ τε τῶν ἐκπαιδευτικῶν ἡμῶν καί τοῦ παρ' ὤμων χορηγουμένου δι' αὐτῆς ἡμῖν ἑκατονταλίου ἐπιδόματος, μολονότι διεβεβαιώσατο ἡμᾶς, διὰ τῆς ἀπὸ 26ης Αὐγούστου ἐ. ἔ. ἐπιστολῆς αὐτῆς, ὅτι θὰ χορηγηθῆ καὶ ἐφέτος τῇ ἡμετέρᾳ Κοινότητι τὸ διαληφθὲν ἐπίδομα, εὐχ ἦτιον, ἐπειδὴ περιέκοψεν αὐτῇ, ἐξ ὄλων τῶν σημείων τῆς ἐπαρχίας Διδυμοτείχου, τὰ ἑαυτῆς βοηθήματα διὰ τὴν ἐκπαίδευσιν καὶ καθ' ἃ ἐξωδίκως πληροφορούμεθα προτίθεται νὰ διακόψῃ ἐν τῷ μέλλοντι, πᾶσαν ἐκπαιδευτικὴν ἐργασίαν, διὰ λόγους ἴσως οἰκονομικούς, τοῦτο ἐνέβαλεν ἡμᾶς εἰς ἀπορίαν περὶ τῆς ἐν τῷ μέλλοντι χρόνῳ χορηγίας τοῦ ὑμετέρου ἐπιδόματος διὰ τὴν Σχολὴν ἡμῶν. Συνεπῶς ἐγνωμεν πρόσφορον τῇ παρούσῃ περιστάσει, ἵνα γνωρίσωμεν ὑμῖν τοῦτο, καὶ νὰ ἐκλιπαρήσωμεν ἐνθέρμως, ὅπως τὸ μὲν μὴ παύσητε καὶ εἰς τὸ ἐξῆς παρέχοντες τῇ ἡμετέρᾳ Κοινότητι τὴν εὐμενῆ ὤμων χορηγίαν, τὸ δὲ ὅπως ἀποστείλητε ταύτην κατ' εὐθείαν, εἰ δυνατόν, πρὸς τὴν ἡμετέραν Κοινότητα, βέβαιοι ὄντες, ὅτι ὑποστηρίζετε οὕτω Κοινότητα σπουδαίως ἀπειλούμενην ὑπὸ τῶν ἐναντίων. Πεισθητότες τὸ νῦν ἐπὶ τὰ φιλόφροντα καὶ φιλογενῆ ὤμων αἰσθήματα, ὅφ' ὧν προαγόμενοι γενναίως προστατεύετε καὶ ὑποστηρίζετε ἀπανταχοῦ τὴν Ἑλληνικὴν παιδείαν καὶ τὰ γράμματα, ἔχομεν δι' ἐλπίδος ὅτι θέλετε ἀποδεχθῆ εὐμενῶς τὴν ταπεινὴν ἡμῶν ταύτην παράκλησιν, ἀνθ' οὗ ἐκ προοιμίων ἐκφράζοντες μυρίας εὐχαριστίας καὶ ἀπειρον εὐγνωμασύνην, διατελοῦμεν μετὰ σεβασμοῦ καὶ μεγίστης πρὸς ὑμᾶς ὑπολήψεως. Διδυμοτείχον 12 Νοεμβρίου 1892. Οἱ Ἐφοροδημογέροντες».

Τὴν πολιτικότητα τῆς ἐπιστολῆς ταύτης ἀποφεύγομεν νὰ σχολιάσωμεν διότι δὲν ὑποτιμῶμεν τὴν νοημοσύνην τῶν ἀναγνωστῶν τῆς παρούσης πενιχρᾶς μελέτης. Ἐν σημείον μόνον θέλομεν νὰ ὑπο-

γραμμίσωμεν, διι δηλ. από τοῦ 1890 ἐξεδήλωσεν ὁ μέγας εὐεργέτης τοῦ Διδυμοτείχου Ροδοκανάκης τὴν ἐπιθυμίαν του ὅπως ἐνημερώνηται ἐπὶ τῶν σχολικῶν πραγμάτων καὶ μόλις τὸ τέλος τοῦ 1892 ἠδύοκῃσεν ἡ Δημογεροντία ν' ἀπαντήσῃ, διι δηλ. εἶδε νὰ ὀλισθαίῃ τὸ ὑπέδαφος τῆς συνεργασίας τῆς μετὰ τῆς Ἀδελφότητος. Ἴσως εἰς τοῦτο νὰ συνετέλεσε καὶ ἡ ἀπουσία τοῦ Μητροπολίτου, διότι ἂν εὐρίσκετο εἰς τὴν ἔδραν του ὁ συνετός Ἱεράρχης Μεθόδιος, δὲν θὰ ἔφθανον τὰ πράγματα εἰς ὃ σημεῖον ἔφθασαν καὶ τόσον περιεπλήχθησαν, ὥστε ν' ἀποβοῦν δυσάρεστα διὰ τὴν ἐκπαίδευσιν. Ἡ ἀπ' εὐθείας ἀλληλογραφία αὐτή, βρίθουσα κολακειῶν καὶ ἀβασίμων δικαιολογιῶν ἐξεζητημένων, ἀπέβλεπεν εἰς τὴν ἀπ' εὐθείας ἀποστολὴν τοῦ 100λίρου. Ὁ πολύπειρος ὁμως Ροδοκανάκης, ἄνευ προειδοποιήσεως τῆς Ἀδελφότητος δὲν ἤθελε νὰ ἐνεργήσῃ οὐδὲν καὶ δὲν ἀπαντᾷ ἀπ' εὐθείας εἰς τὴν Δημογεροντίαν, ἀλλὰ ζητεῖ πρῶτον νὰ ἐνημερωθῇ ἀπὸ τὴν Ἀδελφότητα, εἰς δὲ τὴν Δημογεροντίαν ἀπαντᾷ ὀλίγον ἀργότερον οὕτω :

«Πρὸς τὴν Ἐφοροδημογεροντίαν Διδυμοτείχου. Διδυμότειχον. Σεβαστοὶ Κύριοι. Ἔλαβον ἐπιστολὴν τῆς 12ης Νοεμβρίου τοῦ παρόντος ἔτους (1892), εἰς ἀπάντησιν τῆς ἰδικῆς μου ὑπὸ ἡμερομηνίαν 10 Νοεμβρίου 1890. Πέμπω ἀντίγραφον τῆς ἄνω εἰρημένης ἐπιστολῆς Σας πρὸς τὸν Πρόεδρον τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει Ἐκπαιδευτικῆς καὶ Φιλανθρωπικῆς Ἀδελφότητος. Ζητῶ ἐξηγήσεις καὶ πληροφορίας περὶ τῶν ὧν μοὶ ἀναφέρεσθε. Ἄμα μάθω τὰ διατρέχοντα θέλω λάβει τὴν τιμὴν νὰ Σᾶς ἀπευθύνω γράμμα μου. Παρακαλῶν Σας νὰ δεχθῆτε τὴν διαβεβαίωσιν τῆς πρὸς ὑμᾶς ἐξαιρέτου ὑπολήψεως διατελῶ πρόθυμος. Θ. Ἐμμανουήλ Ροδοκανάκης».

Ἐν καιρῷ δέ, ὅμα λαβὼν τὴν ἀπάντησιν τῆς Ἀδελφότητος, γράφει τὴν ἐξῆς ἐπιστολὴν :

«Μασσαλία 7 Ἰανουαρίου 1893. Πρὸς τοὺς Ἐφοροδημογέροντας Διδυμοτείχου. Διδυμότειχον. Σεβαστοὶ Κύριοι. Βεβαιῶν Σας τὸ περιεχόμενον τῆς ἐπιστολῆς μου 18ης τοῦ παρελθόντος Δεκεμβρίου σπεύδω νὰ Σᾶς κοινοποιήσω τὸ ἐκλόουθον ἀπόσπασμα γράμματος τῆς Ἐκπαιδευτικῆς Ἀδελφότητος Κωνσταντινουπόλεως πρὸς γνῶσιν. «Ἡ καθ' ἡμᾶς Ἀδελφότης ἐγκαίρως ἐκοινοποίησε τοῖς ἐν Διδυμοτείχῳ διὰ τοῦ Ἀρχιερέως αὐτῶν, ὡς εἴθισται, διι κατὰ τὸ ἔτος 1892 - 1893 θὰ χορηγήσῃ τὴν ἐκ τοῦ ὑμετέρου χορηγήματος ἐκ λιρῶν Τουρκίας 100 ὑπὲρ τῶν σχολειῶν αὐτῶν συνδρομὴν καὶ ἐνέκρινε τοὺς διορισθέντας ὑπὸ τῆς Κοινότητος διδασκάλους». Ἡ ἄνω Ἀδελφότης, φροντίζουσα διὰ τὰς διαφόρους σχολὰς τῶν Θρακικῶν Κέντρων (Κοινοτήτων) καὶ ἐμβάσασα ἤδη μέρος τοῦ χορηγήματός μου

δέν δύναμαι νά παραδεχθῶ τήν αἴτησίν σας, ὡς καλῶς καταλαμβάνετε. Θεβαιῶν πρὸς ὑμᾶς κ.τ.λ. Θ. Ἐμμ. Ροδοκανάκης».

Ἄλλη ἐπιστολὴ πρὸς τὸν Ροδοκανάκην : «Φιλογενέστατε καὶ μεγάτιμε ἄνερ. Εἶμεθα κάτοχοι τῶν ἀπὸ 18ης Δεκεμβρίου καὶ 7ης δευτέρου ἡμετέρων ἀξιοτίμων ἐπιστολῶν ἀπαντουσῶν εἰς τὴν ἀπὸ 12ης Νοεμβρίου ἡμετέραν πρὸς ὑμᾶς ἐπιστολήν. Εὐγνωμονοῦμεν ὑμῖν μυριάκις, διὲν ἐν τῇ διακρινούσῃ ὑμᾶς φιλογενεῖ προθυμίᾳ εὐρησθήθητε νά εἰσακούσητε τῆς θερμῆς ἡμῶν παρακλήσεως. Ἔργον φιλόανθρωπον, ἄξιον παντός ἐπαίνου, ἐκπληροῦντες ἐν τῇ ὑποστηρίξει τῶν γραμμάτων καὶ ἐν τῇ ἀξίᾳ βαθείας ἐν τῇ ἡμετέρᾳ Κοινοῦτητι ἐπισπᾶσθε τῆς δικαίας ἀγάπης καὶ ἀφοσίωσεως ἀπάντων ἡμῶν ἀδιαλείπτως πρὸς τὸν Ὑψιστον μετὰ τῶν ἀθῶν ἡμῶν τέκνων θεομένων ὑπὲρ τῆς μακροβιότητος καὶ εὐημερίας ὑμῶν. Ἐν τούτοις εὐχόμενοι ὑμῖν, ὅπως τὸ ἄρτι ἀρξάμενον νέον ἔτος εἴη μεστὸν παντός ἀγαθοῦ, ἀληθοῦς εὐδαιμονίας ὑμῶν τε καὶ τῇ ἀξιοτίμῳ ὑμῶν οἰκογενεῖα. 12 Ἰανουαρίου 1893. Οἱ Ἐφοροδημογέροντες».

Ἀπάντησις : «Πρὸς τὴν Ἐφοροδημογεροντίαν Διδυμοτεῖχου. Διδυμοτεῖχον. Ἐλάβομεν ἐγκαίρως τὴν ἀπὸ 12ης Ἰανουαρίου ἑ. ἑ. ἐπιστολήν σας. Σᾶς εὐχαριστοῦμεν καὶ δι' ὑμῶν δλόκληρον τὴν Κοινότητα διὰ τὰς ἐν τῇ ἐπιστολῇ σας ἐκδηλώσεις τῆς πρὸς ἐμέ ἀγάπης καὶ τὰς εὐχὰς σας διὰ τὸ νέον ἔτος. Πάντοτε μετ' ἐνδιαφέροντος πληροφοροῦμαι περὶ τῆς προόδου τῶν μαθητῶν, διότι ἡ εὐδόσις τοῦ σκοποῦ τοῦ σχολείου εἶναι μέλημα προσφιλὲς τοῦ βίου μου, ὡσαύτως δὲ λίαν ἐνδιαφέρομαι πάντοτε ὑπὲρ τῆς Κοινοῦτητός σας. Δράττομαι τῆς εὐκαιρίας ταύτης διὰ νά σᾶς εὐχαριστήσω καὶ διὰ τὰς τηλεγραφικῶς διαβιβασθείσας μοι εὐχὰς σας ἐπὶ τῇ ἑορτῇ τοῦ ὀνόματός μου. Δέξασθε κ.τ.λ. Θ. Ἐμμ. Ροδοκανάκης».

Ἡ Δημογεροντία ἐν τῇ ἐπιστολῇ τῆς ἀπέφυγεν ἐπιμελῶς νά θίξῃ τὰ σημεῖα, εἰς τὰ ὅποια ὁ Ροδοκανάκης ἀνέπτυσε τὴν ὡς εἶχε κατάστασιν μεταξὺ Δημογεροντίας καὶ Ἀδελφότητος, ἥτις (Ἀδελφότης) δικαιολογεῖται παρὰ τῷ Ροδοκανάκῃ διὰ τὸ ἐνδιαφέρον τῆς ὑπὲρ τῆς Κοινοῦτητος Διδυμοτεῖχου, οὐσιαστικῶς ὅμως δέν παύει νά ἔχῃ ἐναντίον τῆς. Τοῦτο ἄλλωστε θά φανῇ ἀμέσως ἐκ τῶν κάτωθι ἐπιστολῶν :

«Πρὸς τὸν Ἀξιότιμον Πρόεδρον τῆς Ἐκπαιδευτικῆς Ἀδελφότητος κ. κ. Εὐγενίδην. Ἀξιότιμε Κύριε. Ἀνέγνωμεν τὴν πρὸς τὴν διεύθυνσιν τῆς ἐνταῦθα Ροδοκανακείου Σχολῆς ἡμετέραν ἀξιότιμον ἐπιστολήν, χρονολογουμένην ἀπὸ 14ης λήγοντος, δι' ἧς ἐντέλλεσθε αὐτῇ ἵνα ἀποστείλῃ ὑμῖν ἔκθεσιν τῆς εἰς τὴν πρώτην ἐξαμηνίαν ἑ. ἑ. γενομένης ἐκπαιδευτικῆς ἐργασίας ἐν τῇ ἐν Διδυμοτείχῳ Σχολῇ, συνάμα

δὲ καὶ ἀπόδειξιν παραλαβῆς ἀπὸ τοῦ ὑμετέρου ταμείου, τῆς α' ἑξα-
 μηνίας τῆς μισθοδοσίας τοῦ διευθυντοῦ. Ἀπαντῶντες δηλοῦμεν ὅτι,
 ὁ διευθυντὴς τῆς εἰρημένης Σχολῆς καθὼς καὶ οἱ λοιποὶ διδάσκαλοι
 ἔλαβον παρὰ τοῦ ταμείου τοὺς μισθοὺς οὕτων τῆς α' ἑξαμηνίας
 τοῦ ἐνεστῶτος σχολικοῦ ἔτους, ἐγένετο δὲ τοῦτο ἐπὶ τῇ ἐλπίδι ὅτι
 τὸ Στὸν Προεδρεῖον τῆς Ἐκπαιδευτικῆς Ἀδελφότητος ἐμελλε νὰ ἀπο-
 στείλῃ ἀπ' εὐθείας εἰς τὸ ἡμέτερον ταμεῖον τὸ α' ἐξάμηνον τῆς ἐτη-
 σίας χορηγίας τοῦ φιλογενεστάτου καὶ μεγατίμου ἀνδρός κ. Θ.
 Ἐμ. Ροδοκανάκη. Ζητοῦντες συγγνώμην ἐπὶ τῇ, ἀνευ προηγουμένης
 μεθ' ὑμῶν συνεννοήσεως, ἐνεργείᾳ ἡμῶν ἐπὶ τοῦ προκειμένου ζητή-
 ματος, προκληθείση κατὰ μέγιστον μέρος ἐκ τῶν ποικίλων ἀναγκῶν
 τοῦ τε διευθυντοῦ καὶ λοιπῶν διδασκάλων, παρακαλοῦμεν θερμῶς,
 ὅπως τιμήσητε τοὺς λόγους δι' οὓς προέβημεν εἰς τὸ μέτρον τοῦτο
 καὶ εὐαρεστηθήτε, εἰ τοῦτο δυνατόν, ν' ἀποστείλητε εἰς τὸ ἡμέτερον
 ταμεῖον τὸ ποσὸν τῆς α' ἑξαμηνίας τοῦ 100λίρου τοῦ Ροδοκανακείου
 ἐπιδόματος, πρὸς ἀνταπόκρισιν αὐτοῦ εἰς τὴν παρὰ δύναμιν θυσίαν
 τῆς πληρωμῆς τοῦ α' ἑξαμήνου τοῦ προσωπικοῦ τῆς εἰρημένης Σχο-
 λῆς. Ἐγκλείομεν ὧδε ἀπόδειξιν τοῦ διευθυντοῦ τῆς Σχολῆς ὅτι ἐπλη-
 ρώθη παρὰ τοῦ ἡμετέρου ταμείου τὴν α' ἑξαμηνίαν τῆς ἐτησίας αὐ-
 τοῦ μισθοδοσίας τρέχοντος ἔτους. Οὗτος θέλει συμμορφωθῆ πρὸς τὰς
 ὑμετέρας ὁδηγίας. Διδυμότυχον 30-1-1893. Οἱ Δημογέροντες».

Ἡ Ἀδελφότης ἐκδηλώνει τὴν δυσφορίαν της πρὸς τὴν Δημο-
 γεροντίαν, γράφουσα ἀπ' εὐθείας πρὸς τὸν διευθυντὴν τῆς Σχολῆς
 διὰ τε τὴν πρόσδον τοῦ Σχολείου, ἀλλὰ καὶ διὰ τὰ οἰκονομικὰ ζητή-
 ματα, ἐφ' ὧν ἠδύνατο φυσικώτατα νὰ ζητήσῃ πληροφορίας ἀπὸ τὴν
 Δημογεροντίαν. Τοῦτο σημαίνει ὅτι ἠγνοήθη πλέον ἡ Δημογεροντία,
 τεθεῖσα εἰς τὸ περιθώριον ἢ καλύτερον περιφρονηθεῖσα. Ἡ Δημογε-
 ροντία ὑπ' ὄψιν τῆς ὁποίας ἔθεσεν ὁ διευθυντὴς τὴν ἐπιστολὴν τῆς
 Ἀδελφότητος, καθ' ὅτι οὗτος δὲν ἦτο δυνατόν νὰ ἐνεργήσῃ τι ἐν
 ἀγνοίᾳ αὐτῆς, ἐφ' ὅσον μάλιστα ὑπῆρξε καὶ δημιουργημὰ της,
 ἀναλαμβάνει ν' ἀπαντήσῃ ἢ ἰδίᾳ πρὸς τὴν Ἀδελφότητα, κα-
 λοῦσα αὐτὴν τρόπον τινά εἰς τὴν τάξιν καὶ μὲ τὴν εὐκαιρίαν ζη-
 τεῖ τὸ ἥμισυ τοῦ ἑκατονταλίου, περὶ τοῦ ὁποίου ἔγραψε μὲν ἡ Ἀδελ-
 φότης ὅτι θὰ χορηγηθῆ, δὲν ἀπέστειλεν ὁμως τοῦτο ἐγκαίρως, δη-
 μιουργοῦσα οἰκονομικὸν ἀδιέξοδον εἰς τὴν Δημογεροντίαν. Αἱ ἐπιστο-
 λαὶ ἤρχισαν ἀλλεπάλληλοι ἐκ μέρους τῆς Δημογεροντίας, ἧτις εἶχεν
 ἀφοπλισθῆ ἠθικῶς καὶ ὀλικῶς καὶ οὕτως ἡ κατάστασις ἔφθασεν, ὡς
 ἐπεθύμει ἡ Ἀδελφότης, εἰς σημεῖον δυσάρεστον. Ἡ Δημογεροντία
 γράφει ἄλλην ἐπιστολὴν ἔχουσαν οὕτως :

« Ἀξιότιμον Πρόεδρον Φιλεκπαιδευτικῆς Ἀδελφότητος κ. κ. Εὐ-

γενίθην. Βεβαιούμεν τὴν ἀπὸ 30ῆς Ἰανουαρίου ἐ. ἔ. ἡμετέραν πρὸς ὑμᾶς ἐπιστολήν, ἐπισυνάπτουσαν ἀπόδειξιν τοῦ διευθυντοῦ τῆς ἐνταῦθα Ἀστικῆς Σχολῆς, ὅτι ἔλαβε παρὰ τοῦ ταμείου τῆς ἡμετέρας Κοινότητος τὴν α' ἐξαμηνίαν τῆς ἐνιαυσίου αὐτοῦ μισθοδοσίας ἐνεστώτος σχολικοῦ ἔτους καὶ ἐξηγοῦσαν τοὺς λόγους, δι' οὓς ἠναγκάσθημεν, παρ' ὄλην τὴν πενιχρότητα τοῦ Κοινοτικοῦ ἡμῶν ταμείου, νὰ πληρώσωμεν τὸ α' ἐξάμηνον τῆς μισθοδοσίας, οὐ μόνον εἰς τὸν διευθυντήν, ἀλλὰ καὶ εἰς τοὺς λοιποὺς διδασκάλους τῆς ἐν λόγῳ Σχολῆς. Ἐπαναλαμβάνομεν δὲ οὖθις νὰ παρακαλέσωμεν ὑμᾶς θερμῶς, ὅπως, λαμβάνοντες ὑπ' ὄψιν τὰς δυσχερείας, ἃς ὑφιστάμεθα συνεπεῖα πολλῶν, ὡς μὴ ὄφειλε, περιστατικῶν, πρὸς συντήρησιν τῶν ἡμετέρων ἐνταῦθα ἐκπαιδευτηρίων, ἔτι δὲ καὶ ὅτι προσεγγίζοντος τοῦ Πάσχα θὰ περιέλθωμεν εἰς τὴν ἀνάγκην νὰ θεραπεύσωμεν τὰς πολυειδεῖς τῶν διδασκάλων χρηματικὰς ἀνάγκας, εὐαρεστηθῆτε ἐν τῇ διακρινούσῃ ὑμᾶς φιλογενεῖα νὰ διατάξητε τὸ ταμεῖον τῆς Σεβαστιῆς Ἀδελφότητος, ἧς ἐπαξίως πάνυ προΐστασθε, διὰ ν' ἀποστείλῃ ὑμῖν τὴν α' ἐξαμηνίαν τοῦ ἀνωτέρω χορηγήματος πρὸς τὴν ἡμετέραν Κοινότητα, τοῦ μεγατίμου καὶ φιλογενεσιτάτου ἀνδρός κ. Θ. Ροδοκανάκη, ἀνθ' οὗ ἐσόμεθα εὐγνώμονες. 9 Μαρτίου 1893. Οἱ Δημογέροντες».

Μάτην ἡ Δημογεροντία κρούει κώδωνα κινδύνου βαραθρώσεως τῶν σχολειακῶν πραγμάτων, λόγῳ οἰκονομικοῦ ἀδιεξόδου. Μάτην αἱ πομπώδεις φράσεις τῆς ἀνωτέρω ἐπιστολῆς ἐπὶ σκοπῷ νὰ κάμψῃ τὴν καρδίαν τῆς Ἀδελφότητος. Τὰ νήματα τοῦ δεσμοῦ μετ' αὐτῆς ἐκόπησαν. Αὕτη πάλιν ἀπαντᾷ διὰ τῆς παρακάτω ἐπιστολῆς, σκοπίμως, ἵνα παρέρχηται καιρὸς καὶ ἡ θέσις τῆς Δημογεροντίας καθίσταται δυσχερεστέρα. Ἐπομένως δύναται τις νὰ ἀποκαρδιώθῃ καὶ νὰ εἴπῃ, ὅτι μεταξύ τῶν δύο αὐτῶν Σωμάτων, παρ' ὧν ἐξηρτάτο ἡ ὑπόστασις τοῦ Ἔθνους, κατὰ τὰς λίαν χαλεπὰς ἐκείνας περιστάσεις, ὑφίστατο ἀκήρυκτος πόλεμος καὶ δὴ τῶν νεύρων. Ἐκ δὲ τῶν ἐπιστολῶν, ὅσον τῶν μέχρι τοῦδε, τόσον καὶ τῶν ἀπὸ τοῦδε, καταφαίνεται, ὅποια ἐμπάθεια ὑπῆρχεν εἰς τὰς ψυχὰς τῶν διευθυνόντων τὴν τύχην τοῦ δυσμοίρου αὐτοῦ λαοῦ, τοῦ ἀναμένοντος φῶτα καὶ φάρον, ἵνα ὀδηγηθῇ εἰς ὄρμον ἀσφαλῆ κατὰ τὴν τόσον δυσάρεστον ἐκείνην ἐποχὴν. Ἴδου ἡ ἀπάντησις τῆς Ἀδελφότητος:

«Κωνσταντινούπολις 16 Μαρτίου 1893. Πρὸς τοὺς ἀξιοτίμους Ἐφοροδημογέροντας τῆς ἐν Διδυμοτείχῳ Ἑλληνικῆς Κοινότητος. Ἐλήφθησαν αἱ ὑμέτεραι ἐπιστολαί, δι' ὧν ἐξαιτεῖσθε τὴν ἀποστολήν τῆς α' ἐξαμηνίας τοῦ σχολικοῦ ἔτους 1892 - 1893, ἧτοι λίρας Τουρκίας 50. Ἀλλ' ἵνα ἀποσταλώσι τὰ χρήματα, δεόν νὰ εὔρητε συνάλλαγμα

εις βάρος τοῦ ταμίου τῆς Ἀδελφότητος κ. Ν. Μπλέσσα. Εἶναι ἀδύνατον ν' ἀποσταλῶσι κατ' ἄλλον τρόπον τὰ χρήματα. Τὸ συνάλλαγμα δέον νά ἐκδοθῆ ὑπὸ τῆς Ἱ. Μητροπόλεως Διδυμοτείχου, ἢ ἐκδοσις δὲ αὐτοῦ δέον νά ἀναγγελθῆ εἰς τὸ ταμεῖον. Ὁ Γραμματεὺς Τρ. Κσλογερόπουλος».

Ἡ ξηρά αὐτὴ ἐπιστολὴ εἶναι χαρακτηριστικὴ τῆς δημιουργηθείσης καταστάσεως. Ἡ Ἀδελφότης ἐδέχετο νά στείλῃ τὰ χρήματα ἀπ' εὐθείας πρὸς τὸν διευθυντὴν τῆς Σχολῆς, ἀλλὰ διὰ τὴν Δημογεροντίαν ἐπινοεῖ ἄλλον τρόπον πληρωμῆς, δηλ. διὰ συναλλαγματικῆς, δηλοῦσα ὅτι ἀδύνατον ἄλλως νά σταλοῦν τὰ χρήματα. Οὕτω κερδίζει καιρὸν ὑπὲρ αὐτῆς ἡ Ἀδελφότης, εἰς βάρος τῆς Δημογεροντίας, καὶ τὴν ταπεινώνει ὡς μὴ φερέγγυον πλέον ἀπέναντί της. Ἡ τυπικότης τοῦ συναλλάγματος δαπανᾷ πράγματι χρόνον καὶ ἡ Δημογεροντία ὄντως τιμωρεῖται.

Ἀπάντησις τῆς Δημογεροντίας πρὸς τὸν Μπλέσσαν :

«Ἀξιότιμε Κύριε Μπλέσσα. Σύμφωνα πρὸς τὸ περιεχόμενον τῆς ἀπὸ 16 ὑπερμεσοῦντος ἐπιστολῆς πρὸς ἡμᾶς, τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει Φιλεκπαιδευτικῆς Ἀδελφότητος, ἐσύραμεν συναλλαγματικὴν ὑπὸ σημερινὴν ἡμερομηνίαν, ἐπ' ὀνόματι ὁμῶν, ἐκδοθεῖσαν ὑπὸ τῆς Ἱ. Μητροπόλεως με ὑπογραφὴν τοῦ ἀρχιερατικοῦ ἐπιτρόπου κ. Παρθενίου, εἰς διαταγὴν τοῦ ἐνταῦθα κ. Σ. Ψαλτοπούλου διὰ λίρας χρυσᾶς 50, α' ἐξαμήνου σχολικοῦ ἔτους 1892—1893, ἐκ τοῦ εἰς τὰ σχολεῖα τῆς ἡμετέρας Κοινότητος ἐτησίου χορηγήματος τοῦ φιλογενεστάτου καὶ μεγατίμου κ. Θ. Ροδοκανάκη καὶ εἰδοποιουμέν ὁμᾶς πρὸς τοῦτο. 19 Μαρτίου 1893. Πρόθυμοι Ἐφοροδημογέροντες».

Ἡ Δημογεροντία γράφει καὶ πρὸς τὸν ἐν Κωνσταντινουπόλει διαμένοντα Μητροπολίτην Μεθόδιον, παρακαλοῦσα αὐτὸν νά ἐπέμβῃ παρὰ τῇ Ἀδελφότητι, πρὸς ἐξομάλυνσιν τῆς οἰκονομικῆς ταύτης ὑποθέσεως. Αἱ σχέσεις τῆς Δημογεροντίας με τὸν Ροδοκανάκην εἶναι ἀκόμη καλαί, τοῦτο ὅμως δὲν τὴν βοηθεῖ καθόλου εἰς τὸ δημιουργηθέν οἰκονομικὸν ἀδιέξοδον. Κωλυσιεργεῖ ἡ Ἀδελφότης καὶ ἀναβάλλει τὴν ἀποστολὴν χρημάτων ὑπὸ διάφορα προσχήματα καὶ μετὰ τὴν τακτοποίησιν ἀκόμη τῆς συναλλαγματικῆς. Ἡ Δημογεροντία εὐρίσκεται εἰς ἀγῶν(αν καὶ ἀπελπισίαν. Νά γράψῃ πάλιν καὶ νά ἐξιστορήσῃ τὴν κατάστασιν; Διστάζει, δότι γνωρίζει ὅτι ὁ φιλογενὴς ἐκεῖνος ἀνὴρ ἔτρεφε περισσοτέραν ἐκτίμησιν πρὸς τὴν Ἀδελφότητα καὶ δὲν παρασύρεται ἀπὸ πομπῶδεις ἐπιστολάς, ἵνα ἔλθῃ ἀπ' εὐθείας ἀρωγὸς πρὸς τὴν Κοινότητα. Ὡς νά μὴν ἤρκει αὐτό, ἐκπαῖ ὡς βόμβα μία ἀπροσδόκητος εἰδήσις ἐκ Κωνσταντινουπόλεως, ὅτι ὁ Μητροπολίτης Μεθόδιος, ὁ τόσοσ μοχθήσας διὰ τὸν τόπον αὐτόν

καί τὰ ἐκπαιδευτικά ζητήματά του, μετατίθεται εἰς Μυτιλήνην. Εἶχεν ἡ Δημογεροντία τὸν κολοσσὸν ταῦτον, ὡς στήριγμα εἰς πᾶσαν περίπτωσιν καὶ τώρα ἀποστειρεῖται τῆς προστασίας του. Πολλάκις οὗτος παρεμβαίνων μεταξύ Κοινότητος καὶ Ἀδελφότητος, ἐγεφύρωνε τὰ χάσματα, τὰ ὁποῖα ἐδημιουργοῦντο ἐκατέρωθεν, διὰ τὰ οἰκονομικά, ἰδίως, ζητήματα, διὰ τὰ ὁποῖα τόσος θόρυβος καὶ τόση ἀσκόπος ἀλληλογραφία διεξήχθη ἀνωφελῶς καὶ τὴν ὁποίαν ἡμεῖς μετὰ ψυχικῆς ἰσχύος παραθέτομεν ἐνταῦθα. Ἐἰδῆσις αὕτη καταθρομβεῖ καὶ ἀπελπίζει τὴν Δημογεροντίαν. Τὸ ληφθὲν τηλεγράφημα, περὶ τῆς μεταθέσεως τοῦ Μεθοδίου ἔχει οὕτω:

«Πρὸς τὴν Δημογεροντίαν τῆς Κοινότητος Διδυμοτεῖχου. Τοῦ Μητροπολίτου σας Κυρίου Μεθοδίου μετατεθέντος εἰς Μητρόπολιν Μυτιλήνης, κανονικὸς Μητροπολίτης τῆς ἐπαρχίας Διδυμοτεῖχου ἐξελέγη καὶ διορίσθη ὁ Κορυτσᾶς κ. Φιλοθέος. Συγχαίρομεν ἐπὶ τούτοις ὑμᾶς καὶ ἅπασαν ἐπαρχίαν. Κωνσταντινούπολις Γενῆ· Τζαμί 30 Ἀπριλίου 1883. Πατριάρχης Νεόφυτος».

Ἐπηκολούθησε συνοδικὴ ἐπιστολή, κατὰ τὰ ἐκκλησιαστικά ἔθιμα, πρὸς τὴν Μητρόπολιν περὶ ἐκλογῆς καὶ διορισμοῦ τοῦ Φιλοθέου καὶ προαγωγῆς τοῦ Μεθοδίου, ταποθετούμενου εἰς Μυτιλήνην. Ὁ Φιλοθέος ἀναγγέλλει δι' ἐπιστολῆς του τὴν ἐκλογὴν του χαιρετῶν ὅλους, τὴν ζ' Μαΐου 1893. Ἡ Δημογεροντία ἀπαντᾷ συγχαίρουσα αὐτὸν καὶ λυτουμένη διὰ τὴν μετᾶθεσίν του ἐκδηλώνουσα συνάμα τὴν ἀγάπην καὶ τὸν σεβασμὸν αὐτῆς πρὸς τὸν μετατιθέμενον καὶ τόσον στοργικῶς ποιμάναντα τὴν ἐπαρχίαν Διδυμοτεῖχου. Ὁ Μεθόδιος διὰ μακροσκελοῦς ἐπιστολῆς ἐκφράζει τὴν λύπην του καὶ ἀναλύεται εἰς δάκρυα, διότι ἐγκαταλείπει Κοινότητα τόσον ἀγαπητὴν καὶ συνιστᾷ ἀφοσίωσιν καὶ συνεργασίαν μετὰ τοῦ νεοεκλεγέντος Φιλοθέου, ἀποδίδων τὴν μετᾶθεσίν του ταύτην εἰς τὴν βουλὴν τοῦ Παντοδυνάμου. Ἐκ Μυτιλήνης, ὅπου μετέβη, γράφει ἄλλην ἐπιστολὴν ἐπὶ τῇ ἐγκαταστάσει του αὐτόσε, ἣτις ἐπιστολὴ εἶναι πράγματι συγκινητικὴ καὶ φιλολογικὸν ἀριστοῦργημα. Λυποῦμαι διότι δὲν παραθέτω αὐτὴν διὰ τὸ μακροσκελές της.

Ποῖος ἦτο ὁ Μεθόδιος.—Ἐρωτώμενοι οἱ ὀλίγοι ἐπιζῶντες εἰσέτι κάτοικοι Διδυμοτεῖχου, ἀλλὰ καὶ αἱ πρὸ ἔτων γνωρίσαντες τὸν Μητροπολίτην Μεθόδιον, ἐκφράζονται ἐνθουσιωδῶς ὑπὲρ αὐτοῦ, ὅστις ἦτο συνέτος καὶ μὲ μαεστρίαν, οὐ τὴν τυχοῦσαν, κατώρθωνε νὰ ποιμαίνῃ τὴν ἐπαρχίαν του ταύτην, οὐδέποτε ἐλθὼν εἰς προστριβάς διαρκείας μετὰ τῶν δυσηνίων Δημογερόντων. Κατέκτησεν οὗτος τὴν συμπάθειαν καὶ σεβασμὸν πάσης τῆς Κοινωνίας Διδυμοτεῖχου, διότι ἐπεβάλλετο διὰ τῆς προσωπικότητος καὶ τοῦ παραδείγματός

του και διέβλεπον πάντες ἐν τῷ προσώπῳ του τὸν προστάτην και ἀναπλάστην τῆς κοινωνίας, φερόμενος πάντοτε μὲ πατρικὴν στοργὴν πρὸς τὸ ποίμνιόν του μὲ ἀξιοπρέπειαν και μελιχιδότητα. Ἐτυχεν ἀναλάβη τὸν θρόνον Διδουμοτείχου εἰς στιγμὰς λίαν χαλεπὰς τοῦ Ἔθνους, λίαν ἐπικινδύνους και πάσας τὰς ἀντιξοότητας ὑπερηκόνησε μὲ θαυμαστὴν ψυχραιμίαν και πολιτικότητα, ἣτις ἐνισχύετο, ὡς λέγουσι, και ὑπὸ τῆς ἀπεράντου μορφώσεώς του, ὀξυνοίας και προνοίας. Ἐὰν ἀναγνώσῃ τις τὰς ἐπιστολάς τῶν Δημογερόντων ἐκδηλωσάντων τὴν βαθεῖαν των λύπην ἐπὶ τῇ εἰς Μυτιλήνην τοποθετήσει του, ὁμολογουμένως θὰ συγκινηθῇ. Συνεδέθη ψυχικῶς μὲ τὸν τόπον αὐτόν, ὥστε πᾶσα σκέψις του, ἐνέργειά του και φροντίς ἀπέβλεπον εἰς τὴν πνευματικὴν ἀνάψωσιν τῆς κοινωνίας. Ὑπῆρχεν ὁ συνεχιστὴς τοῦ ἄλλοτε προκατόχου του Μελετίου Καβάσιλα και ἄξιος διάδοχος τοῦ ἔργου αὐτοῦ και ἐδοκίμασε τὰς περισσοτέρας ἀντιξοότητας και πικρίας ἐπὶ 13 ἔτη Ἀρχιερατείας του ἐνταῦθα. Πλὴν τῆς μερίμνης του διὰ τὴν πόλιν Διδουμοτείχου, αἱ ἐνέργειαι του και διὰ τὰ περίχωρα ἦσαν πατρικαί. Ἀψευδὴς μάρτυς τῶν τοιούτων διαθέσεών του, ὑπὲρ τοῦ ποιμνίου του, εἶναι ἡ ἀνέγερσις διδασκητῶν, ἐξέυρεσις καταλλήλων διδασκάλων και ἰδιαίτατα ἡ μετὰ συνέσεως ἀντιμετώπισις τῆς χαώδους καταστάσεως, τῆς δημιουργηθείσης ἐκ τῆς καθόδου τῶν Ρώσων και ἀποχωρήσεως αὐτῶν. Ὅμοίως πρὸς ἀντιμετώπισιν τοῦ οὐλαϊκοῦ κινήματος, καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τῆς Ἀρχιερατείας του, ἔδρασεν ἀποτελεσματικῶς. Τοῦτο ἦτο τὸ σπουδαιότερον ἔργον του, διότι μικρά τις ἀδιαφορία ἐπ' αὐτοῦ και χλιαρότης θὰ εἶχε πολὺ δυσάρεστα ἀποτελέσματα. Ἐγὼ δὲν εἶμαι ἄξιος νὰ κρίνω τὸ ἔργον τοῦ ἱεράρχου Μεθοδίου οὔτε δύναμαι νὰ ἐκθειάσω τὸν κολοσσὸν τοῦτον τῆς ἱεραρχίας. Εὐγλωττότερον ἐμοῦ ὀμιλοῦν τὰ ἔργα του και δὴ πρὸς τὸν τομέα τῆς παιδείας, ἅτινα εἶναι καταχωρημένα ἐν σελίδι 411 τοῦ Κώδικος 1880 - 1892, ὅπου ἀναγράφεται ὅτι ὁ Μεθόδιος ἀνήγειρεν ἐκ τοῦ μηδενὸς και ἐν μέσῳ ἀπεριγράπτου ἀπαιδεύσεως τὰ ἑξῆς Διδακτήρια και Ἰσάριθμα Σχολεῖα, ὅπου δὲν ὑπῆρχον ποτὲ εἰς τὰ χωρία ταῦτα :

- 1) Ἀνήγειρε νέον διδακτήριον ἐν τῇ ἀσπλῇ τῆς Παναγίας κατόπιν πυρπολήσεως τοῦ προϋπάρχοντος ἐπὶ Βησσαρίωνος,
- 2) τὸ διδακτήριον Τοκμάκ (Μεταξάδων) τὸ 1880,
- 3) τὸ σχολεῖον και διδακτήριον Ἰμπελὶν (Λάδης) 1880,
- 4) τὸ σχολεῖον και διδακτήριον Καρλῆ (Χιονάδων) 1880,
- 5) τὸ σχολεῖον και διδακτήριον Κιουπλῆ (Σουφλίου) 1881,
- 6) τὸ σχολεῖον και διδακτήριον Ἀσβεστάδων 1883,
- 7) τὸ σχολεῖον και διδακτήριον Ἀσλαάν (Τουρκόφωνον) 1884,
- 8) τὸ σχολεῖον και διδακτήριον Μ. Σουγανλῆ 1884,
- 9) τὸ σχολεῖον και διδακτήριον

Πετράδων 1884, 10) τὸ σχολεῖον καὶ διδασκῆριον Σαλιτὶκ (Λαβάρων) 1887, 11) τὸ σχολεῖον καὶ διδασκῆριον Σκουρτοχωρίου 1888, 12) τὸ σχολεῖον καὶ διδασκῆριον Παληουρίου 1889. Τοιοῦτος ὑπῆρξεν ὁ ἐκ Σμύρνης Μητροπολίτης Διδυμοτεῖχου Μεθόδιος Ἀρώνης καὶ ἂν ἐλησμονήθη ὑπὸ τῶν κατοίκων Διδυμοτεῖχου λόγῳ παράδου τοῦ χρόνου, τὰ ἔργα του θὰ ὁμιλοῦν, διότι εἶται γραμμένα ἀνεξιτήλως εἰς τοὺς κώδικας τῆς Μητροπόλεως. Ἐπανερχόμενοι εἰς τὰ σχολικὰ ζητήματα τοῦ τόπου βλέπομεν ὅτι τὰ διάφορα ἀπρόοπτα γεγονότα ἤγαγον τὴν Δημογεροντίαν εἰς ἀδιέξοδον καὶ τὴν ἀπελπισίαν τῆς ἐξάγομεν ἐκ τῆς ἐπιστολῆς τῆς πρὸς τὸν φιλογενέστατον εὐεργέτην Ροδοκανάκην καὶ τοιαύτας πρὸς τὸν νέον Μητροπολίτην Φιλόθεον καὶ Φιλεκπαιδευτικὴν Ἀδελφότητα.

«Φιλογενέστατε καὶ μεγάτιμε ἄνερ. Ἐλάβομεν τὴν ἀπὸ 15ης ὑπερμεσοῦντος ὑμετέραν ἀξιότιμον ἐπιστολὴν καὶ μετ' ἐπιστασίας διεξήλθομεν ταύτην. Ἡ δι' αὐτῆς διερμηνεύσις τῶν φιλογενῶν ὑμῶν αἰσθημάτων καὶ τοῦ πατρικοῦ ὄντως ἐνδιαφέροντος διὰ τὴν ἡμετέραν Κοινότητα, ἐνέπλησε χαρᾶς ἡμᾶς ἀνεκκλαλήτου. Ἀναλογιζόμενοι ὅτι ἐτύχομεν προστάτου φιλογενῶς καὶ φιλοστόργως μεριμνῶντος περὶ τῆς ὀποσιτηρίσεως καὶ τῆς προαγωγῆς τῶν ἐκπαιδευτηρίων τῆς ἡμετέρας Κοινότητος, ἐφ' οἷς ἐκφράζομεν αὐθις ἐγκαρδίους εὐχαριστίας καὶ βαθυτάτην εὐγνωμοσύνην. Καθῆκον ἀπαράβατον ἐκπληροῦντες, σπεύδομεν διὰ τῆς παρουσίας νὰ συγχαρῶμεν ὑμᾶς ὅτι ταῖς προσεγγιζούσαις ἡμέραις τοῦ Ἁγίου Πάσχα ἐνθέρμως δεόμενοι εἰς τὸν Ὑψιστον, ὅπως καταξιώσῃ ὑμῖν πανοικεῖ νὰ ἑορτάσῃτε ταύτας ὑγιῶς καὶ θεαρέστως δωρούμενος ὑμῖν μακροβιότητα καὶ εὐημερίαν μετ' ἀληθοῦς εὐδαιμονίας. Ἐν τοσοῦτοις διατελοῦμεν μετὰ βαθυτάτου σεβασμοῦ κ.τ.λ. Οἱ Δημογέροντες».

Γράφουν καὶ πρὸς τὸν Μητροπολίτην Φιλόθεον, μὴ ἐλθόντα εἰσέτι εἰς τὴν ἔδραν του, ἀναπτύσσοντες τὴν ἐκπαιδευτικὴν κατάστασιν τοῦ τόπου. Κατόπιν τῶν ὄσων συνέβησαν μεταξὺ αὐτῆς (Δημογεροντίας) καὶ Ἀδελφότητος, ἐξ ἧς οἰκονομικῶς ἀπεμονώθησαν, κάμπτονται ἐπὶ τέλους οἱ ἐν Κωνσταντινουπόλει καὶ στέλλουν τὴν α' δόσιν τοῦ ἑκατονταλίου ἐκ λιρῶν 50, ὅπερ ποσὸν ἐκαλύφθη πρὸ πολλοῦ δι' ἕξοδα τῶν διδασκάλων καὶ τώρα δι' ἐπιστολῆς πρὸς τὴν Ἀδελφότητα ἐκλιπαροῦν τὴν ἀποστολὴν τῆς β' δόσεως δηλ. ἄλλων 50 λιρῶν :

«Ἀξιότιμον Πρόεδρον Ἐκπαιδευτικῆς Φιλανθρωπικῆς Ἀδελφότητος κ. Εὐγενίδην. Περαιτουμένων τῇ προσεχεῖ ἑβδομαδί τῶν ἐνιαυσίων προφορικῶν ἐξετάσεων τῆς ἐν τῇ πόλει ἡμῶν Ροδοκανακείου Ἀστικῆς Σχολῆς, ὧν τὰ ἀποτελέσματα ἐπιφυλασσόμεθα νὰ ἀνα-

κοινώσωμεν ὑμῖν λήγει συγχρόνως καὶ τὸ σχολικὸν ἔτος 1892—1893, καθ' ὃ ἀπαραίτητον νὰ ἐξοφλήσωμεν τὸν λαγαριασμόν τῶν ἐν αὐτῇ ἐργασθέντων διδασκάλων. Ἐπειδὴ τὸ Κοινοτικὸν ἡμῶν ταμεῖον, ἕνεκα οἰκονομικῶν δυσχερειῶν, ἀδυνατεῖ νὰ ἐπαρκέσῃ εἰς τὸν σκοπὸν ταῦτον, οἱ δὲ ἐργασθέντες διδάσκαλοι, ἐκτὸς τοῦ ὅτι δικαιούνται νὰ πληρωθῶσι τοὺς καθυστερημένους αὐτοῖς μισθοὺς, περιτοιχοῦνται ἀφ' ἑτέρου καὶ ὑπὸ πλήθους χρηματικῶν ἀναγκῶν, διὰ ταῦτα προαγόμεθα νὰ παρακαλέσωμεν ὑμᾶς θερμῶς, ὅπως ἐν τῇ διακρινούσῃ ὑμᾶς φιλογενεῖ προθυμίᾳ, εὐάρεστηθῆτε νὰ διατάξητε οἷς δεῖ, ἵνα ἀποσταλῇ ἡμῖν λίαν προσεχῶς τὸ ὑπόλοιπον τοῦ ἑκατονταλῖρου, ἧτοι 50 λίραι, τοῦ ἐτησίου χορηγήματος τοῦ φιλογενεστάτου καὶ μεγατίμου κ. Θ. Ροδοκανάκη ἢ πρὸς εὐκολίαν τοῦ ταμείου τῆς Στῆς Ἀδελφότητος, γράψητε ἡμῖν, εἰ ἐγκρίνητε τοῦτο, ἵνα, ὡς καὶ ἄλλοτε, σύρωμεν ἰσότημον συναλλαγματικὴν, ἀνθ' οὗ ἐσόμεθα εὐγνώμονες. Διδυμότειχον 26 Ἰουνίου 1893. Οἱ Ἐφοροδημογέροντες».

Μὴ ἀναμείνασα ἡ Δημογεροντία τὴν ἐπὶ τῆς συναλλαγματικῆς ἀπάντησιν, γράφει τὴν παρακάτω ἐπιστολὴν παριστώσα τετελεσμένον γεγονός, τὴν διὰ συναλλαγματικῆς εἴσπραξιν 50 λιρῶν.

«Ἀξιότιμε κ. Μπλέσσα. Πληροφοροῦμεν ὑμᾶς ὅτι ἐσύραμεν συναλλαγματικὴν ὑπὸ σημερινὴν ἡμερομηνίαν ἐπ' ὀνόματι ὑμῶν, ἐκδοθεῖσαν ὑπὸ τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως μετ' ὑπογραφὴν τοῦ ἀρχιερατικοῦ ἐπιτρόπου πρωτόπαπα Κυρίου Δημητρίου, εἰς διαταγὴν τοῦ ἐνταῦθα Σ. Ψαλτοπούλου διὰ λίρας Τουρκίας 50, δευτέραν ἑξαμηνίαν σχολικοῦ ἔτους 1892—1893, ἐκ τοῦ εἰς τὰ σχολεῖα τῆς ἡμετέρας Κοινότητος ἐτησίου χορηγήματος 100 λιρῶν τοῦ φιλογενεστάτου καὶ μεγατίμου Κυρίου Θ. Ροδοκανάκη. Διδυμότειχον 8 Ἰουλίου 1892. Οἱ Ἐφοροδημογέροντες».

Εἰς δὲ τὸν Πρόεδρον τῆς Ἀδελφότητος κ. Εὐγενίδην ἀπέστειλε τὴν κάτωθι ἐπιστολὴν :

«Ἀξιότιμε Κύριε. Καθ' ἃ ὑπεσχέθημεν ὑμῖν, διὰ τῆς ἀπὸ 20 λήξαντος μηνός ἡμετέρας ἐπιστολῆς, δηλοῦμεν διὰ τῆς παρούσης ὅτι τὰ ἀποτελέσματα τῶν ἐνιαυσίων προφορικῶν ἐξετάσεων τῆς Ροδοκανακείου Ἀστικῆς Σχολῆς τῆς ἡμετέρας πόλεως ὑπῆρξαν εὐάρεστα καὶ σύμφωνα πρὸς τὰς προσδοκίας ἡμῶν καὶ ὅτι ὡς ἐκ τούτου ἐμείναμεν λίαν εὐχαριστημένοι ἐκ τῆς ἐργασίας τῶν ἐν αὐτῇ διδασκάντων. Διὰ τὸ ἐπίον σχολικὸν ἔτος σχηματισθῆσεται ΣΤ' τάξις ἐν τῇ εἰρημένῃ Σχολῇ, ἀλλὰ πρὸς πλήρη καὶ τελικὴν ἐφαρμογὴν τοῦ προγράμματος αὐτῆς ἀπαραίτητον, ὡς εἰκόσ, ἵνα προσληφθῇ καὶ διευθυντὴς μᾶλλον πεπειραμένος καὶ ἐγνωσμένης ἰκανότητος. Κατὰ ταῦτα ὄθεν προαγόμεθα νὰ παρακαλέσωμεν ἐνθέρμως ὑμᾶς, ἵνα ἐν

τῆ διακρινούση ὑμᾶς φιλογενεῖ προθυμίᾳ εὐαρεστηθῆτε νὰ ἀναλάβητε σύντονον πρόνοιαν περὶ εὐρέσεως καὶ ἐγκαίρου, εἰ δυνατόν, ἀποστολῆς τοῦ καταλλήλου διευθυντοῦ εἰς ὃν ὑποσχομέθα, μ' ἄλλην τὴν δυσχερείαν τῶν οἰκονομικῶν τοῦ Κοινοτικοῦ ἡμῶν ταμείου, νὰ χορηγήσωμεν ἑτησίως 50 - 55 λίρας, ἄνευ ἐτέρας ὑποχρεώσεως πρὸς αὐτόν, τῆς ἡμετέρας Κοινότητος. Εὐελπιστοῦντες ὅτι ἡ θερμὴ παράκλησις ἡμῶν ληφθήσεται ὑπ' ὄψιν καὶ ὅτι λίαν προσεχῶς θὰ ἔχωμεν περὶ τούτου σχετικὰς πληροφορίας, εὐγνωμονοῦμεν ὑμῖν ἐκ προοιμίων καὶ διατελοῦμεν μετὰ βαθυτάτου σεβασμοῦ καὶ ὑπολήψεως. Διδυμότειχον 15-7-1893. Οἱ Ἐφοροδημογέροντες».

Ἡ δὲ πρὸς τὸν Μητροπολίτην Φιλόθεον ἐπιστολὴ ἔχει οὕτω :

«Σεβασμιώτατε. Εὐσεβᾶστως φέρομεν εἰς γνώσιν τῆς ὑμετέρας Σεβασμιότητος ὅτι αἱ ἐνιαύσαι προφορικαὶ καὶ γραπταὶ τῶν ἡμετέρων ἐκπαιδευτηρίων ἐξετάσεις ἔληξαν πρὸ ἡμερῶν καὶ ὅτι τὰ ἀποτελέσματα αὐτῶν ὑπῆρξαν εὐάρεστα καὶ σύμφωνα πρὸς τὰς προσδοκίας ἡμῶν καὶ ὅτι ὡς ἐκ τούτου ἐμείναμεν εὐχαριστημένοι ἐκ τῆς κατὰ τὸ διαρρεῦσαν σχολικόν ἔτος ἐργασίας τοῦ διδάξαντος προσωπικοῦ. Ἡ Ροδοκανάκειος Ἀστικὴ Σχολὴ τῆς ἡμετέρας Κοινότητος ἀπὸ τῆς συστάσεως τῆς ἀριθμοῦσα ἕξ τάξεις, τὸ παρελθὸν μόνον ἔτος περιελάμβανε πέντε τάξεις, τῆς Ἐκτῆς καταργηθείσης διὰ πολλοὺς λόγους καὶ δὴ οἰκονομικούς. Ἐπειδὴ δὲ κατειδομεν ὅτι οὐδόλως οὕτως ἀνταποκρίνεται ἡ εἰρημένη Σχολὴ πρὸς τὸν ὑψηλὸν αὐτῆς προσορισμὸν καὶ ὅτι οἱ ἐκ τῆς πέμπτης τάξεως ἀπολυόμενοι μαθηταὶ ἀδικοῦνται, τούτων ἕνεκα ἀναγκαῖον ἐθεωρήσαμεν, ἵνα σχηματισθῆ διὰ τὸ ἐπίδον σχολικόν ἔτος ἡ ἕκτη τάξις πρὸς πλήρη καὶ τελείαν ἐφαρμογὴν τοῦ προγράμματος αὐτῆς, πεποιθότες εἰς τὴν σύντονον ἀντίληψιν καὶ προστασίαν τῆς ὑμετέρας προσκυνητῆς Σεβασμιότητος. Πρὸς ἐπίτευξιν τοῦ ἀνωτέρω σκοποῦ ἡμῶν, Σεβασμιώτατε, καὶ τακτικὴν τῆς εἰρημένης Σχολῆς λειτουργίαν, ἔχομεν ἀνάγκην ἑνὸς ἐπιδιδασκάλου πεπειραμένου καὶ ἱκανοῦ, ὅστις νὰ ἀναλάβῃ τὴν διεύθυνσιν ταύτης. Κατὰ ταῦτα τοῖνον προαγόμεθα διὰ τῆς παρουσίας νὰ παρακαλέσωμεν θερμῶς τὴν ὑμετέραν προσκυνητὴν Σεβασμιότητα, ἵνα ἐν τῇ ἐγνωσμένῃ Αὐτῆς πατρικῇ μερίμνῃ καὶ προνοίᾳ, ὑπὲρ τοῦ λογικοῦ Αὐτῆς ποιμνίου, εὐδοκήσῃ, ἐν συνεννοήσει καὶ μετὰ τοῦ Ἀξιοτίμου Προέδρου τῆς Φιλεκπαιδευτικῆς Ἀδελφότητος, πρὸς ὃν κατὰ καθῆκον γράφομεν σήμερον, νὰ μεριμνήσῃ περὶ εὐρέσεως καὶ ἀποστολῆς τοῦ καταλλήλου διευθυντοῦ, ἐπὶ ἑτησίῳ μισθῷ 50 55 λιρῶν Τουρκικῶν, ἄνευ οὐδεμιᾶς ἐτέρας πρὸς αὐτόν ὑποχρεώσεως τῆς ἡμετέρας Κοινότητος ἀνθ' οὐδέσόμεθα εὐγνωμονες. Εὐελπιστοῦντες κ.τ.λ. Διδυμότειχον 15 Ἰουλίου 1893. Οἱ Ἐφοροδημογέροντες».

Ἄπάντησις : Ἐντιμότατοι Ἐφοροδημογέροντες τῆς πόλεως Διδυμοτείχου πατρικῶς καὶ ἐγκαρδίως ἐν Κυρίῳ εὐχόμεθα ὑμῖν. Εἰς ἀπάντησιν προαγόμενοι τοῦ ἀπὸ 15ης ὑπερμεσοῦντος γράμματος τῶν λῆαν ἡμῶν περισπουδάζων καὶ ἐντιμοτάτων ὑμῶν, πρῶτιστα μὲν ἐκφράζομεν τὴν ἐνδόμυχον ἡμῶν χαρὰν καὶ ἀγαλλίασιν ἐπὶ τῆς λαμπροῦς καὶ ἀγλαοῦς ἀποτελέσμασι τῶν ἐνιαυσίων ἐξετάσεων τῶν αὐτόθι ἐκπαιδευτηρίων, ἅτινα ὁ θερμουργὸς ζῆλος καὶ ἡ πατρῶζουσα εὐσέβεια πολλαχῶς ἐπροστάτευσεν καὶ ὑπεστήριξε κατὰ τὸ παρελθὸν ἔτος, ἐφ' ᾧ καὶ τὰς πατρικὰς ἡμῶν εὐχὰς καὶ εὐλογίας ἀπονέμομεν πᾶσιν ὑμῖν, τοῖς οὕτως ἢ ἄλλως συντελέσασιν ὑπὲρ αὐτῶν καὶ τοῖς ἐλλογιμοῖς διδασκάλοις, τοῖς θεαρέστως μοχθήσασιν. Ὑπὸ τῶν διαληφθέντων ἐπαινετῶν αἰσθημάτων ἐμφορούμενοι, δικαίως ἐξαιτεῖσθε τὴν ἀνασούσιασιν τῆς Ἐκτῆς τάξεως τῆς Ἀσικῆς Σχολῆς, ἀλλ' ἐπειδὴ ἡ μὲν Φιλανθρωπικὴ καὶ Φιλεκπαιδευτικὴ Ἀδελφότης δὲν ὑφίσταται ἤδη, διαλυθεῖσα, ἅτε τὸ κεφάλαιον αὐτῆς εἰς χρεώγραφα συνιστάμενον καὶ παρὰ τῆ Ἑλληνικῆ Τραπεζῆ κατατεθειμένον σχεδὸν καταστραφέν, σκεφθῆσεται δὲ ἐν προσεχῇ μέλλοντι καὶ γενικῆ συνελύσει τῶν ἐταίρων αὐτῆς τίνι ἀναθέσει τὴν παραλαβὴν καὶ ἀπόδοσιν τῶν ὑπὸ τῶν δωρητῶν δι' ὠρισμένας σχολὰς, ἐν αἷς συγκαταλέγεται καὶ αὐτόθι ἡ Ροδοκανάκειος, παρεχομένων ἐπιδομάτων κατὰ γε δὲ τὴν κρατοῦσαν παρὰ τοῖς μέλεσιν αὐτῆς γνώμην θεωρεῖται πρέπον, ἵνα ἀνατεβῆ ἡ φροντίς αὐτῆ εἰς τὰ Πατριαρχεῖα, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἐπάναγκες, ἵνα καὶ ἡ αὐτόθι ὁμητὴρ Κοινότης ἔλθῃ εἰς συνεννόησιν τινὰ περὶ τούτου μετὰ τοῦ μεγατίμου ὁμογενοῦς κ. Θ. Ροδοκανάκη, ἐφ' ᾧ καὶ συνιστώμεν ὑμῖν ὅπως ἐπείγοντως ποιήσητε ἔκθεσιν τῆς ἐν γένει ἐκπαιδευτικῆς καταστάσεως τῆς Ροδοκανακείου Σχολῆς καὶ τῆς κατὰ τὸ ληξάν ἔτος πορείας καὶ προόδου αὐτῆς ἀπευθυνομένην πρὸς τὸν μεγατίμον ὁμογενῆ, περιποιητικὴν ἄμα αὐτῇ καὶ ἐνισχυτικὴν, παρακαλοῦντες αὐτὸν ἵνα ὑποδείξῃ διὰ τίνος μέσου εὐδοκεῖ, ὅπως διαβιβάξῃ τὴν εὐεργετικὴν αὐτοῦ δωρεάν. Τὴν ἔκθεσιν ταύτην ἀποστείλατε ἡμῖν, ἵνα δι' ἐπιστολῆς διαβιβάσωμεν πρὸς τὴν φιλόμουσον αὐτοῦ εὐγένειαν, γράφοντες καὶ ἡμεῖς τὰ δέοντα. Τὸ ὑπόλοιπον τοῦ ἐτησίου ἐπιχορηγήματος, τοῦ φιλογενεστάτου κ. Ροδοκανάκη, ἀπεστάλη ὑμῖν διὰ τοῦ κ. Χαίμ Μητράνη 13 τοῦ ὑπερμεσοῦντος καὶ πιστεύομεν ὅτι ἤδη παρελάβετε τοῦτο. Φανάριον 20 Ἰουλίου 1892. Ὁ Διδυμοτείχου Φιλόθεος εὐχέτης».

Πρώτην φοράν λαμβάνει ἡ Δημογεροντία ἐπιστολὴν τοῦ νεωστὶ τοποθετηθέντος ἱεράρχου Φιλοθέου ἐπὶ σχολειακῶν ζητημάτων καὶ αὐτὴν δυσσοίωνον καὶ ἀποκαρδιωτικὴν, "Ἄν καὶ αἱ σχέσεις Δημογε-

ροντίας καὶ Ἀδελφότητος δέν ἦσαν ἀγαθαί, ὡς ἀνωτέρω ἐκτενῶς ἀνεπτύχθη, ἢ ἐπιστολὴ τοῦ Μητροπολίτου ἐθορόβησε τοὺς Ἐφοροδημογέροντας καὶ ἔσπευσαν οὗτοι νὰ γράψωσι πρὸς τὸν Ροδοκανάκην, τὸν μόνον ἀπομείναντα ὡς στήριγμα τῆς Σχολῆς, συμμαρφοῦμενοι πρὸς τὰς ὑποδείξεις τοῦ Μητροπολίτου :

«Φιλογενέστατε ἄνερ, Ληξασῶν πρό τινων ἡμερῶν τῶν τε γραπτῶν καὶ προφορικῶν ἐξετάσεων τῆς ἐνταῦθα, ὑπὸ τὴν ὑμετέραν ὕψηλὴν προστασίαν διατελούσης καὶ τῷ ὑμετέρῳ εὐγενεῖ τίτλῳ σεμνουμένης Ἀστικῆς Σχολῆς, καθῆκον ἀπαραίτητον ἠγησάμεθα, ἵνα ἀναγγείλωμεν ὑμῖν ὅτι τὰ ἀποτελέσματα αὐτῶν ὑπῆρξαν εὐάρεστα, δικαιώσαντα πληρέστατα τὰς προσδοκίας ἡμῶν τε καὶ συμπάσης τῆς Ὁρθοδόξου Ἑλληνικῆς ἐνταῦθα Κοινότητος, ἧς ἀντιπρόσωποι τυγχάνομεν, καὶ ὅτι ἐμείναμεν ἀρκετὰ εὐχαριστημένοι ἐκ τῆς κατὰ τὸ διανύσαν σχολικὸν ἔτος ἐργασίας τοῦ ἐν αὐτῇ διδάξαντος προσωπικοῦ, ἐφ' ᾧ καὶ ἐνθερμοὶ ἀνεπέμφθησαν ἐν τῇ εἰρημένῃ Σχολῇ δεήσεις πρὸς τὸν Ὑψιστον ὑπὲρ μακροβιότητος καὶ διαρκοῦς εὐημερίας καὶ ποθητῆς εὐδαιμονίας ὑμῶν, τοῦ πολυτίμου προστάτου τῆς Σχολῆς ταύτης, τοῦ μόνου ἀνωτέρου ἐκπαιδευτηρίου ἀρρένων τῆς πτωχῆς καὶ ὑποστηριξέως διαρκοῦς δεσμένης, Κοινότητος ἡμῶν. Ὁ ἐν Κωνσταντινουπόλει διαμένων σεβάσμιος ἡμῶν Μητροπολίτης Κύριος Φιλόθεος ἀνήγγειλεν ἡμῖν ἐσχάτως διὰ σεπτῆς Αὐτοῦ ἐπιστολῆς ὅτι, ἡ ἐν Κωνσταντινουπόλει Φιλεκπαιδευτικὴ Ἀδελφότης δέν ὑφίσταται ἤδη, διαλυθεῖσα. Τοῦτο προὔξενησεν ἡμῖν, ὡς εἰκός, βαθυτάτην λύπην. Ἐπειδὴ δὲ τὸ ὑπὲρ τῆς Σχολῆς τῶν ἀρρένων τῆς Κοινότητος ἴλαν ἀξιεπαίνως ὀρισθὲν ἐτήσιον ὑμέτερον ἑκατοντάλιρον ἐπίδομα διεβιβάζετο ἡμῖν διὰ τῆς ἐν λόγῳ Ἀδελφότητος, τοῦτου ἕνεκα, προσγόμεθα νὰ παρακαλέσωμεν ὑμᾶς ἐνθέρμως, ὅπως ἐν τῇ διακρινούσῃ ὑμᾶς φιλογενεῖα, εὐδοκήσητε νὰ δηλώσητε ἡμῖν διὰ τίνος μέσου ἐγκρίνετε νὰ διαβιβάζητε ἡμῖν τοῦ λοιποῦ τὴν εὐεργετικὴν ὑμῶν δωρεάν, ἀνθ' οὗ ἐσόμεθα εὐγνώμονες ὑμῖν διὰ βίου. Ἐπειδόμενοι ἐπὶ τῶν περικοσμοῦντων ἡμᾶς φιλογενῶν αἰσθημάτων, ὑφ' ὧν ὀρμώμενοι πρόθυμοι πάντοτε ἑαυτὸν παρέχητε εἰς πᾶσαν ἡμῶν αἴτησιν πεποιθᾶμεν κ.τ.λ. 24 Ἰουλίου 1893. Οἱ Ἐφοροδημογέροντες».

Τὴν ἐπιστολὴν ταύτην ἡ Δημογεροντία ἀπέστειλε πρὸς τὸν Μητροπολίτην Φιλόθεον, ὡς ὑπεδείχθη, ἀλλὰ φαίνεται, ὁ ἀπελθὼν Μητροπολίτης Μεθόδιος, παρέλαβε μεθ' ἑαυτοῦ πᾶσαν εὐλογίαν διότι ἀφ' ἧς ἐτοποθετήθη ὁ Φιλόθεος, χωρὶς κανὼν νὰ γνωρίσῃ τὸ Διδυμότειχον, ὑπῆρξεν ὄγγελος κακῶν καὶ ἡ κακοδαιμονία ἐνεφωλεύθη ἐνταῦθα καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τῆς Ἀρχιερατείας του. Λαμβάνει ἐπιστολὴν του ἡ Δημογεροντία ἀπαντητικὴν, ἐξ ἧς μένει ἐμβρόντη-

τος, διότι αναγγέλλει τὸν θάνατον τοῦ ἀειμνήστου Ροδοκανάκη :

«Ἐντιμότετοι Ἐφοροδημογέροντες τῆς καθ' ἡμᾶς πόλεως Διδυμοτείχου. Ἀσμένως πάνυ ἐκομισάμεθα τὴν ἀπὸ 24ης λήγοντος ἐπιστολὴν τῶν ἡμετέρων ἐντιμοτήτων μετὰ τῆς πρὸς τὸν ἀειμνήστον Θ. Ροδοκανάκην. Καὶ περὶ μὲν τῆς πρὸς τὸν ἀειμνήστον ἄνδρα ἐπιστολῆς προκειμένου, ἀπέχομεν νὰ ἀποστείλωμεν αὐτὴν γνωσθέντος τοῦ ἐπελθόντος μοιραίου θανάτου αὐτοῦ, ἐφ' ᾧ καὶ συλλυπούμεθα τῇ Κοινότητι, ἀπευχόμενοι ὑπὲρ τῆς αἰωνίου αὐτοῦ ἀναπαύσεως καὶ ἐν χώρᾳ ζώντων κατατάξεως. Περί δὲ τῆς τύχης τῆς ὑπ' αὐτοῦ ἄχρι τοῦδε συντηρουμένης ὁμονύμου αὐτῷ Σχολῆς, ἄγνωστον εἰσέτι ὑπάρχει εἰ γε ἐμερίμνησε περὶ τῆς μετὰ θάνατον αὐτοῦ χορηγίας τοῦ ἐπιδόματος, καθ' ὅτι αἱ περὶ τούτου εἰδήσεις ἐπαμφοτερίζουσι. Οὐχ ἦτον ὁμως, φροντίζομεν ὅπως ἐξακριβώσωμεν τὸ ἀληθές, ὅπερ ἀμέσως θέλομεν ἀνακοινῶσαι ὑμῖν, εὐχόμεθα δὲ ὅπως τοῦτο ἢ παρηγορητικὸν διὰ τὰς σχολὰς τῆς Κοινότητος. Συμφώνως δὲ τῇ διὰ τοῦ πρὸς ὑμᾶς τηλεγραφήματος ἐκφρασθεῖσιν ὑφ' ἡμῶν εὐχῇ, ἀπεστείλαμεν συλλυπητήριον τηλεγράφημα τῇ οἰκογενείᾳ τοῦ μεταστάντος αἰοιδίου ἀνδρός. Φανάριον 30 Ἰουλίου 1893. Φιλόθεος».

Τὰ γεγονότα διὰ τὴν Δημογεροντίαν, ὑπῆρξαν ἀλλεπάλληλα κτυπήματα καὶ ἡ ἐκπαίδευσίς Διδυμοτείχου, ἥτις ἐσημείωσεν ἄνοδον ἐν τῷ διαγράμματι, ὑπέστη πτώσεις ἀποτόμους καὶ ἀπελπιστικάς. Εὐρέθη αὕτη, μὲ τὸν θάνατον τοῦ μεγάλου διὰ τὸν τόπον εὐεργέτου, τελείως ἀνυπεράσπιστος οἰκονομικῶς καὶ ἐν τῇ ἀπελπισίᾳ τῆς ἀπευθύνεται πρὸς τὸν μόνον ἐναπομείναντα προστάτην τῆς Ἀρχιερέα, ζητοῦσα ἐνέργειαν παρ' αὐτοῦ πρὸς οἰκονομικὴν ἐνίσχυσιν ἐκ τινος πηγῆς καὶ ἐξεῦρεσιν διευθυντοῦ, ἵνα μὴ ἀνακοπῇ ἡ πορεία τῆς ἐκπαιδεύσεως τῆς πόλεως :

«Ἐὐγνωμονοῦμεν τῇ ὑμετέρᾳ Σεβασμιότητι, ἐπὶ ταῖς πρόφροσι πατρικαῖς Αὐτῆς ἐνεργείαις, περὶ τῆς ἐξακριβώσεως τοῦ ἀληθοῦς, καθ' ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὴν χορηγίαν καὶ εἰς τὸ μέλλον τῇ ἡμετέρᾳ Κοινότητι τοῦ 100λίου ἐπιδόματος τοῦ αἰοιδίου Θ. Ροδοκανάκη, εὐχόμεθα δ' ὅπως τὸ ἀποτέλεσμα αὐτῶν ἢ εὐνοϊκὸν διὰ τὸν ἡμέτερον τόπον. Καίτοι τὰ οἰκονομικὰ τῆς ἡμετέρας Κοινότητος εἰς δυσχερῆ διατελοῦσι κατάστασιν, ἡ δὲ χορήγησις τοῦ 100λίου ἐτησίου ἐπιδόματος Ροδοκανάκη ἀμφίβολος τυγχάνει, οὐχ ἦτον, ἐπιθυμοῦντες τὴν ἐπὶ τὰ πρόσφ πορείαν τῆς Σχολῆς τῶν ἀρρένων τῆς πατρίδος ἡμῶν, ἔχοντες δὲ τὰς ἐλπίδας ἡμῶν εἰς τὸ μέλλον καὶ ἐπὶ τὴν πατρικὴν συναντίληψιν τῆς ὑμετέρας Σεβασμιότητος, ἀπεφασίσαμεν ὁμοφώνως τὴν πρόσληψιν διευθυντοῦ διὰ τὴν εἰρημένην Σχολὴν. Τὴν ἀπόφασιν ἡμῶν ταύτην ἀνακοινώσάμενοι τῇ ὑμετέρᾳ Σε-

βασμιότητι παρακαλούμεν θερμῶς ὅπως εὐδοκήσῃ καὶ μεριμνήσῃ περὶ εὐρέσεως καὶ ἀποστολῆς διευθυντοῦ ἐγνωσμένης ἱκανότητος καὶ ἱκανῆς πείρας, ὅφ' οὓς ὄρους ἐγράψαμεν διὰ τῆς ἀπὸ 15ης Ἰουλίου ἐ. ἔ. ἡμετέρας ἐπιστολῆς. 11 Αὐγούστου 1893. Πρόθυμοι Ἐφοροδημογέροντες».

Τὴν ἐκτεταμένην αὐτὴν ἀλληλογραφίαν νομίζομεν εἶναι περιττὸν νὰ σχολιάσωμεν, διότι ὁμιλεῖ αὕτη εὐγλωττότερον ἡμῶν καὶ εἶναι κατανοητὴ τοῖς ἀναγινώσκουσιν αὐτὴν. Παρὰ τοῦτο, θεωροῦμεν καθήκον νὰ προσθέσωμεν ὀλίγας λέξεις ἐπ' αὐτῆς ἐν εἴδει κριτικῆς. Ἐξάγεται ἐξ αὐτῆς τὸ συμπέρασμα τῆς νοοτροπίας τῶν τότε τὰ ἐκπαιδευτικὰ διοικούντων καὶ τοῦ τρόπου μεθ' οὗ ἤθελον νὰ διαχειρίζωνται τὰς διαφόρους δωρεὰς καὶ εἰσφοράς ὑπὲρ τῶν Ἐκπαιδευτηρίων. Αὐταρχικότης ἀπὸ τὴν πλευρὰν τῆς Ἀδελφότητος, προσκάθεια αὐτοτελείας καὶ χειραφετήσεως ἀπὸ μέρους τῆς Δημογεροντίας. Φιλέκδικον αἶσθημα ἐκ μέρους τῆς Ἀδελφότητος, ἐπιδιωξάσης ταπεινώσιν τῆς Δημογεροντίας, διὰ τῆς μὴ ἐγκαίρου ἀποστολῆς τοῦ Ροδοκανακείου χορηγήματος, προσφυγὴ τῆς Δημογεροντίας πρὸς τὸν Ροδοκανάκην, κατὰ παρέβασιν τῆς ἱεραρχίας, καὶ ὅλως παράκαιρος καὶ ἐξεζητημένη. Ἄλλαι ἀντιλήψεις περὶ διορισμοῦ τῶν διδασκάλων ἐκ μέρους τῆς Ἀδελφότητος, ἄλλαι τελείως ἀντίθετοι τῆς Δημογεροντίας. Νοοτροπία ἔμμονος τῆς Ἀδελφότητος περὶ διορισμοῦ ξένων διδασκάλων καὶ δὴ διευθυντοῦ, τοπικισμὸς τῆς Δημογεροντίας ἀπηυδοσάσης ἐκ τῶν παρεχόντων διαρκῶς πράγματα πρὸς αὐτὴν, τῶν ἐξωθεν προερχομένων διδασκάλων. Ἡ ἐπὶ τοῦ Μητροπολίτου Μεθοδίου παρατηρηθεῖσα λειψανδρία μορφωμένων, διὰ τὸ ἐπάγγελμα τοῦ διδασκάλου, ἤρχισεν ὑποχωροῦσα, διότι ἱκανὸς ἀριθμὸς νέων μορφωθέντων, ὅπετέλει ἠθικὰ καὶ σταθερὰ στοιχεῖα, διὰ νὰ ἐμπιστευθῇ ἡ Δημογεροντία τὴν μαθητιώσαν νεολαίαν. Τώρα ὅμως ἡ οἰκονομικὴ δυσχέρεια μαστίζει τὸν τόπον καὶ ἀνακόπτει τὴν πρὸς τὰ πρόσσω πορείαν τῶν σχολικῶν πραγμάτων. Καὶ μετ' αὐτὴν οἰκονομικὴν καχεξίαν γράφει ἡ Δημογεροντία περὶ σχηματισμοῦ 5' τάξεως καὶ ἀποστολῆς διευθυντοῦ, μὴ γνωρίζουσα ποῦ νὰ στηρίξῃ τὰς ἐλπίδας τῆς πρὸς ἐπιτυχίαν τοῦ σκοποῦ τῆς. Ἐπειδὴ τὰ πράγματα ἐξελιχθησαν εἰς σημεῖον δυσάρεστον καὶ πάσα ἐλπίς βελτιώσεως ἐξέλιπεν, ὁ ἐντόπιος διευθυντὴς Ἀριστοτέλης Παπαγιαννόπουλος ἐγκαταλείπει τὴν ἔδραν τοῦ σχολείου καὶ ἐτοιμάζεται δι' Ἀθήνας. Ἐξ ὄλων τῶν ἀνωτέρω καὶ ἄλλων προηγουμένων, ἀπὸ τοῦ 1864 καὶ ἐντεῦθεν, καταφαίνεται, πόσῃ μεγάλῃ σημασίαν ἔδιδον οἱ τὰ ἐκπαιδευτικὰ διαχειριζόμενοι ὡς πρὸς τὸν θεσμόν τοῦ διευθυντοῦ. Ἐνομιζέτο ἀδύνατος ἡ λειτουργία σχολείου

ἀνευ κεχρισμένου διευθυντοῦ, δι' ὃ καὶ πολλάκις, καίτοι οἱ διδάσκαλοι ἦσαν παρόντες, ἐπὶ μῆνας τὰ σχολεῖα δὲν ἐλειτούργουν ἐν ἀναμονῇ ἐλευσεως νέου διευθυντοῦ. Εἶδομέν τὰς ἐκκλήσεις καὶ προσπαθείας τῆς Δημογεροντίας πρὸς ἐξεύρεσιν τοιοῦτων καταλλήλων καὶ ἐπροτίμων, ἐλλείπει τοιοῦτων, τὸ σχολεῖον νὰ μείνῃ κλειστόν. Εἶναι ἀλήθες ὅτι εἰς ἱκανὸς διευθυντῆς, πολλὰ ἐπιτελεῖ εἰς ἓν σχολεῖον, τῇ βοηθείᾳ συναδέλφων του. Ἐν προκειμένῳ ὁμοῦς οὗτος ἐθεωρεῖτο Θεόπεμπτος, μόνος ἄξιος ἀσκαστρόφου, ὥσει νὰ ἐπρόκειτο νὰ κυβερνήσῃ Κράτος. Διατὶ τάχα νὰ μὴν ἀνελάμβανε προσωρινῶς, εἰς τῶν διδασκάλων, τὴν διεύθυνσιν, μέχρις οὗ φθάσῃ ὁ σωτὴρ τῆς παιδείας Διδυμοτεῖχου, διευθυντῆς; Καὶ τὰ καθήκοντα αὐτοῦ, τότε, περιωρίζοντο εἰς ἓν μαθητολόγιον, ἓνα ἔλεγχον γενικόν τοῦ προγράμματος, ὄντος στερεοτύπου καὶ ἀμεταβλήτου, ἀπ' ἀρχῆς μέχρι τέλους τοῦ σχολικοῦ ἔτους. Πολλοὶ τῶν διδασκάλων μάλιστα ἦσαν ἱκανώτεροι ἢ ἰσάξιοι τῶν διοριζομένων διευθυντῶν, ἀλλ' οὐδέποτε τοῖς ἀνετίθεντο τοιαῦτα καθήκοντα. Τὰ δικαιώματα τοῦ διευθυντοῦ ἦσαν εὐρότερα καὶ ἢ εὐθύνη ἀκεραία. Ὑπεκαθίστα τὸν σημερινὸν ἐπιθεωρητὴν καὶ ἐγνωμάτευε περὶ τῆς ἱκανότητος τοῦ διδάσκοντος προσωπικοῦ καὶ τὸ κριτήριόν του ἦτο ἀρκετόν, διὰ νὰ ἐπαναπροσληφθῇ ὁ διδάσκαλος διὰ τὸ ἐπιόν ἔτος καὶ πάλιν, νὰ τύχῃ αὐξήσεως ἢ μειώσεως τοῦ μισθοῦ του ἢ νὰ ἀποπεμφθῇ. Ἐξεταστέον ὁμοῦς κατὰ πόσον ὁ διευθυντῆς ἦτο ἄξιος νὰ κρίνῃ τὸν συναδελφόν του, διότι ὁ κρίνων πολλάκις ἦτο Γυμνασιαστής, ξένος τελείως τῆς διδασκαλικῆς τέχνης καὶ ὁ κρινόμενος διδασκαλιστῆς τέλειος, ἀπὸ ἀπόψεως μεθοδικότητος. Ἡ ἐάν ἐπὶ τέλους καὶ ὁ διευθυντῆς ἦτο διδασκαλιστῆς καὶ γιῶστης ψυχολογίας καὶ παιδαγωγικῆς τελείος, ἐνόμιζον ὅτι ἦτο δυνατόν παρακολουθῶν οὗτος καὶ ἐλέγχων τοὺς ἄλλους νὰ ἐξησφάλιζε κανονικὴν λειτουργίαν σχολεῖου μὲ ὁμοιόμορφον ἐργασίαν κατὰ τὸ σύστημά του. Τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ὁ διευθυντῆς δὲν προσέφερε περισσότερα τῶν ἄλλων διδασκάλων, ὅπως καὶ τώρα, πλὴν τῆς τηρήσεως τῆς τάξεως καὶ τοῦ ρυθμοῦ τῆς λειτουργίας τοῦ σχολεῖου. Καὶ τότε καὶ τώρα μάλιστα ἀξίεπαινος εἶναι ὁ διδάσκαλος, ὁ διδάσκων τὰς κατωτέρας τάξεις καὶ δὴ τὴν α' μὲ ἀριθμὸν ἑκατοντάδος μαθητῶν καὶ καταλήγουσαν, εἰς τὸ τέλος τῆς ἐξόδου τῶν μαθητῶν, εἰς ἀριθμὸν τῶν δακτύλων τῆς μιᾶς χειρός. Πρῶτος τοιοῦτος διδάσκαλος, κατὰ τὴν περίοδον ταύτην διορισθεὶς, ἦτο ὁ ἐπὶ δεκαετίαν ἐργασθεὶς, λίαν εὐδοκίμως, ἀπόφοιτος τοῦ Ὑποδιδασκαλείου Θεσσαλονίκης, Γεώργιος Δασκαλόπουλος. Οὗτος πρῶτος εἰσήγαγε τὴν φωνομηχανικὴν μέθοδον τῆς διδασκαλίας τῆς πρώτης ἀναγνώσεως ἐνταῦθα. Καὶ ὁμοῦς οὗτος ἐτέλει ὑπὸ ἔλεγχον διευθυν-

τοῦ Γυμνασιαστοῦ καὶ τελείως ἀδαοῦς πάσης παιδαγωγικῆς ἐπιστήμης, μὲ μισθὸν ἀσυγκρίτως ἀνώτερον τοῦ διδασκαλιστοῦ. Κατόπιν τῶν ὧσων συνέβησαν ἐντὸς μιᾶς διετίας καὶ ὄλων τῶν ἀντιροσθητῶν,—μεταθέσεως Μητροπολίτου, θανάτου Ροδοκανάκη, μὴ προνοήσαντος νὰ κληροδοτήσῃ τὴν σχολὴν, ἣτις ἐτίματο ἐπ' ὀνόματί του— ἦτο ἐπόμενον, οἱ τὰ κοινὰ τῆς πόλεως διαχειριζόμενοι, νὰ εὖρεθοῦν εἰς ἀδιέξοδον, διότι οἱ τοπικοὶ μόνον πόροι ἦσαν ἀνίσχυροι νὰ ἐξασφαλίσουν λειτουργίαν σχολείων πολυταξίων. Ἐνεκα τούτου θὰ ἴδωμεν παρακάτω ζωντανὴν τὴν οἰκονομικὴν αὐτὴν καχεξίαν καὶ τὰ ἐξ αὐτῆς ἐπακόλουθα λίαν δυσάρεστα, τούτεστι νὰ βλέπη τις διδασκάλους διοριζομένους καὶ μὴ πληρωνομένους ἢ δι' ἡμιμέτρων, μέρος τῶν μισθῶν των νὰ καταβάλληται, ὡς ἐκ τῶν βιβλίων τῆς Κοινότητος καταφαίνεται, καὶ οἱ νεοδιορισθέντες τοιοῦτοι ἐντόπιοι νέοι, νὰ τρέπωνται πρὸς ἄλλας πόλεις καὶ πρὸς ἄλλας ἐπιστήμας, ὅπως ὁ Ν. Κινίδης προσφυγὼν εἰς Σουφλίον, ὁ Ἄρ. Παπαγιαννόπουλος καὶ Λεωνίδας Παπαδόπουλος. Ἐγκατασταθεὶς ἐν τῇ ἔδρᾳ του πλέον ὁ Μητροπολίτης Φιλόθεος διεπίστωσε τὴν τραγικὴν κατάστασιν τῶν σχολικῶν πραγμάτων τῆς πόλεως. Διέγνωσεν ὅτι τὸν ὄργανισμὸν τῆς ἐκπαιδευτικῆς κινήσεως, διεδέχθη ὁ μαρασμὸς καὶ ἀνάγλυφος νὰ παρουσιάζηται ἡ εἰκὼν τῆς ἀθλιότητος, ὥστε νὰ προκαλῆ ἀπελπισίαν. Κατήντησε τὸ σχολεῖον νὰ ἔχη διδάσκαλον τὸν Ἱεροψάλτην, μουσικολογιώτατον μὲν Μιχαὴλ Παρασχίδην, ἀδαῆ ὅμως διὰ τὸ ἐπάγγελμα τοῦ διδασκάλου. Οὐδεμίαν οὐδαμῶθεν ἔρχεται παρήγορος ἐλπὶς νὰ ἀνακουφίσῃ τὴν Δημογεροντίαν οἰκονομικῶς καὶ ὅπου ἔκρουσεν αὕτη τὴν θύραν ἢ ἐλάμβανε ξηρὰν ἀπάντησιν ἢ συνωδεύετο αὕτη μὲ ψυχία. Γίνονται συμβούλια τῆς Δημογεροντίας, συνεδριάσεις ἀτελεύτητοι, περὶ προσλήψεως διδασκάλων καὶ διευθυντοῦ, ἀλλὰ καὶ ἐξευρέσεως τοῦ ἀπαιτουμένου ποσοῦ. Καθορίζονται μισθολόγια χωρὶς τὸ ταμεῖον νὰ ἔχη ὄβολόν. Προσλαμβάνεται διδασκάλισσα ἡ Ἐλένη Ἀντώνογλου μὲ λίρας 40 ἐτησίως, ἡ Αἰκατερίνη Γεωργίου, νηπιαγωγὸς λίρας 33, οἱ Γεώργιος Δασκαλόπουλος λίρας 48, Γεώργιος Βαφειάδης 43, Λεωνίδας Παπαδόπουλος 33, Ἀριστοτέλης Παπαγιαννόπουλος—μὴ ἀπελθὼν εἰσέτι εἰς Ἀθήνας—33, Φρόσω Γεωργίου 12, Κυριακὴ Ἀντώνογλου γρόσια 1200. Ἀναλαμβάνουν ὑπηρεσίαν καὶ εἰς τὸ τέλος τοῦ σχολικοῦ ἔτους τὸ ταμεῖον εὐρίσκειται εἰς ἀδυναμίαν νὰ πληρώσῃ τοὺς διδασκάλους αὐτοῦς. Καταβάλλονται προσπάθειαι ἐξευρέσεως πόρων, ἀλλὰ δὲν κατορθοῦται τίποτε. Πρὸ ἀδιεξόδου εὖρεθείς ὁ Μητροπολίτης καλεῖ Γενικὴν Συνέλευσιν:

«ΤΠ' Συνέλευσις. Σήμερον τὴν 11ην Σεπτεμβρίου τοῦ ἔτους

1894, ἡμέραν Κυριακὴν, ὑπὸ τὴν Προεδρείαν τῆς Α. Σεβασμιότητος κ. Φιλοθέου συνελθόντων, κατὰ τὴν ἐπὶ τούτῳ ἡμερησίαν διάταξιν, τῶν κ. κ. Εὐσταθίου Καβάσιλα, Ν. Πολιτακίδου, Δ. Μερικούλου, Κ. Γεωργιάδου, Σ. Ψάλτοπούλου, Δ. Τζεμπενέκη, Δ. Ψάλτοπούλου, Δ. Ζαννῆ, Νικολ. Πετσόγλου, Μάσχου Βενέτογλου, μὴ ἐμφανισθέντων δὲ τῶν λοιπῶν τῶν ἐν τῷ καταλόγῳ προσκλήσεως σημειουμένων, ὁ πριμικήριος προσκληθεὶς καὶ ἐρωτηθεὶς ἀπεκρίνατο, ὅτι προσεκάλεσε πάντας, οἵτινες καὶ ὑπεσχέθησαν νὰ ἔλθωσιν ἐν τῇ ἐπὶ τούτῳ συνεδριάσει. Καὶ ἐν πρώτοις ἡ Α. Σεβασμιότης προομιάζομένη εἶπεν : Ἄπο 8 - 10 περίπου μηνῶν φροντίζοντες περὶ διατηρήσεως καὶ ὑποστηρίξεως τῶν σχολείων, ἐπειδὴ κατείδομεν ὅτι ἰκανὸν ἔλλειμμα παρεκώλυσε τὴν λειτουργίαν αὐτῶν, εἰς ἐπανειλημμένας συνεδριάσεις τῆς Δημογεροντίας καὶ Ἐφορείας κατεδείξαμεν τὴν κατάστασιν ταύτην καὶ ὑπεδείξαμεν συνάμα καὶ τὰ μέσα, δι' ὧν αἱ σχολαὶ δύνανται νὰ βαδίσωσι τὴν μέχρι τοῦδε πορείαν. Καὶ ἐν τῇ τελευταίᾳ Γενικῇ Συνελεύσει, τῇ ὑπὸ τὴν Προεδρείαν ἡμῶν, προσκληθέντες ἐξεθέσαμεν τὰ μέσα ταῦτα, ἅτινα εἶναι τὰ ἑξῆς : Παροχὴ ἐκ μέρους τῆς Μητροπόλεως 100 λιρῶν προελευσομένων ἐκ τῶν προσθηκῶν ἐπὶ τῶν ἀδειῶν γάμου, ἐμβατοικίων τῶν ἱερέων, τῶν ἐτησίων ἐπιχορηγήσεων καὶ ἐν μέρει ἐκ τῶν μέχρι τῆς ἀρχῆς τῆς Ἀρχιερατείας ἡμῶν ἐκ τῶν, ἀτότως οὕτως ἀποκληθέντων, κωλυμάτων γάμων προερχομένων καὶ λαμβανομένων διὰ τὰς σχολάς, διεπομένων ὁμοῦ κατὰ νόμον εἰς τὴν ποιμανταρικὴν φρόνησιν, οὐχὶ ἕξ κατὰ τὸ μέχρι σήμερον σύστημα. Ἡ ἀνάληψις ἐτέρων 100 λιρῶν, προελευσομένων ἀφ' ἐνὸς μὲν ἐξ 65 λιρῶν περίπου τῆς Ἀρχιερατικῆς ἡμῶν ἐπιχορηγήσεως, διανεμομένων εἰς τὸ κατάστιχον τῶν Κυβερνητικῶν φόρων ἀνὰ δύο παράδων τὸ γρόσιον περίπου τῆς Ἀρχιερατικῆς ἡμῶν ἐπιχορηγήσεως τοῦ λοιποῦ ἀποληφθησομένου κατ' ἀναλογίαν παρὰ τῶν ἱερέων τῆς Κοινότητος, ἐχόντων ἀναπληρῶνει ταύτην ἐκ τῆς αὐξήσεως τῶν τυχηρῶν ἀπολαβῶν αὐτῶν κατὰ $\frac{1}{2}$, ἀφ' ἐτέρου δὲ ἐκ λιρῶν 40 προελευσομένων ἐκ τοῦ αὐθις διανεμηθησομένου εἰς τὰς Κοινότητας τῆς Ἐπαρχίας καὶ ἀναγεγραμμένου ἐν τοῖς ἐθνικοῖς κανονισμοῖς ποσοῦ τῆς Ἀρχιερατικῆς ἡμῶν ἐπιχορηγήσεως διανεμῆς, ἥτις καὶ λόγῳ δικαίου καὶ λόγῳ ἐκκλησιαστικῆς προνοίας, ὑπαγορεύεται. Ἡ ἀύστασις Μητροπολιτικοῦ κηροπηγείου ὑπολογιζαμένη ὅτι ἤθελεν ἐπιφέρει ἄλλας 100 λίρας. Μετὰ τῶν πόρων τούτων συνενουμένων καὶ 100 περίπου λιρῶν προερχομένων ἐκ τοῦ περισσεύματος ἐσόδων τῶν ἐκκλησιῶν καὶ ἐτέρων πόρων τῶν σχολείων, ἀπαρτίζεται τὸ ἐκ 400 λιρῶν ποσόν, ὑπεραρκοῦν εἰς τὰς ἀνάγκας καὶ τὴν λειτουργίαν τῶν ἐκπαιδευτικῶν καταστημάτων.

Ἡ Ἐφοροδημογεροντία, εἰς ἰδιαιτέραν συνελθοῦσα συνεδρίασιν, ὑπέβαλεν ἡμῖν αἴτησιν ὑπὸ ἡμερομηνίαν 18 Αὐγούστου 1894, δι' ἧς ἐδήλωε ὅτι ἀποδέχεται τοὺς ὑφ' ἡμῶν προταθέντας σχολειακοὺς τούτους πόρους, ἀπελύσαμεν δὲ εἰς ἀπάντησιν τὴν ὑπὸ ἡμερομηνίαν 6 Σεπτεμβρίου ἐπιστολὴν ἡμῶν, δι' ἧς δηλοῦντες ὅτι δὲν εἶχομεν παρὰ νὰ ἀποδεχθῶμεν ἀνεπιφυλάκτως τοὺς ὄρους τούτους, ὡς ὑφ' ἡμῶν προταθέντας, προετρέπομεν δὲ ὅπως προβῆ εἰς τὸν διορισμὸν διδασκάλων, πρὸς ἔναρξιν τῶν μαθημάτων καὶ διετέθησαν κατὰ σχολάς, ἐπειδὴ δὲ ἐν τῇ τελευταίᾳ τῆς Ἐφορίας συνεδρίασει αὕτη ἐδήλωσεν ὅτι διστάζει νὰ προβῆ εἰς τὸν διορισμὸν τῶν διδασκάλων, δι' οὗς σῖδεν αὕτη λόγους, ἐδήλωσαμεν ὅτι ἐν πάσῃ περιπτώσει μετ' ἐλαχίστης τινὸς τροποποιήσεως πρὸς ἐξασφάλισιν τῆς ἐξ 65 λιβρῶν ὑπὸ τῆς Κοινότητος ἀπαιτηθησομένης δαπάνης, ἐάν ἡ παροῦσα κατάστασις ἤθελε διαρκέσῃ ἀναγκαυθησόμεθα ἵνα ἀναλάβωμεν ἡμεῖς, ἀπ' εὐθείας, διὰ τῶν ἀναγραφομένων πόρων, τὴν συντήρησιν τῶν σχολῶν. Ἐπειδὴ δὲ προὔτάθη ὑπὸ τινῶν ὅτι ἡ Κοινότης, δῆθεν, παραιτουμένη πάντων τῶν πόρων τούτων ἐννοεῖ νὰ συντηρήσῃ αὐτὴ τὰς σχολάς, δι' ἰδιαιτέρων συνδρομῶν, εἶπομεν ὅτι τὸ μέτρον τοῦτο θεωροῦμεν ὅσον ἐπαινέτῳ διὰ τὴν Κοινότητα, τοσοῦτον ἀφ' ἑτέρου καὶ ἀνέφικτον, μολοντί οἱ προτείναντες ἠγνόουν τὴν συντήρησιν τῶν σχολῶν, οὐχὶ κατὰ τὸ μέχρι τοῦδε σύστημα, ἀλλὰ μεθ' ἑνὸς ἢ δύο διδασκάλων.

Ἡ τελευταία περὶ τούτου ἀπόφασις τῆς Ἐφορίας ὑπῆρξεν ὅτι ἡ Κοινότης ὀφείλει νὰ ἐκλέξῃ ἐν τῶν τριῶν τ. ἔ. ἀποδεχομένη, ὡς ἤδη ἀπεδέξατο ἡ Ἐφορία διὰ τῶν ὑπογραφῶν αὐτῆς, τὰ ὑφ' ἡμῶν προταθέντα μέτρα διὰ τὴν διαρρυθμισιν τῶν σχολείων, ἢ νὰ ἐγκαταλείψῃ τὴν συντήρησιν αὐτῶν, διὰ τῶν ρηθέντων πόρων, εἰς τὴν Μητρόπολιν ἢ τέλος νὰ κλείσῃ τὰς σχολάς. Ἐπὶ τούτῳ, κατ' ἐγκρισιν αὐτῆς, προεκλήθη ἡ παροῦσα, συντελεστής τῆς ὁποίας καὶ ἀντικείμενον συζητήσεως, εἶναι ἡ ἀπόφασις ἐπὶ τῶν τριῶν τούτων προτάσεων. Ὁ κ. Πετσόγλου, λαβὼν τὸν λόγον, εἶπεν ὅτι ἡ Ἐφορία δὲν προὔτεινε ὅπως κλείσῃ τὰς σχολάς, ἀλλ' ἐν ἑκ τῶν δύο ἢ νὰ ἀναλάβῃ ὁ Σεβασμιώτατος τὴν συντήρησιν τῶν σχολῶν ἢ αὐτὰτὰ μέλη τῆς Κοινότητος νὰ ἀνοίξωσι τὰ βελάντιά των. Ὁ Σεβασμιώτατος ἀπαντῶν εἰς τὸν προαλήσαντα εἶπεν ὅτι ἐν ἑκ τῶν μελῶν τῆς Ἐφορίας, ὁ Π. Ἐμμανουήλ (Ζεγκίνης), προὔτεινεν ὅτι τὸ κλείσιμον τῶν σχολείων κατ' ἀνάγκην θὰ ἐπῆρχετο, ἐν ἧ περιπτώσει δὲν συνέβαινεν ἐν ἑκ τῶν δύο, τοὔτεστιν, ἢ ὅπως γίνουσι δεκτοὶ οἱ ὑπὸ τῆς Α. Σεβασμιότητος προταθέντες, πρὸς συντήρησιν τῶν σχολῶν, πόροι ἢ νὰ ἀναλάβῃ ἡ Κοινότης τὴν συντήρησιν τῶν σχολῶν, κατὰ τοσοῦτον

μᾶλλον, καθ' ὅσον ἀδύνατος τυγχάνει ἢ διὰ συνδρομῶν συντήρησις αὐτῶν. Ὁ Ε. Καβάσιλας εἶπεν ὅτι, οἱ λόγοι, δι' οὓς ἡ Ἐφορία ἐδίσταζε νά ἀναλάβῃ, διὰ τῶν προταθέντων ὄρων, τὴν συντήρησιν τῶν σχολῶν, εἶναι ὅτι ἐθεώρει τούτους οὐχί τόσοσ ἀσφαλεῖς. Ἐν τῷ μεταξύ ἐμφανισθέντες οἱ κ.κ. Π. Ἐμμανουήλ καὶ Β. Χαζιρβασάνης, ἔλαβον μέρος εἰς τὴν συζήτησιν. Ὁ κ. Ἐμμανουήλ λέγει ὅτι λυπεῖται, διότι προσκληθέντες δὲν προσήλθον πάντες καὶ ὅτι ἔξω τοῦ παρόντος χώρου βεβαιοῦσι περὶ συνδρομῆς, ἐνταῦθα ὁμῶς μὴ ἐμφανιζόμενοι παρακωλύουσι πᾶσαν ἀπόφασιν καὶ ὅτι ἄνευ γενναίας παρ' ἐκάστου συνδρομῆς, τὰ σχολεῖα ἐπὶ χρονικόν εἰσέτι διάστημα θά μείνουν κλειστά. Ἀπαντῶν ὁ Σεβασμιώτατος λέγει ὅτι ἐπὶ 10 περὶπου μῆνας ἡ Μητρόπολις φροντίσασα διὰ τὴν συντήρησιν τῶν σχολείων καὶ προτείνασα μέτρα, ἅτινα καὶ προδίδειν ἀνωτέρω καὶ ὅτι αὐτὴ καὶ αὖθις, διὰ πολλοῦ μόχθου ἐφήρμοσε, ἐπιρρίπτει τὴν εὐθύνην τῆς μὴ λειτουργίας τῶν σχολείων εἰς τοὺς παρακωλύοντας αὐτὴν δι' οἰουδήποτε τρόπου. Ὁ κ. Πετσόγλου, λαβὼν τὸν λόγον, λέγει ὅτι ἡ Ἐφορία, ἐννοοῦσα νά συνεργάζηται μετὰ τῆς Δημογεροντίας, δὲν δύναται ἀφ' ἑαυτῆς μόνη, ἄνευ συσκέψεως νά παραδεχθῇ τοὺς προτεινομένους ὄρους, οὓς θεωρεῖ ὡς συνεπαγομένους εὐθύνην ἐναντι τῆς Κοινότητος. Ἡ Α. Σεβασμιότης ἀπαντῶσα, ἐδήλωσεν ὅτι ἡ Ἐφοροδημογεροντία, ἥτις ἄλλωστε διὰ τοῦ προμνησθέντος ἐγγράφου τῆς, ἀπεδέξατο τοὺς περὶ ὧν πρόκειται ὄρους, προσεκλήθη συνάμα μετὰ τῶν ἄλλων μελῶν εἰς τὴν Συνέλευσιν. Ὁ κ. Εὐστάθιος Καβάσιλας προτείνει ὅπως ὁ Σεβασμιώτατος, ὡς Πρόεδρος τῆς Συνελεύσεως, ἐρωτήσῃ ἕνα ἕκαστον τῶν προσελθόντων, περὶ τοῦ ὑπὸ συζήτησιν ζητήματος, οἷαν ἔχει γνώμην. Ἐρωτηθεὶς ὁ κ. Καβάσιλας ἀπήντησεν ὅτι οἱ προτεινόμενοι ὄροι εἶναι δεκτοί, ἐφ' ὅσον ἡ ἐποπτεία τῶν σχολῶν εἶναι ἀνατεθειμένη, ὅπως καὶ πρότερον, εἰς τὴν Ἐφορίαν, ἐργαζομένην κατὰ τὸ μέχρι τοῦδε ἐπικρατοῦν σύστημα, κατὰ τοσοῦτον μᾶλλον, καθ' ὅσον ἢ διὰ συνδρομῶν συντήρησις τῶν σχολῶν θεωρεῖται τό γε νῦν ἔχον ἀνέφικτος, εὐχῆς δ' ἔργον θεωρῶ, εἶπεν, ἵνα ἐβισθῶσι πάντες ἀνεξαιρέτως οἱ συμπατριῶται μου εἰς τὴν παροχὴν συνδρομῶν, δι' ὧν ἴσεται δυνατὴ ἡ συγκρότησις κεφαλαίου ἐν τῷ μέλλοντι, πρὸς ἀξιοπροεπὴ αὐτῶν συντήρησιν. Ὁ κ. Π. Ἐμμανουήλ ἐδήλωσεν ὅτι δὲν εἶναι δυνατὴ ἡ λειτουργία τῶν σχολῶν διὰ συνδρομῶν, ἀναλόγως τῶν ὁποίων ἔσεται ἡ καθόλου διευθέτησις τῶν ἐκπαιδευτηρίων, ἀλλ' ἐὰν ἐγκριθῇ, ἵνα διὰ τοιοῦτων μόνον συντηροῦνται τοῦ λοιποῦ αἱ σχολαί, κατὰ τὸ μέχρι τοῦδε σύστημα, χωρὶς νά λαμβάνηται τι ἐκ τῆς Μητροπόλεως, προσφέρει ἐπὶ τούτῳ 10 λίρας. Ὁ κ. Μερικογλου ἐδήλωσεν ὅτι ὡς πρὸς τὴν

συντήρησιν τῶν σχολῶν, δεόν νά λαμβάνωνται αἱ ὑπό τῆς Μητροπόλεως παρεχόμεναι συνδρομαί, τὸ δὲ ὑπόλοιπον ποσὸν νά καλύπτηται ὑπὸ τῆς Κοινότητος διὰ προαιρετικῶν εἰσφορῶν. Ἐννοεῖται ὅτι τὰ σχολεῖα θὰ συντηρῶνται καὶ θὰ λειτουργῶσιν ὅπως καὶ πρότερον, ὀφισταμένων καὶ τῶν ἤδη ὑπαρχόντων πόρων τῆς Κοινότητος. Ὁ κ. Πολιτακίδης, τὴν διὰ συνδρομῶν συντήρησιν τῶν σχολῶν, θεωρεῖ ἀδύνατον, νομίζει δὲ ὅτι δεόν νά ἐξευρεθῇ εἰς οἰοσδήποτε τρόπον, ὅπως ἀνοίξωσι τὰ σχολεῖα. Ὁ κ. Σ. Ψαλτόπουλος ἐδήλωσεν ὅτι τὰ ὑπὸ τοῦ Σεβασμιωτάτου προταθέντα παρεδέχθημεν ἤδη διὰ τῶν ὑπογραφῶν μας, φρονεῖ ὁμοῦς ὅπως ἡ Ἐφορία καὶ ἡ Δημογεροντία, ἀπὸ κοινοῦ συντελέσωσιν εἰς τὴν ἐφαρμογὴν αὐτῶν. Ὁ κ. Χατζηγιάννου γλου ἀσπάζεται τὴν γνώμην τοῦ κ. Καβάσιλα. Ὁ κ. Γεωργιάδης ἐδήλωσεν ὅτι ἡ διὰ συνδρομῶν συντήρησις τῶν σχολῶν εἶναι ἀδύνατος καὶ ὅτι δεόν ὅπως ἡ Ἐφορία μετὰ τῆς Δημογεροντίας, ἥτις ἄλλωστε ἀπεφάνθη ἤδη, ἀπὸ κοινοῦ νά ἐξεύρωσι κατάλληλα μέτρα. Ὁ κ. Πετσόγλου ἐξεφρασε τὴν γνώμην ὅτι δεόν νά ἀποσφηνισθῇ ἡ προέλευσις τῶν 200 λιρῶν καὶ νά γίνῃ ἡ διασαφήνισις αὕτη δεκτὴ ὑπὸ τῆς Δημογεροντίας. Ὁ κ. Δ. Ζαννῆς ἐδήλωσεν ὅτι διὰ τῆς ὑπογραφῆς του παρεδεχθῆ ἤδη τοὺς ὑπὸ τῆς Μητροπόλεως προτεινομένους ὅρους, ὧν ἡ προέλευσις δεόν νά καθορισθῇ ὑπὸ τῆς Δημογεροντίας. Ὁ κ. Βενέτογλου ἐδήλωσεν ὅτι δεόν νά δίδωνται τὰ παρεχόμενα ὑπὸ τῆς Μητροπόλεως καὶ νά γίνουσι συνδρομαὶ δι' οἰοσδήποτε καταλλήλου τρόπου. Ὁ κ. Καβάσιλας προτείνει ὅπως τῇ προσεχῇ Τετάρτῃ συνέλθουσι οἱ ἐφοροδημογέροντες καὶ ἀποφασίσουσι, μὲ ὅσα δήποτε μέλη παραστοῦν εἰς τὴν Συνέλευσιν, νά προβοῦν εἰς τὴν ἐκλογὴν τοῦ διδάσκοντος προσωπικοῦ πρὸς ἔναρξιν τῶν μαθημάτων ὅσον τάχιστα. Ἡ συνέλευσις ἀπεδέξατο τὴν γνώμην τοῦ κ. Καβάσιλα καὶ ἡ συνεδρίασις λύεται».

Τὸ πρακτικόν τοῦτο σκοπίμως κατεχωρήσαμεν ἐνταῦθα καθὼς καὶ ἄλλα τινὰ θὰ περιληφθοῦν, ἵνα δοθῇ πιστοτέρα εἰκὼν τοῦ κυκλώματος τῶν ἀντιλήψεων τῶν τότε τὰ ἐκπαιδευτικὰ διαχειριζομένων καὶ διὰ νά διευκρινισθῇ ποίους σκοποὺς ἕκαστος τούτων ἐπεδίωκε. Ὁ ἀείμνηστος Μητροπολίτης Φιλόθεος, εὐθὺς ὡς ἐγκατετάσθη ἐν τῇ ἔδρᾳ του, χωρὶς νά σφυγμομετρήσῃ ἐκ τῶν προτέρων τὴν νοστροπὴν τοῦ λαοῦ καὶ τῶν ἰθυνόντων τῆς πόλεως, ἤρχισεν ἐνεργῶν ἐσπευσμένων, κατὰ τρόπον δὲ αὐταρχικόν. Ἠθέλησε δηλαδὴ νά συγκεντρώσῃ τὴν ἐξουσίαν ἐπὶ τῶν ἐκπαιδευτηρίων εἰς τὴν Μητρόπολιν, ὡς κατεδειχθῆ ἐκ τῆς προόδου τῶν συζητήσεων τόσον τῆς ἀνωτέρω Συνελεύσεως, ὅσον καὶ τῶν ἐπακολουθησασῶν. Οἱ ἐφοροδημογέροντες πάλιν ἤθελον, τὸ περισσότερον οἰκονομικόν βάρος νά ἐπιρίψω-

σιν εἰς τὴν Μητρόπολιν, χωρὶς νὰ χάσουν ὅμως τὰ κυριαρχικά αὐτῶν δικαιώματα ἐπὶ τῆς ἐκπαιδευτικῆς κινήσεως τῆς πόλεως. Τὰ οἰκονομικά τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, ὅπως γνωρίζομεν, λόγω τοῦ θανάτου τοῦ ἀειμνήστου Ροδοκανάκη καὶ τῆς διαλύσεως τῆς Ἀδελφότητος, ἔφθασαν εἰς ἀξιοδάκρυτον σημεῖον. Ἀλλὰ πότε ἡ Κοινότης αὕτη ὑπῆρξεν αὐτάρκης; Πρὸς ἀντιμετώπισιν τῆς οἰκονομικῆς καταστάσεως ὁ ἀειμνήστος Μητροπολίτης Φιλόθεος ἠγωνίσθη ἐπὶ δεκάμηνον μόνος καὶ δὲν κατώρθωσε νὰ ἐξασφαλίσῃ τὴν λειτουργίαν τῶν σχολείων. Συνεκάλεσε τὴν Συνέλευσιν ταύτην, εἰς τὴν ὅποιαν δὲν προσῆλθον πάντες, καίτοι ἐδήλωσαν ὅτι θὰ παραστοῦν. Αἰτία τῆς ἀποχῆς ἦτο τὸ ὅτι, κατὰ συνήθειαν, τὰ ζωτικά ζητήματα τῆς Κοινότητος ἐλύοντο ὑπὸ ὑπευθύνων καὶ οὐχὶ ἐν τοῖς καφενεῖσι, χωρὶς νὰ ἔχουν παρρησίαν νὰ διατυπώσουν, πλὴν ὀλίγων, τὴν γνώμην καὶ τὰς ἀπόψεις τῶν ἐλευθέρως καὶ δῖοι, ἴσως, τὰ τόσον ἐπίμαχα ἐκπαιδευτικά ζητήματα ἐθεωροῦντο μηδαμινὰ καὶ ἐπεδείκνυον ἀσυγχώρητον ἀδιαφορίαν ἢ ἀφεκτικότητα, διὰ νὰ μὴ πικράνωσι τὴν μίαν ἢ τὴν ἄλλην παράταξιν. Οἱ παρόντες πάλιν ἐκ τῶν δημογερόντων, ἦσαν διηρημένοι ἐκ τῆς προηγουμένης ἀκόμη συνεδριάσεως ἢ ἐκ τῶν παρασκηνίων, ἐπὶ τῶν ἀπόψεων τοῦ Μητροπολίτου. Τινὲς ἦσαν τελείως ἀνίδειοι τῆς διαμάχης, διότι ἀπασχολημένοι μὲ τὰς βιοποριστικὰς ἐργασίας των, δὲν ἐσύχναζον εἰς καφενεῖα, ὅπου ἐπιτήδιοι ἐδημοκόπουν καὶ προετοίμαζον κοινὸν μέτωπον κατὰ τῶν ἀπόψεων τοῦ Μητροπολίτου. Κατὰ τὴν γνώμην μας, ἐκεῖνα, τὰ ὅποια ἔκαμον τοὺς ἐφοροδημογέροντας—ὄχι ὅλους—νὰ ἀντιτάσσουν ἄρνησιν εἰς τὴν Συνέλευσιν κανοναρχηθεῖσαν καὶ μὲ στερεοτύπους φράσεις, εἶναι τὰ ἑξῆς: 1) Ἡ προσθήκη ἐπὶ τῶν ἱεροπραξιῶν ποσοστοῦ ὑπὲρ τῶν ἐκπαιδευτηρίων. 2) Ἡ ἐξόφλησις τῶν ὁμολογιῶν, τοῦ Μητροπολίτου ἀνασκαλεύσαντος τὸ ζήτημα τοῦτο. 3) Ἡ προαιρετικὴ εἰσφορὰ τῶν γονέων. 4) Ἡ καταφανὴς περιφρούρησις τῶν δικαιωμάτων τοῦ Μητροπολίτου ἐπὶ τοῦ οἰκονομικοῦ, ἰδίᾳ, τομέως, συμπαρασύραντος καὶ τινὰς τῶν δημογερόντων. Καὶ διὰ μὲν τὴν προσθήκην ποσοστοῦ ἐπὶ τῶν ἱεροπραξιῶν, ἔχομεν τὴν γνώμην ὅτι ἐγένετο ἀφορμὴ καὶ χρῆσις κατὰ κόρον δημοκοπικῶς πορὰ τοῖς ἀφελέσι κατοίκοις, ἵνα ἐξεγερθοῦν ὡς, τάχα, καταδυναστευόμενοι οἰκονομικῶς ὑπὸ τοῦ Μητροπολίτου. Διὰ τοὺς ἀντιφρονοῦντας, ἡ ἐπιβολὴ τῆς φορολογίας ταύτης ὑπῆρξε ἔρεισμα λίαν εὐνοϊκὸν καὶ ἐνῶ ἡ δημοκοπία κατὰ τῆς ἀποφάσεως ταύτης ἦτο ἐντυπωσιακὴ μόνον, ἐξήγειρεν ὅμως τοὺς ἀπλοῦκούς, ὥστε καὶ ἡ περαιτέρω πρόοδος τῶν συζητήσεων νὰ προσκόπη. Ἡ Ἀχιλλεῖος πτέρνα τῶν διαφόρων τσορμπατζήδων ἦτο ἡ ἐξόφλησις τῶν ὁμολογιῶν διότι ἔθιγεν αὐτοὺς ἀμέσως ἢ ἐμμέσως οἰ-

κοινωνικῶς, ὡς συνάψαντας κατὸ καιροῦ δάνεια καὶ ἐξόφλησις αὐτῶν συνεπήγετο οἰκονομικὴν βεράθρωσιν. Ἐν τῇ συνεδριάσει ταυτοῦτον τι δὲν ἐλέχθη, ἀλλ' ἐν τῇ ὑφῆ τῆς συζητήσεως τοῦτο ὑπεκρύπτετο, ὡς ἄλλωστε καὶ πρὸ πολλῶν ἐτῶν ἀξιόπιστοι κάτοικοι ὠμολόγουν καὶ ὁμολογοῦν. Ὑπῆρχον ὁμόλογα χρονολογούμενα ἀπὸ δεκάδων ἐτῶν ἀνεξόφλητα καὶ ἡ ἀνακίνησις τοῦ θέματος ταύτου ἐξηγρῶνέ τις αὐτῶν καὶ διὰ τοῦτο ἐτέθησαν ἀντιμέτωποι τοῦ Μητροπολίτου. Ἄλλοι πάλιν εἶχον ἐλατήρια τὴν ἀρχομανίαν. Ὀλίγοι ἦσαν οἱ εἰλικρινῶς ἐνδιαφερόμενοι διὰ τὴν πραγματικὴν σχολειακὴν κατάστασιν. Διὰ τοῦτο βλέπομεν κοινὸν τὸ μέτωπον καὶ αὐτολεξεὶ καὶ ὁμοιομόρφως ἐν τε τῇ Συνελεύσει καὶ τοῖς ὁδοῖς νὰ διατυπώσουν τὴν γνώμην των ἐπὶ τοῖς προταθείσιν τοῦ Μητροπολίτου ὁροις. Ἐν τῷ μεταξὺ τὰ σχολεῖα ἦσαν κλειστά καὶ τινες ἢ μᾶλλον οἱ περισσότεροι, χωρὶς νὰ δύνανται νὰ ὑπεισέλθουν εἰς τὸ πνεῦμα τῆς ἀντιπολιτεύσεως καὶ τοὺς σκοποὺς τῆς, ἐκφράζουσι λύπην διὰ τὴν δημιουργηθεῖσαν κατάστασιν, ὃ δὲ Μητροπολίτης κακίζει τοὺς ὀπωσθήποτε παρακωλύοντας τὴν λειτουργίαν τῶν σχολείων, δι' οἰουδήποτε τρόπον. Βλέπομεν π. χ. τινὰς νὰ πονοῦν πραγματικά διὰ τὴν κατάστασιν χωρὶς νὰ εἶναι μεμημένοι εἰς τὴν κατὰ τοῦ Μητροπολίτου ἀντίθεσιν καὶ τὴν δημοκοπίαν κατὰ τῶν ἀπόψεών του. Ἐνα δὲ βλέπομεν, τὸν Παναγιώτην Ἐμμανουὴλ (Ζεγκίνην), προσενεγκόντα ὄλως αὐτοβούλως λίρας 10 ὑπὲρ τῆς ἐκπαιδεύσεως. Οἱ περισσότεροι ἀνεμάσσων τὰ ἴδια ἐκ τῶν προτέρων διδασχθέντα. Ἐὶ ἀντίθεσις πάλιν κατὰ τῆς ἀπόψεως τοῦ Μητροπολίτου, περὶ προσιρετικῶν εἰσφορῶν, προήλθε, διότι ἔθιγε ὄλους τοὺς προκρίτους καθότι τὰ τέκνα αὐτῶν ἐφοίτων εἰς τὸ σχολεῖον καὶ αὐτοὶ ἔπρεπε νὰ καταβάλουν τὰ περισσότερα. Οἱ γεωργοὶ καὶ ἡ μικρὰ τάξις τῶν βιοπαλαιστῶν ἀπέιχε τῶν γραμμάτων καὶ οὐδεὶς ποτὲ εἶχεν ἐνδιαφερθῆ ὑπὲρ αὐτῶν. Ἐπομένως ἡ τορπίλλισις τῆς ἀπόψεως αὐτῆς συνέφερον εἰς τοὺς ἔχοντας τέκνα πρὸς φοίτησιν προύχοντας, διότι ἄλλως θὰ ἐπωμίζοντο αὐτοὶ ὄλον τὸ βάρος καὶ οὐχὶ οἱ ἀκραῖοι συνοικισμοί, μηδέποτε ἀπολαύοντες καὶ γευθέντες τῶν ἀγαθῶν τῆς παιδείας. Γενικῶς ἡ στάσις τῶν ἀντιφρονούντων ὑπῆρξεν ἀντίγροφον τῆς πρὸ ἑκατονταετίας, περιορισμένης ὅμως τότε, εἰς τὰ πρόσωπα Δανιήλογλου καὶ Ζώτογλου, καὶ τώρα ἐπεκταθεῖσα εἰς περισσότερους. Ἐδημιουργήθη σάλος ἐπὶ μεγίστη ἐθνικῇ ζημίᾳ καὶ τὰ ἀποτελέσματα τοῦ σάλου αὐτοῦ ἦσαν πολὺ ὀδυνηρὰ διὰ τὸν τόπον, καθ' ὅτι τὰ πράγματα, ὡς θὰ ἴδωμεν ἔφθασαν εἰς τὸ ἄπροχώρητον.

«Συνεδριάσις τ.π.α' τοῦ 1894 Σήμερον τὴν 23 Σεπτεμβρίου ὑπό

τὴν πρᾶξι τῆς Α. Σεβασμιότητος τοῦ Μητροπολίτου Διδυμοτείχου κ. Φιλοθέου, συνελθοῦσα Γενικὴ Συνέλευσις, συγκειμένη ἐκ τῶν τιμιωτάτων κ.κ. Ἐφοροδημογερόντων καὶ λοιπῶν παρόντων μελῶν καὶ συσκευασμένη ἐνέκρινεν ὅπως τὰ νόμιμα λαμβάνονται παρὰ τῆς Μητροπόλεως καὶ ὑπέβαλεν ἴδιον κατάλογον διαλαμβάνοντα ἑτέρους πόρους ὑπὲρ τῶν σχολῶν. προερχομένους ἐκ τοῦ περισσεύματος τῶν τριῶν ἐκκλησιῶν τῆς Κοινότητος (στεφानीτικῶν ἐπικαλουμένων), τῶν μαγαζιῶν, τῶν τόκων, τῶν ὁμολόγων—ὕπογραμμίζομεν τοῦτο—τῶν μονῶν, τῶν εἰσιτηρίων, τῶν θεατρικῶν παραστάσεων, ἐκ τῶν 9 συντεχνιῶν καὶ προαιρετικῶν συνδρομῶν, ἀνερχομένους οὕτως εἰς λίρας 300 καὶ ἐπὶ τῇ βᾶσει τούτων ἀνάλογος καθωρίσθη καὶ ὁ μισθὸς τῶν διορισθησομένων διδασκάλων τῶν σχολῶν, μεθ' ὃ προέβη εἰς διορισμὸν διδασκάλων καὶ διδασκαλισσῶν. Κατὰ συνέπειαν προσεκλήθησαν οἱ διδάσκαλοι τῆς Ἀστικῆς Σχολῆς, ἐξ ὧν, ὁ μὲν Θεόφιλος Καβάσιλας μὴ δεχθεὶς τὸν ὑποβιβασμὸν τοῦ μισθοῦ τοῦ ἐπεφυλάχθη ὅπως σκεφθῆ καὶ ἀπαντήσῃ τὴν προσεχῆ Κυριακὴν, οἱ δὲ κ. κ. Ν. Κινιῆς, Γ. Βαφειάδης, Α. Παπαδόπουλος ἀπεδέχθησαν νὰ διδάξουν μὲ τὸν ὀρισθέντα μισθόν. Ὁ Γεώργιος Δασκαλόπουλος ἐπεφυλάχθη ὅπως τὴν προσεχῆ Κυριακὴν δώσῃ ὀριστικὸν λόγον περὶ παραδοχῆς αὐτοῦ ἢ μὴ. Εἴτα ἀπεφάνθησαν ἡ τε παρθεναγωγὸς καὶ νηπιαγωγὸς, αἵτινες καὶ ἐδέχθησαν νὰ διδάξωσι διὰ τὸ ἀρξάμενον σχολ. ἔτος 1894-95. Ἀπεφασίσθη ἐπίσης ὅπως τὴν προσεχῆ Κυριακὴν οἱ ἱερεῖς ἀνογγείλωσιν ἵνα λάβωσιν οἱ γονεῖς τὰ εἰσιτήρια τῶν τέκνων αὐτῶν παρὰ τῆς Ἐφορίας, οἱ δὲ διδάσκαλοι ποιήσωσιν ἔναρξιν μαθημάτων. Ὁ κ. Γιουρτσόγλου ἐδήλωσεν ὅτι ἂν ὁ κ. Θ. Καβάσιλας καὶ Γ. Δασκαλόπουλος δεχθῶσι νὰ διδάξωσι μὲ 25 λίρας μόνον ὡς διδάσκαλοι ἔχει καλῶς. Ἄλλως θὰ παυθῶσι. Τὴν γνώμην τοῦ ταύτην ἀπεδέξαντο πάντες, πλην τοῦ κ. Πετσόγλου εἰπόντος, ὅτι, ὄφου παρεδέχθη ἡ Συνέλευσις νὰ παρουσιασθῶσιν οἱ ρηθέντες διδάσκαλοι τὴν προσεχῆ Τετάρτην, διὰ νὰ δηλώσωσι τοὺς λόγους τῶν περὶ τῆς προσφερομένης μισθοδοσίας τῶν, δὲν δύναται ἀπὸ τοῦδε νὰ ἐκφρασθῆ ἡ γνώμη περὶ πύσεως αὐτῶν. Τότε ἡ Α. Σεβασμιότης ἐδήλωσεν ὅτι οἱ ρηθέντες διδάσκαλοι δέχονται μὲ τὸν προταθέντα μισθόν νὰ διδάξωσι τοῦ μὲν διευθυντοῦ ἀντὶ 50 λιρῶν τῶν δὲ ἑτέρων διδασκάλων ἀνά 40 νὰ πληρωθῶσι δὲ ὁ μὲν διευθυντῆς 32 λίρας καὶ οἱ ἕτεροι διδάσκαλοι ὁμοίως 32. Ἡ Ἐφοροδημογεροντία».

Οἱ δυστυχεῖς διδάσκαλοι διὰ τοῦ ὡς ἄνω πρακτικοῦ ὑπεχρεοῦντο νὰ ἐργασθῶσι διὰ τὸ σχολ. τοῦτο ἔτος μὲ ὑποβιβασμὸν τοῦ μισθοῦ τῶν ἐκόντες ἄκοντες. Νὰ ἀναζητήσουν ἄλλοῦ που θέσιν, εἰς Κοινό-

τητα θαλερωτέραν οικονομικῶς. ἔπρεπε νὰ ἐγκαταλείψουν τὴν μικρὰν ὀκίνητον περιουσίαν των. Ἄλλοι τούτων ἔχοντες πολυμελῆ οἰκογένειαν δὲν ἦτο δυνατόν νὰ μεταφέρωσιν αὐτὴν εἰς ἀπομεμακρυσμένην θέσιν καὶ ἀναγκάζονται νὰ διδάξουν χωρὶς κἂν νὰ ἀποπληρωθῶσι καὶ δι' αὐτόν τὸν καθορισθέντα γλίσχρον μισθόν. Λαμβάνουν τὸ ἥμισυ τῶν ἀποδοχῶν των περίπου καὶ δέχονται τὰ ἀποφασισθέντα. Τὸ ἴδιον ἐγένε καὶ διὰ τὸ ἔτος 1895 - 96 ὡς ἐκ τοῦ μισθολογίου τῶν ἐτῶν τούτων ἐμφαίνεται. Καὶ οἱ ἄνθρωποι αὗτοι ὑφίσταντο καρτερικῶς τὸ μαρτύριον τῆς πενίας, ἐνῶ ὀλίγη θέλησις καὶ θυσία τῶν διαχειριζομένων τὰ σχολειακὰ καὶ τῶν εὐπορούντων κατοίκων θὰ ἀνεκούφιζεν αὐτούς. Τὴν κατάστασιν κατοπτρίζει ἡ κάτωθι συνεδρίασις :

«Συνεδρίασις τ.π.β' 23 - 7 - 1895. Ἡ Α. Σεβασμιότης, ὁ Μητροπολίτης Φιλόθεος, προτείνει ὅπως τὸ ζήτημα τοῦ ἐλλείμματος τοῦ προϋπολογισμοῦ ἀντιμετωπισθῆ 1) Δι' εἰσπράξεως ἐπιχορηγήσεώς του ἀπὸ τοῦ 1893 - 94, ἵνα χρησιμοποιηθῆ διὰ τὴν πληρωμὴν τῶν διδασκάλων. Ἄλλως ἢ ἐπιχορήγησις του θὰ εἶναι πρὸς αὐτὸν καὶ μόνον, ὡς καθυστερουμένη. 2) Δι' εἰσπράξεως συνδρομῶν. 3) Δι' ἐξοφλήσεως τῶν ὁμολόγων τῶν ὀφειλομένων εἰς τὴν Κοινότητα χρημάτων, ἐκ τῶν ὀφειλετῶν τῶν δυναμένων νὰ πληρώσωσι, γνωστῶν δυνάτων αὐτῶν. Τοῦτο, λέγει, εἶναι εὐκόλον ἔν συμφωνήσουν οἱ διέποντες τὰ τῆς Κοινότητος καὶ συμπράξουσιν ἀπὸ κοινοῦ μετ' ἀγαθῆς θελήσεως καὶ προθυμίας. Δεκτὸν γίνεται ὑπὸ τῆς Ἐφορίας καὶ Δημογεροντίας ὅπως προσκληθοῦν οἱ μουχτάρηδες νὰ συλλέξωσι τὴν ἐπιχορήγησιν καὶ καλέσωσι Γενικὴν Συνέλευσιν, ἵνα συστηθῆ εἰς τοὺς προκρίτους, τοὺς χρεωστοῦντας ὁμολογᾶ, νὰ ἀποτίσωσι τὸ χρέος των. Τὴν 24ην τοῦ μηνὸς καλοῦνται οἱ μουχτάρηδες καὶ ἐκτελοῦνται τὰ ἀποφασισθέντα. Κατὰ τὸν αὐτὸν μῆνα, ἡμέραν Κυριακὴν, συγκαλεῖται Γενικὴ Συνέλευσις τῶν ἐφόρων καὶ ἐπιτρόπων τῶν ἱερῶν ἐκκλησιῶν καὶ τῶν προκρίτων τῆς πόλεως Διδυμοτείχου περὶ διορισμοῦ διδασκάλων. Ὁ ἀρχιερατικὸς ἐπίτροπος ἐδήλωσεν ὅτι σκοπὸς τῆς συγκλήσεως αὐτῶν εἰς τὴν ἱερὰν Μητρόπολιν, συνωδῶ τῇ ἐπὶ τούτῳ γενομένη εἰς αὐτοὺς γραπτῇ προσκλήσει, ἐστὶν ὅπως προβῶσιν εἰς οἰανδήποτε ἀπόφασιν ἀναφορικῶς τῷ διαρισμῷ καὶ τῇ συμφωνίᾳ τῶν διδασκάλων τοσοῦτω μᾶλλον, καθ' ὅσον ὁ καιρὸς τῆς ἐνδράξεως τῶν μαθημάτων οὐ μόνον ἔφθασεν ἀλλὰ καὶ παρήλθεν ἤδη. Οἱ ἀναπληροῦντες τὴν Ἐφορίαν διὰ τῆς ἐκλογῆς δύο νέων μελῶν αὐτῆς ἀντὶ τῶν προφορικῶν παραιτήσεων καὶ ἀναθέντες εἰς αὐτοὺς τὸν διορισμὸν τῶν διδασκάλων ἢ αὐτοὶ οὗτοι προβαίνοντες ἀπ' εὐθείας εἰς τὸν διορισμὸν τούτων ἢ ἐπὶ τέλους ἂν οὗτοι δὲν ἀναδέ-

χωνται τούτο, αναθέτοντες εις τούς έπιτρόπους τών Ιερών έκκλησιών τήν περί διορισμού διδασκάλων άμα και ψαλιτών φροντίδα υπό τόν όρον όπως οι άρνηθησόμενοι έπιτροποι να θεωρουνται πεπαυμένοι και ότι δύνανται να αποφασίζωσι και έγκρίνωσι, ή δέ Μητρόπολις ούδέν έχει ειπείν. Ταύτα τοϋ 'Αρχιερατικού έπιτρόπου λέξαντος, ή συνέλευσις άπεφήνατο ότι επειδή ό καιρός τής ένάρξεως τών μαθημάτων παρήλθε και επειδή ή έκλογή δύο εισέτι μελών τής 'Εφορίας άπαιτεί χρόνον, διά ταύτα όμοφώνως παρεδέχθη όπως ό διορισμός τών διδασκάλων ανατεθῆ εις τούς άποτελοϋντας τήν Γενικήν Συνέλευσιν. 'Ο δέ εκ τών μελών τής Γενικής Συνελεύσεως κ. Ν. Παπαδόπουλος προτείνει όπως ό διορισθησόμενος διευθυντής τής 'Αστικής Σχολής ἤ ξένος και άναθένας τήν περί έξευρέσεως τοιούτου εις τήν Μητρόπολιν, ό δέ έτερος διδάσκαλος και ψάλτης τής έκκλησίας τής Παναγίας διορισθῆ υπό τής Συνελεύσεως ως και ή παρθεναγωγός και τρεις νηπιαγωγοί, τοϋθ' όπερ όμοφώνως παρεδέξατο ή Συνέλευσις, ήτις επέκρινε τόν υπό τών έπιτρόπων τής έκκλησίας τοϋ 'Αγίου 'Αθανασίου γενόμενον ἤδη διορισμόν τοϋ Μιχαήλ Παρασχίδου ως διδασκάλου και ψάλτου αντί 30 λιρών έτησίως. Είτα όμως έμφανισθεις ό Ε. Καβάσιλας έπρότεινε όπως ό διορισμός τών δημοδιδασκάλων άμα και ψαλιτών, ανατεθῆ εις τας έπιτροπας τών Ιερών έκκλησιών, έν ἣ δέ περιπτώσει τινές έξ αϋτών άρνηθώσι να θεωρουνται πεπαυμένοι και διδῆται εις αϋτούς πλήρης πληρεξουσιότης, όσον άφορᾷ τόν διορισμόν τών διδασκάλων, οίτινες δέον να ᾤσιν ανάλογοι τών ύπαρχόντων χρημάτων και οι μισθοί αϋτών ανάλογοι τών πόρων τής Κοινότητος. "Όσον δ' άφορᾷ τήν έκλογήν και τόν διορισμόν διευθυντοϋ, άντικρούει τήν πρότασιν τοϋ κ. Ν. Παπαδοπούλου και προτείνει όπως χορηγηθῆ τοις έπιτρόποις τής έκκλησίας τής Παναγίας προθεσμία 15 ήμερών όπως φροντίσωσι περί ξένου διευθυντοϋ, έν ἣ δέ περιπτώσει δέν εϋρουں έξωθεν, να διορίσωσι ένα τών ένταϋθα διδασκάλων. Τής προτάσεως τοϋ Ιατροϋ Εϋσταθίου Καβάσιλα δεκτης γενομένης όμοφώνως, υπό τών παρευρεθέντων μελών τής Συνελεύσεως, ήτις έθεωρήθη πλήρης, διελύθη ή Συνέλευσις. Προκειμένου περί τών εισιτηρίων, προτάσει τοϋ κ. Εϋσταθίου Καβάσιλα, ένεκρίθη, τά μέν πιωχά τής Κοινότητος να γίνωνται δεκτά δωρεάν εις τό σχολεϊον δι' άποδείξεων Ιερέων και ένοριών, τά νήπια να πληρώνωσι γρόσια 3, ως και τά φοιτῶντα εις τήν 'Αστικήν Σχολήν, οι δέ λοιποί μαθητοί και μαθήτριαι, αναλόγως τής οικονομικής καταστάσεως αϋτών, από 5 - 10 γρόσια, μεθ' ό λύεται ή συνέλευσις».

'Επί τοϋ τελευταίου πρακτικοϋ διακρίνεται φαινομενική ύποχω-

ρηκότης του Μητροπολίτου Φιλοθέου, εύχαρίστως διαθέσαντος τὴν ἐπιχορηγήσιν του παρωχηκότος ἔτους ὑπὲρ τῶν σχολείων ἂν εἰσπραχθῆ ὁμοῦς ἀμέσως. ἄλλως θὰ ἐθεωρεῖτο καθυστερημένη ὑπὲρ οὗτοῦ. Ἦθελε δηλ. ἀμέσως νὰ εἰσπραχθῆ, ἂν ὄχι, δὲν θὰ εὐθύνετο. Ἄλλ' ἦτο ποτε δυνατὴ ἄμεσος εἰσπραξις τόσων χρημάτων παρὰ κοινωνίας μαστιζομένης ὑπὸ ἀνεχείας; Ἡμεῖς κρίνομεν ἀνείλικρινῆ τὴν πρότασιν ταύτην, διότι μὲ τὴν εἰσπραξιν τῆς παραχωρηθείσης, τάχα, ἐπιχορηγήσεως του, δὲν ἐπεθύμει νὰ διαχειρισθῆ αὕτη ὑπὸ τῆς Ἐφορίας, διὰ νὰ μὴ θεωρηθῆ δωρηθεῖσα εἰς αὐτήν, ἧς τὰ μέλη δὲν ἦτο γνωστὸν ἂν ἦσαν μὲ τὸ μέρος του ἢ μὲ τὸ μέρος τῆς ἀντιπολιτεύσεως. Ἡ εἰσπραξις αὕτη τῶν δικαιωμάτων τῆς Μητροπόλεως ποσάκις δὲν ὤχλησε τοὺς ὀφειλέτας κατοίκους καὶ οὐδὲν κατωρθοῦτο!! Καὶ δυστυχῶς ἐδίδετο κατάστασις εἰς τὸ Δημόσιον ταμεῖον καὶ εἰσέπραττε τοῦτο αὐτήν ὡς δημόσιον ἔσοδον καὶ τί ἐπικολούθει μὲ τὴν βίαιαν εἰσπραξιν εἶναι περιττὸν νὰ ἀναπτύξωμεν. Δὲν εἶναι ἐπομένως καὶ ὁ Ἀρχιερεὺς ἀπηλλαγμένος πλήρως ὑστεροβουλίας καὶ ἰδιοτελείας. Ὅσα καὶ ἂν προὔτεινεν ἀπέβλεπον εἰς τὴν ἐξόφλησιν τῶν γραμματίων καὶ προὔβαλε πάντοτε κυριαρχικὸν ὄρον τὴν ὑπόθεσιν αὐτὴν παρ' ἧς ἤλπιζεν εἰσπραξιν πολλῶν καὶ ἐκδίκησιν ὁμοῦς τῶν ὀφειλετῶν μελῶν τῆς Ἐφοροδηγογεροντίας. Οὕτως ἐδημιουργήθη μία κατάστασις περιπεπλεγμένη, τοῦ ἱεράρχου ἐμμένοντος εἰς τὴν ἀποψιν τῆς εἰσπράξεως τῶν ὁμολόγων, ὡς ἐρείσματος, κατὰ τῶν ἀντιτιθεμένων, τῶν δημογερόντων πάλιν ἐχόντων τὸ τῆς προσθέσεως εἰς τὰς ἱεροπραξίας ποσοστοῦ, ἧς ἔκαμνον κατὰ κόρον χρῆσιν δημοκοπικῶς. Ἐπὶ τοῦ πρακτικοῦ τούτου τί νὰ προσθέσω; Τὸν κυκεῶνα τῶν ἀντιλήψεων καὶ ὁπολογισμῶν πάντες διαγιγνώσκουν. Εἰς τί ἄρα γε νὰ ἀπέβλεπεν ὁ ἀποκλεισμός τοῦ ἐντοπίου διευθυντοῦ; Ἦτο ἀποτέλεσμα ζηλοτυπίας ἢ κακεντρεχείας; Συνεδριαζούσης τῆς Δημογεροντίας, μέλη τινὰ παραιτοῦνται ἐπιδεικτικῶς, ἔξωθεν παροτρυνθέντα. Τινὲς μὴ γνωρίζοντες τὴν ὕψην τῆς διενεξεως ἔδρων καὶ ὠμίλουν μὲ κάθε λογικὴν, διότι αὐτοὶ ἦσαν εἰλικρινεῖς καὶ οἱ περισσότερον πονοῦντες διὰ τὴν κατάστασιν. Ὁ καιρὸς τῆς ἐνάρξεως τῶν μαθημάτων παρήλαθε καὶ διδάσκαλοι δὲν ὑπάρχουν. Ἡ Ἐφορία ἀπογυμνοῦται τῆς ἐξουσίας περὶ διορισμοῦ διδασκάλων καὶ τὸ δικαίωμα δίδεται εἰς τοὺς ἐπιτρόπους τῆς ἐκκλησίας, οἵτινες δὲν ἦτο δυνατόν νὰ ἔχουν τὴν ἀπαιτουμένην μόρφωσιν καὶ συνεπῶς νὰ κρίνουν περὶ σχολειακῶν ζητημάτων. Ἀλλὰ πρὸς τί ἄρα γε ἢ πρὸς τὸ σημεῖον αὐτὸ κατεόθυσαι; Καίτοι ἠδύναντο νὰ παρακάμψουν ὅλα τὰ κωλύματα καὶ νὰ δώσουν λύσιν ἐπισημῶς διὰ τὰ σχολεῖα, δὲν ἔπραττον τοῦτο, αἱ δύο δὲ μερίδες ἤρχισαν νὰ λαμβάνουν ἕναντι ἀλ-

λήλων στάσιν έχθρικήν. Ὁ φατριασμός καί ἡ διχόνοια, ἔφθασαν εἰς βαθμὸν παθολογικόν, ὥστε καί τὰ ζωτικώτερα ζητήματα καί δὴ τὸ τῆς ἐκπαιδεύσεως νά θυσιάζονται. Ἐς ὁμιλήσῃ ὁμως τὸ πρακτικόν :

«Πρακτικόν τ.π.δ' Σήμερον τὴν 4ην Ἀπριλίου 1896 σωτηρίου ἔτους, ἡμέραν Κυριακὴν, συνελθόντων τῶν ἐνταῦθα πολιτῶν εἰς Γενικὴν Συνέλευσιν, ὑπὸ τὴν Προεδρείαν τῆς Α. Σεβασμιότητος, τοῦ Μητροπολίτου Φιλοθέου, πρὸς ἐκλογὴν, τῇ ἀπὸ 6ης Μαρτίου ἀπολυθείσῃ γραπτῇ Πατριαρχικῇ Ἐγκυκλίῳ περὶ καταρτίσεως μικτῶν ἐκκλησιαστικῶν Δικαστηρίων ἐξ ἀτόμων εὐυπολήπτων, τιμῶν καί ἀκεραίου χαρακτῆρος ἀποτελούντων τὰ μέλη τούτων καί πρὸς καταρτισμὸν Ἐφορίας ἐποπτεουούσης ἐπὶ παντὸς ἀφορῶντος τὴν συντήρησιν τῶν ἐνταῦθα σχολείων. Ὡς μέλη τῶν ἐν λόγῳ δικαστηρίων ἐξελέγησαν οἱ ἑξῆς : Β. Χατζηγεωργίου διὰ ψήφων 20, Σταῦρος Γιουβάντισος διὰ ψήφων 20, Β. Ἀλγιαννάκης διὰ ψήφων 18, ὡς μέλη δὲ τῆς Ἐφορίας οἱ ἑξῆς : Περικλῆς Παπαδόπουλος (αἰτρός διὰ ψήφων 20, Ἀριστείδης Δελόγκας διὰ ψήφων 20, Κ. Γεωργιάδης διὰ ψήφων 17, Κωνσταντῖνος Μαλέος διὰ ψήφων 14, Π. Τσοβδάρης διὰ ψήφων 13, Δημήτριος Δουλιόγλους διὰ ψήφων 18. Τούτων οὕτω γενομένων ἡ συνεδρίασις ἐλύθη (Ἐπονται ὑπογραφαί) : Β. Χατζηγεωργίου, Ν. Παπαδόπουλος, Δημήτρ. Δουλιόγλους, Ἀρ. Δελόγκας, Γρηγόριος Δημητρίου, Παρ. Χ' Τσάγκος, Β. Ἀλγιαννάκης, Κ. Μαλέος, Σταῦρος Μερικογλου, Γρηγόριος Δήμου, Χρ. Χ' Γεωργίου, Ἰ. Σκάρλος, Χρ. Κεσκίνης, Ἀν. Γκάντσου, Μόσχος Βενέτης, Νικόλ. Πέτρου, Ν. Ἀθανασίου, Γ. Ρακιτζόγλου, Νέσος Δημητρίου, Θεοχάρης Χρηστάκης, Θεόδωρος Πέτρου, Γ. Ἀντώνογλου, Δημήτριος Τζεμπενέκης, Μιχαὴλ Στεφάνου, Δημήτριος Μουτάφης, Χρῆστος Δημητρίου, Ἀθ. Σιναπίδης, Ν. Καζάκης, Ἀλεξ. Θανάσης, Ἀθ. Θεοδώρου, Γρηγόρ. Γρομματίκογλου, Ἀ. Πεσασδόπουλος, Ἀθαν. Δόλης, Βλάϊκος Δραγκόης.

Ἰδοῦ καί τὸ λίαν χαρακτηριστικόν ὕψ' ἀριθ. τοζ' πρακτικόν :

«Σήμερον τὴν 25ην Ἰουνίου 1896 σωτηρίου ἔτους, ἡμέρᾳ Κυριακῇ, συνεδριαζόντων τῶν τιμιωτάτων μελῶν τοῦ μικτοῦ Δικαστηρίου καί τοῦ Ἐφόρου ἀνεγνώσθη ἀναφορά τινων τῶν ἐνταῦθα πολιτῶν κατακρίνουσα τὴν γενομένην ἐκλογὴν τῶν μελῶν τοῦ μικτοῦ Δικαστηρίου καί τῶν Ἐφόρων, ὡς παρονόμως γενομένην, μὴ κανονικῶς καί ἐπομένως μὴ ἀναγνωρίζουσα αὐτὴν ὡς νομίμως ὑφισταμένην καί ἐκπροσωποῦσαν τὴν ἐνταῦθα Κοινότητα, ἀλλὰ τῆς Α. Σεβασκιότητος παρατηρησάσης ὅπως τὰ ἐν τῇ εἰρημέτῃ ἀναφορᾷ ἀσύστατα ὄλως καί ψευδῆ εἶσι, καί διὰ καὶ ἀπαρτία ὑπῆρχε κατὰ τὴν ἐκλογικὴν συνέλευσιν τῆς 14ης τρέχοντος μηνός καί νόμιμος ἡ ἐκλογὴ

έγένετο, ἅτε τῶν συνελθόντων κατὰ τὴν συνέλευσιν ταύτην διὰ τῆς ψήφου τοῦ μικτοῦ Δικαστηρίου καὶ τῆς Ἐφορίας, ἐν πάσῃ ἐλευθερίᾳ συνειδησεως ἐνεκρίθη ὅπως μὴ ληφθῆ ὑπ' ὄψιν αὕτη, τοσοῦτω μάλλον, καθ' ὅσον τινές τῶν ὑπογραψάντων ἐν αὐτῇ προσεκλήθησαν, ἀλλὰ δὲν ἐνεφανίσθησαν ἐκ προθέσεως, τινές δὲ καὶ παρουσιάσθησαν κατὰ τὴν συνέλευσιν ταύτην ψηφοφορήσαντες. Εἶτα δὲ γενομένου λόγου περὶ μὴ ἐμφανίσεως τῶν ἐπιτρόπων τῶν ἐκκλησιῶν καὶ τοῦ πρώην ταμίου, ἐνεκρίθη ὅπως καὶ αὐθις προσκληθῶσι διὰ τελευταίαν φοράν νὰ φέρωσι τοὺς ἰσολογισμοὺς μέχρι τῆς προσεχοῦς Τετάρτης, διότι ἄλλως θὰ παυθῶσι καὶ οἱ ἰσολογισμοὶ αὐτῶν θὰ ληφθῶσι διὰ τῆς Ἀρχῆς. Β. Ἀλιαννάκης, Ν. Παποδόπουλος, Γρηγόρ. Δημητρίου, Σπύρος Γιουβάντσος, Γρηγόριος Δήμου, Δημ. Δούλιογλου, Σιαῦρος Μερικογλου».

Ἡ ἐν τῷ ἀνωτέρῳ πρακτικῷ ἀναφορά συνετάγη τῇ ὑποδείξει προφανῶς ἐκείνων, οἵτινες εἶχον κύριον ἐπάγγελμα τὴν θέσιν παρὰ τῷ μικτῷ Δικαστηρίῳ καὶ βλέποντες ὅτι ἔμειναν ἔξω τῆς ἐκλογῆς καὶ τὰ ἀτομικὰ αὐτῶν συμφέροντα θυγόμενα, ἐσπευσαν δι' ἀναφορᾶς νὰ ζητήσουν τὴν ἀκύρωσιν τῆς ἐκλογῆς ὡς μὴ νομίμου, ἐπιτύχωσι δὲ ἐπανάληψιν μὲ τὴν ἐλπίδα ἐπιτυχίας τῶν. Χαρακτηριστικὸν τῆς χαώδους αὐτῆς καταστάσεως, ἀσταθείας καὶ ρευστότητος τῶν τότε διεπόντων τὰ κοινὰ, εἶνα, ὅτι ἐλάμβανον μέρος εἰς τὴν ἐκλογὴν, ὑπέγραφον ὡς νομίμως ἐνεργηθεῖσαν, παρασυρόμενοι ὁμως τὴν ἐπαύριον δὲν ἐδίσταζον νὰ ὑπογράψουν ἀναφορὰν κατὰ τῆς ἀποφάσεως, τὴν ὁποίαν ἔλαβον οἱ ἴδιοι καὶ διὰ τῆς ἰδίας τῶν ὑπογραφῆς κατεκύρωσαν. Ἡ μὴ παρουσία πάλιν τῶν ἐπιτρόπων τῶν ἐκκλησιῶν καὶ ταμιῶν, ἵνα δεχθῶσιν ἔλεγχον τῶν διαχειρίσεών τῶν, ἐσήμαινεν ὅτι ἦτο Κράτος ἐν Κράτει καὶ ἡ κατάσταση ἀπελπιστικὴ. Ἴδου καὶ μίᾳ ἀπεργία λειτουργῶν τῆς Ἐκπαιδεύσεως. Εἶδομεν ἀνωτέρῳ τὴν ἀνταρσίαν τῆς μὴ παραδόσεως τῶν λογαριασμῶν τῶν ἐκκλησιῶν, καθ' ὑποκίνησιν ἀτόμων ἔξω τῆς Δημογεροντίας εὐρισκομένων καὶ πιθανῶς τινῶν ἐν ἐνεργείᾳ, ἵνα περιάγῃ τὴν Μητρόπολιν εἰς δύσκολον θέσιν καὶ τὴν νεωστὶ ἐπίσης ἐκλεγείσαν Ἐφορίαν. Ὁ ἀντίκτυπος ἦτο ἄμεσος κατὰ τῆς ἐκπαιδεύσεως τοῦ τόπου καὶ τὰ πράγματα ἐφθασαν εἰς τὸ ἀπροχώρητον. Προστίθεται τώρα, τῇ ὑποκινήσει καὶ πάλιν τῆς ἀντιπολιτεύσεως, ἄλλη ἀνταρσία, ἥτις ἔλαβε χώραν ὀλίγον πρὸ τοῦ ἀνωτέρῳ πρακτικοῦ. Τὴν φοράν αὐτὴν ἤρωες ὑπῆρξαν οἱ διδάσκαλοι, οἱ ὁποῖοι ἠρνήθησαν νὰ ἀναλάβουν ὑπηρεσίαν καὶ τὰ σχολεῖα ἔμειναν κλειστά. Ἴδου τὸ πρακτικὸν τοῦ μικτοῦ Δικαστηρίου :

«Σήμερον, τὴν 26ην Ἀπριλίου 1896 ἔτους, ἡμέραν Παρασκευῆν.

συνεδριαζόντων τῶν τιμωτάτων μελῶν τοῦ μικτοῦ Δικαστηρίου καὶ ἐφόρων, ὑπὸ τὴν Προεδρείαν τῆς Α. Σεβασμιότητος, τοῦ Μητροπολίτου Δ/χου, προσεκλήθησαν οἱ διδάσκαλοι καὶ ἠρωτήθησαν τίνος ἕνεκα προέβησαν εἰς ἀπεργίαν, ἀλλὰ τούτων μὴ δυνηθέντων ν' ἀπαντήσωσιν ὡς δεῖ καὶ αἰτιολογήσωσι τὸ διάβημα αὐτῶν τοῦτο, ἐδηλώθη αὐτοῖς ρητῶς ὅτι ἐν ᾗ περιπτώσει ἐπαναλάβωσι τοῦτο θέλουσι παυθῆναι ἐκ τῆς θέσεώς των. Εἶτα ἀπεφασίσθη ὅπως τῇ προσεχεῖ Κυριακῇ ἀνυπερθέτως προσκληθῶσι οἱ Ἐπίτροποι τῶν ἐκκλησιῶν ὡς καὶ ὁ πρῶν ταμίης τῆς Ἐφορίας, ἵνα δώσωσι τὸν ἰσολογισμόν αὐτῶν. ταμίης δὲ καὶ γραμματεὺς τῆς Ἐφορίας ἐξελέγησαν οἱ ἐκ τῶν μελῶν τοῦ μικτοῦ Δικαστηρίου Γρηγόριος Δήμου καὶ Σταύρος Μερικόγλου. Β. Ἀλγιαννάκης. Π. Παπαδόπουλος, Σταύρος Γιουβάντου, Β. Χατζηγεωργίου, Παρ Χ" Τσαγκου, Γρηγόριος Δημητρίου, Δημήτριος Δούλιογλου, Σταύρος Μερικόγλου, Κωνστ. Μαλέος».

Ἔπρεπε δηλ. οἱ διδάσκαλοι νὰ μὴ μένουν ἀμέτοχοι τῆς κομματικῆς αὐτῆς ἀνιαρᾶς διαμάχης, ἥτις τότε ἀπεκλήθη «πούπουλο», ὅπερ σημαίνει φασορία, ἀναστάτωσης. «Βγήκε πάλι τὸ πούπουλο», δηλ. φασορία ἄνευ μεγάλης σημασίας καὶ σοβαρότητας, ἄλλως «κι - κι - ντάκ» ὀνομασθὲν καὶ ἔπρεπεν εἰς αὐτὸ νὰ ἀναμιχθῶν καὶ οἱ διδάσκαλοι, ἐντασσόμενοι εἰς μίαν τῶν ἀντιμαχομένων μερίδων, προτιμήσαντες δὲ ἐκείνην, ἥτις εἶχε πιθανότητος περισσοτέρας, ἐπικρατήσεως. Ἐάν εἶχεν ἐρείσματα ἢ ἀπεργία αὕτη ἠθικά, ἦτοι ζήτημα μισθοῦ, μὴ ἐγκαίρου πληρωμῆς, ἀνεξήσεως κ.τ.λ., θὰ ἦτο ἀνεκτὴ Διατὶ ὅμως ἐσιώπων ὅτε ἐκλήθησαν ὑπὸ τοῦ μικτοῦ Δικαστηρίου καὶ δὲν εἶχον τὴν παρρησίαν νὰ ἀναπτύξουν τοὺς λόγους, δι' οὓς προέβησαν εἰς τὸ διάβημά των: Διατὶ ἐγκατέλειπον τὰς ἔδρας των αὐτοί, μοναδικοί μορφωμένοι, ἐντόπιοι, ἀποτελοῦντες τὸ ἅλας τοῦ τόπου καὶ παρεσύρθησαν ὑπὸ τῶν ρευμάτων :

«Συνεδρίσισις τ.π.η'. Σήμερον τὴν 5ην Μαΐου 1896 ἔτους, ἡμέρᾳ Κυριακῇ, συνεδριαζόντων τῶν τιμωτάτων μελῶν τοῦ μικτοῦ Ἐκκλησιαστικοῦ Δικαστηρίου καὶ τῆς Ἐφορίας, ὑπὸ τὴν Προεδρείαν τῆς Α. Σεβασμιότητος, τοῦ Μητροπολίτου Δ/χου κ. Φιλαθέου, ἀνεγνώσθη τὸ προηγούμενον πρακτικόν, συνεπέῳ τοῦ ὁποῖου προσεκλήθησαν ὅ τε πρῶν ταμίης καὶ οἱ ἐπίτροποι τῶν ἐκκλησιῶν ὅπως φέρωσι τοὺς ἰσολογισμούς των, ἀλλ' ἐπειδὴ καίτοι προσεκλήθησαν ἐγκαίρως δὲν ἐνεφανίσθησαν, πλὴν τῶν ἐπιτρόπων τῆς Ἐκκλησίας τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, δόντων τὸν ἰσολογισμόν αὐτῶν, διὰ ταῦτα ἐνεκρίθη πομπηφεῖ ὅπως διὰ τακρίσιου πρὸς τὴν Πολιτικὴν Ἀρχὴν ληφθῶσιν οἱ λογαριασμοὶ παρὰ τοῦ πρῶν ταμίου καὶ τῶν ταμιῶν τῶν δύο ἄλλων ἐκκλησιῶν τοῦ Ἁγίου Ἀθωνασίου καὶ τῆς Παναγίας. Ἔπονται αἱ ἴδιαι ὑπογραφαί».

Αἱ ἀνταρσῖαι καὶ ὁ σάλος ἐξηκολούθουν καὶ ἔφθασαν εἰς δυσάρεστον σημεῖον καί, ὡς νὰ μὴ ἤρκουν αἱ τόσαι ἀντιξοότητες καὶ κακοδαιμονίαι, παρουσιάζεται καὶ μία γυναικεῖα ἀπεργία, δηλ. τὴν φορὰν αὐτὴν ἠρωίδες ὑπῆρξαν αἱ διδασκάλισσαι.

«Σήμερον τὴν 26ην Μαΐου 1396, ἡμέραν Κυριακὴν, συνεδριάζοντων ἰδῶν τιμιωτάτων μελῶν τοῦ μικτοῦ Δικαστηρίου καὶ τῆς Ἐφορίας, ὑπὸ τὴν Προεδρείαν τῆς Α. Σεβασμιότητος τοῦ Μητροπολίτου Δ/χου κ. Φιλοθέου, ἐλήφθη ὑπ' ὄψιν τὸ τελευταῖον διάβημα τῶν διδασκαλισσῶν τῶν νηπιαγωγείων, κλεισασῶν τὰ ὑπ' αὐτῶν διευθυνόμενα σχολεῖα θηλέων καὶ παυσασῶν τὰ μαθήματα ἀπὸ τῆς παρελθούσης Παρασκευῆς καὶ ἐνεκρίθη ὁμοθυμαδὸν ὅπως γραφῆ αὐταῖς, ὅτι, ἂν ἐξακολουθήσωσι μέχρι τῆς λήξεως τοῦ σχολικοῦ ἔτους μὴ ἐργαζόμεναι τακτικῶς δὲν θέλουσι λάβει τὸν μισθὸν τοῦ χρονικοῦ τούτου διαστήματος, θεωρούμεναι πεπαυμέναι τοσοῦτω μᾶλλον, καθ' ὅσον ἀντεστρατεύθησαν τὴν προηγουμένην ἀπόφασιν, ἀφορῶσαν τοὺς διδασκάλους καὶ διδασκαλίσσας καὶ ἀναγραφομένην ἐν τῷ ὑπὸ ἡμερομηνίαν 21 Ἀπριλίου ἐ. ἔ. πρακτικῶ τῶν δύο Σωμάτων. Αἱ διδασκάλισσαι κατὰ τ' ἀνωτέρω, μὴ ἔχουσαι βορύτητα ὅσῃν ἔπρεπε, προφανῶς παρεούρθησαν ἀπὸ τὸ «παύπουλο» καὶ ὑπηρέτησαν αὐτὸ διὰ τοῦ κλεισίματος τῶν σχολείων καὶ ἀποχῆς ἐκ τῶν καθηκόντων τῶν, μὴ φοβηθεῖσαι κυρώσεις τοῦ Δικαστηρίου. Ἐὰν αὗται εἶχον νὰ προτάξουν τι δικαιολογητικὸν διὰ τὴν τοιαύτην ἀπεργίαν ἢ καλύτερον νὰ εἴπωμεν ἀνταρσίαν, θὰ ἦσαν δικαιολογημένοι. Δυστυχῶς ὅμως ἔπραξαν τοῦτο. ἵνα ἐξυπηρετήσωσι κομματικὴν ἀδιאלλαξίαν ἰσχυροῦ τινος, ὑπὸ τοῦ ὁποίου καὶ θὰ ὑπεκινήθησαν. Καὶ αὖθις καλοῦνται οἱ ἐπίτροποι τῶν ἐκκλησιῶν, ἄλλως θὰ μηνυθῶσιν εἰς τὰς Ἀρχάς, διὰ τακρίριου. Διὰ δὲ τῆς ὑπ' ἀριθ. τψα' Συνεδριάσεως ἀποφοσιζέται ὅπως αἱ θύραι τῶν δύο ἐκκλησιῶν σφραγισθῶσι διὰ σφραγίδος τῆς Μητροπόλεως. Ἐπίσης καὶ τὰ παγκάρια. Γράφεται δὲ καὶ τὸ τακρίριον (μηνύσις) πρὸς τὸν εἰσαγγελέα, διότι τὴν ἐπαύριον εὐρέθησαν αἱ σφραγίδες τῆς Μητροπόλεως παραβιασμένοι ὑπὸ τῶν ἐπιτρόπων, οἵτινες διαρρήξαντες τὰ κιβώτια τῶν παγκαρίων ἔγιναν κύριοι τῆς καταστάσεως. Ἐστὸλη ἐπίσης τακρίριον εἰς Καΐμακάμην, ὅτι αἱ ἐπιτροπαὶ διέρρηξαν τὰς ἐκκλησίας καὶ ἀφῆρσαν τὰ χρήματα τῶν δύο ἐκκλησιῶν Παναγίας καὶ Ἁγίου Ἀθανασίου καὶ ἐνῶ λήξαντος τοῦ ἔτους ὁ Μητροπολίτης διώρισεν ἄλλας ἐπιτροπάς, αὐτοὶ ἐξηκολούθουν νὰ μεταβαίνωσι διὰ τῆς βίας εἰς τὸ παγκάριον προκαλοῦντες ἐν ἐκκλησίᾳ ταραχὰς καὶ ρῆξιν τῶν κατοίκων. Καλοῦνται ὅθεν νὰ καταστοῦν ὑπεύθυνοι διὰ πᾶσαν ἀνωμαλίαν ἐκ μέρους τῶν ἐπιτρόπων Ἰακώβου Στούρου

καί Ν. Πολιτακίδου, Χρηστάκη καί Γεωργίου Μπόσκα καί τοῦ Ἀποστόλου Σταμάτογλου, λάβη δέ τὰς κλεῖδας ἀπ' αὐτῶν καί ὀποχρεώση αὐτοὺς νά μὴ μεταβαλῶσιν εἰς τὸ παγκάριον. Οὕτω καὶ ἔγινε. Ἐκλήθησαν οὗτοι ὑπὸ τοῦ Καϊμακάμη, παρέδωσαν αὐτῷ τὰς κλεῖδας καί συνεστήθη αὐτοῖς νά μὴ προβοῦν τοῦ λοιποῦ εἰς πράξεις δυναμένας νά διαταράξωσι τὴν ἡσυχίαν τῶν Χριστιανῶν. Παρὰ τὴν παράδοσιν ὅμως τῶν κλειδῶν εἰς τὴν Μητρόπολιν, ἔγινεν ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον μετὰ βδελυγμίας κανεῖς τὸ χαρακτηρίζει. Οἱ Ἐπίτροποι τῆς ἐκκλησίας τῆς Παναγίας παρακινούμενοι ἀπὸ τὸ «πούπουλο» καὶ διότι τὴν ἐπαύριον μετενόησαν παραδῶσαντες τὰς κλεῖδας τοῦ παγκαρίου, ἀντί, ὡς ὤφειλον καί' αὐτοὺς, ν' ἀντιτάξωσιν ἄρνησιν εἰς τὸν Καϊμακάμη, ἀναρριχηθέντες εἰς τὸ νότιον παράθυρον τῆς ἐκκλησίας καὶ κόψαντες διὰ λίμας τὰ σιδηρὰ κινγκλιδώματα εἰσηλθον ἐντὸς αὐτῆς τὴν νύκτα, ἔπειτα δέ, διαρρήξαντες τὸ παγκάριον ἔθεσαν ἰδικὴν τῶν κλειδῶν καὶ ἀνοίξαντες κατόπιν τὴν θύραν τῆς εἰσόδου, ἔσωθεν, ἔξηλθον καὶ ἐκλείδωσαν τὴν θύραν δι' ἰδικῆς τῶν κλειδῶν χονδρῆς, γινόμενοι κύριοι τῆς καταστάσεως. Ἐν τῷ μεταξύ ἡ Μητρόπολις ἐν μέσῳ τοῦ σάλου αὐτοῦ συνεδριάζει μετὰ τῶν πιστῶν ἀσπὴ δημογερόντων τοῦ Δικαστ. Συμβουλίου περὶ διορισμοῦ διδασκάλων.

*Συνεδριάσεις τ.ψ.β'. Σήμερον τὴν 5ην Ἰουλίου τοῦ 1896 σωτηρίου ἔτους, ἡμέραν Παρασκευὴν, συνεδριαζόντων τῶν μελῶν τοῦ Ἐκκλησιαστικοῦ Συμβουλίου καὶ τῆς Ἐφορίας, ὑπὸ τὴν Προεδρείαν τῆς τῆς Α. Σ/τητος, τοῦ Μητροπολίτου Φιλοθέου, ἐγένετο ὄριμος σκέψις, περὶ ἐγκρίσεως πόρων τῶν ἐνταῦθα σχολῶν ἀμφοτέρων τῶν φύλων καὶ παμφηφεί ἀπεφασίσθη ὅπως ἡ μὲν Ἀστικὴ Σχολὴ λειτουργήσῃ ἀπὸ τὸ ἐπίδον ἔτος μετὰ 4 διδασκάλων, ἐξ ὧν ὁ διευθυντὴς θέον νά ἦτο ἀπόφοιτος Διδασκαλείου, παρθεναγωγός διὰ τὸ Παρθεναγωγεῖον καὶ τὸ Νηπιαγωγεῖον διὰ μιᾶς παρθεναγωγῆς, ἀποφοίτου Διδασκαλείου, καὶ μιᾶς νηπιαγωγῆς τοῦ Γυμνασίου ὡς καὶ ἑτέρων δύο νηπιαγωγῶν, συντηρουμένων τῶν σχολῶν ἐκ τῶν ἤδη ὑπαρχόντων πόρων καὶ ἐν καταστάσει συνδρομῆς τοῦ Μητροπολίτου καὶ τοῦ μικτοῦ Ἐκκλησιαστικοῦ Συμβουλίου καὶ τῆς Ἐφορίας.

Ἐκλειψάσης πάσης ἐλπίδος δημιουργίας πηγῆς οἰκονομικῆς διὰ τὴν συντήρησιν τῶν σχολείων μὲ ἐπίκουρον τὴν κοινωσίαν, ἀπεφασίσαν οἱ Δημογέροντες καὶ οἱ Ἐφοροὶ μετὰ τοῦ Μητροπολίτου ἐξ ἰδίων νά συντηρήσωσι τὰς σχολὰς. Πρὸς τοῦτο καλοῦν τοὺς διδασκάλους, οἵτινες, εἰρήσθω, δὲν ἐκράτησαν τὴν ἐμπρέπουσαν στάσιν ἀπέναντι τῆς τοιαύτης ἐκρόθυμου καταστάσεως καὶ διὰ τοῦ τ.ψ.γ' πρακτικοῦ διορίζουν αὐτοὺς διὰ τὸ σχολικὸν ἔτος 1896 · 1897. Τὸ πρακτικὸν ἔχει οὕτω :

«Σήμερον τὴν 7ην Ἰουλίου 1895, συνεδριαζόντων τῶν μελῶν τοῦ μικτοῦ Ἐκκλησιαστικοῦ Συμβουλίου καὶ τῆς Ἐφορίας, ὑπὸ τὴν Προεδρείαν τῆς Α. Σεβασμιότητος τοῦ Μητροπολίτου Δ/χου κ. Φιλοθέου, ἐγένετο σύσκεψις περὶ διορισμῶν διδασκάλων πτυχιούχων, διδασάντων ἐν τῇ ἐνταῦθα Ἀσπκῇ Σχολῇ, διὰ τὸ ἐπίον σχολικὸν ἔτος, δι' ὃ προσεκλήθη, ὁ ἐντεῦθεν ὀρμώμενος, Ἀριστοτέλης Παπαγιαννόπουλος, (μὴ ἀπελθὼν εἰσέτι εἰς Ἀθήνας), ἀπόφοιτος Διδασκαλείου, ὅστις ἐδέχθη νὰ διευθύνῃ τὴν ἐνταῦθα Ἀστικὴν Σχολήν, ἀντὶ μισθοῦ ἑτησίου λιρῶν 44 καὶ διωρίσθη τοιοῦτος. Ἐπειτα ὁ ἐντεῦθεν ἐπίσης ὀρμώμενος Γ. Βαφειάδης, ὅστις παρεδέχθη νὰ διδάξῃ ἐν τῇ Ἀστικῇ Σχολῇ καὶ νὰ ψάλλῃ ἐν τινὶ ἐκκλησίᾳ, ἀντὶ μισθοῦ λιρῶν 35, καὶ ὁ ἐντεῦθεν καταγόμενος ἐπίσης Λεωνίδας Παπαδόπουλος, παραδεχθεὶς νὰ διδάξῃ μὲ μισθὸν 30 λιρῶν καὶ διὰ τὸν τέταρτον διδάσκαλον ἀπεφασίσθη νὰ ληθῇ φροντίς. Περί δὲ τῆς παρθεναγωγοῦ ἀποφοίτου Διδασκαλείου, ἐνεκρίθη νὰ ληθῇ φροντίς περὶ ἐξευρέσεως ταύτης ἀλλάχθῃ. Εἶτα προσκληθεῖσα ἡ Βικτωρία Δημητρίου, ἀπόφοιτος Γυμνασίου Ἀδριανουπόλεως, διωρίσθη νηπιαγωγὸς μὲ 18 λίρας ἑτησίως, ἡ Χρυσὴ Γεωργίου διὰ τὸ Νηπιαγωγεῖον Ἀρναούτ - μαχαλεσῆ μὲ 10 λίρας ἑτησίως καὶ ἡ Ἐφορία ἐξουσιοδοτήθη νὰ συνάψῃ συμβόλαια διδασκάλων καὶ διδασκαλισσῶν».

Τὴν 14ην Ἰουλίου ἐλήφθη ἀπόφασις νὰ σταλῇ ἄλλο τακρίριον διὰ τοὺς κατέχοντας παρανόμως τὰς κλείδας τῶν δύο ἐκκλησιῶν, διὰ νὰ ἐξακολουθήσῃ ἡ τόσον ἀνιὰρὰ αὐτῇ παλινωδία πρὸς μεγίστην ἐθνικὴν βλάβην καὶ ὀριστικὴν διάσπασιν τῆς ἐνότητος τῆς Κοινότητος. Ἡ κατάσταση ἐφθασεν εἰς τὸ ἀπροχώρητον. Οἱ κάτοικοι διεπληκτίζοντο καὶ ὑπέβλεπον ἀλλήλους. Ἡ θρησκευτικότης καὶ ὁ σεβασμὸς πρὸς τὸν ποιμενάρχην ἡμβλύονθη. Αἱ ἄσκοποι συζητήσεις εἰς τὰ καφενεῖα ἐβεβήλωνον ἱερά καὶ ὅσια. Κοινότης συγκεκριτημένη οὐσιαστικῶς δὲν ὤφιστατο. Τὸ κύρος τῆς Μητροπόλεως ἐξέπεσε παρὰ τοῖς κατοίκους καὶ ταῖς Τουρκοκαῖς Ἀρχαῖς. Τελικῶς ἐδόθη τέρμα τῆς διαμάχης αὐτῆς, ἥτις πολλὰ ἐκόστισεν εἰς τὸν τόπον, διὰ τῆς μεταθέσεως ἐντεῦθεν τοῦ Μητροπολίτου Φιλοθέου, εἰς Δράμαν. Ἐπιτροπὴ Δ/χου ἐπὶ μῆνα καὶ πλέον παρεπίδημοῦσα ἐν Κωνσταντινουπόλει ἤξιον παρὰ τῶν Πατριαρχείων τὴν ἄμεσον ἀπομάκρυνσίν του. Γίνεται ἡ μετάθεσις καὶ ἀναλαμβάνει τὴν ἀρχὴν ἡ ἀντιπολίτευσις. Δὲν σταματᾷ ὁμως. Διαπνέεται ἀπὸ φιλέκδικα αἰσθήματα καὶ διὰ διαφόρων ἐξεζητημένων προφάσεων, περὶ δῆθεν καταχρήσεων ἐκ μέρους του, δημιουργεῖται ἐντύπωσις διὲν ὁ Μητροπολίτης ἐλήστευσε τὴν Κοινότητα. Ζητοῦνται λ/σμοὶ παρ' αὐτοῦ, εὗρισκομένου εἰς Δράμαν καὶ δημιουργεῖται μίᾳ ὀγκώδης ἀλληλογραφία Δημογερον-

τίας, Μητροπολίτου και Πατριαρχείων δοκοπος και εις μηδέν καταλήξασα. Είναι αληθές ότι ο Μητροπολίτης Φιλόθεος δέν έπολιτεύθη καλώς, όπως είπομεν και εις άλλο σημείον. Δέν ώφείλετο όμως τό κακόν εις αυτόν έξ ολοκλήρου. Τό σφάλμα του τό βασικόν ητο ότι δέν διέγινωσε καλώς τήν νοστορπίαν τών Διδυμοτειχιτών και ειδικώς τών Ιθυόντων. Μέ τήν πρώτην ήμέραν άλλωστε τής τοποθετήσεώς του ένιαύθα, τά πάντα ήρχισαν νά βσίνωσι κακώς. Έμποδία επί έμποδίων, κακοδαιμονία, αντίξοότητες, άλλεπάλληλα γεγονότα αντίθετα τών συμφερόντων τής Κοινότητος, ήγαγον εις κατάστασιν, ήτις, άν δέν έγινετο έγκαιρος μετάθεσις αυτού έντεθεν, θά έχειροτέρεινε και θά επέφερε ζημίας ανεπανορθώτους. Τά οικονομικά ήσαν απηθλιωμένα. Ειδήσεις κακαι περί εξέλιξεως τών πόρων τής Κοινότητος κατέφθανον καθ' ήμέραν δυσάρεστοι. Ένφ είχαν αγαθάς ίσως, διαθέσεις δια τήν Κοινότητα και τά σχολεία, δέν έχειρίσθη καλώς τάς υποθέσεις και τάς αντίξοότητας δέν έγνώριζε πώς ν' αντιμετώπιση. Έστερείτο πολιτικότητος ή ήθελε νά κρατήση αυταρχικότητα, καλλιεργηθείσαν έν τε τή γενετείρα του Κωνσταντινουπόλει και τή Ιεραρχία του έν Ήπειρω, όπου τό τραχύ και άτεγκτον καλλιεργεί και ή φύσις. Άτυχεστάτη υπήρξεν ή πολιτεία του έναντι τών προϋχόντων, οΐτινες ήσαν οί μονόφθαλμοι μεταξύ τών άομμάτων, οικονομικώς, ήθικώς και πνευματικώς και οί ελάχιστοι υπάρχοντες, όπως ο Εύσι. Καβάσιλας, άπετέλουν σταγόνα έν τφ ώκεανφ. Οί άνωτέρω ήγον και έφερον τήν κοινωνίαν, ήτις, χθασολή ούσα πνευματικώς, είχεν τό εϋπλαστον επί κακφ, τήν αστάθειαν, ρευστότητα, ευκολόπιστον και άντετιθέτο κατά παντός, ούχι παρησίφ άλλ' άνάνδρωσ, χωρίς νά διαγιγνώσκη σκοπούς και σκοπιμότητας. Μοχθήσας ο Ιεράρχης Φιλόθεος δια τά κοινά Δ/χου ούδέν έπέτυχε, διότι δέν είχε τήν πολιτικότητα και τήν διορατικότητα του Μεθοδίου, οστις μέ μαεστρίαν εις στιγμάς λίαν χαλεπός κατώρθου νά χειρίζηται τά ζητήματα του τόπου και νά καθίσταται αγαπητός υπό πάντων και άξιοσέβαστος. Δέν δύναται νά προσαφθι κατηγορία τφ Φιλοθέφ ότι άφίστατο έθνικης δράσεως, διότι τό παν μετρήχето δια τήν παιδείαν υπό συνθήκας και οίωνους πολύ κακούσ οικονομικώς. Άλλη υπόθεσις άν δέν κατώρθωσε νά φέρη καρπούς άγλαούς. Αρχίζει τό έτος 1897 και τήν έξδραν του Μητροπολίτου Δ/χου καταλαμβάνει ο άείμνηστος Κωνσταντίνος Βαφείδης, (άδελφός του μετέπειτα τοποθετηθέντος ένιαύθα Ιεράρχου Βαφείδου), άνήρ Ισχυράς θελήσεως, εύρείας μορφώσεως και Ποιμην άξίας. Ούτος διαπιστώσας τό πεπτωκόσ κύρος τής Μητροπόλεως παρά ταίς Άρχαίς, λόγω τών άτελευτήτων προστριβών, αίτινες και έχαιρον

διὰ τὸ κατάντημα τῆς Χριστιανικῆς ὀρθοδόξου Κοινότητος, ἠθέλησε νὰ ἐπισκεφθῆ τὸν Καϊμακάμη, ὡς Διοικητὴν τοῦ τόπου ἵνα διαπιστώσῃ κατὰ πόσον ἐξακολουθῆ νὰ σέβηται τὴν Ἐθναρχίαν τῆς μεγαλυτέρας ἐν Διδ/χω μειονότητος. Ἐφθασεν εἰς τὸ Διοικητήριον ἐφ' ἀμάξης καὶ ἐντελῶς ἀπαρατήρητος εἰσῆλθεν εἰς τὸ Γραφεῖον τοῦ Καϊμακάμη. Οὗτος τὸν ὑπεδέχθη, ὡς ὑπεδέχετο πρό ὀλίγου τὸν Φιλόθεον, μὲ τὰς συνεχεῖς προστριβάς καὶ τακρίριά του καὶ χωρὶς κἄν νὰ ἐγερθῆ ἐκ τῆς θέσεώς του ἔδειξεν ὀδιαφορίαν καὶ στάσιν ἀπρεπῆ καὶ ἄκοσμον. Θυμῶθεις ὁ Μητροπολίτης καὶ γνώστης τῆς Τουρκικῆς, ἤρχισεν ἐπιτιμῶν αὐτὸν διὰ βαρέων φράσεων καὶ ἀπειλῶν διὰ τὴν ἀνευλαβῆ του στάσιν πρὸς τὸν ἄρχηγόν τῆς μεγαλυτέρας μειονότητος, τιμηθέντα μάλιστα μὲ τὸ παράσημον τοῦ Μετζιδιέ, ὅπερ ἔφε-
 ρεν εἰς τὸ στήθος. Ἀνασιτανώνεται τὸ Διοικητήριον καὶ ὄλοι οἱ ὑπάλληλοι τρέχουν νὰ ἴδουν τί συμβαίνει. Ὁ Καϊμακάμης πελιδνὸς ἀναγνωρίζει τὸ σφάλμα του, ζητεῖ συγγνώμην καὶ ἔκτοτε τὸν ὑπεδέχετο ἐκ τῆς αὐλῆς τοῦ Διοικητηρίου βασιάζων αὐτὸν ἐκ τῆς χειρὸς κατὰ τὴν κάθοδόν του ἐκ τῆς ἀμάξης. Ἡ κατάστασις τῶν σχολειακῶν πραγμάτων εἶναι ἡ ἴδια καὶ ὡς νὰ μὴν ἦρκει ἡ κακοδαιμονία, ἡ ὁποία ἐμάστιζε τὸ τόπον αὐτόν, προστίθεται καὶ ἡ ἀπαίτησις τῆς Τουρκικῆς Κυβερνήσεως, ἀξιούσης νὰ διορισθῆ Τοῦρκος διδάσκαλος τῆς Τουρκικῆς γλώσσης καὶ οὐχί Ἑλλην Τουρκομαθῆς, ὅπως ἦτο μέχρι τοῦδε, νὰ πληρῶνεται δὲ ἀπὸ τὴν Κοινότητα. Ἐπρεπεν ὁμως νὰ τύχῃ ὁποιασδήποτε ἀπαντήσεως ἢ Κυβέρνησις διὰ τοῦ Καϊμακάμη καὶ πρὶν ἢ δοθῆ τοιαύτη, γράφει ἡ Μητρόπολις πρὸς τὸ Πατριαρχεῖον καὶ κοινοποιεῖ τοῦτο πρὸς τὸν Καϊμακάμη, ὅτι δηλ. ἐπεβάλλετο νὰ ἀναφερθοῦν εἰς τὴν Ἀνωτάτην Ἐκκλησιαστικὴν Ἀρχήν, προκαταβολικῶς δὲ δηλοῦν ὅτι λόγῳ οικονομικῶν δυσχερειῶν δὲν κατωρθώθη νὰ συγκρατηθῆ ἡ Ἀστικὴ Σχολὴ καὶ ὅτι ἡ νῦν ὑπάρχουσα εἶναι ἀλληλοδιδασκτικὴ μὴ ἔχουσα μεγάλους μαθητὰς καταλλήλους δι' ἐκμάθησιν τῆς Τουρκικῆς γλώσσης. Τὸ θέρος τοῦ ἰδίου ἔτους κηρύσσεται ὁ Ἑλληνοτουρκικὸς πόλεμος, τοῦ ὁποίου τὴν ἔκβασιν πάντες γνωρίζουν, καὶ πᾶσα πρόοδος τῶν σχολειακῶν πραγμάτων ἦτο φυσικὸν νὰ ἀνακοπῆ. Τὰ σχολεῖα λειτουργοῦν πλημμελέστατα μὲ ἀνεπαρκῆς προσωπικὸν καὶ τοῦτο γλισχρότατα ἀμειβόμενον. Εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο κλείει ἡ Γ' περίοδος 1878—1897 τῆς παρούσης πραγματείας, ἣτις εἶδομεν ὅτι ὑπῆρξε λίαν ταραχώδης, διότι διεδραματίσθησαν γεγονότα πολιτικὰ καὶ πολεμικά, τὰ ὁποῖα εἶχον γενικὸν ἀντίκτυπον καὶ συνεπῶς καὶ ἐπὶ τῶν ἐκπαιδευτικῶν πραγμάτων τῆς Ἐπαρχίας. Κατὰ τὸ εἰκοσαετὲς διάστημα τῆς περιόδου ταύτης ἡ ἐκπαίδευσις παρ' ὅλας τὰς ἀντιξοότητας ἐσημείωσε πρόοδον οὐ

τὴν τυχοῦσαν καὶ αὕτη ὠφέλειτο κατὰ τὸ πλεῖστον εἰς τὴν ἀτομικότητα τοῦ συνετοῦ ἐκείνου ἱερέρχου Μεθοδίου, τὴν Φιλεκπαιδευτικὴν Ἀδελφότητα Κωνσταντινουπόλεως, ἴδια ὅμως εἰς τὴν φιλογένειαν τοῦ ἀειμνήστου ἐκ Χίου εὐεργέτου τῆς Κοινότητος Θεοδώρου Ροδοκανάκη, τοῦ ὁποῦ το ὄνομα πρὸ πολλοῦ περιέπεσεν εἰς λήθη. Ἀνηγέρθησαν διδασκῆρια, ἱδρύθησαν σχολεῖα, ἐδίδαξαν ἀριστεῖς τῶν διδασκάλων, ἐμορφώθη ἡ νεολαία Διδίχου, ἀμφοτέρων τῶν φύλων καὶ ἀπετέλεσαν οὗτοι τὴν ζῶμην τῆς μετέπειτα σχηματισθείσης κοινωρίας. Ὡς μνημόσυνον τοῦ ἀειμνήστου διδασκάλου τοῦ γένους, ἄς μοι ἐπιτραπῆ νὰ προφέρω μίαν ἀκόμη φοράν τὸ ὄνομα τοῦ Τσιρώνη, διότι οὗτος ὑπῆρξεν ὁ διοργανωτὴς τῆς ἐνταῦθα Ἀστικῆς Σχολῆς, ἐκθρεψάσης πολλοὺς νέους κατὰ τὰ χαλεπά ἐκεῖνα ἔτη καὶ διότι αὕτη ἐλειτούργησε μετέπειτα μὲ τὴν γραμμὴν, τὴν ὁποῖαν ἐχάραξεν οὗτος καὶ τὸν ρυθμόν, τὸν ὁποῖον καθιέρωσεν. Ἐπίσης καὶ διότι ἐθυσίασε καὶ αὐτὴν τὴν ζῶμην του εἰς τὸν βωμόν τῆς Παιδείας. Ὁμοίως τὸ ὄνομα τοῦ πατριώτου Ἀριστοτέλους Παπαγιαννοπούλου, τοῦ ὁποῦ τὴν δρᾶσιν παρακάτω θὰ ἀναπτύξωμεν, ὡς καὶ πάντων τῶν διευθυντῶν καὶ διδασκάλων, ὧν τὰ ὀνόματα κατὰ χρονολογικὴν σειρὰν καταγράφωμεν ἐνταῦθα.

1878—79. Κωνσταντῖνος Παπαῖωαννόπουλος, Εὐάγγελος Παπαδόπουλος (Παπαεὐάγγελος), Χρῦσαιθος Θωμαΐδης, Σωτήριος Κούλας, Πασχάλης Λογιωτατιάδης. 1879—80. Διδάσκουν ἐγγράμματοι ἰδιῶται, εἰς ὑπάλληλος τῆς Τουρκικῆς Δικαιοσύνης, Χρῦσαιθος καὶ ὁ Μητροπολίτης Μεθόδιος. 1880—81. Γεώργιος Λογοθετίδης 240 λίρας διὰ 3 ἔτη, Χρῦσαιθος Θωμαΐδης τῶν Ἑλληνικῶν, Γεώργιος Θεοδώρου ἐκ Δεδεαγατς, Ἀντώνιος Ἰωαννόπουλος, Ἀσπασία Ἰωαννοπούλου ἐργοχείρων, Σοφίτς Πολίτου, Μελπομένη Ἰωαννοπούλου. 1881—82. Βασίλειος Εὐγενίδης ἀπολυθεὶς ἀμέσως, Ἀμαλία παρθεναγωγός, Λογιωτατιάδης Πασχάλης, Κωνσταντῖνος Παπαῖωαννόπουλος. 1882—83. Κωνσταντῖνος Σουλιδης, Ἀμαλία Κυριακοῦ, Ἰωάννης Χατζηνικολάου, Κωνσταντῖνος Παπαῖωαννόπουλος, Σωτηριάδης καὶ Χ' Μιχαήλ. 1883—84. Πασχάλης Λογιωτατιάδης, Κ Σουλιδης, Σταμάτα νηπιαγωγός, Σωκρατίδης, Κ Παπαῖωαννόπουλος, Γεώργιος Κυριακίδης. 1884—85. Ἀντώνιος Σταυρίδης, Κ. Οἰκονομίδης, Κ. Παπαῖωαννόπουλος, Σ. Τζιφίδης, Ε. Ποπέσκος. 1885—86. Κ. Παπαῖωαννόπουλος, Δημήτριος Χρηστάκης Τουρκικῆς, Λεοντόπουλος Πέτρος Γαλλικῆς, Κ. Οἰκονομίδης. 1886—87. Γεώργιος Τακαντζῆς, Πέτρος Λεοντόπουλος, Πασχάλης Λογιωτατιάδης, Κ. Παπαῖωαννόπουλος, Α. Σταυρίδης, Περικλῆς Βλαχόπουλος Τουρκικῆς. 1887—88. Α. Οἰκονομίδης, Β. Ἀθανασιάδης, Γ. Ἀποστολίδης, Γ.

Τακαντζάς, Α. Σταυρίδης, Κ. Παπαϊωαννόπουλος, Περ. Βλαχόπουλος, Πολυκρήτη Κοντοφρούου νηπιαγωγός. 1888—89. Γ. Τακαντζάς, Ν. Τσιρώνης. Α. Θεόδωριδης, Κ. Γαπαϊωαννόπουλος, Θεόφιλος Καβάσιλας, Περ. Βλαχόπουλος, Βασιλική Χρήστου νηπιαγωγός, Ίωάννης Ἐποστολίδης, Χρυσή Γεωργίου νηπιαγωγός, Γεώργιος Δασκαλόπουλος, 1889—90. Δημήτριος Ἀγάθος, Ν. Τσιρώνης, Γ. Δαμβάλκιδης, Κ. Παπαϊωαννόπουλος, Ίωάννης Ἐποστολίδης, Εὐτέρπη Δραγκίδου, Θεόφιλος Καβάσιλας, Γεώργιος Δασκαλόπουλος. 1890—91. Θεόφιλος Καβάσιλας, Γεώργιος Δασκαλόπουλος, Κ. Παπαϊωαννόπουλος ἀντικατασταθῆς διὰ τοῦ Δημητρ. Ἀγαθοῦ, Ίωάννης Ἐποστολίδης, Εὐτέρπη Δραγκίδου, Βασιλική Χρήστου, Χρυσή Γεωργίου, Ἐλένη Δημητρίου βοηθός, Α. Ναούμ, Ἀσπασία Σταματιάδου. 1891—92. Ν. Τσιρώνης, Θεόφιλος Καβάσιλας, Δημήτριος Πολυχρονιάδης, Θεόδωρος Βογιατζῆς βοηθός, Β. Βασιλείου βοηθός, Βασιλ. Χρήστου νηπιαγωγός, Ἐλένη Ἀντώνογλου παρθεναγωγός, Αἰκατερίνη Κωνσταντίνου νηπιαγωγός, Ἐλένη Δημητρίου νηπιαγωγός βοηθός, Ἀσπασία Σταματιάδου νηπιαγωγός, Ἀναστάσιος Ναούμ. 1892—93. Γ. Δασκαλόπουλος, Ἀριστ. Παπαγιαννόπουλος, Γ. Βαφειάδης, Ν. Κινίδης, Α. Παπαδόπουλος, Βαγγέλης βοηθός, Ἐλένη Δημητρίου, Αἰκατερίνη Γεωργίου. 1893—94 Ἐλένη Ἀντώνογλου, Χρυσή Γεωργίου νηπιαγωγός, Δ. Πολυχρονιάδης, Ν. Τσιρώνης, Ι. Ἐποστολίδης, Θ. Καβάσιλας, Κυριακή Καραντώνογλου νηπιαγωγός, Θεόδωρος Βογιατζῆς βοηθός. 1894—95. Δ. Καβάσιλας, Ἀριστοτέλης Παπαγιαννόπουλος, Α. Παπαδόπουλος, Ν. Κινίδης, Ν. Μαργαρίτης, Γ. Δασκαλόπουλος, Γ. Βαφειάδης, Ἐλένη Ἀντώνογλου, Αἰκατερίνη Γεωργίου, Ἐλένη Δημητρίου, Χρυσή Γεωργίου, Κυρ. Καραντώνογλου. 1895—96. Θεόφιλος Καβάσιλας, Γεώργιος Δασκαλόπουλος, Ἀριστοτέλης Παπαγιαννόπουλος, Γ. Βαφειάδης, Ν. Κινίδης, Α. Παπαδόπουλος, Αἰκατ. Γεωργίου, Ἐλένη Ἀντώνογλου, Χρυσή Γεωργίου, Κυριακή Καραντώνογλου, Βικτωρία Δημητρίου, Μιχαήλ Παρασχίδης. 1896—97. Ἀριστοτέλης Παπαγιαννόπουλος, Γεώργ. Βαφειάδης, Α. Παπαδόπουλος, Π. Βλαχόπουλος, Σοφ. Γραμμενίδου, Χρυσή Γεωργίου, Γεώρ. Τακαντζάς, Ἀγαπία Ἰωαννίδου παρθεναγωγός, Βικτωρία Δημητρίου νηπιαγωγός.

Ἐφοροδημογέροντες τῆς περιόδου.—1878. Χ' Νικόλαος Βογιατζόγλου, Βασίλ. Ἀγλιαννάκης, Χ' Χρήστος Ἀδαμίδης, Δημήτρ. Σταύρου, Γεώργιος Χ' Βλασιδης, Δημήτριος Ἐποστόλου, Ε. Μιχαήλ, Δημήτρ. Ζάχογλου, Ν. Παπασουμένων. 1879. Νικόλαος Δημητρίου Μόσχος Χ' Βενέτης, Δημήτρ. Σταύρου, Δημ. Ζάχογλου, Δράγκνης. 1880. Παν. Ἐμμανουήλ, Εὐσ. Καβάσιλας, Βασίλ. Ἀγλιαννάκης,

Παντελής Χαραλάμπους, Κ. Τσαβδάρας, Γεώργιος Ίωάννου, 1881. Ευστάθιος Καβάσιλας, Γεώργ. Βλάχογλου, Κ. Τσαβδάρας, Β. Άλγιαννάκης, Σ. Ψαλιτόπουλος, Χ΄ Δημήτρης Δουλιγκέρης, Δημ. Ζάχογλου, Π. Έμμανουήλ, Ε. Ψαλιτόπουλος, Ν. Παπασυμεών, Χ΄ Δημήτρης Χατζηστεργίου, Βαγγέλης Δημητρίου, Θανάσης Νικολάου, Πασχάλης Ίωάννου, Χατζημιχαήλ Χατζηστεργίου, 1882. Ίδιοι, 1883. Όμοίως, 1884. Β. Άλγιαννάκης, Δημ. Ζάχογλου, Παντελής Χαραλάμπους, Μόσχος Χ΄ Βενέτης, Ν. Παπασυμεών, Εύστ. Καβάσιλας, Δημήτρ. Σταύρου, Χ΄ Δημήτρης Δουλιγκέρης, Ά. Γκαρίλλης, Χρηστάκης Χ΄ Άποστόλου, Χριστόδ. Παρασχιδης, Χρ. ΧατζηΊωάννου, Β. Χ΄ Πούλιαγλου, Ντιάκος Παπαδόπουλος, 1885. Ε. Καβάσιλας, Β. Άλγιαννάκης, Χατζηχρήστος Χ΄ Ίωάννου, Γεώρ. Χατζηβλασίδης, Β. Ζαννής, Χρ. Παρασχιδης, Π. Έμμανουήλ τομίας, 1885. Ίδιοι, 1887. Όμοίως, 1888. Ντιάκος Παπαδόπουλος, Γεώργιος Χ΄ Βλασίδης, Εύστ. Καβάσιλας, Β. Άλγιαννάκης, Π. Σωτηρίου, Σ. Ψαλιτόπουλος, Β. Ζαννής, Εύάγγελος Τεκτονίδης, 1889. Εύστ. Καβάσιλας, Παν. Έμμανουήλ, Γεώρ. Χαζιρβασάνης, Χ΄ Στομ. Ψαλιτόπουλος, Δ. Γιουρτσόγλου, Χ΄ Χρήστος Χ΄ Στεργίου, Κ. Τσαβδάρας, Β. Χατζηγεωργίου, Ε. Τεκτονίδης, 1890, 91, 92, 93 και 94. Ίδιοι, προστεθέντος τοῦ Δ. Ψαλιτοπούλου, 1895. Ευστάθιος Καβάσιλας, Ε. Ψαλιτόπουλος, Μόσχος Χ΄ Πεντιίδης, Παντ. Χαραλάμπους, Ν. Γεωργιάδης, Ν. Πολιτακίδης, 1896. Π. Παπαδόπουλος, Δ. Δούλιαγλους, Άριστ. Δελόγκας, Γρηγόρ. Δημητρίου, Παρ. Χ΄ Τσάγκος, Γ. Χατζηγεωργίου, Σταύρος Γιουβάντσου, Κώστας Μαλέος, Στ. Μερικόγλου, Γρηγόριος Δήμου, 1897. Β. Άλγιαννάκης, Δ. Ψαλιτόπουλος, Κ. Τσαβδάρας, Σ. Μερικόγλου, Δ. Γιουρτσόγλου, Γ. Χαζιρβασάνης.

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΝ

Περίοδος τετάρτη 1897—1908.

Μετά τὸν ἀτυχή Ἑλληνοτουρκικὸν πόλεμον τοῦ 1897, παρὰ τὴν οἰκονομικὴν καχεξίαν τῆς Κοινότητος, τὴν δημιουργηθεῖσαν ἐκ λόγων, οὓς ἔχομεν ἀναπτύξει ἐκτενῶς, ἡ ἐκπαίδευσις ἤρχισεν ἀνορθομένη, ὅσον οὐδέποτε ἄλλοτε, ἀπὸ τῆς ὑποδουλώσεως τοῦ Διδ/χου καὶ τῶν περιχώρων. Ὡς ἀπὸ Θεοῦ μηχανῆ ἔδωσεν ὦθησιν καὶ ἀγάπην πρὸς τὰ γράμματα καὶ ἤρχισε πλέον ὁ λαὸς σοβαρῶς σκεπτόμενος διὰ τὴν μόρφωσιν τῶν τέκνων του. Τὴν ἐποχὴν ταύτην ἐγένετο τακτικωτέρα συμπλήρωσις τοῦ διδακτικοῦ προσωπικοῦ τῆς Ἀστικῆς

Σχολής, εύρυθμοτέρα λειτουργία αὐτῆς καὶ πληρεστέρα κατάρτισις τοῦ προγράμματος τῆς διδασκομένης ὕλης. Ἐγινε μίᾳ ἀπροσδόκητος ἀφύπνισις τοῦ κοινοῦ, ὡς καὶ προσήλωσις ὄχι μόνον πρὸς τὰ γράμματα ἀλλὰ καὶ πρὸς τὰ ἔθνικα ἰδανικά καὶ ἰδεώδη. Ἄντι δὲ ἀποθαρρύνσεως ἐκ τῆς ἐκβάσεως τοῦ ἀβασανιστώως ἐκ τοῦ προχείρου κηρυχθέντος Ἑλληνοτουρκικοῦ πολέμου, ἐχασλυβδῶθη περισσότερον ἡ αὐτοπεποιθῆσις καὶ ἡ πρὸς τὴν ἐλευθερίαν δίψα. Κατάδηλος διαφορὰ τῆς προπολεμικῆς περιόδου μὲ τὴν μεταπολεμικὴν ὑπῆρξε τὸ γεγονός ὅτι πολλοὶ νέοι, σπουδάσαντες εἰς τὰ ἀκμάζοντα τότε Ζαρίφεια Διδασκαλεῖα καὶ τὸ Γυμνάσιον Ἀδριανουπόλεως ὑπὸ γυμνασιάρχου ἰκανοῦς, οἳ ὑπῆρξαν ὁ εἰμνηστος Σάρρος καὶ Τζουμετίκος, κατέστησαν οἱ πυρῆιες τῆς Θράκης γενικῶς καὶ εἰδικῶς τοῦ δυσμοίρου αὐτοῦ τόπου, διὰ τὴν πνευματικὴν ἀναπηρίαν του. Οὗτοι ὑπῆρξαν νέοι ἱεραπόστολοι καὶ ἡ ζῶμη τῆς μετέπειτα γενεᾶς καὶ τὰ βάρη ἐφ' ὧν ὤκοδομήθη ἡ κοινωνία Διδ/χου καὶ ἐπαρχίας. Κατὰ τὴν περίοδον ταύτην βλέπομεν ὀρθούμενον καὶ πάλιν τὸν τότε μοναδικὸν ὑπάρχοντα ἱατρὸν Εὐστάθιον Κοβάσιλαν καὶ λαμβάνοντα τὴν ἡγεσίαν τῆς Κοινότητος καὶ πρωτοβουλίαν δράσεως εἰς ὄλους τοὺς τομεῖς αὐτῆς. Τὸν Παναγιώτην Ἐρμανουήλ ἢ Ζεγκίνην, μεγαλέμπορον καὶ φλογερὸν πατριώτην, τὸν υἱὸν αὐτοῦ Ἐρμανουήλ Ζεγκίνην, ἔμπορον, εὐπαιδευτον καὶ μὲ κοινωνικὸν κῆρος, νὰ ἀναλαμβάνουν καθήκοντα ἐφόρου καὶ νὰ ἀποβαίνουν στοιχεῖα προόδου. Τὸν ἄλλοτε ποτε διευθυντὴν τῆς Ἀστικῆς Σχολῆς καὶ νῦν ἱατρὸν Ἀριστοτέλην Παπαγιαννόπουλον νὰ γίνηται ὁ κυριώτερος παράγων τῆς πνευματικῆς ἀνυψώσεως τοῦ τόπου. Οὗτος ὑπῆρξεν υἱὸς τοῦ ἐπὶ 60 καὶ πλέον ἔτη ἐργασθέντος διδασκάλου Κ. Παπαγιαννοπούλου. Διευθυντῆς, ὡς εἶδομεν, τῆς Ἀστικῆς Σχολῆς ἐπὶ ἀρκετὰ ἔτη καὶ μὲ ἀπόδοσιν ἐργασίας λαμπράν. Ἄξιός διδάσκαλος καὶ φλογερὸς πατριώτης μέχρις αὐτοθυσίας. Πολλάκις ὑπέπεσεν εἰς τὴν δυσμένειαν τῶν Τουρκικῶν Ἀρχῶν, διότι ἐξεδήλου ἀπροκαλυπτῶς τὰ πατριωτικὰ του αἰσθήματα, πάσαι δὲ αἱ ἐνέργειά του ἦσαν ἐναύσματα πατριωτικῆς ἐξάρσεως τῶν κατοίκων. Κατήντησεν ὁ στόχος τῆς Τουρκικῆς Ἀστυνομίας καὶ παρηκολουθεῖτο νυχθημερόν. Ἀποτέλεσμα τοῦ ἀκράτου πατριωτισμοῦ του ὑπῆρξε καὶ ἡ ἐπὶ ἔν καὶ ἡμῖσι ἔτος φυλάκισις του δι' ἀσήματον αἰτιολογίαν, κυρίως ὁμως, διότι εἰς θεατρικὴν παράστασιν, δοθείσαν εἰς τὸ Παρθεναγωγεῖον, ὑπεδύθη τὸν Ἀθανάσιον Διάκον καὶ ἠλέκτρισε τοὺς κατοίκους ἐκσπάσαντας εἰς παραληρήματα ἔθνικης ἐξάρσεως. Θὰ ὕψιστατο περισσότερα καὶ ἴσως ἡ ζωὴ του νὰ ἐτίθετο ἐν κινδύνῳ ἂν δὲν ἐπενέβαινεν ὁ πενθερός του Τηλέμαχος Χεκίμογλου ἐπηρεάσας τὰς Τουρκικὰς Ἀρχάς. Ἀπέθανεν ἐν

άκμῃ τῆς ἡλικίας του μὲ ἀδιάπτωτον ἐθνικὸν ἐνθουσιασμόν μέχρι τέλους τῆς ζωῆς του. Διακρίνομεν πάντας ἀμιλλωμένους νὰ καταλάβουν θέσιν τινὰ τοῦ τομέως τῆς ἀνορθώσεως τοῦ τόπου, ἐνῶ ἄλλοτε ἀπέφευγον ἐλαυνόμενοι ἐκ φοβίας καὶ κρυψινοίας, ἐμφυτευθεῖσας ὑπὸ τῆς πολυχρονίου δουλείας. Ὅλοι ἀπὸ τοῦ μεγαλεμπορίου μέχρι τοῦ τελευταίου ἐργάτου, ἐφλέγοντο ὑπὸ πατριωτισμοῦ καὶ ἔδρα ἕκαστος ἐν τῷ μέτρῳ τῆς δυνάμεώς του καὶ ὅπου ἐτάσσετο, διὰ τὴν πρὸς τὰ πρόσω ὄθησιν τοῦ τόπου αὐτοῦ πνευματικῶς καὶ ἐθνικῶς, συναγωνιζομένου ὄχι μόνον ἄλλας πόλεις, ὁμόρους καὶ μὴ, ἀλλὰ καὶ ὑπερβάλλοντος αὐτάς. Χαρακτηριστικὸν τῆς τοιαύτης ἀποτόμου μεταρρώσεως τοῦ λαοῦ τούτου εἶναι τὸ γεγονός ὅτι μαθηταὶ μεταβαίνοντες εἰς Ἀδριανούπολιν πρὸς εἰσαγωγὴν τῶν εἰς τὸ Γυμνάσιον ἠρωτῶντο περὶ τῆς προελεύσεώς των, ὅτε δὲ διεπιστῶνεται ὅτι ἦσαν Διδυμοτεχίται ἤθελον καὶ ἀνεξετάστως νὰ εἰσαγάγουν αὐτοὺς καθ' ὅτι εἶχον τὰ ἐκπαιδευτήρια τῆς πόλεως φήμην καλὴν καὶ οἱ ἐξετασται τοῦ Γυμνασίου πεποιθησιν περὶ τῆς συντελουμένης καλῆς ἐργασίας ἐν Διδ/χῳ. Ἡ περίοδος ἀπὸ τοῦ πολέμου 1897 μέχρι τῆς ἀνακηρύξεως τοῦ Συντάγματος 1908 ὑπῆρξε, τῷ ὄντι, ἐποχὴ δημιουργίας πνευματικῆς, ἀφυπνίσεως φυλετικῆς, προόδου ἐθνικῆς, διότι κατενόησε κάθε γονεὺς τὴν τε καταγωγὴν του, τὴν Ἑλληνικὴν, καὶ τὴν ὑποχρέωσιν του νὰ μορφώσῃ τὰ τέκνα του, καθ' ὅσον ἡ ἀπολύτρωσίς του ἐξῆρτατο τὸ πλεῖστον, ἀπὸ τὴν πνευματικὴν ἀνάπτυξιν. Τὸ χαμηλὸν φρόνημα τῶν κατοίκων ἀνεπετρώθη. Ὅμιλται πατριωτικαί, ὑπὸ τύπον οἰκογενειακῶν συγκεντρώσεων, πολλάκις δὲ καὶ ἐν ἀνοικτῷ χώρῳ, ἀπροκαλύπτως, διήνοιγον τοὺς ὀφθαλμοὺς τῶν κατοίκων καὶ ἔβλεπον ἐθνικῶς. Ἡ εὐεργετικὴ ἐπίδρασις τῶν δημιουργηθέντων πυρρήνων ὑπῆρξε ταχεῖα, διότι ὅμοιοι σχηματισθέντες καὶ καταλλήλως καθοδηγούμενοι ἔφθανον μέχρι τοῦ ἀπωτάτου χωρίου πρὸς ἐθνικὴν διαπαιδαγώγησιν τῶν κατοίκων. Καὶ ἐνῶ ἄλλοτε ἐρωτῶμενοι οἱ χωρικοὶ περὶ τῆς Ἑθνικότητός των ἀπήντων στερεοτύπως μὲ τὴν χαρακτηρισίζουσαν τότε αὐτοὺς φωνηεντοφαγίαν ὅτι εἶναι «Χ... σιανοί!», τώρα μὲ ὑπερηφάνειαν ἀπαντοῦν ὅτι εἶναι Ἑλληνας. Ἡ ἐκπαιδεύσις ἔλαβεν διάφορον χροιάν, ἄλλον παλμόν, παλμὸν ἐθνικόν. Ἀπ' ἄκρου εἰς ἄκρον ἠκούετο τὸ ἐθνικὸν ἐμβατήριον «ὦ γενναῖο Ἑλληνας φίλοι Πατρίδος κ.τ.λ.», κατὰ δὲ τὰ συμπόσια καὶ δημοσίας πανηγύρεις καὶ διασκεδάσεις τὸ ἐναρκτήριον τῆς εὐθυμίας ἦτο ὁ παιάν τοῦ Ρήγα, «ὡς πότε παληκάρια θὰ ζῶμεν στὰ στενά» καὶ τὸ «μαὐρ' εἶν' ἡ νύχτα στὰ βουνά», «ὦ λιγερὸν καὶ κοπτερὸν σπαθί μου» κ.τ.λ., πολλάκις δὲ εἰς ἐπήκοον καὶ αὐτῶν τῶν Τουρκικῶν Ἀρχῶν. Ἐτυχον εἰς τοιαύτας συγκεντρώσεις καὶ ἐγὼ προσωπικῶς καὶ συνησθάνο-

μην τόν κίνδυνον τῶν συνεπειῶν ἐκ τοιούτων ἐκδηλώσεων, παραδόξως ὅμως ἔβλεπον τοὺς Τούρκους πολίτας καὶ τὰς Τουρκικὰς Ἀρχὰς νὰ μὴ δίδουν σημασίαν, ὡς νὰ ἦσαν ὑπνωτισμένοι, προφανῶς δαιοθανόμενοι ὅτι ὠλίσθησε τὸ ἔδαφος ὑπὸ τοὺς πόδας τῆς Αὐτοκρατορίας των διὰ τὰ μέρη αὐτά. Τολμηρὸν ἐπίσης ἦτο τὸ γεγονός, ὅτι τὴν ἐποχὴν ἐκείνην τῶν Κρητικῶν ἐπαναστάσεων περὶ προσαρτήσεως τῆς Κρήτης εἰς τὴν Ἑλλάδα, καὶ διὰ τοῦτο οἱ Τούρκοι ἐλύσων, αἱ ὁδοὶ τῆς πόλεως Διδύχου, ἀλλὰ καὶ ὄλων τῶν χωρίων, ἐδονοῦντο ἀπὸ τὸ ἔσσημα «Στῆς Κρήτης τὰ ὄρη ἀκούει» Ἰσορᾶ φωνῆ ἐλευθέρᾳ καὶ ψάλλει τρυφερὰ κ.τ.λ.». Παντοῦ φρενίτις ἐπιθυσιασμοῦ, Παντοῦ ὄργασμός ἐθνικῆς ἐξάρσεως. Τόσον ἀνεπετέρωθη τὸ Ἑλληνικὸν στοιχεῖον, ὥστε, πολλάκις, ὄργανα Κυβερνητικὰ δυσανασχέτου, διότι μᾶλλον οἱ Ἕλληνες ἦσαν οὐσιαστικοὶ κυρίαρχοι καὶ ἐκυβέρνων, παρὰ αὐτά. Τὸ ὑπνωτικὸν Διδύχον ἀφηπνίσθη πνευματικῶς καὶ ἐθνικῶς. Ἐκδηλοῦται διὰ τὴν πρὸς τὰ γράμματα προσήλωσίν του καὶ διὰ τῶν ἐθνικῶν ἑορτῶν, καθ' ἃς ἐψάλλοντο κλέφτικα τραγούδια παρουσίᾳ τῶν Ἀρχῶν. Αἱ συγκεντρώσεις οὐδόλως διέφερον τῶν τοῦ ἐλευθέρου Κράτους καὶ ὁ φιλελευθερισμὸς των ἔφθανε πολλάκις μέχρι καὶ βιοπραγιῶν κατὰ Κρατικῶν ὀργάνων καὶ τῆς ἐξουσίας. Ἐνόμιζε κανεὶς ὅτι μυστηριώδης δύναμις μετρησίωνε τοὺς Ἕλληνας τῆς πόλεως ταύτης καὶ ἤρχισαν πράγματι ἀνυψούμενοι εἰς ἐπίπεδα ὑψηλότερα, πνευματικά, ἠθικά, πατριωτικά καὶ θρησκευτικά. Τότε ἀρχίζει κίνησις καὶ ὄργασμός πρωτοφανῆς πρὸς προπαρασκευὴν δι' ἀπολύτρωσιν. Τότε ἡ νεολαία φλέγεται ἀπὸ πατριωτικὰ συναισθήματα. Τότε ἀντηχοῦν πατριωτικὰ ᾄσματα ὑπὸ τῆς μαθητικῆς νεολαίας, ἐχούσης στημέναν μικρὰς Ἑλληνικὰς σημαίας ἐπὶ τοῦ φραυρίου, φλογερά, ἐπαναστατικά. Τότε εἰσάγονται παντοῦ ὄπλα, Ἑλληνικὰ γκρᾶ, διὰ τὰ ὁποῖα μαρτυροῦν ὁμογενεῖς ἀνακαλυφθέντες ὅτι κατεῖχον τοιαῦτα, ἀλλὰ τὰ βασιανιστήριά των, ἦσαν, κατὰ τὸν ἄνθρωπον, ἀνώδυνα. Εὐχαριστικῶς ὑφίσταντο ταῦτα, διότι εἶχον τὴν συναίσθησιν καὶ τὴν ἐθνικὴν ὑπερηφάνειαν, ὅτι ἐξυπνέτουσαν τὴν Ἑλλάδα. Θάρρος καὶ πεποίθησις παντοῦ κυριαρχεῖ. Πάντες ἀψηφοῦν τοὺς κινδύνους. Παντοῦ κίνησις, καὶ κυριολεκτικῶς μετομόρφωσις τοῦ ἄλλοτε φοφοδεοῦς, δουλοπρεποῦς καὶ κρυψίνουοος τούτου λαοῦ. Τὴν τοιαύτην μεταβολὴν ἀποδίδομεν εἰς τὰ ἑξῆς αἰτία :

1) Φαίνεται ὅτι τὸ Κέντρον ἔστρεψε τὴν προσοχὴν του πρὸς τὰς ἀλυτρώτους χώρας καὶ δὴ Μακεδονίαν καὶ Θράκην διότι ἤρχισεν ἡ Βουλγαρικὴ προπαγάνδα νὰ ἐργάζεται καὶ ἐξαπλοῦται ἐπικινδύνως. Ἐάν δὲν ἐπήρχετο ἡ μεταβολὴ αὐτῆ τοῦ λαοῦ καὶ ἡ ἀφύπνισις του, δὲν θὰ ἦτο τελεσφόρος ἡ ἀντίδρασις κατὰ τῶν Βουλγα-

ρων, κατ' ἐπανάληψιν εἰς τὸ παρελθὸν ἀλλὰ καὶ τὴν ἀποπειραθέντων νὰ ἀγκιστρωθοῦν εἰς τὴν πόλιν ταύτην καὶ τὰ περιχώρα, διὰ νὰ τὴν κατοστήσουν ὀρηκτῆριον τῶν σκοτίων σκοπῶν των. Προσάκις δὲν ἀπέστειλαν οὗτοι ἱερεῖς καὶ διδασκάλους ἐκ τῶν ἀρίστων καὶ αὐτοὶ προσερχόμενοι καὶ ἐγκαθιστάμενοι ἐδῶ προσεπάθουν μὲ ὑποσχέσεις ἀπαιηλᾶς, νὰ παροτρύνουν ἀφελεῖς κατοίκους διὰ νὰ στείλουν τὰ τέκνα των εἰς τὸ σχολεῖον των, παρέχοντες ρουχισμόν, ὑπόδησιν, βιβλία, γραφικὴν ὕλην κ.τ.λ. δαπάνη τοῦ Κομιτάτου των ! Καὶ οἱ κάτοικοι αὐτοὶ οἱ ἐπὶ ἐλάχιστον χρόνον καλῶς διαπαιδαγωγηθέντες ἀπήντων : «Τοῦ Βουλγαρισμοῦ ἡ ψώρα μᾶς τοὺς Θράκες δὲν μολύνει». Οὕτως ὁ χρυσὸς τῆς προπαγάνδας των δὲν ἴσχυσε νὰ σχηματίσουν πυρῆνας. Ἡ ὑποτυπώδης σχολὴ των οὐδ' ἔτος κατῴρθωσε νὰ λειτουργήσῃ οὔτε ἡ ἐκκλησία των, διότι ἡ ἀντίδρασις τοῦ Ἑλληνικοῦ στοιχείου ἐξεπήγαγεν αὐθόρμητος. Πᾶσα προσπάθειά των ἀπέβαινε θνησιγενὴς καὶ ματαιία. Σκότος καὶ ἔρεβος ἐβασίλευεν εἰς τὸ σχολεῖον καὶ τὴν ἐκκλησίαν των, ὅπου εἶχον καὶ τὴν κατοικίαν των οἱ ἱερεῖς καὶ διδάσκαλοι διὰ τὸν φόβον τῶν Ῥωμαίων. Τὰ κτίρια ταῦτα ἔμειναν ἐπὶ ἔτη ἀκατοίκητα, ὡς ἀφωρισμένα, καὶ κανεὶς δὲν ἤθελε νὰ κατοικήσῃ ἀργότερον, ὅτε ἐγκατελείφθησαν, φοβούμενοι μὴ βεβηλώσωσι τὴν ἐθνικὴν των ὑπόστασιν. Οἱ ἄλλοτε ποτε παρασυρθέντες 4—5 κάτοικοι, ἤδη, ἐπανέρχονται εἰς τοὺς κόλπους τῆς ὀρθοδοξίας καὶ ἀποβαίνουν κολύτεροι τῶν μὴ ἐξωμοτησάντων, συνεισφέροντες περισσότερα καὶ ἀμιλλόμενοι νὰ ἀναλάβουν δυσκολώτερον τομῆα ἐθνικῆς δράσεως. Σημεῖα καὶ δείγματα ἀφευδῆ τῆς ἀντιδράσεως ταύτης ὑπάρχουν ἀποτυπωμένα ἀκόμη εἰς τοὺς τοίχους καὶ τὰ παράθυρα τοῦ οἴκτου, ὑπερσκοπίμως καὶ ἐξ ὑπολογισμῶν ἐχρησιμοποιήθη ὡς ἐκκλησία καὶ σχολεῖον ἔναντι τοῦ Ἑλληνικοῦ Νηπιαγωγείου. 2) Ἡ ἐπικοινωνία τῶν μελῶν τῶν διοικούντων τὴν πόλιν μὲ ἄλλα Κέντρα μεγαλύτερα καὶ μᾶλλον ἀνεπτυγμένα. Μέχρι τοῦδε, ὁ περιορισμὸς τῶν κατοίκων ἔφθανεν εἰς σημεῖον, ὥστε καὶ αὐτὴν τὴν τόσον πλησίον τοῦ Διδ/χου πόλιν Ἀδριανούπολιν νὰ μὴ γνωρίζουν. Τὸ ἐμπόριον ἦτο περιωρισμένον καὶ διενηργεῖτο μὲ μέσα ἀρχέγονα καὶ πάντα μεσολαβήσει τρίτων. Δὲν ἦτο εὐκόλον διὰ τὸν Διδυμοτειχίτην νὰ ταξιδεύσῃ εἰς πόλεις χωρὶς νὰ ἔχη συνεπίαιας καὶ κινδύνους ληστεύσεως ἢ ἄλλης τινος καταδυναστεύσεως, διότι, ὅπως ἐλέχθη, ὁ πληθυσμὸς τῆς πόλεως εὐρίσκετο ἐν μέσῳ παντοίων στοιχείων, ἅτινα ἀνέκοπτον τὴν πρὸς τὰ πρόσω ἐξέλιξιν τῆς πόλεως. Τώρα, μὲ τὴν μεταβολὴν ἢ ὁποῖα ἐπῆλθε καὶ τὴν ἀφύπνισιν τοῦ λαοῦ, οἱ Διδυμοτειχίται διηύρουν τὸ ἐμπόριόν των καὶ οἱ Κωνσταντινούπολις ἤρχισε νὰ γίνηται γειτονία ταξιδευόντων ἡμετέρων

ἐμπόρων καὶ μὴ. 3) Ἡ ἀνατίμησις τοῦ εὐγενεοῦς προϊόντος τοῦ τόπου, τῆς μετάξεως δηλ., ὑπῆρξε μέσον ἀνυψώσεως τοῦ τόπου εἰς ἐπίπεδα ὑψηλότερα. Κατέστη τὸ προϊόν τοῦτο τῶν κουκουλιῶν, ὁ πρῶτος οἰκονομικὸς παράγων τοῦ τόπου, διότι ἐπὶ 5 χιλιογράμμων τοιούτων, ἐλάμβανεν ὁ παραγωγὸς μίαν χρυσοῦν λίραν Τουρκίας ἔχουσαν ἀγοραστικὴν ἀξίαν ἀσυγκρίτως μεγαλυτέραν τῆς σημερινῆς καὶ ὁ ἐκτρέφων δύο κυττάρια, κατώτατον ὄριον ἐκτροφῆς, μεταξοσκωλήκων, ἐλάμβανε 120 τὸ ὀλιγώτερον μετζίτια ἧτοι 24 λίρας Τουρκίας, ποσὸν μὴ δυνάμενον νὰ δαπανηθῆ ἀπὸ οἰκογένειαν λελογισμένως βιοῦσαν. Διὰ τοῦτο πλούσιοι καὶ πτωχοί, ἀγράμματοι καὶ μορφωμένοι, πάντες διετήρουν κουκούλια τὴν ἐποχὴν ἐκείνην καὶ οὐδεὶς ἔμεινε μακρὰν τῆς ἀσχολίας ταύτης, ἀπαιτούσης ὀλίγον κόπον ἀρχικῶς καὶ μεγάλον εἰς τὸ τέλος, συνολικῶς 40 ἡμερῶν. Ἐπειδὴ ἐκ τῆς ἀσχολίας ταύτης ἐλάμβανον ἀρκετὰ, εἶχον δὲ καὶ συνεπικούρους καὶ ἄλλας ἐργασίας, ἐπεδίδοντο εἰς τὴν μόρφωσιν τῶν τέκνων των, ἐνῶ μέχρι πρό τινος, ὁ υἱὸς ἔχων ἡλικίαν 12 ἐτῶν ἔπρεπε νὰ δουλωθῆ ἀντὶ εὐτελοῦς πασοῦ εἰς πλουσίους διὰ νὰ ἐθισθῆ εἰς ἐργασίαν καὶ ἐμπόριον ὡς νὰ ἦτο παιδοτριβεῖτο τὸ κατὰστημα τοῦ κυρίου, εἰς ὃν ὑπηρετεῖ. Μέρος τῶν ἐσόδων των τούτων εὐχαρίστως διέθετον διὰ πατριωτικὰς ὑποθέσεις καὶ ἀγαθοεργοὺς σκοποὺς. Νῦν ἐξέλιπε πᾶσα ἐλπίς βελτιώσεως τῆς τιμῆς τοῦ εἴδους τούτου, ἀντικατασταθέντος διὰ φυτικῆς μετάξεως, δι' ὃ καὶ ἡ πόλις καὶ περιφέρεια, μὴ ἔχουσα ἄλλας πλουτοπαραγωγικὰς πηγὰς, καθ' ἡμέραν φθίνει. 4) Ἡ δημιουργία ἐν τῇ πόλει πολλῶν προσώπων μορφωμένων, ἰδίως διδασκάλων καὶ διδασκαλισσῶν, ἐκλειψάσης ἐκείνης τῆς λειψανδρίας, παραδόξου καὶ πρωτοφανοῦς ἄμα, σπάνιος διδακτικὸς προσωπικῶς. Ἄς ἀρχίσωμεν τώρα, μὲ τὴν σειρὰν χρονολογικῶς, τὴν ἐξέλιξιν τῆς ἐκπαιδεύσεως, ἀπὸ τοῦ πρώτου ἔτους τῆς περιόδου ταύτης, ἧτοι ἀπὸ τοῦ 1898 καὶ ἐντεῦθεν. Κατὰ τὸ σχολικὸν ἔτος 1898—99 διορίζονται διδάσκαλοι ἐκ τῶν ἐνόντων, διότι καθὼς γνωρίζομεν τὰ οἰκονομικὰ ἦσαν ἄθλια καὶ αὐτομάτως, διὰ μανείας, δὲν ἦτο δυνατόν νὰ ἐξυγιανθοῦν. Προσλαμβάνονται διδάσκαλοι οἱ Εὐστράτιος Πελετέκης, Γεώργιος Βαφειάδης, Ἀπόστολος Σαμακοβίτης, Ἰωάννης Ψαρρᾶς καὶ Περικλῆς Βλαχόπουλος Τουρκικῆς γλώσσης. Οἱ ἐλάχιστοι αὐτοὶ διδάσκαλοι συκρατοῦνται μετὰ κόπου, διότι ἡ Κοινότης εὐρίσκεται εἰς ἀδυναμίαν νὰ τοὺς πληρώσῃ. Οἱ δυστυχεῖς διδάσκαλοι ὀδηγοῦνται ἀπὸ τὸ συναίσθημα τῆς αὐτοσυντηρήσεως εἰς ἄλλα μέρη, πλὴν τῶν ἀνωτέρω τεσσάρων, πρὸς εὑρεσιν θέσεως ἐν ἄλλαις Κοινότησι, μᾶλλον εὐήμεροῦσαις. Ἀντιμετωπίζεται ἡ κατὰστασις μὲ δραματικὴν τῶ ὄντι προσπάθειαν τῆς Δημογεροντίας, διότι ἡ περίοδος αὐτὴ ἦτο μεταβατικὴ

καί εισηλθεν εἰς μίαν μεταπολεμικὴν περίοδον μὲ ὄλας τὰς ἀντιξοότητας. Παρ' ὄλα ταῦτα ἤρξατο ἤδη ἢ πρὸς τὰ πρόσω πορεία τῶν ἐκπαιδευτικῶν πραγμάτων τῆς πόλεως ἐκ τῶν ἐξῆς γεγονότων γινόμενη καταφανής. Τὴν 12ην Νοεμβρίου 1899, ἀναγνωρίζεται ἡ ἀνάγκη ἐξαγορᾶς οἰκίας τοῦ Γρηγορίου Δημητρίου διὰ Νηπιαγωγεῖον εἰς Ζιντζιρλή—μαχαλεσῆ καὶ πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον προσφέρονται οἱ Παναγιώτης Ἑμμανουὴλ ἢ Ζεγκίνης νὰ δώσουν λίρας Τουρκίας 3, Γεωργ. Χαζιβαρσάνης 2, Βασίλειος Χατζηγεωργίου 2, Γεώργιος Χαρίτου 1, οἱ δὲ κάτοικοι τοῦ Ζιντζιρλή καὶ Ἄρναουτ—μαχαλεσῆ ὑποχρεοῦνται νὰ πληρώσουν 5—6 λίρας πρὸς ἀποπληρωμὴν. Ἀποθανόντος τὸ ἔτος τοῦτο τοῦ ἀειμνήστου Μητροπολίτου Κωνσταντίνου Βαφειδοῦ, ἱεράρχου μὲ πυγμὴν παρὰ τῆ Τουρκικῆ Κυβερνήσει, ἐτοποθετήθη εἰς τὴν θέσιν αὐτοῦ ὁ ἀδελφός του Φιλάρετος Βαφειδης, ὅστις ἐγκατασταθεὶς ἐν τῇ Μητροπόλει κατόπιν μεγαλειώδους ὑποδοχῆς καὶ δοξολογίας ἐν τῷ ναῷ τοῦ Ἁγίου Ἀθανασίου, ὠμίλησε λίαν συγκεκινημένος, ἀναφέρας καὶ τὸ ὄνομα τοῦ ἐκλιπόντος ἀδελφοῦ του. Πολλὰ ὑπεσχέθη ἐν τῇ ὁμιλίᾳ του διὰ τὴν ἀνύψωσιν τῆς παιδείας ὁ νέος ἱεράρχης, ὁ ἄλλοτε Μητροπολίτης Καστορίας, μὲ μὀρφωσιν τεραστίαν καὶ μὲ ἡλικίαν πλήρη δράσεως, πολλὰ τὰ καλὰ ἡγγυάτο. Τὰ οἰκονομικὸν ὁμως πρόβλημα ἦτο ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον ἀπησχόλει τὸ Διδ/χον. Ἐν μιᾷ δραματικῇ συνεδριάσει τῆς 10 Δεκεμβρίου 1899 ὑπ' ἀριθ. Ζ', λαμβάνει τὸν λόγον ὁ Μητροπολίτης καὶ ἀναπτύσσει τὴν ἐκπαιδευτικὴν κατάστασιν τοῦ τόπου, ὡς τὴν εἶδε καὶ τὴν ἀντελήφθη, καλεῖ δὲ τὴν Δημογεροντίαν νὰ συνεργασθῆ στενωῶς μετ' αὐτοῦ πρὸς ἐξυγιάνωσιν τῶν οἰκονομικῶν, πρῶτον, τῆς Κοινότητος καὶ ἐπιδοθῆ εἶτα εἰς τὴν ἀναδιοργάνωσιν τῶν ἐκπαιδευτηρίων. Ἐν τῇ συνεδριάσει ταύτῃ λαμβάνεται ὀριστικὴ ἀπόφασις ἰδρύσεως κηροποιείου—κηροπωλείου, τὸ ὁποῖον πρῶτον ἐπενοήθη ὑπὸ τοῦ Μητροπολίτου Φιλοθέου καὶ νῦν τίθεται εἰς ἐνέργειαν. Τοῦτο ἀπέτελεσε σταθμὸν οἰκονομικῆς ἀνορθώσεως τῆς Κοινότητος καὶ ἐπὶ σειράν πολλῶν ἐτῶν ἔσωσε τὴν ἐκπαίδευσιν τοῦ Διδ/χου καὶ τὰ μᾶλλα συνέβαλεν, ὡς θὰ ἴδωμεν, εἰς τὴν ἀνέγερσιν τοῦ μεγαλοπρεποῦς Διδασκηρίου, τοῦ σήμερον ἀνήκοντος εἰς τὸ Α' Σχολεῖον Δ' χου. Ἄλλως, ἄνευ κηροποιείου, μέχρις οὔ ὀρθοποδήσῃ ὁ κόσμος οἰκονομικῶς, τὰ ὑπάρχοντα ἔσοδα θὰ ἦσαν ἀνεπαρκῆ πρὸς συντήρησιν σχολείων. Πρὸς χρηματοδότησιν τοῦ Ὁργανισμοῦ τούτου πωλεῖται τὸ κληροδότημα τοῦ Χατζηγκανέτσου, τὸ κληροδότημα τοῦ Ζουρνατζόγλου καὶ ὄλα τὰ χωράφια τῆς Κοινότητος μὴδὲν ἀποδίδοντα. Ὁ Μητροπολίτης χορηγεῖ 30 λίρας, ἐκ τῆς ἐπιχορηγήσεώς του, κατ' ἔτος ὡς κεφάλαιον τοῦ κηροπηγείου καὶ τὰς ὑπολοίπους ἀπεφασίσθη νὰ λάβῃ

ἐκ τοῦ ταμείου τῆς Κοινότητος, μέχρις οὐ ἀρχίσῃ ἀποδίδον. Οἱ Ἐφοροδημογέροντες εὐχαριστοῦν τὸν Μητροπολίτην καὶ ὑπόσχονται νὰ ἐνισχύσωσι πάσῃ θυσίᾳ καὶ δυνάμει τὴν προσπάθειαν ταύτην καὶ σύμπραξιν μετὰ τοῦ Μητροπολίτου. Ἐκλέγεται διμελὲς ἐπιτροπὴ ἐκ τῶν Παν. Ἐμμανουὴλ Ζευκίνη καὶ Γρηγορίου Δημητρίου πρὸς μετὰβασιν εἰς Ἀδριανούπολιν καὶ παρακολούθησιν τῆς ἐργασίας τοῦ ἐκεῖ κηροποιείου ἵνα ἐφαρμοσθῇ ὡς ὑπόδειγμα καὶ ἐνταῦθα. Ἀρχίζει ἡ ἐργασία μὲ τὴν ἐπάνοδον τῶν δύο ἄνωτέρω καὶ βελτιοῦται ἡ οἰκονομικὴ κατάστασις, καίτοι τινὲς ἀντέδρασαν πρὸς τοῦτο. Ὁ Ὀργανισμὸς οὗτος ἐλειτούργει ὡς ἑξῆς: Ἐγοράζετο κηρίον μελίσης ἢ παραφίνα ἐκ τοῦ ἐμπορίου καὶ παρεσκευάζοντο κηρία καὶ λαμπάδες ἐν τῷ νῦν ἐπιτροπικῷ τοῦ ναοῦ τοῦ Ἁγίου Ἀθανασίου. Τώρα τοῦτο χρησιμοποιεῖται ὡς κατοικίᾳ τοῦ νεωκόρου. Ἐπὶ παντός μεγέθους κηρίων ἐπεκολλᾶτο ἐτικέττα τοῦ Ὀργανισμοῦ, ὥστε ἡ διάκρισις ἀπὸ τὰ ἄλλα, τοῦ ἐμπορίου, κηρία ἦτο εὐκόλος. Ἐάν τις ἤθελε νὰ ἀνάψῃ κηρίον μὴ ἀγορασθὲν ἀπὸ τὸν Ὀργανισμὸν, εἶχον τὸ δικαίωμα οἱ ἐπίτροποι τῆς ἐκκλησίας νὰ σβύσωσιν καὶ νὰ ἀπορρίψωσιν τοῦτο ἔξω τῆς ἐκκλησίας. Ἐλαβον οὕτω χώραν ἐπεισῶν τινὰ μέχρι κατανοήσεως τῆς σκοπιμότητος τοῦ μέτρου καὶ τέλος ἐπεκράτησε καὶ ἠὺδοκίμησεν ὥστε νὰ καταστῇ πλουτοπαραγωγικὴ πηγὴ τῆς Κοινότητος. Ὁ Ὀργανισμὸς οὗτος πολὺ συνέβαλεν, ὡς θὰ ἴδωμεν, εἰς τὴν ἀνεγερσιν τοῦ νῦν ὑπάρχοντος μεγαλοπρεποῦς Διδρακτηρίου. Ἔτερα μέτρα οἰκονομικῆς ἀνορθώσεως προτείνει ὁ Μητροπολίτης Φιλᾶρετος κατὰ τὴν συνεδρίασιν ἡ': 1) Νὰ ἐξοφληθῶσιν τὰ ὁμόλογα, τὰ ὁποῖα οὔτε ἐξωφλήθησαν οὔτε εἰδὸν ποτε τὸ φῶς τῆς ἡμέρας. Φρονίμως δὲ ποιῶν ὁ ἀείμνηστος Μητροπολίτης δὲν ἐπανῆλθεν ἐπ' αὐτοῦ. 2) Νὰ ἐνεργηθῇ ἔρανος ἐπὶ τῆς παραγωγῆς τῶν κουκουλίων καὶ τὸ μέτρον τοῦτο ἀπεδείχθη ἄρκετὰ προσοδοφόρον, διότι ἡ ὑπερπαραγωγὴ τοῦ προϊόντος τούτου, παρὰ τὴν ὑψηλὴν τιμὴν του, ἐπέτρεπε τὴν ἀφειδῶς εἰσφορὰν ποσοτήτων σεβαστῶν, πλὴν τοῦτο ἐπὶ 3—4 ἔτη μόνον ἴσχυσε, διότι τὸ κηροποιεῖον ἤρχισε πλεον ἐξασφαλίζον τὰ οἰκονομικὰ τῆς Κοινότητος. Ἀπὸ τοῦδε ἀρχίζει νὰ ὀρθοποδῇ ἡ Κοινότης, νὰ ἐνισχύηται ἡ ἐκπαίδευσις οἰκονομικῶς, τὰ δὲ ἐκπαιδευτήρια ἤρχισαν λειτουργοῦντα κανονικῶς καὶ ἡ ἐπὶ τὰ βελτίω ἄνοδος διαρκῶς νὰ αὐξάνηται. Ἐπὶ τούτοις ὁ συνετὸς ἱεράρχης, ἵνα ἐνισχύσῃ ἔτι περισσότερο τὰ οἰκονομικὰ τῶν ἐκπαιδευτηρίων καὶ γενικῶς τῶν κοινῶν, προτείνει ἐν συνεδριάσει, ὅπως καθ' ἕκαστον ἔτος τὴν Κυριακὴν τῆς Ὀρθοδοξίας, ἀναγινώσκηται ἀπ' ἄμβωνος κατάλογος τῶν ὀνομάτων τῶν εὐεργετῶν, δωρητῶν καὶ συνδρομητῶν, ἵνα ὑποκαίηται ὁ ζήλος πρὸς τοιαύτας πράξεις τῶν κατοίκων. Πρώτην φορὰν

άνεγνώσθησαν τὰ ὀνόματα τοιούτων τὴν 27ην Φεβρουαρίου 1900, Κυριακὴν τῆς Ὁρθοδοξίας. Κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο διορίζεται διευθυντὴς τῆς Ἀστικῆς Σχολῆς ὁ Νικόλαος Πετιοῖδης ἢ Πετιοόγλους, ἐπὶ τῶν ἡμερῶν τοῦ ὁποῖου τὸ ἐκπαιδευτήριον ἀνήλθεν εἰς τὸ προσήκον ὕψος. Περὶ τῆς προσωπικότητος αὐτοῦ θὰ γράψωμεν προσεχῶς. Κατὰ τὴν συνεδρίασιν Μ' τοῦ 1901, καταρτίζεται ὁ προϋπολογισμὸς τῶν σχολικῶν ταμείων καὶ κατατάσσονται τὰ διάφορα κονδύλια εἰς δύο κατηγορίας, θετικὰ καὶ ἀμφίβολα. Θετικὰ ἦσαν τὰ τοῦ Γραφείου τῆς Μητροπόλεως καὶ ὁμολόγων καὶ τῆς ἐπιχορηγήσεως, ἧτις ἐπὶ 2 ἔτη δὲν εἰσεπράχθη ὑπὸ τῶν μουχτάρηδων. Ἀμφίβολα ἦσαν 50 λίραι τῶν εἰσιτηρίων καὶ συνδρομῶν 1 λίρα κατ' ἀνώτατον ὄριον. Τὰ ἔξοδα πάλιν καθορίζονται ὡς τὰ τοῦ παρελθόντος ἔτους πλὴν 6 λιρῶν ἐπὶ πλέον δι' ἐπισκευάς. Τὰ εἰσιτήρια καθορίζονται διὰ τῆς ΜΒ' ἀποφάσεως τῆς 20 Αὐγούστου 1901 ὡς ἑξῆς: Τάξις πρώτη μετζίτια 3, Δευτέρα 2, τρίτη 1, Τετάρτη $\frac{1}{2}$, Πέμπτη $\frac{1}{4}$, καὶ οἱ ἄποροι ἔξαιροῦνται. Καθορίζεται ἐπίσης ποσὸν εἰσφορᾶς τῶν μὴ ἐχόντων τέκνα. Ὁ Μητροπολίτης διὰ τοῦ ὑπ' ἀριθ. 30 ἐγγράφου τοῦ ζητεῖ ἀπὸ τὴν διαλυθεῖσαν Φιλεκπαιδευτικὴν Ἀδελφότητα νὰ λάβουν τὰ σχολεῖα ἀπὸ τὰ κληροδοτήματα Ζαφειροπούλου τὰ μερίδια τῶν ἐπιδικασθέντων ποσῶν. Συγχρόνως δὲ γράφει τὴν ὑπ' ἀριθ. 39 ἐπιστολὴν τῆς 3ης Ἰουλίου τοῦ 1901 πρὸς τὸν Παναγιώτατον Πατριάρχην Ἰωακείμ ἐξαιτούμενος ὕλικὴν ἀρωγὴν διὰ τὴν ἐκπαίδευσιν. Μέχρι τοῦ 1903 καλῶς ἔβαινον τὰ οἰκονομικὰ τῆς Κοινότητος. Ἐν συνεδριάσει ὅμως πγ' τῆς 24ης Ἰουνίου καταρτίζεται ὁ προϋπολογισμὸς τῶν σχολείων ἀνερχόμενος εἰς λίρας Τουρκίας 305 καὶ παρουσιάζεται ἔλλειμα 32 λιρῶν. Γίνεται σκέψις τίνι τρόπῳ θὰ κυλυφθῇ τὸ ἔλλειμα τοῦτο. Προτείνονται πολλοὶ τρόποι καὶ τέλος σώζει τὴν κατάστασιν πάλιν τὸ κηροποιεῖον.

Βουλγαρικὴ προπαγάνδα (1). — Ἀπὸ τοῦ ἔτους τοῦτου ἀρχίζουν πάλιν νὰ ἀναφαίνωνται σοφῶς οἱ σκοποὶ τῶν Βουλγάρων. Ὁ Μακεδονικὸς ὄγῶν λαμβάνει ὠρισμένην χροιάν καὶ καταβάλλεται ἐντατικὴ προσπάθεια τοῦ Βουλγαρικοῦ Κομιτάτου, λαβόντος τὸν τίτλον «Κομιτάτον Μακεδονίας καὶ Θράκης», νὰ ἀλλοιωσῇ τὴν Ἑλληνικότητα τῆς Μακεδονίας καὶ Θράκης ἤρχισαν πλέον νὰ ἐγκαταλείπουν τὴν μέθοδον τῆς πειθοῦς καὶ τὴν δπάτην περὶ ἀπολυτρώσεως

1. Περὶ τοῦ ἀνω θέματος, ἐπραγματεῦσθην ἐν ἐκτάσει εἰς τὸν 27ον τόμον τῶν «Θρακικῶν» σελ. 225, ἀναφέρομεν ὅμως ὀλίγα τινὰ ἐντοῦθα, πρὸς συμπλήρωσιν, σχέσιν ἔχοντα μὲ τὸ γενικὸν θέμα.

των πληθυσμών, δῆθεν, ἐκ τῆς τυραννίας καὶ καταδυναστεύσεως αὐτῶν ὑπὸ τῶν Τούρκων τοιφλικούχων βέηδων, Ἡ ψευδεπανάστασις τοῦ Κρουσσόβου «Ἡλίδεν», ἥτις ἐβλάπεν οὐκ ὀλίγον τοὺς ἀνοήτως προκαλέσαντας αὐτὴν Βουλγάρους, ἐστοίχισεν ἀρκετὰ καὶ εἰς τὸ Ἑλληνικὸν στοιχεῖον τῶν βορείων ἐπαρχιῶν τῆς Μακεδονίας, ἰδίῳ ὁμῶς τῆς κωμοπόλεως ταύτης καὶ τοῦ Κέντρου τῆς Μακεδονίας, τοῦ Μοναστηρίου. Διεπίστωσα ὁ ὑποφαινόμενος τὰ γεγονότα ἐν Καρατζόβη (Ἄλμωπία) καὶ εὗρον ταῦτα τελείως ἀβασάνιστα, παιδαριώδη καὶ ἀνόητα μέχρι γέλωτος, διότι δὲν εἶχον ἔρεισμα οἱ Βούλγαροι πρὸς μίαν τοιαύτην ἐξέγερσιν διὰ τὴν ἀπολύτρωσιν τῶν πληθυσμῶν. Τούναντιον ἔγιναν αἰτία τιμωριῶν καὶ πιέσεων ἔτι χειροτέρων μετὰ τὴν καταστολὴν τοῦ γελοίου κινήματος. Οἱ ἄθλιοι λοιπὸν Βούλγαροι, μόλις εἶδον ὅτι ἀπέτυχε τὸ κίνημά των, ἐκλείσθησαν εἰς τὰς οἰκίας τῶν ὁμοφρονούντων καὶ ἐκεῖθεν ἐπολέμουν κατὰ τοῦ στρατοῦ. Ὅτε ὁμῶς διηρθάνθησαν τὸν ἀπειλοῦντα αὐτοὺς κίνδυνον, πονηρῶς καὶ ὑπόυλως διωλίσθησαν καὶ ἔλαβον θέσεις εἰς τὰς Ἑλληνικὰς συνοικίας. τὸ μὲν ἵνα χαρακτηρισθοῦν καὶ οἱ Ἕλληνες σύνενοχοι τῆς ἀνοήτου πράξεώς των, τὸ δέ, ἵνα διασωθοῦν εἰς τὰς Ἑλληνικὰς οἰκίας ὑπὸ τὴν σκέπην τοῦ Ἕλληνοσ. Ἐδῶ δὲ εἰς Θράκη ἠθέλησαν νὰ ἐκφοβήσουν πάντας, διότι δὲν εἶχον νὰ στηριχθοῦν εἰς συμπαγῆ Βουλγαρικὸν πληθυσμὸν καὶ νὰ καταστήσωσιν ἐνόχους ὅλους τοὺς κατοίκους καὶ ἐπισύρῃσι κατ' αὐτῶν (τῶν Ἑλλήνων) τὴν μῆνιν τῶν Τούρκων. Ἐπενόησαν ἀνόητον καὶ ἄνευ ἀποτελέσματος θετικοῦ πραξικόπημα ἢ καλύτερον μέτρον τρομοκρατικόν. Ἔστησαν ὠρολογιακὴν βόμβαν εἰς τὴν ἀτμομηχανὴν τῆς ἀμαξοστοιχίας τῆς προερχομένης ἐξ Εὐρώπης διὰ Κωνσταντινουπόλιν, ἵνα ἐκραγῇ αὕτη ἐπὶ τῆς σιδηροδρομικῆς γεφύρας τοῦ Ἐβρου, ἐπακριβῶς καθορισθείσης τῆς ὥρας, βέβαιοι ὄντες περὶ τῆς ἐπιτυχίας των, καθ' ὅσον τὰ τραῖνα τότε οὐδὲ δευτερολέπτου καθυστέρησιν ἐσημειῶνον. Γεγονὸς ὁμῶς τυχαῖον ἦ διότι ἡ θεία πρόνοια ἐπροστάτευσε τὴν ζωὴν ἑκατοντάδων ἐπιβατῶν ἀθῶων, ἐσημειώθη καθυστέρησις 1 1/2 λεπτοῦ καὶ ἡ βόμβα ἐξερράγη εἰς τὸν σιδηροδρομικὸν σταθμὸν Κούλελη—Βουργάζ, ἀπέχοντα μόλις 500—600 μέτρα ἀπὸ τῆς γεφύρας, ὅπου ἀνεμένετο ἡ ἔκρηξις. Ὁ κρότος ὑπῆρξε δαιμονιώδης. Ἡ ἀτμομηχανὴ ἔπαθε βλάβην, ἦτο ὁμῶς ἐν στάσει καὶ ἐκτός τραυματισμῶν δὲν ὑπῆρξαν θύματα. Φθορὰ ὁμῶς σιδηροδρομικοῦ ὀλικοῦ μεγάλῃ. Διαπιστωθείσης, εὐτυχῶς διὰ τὸ Ἑλληνικὸν στοιχεῖον, δι' αὐτὴ προήρατο ἐκ Βουλγαρίας, ἡ μῆνις τῶν Τουρκερικῶν ἀρχῶν οὐδόλως ἐστράφη ἐναντίον τῶν ἀνοηπτῶν Ἑλλήνων. Ἡ ἐπανάστασις αὕτη ὅσον ἐπιπολαία καὶ ἂν ἐφάνη ἀρχικῶς καὶ ἀνόητος, ἀπεδείχθη ἐκ τῶν ὑστέρων

έσκεμμένη καὶ ἀπαρχὴ τοῦ ἀγῶνος τῶν πρὸς ἐκβουλαρισμὸν τῆς Μακεδονίας καὶ Θράκης. Ἦτο τρόπον τινα ἢ ἐπανάστασις, τεθλασμένη, δι' ἧς θὰ κατέληγον εἰς ὃ ἔφθασαν σημεῖον. Εἰς τὴν ἀρχὴν μετὰ τὴν ἐπανάστασιν, ἦις ἔγινεν ἐξ ἀφορμῆς, ὡς ἔλεγον, τῆς μὴ ἐφαρμογῆς τῶν μεταρρυθμίσεων, ἐξεδηλώθησαν ἀπειλαί, ἐκφοβισμοί, δολοφονίαι, κατακρεουργήσεις Ἑλλήνων ἐπιφανῶν, διδασκάλων, ἱερέων, προκρίτων, κατὰ τρόπον ἀπαίσιον καὶ ἀποτροπιαστικόν, ἵνα τοὺς πάντας ἐκφοβίσωσι καὶ προσκυνήσωσι τὴν Ἐξαρχίαν. Ὁ Μακεδονικὸς ἀγὼν εἶναι ἱστορία βριθοῦσα τραγωδιῶν καὶ ραφῶν ἐξυμνήσεως ἡρώισμῶν καὶ ἀφθάστου αὐτοθυσίας πολλῶν Ἑλλήνων, ἀπαραμίλλου γενναιότητος καὶ πατριωτισμοῦ. Ἦρξατο τὸ 1903 καὶ ἔληξε τὸ 1908 μετὰ τὴν ἀνακήρυξιν τοῦ Συντάγματος. Εἰς τὴν παροῦσαν ἡμῶν πραγματείαν δὲν ἔχει θέσιν ἢ ἀπαρίθμησις καὶ ἀνάπτυξις τῶν γεγονότων τοῦ Μακεδονικοῦ ἀγῶνος, καίτοι ἔχομεν ὑπ' ὄψιν μας πολλὰ νὰ ἀναφέρωμεν ἐν εὐθετωτέρῳ χρόνῳ. Αἱ ἐλάχιστα αὐταὶ γραμμαὶ παρενεβλήθησαν διὰ νὰ ἴδωμεν εἰς ποίαν κατάστασιν εἶχε φθάσει ἡ Βουλγαρικὴ προπαγάνδα, πρὸς ἀλλοίωσιν τῆς Ἑλληνικότητος τῶν κατοίκων τῆς Θράκης, μετὰ τὴν ἐξάπλωσιν τῶν πλοκάμων τῆς καὶ εἰς τὴν ἀμιγῆ αὐτὴν Ἑλληνικὴν χώραν (*). Ἐν μὲν τῇ περιφερείᾳ καὶ δὴ τοῖς ὄρεινοῖς χωρίοις, βοηθούμενοι οἱ Βούλγαροι ἐκ τοῦ ὄρεινοῦ ἐδάφους ἔδρων ἀποτελεσματικῶς καὶ ἀπέσπασαν βίᾳ 4 χωρία, τὰ Καγιατζίκ, Μπάς—κλησέ, Καράκκλησε καὶ Δερβέντια, ἀπὸ τῆν Ὀρθόδοξον Ἐκκλησίαν. Ἐπαναλαμβάνομεν τὴν ἀπορίαν μας καὶ ἐπιρρίπτομεν τὴν εὐθύνην εἰς ἐκεῖνους, οἵτινες ἀπὸ τοῦ 1883 ἦσαν εἰς θέσιν νὰ ἀναχατίσουν τὴν δρᾶσιν τῶν Βουλγάρων καὶ νὰ δρᾶσουν προληπτικῶς. Δὲν ἐπραξαν τοῦτο καὶ ἡ προσπάθειά των ἐξεδηλώθη ἀργότερον κατασταλτικῶς. Εὐτυχῶς ἐπὶ τῶν ἄλλων χωρίων δὲν κατώρθωσαν νὰ ἐπιδράσουν καθόλου, διότι καὶ ὁ λαὸς τῶν ἀμιγῆς Ἑλληνικὸς ἦτο καὶ ἐργασία ἐκπαιδευτικὴ καὶ ἔθνικῃ, ἀπέτρεψε τὸ κακὸν τοῦτο. Φύσει ἄνθρωποι ἀγαθοὶ οἱ κάτοικοι τῶν περιχώρων Διδ/χου, ἀλλὰ καὶ καταγωγῆς Ἑλληνικῆς, δὲν ἀπετέλουν διὰ τοὺς Βουλγάρους λείαν εὐάλωτον, δι' ἣ καὶ μύρια μέσα μετῆλθον δελεαστικὰ νὰ σχηματίσουν πυρῆνας εἰς τὰ χωρία, εἰς μάτην ὄμως. Βούλγαροι ἀξιωματικοί, ἐντεταγμένοι εἰς τὸ Κομιτάτον, ὑπεδύοντο τὸν ἔμπορον καὶ περιήρχοντο τὰ χωρία πρὸς ἀγορὰν ἐρίου καὶ ἄλλων εἰδῶν, δῆθεν, ἐνῶ κύριος σκοπὸς τῶν ἦτο νὰ

I. Περί τοῦ Μακεδονικοῦ ἀγῶνος, ἐγράφησαν ἐν ἐκτάσει εἰς τὸν 25ον τόμον τῶν «Θρακικῶν» σελίς 179, ὑπὸ Στυλ. Γονατῆ, τ. Πρωθυπουργοῦ.

προσηλυτίσουν, ἔστω καὶ μικρὸν ἀριθμὸν κατοίκων. Τότε καὶ ἡ Ἑλληνικὴ Κοινότης Διδ/χου, ἀξιεπαίνως δράσασα, ἀπέτρεψε πάντα κίνδυνον. Πάντες ἐκίνητοποιήθησαν. Τὸ μῖσος κατὰ τῆς φυλῆς ταύτης ἐκορυφώθη, τὸ δὲ Ἑλληνικὸν Προξενεῖον Ἀδριανουπόλεως, μὲ προξένους δραστηριοὺς, εὗρίσκετο εἰς στενὴν ἐπαφὴν μὲ ὄλους τοὺς παράγοντας, οἵτινες ἦσαν ἐν γνώσει τῶν ὄσων ἐτεκταίνοντο καὶ ἐχαλακεύοντο ὑπὸ τῶν Βουλγάρων. Οἱ Βούλγαροι οὐδ' ἐπὶ στιγμὴν ἔπαυσαν ἐνεργοῦντες παντοιοτρόπως διὰ τὴν ἀγκιστρῶσιν των ἐν Διδ/χῳ, ὅπου ἐπρόκειτο νὰ ἐγκατασταθοῦν καὶ νὰ δράσουν εἰς τὰ περὶ χωρὰ. Ἡθέλησαν νὰ ἐκμεταλλευθοῦν τὸ γεγονός, ὅτι τόσον κατὰ τὴν πρώτην κάθοδον τῶν Ρώσων ὅσον καὶ κατὰ τὴν δευτέραν, ἠρπάγησαν ἐκ Βουλγαρίας πολλαὶ γυναῖκες, καθ' ὃν τρόπον ἀπήχθησαν, ἂν ἐνθυμοῦνται οἱ ἀναγνώσται, ἐξ Ἡπείρου Ἑλληνίδες, αἱ ὁποῖαι ἐξ εὐσπλαχνίας καὶ θρησκευτικῆς ὑποχρέσεως ἐξηγοράσθησαν ἀπὸ μάρτυδες καὶ ἐγίναν γυναῖκες τινῶν κατοίκων Διδ/χου. Ἐπίσης καὶ τινες ἄνδρες, καταφυγόντες ἐνταῦθα πρὸς διάσωσιν των, καὶ αὐτοὶ ἦλθον εἰς ἐπιμειξίαν μετὰ τῶν κατοίκων Διδ/χου, οἱ γόννοι δὲ τοιούτων συνοικεσίων, 22 τὸν ἀριθμὸν κατ' ἐπίσημον στατιστικὴν τῆς Μητροπόλεως, ἐθεωρήθησαν ὑπὸ τοῦ Κομιτάτου, ὅτι ἦσαν Βούλγαροι, διότι ἔμαθον τὴν ἱστορίαν τῶν οἰκογενειῶν τούτων καὶ ἠθέλησαν νὰ στηριχθοῦν ἐπ' αὐτῶν. Καθαροὶ Βούλγαροι ποτὲ δὲν ὑπῆρξαν εἰς Διδ/χον, διὰ τοῦτο καὶ ἡ Μητρόπολις ἔγραφεν εἰς τὸ Πατριαρχεῖον, ὅτι πρόκειται περὶ 22 οἰκογενειῶν Βουλγαρωμασίων, ἧτοι μινιάδων, ἂν ἐπιτρέπεται ἡ λέξις, καθ' ὅσον οἱ ἀρχηγοὶ τῶν οἰκογενειῶν εἴτε αἱ γυναῖκες ἄλλων πάλιν οἰκογενειῶν ἦσαν ἀκραιφνεῖς Ἑλληνες. Παρὰ τοῦτο, κατόπιν σατανικῆς ἐνεργείας καὶ διαθέσεως χρυσοῦ, κατάρθωσαν νὰ παραπείσουν 5 οἰκογενείας ἐκ τῶν ἀνωτέρω διὰ νὰ ζητήσουν ἴδρυσιν σχολῆς καὶ ἐκκλησίας κατὰ τὸ 1882—83, ἐφ' ὅσον, ὡς ἔλεγον, ἦσαν καὶ αὐτοὶ ὀρθόδοξοι χριστιανοί. Καὶ τώρα δμως, μὲ τὸν Μακεδονικὸν ἀγῶνα, ἐπαναλαμβάνουν τὰ ἴδια μὲ τὴν προοπτικὴν, ἵνα πάσῃ θυσίᾳ ἀγκιστρωθοῦν ἐν Διδ/χῳ. Δὲν τὸ κατάρθωσαν, διότι οἱ παρασυρόμενοι ἀμέσως ἀνένηπτον, ἀφοῦ διεγίνωσκον σαφῶς τοὺς σκοποὺς των καὶ διότι ὁ Ἑλληνισμὸς τοῦ Διδ/χου, συμπαγῆς καὶ ἀκραιφνῆς, κάθε ἐνέργειαν τῶν Βουλγάρων ἐματαίου, κάθε προσπάθειαν κατεδίκαζεν εἰς ἀποτυχίαν. Τὰ Ἑλληνικὰ ἐμβατήρια, τὰ ὁποῖα ἦσαν αἱ ἐλεγείαι τῶν Βουλγαρικῶν βανδαλισμῶν, ὀργίων καὶ βιαιοτήτων κατὰ τῶν Ἑλληνικῶν πόλεων Ἀγχιάλου, Πύργου, Βάρνης, Καβακλή, Βογιαλικίων, Στενημάχου Φιλιππουπόλεως καὶ ἄλλων, ἦσαν ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα ἠλέκτριζον τὸ Ἑλληνικὸν στοιχεῖον. Τὸ ὄσμα «Τοῖς προμάχοις τῆς Πατρίδος» ἐνέπνεεν αὐ-

τούς. Τὸ «Σφάζετε, σφάζετε θεριά», καθίστα πολέμοχαρῆ τὴν νεολαίαν καὶ τὴν μαθητώσαν ἀκόμη, διότι τὸ ἄσμα αὐτὸ ἦτο ἡ ἐπιμνημόσυμος δέησις τῶν ἀδίκως σφαγιασθέντων Ἑλλήνων. Οἱ ἀριστεῖς τῶν ἱερῶν καὶ διδασκάλων, οὓς ἐτοποθέτησε τὸ Κομιτάτον, δὲν ἴσχυσαν κατ' οὐδέν. Καὶ οἱ προσγλυτισθέντες καὶ θεωρηθέντες πρὸς στιγμήν ἐξωμόται, ἀντιμετώπισαν τὴν κοινὴν περιφρόνησιν καὶ μετενόουν καὶ παρεκάλουν νὰ ἐπανέλθουν εἰς τοὺς κόλπους τῆς Ὀρθοδοξίας, ὁμολογοῦντες ὅτι ἐπλανήθησαν ἢ λόγοι συμφεροντολογικοὶ παρέουραν αὐτοὺς καὶ ἐμπράκτως ἀπέδειξαν τοῦτο, διὰ συνεισφορῶν καὶ θράσεως πρὸς τὴν Ἑλληνικὴν κατεύθυνσιν. Ρόλον σπουδαῖον τὴν ἐποχὴν ταύτην, ἐπὶ τοῦ προκειμένου, ἔπαιξε τὸ σχολεῖον. Ἀληθῶς!! Ἐν σχολεῖον καλῶς λειτουργοῦν, μὲ ἰδεώδη ὑψηλά, πόσα δύναται νὰ ἐπιτελέσῃ ἐν χλεπαῖς ἡμέραις!! Ἀπὸ τοῦ 1903 καὶ ἐντεῦθεν, μέχρι τοῦ 1908, ἐσφυρηλατεῖτο ἡ μαθητώσα νεολαία μὲ τὰ νάματα τῆς φιλοπατρίας καὶ θρησκείας καὶ ἀπέβησαν οἱ οὕτω διαπαιδαγωγηθέντες τρόφιμοι τοῦ σχολείου αὐτοῦ κοινωνικοὶ παράγοντες σπουδαῖοι, μὲ προσήλωσιν πρὸς τὰ πάτρια. Ὅσα ἐν προλόγῳ τῆς παρούσης περιόδου ἐλέχθησαν δὲν δύνανται νὰ ἀντιπροσωπεύσουν τὸ πολλοσημέριον τῶν ὄσων ἐπετελοῦντο τότε. Πάντες οἱ ἐπιζῶντες δύνανται νὰ ὁμολογήσουν τοῦτο καὶ νὰ προσθέσουν, ἐπὶ τῶν ὄσων ἀναπτύσσω, πολλαπλάσια. Καὶ ὅμως τὸ Κέντρον ἠθέληεν ἔντασιν μεγαλυτέραν. Ἐνιασιν ἐργασίας ἀενάου, διότι ἐπάλαιε τὸ ἔθνος μὲ θηρία, διπλωματίαν, μὲ Αὐτοκρατορίαν Ρωσικὴν ἀποκλίνουσαν ὑπὲρ τῆς Βουλγαρίας πρὸς πραγμάτων τῶν σκοπῶν τῆς καὶ στρεφομένην καθ' ἡμῶν. Καὶ αὐτοὶ οἱ Τούρκοι, ὡς εἶπον καὶ εἰς ἄλλα σημεῖα τῆς παρούσης, διηρέθησαν εἰς δύο μερίδας, προσεταιριζόμενοι ἄλλοι τὸ Ἑλληνικὸν στοιχεῖον καὶ ἄλλοι τὸ Βουλγαρικὸν Κομιτάτον διὰ λόγους κερδοσκοπικοῦς. Μικροὶ καὶ μεγάλοι ἔπαιζον τὸν ρόλον τοῦ συμπαθοῦντος μίαν τῶν δύο μερίδων. Ἐγνώρισα Τουρκικὰ χωρία ἐν Μακεδονίᾳ διαιρεθέντα εἰς δύο μερίδας καὶ ἄλλα ἔδρων ἐνόπλιως ὑπὲρ τῶν Βουλγάρων, ἄλλα δὲ ὑπὲρ τῶν Ἑλλήνων. Οὔτε οἱ μὲν οὔτε οἱ δὲ ὑπῆρξαν εἰλικρινεῖς, διότι αὐτοὶ οἱ ἴδιοι, ὡς συγγενεῖς καὶ γείτονες συνεννοοῦντο μεταξύ των καὶ ἡ προσπάθειά των ἀπέβλεπεν εἰς ἰσορροπήσιν τῶν δύο ἀντιμαχομένων μερίδων, ἵνα διαιωνίζηται ἡ ἀφαίμαξις. Ἐπειδὴ ἐξετράπημεν πολὺ τοῦ κυρίως σκοποῦ τῆς παρούσης, ἐπανερχόμεθα εἰς τὴν κανονικὴν ὁδόν, μὲ τὴν πρόσθεσιν ἐπὶ τῶν ἀνωτέρω, ἐπεισοδίου, μεταξύ τοῦ Μητροπολίτου Φιλαρέτου καὶ τοῦ Προξένου Δημαρᾶ. Ἐλαβεν ἐπιστολὴν ὁ Μητροπολίτης, συνιστώσαν μείζονα προσοχὴν καὶ δραστηριότητα ἐπὶ τῶν ἐθνικῶν ζητημάτων. Ὁ Μητροπολίτης ἐθίγη, διότι καὶ ἐπρό-

σεχε καὶ ἔδρα κατὰ δύναμιν ὡς ἀπήτουν αἱ περιστάσεις. Ἀπαντᾷ εἰς τὸν Πρόξενον ὅτι ἂν ἐσχημάτισε τὴν γνώμην περὶ ὀλιγωρίας αὐτοῦ, ἀσφαλῶς ἐπηρεάσθη ἀπὸ εἰσηγήσεις κακοβούλων. Ἐπὶ μιᾶς ἐπιστολῆς τοῦ ἰδίου Προξένου Δημαρᾶ περὶ μικτοποιήσεως τῶν δημοτικῶν σχολείων, διὰ λόγους οἰκονομίας, ἀπήντησεν ὁ Μητροπολίτης, ὅτι τοῦτο ἀντίκειται πρὸς τοὺς θρησκευτικοὺς νόμους καὶ ἠθικοὺς τοιοῦτους καὶ εἶναι ἀντιπαιδαγωγικόν. Ποῦ νὰ ἐγνώριζεν ὁ ἀείμνηστος Μητροπολίτης ὅτι τὸ πᾶν μετὰ τεσσαρακονταετίαν ἐμικτοποιήθη!!! Κατὰ τὸ ἔτος 1904 ὁ Μητροπολίτης Φιλάρετος ἀπέρχεται εἰς Κωνσταντινούπολιν ὡς συνοδικὸς καὶ ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ ταύτῃ ἀνακινεῖ τὸ ζήτημα τῆς ἀνεγέρσεως τοῦ διδαστηρίου, διὰ τὸ ὁποῖον τόσος λόγος ἐγίνε παραπάνω. Γράφει ἐπιστολὴν πρὸς τὴν Δημογεροντίαν καὶ ἀναγινώσκεται αὕτη ἐν τῇ κζ' συνεδριάσει τῆς 17 Ἰουνίου:

«Διὰ τὴν ἔκδοσιν φερμανίου Ἀυτοκρατορικοῦ, ζητηθέντος κατὰ τὸ ἔτος 1891, ἐστάλησαν τέλη 810 γρόσια, ἅτινα ἐλήφθησαν ἀπὸ τὰ Πατριαρχεῖα τὸ ἔτος τοῦτο πρὸς ἐνέργειαν τῶν δεόντων καὶ εὐρίσκονται καταχωρημένα. Ἀλλὰ διὰ τὴν ἔκδοσιν αὐτοῦ ἐστάλη εἰς τὸ Ὑπουργεῖον Ἰστιλάμιον τοῦ Νομάρχου Ἀδριανουπόλεως περὶ ὑπάρξεως ἐμποδίων καὶ ὅτι ἐνεκρίθη πάλιν νὰ γραφοῦν Πατριαρχικὰ γράμματα εἰς τε τὸν Νομάρχην Ἀδριανουπόλεως καὶ Καίμακἀμην Διδ/χου καὶ οἱ Μητροπολίται νὰ ἐνεργήσωσι παρ' αὐτοῖς δι' ἔκδοσιν εὐνοϊκωτέρας ἀπαντήσεως τοῦ Νομάρχου πρὸς τὸν Πρόεδρον τοῦ Συμβουλίου τοῦ Κράτους, ὅτι ἄδηλον τί ἀπήντησαν ἐξ Ἀδριανουπόλεως καὶ Διδ/χου καὶ ὅτι οἱ λόγοι τῶν ἐμποδίων, τῶν προβληθέντων ὑπὸ τῶν Ἀρχῶν, δὲν ἤρθησαν. Ἡ ὑπόθεσις αὕτη ὁμοιάζει πολὺ μὲ τὰς καλένδας, ὅχι τὰς Ἑλληνικάς, ἀλλὰ τὰς Τουρκικάς. Δὲν ἀπήντησαν ἐπὶ 13 ὀλόκληρα χρόνια οἱ ἀρμόδιοι τῆς Τουρκικῆς Κυβερνήσεως, διότι δὲν συνέφερον εἰς αὐτοὺς προκειμένου νὰ ἀνεγερθῇ Ἑλληνικὸν διδαστήριον καὶ διότι ὁ Νομάρχης (Γεν. Διοικητῆς) Ἀδριανουπόλεως, ὁ τόσον σκανδαλωδῶς ἐνεργήσας, ἔγραψε τότε ὅτι ὑφίσταντο ἐμπόδια ἀνυπέβλητα καὶ τὴν ἀπόφασίν του αὐτὴν τὴν κατωχύρωσε μὲ φρούρια ἐκ μπετόν—ἀρμέ. Ἡ Δημογεροντία μετὰ τὴν ἐπιστολὴν τοῦ Μητροπολίτου ἐρευνᾷ εἰς τὰ Ἀρχεῖα τοῦ 1891 καὶ εὕρισκει διαταγὴν τοῦ Γενικοῦ Διοικητοῦ Ἀδριανουπόλεως, τοῦ τόσον μισέλληνος, περὶ μετακινήσεως τοῦ ἐν Κιοπροῦ νηπιαγωγείου εἰς τὴν οἰκίαν τῆς Κοινότητος, κειμένην ἐν τῇ συνοικίᾳ Κουγιουμτζή, μέρος, ὅπου εἶχε προκριθῆ νὰ ἀνεγερθῇ ἡ σχολή. Αὕτη ἔφερεν ἡμερομηνίαν 17 Ἰουλίου (Ζιλγκαντέ 303) καὶ ἐτέραν ἄδειαν, πάλιν τοῦ Ὑπουργοῦ τῆς Παιδείας, ἀπὸ 1ης Φεβρουαρίου (311) περὶ τακτικῆς λειτουργίας νηπιαγωγείου ἐν τῇ συνοικίᾳ Κουγιουμτζή. Καὶ ἐπειδὴ τὸ Νηπιαγω-

γεῖον Ἄρναουτ εἶναι ἐτοιμόρροπον, ἀποφασίζεται νὰ ἐκκενωθῆ καὶ ἐπισκευασθῆ, μεταφερθῆ δὲ προσωρινῶς εἰς τὴν ἐν Κουγιουμτζη οἰκίαν καὶ ταῦτα ἵνα δοθῆ ἀφορμὴ ἀνακινήσεως τοῦ ζητήματος ἐκδόσεως ἀδείας ἀνεγέρσεως σχολῆς, ἐφ' ὅσον μάλιστα τῶρα δὲν ὑπῆρχεν ὁ ἀπαισίας μνήμης μισέλλην Γενικός Διοικητής. Οὕτω παρέχεται ἡ εὐκαιρία νὰ ζητηθῆ ἡ ἀδεια αὕτη, καθ' ὅσον ἡ σχολὴ θὰ ἀνηγείρετο ἐπὶ οἰκοπέδου, ἐφ' οὗ εὐρίσκετο ἤδη καὶ ἐλειτούργει σχολεῖον Ἑλληνικόν, ἔστω τύπου νηπιαγωγείου. Κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο ἡ Ἐφοροδημογεροντία ἀναγνωρίσασα προφανῶς ὅτι ὁ διδάσκαλος Γεώργιος Βαφειάδης προσφέρει ἔργασίαν περισσοτέραν τῶν ἄλλων συναδέλφων του, ἀποφασίζει ἀξιῆσιν τοῦ μισθοῦ του κατὰ 3 λίρας περισσότερον τῶν συμπεφωνημένων. Τοῦτο θίγει καιρῶς ὅλον τὸ προσωπικόν τοῦ σχολείου, ἰδίᾳ τοὺς διδασκάλους Ν. Πετσόγλου, Γεώργιον Δασκαλόπουλον καὶ Κ. Παπαγιαννόπουλον, οἵτινες συντάσσουσιν δριμετῶν ἀναφορὰν παραπονούμενοι διὰ τὴν μεροληπτικὴν ἐνέργειαν τῆς Δημογεροντίας. Θίγεται ἡ Δημογεροντία διὰ τὸ Ἰταμὸν καὶ ἀνευλαβὲς τῆς ἀναφορᾶς τῶν διδασκάλων τούτων, οἵτινες, κατὰ τὴν γνώμην τῆς, ἔπρεπε καὶ ἀδικοῦμενοι νὰ σιωποῦν πρὸ τῆς κυριάρχου προΐσταμένης των ἀρχῆς, καὶ γράφει πρὸς τὸν ἐν Κωνσταντινουπόλει Μητροπολίτην Φιλάρετον ἐκθέτουσα τὴν ἀνταρσίαν αὐτήν. Ὁ Μητροπολίτης ἀποδοκιμάζει τὴν ἐνέργειαν τῆς Δημογεροντίας καὶ γράφει νὰ ἄρουν ἀμέσως τὴν ἀπόφασιν των οἱ Δημογέροντες, διότι ὄντως αὕτη εἶναι μεροληπτικὴ καὶ ἀδικος. Ἡ ἄρσις τῆς ἀποφάσεως ἐγένεν. Ἡ δημιουργηθεῖσα ὁμῶς ψυχρότης μεταξὺ τοῦ προσωπικοῦ, ὑποπεσοῦσα μάλιστα εἰς τὴν ἀντίληψιν τῶν μαθητῶν καὶ ὀλοκλήρου τῆς κοινωνίας, δὲν ἦτο δυνατόν νὰ μὴ βλάβῃ τὴν ἐκπαίδευσιν εἰς ἡμέρας τόσοσιν χαλεπᾶς ἐθνικῶς, λόγω τοῦ σάλου τοῦ Βουλγαρικοῦ κινήματος, εὐρισκομένου τὴν ἐποχὴν ἐκείνην εἰς κοχλάζουσας κατάστασιν. Καὶ τὸ γεγονός τοῦτο ἀποτελεῖ τρανὸν δεῖγμα πόσον ἀβασανίστως καὶ ἐπιπολαιῶς, ἐντελῶς δὲ ἀψυχολογητικῶς ἐλάμβανεν ἡ Δημογεροντία ἀποφάσεις, νομίζουσα ὅτι πᾶσα τῆς ἐνέργεια εἶναι ἀνεξέλεγκτος καὶ δὲν ἀνελογίζετο ποσῶς τὰς συνεπειὰς μιᾶς τοιαύτης διακρίσεως. Τὴν 10ην Αὐγούστου 1905 διὰ τῆς Γ' ἀποφάσεως τῆς Ἐφοροδημογεροντίας προσλαμβάνεται τὸ ἴδιον προσωπικόν με προσθήκην τοῦ Ν. Γαννῆ, τοῦ ὑπεργήρου πλέον Κ. Παπαγιαννοπούλου, ἀπολυθέντος. Ἀναδιορίζονται ἡ Βικτωρία Δημητρίου, ἡ Ἑλένη Σταϊκίδου καὶ Ἀσπασία Τσαβδάρου με μισθὸν 15 λιρῶν ἑκάστη. Εἰς τὴν θέσιν δὲ τῆς ἀπολυθείσης Σοφίας Γραμμενίδου, μὴ ἐχούσης πτυχίον, προσλαμβάνεται ἡ Ε. Ζαφειριάδου ἐκ Κωνσταντινουπόλεως, ὡς διευθύντρια τοῦ Παρθεναγωγείου με λίρας 35,

κατοικίαν καὶ καύσιμον ὕλην. Σχηματίζεται καὶ Ε' τάξις παρθεναγωγείου. Ἦδη, νομίζω, ὅτι εἶναι καιρὸς πλεον ν' ἀναπτύξω, ποῖοι ἦσαν οἱ διοριζόμενοι διδάσκαλοι ἀρχῆς γενομένης ἐκ τοῦ *Νικολάου Πετσόγλου ἢ Πετσιῶδου*. Τὸ ὄνομα τοῦτο εἰς οὐδέν τῶν μελῶν τῆς σημερινῆς κοινωνίας Διδ/χου εἶναι ἀγνωστον. Ἐρωτῶν τις τὸν τυχόντα Διδυμοτειχίτην, διδάσκαλον, ἔμπορον, ὑπάλληλον, ἐπαγγελματίαν ἢ γεωργόν, ποῖος ἦτο ὁ Πετσιῶδης, θά λάβῃ τὴν ἀπάντησιν ὅτι οὗτος εἶναι ὁ δημιουργὸς τῆς σημερινῆς ἐν γένει κοινωνίας Διδ/χου, ὁ ἐμφυχωτῆς αὐτῆς καὶ δηγούμενος ταῦτα θά λάβῃ στάσιν εὐλαβῆ ὡς νὰ εὐρίσκηται ἐνώπιον αὐτοῦ. Οὐδενὸς ἐπίσης τῶν κατοίκων διαφεύγει τὴν μνήμην ἢ ζωικότης τῆς Ὁρθοδόξου Ἑλληνικῆς Κοινότητος Διδ/χου, ὁ βαθμὸς τῆς ἀναπτύξεως τοῦ ἐθνικοῦ ὄργασμοῦ καὶ πατριωτισμοῦ τῆς πόλεως ταύτης. Ὁμοίως καὶ τὸ πρὸς κοινωφελῆ ἔργα ἐνδιαφέρον καὶ αἱ ἀθρόοι εἰσφοραὶ τῶν τότε κατοίκων διὰ σχολικὰ ζητήματα, ἴδις δὲ κατὰ τὰ μέσα τῆς περιόδου ταύτης 1903—1908, ὅπου τὸ ἐνδιαφέρον ὑπῆρξε γενικόν καὶ ἀδιάπτωτον μὲ ἀποτέλεσμα τὴν ἀνέγερσιν τοῦ ὠραίου σημερινοῦ διδαστηρίου τοῦ τιτλοφορουμένου ὡς Α' Σχολεῖον Διδ/χου. Γ' τοιοῦτον καὶ νηπιαγωγεῖον, συστεγαζομένων ἐν αὐτῷ καὶ ὅπερ ἀποτελεῖ τὸ σέμνωμα τῶν πατέρων ἡμῶν καὶ γενικῶς πατρογονικὴν μοναδικὴν παρακαταθήκην καὶ θησαυρόν. Ὅλα ταῦτα ὠφείλοντο εἰς πολλοὺς μὲν παράγοντας, κατὰ μέγα ἕμως μέρος εἰς τὸν πρωτοπόρον Ν. Πετσιῶδην, διότι αὐτομάτως τίποτε δὲν δημιουργεῖται καὶ διότι ἀποδεδειγμένον τυγχάνει, ὅτι οἱ λαοὶ καὶ αἱ μικραὶ ὀμάδες ἀνθρώπων ὀδηγοῦνται πρὸς τὰ καλὰ καὶ ὠφέλιμα, εἰς ὕψηλὰ ἰδανικά καὶ ἰδεώδη, ὅταν ἀναλάβῃ τις νὰ μεταλαμπαδεύσῃ τὴν πυρὰν καὶ τὴν ζωικότητα τὴν ἀτομικὴν. Ἐὰν λοιπὸν ἐρωτήσωμεν σήμερον πάντας τοὺς προμνησθέντας κατοίκους καὶ ποτε μαθητὰς τῆς πόλεως, πάσης τάξεως, θά λάβωμεν τὴν ὁμόφωνον ἀπάντησιν ὅτι ὁ Ρήγας Φεραῖος τῆς ἐποχῆς ἐκείνης διὰ τὸ Διδ/χον, ὄντως ἦτο ὁ Ν. Πετσιῶδης. Περιβληθεὶς οὗτος ἀρχικῶς τὸν κερδῶον Ἑρμῆν ἀπὸ τοῦ ἔτους 1896 καὶ ἐργασθεὶς μέχρι τοῦ 1899 δὲν ἠυδοκίμησεν, διότι, ἴσως, δὲν ἐγνώριζε τὰ μυστικά τοῦ ἐπαγγέλματος τοῦτου ἢ διότι ἦσαν ξένα πρὸς τὴν ψυχοσύνθεσίν του καὶ ἀπέβλεπε πρὸς ἄλλους ὀρίζοντας, ὄχι ὀλικούς, ἀλλ' ὕψηλότερους. Εἶδεν ὁ δυστυχῆς, ὡς Δημογέρων, τὴν πνευματικὴν κατάστασιν τοῦ τόπου του, ἐσχημάτισε γνῶμην καὶ ἀπεκρυστάλλωσεν ἀπόφασιν νὰ ἐγκαταλείψῃ διὰ παντός τὸ ἐμπόριον καὶ ἀντὶ τοῦ Ἑρμοῦ νὰ ὑπηρετήσῃ τὴν τῆς σοφίας θεᾶν Ἀθηνᾶν. Ἀναλαμβάνει τὴν διεύθυνσιν τῆς Ἀστικῆς Σχολῆς, ἀναβιβάζει αὐτὴν εἰς τὴν ἐμπρέπουσαν θέσιν καὶ περιωπῆν καὶ ἀποβαίνει

πραγματικὸς ἀναδημιουργὸς τῶν σχολικῶν πραγμάτων τοῦ τόπου καὶ διαπαιδαγωγεὶ τὴν νεολαίαν τῆς γενετείρας του γραμματικῶς, ἔθνικῶς, θρησκευτικῶς καὶ ἠθικῶς. Δυστυχῶς οἱ ἐρωτώμενοι ἀρκοῦνται ν' ἀποκρίνονται διὰ λόγων ξηρῶν μόνον καὶ νὰ ἐκδηλώνουν τὴν εὐγνωμοσύνην των, δι' ὅσα ὑπὲρ αὐτῶν καὶ τῆς ἰδιαιτέρας πατρίδος των ἔπραξεν ὁ διδάσκαλος οὗτος. Προερχόμενος ἐκ τῆς Εὐαγγελικῆς Σχολῆς τῆς Σμύρνης, ὅπου ἐσπούδασε τῇ συνδρομῇ θεοῦ του τινός, ὑπῆρξεν οὐ μόνον ἐμβριθὴς εἰς γνώσεις, ἀλλὰ καὶ πατριώτης ἐνθουσιώδης, ὅσον οὐδεὶς ἄλλος. Μορφώσεως, εἰπομεν εὐρυτάτης, θετικότητος παρομιώδους, ἐργασθεὶς παραδειγματικῶς, προσηλώσεως πρὸς τὰ ἰδανικά τοῦ Ἔθνους ἀπαραμίλλου, ὁ ἀείμνηστος κατηνάλωσε τὸ ἄνθος τῆς ἡλικίας του διδάσκων, τραγουδῶν δι' ἐμπνευσμένων λόγων του τ' ἀγαθὰ τῆς ἐλευθερίας, ἐνθουσιάζων, ἐμπνέων καὶ ἐν χαλεπαῖς ἀκόμη ἡμέραις συνιστῶν καρτερίαν καὶ πίστιν πρὸς τὰ ἰδανικά τῆς φυλῆς. Αἱ ἀλλεπάλληλοι ἀπειλαὶ τῶν Τουρκικῶν Ἀρχῶν, ὅποπτευθεισῶν τὴν ἀντικυβερνητικὴν πολιτείαν του, καὶ αἱ φυλακίσεις καὶ στερήσεις ὑπὸ τῶν Βουλγάρων οὐδὲν ἄμβλυνον τὴν δρεξίν καὶ τὸν πόθον του νὰ διδάσκη καὶ ἐν φυλακῇ ἀκόμη, τὸν πατριωτισμόν. Ἠξιώθη νὰ ἴδῃ τὴν Πατρίδα του ἐλευθερωμένην, ὡς διακαῶς ἐπεθύμει, ἀλλὰ ῥάκος πλέον σωματικὸν ἐκ τῶν κακουχιῶν, ἐκ τῆς φυλακίσεώς του κατὰ τὸ 1917—19 κατῶρθωσε μὲν νὰ διδάξῃ μέχρι τοῦ 1923, ἀλλ' ὁ πυρετὸς τοῦ πατριωτισμοῦ καὶ τῆς ἀενοῦ ἐργασίας ἐπιφέρει καὶ τὸν σωματικὸν πυρετὸν καὶ ὁ πλήρης ἐθνικῆς δράσεως καὶ φλογερὸς ψάλτης τῆς ἐλευθερίας Ν. Πεισιδῆς, ὁ παιδαγωγῆσας γενεὰς ὀλοκλήρους, ἀποθνήσκει. Ἐκτοτε δὲν ἔτυχεν οὐδεμιᾶς μνείας καὶ κοιμώμενος εἰς ἓνα σεμνὸν καὶ ἀπέριττον τάφον, μεταξὺ πολλῶν κοινῶν θνητῶν καὶ διδαχθέντων ὑπ' αὐτοῦ μαθητῶν, δὲν ἔτυχέ ποτε οὐδεμιᾶς ἐξαιρετικῆς τιμῆς. Τίποτε δὲν ὑπάρχει μαρτυροῦν τὴν διέλευσιν μιᾶς τοιαύτης προσωπικότητος, δημιουργήσασης ὀλόκληρον κοινωνίαν, ἣτις καὶ ἤρχισε φθίνουσα καὶ περιπίπτουσα, σὺν τῷ χρόνῳ, εἰς λήθην μαζὺ μὲ τὸ ὄνομα τοῦ ἐκλιπόντος διδασκάλου τῆς. Οὐδεὶς εἰσηγήθη ποτέ, εὐγνωμοσύνης ἕνεκεν, νὰ τελεσθῇ τοῦλάχιστον μνημόσυνον καὶ νὰ ἐξυμνηθοῦν τυπικῶς τὰ ἔργα τοῦ μεταστάντος. Προχωροῦμεν πολὺ κάμνοντες σύστασιν ὅπως ἀνεγερθῇ προτομὴ τοῦ αἰοιδίμου ἐν τῇ πλατεῖᾳ τῆς πόλεως, ἵνα ἀποβῇ παράδειγμα πρὸς μίμησιν εἰς τὰς ἐπερχομένας γενεὰς καὶ ἡ ἀφθαστος φιλεργία καὶ ὁ ἀνεξάντλητος ἐνθουσιασμός του νὰ γίνον φάροι φωτίζοντες εἰς ἔργα ὕψηλά καὶ ὠραῖα. Ἐρκέσθημεν μόνον νὰ ζητήσωμεν δι' ἐπιστολῆς ἀπὸ τὸ Δημοτικὸν Συμβούλιον νὰ ὀνομασθῇ μίᾳ ὁδῶς μὲ τὸ ὄνομά του, ἣτις ἐπιστολῇ

έξακολουθεῖ νά εἶναι ἀναπάντητος. Ὅψόμεθα.

Κωνσταντῖνος Παπαγιαννόπουλος: Πασάκις συνητήσαμεν τό ὄνομα τοῦ ἀειμνήστου αὐτοῦ διδασκάλου, ὅστις ἀποτελεῖ φαινόμενον ἀντεχῆς, ὑπό τό ὄνομα Παπαϊωαννόπουλος πρῶτον καί κατόπιν, ἐπί τό δημοτικώτερον, Παπαγιαννόπουλος!! Ἀπό τοῦ 1850 καί ἐνωρίτερον ἦτο γνωστόν τό ὄνομά του εἰς ὅλην τήν κοινωνίαν, ἥς ὑπῆρξε διδάσκαλος, προσαγορευοῦσής αὐτόν μέ τό «κύρ δάσκαλε», καί ἐν τῇ ἀπουσίᾳ του «δάσκαλος Παπαγιαννάκογλους». Ὑπάρχουν ἄτομα διδαχθέντα ὑπ' αὐτοῦ, τῶν ὁποίων ὁ πατήρ καί ὁ πάππος ὑπῆρξαν μαθηταί του. Ἀκούσατε!! Παρητήθη τῆς διδασκαλικῆς θέσεως μετὰ ὑπηρεσίαν 60 ἐτῶν, τῇ προτροπῇ τῶν υἱῶν του Ἀριστοτέλους καί Δημητρίου Παπαγιαννοπουλαίων, ἃν καί εἶχε ζωτικότητα ἀκόμη τεσσαρακονταετοῦς. Προσφυγῶν εἰς Θεσσαλονίκην κατά τό 1913 διέμενε παρά τῇ θυγατρὶ του. Μίαν ἡμέραν εἶδον αὐτόν κρατοῦντα ἀνά χεῖρας αἰτησῖν καί μεταβαλίνοντα ὅπως ἐπιδώσῃ αὐτήν πρὸς τόν τότε Διευθυντὴν ἐκπαιδεύσεως ἀειμνήστον Μπουντιάναν, ζητῶν θέσιν ἐν Θεσσαλονίκῃ ἢ περιφερείᾳ αὐτῆς Ὁ χαρακτηρισμὸς τοῦ ἀγαθοῦ αὐτοῦ διδασκάλου, τοῦ ποιισθέντος κατά τό παρελθόν, μέ δηλητήρια ἐκ μέρους τῶν εἰς τὰ πράγματα δημογερόντων πατριωτῶν του, ὡς χαλκεντέρου καί διδασκάλου τοῦ γένους δὲν εἶναι καθόλου ὑπερβολικός καί οὐδόλως ἀπέχει τῆς ἀληθείας. Ὁ καθ' ὅλα πνευματικῶς ὕγιης μέχρις ἐσχάτου γῆρατος δὲν ἔκαμψεν οὐδόλως τὴν σπονδυλικὴν του στήλην οὔτε τό πολυετές τῆς ὑπηρεσίας του ἠμβλυνε τὰς αἰσθήσεις του. Παλινοστήσας εἰς Διδ/χον ἀπέθανεν εἰς γῆρας βαθύ. Θά πρέπει ἄρα γε νά καταταχθῇ ἐπαξίως εἰς τό πάνθειον τῶν διδασκάλων τοῦ Γένους;

Γεώργιος Βαφειάδης. — Καί τόν διδάσκαλον τοῦτον εἶδαμεν ἐπὶ τῆς ἔδρας ἀπὸ τοῦ 1892. Ἀκάματος σκαπανεὺς τῶν γραμμάτων, εἰργάσθη διὰ τὴν ἀνόρθωσιν τῆς παιδείας τοῦ τόπου πλέον τῶν 40 ἐτῶν, λίαν εὐδοκίμως, συνεργάτης δὲ τοῦ Ν. Πετσιδοῦ κατέλαβε τὴν ἔδραν τοῦ διευθυντοῦ καί διηύθυνε τό Α' δημοτικόν σχολεῖον μέχρι τοῦ 1932. Διεπαιδαγώγησε γενεάς ὀλοκλήρους καί συνέδεσε τό ὄνομά του μέ τὴν κοινωνίαν τοῦ Διδ/χου καί περιχώρων τιμώμενος καί σεβόμενος ὑπὸ πάντων. Ὑμνητῆς καί αὐτὸς τῆς ἐλευθερίας διὰ μεστῶν πατριωτισμοῦ λόγων πρὸς τοὺς μαθητάς του καί τό κοινόν, ἀνεπτέρου τό φρόνημα αὐτῶν. Ψάλτης γλυκὺς καλλιφῶνος ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ, διηκόνησεν ἐπὶ ὅσα ἔτη ὑπῆρξε καί διδάσκαλος, θέλων τό ἐκκλησιασμα. Συμπαθῆς εἰς τὴν μορφήν, πρᾶος καί γλυκὺς εἰς τοὺς τρόπους κατέκτα τὰς ψυχὰς τῶν μαθητῶν του καί τῆς κοινωνίας. Ἐταλαιπωρήθη περισσότερο παντὸς ἄλλου

κατὰ τὴν κατοχὴν τῆς Βουλγαρίας 1917—19, αἱ δὲ ταπεινώσεις τὰς ὁποίας ὑπέστη χάριν τοῦ ἔθνους ἀποτελοῦν τοὺς μοναδικοὺς τίτλους τιμῆς. Εἶδε τὴν Πατρίδα του ἐλευθερουμένην, εἰργάσθη ἐν τῷ ἐλευθέρῳ πλέον Κράτει, ἐδοκίμασε τὴν μεγαλυτέραν τοῦ βίου του συγκίνησιν καὶ τοὺς καρποὺς τῶν κόπων καὶ δοκιμασιῶν του καὶ τυχῶν συντάξεως ἐξεμέτρησεν ἀμέσως τοῦ ζεῖν. Οὐδεὶς μέχρι τοῦδε ἀνέφερε τὸ ὄνομά του ὡς μνημόσυνον τῶν ὄσων ἐπετέλεσε. Διελαμβάνετο καὶ τὸ ὄνομά του εἰς τὴν πρὸς τὴν Δημαρχίαν ἐπιστολὴν περὶ ὀνομασίας μιᾶς ὁδοῦ τοῦ Διδ/χου. Ἄλλ' οὗτος ἐξέλιπε καὶ αἱ ὀνομασίαι τῶν ὁδῶν ἐξυπηρετοῦν ἄλλους τινὰς σκοποὺς καὶ ὄχι πρὸς τιμὴν ἀφανῶν ἡρώων.

Γεώργιος Δασκαλόπουλος. — Σύγχρονος τοῦ ἀειμνήστου Βαφειάδου καὶ σύγαμβρος αὐτοῦ. Κατήγετο ἐκ Χαλκιδικῆς καὶ κατέληξε διδάσκαλος εἰς Διδ/χον. Ἦτο ὁ νεωτεριστὴς διδάσκαλος τῆς ἐποχῆς ὡς ἀπόφοιτος Διδασκαλείου (ὑποδιδασκαλείου) Θεσσαλονίκης τοῦ πολλοῦ διδασκάλου ἐκθρέψαντος κατὰ τὰ ἔτη τῆς Τουρκοκρατίας. Ἐδίδασκε πάντοτε εἰς τὴν Α' τάξιν ἀνάγνωσιν μὲ τὴν φωνομημητικὴν, θαυμαζομένην τὴν ἐποχὴν ἐκείνην μὲ τὰ ἀλφαβητάρια «ἴα» καὶ «ῶά» Παπαμάρκου κατὰ τὸ Α' ἐξάμηνον, καὶ τὸ «εὐπειθὲς ἀρνίον» καὶ «ἀπειθὲς ἐρίφιον» ἀργότερον τοῦ ἴδιου κατὰ τὸ Β'. Ἐφαρμογὴ τῆς μεθόδου του τελεία. Ἐδιδάχθησαν παρ' αὐτοῦ χιλιάδες μαθητῶν του τὴν πρώτην ἀνάγνωσιν. Ψάλτης τῆς ἐκκλησίας καὶ κάτοχος τῆς Βυζαντινῆς μουσικῆς καλός, ἀλλὰ καὶ μύστης τῆς Εὐρωπαϊκῆς τοιαύτης. Μόνιμος διδάσκαλος τῆς Ὡδικῆς, Καλλιγραφίας καὶ Ἰχνογραφίας, ἀσυναγώνιστος. Ἀπηλάθη ἐντεῦθεν τὸ 1913 καὶ κατέφυγεν εἰς Μακεδονίαν καταλήξας εἰς Ἀμόντιον. Διετέλεσε διδάσκαλος Ἁγίου Παντελεήμονος (Πάτελη). Εἶδεν υἱὸς καὶ θυγατέρας ἀποκαθιστάμενας καὶ ἀπέθανεν. Ἐκτοτε τὸ ὄνομά του περιέπεσεν εἰς λήθην.

Μιχαὴλ Δημητρίου. — Ὁ ἀποκτιλούμενος Παπαλάμπου καὶ Συννεφιάς, διὰ τὸ μελαψὸν τοῦ χρώματός του. Ἐπὶ ἔτη ἐδίδασκε μόνιμως εἰς τὴν Β' τάξιν καὶ ἑκατοντάδας μαθητῶν ἐξεπαιδεύσει. Τὴν περιωρισμένην μόρφωσιν του ἀνεπλήρου διὰ τῆς ἀφοσιώσεώς του πρὸς τὸ καθῆκαν καὶ τὴν ἐπίγνωσιν τῆς εὐθύνης τῆς ἰδιότητος τοῦ παιδαγωγοῦ. Συνεδύαζε διδασκαλικὴν καὶ ψαλτικὴν καὶ ὑπῆρξεν ὁ συμπαθὴς πρὸς τοὺς μαθητὰς τύπος διδασκάλου. Ἔργασθεις ἐπὶ 30 καὶ πλέον ἔτη, ἐτέθη ἐκτὸς ὑπηρεσίας, ἰδιώτευσεν, οὐδέποτε ὁμως ἐξέφρασε πόνον ψυχικόν καὶ παράπανον διὰ τὴν παραγνώρισιν τῆς τήσεως ὑπηρεσίας του ὡς διδασκάλου, ἧς ἕνεκα ἐφυλακίσθη ὑπὸ τῶν Βουλγάρων. Ἀπέθανε πρὸ ὀλίγων ἐτῶν ἀφίσας μονογενῆ υἱόν, ἐμπορευόμενον.

Νικόλαος Ζαννίδης ἢ Ζαννῆς. — Μόλις ἀποφοιτήσας ἐκ τοῦ Γυμνασίου νεώτατος, 19 τὸ πολὺ ἐτῶν προσελήφθη διδάσκαλος εἰς τὴν Ἀστικὴν Σχολὴν πρὸς ἀναπλήρωσιν τοῦ ἀποχωρήσαντος Παπαγιαννοπούλου. Σκοπὸν τῆς ζωῆς του δὲν ἔταξε τὸ διδασκαλικὸν ἐπάγγελμα. Τὰ ἀνθρωπιστικὰ ἰδεώδη, τὰ ὁποῖα εἶχεν, ἠθέλησε νὰ τὰ ἐκδηλώσῃ θεραπεύων ψυχὰς καὶ σώματα τῶν ἀνθρώπων. Ἀνέλαβε νὰ διδάξῃ λόγῳ σπάνιος διδασκάλων καὶ μέχρις οὗ προετοιμασθῆ διὰ τὴν εἰσαγωγὴν του εἰς τὸ Πανεπιστήμιον ὡς φοιτητῆς τῆς Ἰατρικῆς. Τὸ ὀλιγοχρόνιον τῆς ὑπηρεσίας του ἔδωκεν εὐκαιρίαν νὰ γνωρισθῆ παρὰ τῶν μαθητῶν του ὑπὸ τὰς καλυτέρας ἐντυπώσεις. Λευκότετος καὶ εὐειδῆς, ὅπως ἦτο, ἤσκει μεγάλην ἐπίδρασιν παρὰ τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ καὶ ψυχολογικὴν, λεγομένην ὑποβολήν. Εὐγενέστατος τύπος, μειλίχιος, προστάτης τῶν ἀδυνάτων, κατέκτησε τὴν Γ' τάξιν, εἰς ἣν ἐδίδασκε. Πάντες τὸν ἐσέβοντο, τὸν εὐλαβοῦντο καὶ τὸν ἠγάπων. Ὡς ἰατρός διεπρεψε καὶ διετέλεσεν ἐπὶ σειρὰν ἐτῶν Ἀστυάτρος Ἀθηνῶν. Νῦν ἀπολαύει ἐκτιμήσεως τῆς καλῆς κοινωνίας Ἀθηνῶν. Εἶναι υἱὸς τοῦ ἐπὶ ἔτη ἔθνοπρεπῶς ἐργασθέντος ὡς μέλους τῆς Δημογεροντίας Διδυμοτείχου.

Θεωροῦμεν καθῆκον ἱερὸν νὰ ἀναφέρωμεν ἐντοσθα καὶ τὸ ὄνομα τῆς Διδασκαλλίσσης Ἑλένης Ζαφειροπούλου, ὀποφοίτου τοῦ Ζαππείου Κωνσταντινουπόλεως, ἡ ὁποῖα ὡς ὁμολογοῦν ἐπιζῶσαι συνάδελφοί της, ἀνήγαγε τὸ παρθENAγωγεῖον εἰς περιωπῆν. Εἰς τὸ ἔργον της τοῦτο συνέβαλε τὰ μέγιστα καὶ ἡ διδασκαλίσα Ἀσπασία Τσαβδάρρα, ἥτις κατόπιν ἀπέβη ἡ ἀρίστη τῶν διδασκαλισσῶν καὶ ὑπῆρτησε πιστῶς τὴν ἐκπαίδευσιν ἔν τε τῇ πατρίδι αὐτῆς καὶ ἐν Βερροῖα καὶ Ναούσῃ, ὡς πρόσφυξ, κατὰ τὰ ἔτη 1913—20, ὅπου ἀφῆκε φήμην ἐκπαιδευτικὴν καὶ ἠθικὴν καὶ ψυχικὴν εὐγένειαν ζηλευτὴν. Ἡ κοινωνία Ναούσης ἐξακολουθεῖ νὰ ἐκφράζηται ἐνθουσιωθῶς ὑπὲρ αὐτῆς.

Ἑλένη Σταϊκίδου. — Ἀπόφοιτος καὶ αὐτὴ τοῦ Ζαππείου Ἀδριανουπόλεως προσέφερεν ἐπὶ σειρὰν δεκαετιῶν τὰς ὑπηρεσίας της πρὸς τὴν ἐκπαίδευσιν, ἀποθανοῦσα συνταξιούχος.

Βικτωρία Δημητρίου, ἡ κατόπιν σύζυγος Δημητρίου Δούλιου. — Πόσαι γεννεαὶ ἀρὰ γε ἐξεπαιδεύθησαν ἀπὸ τὴν σεμνὴν αὐτὴν θεραπευτινίδα τῆς παιδείας! Εἰργάσθη ὡς παρθENAγωγός, ὡς νηπιαγωγός καὶ οὐδέποτε ἐξέφρασε παράπονον ὑποβιβασομένη ὅτι εἰς νηπιαγωγὸν μὲ μισθὸν ἐν συγκρίσει γλισχρον, ὅτι προβιβαζομένη εἰς παρθENAγωγὸν μὲ ἐλαχίστην διαφορὰν τοῦ μισθοῦ. Αὕτη ἦτο ὁ στύλος τῶν ἐκπαιδευτηρίων θηλέων τοῦ Διδ/χου. Πᾶσαι ἀνεχώρουν, αὕτη ὁμῶς ἦτο ὁ ἀκρογωνιαίος λίθος τῶν σχολείων, ἀναντικατά-

στατος. Διά τὴν ἄσκον καὶ λίαν ἀποδοτικὴν ὑπηρεσίαν τῆς ἡμείφθη καταλήξασα εἰς Κουφόβουνον, ὅπου ἐπὶ σειράν ἑτῶν ἐταλαιπωρήθη καὶ ἔτυχε συντάξεως μὲν, μετ' οὗ πολὺ ὅμως ἀπεβίωσε μὲ τὸ παράπρον ὅτι οἱ ἀρμόδιοι δὲν ἐξετίμησαν τὴν ἐθνικὴν τῆς δρᾶσιν. Ἐφήκεν υἱόν, τὸν Ἀθανάσιον Δουλιόγλου, δικηγόρον Διδυμοτείχου.

Ἐν συνεδριάσει τοῦ 1906 προσλαμβάνεται τὸ προσωπικόν, πλὴν τοῦ Ν. Ζαννῆ. Ζητήσαντος ἀξιησιν, μὴ δοθῆσαν, καὶ παραιτηθέντος, Αὐξάνονται οἱ μισθοὶ κατὰ 2 λίρας τῆς Ἀσπασίας Τσαβδάρου καὶ Ἐλένης Σταϊκίδου. Προσλαμβάνονται δὲ διδάσκαλοι οἱ Ἰωάννης Ἀποστολίδης καὶ ὁ *Κωνσταντῖνος Παύντισσος*, ὁ κατόπιν καὶ νῦν *Ποντίδης* μετονομασθεὶς. Περί τοῦ προσώπου τοῦ τόσο γνωστοῦ διδασκάλου, τί δύναμαι νὰ προσθέσω, ἀφοῦ τὸν γνωρίζει ἡ γενέτειρά του καὶ ὅλη ἡ Θράκη; Τί νὰ ἐξυμνήσω πρῶτον ἐκ τῶν ὄσων προτερημάτων περικοσμοῦν τὸν θερμὸν καὶ ἐνθουσιώδη πατριώτην Κ. Ποντίδην; Ἐπειδὴ θεωρῶ τὸν ἑαυτὸν μου ἀνίσχυρον νὰ παραστήσω ποῖος ὑπῆρξε, ἀφίνω αὐτὸν νὰ ἀφηγηθῆ τὴν ἱστορίαν του ἐν ἀντιγράφῳ, περιοριζόμενος εἰς τὰ κυριώτερα σημεῖα αὐτῆς. Γεννηθεὶς ἐν Διδ/χῳ τὸ 1886 ἔμαθεν ἐκεῖ τὰ πρῶτα γράμματα. Ἐφοίτησεν εἰς τὸ ἐν Ἀρναοῦτι-μαχαλεσῆ νηπιαγωγεῖον καὶ κατόπιν εἰς τὴν Ἀστικὴν Σχολὴν. Γνωστὸς εὐθυμὸς τύπος, ἡγαπᾶτο ὑπὸ πάντων τῶν διδασκάλων καὶ συμμαθητῶν του. Συνεπλήρωσε τὴν μόρφωσίν του εἰς τὸ Γυμνάσιον Ἀδριανουπόλεως, ὅπου καὶ πάλιν ἐξετιμῆθη ὑπὸ τῶν καθηγητῶν καὶ σπουδαστῶν του. Διέκοψε τὰς σπουδὰς του λόγῳ οἰκονομικῶν δυσχερειῶν καὶ διωρίσθη διδάσκαλος καὶ ψάλτης εἰς τὴν Ἀστικὴν Σχολὴν Διδ/χου, νεώτατος καὶ πλήρης ἐνθουσιασμοῦ μηθεὶς εἰς τὸν Ἐρακομακεδονικὸν ἀγῶνα καί συνεργαζόμενος μὲ τὸν Σκουφᾶν, Κατσιγρᾶν, Κονδύλην καὶ τοὺς ἐκάστοτε προξένους Ἀδριανουπόλεως. Ἐξοικονομήσας ὀλίγα χρήματα ἐκ τῆς διδασκαλικῆς του ἐργασίας ἐνεγράφη καὶ πάλιν εἰς τὸ Γυμνάσιον Ἀδριανουπόλεως σπουδάζων καὶ δρῶν ὡς τμηματάρχης κατὰ τοῦ Βουλγ. Κομιτάτου. Ἀφοῦ ἀπεφοίτησεν ἀπὸ τοῦ Γυμνασίου, ἐπαγεδιωρίσθη διδάσκαλος εἰς Παλαιὸν Κάραγατς καὶ ἔκτοτε ἤρχισε τὴν ἐκπαιδευτικὴν δρᾶσιν του ἐντονωτέραν. Ἐδίδασκε τὴν ἡμέραν σφωρηλατῶν ἐθνικῶς τὴν ἐμπεπιστευμένην αὐτῷ μαθητιῶσαν νεολαίαν καὶ τὴν νύκτα ἐπεδίθετο εἰς καταδίωξιν κομιτατζήδων δρώντων εἰς τὴν περιοχὴν Ὀρτάκιοῦ ὑπὸ τὸν Πανίτσαν βοηβόδαν. Μετετέθη κατόπιν εἰς τὸ σχολεῖον Μουσταφᾶ-πασᾶ, ὅπου καὶ συνέδεσε τὴν τύχην του μὲ τὴν ἐπίσης διδασκάλισσαν Ἐλένην Μικροπούλου, ἐκεῖθεν δὲ ἐπώπτευε τῶν πέριξ χωρίων ἐναντίον τῆς Βουλγαρικῆς προπαγάνδας πρὸς προσηλυτισμὸν των. Διετέλεσε κα-

τόπιν ἐπιμελητῆς τοῦ οἰκοτροφείου Ἀδριανουπόλεως καί κατὰ τὴν πολιορκίαν αὐτῆς ὑπὸ τῶν Βουλγάρων κατάρθωσε νὰ δραπετεύσῃ καὶ νὰ φθάσῃ εἰς τὸ Μουσταφᾶ—πασᾶ, ὅπου καὶ ἐδρασε ἐθνικῶς κατὰ τῆς Βουλγ. κυριαρχίας. Ἐπανεδιωρίσθη εἰς Κάραγατς καὶ ἀπὸ τοῦ 1913 μέχρι τοῦ 1924 διετέλεσε διδάσκαλος εἰς τὴν πόλιν ταύτην μετὰ τῆς συζύγου του, ἡ δὲ δράσις του ἐκεῖ ὑπῆρξε πολισιχιδῆς καὶ γόνιμος. Κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ πρώτου Εὐρωπαϊκοῦ πολέμου συνελήφθη ὑπὸ τῶν Βουλγάρων καὶ ἐξωρίσθη εἰς Κάρλοβον Βουλγαρίας, ταλαιπωρηθεὶς ὑπὸ κακουχιῶν καὶ παντοίων πιέσεων καὶ διασωθεὶς ὡς ἐκ θαύματος. Μετὰ τὴν κατάρρευσιν τοῦ μετώπου ἐν Μασκεδονίᾳ ἐπανήλθεν εἰς Κάραγατς μέχρις οὗ ἐξεκκενώθη ἡ Ἀνατολικὴ Θράκη, ἐπιδικασθεῖσα εἰς τὴν Τευρκίαν, ὁπότε ἦλθε καὶ ἐγκατεστάθη εἰς Διδ/χον, ἀφοῦ προηγουμένως διετέλεσε προσωρινὸς ἐπιθεωρητῆς περιφέρειας, ἄνευ ἐφοδίων καὶ τῆς ἀπαιτουμένης Κρατικῆς ἀντιλήψεως. Ἐπανελθὼν τὸ 1925 εἰς τὴν πατρίδα του διετέλεσε διευθυντῆς Γ' σχολείου, τὸ ὁποῖον ἰδρύθη λόγῳ συρροῆς προσφύγων ἐξ Ἀν. Θράκης καὶ κατάρθωσε διὰ τῶν ἐνεργειῶν του νὰ ἀνεγερθῇ διδακτήριον ὑπέροχον ὀνομασθὲν Β' σχολεῖον, ὅπου εἰργάσθη πολυπλεύρως καὶ μάλιστα τὴν 4ην Ἰουλίου 1951 παρητήθη. Ὁ Κωνσταντῖνος Ποντίδης ὑπῆρξε διδάσκαλος φαινόμενον εἰς κίνησιν, δρᾶσιν, ἀποδοτικότητα, δημιουργικότητα, πατριωτισμὸν κ.τ.λ., διὸ καὶ κατέκτησε τὴν ἀγάπην καὶ τὴν συμπάθειαν πάντων τῶν πολιτῶν καὶ ὄλων τῶν μαθητῶν καὶ τῶν προϊσταμένων του. Ἡ μὲν πολιτεία ἀναγνώρισασα τὰς ὑπηρεσίας του τῷ ἀπένευμεν ἐπαίνους, εὐαρεσκείας, γέρατα καὶ δύο παράσημα, ἡ κοινωνία δὲ Διδ/χου καὶ περιχώρων, ἐκτιμῶσα τὴν προσωπικότητά του, τὸν ἐτίμησεν διὰ τῆς ἐτυμηγορίας τῆς, τῆς περιόδου 1952, ἐκλέξασα αὐτὸν ἀπαξ βουλευτὴν τοῦ τόπου. Ὑπῆρξεν ὁ εὐτυχέστερος καὶ ἐνθουσιωδέστερος τῶν διδασκάλων καὶ τραγικώτερος οἰκογενειάρχης λόγῳ οἰκογενειακῶν συμφορῶν.

Γιάννης Ἀποστολίδης. — Ἀπόφοιτος τῶν Ζαριφείων Διδασκαλείων Φιλιππουπόλεως δὲν ἔθεσεν ὄρον καὶ σκοπὸν τῆς ζωῆς του τὸ διδασκαλικὸν ἐπάγγελμα, πλὴν τὸ ὀλιγοχρόνιον διάστημα τῆς ὑπηρεσίας του, ὡς διδασκάλου, θά μείνῃ ἀλησμόνητον. Ἡ γλυκεῖα μορφή τοῦ διδασκάλου τούτου, νεαρωτάτου, κατέκτα τοὺς μαθητάς, ἡ δὲ προσωπικότης του ἤσκει ἐπίβρασιν, οἷαν δὲν ἐγνώρισεν ἡ μαθητιῶσα νεολαία. Ἡ λεπτὴ χορδὴ τῆς ψυχῆς του ἐγοήτευε τοὺς μαθητάς καὶ πρῶτος ἐδίδαξε τὰς ἐλεγείας τῆς καταστροφῆς ὑπὸ τῶν Βουλγάρων τῆς Ἀγχιάλου, Πόργου, Βάρνης κ.τ.λ. Εἶναι ἀλησμόνητα ἀκόμη τὰ δημῶδη καὶ πατριωτικὰ ἄσματα τῆς «Λαφίνας», «Σφάζετε, σφάζετε θεριά», διδαχθέντα ὑπ' αὐτοῦ καὶ με-

ταδιδόμενα από γενεάς εις γενεόν. Συντόμως ἐγκατέλειπε τὸ ἐπάγγελμα τοῦ διδασκάλου καὶ ἠκολούθησε τὴν ἰατρικὴν ἐπιστήμην. νῦν δὲ ἐργάζεται εὐδακίμως ἐν Ἀλεξανδρουπόλει ὡς ἰατρός, εἶναι δὲ ἐξαιρετος ἄνθρωπος. Κατὰ τὸ 1907, τὸ Πατριαρχεῖον Κωνσταντινουπόλεως δι' ἐγκυκλίου τοῦ πρὸς τὴν Μητρόπολιν συνιστᾷ προσοχὴν ἐπὶ τῆς προπαγάνδας τῶν Βουλγάρων, περιερχομένων τὰς πόλεις καὶ τὰ χωρία πρὸς συλλογὴν ὑπογραφῶν δι' Ἰδρυσιν Βουλγαρικῶν Μητροπόλεων. Ἀναγινώσκεται αὕτη κατὰ τὴν συνεδρίαν ἄγ' τῆς 10-8-1907 καὶ λαμβάνονται τὰ προσήκοντα μέτρα. Κατὰ τὴν συνεδρίαν Μ.θ' τῆς 4 Ἰουλίου 1908, ἤτοι 4 ἡμέρας πρὸ τῆς ἀνακηρύξεως τοῦ Συν/τος, ἀναγινώσκεται ἐπιστολὴ τοῦ εὐεργέτου Νέστορος Τσανακλή, ἐκ Καΐρου ἀποσταλεῖσα, ὅστις γνωρίζει, εἰς ἀπάντησιν ἐπιστολῶν τῆς Δημογεροντίας, ὅτι εἰς τὴν ἔκκλησιν περὶ ἀρωγῆς τῶν ἐκπαιδευτηρίων θὰ ἀπαντήσῃ μόνις ἐπιστρέψῃ ὁ Τσανακλῆς ἐξ Εὐρώπης. Ἐπίσης ἐπιστολὴ τοῦ Προέδρου τῆς Θρακικῆς Φιλεκπ. Ἀδελφότητος (τοπικῶς ὕφισταμένης), δι' ἧς γνωρίζει ὅτι ἐψηφίσθη ἐτήσιον εἰσόδημα 14 λιρῶν διὰ τὰς ἀνάγκας χωρίων, ἀπειλουμένων ἀπὸ Βουλγ. προπαγάνδαν. Εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο λήγει ἡ περίοδος 1897—1908 μετὰ τὸ ἐξῆς προσωπικόν δι' ἑκατάστον ἔτος καὶ Ἐφοροδημογεροντίας.

1898—99. Εὐστράτιος Πελλέκης γρσο. 5004, Γεώρ. Βαφειάδης 5004, Ἀπόστολος Σαμακοβίτης 3750, Ι. Ψαρρᾶς 4380, Περικλῆς Βλαχόπουλος. 1899—1900. Ἀγακίδης 6930, Γ. Βαφειάδης 5250, Γ. Δασκαλόπουλος 5250, Κ. Παπαγιαννόπουλος 1120, Δημητρίου 1120. 1900—1901. Ν. Πετσόγλου 6075, Γ. Βαφειάδης 6163, Γ. Δασκαλόπουλος 6087, Κ. Παπαγιαννόπουλος 3684, Μιχ. Δημητρίου 1285. 1901—1902. Ἴδιοι. 1902—1903. Ὅμοιος. 1903—1904. Ὁσαύτως. 1904—1905. Ἐπίσης. 1905—1906. Προστίθεται ὁ Ν. Ζαννῆς. 1906—1907. Προστίθενται ὁ Ἰωάννης Ἀποστολίδης καὶ Κ. Πούντσαγλους. 1907—1908. Προστίθεται ὁ Π. Μαυρομάτης ἀντὶ τοῦ Ἀποστολίδου καὶ Γ. Δημητρακόπουλος ἀντὶ τοῦ Πούντσαγλου, προσλαμβάνονται δὲ καὶ οἱ Χρ. Κεσκινίδης καὶ Ἡλίας Νικολάου. Διδασκάλισσαι αἱ ἴδιοι, προστεθείσης τῆς Ἀσπασίας Τσαβδάρα.

Ἐφοροδημογέροντες.—Δ. Γιουτσόγλους, Παν. Ἐμμανουήλ, Σταύρος Μερικαγλους, Β. Χατζηγεωργίου, Γρηγόριος Δήμου, Δημήτριος Ζαννῆς, Γεώργιος Χαρίτου, Εὐστάθιος Καβάσιλας, Γ. Χαζιρβασάνης, Σωτήριος Τεκτονίδης, Γεώργιος Χεκίμογλους, Δημήτριος Ψαλτόπουλος ἐναλλασσόμενοι.

Περίοδος πέμπτη 1908—1912

Ἡ ἀνακήρυξις τοῦ Συν/τος ὑπὸ τῆς Τουρκίας κατὰ τὴν θην

Ίουλίου 1908, έδωσε φαινομενικώς έλευθερίας εἰς τὸ Ἑλληνικὸν στοιχείον καὶ ἐπίστευσαν εἰς αὐτὰς οἱ Ἕλληνες. Αἱ ἐκδηλώσεις χαρᾶς καὶ ἐνθουσιασμοῦ τοῦ λαοῦ ἠγγίζον τὴν φρενιτιδα. Ἐπίστευον ὅτι ἔπαυσαν διὰ παντός τὰ δεινὰ τῶν καὶ παντοιοτρόπως ἐξεδήλουν τὴν ἀγαλλίασιν καὶ ἱκανοποίησιν τῶν. Νύκτας καὶ ἡμέρας, μετὰ τὴν ἀγγελίαν τῆς ἀνακηρύξεως, εὐχόχουντο καὶ περιέτρεχον τὰς ὁδοὺς τῆς πόλεως καὶ τῶν χωρίων λαμπαδηφοροῦντες καὶ ψάλλοντες ὅτι αἱ νύκτες ἐγίναν ἡμέραι καὶ ζητωκραυγάζοντες ὑπὲρ τῶν καταλυτῶν τῶν δεσμῶν καὶ ἐλευθερωτῶν Νιαζή—βεη καὶ Ἐμβέρ—βεη. Διεσπείτο ὑπὸ τινῶν μόνον Τούρκων, ὅτι πάντες εἰσὶν ἀδελφοὶ καὶ διάκρισις μεναξὺ Τούρκων, Ρωμαίων, Ἰσραηλιτῶν καὶ Ἀρμενίων δὲν ὑπάρχει. Ἔχομεν, ἤδη, ἔλεγον, Σύνταγμα, ἰσοπολιτείαν, δικαιοσύνην, ἐλευθερίαν. Ὁ ἀρχικὸς ὄμως ἐνθουσιασμὸς πολὺ συντόμως μετετρέπη εἰς λύπην καὶ ἀπογοήτευσιν. Οἱ παλαιοὶ Τούρκοι, λάτρεις τοῦ Σουλτανικοῦ καθεστώτος, ἔβλεπον τὴν μεταβολὴν αὐτὴν ὡς ἀντιθρησκευτικὴν, ἀντιπατριωτικὴν, διότι ἡ ἀδέλφωσις μὲ τοὺς ἀπίστους ἀπηγορεύετο ἀπὸ τοὺς θρησκευτικοὺς νόμους. Οἱ Νεότουρκοι πάλιν, οἵτινες εἰσέδυσαν καλῶς εἰς τὸ πνεῦμα τοῦ νέου καθεστώτος, ἔβλεπον τοὺς Ἕλληνας ἐκδηλώνοντας τὴν χαρὰν τῶν καὶ ἐνδομύχως ἔχαιρον διότι ἦλθε καιρὸς ἀπαλλαγῆς τῆς Τουρκίας ἐκ τοῦ Ἑλληνικοῦ στοιχείου, τὸ ὅποτον ἐθεώρουν πρόσκομμα εἰς τὴν κοινωνικὴν καὶ κρατικὴν πρόοδον τῆς Τουρκίας. Τὸ ἐπίσημον Κράτος δὲν ἀφήκεν ἀνεκμετάλλετον τὸν φανατισμὸν τῶν παλαιοτούρκων, ἀλλ' οὔτε καὶ τὴν προοπτικὴν τῶν νεοτούρκων περὶ ἐξοντώσεως τοῦ Ἑλληνισμοῦ. Δὲν παρήλθε πολὺς καιρὸς καὶ τὰ πρῶτα νέφη ἀνεφάνησαν εἰς τὸν ὄριζοντα. Κατεδείχθησαν σαφῶς τὰ σχέδια τοῦ Νεοτουρκικοῦ Κομιτάτου. Σχέδια καταχθόνια μὲ προσχεδιασμένην τὴν ἐξόντωσιν, ὄχι βεβιασμένως, ἀλλὰ μεθοδικῶς. Ὅστις παρηκολούθησε καλῶς τὰ πράγματα ἀντελήφθη τί ἀνέμενε τοὺς δυστυχεῖς Ἕλληνας ἀμέσως μετὰ τὴν πάροδον ἑτῶν, τόσοσ ἐδῶ εἰς τὸν τόπον, ὅσον καὶ εἰς τὸν δυστυχεῖ λαὸν τοῦ Πόντου καὶ γενικῶς τῆς Μ. Ἀσίας, κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ Α' Εὐρωπαϊκοῦ πολέμου, ὅποτε ἐφήρμοζον τὸ πρόγραμμά τῶν Κομιτάτων καὶ Κυβέρνησις. Χιλιάδες καὶ μυριάδες Ἑλλήνων ἐξωλοθρεύοντο διὰ συνεχῶν μετακινήσεων καὶ ἐξοριῶν, κακουχιῶν, πείνης κ.τ.λ. Τότε αἱ ὁδοὶ τῶν πόλεων τοῦ Πόντου ἔβριθον ἀπὸ ἀνθρώπινα ράκη. Αἱ στατιστικαὶ τῶν ὄρφανῶν, συλλεχθέντων ὑπὸ Ἀμερικανικῶν ὀργανώσεων, μαρτυροῦν τὸ μέγεθος τῆς συμφορᾶς. Ἐμβλημα, σύμβολον, πρόσταγμα ἦτο ἡ ἐξόντωσις τῶν Ἑλλήνων. μέχρις οὗ τελικῶς ἐδόθη εὐκαιρία κατὰ τὴν Μικρασιατικὴν καταστροφὴν νὰ ὀλοκληρώσῃ ἡ Τουρκία τὸ πρόγραμμά της.

Ἡδὴ ἄς ἀρχίσωμεν ἀπὸ πότε καὶ πῶς ἐξεδηλώθη ἡ μισελληνικὴ πολιτικὴ τῆς: 1) Ἡ στρατολογία τῶν Ἑλλήνων δὲν θὰ ἦτο καταθλιπτικὴ ἂν οἱ στρατολογοῦμενοι ἦσαν εἰς χωριστάς μονάδας, ὅπως ἡ Ἑλλάς εἶχε τοὺς Τούρκους Κρήτης, Μακεδονίας καὶ Θράκης, καὶ ἂν ἐγένετο ὁμοιόμορφος, ἐφ' ὅσον ἐδημιουργήθη ἡ ὑποχρέωσις στρατολογίας, ὡς ἀπόρροια τῆς ἐξικώσεως τῶν μὲ Τούρκους πολιτας. Αὕτη ἀπεστέργασε γενικῶς τοὺς μοναδικούς προστάτας τῶν Ἑλληνικῶν οἰκογενειῶν καὶ οἰκονομικῶς κατερράκωσεν αὐτάς, διότι ἄλλην οἰκονομικὴν τακτικὴν εἶχεν ὁ στρατολογοῦμενος Τούρκος καὶ ἄλλην ὁ Ἕλλην, εἰς τὴν οἰκογένειάν του. Ἡ διάρκεια τῆς θητείας τοῦ Τούρκου στρατιώτου δὲν τὸν ἀπεκαρδίωνε, διότι ἐκ παραδόσεως ἐδημιούργει κατάστασιν ἐπιτρέπουσαν καὶ τὴν ἐπ' ἀπειρον στρατολογίαν του. Ἄλλωστε οἱ θεσμοὶ τῶν βέηδων, ζσδέδων, ἀγάδων καὶ ἐφέντηδων ἐξησφάλιζον οἰκονομικὴν ἀντοχὴν κατὰ τὴν στρατολογίαν τῶν. Ὁ Ἕλλην ὅμως μόνον διὰ τοῦ ἰδρώτος του συνετῆρει τὴν οἰκογένειάν του μὴ ἀναμένων οὐδαμῶθεν ἐπικουρίαν. Ἀπέβη ἡ στρατολογία μέσον ἀφαιμάξεως τοῦ Ἑλληνικοῦ ἰδρώτος καὶ συσσωρεύσεως τοῦ ἀποταμιεύματός του εἰς τὰ Δημόσια Ταμεῖα, διὰ καταβολῆς ἀντισηκωμάτων (μπεντέλ) 50 λιρῶν, ποσὸν σημαῖνον τὴν καταβαράθρωσιν τοῦ ὅλου οἰκονομικοῦ οἰκοδομήματος τοῦ Ἕλληνοσ. Ὑπὸ πτωχῶν βιοπαλαιστῶν ἡ καταβολὴ αὐτοῦ ἦτο δυσχερὴς, τινὲς δέ, διὰ διαφόρους λόγους μὴ ἐπιθυμοῦντες νὰ ὑπηρετοῦν τὰ τέκνα τῶν εἰς τὸν Τουρκικὸν στρατὸν, ἐξεποίουν πᾶν τὸ τιμαλφές καὶ ἀκίνητον πρὸς συμπλήρωσιν τῶν 50 λιρῶν ἢ ἐπὶ ἔτη συνεφωνοῦντο νὰ ἐργασθῶσι παρὰ τινι, πρὸ τῆς ἀπειλῆς τοῦ ἐφιάλτου τῆς ἀποστολῆς τῶν εἰς Ἀραβίαν καὶ Ἰεμένην. Διδάσκαλοι συνεφώνουν νὰ ἐργασθῶσι ἀπὸ 2—3 ἔτη ἔνεοντι τῆς καταβολῆς τοῦ ἀντισηκώματος, διότι δὲν ἐδικαιοῦντο πάντες οἱ διδάσκαλοι ἀπαλλαγῆς εἰμὴ μόνον οἱ ἐν ἐκκλησίᾳ διακονοῦντες ὡς ἱεροψάλται. Οὕτω τὸ δημόσιον ταμεῖον προσηπορίζετο οὐκ ὀλίγα καὶ ἐθησαύριζε μὲ τὸν ἰδρώτα τὸν Ἑλληνικόν, πολλάκις δὲ παρὰ τὴν κατοβολὴν τῶν 50 λιρῶν, ὑπὸ διαφόρους προφάσεις καὶ προσχήματα πάλιν ἐστρατολογοῦντο. Εἶχε τὸ ἀντισηκῶμα καὶ τὸ ὀλέθριον ἀποτέλεσμα τῆς διασπάσεως τῆς Ἑθνικῆς μας ἐνότητος, διότι διηρέθησαν οἱ Ἕλληνες εἰς δύο τάξεις: τοὺς δυναμένους νὰ καταβάλλωσι καὶ τοὺς μὴ, οἵτινες ὑπέβλεπον τοὺς πρώτους. Τοῦτο ἐγνώριζε τὸ Κομιτάτον καὶ ἔδρα προγραμματικῶς καὶ ἐπὶ σχεδίου. 2) Τὸ Νεοτουρκικὸν Κομιτάτον, τὸ διακηρύξαν ἀδελφῶσιν, ἔδειξε τὴν μισελληνικὴν πολιτικὴν του διὰ τοῦ γεγονότος δι' ἀντὶ νὰ τύχη ἡ Ἑλληνικὴ Ἐκπαίδευσις ὑποστηρίξεως καὶ περισσοτέρων ἐλευθεριῶν, τούναντίον ἐξήγειρε τὸν φθόνον τῶν

Νεοτούρκων, οτινες καταλλήλως έκαλλιέργουν τὸ μίσος καὶ τὸν φανατισμὸν τοῦ ὄχλου κατὰ παντός Ἑλληνικοῦ. Αἱ συνεχεῖς ἐπισκέψεις Νεοτούρκων ἀξιωματικῶν εἰς τὰ σχολεῖα μας, καθ' ἡμέραν σχεδόν, εἶχον, ὡς ἀπεδείχθη, σκοπὸν ἀνακοπῆς τῆς προόδου τῆς μαθητικῆς Ἑλληνικῆς νεολαίας. Μέχρι τοῦ 1908 διδάσκαλος τῆς Τουρκικῆς ἦτο Ἕλλην τουρκομαθής, τώρα διωρίσθη Τοῦρκος, ὅστις ἔπαιζε τὸν ρόλον τοῦ κατασκόπου. Ἄλλοεθνεῖς ὁμως κατῳρθωναν διὰ ραδιουργιῶν, συκοφαντιῶν καὶ παντοίων μέσων νὰ ἀποτυφλώνουν τὰς Τουρκικὰς Ἀρχάς, ὥστε, ἐνφ' διὰ τὴν ἔκδοσιν φερμανίου πρὸς ἀνέγερον Ἑλληνικῆς Ἀστικῆς Σχολῆς ἐχρειάσθη τριακονταετής ἐνέργεια, οὗτοι ἀνήγειρον ἀμέσως διδακτήρια, μερίζονα εἰς τὸ πολλαπλάσιον τῶν ἀναγκῶν των διὰ λόγους, προφανῶς, σκοπιμότητος πολιτικῆς καὶ δαπάνῃ, ἴσως, ὀργανώσεων τῆς οἴδε ποίων. Παρὰ τ' ἀνωτέρω ἢ πρὸς τὰ γράμματα ζέσις καὶ ἀγάπη τῶν Ἑλλήνων δὲν ἠμβλύθη καὶ πάντες προσεπάθουν νὰ μορφώσουν τὰ τέκνα των ἀρτιώτερον. Τὸ προσωπικὸν τῆς Ἀστικῆς Σχολῆς ἐξήκολούθει νὰ εἶναι τὸ ἴδιον, ἐνισχυθέν, λόγῳ ἀποχωρήσεώς τινων, διὰ τῶν Μυλωνᾶ Δημητρίου, ἔπειτα σιδηρ. ὑπαλλήλου, Ἀθανασίου Κουρτίδου, ἔπειτα ὑπαλλήλου Ἐποικισμοῦ ἐν Μακεδονίᾳ, ὡς καὶ ἐνός πολὺ καλοῦ διδασκάλου, τοῦ Γεωργίου Ρωμαΐδου. Κατὰ τὸ ἔτος 1909 λαμβάνεται ἀπόφασις ὑπ' ἀριθ. Δ', ἵνα ἀναδιορισθῇ τὸ προσωπικόν. Παύεται ὁ Ἥλιος Νικολάου καὶ προσλαμβάνεται διευθύντρια τοῦ Παρθεναγωγείου ἡ Εἰρήνη Νικολάου. Ἡ διευθύνσις τῆς ἐπταταξίου πλέον Σχολῆς, ἀνατίθεται εἰς τὸν ἐκ Σαράνια· Ἐκκλησιῶν φιλόλογον Δ. Φλωρᾶν, τοῦ Ν. Πετσόγλου χρησιμοποιηθέντος ὡς διδασκάλου τῆς ΣΤ' τάξεως. Γίνεται ἐπίσης σκέψις περὶ προσθήκης ἐν τῷ Παρθεναγωγείῳ καὶ ΣΓ' τάξεως καὶ προτείνεται ὁ διορισμὸς ὡς διευθύντριας τοῦ Παρθεναγωγείου τούτου, τῆς ἀποφοίτου τοῦ Ζαππείου Κωνσταντινουπόλεως καὶ κατόπιν μεγάλης παιδαγωγοῦ καὶ διευθύντριας τοῦ Ἀρσακείου, ἀειμνήστου Ἄννας Γιαννοπούλου καὶ ὡς διδασκαλίσης τῆς ἀδελφῆς τῆς Ἀθηνᾶς, πρὸ ὀλίγων ἐτῶν ἀποθανούσης καὶ αὐτῆς. Προτείνεται ἐπίσης νὰ διαρρυθμισθῇ τὸ Νηπιαγωγεῖον μὲ νηπιαγωγικὸν σύστημα κατὰ τὸ τοιοῦτον Κωνσταντινουπόλεως. Ἡ δαπάνη τῶν ὡς ἄνω μεταρρυθμίσεων προϋπελογίσθη εἰς λίρας Τουρκίας 93, παρακαλεῖται δὲ ἡ Ἀδελφότης νὰ τὰς καταβάλλῃ ὑπὸ τὸν ὄρον ὁμως, ὅπως οἱ μαθηταὶ τῆς Ζ' τάξεως καὶ ΣΤ' τῶν θηλέων καταβάλωσι διδάκτρα ἀνάλογα τῶν δυνάμεων των. Ἐπειδὴ ἤρχισε καὶ πάλιν νὰ παρουσιάζηται ἐμπόδιον σχετικῶς μὲ τὴν ἐξεύρεσιν προσωπικοῦ ἱκανοῦ πρὸς διδασκαλίαν ἐν τοῖς σχολείοις τῆς πόλεως καὶ περιχώρων καὶ διότι τὸ μοναδικὸν φυτώριον

ἐν Θράκῃ, ἐν Φιλιππουπόλει δηλ., Ζαρίφειον Διδασκαλείον, ἔπαυσε λειτουργοῦν, λόγῳ τῶν ἐν Ἄν. Ρωμυλίας διωγμῶν, ὁρθῶς ἡ Δημογεροντία διὰ τῆς ὑπ' ἀριθ. 18 τοῦ Νοεμβρίου 1910 ἀποφάσεώς της προτείνει νά ἰδρυθῆ ἐν Θράκῃ διδασκαλείον, τόσον ἀπαραίτητον διὰ τὸν τόπον. Δὲν εἴμεθα εἰς θέσιν νά γνωρίζωμεν ποῖον τὸ ἀποτρέψαν αἷτιον τῆς ἰδρύσεως ἐνός τοιοῦτου Διδασκαλείου. Φρονοῦμεν μόνον ὅτι ἐκπαιδευτικῶς θά ἀπέβαινε σωτήριον διὰ τὴν Θράκην, μὲ περιοχὴν ἀπὸ τοῦ Νέστου μέχρι Τυρολέης, ἀλλὰ καὶ αὐτῆς ἀκόμη τῆς Ἄν. Ρωμυλίας, ὅπου εἶχον μείνει εἰσέτι ἀρκετοὶ Ἕλληγες καὶ πολὺ ἀργότερον μετενάστευσαν ἢ ἐξεδιώχθησαν ἢ καὶ ἐξεβουλγαρίσθησαν. Τὸ ἐν Θεσσαλονικῇ λειτουργοῦν τότε Διδασκαλείον (ὑποδιδασκαλείον) ὁμολογουμένως παρεσκεύασε πυρῆνας ἐκπαιδευτικοῦς οὐκ ὀλίγους, ἀλλὰ δὲν ἦτο δυνατόν τοῦτο νά ἐπαρκέσῃ δι' ὅλην τὴν Μακεδονίαν καὶ Θράκην, ἐξ ἧς μόνον κατὰ τὸ σχολικὸν ἔτος 1911—12 ἔλαβε δεκάδα οἰκοτρόφων πρὸς ἐκπαίδευσιν. Ἐθνικῶς καὶ ἐκπαιδευτικῶς ἦτο ἐπομένως ἐνδεδειγμένον νά ἰδρυθῆ Διδασκαλείον ἐν Θράκῃ, διότι τὰ Γυμνάσια Σερρών, Ἀδριανουπόλεως, Θεσσαλονίκης, Μοναστηρίου καὶ Τροσυλλίου ζὲν ἦτο δυνατόν ἀριθμητικῶς νά θεραπεύσουν τὰς δύο ἀνωτέρας χώρας (διαμερίσματα) ἀλλ' οὔτε καὶ ποιητικῶς (ἐπογγελαματικῶς). Ἐνῶ καθὼς εἶπομεν, ἡ παραζάλη τῶν Ἑλλήνων ἐκ τῆς ἀνακηρύξεως τοῦ Συν/τος δὲν ἔπαυσεν ἀκόμη καὶ τὰ δεινὰ τῆς σκλαβιάς ἤρχισαν νά ἀναφαίνωνται ἀπειλητικώτερα, ἐν τούτοις ἐξηκολούθει ἡ πρὸς ἐκπαιδευτικὴν πρόοδον πορεία. Ἐν ὅμως ἀπροσδόκητον γεγοτὸς κόμνει τὴν Ἐφοροδημογεροντίαν νά θορυβηθῆ, διότι οὐδέποτε τοῦτο συνέβη, ἄλλην ἐποχὴν καὶ τὸ ὅποιον καταγράφομεν ὡς ἔχει ἐν τῷ ὑπ' ἀριθ. 15' πρακτικῷ τῆς 16ης Ἰανουαρίου 1911 :

«Σήμερον τὴν 16ην Ἰανουαρίου 1911 σωτηρίου ἔτους, ἡμέραν Κυριακὴν, παρουσίᾳ τῶν δημογερόντων Γ. Χαζιβαρσάνη, Ὁδυσσεῶς Κωνσταντίνου, Εὐαγγέλου Γιουρτσόγλου, Δ. Ψαλτοπούλου καὶ Ζ. Δημάδου, ὑπὸ τὴν προεδρίαν τῆς Α. Σεβασμιότητος τοῦ Μητροπολίτου Διδ/χου κ. Φιλαρέτου, ἐν πρώτοις ἀνεγνώσθησαν τὰ πρακτικὰ τῶν δύο προηγουμένων συνεδριάσεων καὶ ἐγκριθέντα ὀπογράφονται».

Ἡ Α Σεβασμιότης προοιμιαζομένη περὶ τῶν ἐπ' αἰσίως διεξαχθεισῶν Ἁγίων ἑορτῶν τῶν Χριστουγέννων ἐπηυχῆθη πᾶσιν αἰσίαν καὶ μεστὸν τὸ ἄρτι ἀρξάμενον νέον ἔτος, ἔκαμε δὲ τὰς ἐξῆς δύο λυπηρὰς ἀνακοινώσεις, αἵτινες λαβοῦσαι ἐσχάτως χώραν, ἀφορῶσι τὴν Ἐκκλησίαν καὶ τὸ Ἔθνος. 1) "Ὅτι ὁ Καϊμακάμης Δ/χου ἀπέστειλεν ἀντίτυπον διαταγὴν τοῦ ἐν Ἀδριανουπόλει Συμβουλίου τῆς

Παιδείας πρὸς τοὺς Μουχταροδημογέροντας τοῦ χωρίου Κούλελη—Μπουργάζ, δι' ἧς ὑποχρεοῦνται οἱ διδάσκαλοι νὰ παρουσιάσθωσιν ἐνώπιον τοῦ Συμβουλίου Παιδείας, τὸ ὁποῖον ἐξετάζον τὴν ἰκανότητα καὶ τὸ ποιὸν αὐτῶν θὰ παρέχη αὐτοῖς τὴν ἄδειαν ἐξασκήσεως τοῦ ἐπαγγέλματός των καὶ ὅτι ὁσάκις διδάσκαλος χωρίου τινὸς ἤθελε παραιτηθῆ ἔδον οἱ Μουχταροδημογέροντες νὰ εἰδοποιῶσιν ἐγγράφως τοῦτο εἰς τὸ Συμβούλιον τῆς Παιδείας, ὡς καὶ τὸν βαθμὸν τῆς ἐργασίας αὐτοῦ καὶ ὅτι τούτου παραλειπομένου ἐκ μέρους χωρίου τινος θὰ κλείηται τὸ σχολεῖον του. Ἡ δευτέρα ἀνακοίνωσις ἀφεώρα τὴν Ἐκκλησίαν καὶ ἀνάμειν τῆς Τουρκικῆς Ἀρχῆς εἰς τὰ ἐκκλησιαστικὰ ζητήματα. Ἡ ἐνέργεια αὕτη ἤρχισε ἀπὸ τὸ χωρίον τοῦτο, διότι εὐρίσκετο εἰς ἐπίκαιρον θέσιν καὶ ἀπετέλει κόμβον συκοινωνιακόν. Ἐθνικῶς διὰ τὴν Τουρκίαν ἦτο νευραλγικὸν σημεῖον, πρόσφορον διὰ τὴν κατασκοπεῖαν ξένων. Τὸ ἔτος τοῦτο ἐγένετο ἡ καταστολὴ τοῦ κινήματος Ἀλβανίας καὶ διεξήγετο ὁ Ἰταλοτουρκικὸς πόλεμος. Ὁ Τουρκικὸς αὐρανὸς ἤρχισε νὰ ζοφοῦται καὶ ἡ Τουρκικὴ Κυβέρνησις διησθάνετο ὅτι τὸ ἔδαφος ὑπὸ τοὺς πόδας τῆς ὑπεχώρει. Τοὺς πάντας ὅθεν ὑπωπιεύετο καὶ κατὰ μείζονα λόγον τὸν Ἕλληνα διδάσκαλον, τὸν ὁποῖον ἐθεώρει ἐπικίνδυνον. Τὸ χωρίον Κούλελη—Βουργάζ ἀπέχει ὀλίγα λεπτὰ τῆς ὥρας ἀπὸ τοῦ σιδηρ. σταθμοῦ καὶ ἐδίθετο εὐκαιρία καθόδου τῶν διδασκάλων εἰς τὸν σταθμὸν δι' ἀναψυχὴν ἢ προμήθειαν τροφίμων, διότι ὑπῆρχον καταστήματα ἀξιόλογα. Σὺν τούτοις ὅμως παρείχετο εὐκαιρία κατοπιεύσεως τῶν διευθυνομένων πρὸς Μακεδονίαν ἀπειραρίθμων ἀμαξοστοιχιῶν. Οἱ διδάσκαλοι οὗτοι μετέδιδον πᾶσαν πληροφορίαν πρὸς τὸν Ἕλληνα Πρόξενον Ἀδριανουπόλεως, μεθ' οὗ εὐρίσκοντο εἰς ἐπαφὴν δι' ἄλλων προσώπων. Ἦσαν οὗτοι ὁ ἐξ Ἀδριανουπόλεως Γρηγόριος Πολυχρονιάδης καὶ ὁ ὑποφαινόμενος Δ. Μανάκας. Τούτους κατέδωσεν εἰς Ἰσραηλίτης ἐκ Διδύχου κατονομάσας αὐτοὺς μιχπίρ (προδότας) καὶ ἡ Διεύθυνσις ἐκπαιδευτικῶν λαβοῦσα γνῶσιν διὰ τῆς Ἀστυνομίας Πυθίου ἔλαβε τὴν ἀνωτέρω ἀπόφασιν, ἀλλὰ τὸ κλείσιμον τῶν σχολείων ἦτο παράτολμον καὶ αὐτόχρημα κατάργησις τῶν χορηγηθέντων προνομίων, κατόπιν ἀγώνων καὶ συνθηκῶν, κατοχυρωθέντων Δικαίως ὅθεν ἐθορυβήθησαν οἱ ἐν τῇ Μητροπόλει καὶ ἔσπευσαν ν' ἀναφέρωσι τὸ γεγονός εἰς τὰ Πατριαρχεῖα, τὰ ὁποῖα ἐπελήφθησαν καταλλήλως τοῦ ζητήματος καὶ ἄγνωστον πῶς ἔληξεν ἡ ὑπόθεσις αὕτη. Ἥτις ἔχει μεγάλην ἱστορίαν. Ἴδου τὸ ἀνωτέρω ζωντανὸν παράδειγμα τῆς καταστάσεως τῆς περιόδου ταύτης, καθ' ἣν αἱ Τουρκικαὶ Κυβερνήσεις διελάουν μετὰ τῆς συναδούσης Ἀγγλίας κατὰ τὸ 1879 παραδείσους τῶν μειονοτήτων καὶ δι' τῶν Ἑλ-

λήνων. Ούτως έχόντων τῶν πραγμάτων, βλέπομεν καί στοιχεῖα τινα προόδου κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο καί τάσιν πρὸς νεωτεριστικὰς ἐκπαιδευτικὰς ἰδέας. Ἐν συνεδριάσει τῆς θῆς Μαΐου ἀνακοινοῦται ἀπόφαισις τῆς Ἐφορίας: 1) Τὰ μαθήματα νὰ διακοποῦν τὴν 21ην Μαΐου, διότι ὁ λαὸς Διδ/χου, κατ' ἔξοχὴν σηρατροφικός, ἀπασχολεῖ τὰ τέκνα του εἰς τὴν ἐργασίαν τῆς κουκουλοεκτροφῆς καὶ ἡ πέραν τῆς ἡμερομηνίας ταύτης λειτουργία σχολείων καθίσταται ἀνέφικτος. 2) Νὰ καταργηθοῦν αἱ προφορικοὶ ἐξετάσεις ὡς ἄσκοποι καὶ νὰ περιορισθοῦν μόνον εἰς γραπτὰς. 3) Τὰ σχολεῖα νὰ ἀρχίζουσι ἐγγράφως τὴν 21ην Αὐγούστου καὶ τὰ μαθήματα τὴν 1ην Σεπτεμβρίου. 4) Νὰ καταργηθῶσι τὰ εἰσιτήρια καὶ νὰ προσφέρουν οἱ μαθηταὶ καθ' ἑβδομάδα ἐν μεταλλάκιον (πεντάραν), διότι τὰ εἰσιτήρια παραβλάπτουσι τὴν τακτικὴν φοίτησιν λόγῳ βραδύτητος ἐγγραφῆς τῶν μαθητῶν, διὰ λόγους οἰκονομικούς. 5) Νὰ φορολογηθῶσιν ἅπαντες οἱ κάτοικοι βάσει καταλόγου τῆς Ἐφορίας κεκρωμένου ὑπὸ τῆς Δημογεροντίας. Αἱ ἀνωτέρω ἀποφασεῖς πράγματι ἀποτελοῦν δεῖγμα ἀντιλήψεων καὶ τάσεων νεωτεριστικῶν. Καὶ ἡ μὲν διακοπὴ τῶν μαθημάτων τὴν 21ην Μαΐου ἐπεβλήθη ὑπὸ τῶν πραγμάτων, αἱ ἐξετάσεις ὅμως αἱ προφορικοὶ, περὶ ὧν τόσα ἐγράψαμεν καὶ τόσος θόρυβος ἐδημιουργεῖτο τὸ παρελθόν, ὡς ἐνθυμοῦνται οἱ κ. κ. ἀναγνώσται, ἀποτελοῦν ἀνάνησιν ἐκ τοῦ ἀναχρονιστικοῦ τούτου μέτρου τῆς πνευματικῆς ἐκτιμήσεως τοῦ δυσμοίρου μαθητοῦ. Καλῶς καὶ λίαν πρωίμως ἐσκέφθησαν τοῦτο οἱ Δημογεροντῆς μας, οἵτινες θὰ ἔλαβον τὴν ἀπόφασιν ταύτην ὑποδειξίαι καὶ προτάσει τοῦ ὄντως σοφοῦ ἱεράρχου ἀειμνήστου Φιλάρτου. Τὴν 5ην Ἰουνίου 1911 καταρτίζεται κατάλογος συνδρομητῶν τῶν έχόντων τέκνα καὶ μὴ εἰς τὸ σχολεῖον καὶ λαμβάνεται ἀπόφαισις ἵνα ἐφαρμοσθῇ αὐστηρῶς καὶ δι' ἐπιβολῆς ποινῆς ἐξωκκλησιασμοῦ (ἀφορισμοῦ) ἢ ἀποβολῆς τῶν τέκνων τῶν ἐκ τοῦ σχολείου. Κατὰ μῆνα Ἰουλίον τοῦ ἔτους τούτου ἐκπληροῦται πλέον ὁ διακαὴς πόθος Δημογεροντίας Ἐφορίας, Μητροπολίτου καὶ ὀλοκλήρου τοῦ λαοῦ Δ/χου, διὰ τῆς ἐκδόσεως φερμανίου πρὸς ἀνεγερσιν τῆς Σχολῆς, ἣτοι μετὰ 30 ὀλοκλήρα ἔτη ἀφ' ὅτου συνελήφθη ἡ ἰδέα καὶ 20 ἀφ' ὅτου ἤρξατο ἐντονον ἐνέργειαν ἡ Ἐφορία. Ἀνατίθεται εἰς τὸν Ἱεροκλῆν Ἰωσήφ ἡ κατασκευὴ 150.000 τούβλων. Καταρτίζεται ἐπιτροπὴ πρὸς παραλαβὴν πέτρας ἐκ Κούλελης Μπουργάζ ἐκ τῶν Ἰωάν. Βαγιατζόγλου, Σ. Σεϊτανίδου, Κ. Παπασταύρου, Εὐαγγέλου Παρασχιδου, ἐν συνεδριάσει Β. τῆς 24 Ἰουλίου 1911. Ἐξαγοράζεται τὸ οἰκόπεδον Σουλτάνας Ἀθανασίου διὰ προαύλιον τοῦ διδασκῆριου ἀντὶ 60 εἰκοσφράγκων ἐν συνεδρίᾳ Ε' τοῦ 1911. Ὁ Μητροπολίτης Φιλάρτος ἐξ ἄλλου, ἐν ΣΤ' συνεδριάσει τῆς 14 Σεπτεμ-

βρίου 1911, ανακοινωῖ ὅτι ἀποχωρεῖ συνοδικὸς καὶ ἀφίνει ἀντιπρόσωπον τὸν Πατρίκιον Ἀρχιμανδριτην. Πρὸ τῆς ἀναχωρήσεώς του ὁμως κατατίθεται ὁ θεμέλιος λίθος τῆς ἀνεγειρομένης Σχολῆς ἐν Κουγιουμτζή—μαχαλεσῆ καὶ ὑπ' αὐτόν, τὰ κάτωθι ἐν περγαμηνῇ γεγραμμένα, μετὰ τινων νομισμάτων, ὡς εἶθισται :

« Ἐπὶ τοῦ πρώτου Συνταγματικοῦ Ἀνακτος Σουλτάν Μεχμέτ Ρεσάτ τοῦ Ε', παντριαρχεύοντος Ἰωακείμ τοῦ Γ', Ἀρχιερατεύοντος δὲ ἐν Μητροπόλει Διδυμοτείχου τοῦ Σεβασμιωτάτου Μητροπολίτου Φιλαρέτου Βαρβέριου καὶ Ἀρχιεπισκοποῦντος τοῦ Δημητρίου Βαρβέρη, κατατίθεται ὁ θεμέλιος λίθος τῆς Σχολῆς ἀρρένων τῆς ἐν Διδυμοτείχῳ Ὁρθοδόξου Ἑλληνικῆς Κοινότητος τῆ φιλομούσῳ χορηγία τοῦ τε Μητροπολίτου καὶ ἀπάντων τῶν ἐπισταῦθα ὁμογενῶν πολιτῶν. Ἐν Διδυμοτείχῳ μηνὸς Σεπτεμβρίου 11, ἔτους 1911 ».

Διὰ τῆς αὐτῆς ἀποφάσεως καὶ αὐθημερόν ἐγκρίνεται ὅπως ἐνώπιον τῆς Δημογεροντίας γίνῃ συμφωνητικὸν μὲ τὸν ἀρχιτέκτονα Βαρβέρη καὶ ἄλλης ἐπιτροπῆς ἀποτελουμένης ἐκ τῶν 1) Ἀλεξάνδρου Σιναπίδου, 2) Κυριάκου Δημητρίου, 3) Κ. Ναζιρη, 4) Δ. Γούτα, 5) Ν. Ἀλγιαννάκη, 6) Εὐαγγέλου Γιουρτσόγλου ἀπάντων Δημογερόντων. Ἡ δὲ ἐπιστολὴ ἀνετέθη μὲν εἰς Ι. Βογιατζόγλου, πλὴν ἕκαστος τῶν μελῶν τῆς ἐπιτροπῆς θα ἐποπτεύῃ ἐκ περιτροπῆς ἀνά μιαν ἡμέραν. Διὰ συνεδριάσεως Ζ' τῆς 2 Ὀκτωβρίου 1911, λαμβάνεται ἀπόφασις προμηθείας ὑλικοῦ διὰ τὸ οἰκοδομούμενον σχολεῖον καὶ παραγγέλλονται ἄλλα τοῦβλα εἰς τὸν Σωτήριον Δερδῖρην διὰ χειρὸς δὲ τοῦ Εὐαγγέλου Γιουρτσόγλου λαμβάνει οὗτος προκαταβολὴν γρόσια 5775 διὰ προπώλησιν 55.000 τούβλων καὶ 20 εἰκοσόφραγκα διὰ προαγορὰν 150.000 τούβλων παραδοτέων μέχρι 1 Ἀπριλίου 1912. Γίνεται ἐπίσης συμφωνητικὸν μετὰ τοῦ ἐκ Κούλελη-Μπουργάζ Δήμου Πέτκου διὰ πελεκητὴν πέτραν 150 γροσίων κατὰ κυβικὸν καὶ ἐμετρήθησαν αὐτῷ 5 εἰκοσόφραγκα, διὰ χειρὸς Εὐαγγέλου Γιουρτσόγλου. Ὁμοίως διὰ τοῦ αὐτοῦ πρακτικοῦ συντάσσεται συμβόλαιον μὲ τὸν ἀρχιτέκτονα Βαρβέρη Δημήτριον 95 εἰκοσοφράγκων δι' ὄλην τὴν οἰκοδομήν, ἄνευ ἄλλης ὑποχρέωσεως τῆς Δημογεροντίας καὶ καταβάλλεται αὐτῷ ποσὸν 10 εἰκοσοφράγκων, διὰ χειρὸς Εὐαγγέλου Γιουρτσόγλου. Ἐν τῇ Η' δὲ συνεδριάσει τῆς 11 Δεκεμβρίου 1911, παρουσιάζεται ὁ Ἐμμουήλ Παναγιώτου καὶ ἐγχειρίζει τὴν ὑπ' ἀριθ. 638 ἐπιταγὴν τῆς Τραπέζης Δουλαῖ ἐκ λιρῶν 87,10 περισσεύματα ταμείου κηροποιείου, ἧτις καὶ παρεδόθη εἰς τὸν Γ. Χαζιρβασάνην. Διὰ τῆς αὐτῆς ἀποφάσεως ἐγκρίνεται ν' ἀποσυρθοῦν ἐκ τῆς Τραπέζης Δουλαῖ καὶ Σια λίραι Τουρκίας 320 διὰ τὴν ἀγορὰν ξυλείας, ἐκ περισσευμάτων κηροποιείου. Διὰ τὸ ἔργον τοῦτο, τὸ

ὁποῖον ἀποτελεῖ ζώντανόν τεκμήριον τῆς ἀκμαζούσης τότε Ἑλληνικῆς ὀρθοδόξου Κοινότητος, κατὰ πόσον συνέβαλεν ὁ λαός Διδ/χου, μαρτυρεῖ καὶ ὁ πίναξ τῶν εἰσφορῶν, δωρεῶν, διαθηκῶν ὡς κατωτέρω παρατίθεται :

Συνοικία Ἰσάρ.—Νικόλαος Παντελή λίραι 1, Γεώργιος Χρυσοχόου 3, Βασίλειος Πέγιου 1, Ἀπόστολος Χρυσοχόου 1, Παντελῆς Στέφου 1, Νικόλαος Ἰωάννου 4, Χρῆστος Ἰωάννου 1, Ἀφοί Ροκίδου 6, Δημήτριος Πιπίνας 1, Γρηγόριος Θεολόγου 1/2, Μιχαὴλ καὶ Ἰωάννης Ἀθανασίου 8, Στέργιος Σόμπατζης 3, Σταῦρος Κασιόκας 1, Διαμαντῆς Γεωργίου 1, Κωνσταντῖνος Τσιρτσῆς 1, Θεοδόσιος Χρηστάκης 1/2, Βασίλειος Χατζηλιά 5, Γεώργιος Χ' Μιχαὴλ —, Νικόλαος Κινίδης 3, Περικλῆς Ζαννῆς 3, Νεοκλῆς Παπαδόπουλος 1, Ἀθανάσιος Δαλποντάκης 1/2, Βασίλειος Βλασάκης 1/2, Χρηστάκης Τσορμπατζῆς 1/2, Ἀλέξανδρος Κουγιουμτζῆ 1/2, Βαγγέλης Καλουκιστῆ 1/2, Εὐάγγελος Παρασχίδης 10, Εὐστάθιος Καβάσιλας 25, Ἰωάννης Χ' Νικολάου 3, Τηλέμαχος Χεκίμουγλου 30, Κ. Ἀγγελίδης καὶ Θ. Κιουρκτσῆς 15, Ἀριστείδης Κιουρκτσῆς 4, Γεώργιος Ν. Στάγκου 1/2, Χρηστάκης Κύρουγλου 3, Ἰωάννης Βογιατζόγλου 3, Ν. Κουρκουρίκας 3, Σταμάτης Δούλιογλου υἱοί 3, Χρηστάκης Ζαπάρτας 10, Χρηστάκης Ζώτου 1, Σταῦρος Τσανακτοῆς 1, Εὐάγγελος Ἰντζές 1/2, Νικόλαος Ἀλέκου 1/2, Πέτρος καὶ Λάμπος Κουγιουμτζῆ 1/2, Δημήτριος Δούλιογλου 3, Σταθάκης Γεμεντζῆς 1/2, Γεώργιος Σκόρδας 3, Μιχαὴλ Βιλιουρτζῆ 3, Δημήτριος Ζαπάρτας 3, Σταῦρος Χαϊλιάζογλου 4, Σταῦρος Χάλας 1, Χρῆστος Πριμμοκηρίδης 1, Γεώργιος Χάλας γράσια 12, Χρῆστος Βογιατζῆς λίραι 1/2, Γρηγόριος Μανίκας 1, Δῆμος Σαρόγλου 3, Δημήτριος Τσάγκου 1, Ἀπόστολος Σαρόγλου 1, Κ. Μπαργιάμας 1, Δημ. Καβάζης 1, Εὐάγγελος Λεντάρης 1, Νικόλαος Ζαχαροπλάστης 4, Νικόλαος Ἀγιαναννάκης 4, Σταῦρος Γαριβάλδη 3, Παντελῆς Ναζίρη 3, Σωκράτης Κιουρκτσῆς 1/2, Ζῆσης Χατζηπασχάλη 1, Νικόλαος Κανδηλάπτης 1, Γεώργιος Ὠρολογῆς 1/2, Θεμιστοκλῆς Νικολάου 1, Βασίλειος Ζαχαροπλάστης 1, Ἰωάννης Νεστοριδῆς 3, Ἀθανάσιος Τσακίρης 3, Ν. Παπαδόπουλος 4, Γαβριὴλ Δελκᾶς 1, Ἀφοί Βενέτη 1, Ἀθανάσιος Δραγλοεβίτς 3, Φώτιος Ἀντωνίου 1, Γεώργιος Κολοκόθας 1/2, Κωνσταντῖνος Ταχτσῆς 1, Πέτρος Φωτίου 1/2, Λάμπος Γκίκας 1/2, Περ. Βλαχόπουλος 6, Ἀρ. Δελόγκας 1, Μιχαὴλ Σταμπολίδης 3, Γεώργιος Βαφειάδης 3, Ν. Πετσόγλου 3, Ἀντώνιος Αὐγᾶς 1/2, Δημήτριος Δελκᾶς 1, Γρηγόριος Θωμᾶ 1, Γεώργιος Τσακίρης 3, Εὐάγγελος Παπαδημητρίου 1, Ἀθανάσιος Αὐγᾶς 1, Εὐάγγελος Αὐγᾶς 1, Ν. Ζαννῆς 3, Μιχαὴλ Παρασχίδης 3, Στέφ. Στεφανίδης 1, Γεώργιος Μαρίνης 1, Δημήτριος Ζῆση 1/2, **Συνοικία Με-**

δρεσέ.—Χατζηχρήστος Χ' Νικολάου $\frac{1}{2}$, Νικόλαος Χ'' Νικολάου $\frac{1}{2}$, Γ. Π. Παρασκευάς 4, Δημήτριος Τσαβδάρας 1, Όδυσσεύς Κωνσταντίνου 15, Άθανάσιος Κωνσταντίνου 4, Ευστάθιος Καραντώνογλου 3, Λάμπρος Μιχαήλ 1, Εύάγγελος Καπητάνης 3, Άθανάσιος Γκάντου 1, Κυριακός Γραμματάς $\frac{1}{2}$, Ν. Καζάκης $\frac{1}{2}$, Νέστωρ Νεσίδης 4, Διαμαντής Πασχάλης 4, Νέστωρ Δημητρίου 1, Άπόστολος Γίπερτζής 1, Λάμπρος Παντελής 3, Γιαννάκος Έσκιτζή 1, Εύάγγελος Ψωμάς $\frac{1}{2}$, Μαρigoύλα Μαμμή 1, Χρήστος Παπαζαχαρίου 1, Παπαγιώργης 1, Γεώργιος Δημητρακόπουλος 1, Στέργιος Πασάς $\frac{1}{2}$, Γεώργ. Ϊ. Άποστολίδης $\frac{1}{2}$, Θεοδόσιος Κεραμάρης 1, Άπόστολος Δοδακμάνης $\frac{1}{2}$, Δημήτριος Καρυώτογλου $\frac{1}{2}$, Γεώργιος Βεϊνόγλου $\frac{1}{2}$, Σωκράτης Σταθάκης $\frac{1}{2}$, Χρήστος Καβουρτζίκης 4, Νέστωρ Δεμιρτζή $\frac{1}{2}$, Νικόλαος Βογιατζή 1, Άπόστολος Κιομουρτζή 4, Βασίλειος Ζινάπογλου 3, Θεοχάρης Βαλιτζής 30, Άλέξανδρος Παπάζογλου 8, Άθανάσιος Τσομπάνης $\frac{1}{2}$, Χρήστος Μουτάφη 1, Λάμπρος Βουδούρογλου $\frac{1}{2}$, Σταύρος Δημοσκόγλου 1, Γ. Χαζιβασάνης 50, Δημήτριος Τεκτονίδης $\frac{1}{2}$, Δημήτριος Παπαγιαννόπουλος 8, Παν. Ζαχαροπλάστης 3, Άφοι Χατζηπούλιουγλου 6, Σταύρος Άποστολίδης 6, Λάμπρος Άποστολίδης 8, Κ. Τσαβδάρας 1, Γεώργιος Χατζησταύρου $\frac{1}{2}$, Ϊωάννης Παπασταύρου 3, Γρηγόριος Σαμουήλ 1, Χρήστος Κουγιουμτζή $\frac{1}{2}$, Γεώργιος Παναγιώτου Μεταξάς $\frac{1}{2}$, Άντώνιος Κεραμμεύς 1. **Συνοικία Κουγιουμτζή.**—Γιάννης Μάγγος 3, Χρήστος Τσιλίκας $\frac{1}{2}$, Γιάγκος Τσιλίκας 1, Σπύρος Χ' Σταύρου 1, Κωνσταντίνος Πάσχογλου 1, Παρασκευάς Καραγκιόζογλου 3, Παναγιώτης Καραγκιόζογλου 1, Σωτήριος Δερδίρης 6, Ϊωάννης Βαλιτζής 10, Λεωνίδας Παπαδόπουλος 4, Χριστόδουλος Ψαλιτόπουλος 1, Άριστείδης Ψαλιτόπουλος 1, Άπόστολος Τσικούρας 15, Βασίλειος Χαζιβασάνης 10, Άπόστολος Τεκτονίδης 1, Άριστοτέλης Παπαγιαννόπουλος 10, Εύάγγελος Γιουρτσόγλου 50, Δημήτριος Μακρής $\frac{1}{2}$, Εύθύμιος Γιλκουβάνη 3, Γεώργ. Καραμφύλλογλου $\frac{1}{2}$, Διαμαντής Ψωμάς 4, Παύλος Παναγιώτου $\frac{1}{2}$, Κωνσταντίνος Ναζίρης 3, Μπατιάνης $\frac{1}{2}$, Γεώργιος Παπαγιαννόπουλος 3, Άδάμ Παπαδόπουλος 3, Νικόλαος Χατζαλιώτης 3, Άθανάσιος Χατζαλιώτης 4, Πασχάλης Μπακιρτζής 1, Κωνσταντίνος Χριστοδουλάκης 3, Χρήστος Τσελίκας $\frac{1}{2}$, Άντώνιος Πετρακίδης 1, Γεώργιος Χεκίμογλου 10, Μιχαήλ Χεκίμογλου 6, Πασχούδια 1, Γκέβιος $\frac{1}{2}$, Δημήτρ. Ψαλιτόπουλος 3, Γιάννης Κιργιλάνη 1, Σωτήριος Τεκτονίδης 8, Μιχαήλ Τσολάκης 3, Άθαν. Ψύλλος $\frac{1}{2}$, Άλέξανδρος Γαλατάς 1, Νικόλαος Πέτρου 6, Άθαν. Μαραγκός 1, Κωνσταντής Χεκίμογλου $\frac{1}{2}$, Άθανάσιος Κοπούκης $\frac{1}{2}$, Γεώργιος Μπαξεβάνης 3, Γεώργιος Συμεών 1, Ϊάκωβος Γαριβάλδη 1, Έλισσαίος Άθα-

νασιου $\frac{1}{2}$, Σταύρος Νεραντζής 1, Λάμπρος Γραμματίκογλου $\frac{1}{2}$, Γρηγόριος Γραμματίκογλου 6, Γιάννης Τζάρτας $\frac{1}{2}$, Ν. Ἀμπατζής 8, Μιχ. Τσαρικτσόγλου 3, Γρηγόριος Δήμου 10, Δημήτριος Βουδούρη 1, Ἐμμαν. Παπακωνσταντίνου 8, Βασίλειος Τσιλικας $\frac{1}{2}$, Σταύρος Δεληπαλντάς 3, Βασίλειος Θεοδόσογλου 1, Πασχάλης Βοϊνόγλου $\frac{1}{2}$, Βαζατζήδης 10, Χρ. Τσαούσης 1, Ἄφοι Σιναπίδου 10, Παν. Γκαγκῶς $\frac{1}{4}$, Παν. Λενιαρῆ $\frac{1}{2}$, Θεόδωρος Παπαπασχάλη 3, Ἀθ. Δούλιουγλου 1, Σταύρος Θωμᾶ 1, Χήρα Σταμάτογλου 3, Βέλτσος Γιοβάντορος 30, Ἀθ. Θεοδώρου 25, Ἄφοι Σταϊκίδου 1, Ζήσης Δημάδης 1, Ν. Παλαμούρας $\frac{1}{2}$, Βασίλειος Γεώργογλου 1, Χρῆστος Ματθαίου 1, Ἐλισσάβει Μουρουκούδα 1, Χαρίκλεια Μουρουκούδα 1, Χρῆστος Φεΐδαρος $\frac{1}{2}$, Κ. Δεμερτζής $\frac{1}{2}$, Ἄρ. Ψαρρᾶς 8, Πασχάλης Βογιατζής 1, Δημήτριος Τριανταφύλλου 1, Σταύρος Μερτίκογλου 10, Γεώργιος Γιαννόπουλος 10, Στέφανος Καραμανλῆς 3, Ἀθανάσιος Κουρτιδης 1, Κουπάνας 3, Γ. Δασκαλόπουλος 3, Ἀθανάσιος Πάππος 1, Χρῆστος Χ' Κωνσταντίνος $\frac{1}{2}$, Στέργιος Κάλφας 1, *Συνοικία Γιαχουδῆ*.—Γεώργιος Ψαρρᾶς 8, Ἰωάννης Καρυώτης 1, Ἀπόστολος Δανιήλ 1, Κωνσταντίνος Δανιήλ 1, Ἰωάννης Δανιήλ 1, Γεώργιος Κιργιλάνης $\frac{1}{2}$, Γιάννης Γρηγορίου $\frac{1}{2}$, Χρηστάκης Ἀμπατζής 1, Ἐλευθέριος Κατιώτης $\frac{1}{2}$, Εὐάγγελος Κατιώτης $\frac{1}{2}$, Ἄφοι Σαπουντζή 3, Χατζηπαντώνης Γκανέτσου 6, Δημήτριος Δούμπας $\frac{1}{2}$, Στέφανος Βασιλείου 1, Γεώργιος Χατζηβασιλείου $\frac{1}{2}$, Βασίλειος Χατζηβασιλείου $\frac{1}{2}$, Παῦλος Κυριακός $\frac{1}{2}$, Ἀθανάσιος Ζερτλιάνης 1, Σταμπόλης Σιγγούνας $\frac{1}{2}$, Δημήτριος Ψαρρᾶς $\frac{1}{2}$, Ἀθανάσιος Γκέρος 1, Ἰωάννης Νεφριδης 1, Στέφανος Κάργας 1, Παν. Κάργας 1, Γεώργιος Τσιρτοῆς 1, Δημήτριος Λιάλογλου 3, Χρ. Τοκαμάνης 1, Μιχαήλ Δημητρίου 3, Ἄφοι Τσότρα 10, Εὐάγγελος Θεοδόσογλου 1, Ἀπόστολος Παπαμόσχου $\frac{1}{2}$, Φιλοποίμην Βασιλείου 4, Θεόδωρος Βαφειάδης 3, Χριστόφορος Ἀθανασίου 3, Δημήτριος Ἀθανασίου 3, Χρῆστος Ζερτλιάνης 1, Κ. Καφαδάρης 3, Ἀλέξανδρος Σιγγούνας 1, Παῦλος Ναλμπάντης 1, Σταύρος Καραμιχάλης 1, Πασχάλης Ζάχογλου 1, Δημήτριος Καρυώτης 1, Γιάννης Σόλτας $\frac{1}{2}$, Νικόλαος Καπνῶς 3, Χρῆστος Ποριάζης $\frac{1}{2}$, Παν. Δούμπας 1, Μιχαήλ Χατζηστεργίου $\frac{1}{2}$, Ἀνδρέας Βέγγλης 3, Παναγ. Κανδηλάπτης $\frac{1}{2}$, Εὐγενία Τσικουρούδα 1, Παν. Μπαμπούρας $\frac{1}{2}$, Δημήτρ. Κατσίκας 1, Κωνσταντίνος Ποριάζης $\frac{1}{2}$, Ἀθανάσιος Ποριάζης $\frac{1}{2}$, Χρῆστος Κωνσταντινίδης 2, Γιάννης Κωνσταντινίδης 1, Κωνσταντίνος Θεοχάρη $\frac{1}{2}$, Δημήτριος Ρωσοσόδη $\frac{1}{2}$, Γεώργιος Χρυσοβέργης $\frac{1}{2}$, Χρῆστος Ὀρτακινός $\frac{1}{2}$, Ἰωάννης Ἀναγνώστου $\frac{1}{2}$, Υἱοὶ Μπούρα 1, Γεώργιος Καλβουρίδης 3, Χριστόδουλος Κεμηλδάκης 4, Χατζηνικόλας Μαγγίρας 2, Κωνσταντίνος Ἀθα-

νασιου 1, Βασιλείος Τζαλαμάγκας $\frac{1}{2}$, Κωνσταντίνος Μαμουότσας $\frac{1}{2}$,
 Σταύρος Γιαλλουβάνη $\frac{1}{2}$, Νικόλαος Κεφαλάς $\frac{1}{2}$, Θεοχάρης Ποριά-
 ζης 1, Γρηγόριος Καραγιάννης $\frac{1}{2}$, Δημήτριος Καραγιάννης $\frac{1}{2}$, Γιάγ-
 κος Τούρπας $\frac{1}{2}$, 'Αναστάσιος 'Αποστόλου $\frac{1}{2}$, Γιαννάκος Δανιήλ $\frac{1}{2}$,
 'Αθανάσιος Δανιήλ $\frac{1}{2}$, 'Ιωάννης Τσοσούνης 1, 'Αθανάσιος Σταυρά-
 κης $\frac{1}{2}$, 'Ιωάννης Καλμπούρης $\frac{1}{2}$, Χ' 'Αθανάσιος Χ' Βασιλείου $\frac{1}{2}$,
 Χρυσόστομος Βογιατζής $\frac{1}{2}$, Λάμπος Κεσκίνης $\frac{1}{2}$, Εύαγγελος 'Εσκι-
 τζής $\frac{1}{2}$, Χρήστος Βαβούρας 1, 'Ανδρέας Δάγκας $\frac{1}{2}$, Νικόλαος Τε-
 πόγλου $\frac{1}{2}$, Γιάννης Δεμερτζής 1, Νικόλ. 'Αμπατζής 3, Σταύρος Νε-
 ράντζης 1, Λάμπος Βασιλείου $\frac{1}{2}$, Δήμος Γιουβάντσος $\frac{1}{2}$, Μιλτιάδης
 Χ' Νικόλαος 1, Διαμαντῆς Χρηστάκης $\frac{1}{2}$, Θεόδωρος Σεκερτζής 3, Μό-
 σχος Παπαδημητρίου 8, 'Ιωάννης Παπαδημητρίου 1, 'Αθανάσιος
 Στοῦμπος $\frac{1}{2}$, Σωτήριος Κεσανλής $\frac{1}{2}$, 'Αριστείδης 'Ιωσήφ $\frac{1}{2}$, Περι-
 κλῆς 'Ιωσήφ $\frac{1}{2}$, Εύαγγελος 'Ιωσήφ 1, Γεώργιος Ράδης 1, Μιχαήλ
 Δημητρίου $\frac{1}{2}$, Χ' Χριστόδουλος Χ' Γεωργίου 1, Δημήτριος Πάσου 1,
 Μόσχος Μαντζάνας 1, Νιιάκος Παπαδόπουλος 4, Στέφανος Ναλέ-
 της 4, Μιχαήλ Βογιατζής 1, Μπούμπα υἱοί $\frac{1}{2}$, Πασχάλης Γαζοζτσής
 1, Γεώργιος Σικμάκογλου 6, Κωνσταντίνος Καρυώτης 1, Χ' Κων-
 σταντίνος Χ' 'Ιωάννου 1, Χρήστος Χ' Κωνσταντίνου 4, Θεόδωρος
 Χ' Χρήστου 1, Χρήστος Χ' Κωνσταντίνου 4, Δημήτρ. Μαργαρίτης $\frac{1}{2}$,
 Χρ Μπαμπούρας $\frac{1}{2}$, Σταύρος Μπαμπούρας $\frac{1}{2}$, Χρήστος 'Αδάμ $\frac{1}{2}$,
 Διαμαντῆς καὶ Κων/νος Παπασταύρου 8, Γρηγ. Νεράντζογλου 3, Βασ.
 Χαρίτογλου $\frac{1}{2}$, 'Ανδρ. Χαρίτογλου 1. *Συνοικία Ταταράδ.* — Σταύρος
 Τσάγκος 1, Χ' Μιχαήλ Τζαλαμάγκας 3, 'Ιωάννης Δεληντζόγλου 1,
 'Απόστολος Τσακίρης $\frac{1}{2}$, Λάμπος Δεληντζόγλου 1, Παναγιώτης
 Δεληντζόγλου 1, Ράσκος Χ' Κωνσταντίνου $\frac{1}{2}$, Νικόλαος Δουλγκέ-
 ρης 3, Γεώργιος Γάτος $\frac{1}{2}$, Στέφανος Σεϊτανίδης 30, 'Αντώνιος Δο-
 γάντζογλου $\frac{1}{2}$, Σταύρος Μήτκας 1, 'Αντώνιος Γιαννάκης $\frac{1}{2}$, Στώ-
 γιος Τσιτσιμάκας $\frac{1}{2}$, Παναγιώτης Τσιτσιμάκας 1, Βαγγέλης Τσι-
 τσιμάκας 1, Χρήστος Τσιτσιμάκας 1, Πασχάλης Πέογλου 3, Νέ-
 στωρ Πέογλου 3, 'Αγγελάκης Διάκουγλου 4, Χ' Σαῦρος Χ' Βασι-
 λείου 3, 'Ιωάννης Δραγκόη $\frac{1}{2}$, Χρηστάκης 'Ελεκτσής 1, 'Απόστολος
 'Ελεκτσής 1, Νικόλ. Κιργιλάνης 3, Χρηστάκης Εύαγγέλου $\frac{1}{2}$, 'Αλέκος
 Εύαγγέλου 1, Μεκτοῆ 'Αναστάς 3, Νικόλαος Κεσκίνης $\frac{1}{2}$, Γεώργιος
 Χρυσοβέργης $\frac{1}{2}$, Σταύρος Τσορτσόρης 1, 'Αντώνιος Κεραμάρης 1,
 Θεοδωράκης Στογιάννου $\frac{1}{2}$, Σέμπος Δημητρίου 3, 'Ιωάννης Νικο-
 λάου 3, Νάτοικας 'Ιωάννης 1, 'Ιωάννης Χαρισμπόλης 4, Γεώργιος
 Μπαζεβάνογλου 8, Δημήτριος Γιαννάκη $\frac{1}{2}$, Βασιλείος Δαμκαλής 3,
 Βλάϊκος Δραγκόη 6, Βασιλείος Χ' Γεωργίου 30, Κόττας Δουλγκέ-
 ρης 1, Λάμπος Κωνσταντίνου $\frac{1}{2}$, 'Αγγελος Γκρόζου 1, 'Αθ. Καπτσι'

ριώτης $\frac{1}{2}$, Γεώργ. Ούζούνκιοπρουλοῦς 3, Σταυριανός Γιουβάντσου-
 γλου $\frac{1}{2}$, Γεώργιος Γιουβάντσουγλου $\frac{1}{2}$, Βαγγέλης Δημητρίου 1, Σω-
 τήριος Καραμπουναρλής 1, Ἄθανάσιος Καραμπουναρλής 1, Δημή-
 τριος Τριανναφύλλου 1, Γεώργιος Γεωργαντιᾶς $\frac{1}{2}$, Μιχαὴλ Τζαλα-
 μάγκας 1, Οἰκογένεια Κότσιαλη 1, Κωστής Χαϊρόπουλος $\frac{1}{2}$, Πανα-
 γιώτης Ἀλεξάνδρου 3, Κωνσταντῖνος Ἀλεξάνδρου $\frac{1}{2}$, Ἀντώνιος
 Καρατάνος 1, Στέφανος Ἀγιόπουλος $\frac{1}{2}$, Σίμος Τζαλαμάγκας $\frac{1}{2}$,
 Παναγιώτης Τζαλαμάγκας 1, Παναγιώτης Ἐμμανουήλ (Ζεγκίνης) 50,
 Μιχαὴλ Ἐμμανουήλ Ζεγκίνης 10, Νικόλαος Ἐμμανουήλ Ζεγκίνης 10,
 Δημήτριος Διάκου 1, Βαγγέλης Ἀθανασίου 1, Παναγιώτης Γεωρ-
 γούδης 6, Ἄθανάσιος Γεωργακούδης 1, Δημήτριος Τσάγκου $\frac{1}{2}$, Ἄθα-
 νάσιος Μπαξεβάνης 3, Γεώργιος Καραγιάννογλου 1, Δημήτριος Τσο-
 μπάνης 3, Ξανθὴ Σεϊτανίδου 3, Ἀγγελικὴ Δουδακμάνη 1, Μόσχος
 Ἀποστόλου 1, Ζήσης Καμπασακάλης 10, Ἄθανάσιος Ἀρπατζῆς 4,
 Δημήτριος Βακιριτζῆ 3, Θεοχάρης Ταχτοῆς 3, Παναγ. Σωτηρίου 1,
 Ἀπόστολος Γκουγκουζέλης 1, Δημήτριος Γιουτσόγλου 1, Κατίνα
 Μαρμὴ 1, Δημήτριος Κουρουτζῆς $\frac{1}{2}$, Γκίδελης Καραγιωτόπουλος $\frac{1}{2}$,
 Γεώργιος Γιουνανλῆς $\frac{1}{2}$, Ἀπόστολος Στολίδης 3. *Συνοικία Ζιν-
 τζιελῆ*. — Παναγιώτης Γρηγορίου $\frac{1}{2}$, Σταύρος Γρηγορίου $\frac{1}{2}$, Γραμμέ-
 νος Μόσχου 1, Θεοφάνης Μόσχου 1, Ἀλέξανδρος Μπαλαμπούρ-
 δας $\frac{1}{2}$, Θεόδωρος Σπύρου 6, Πέγιος Δημητρίου 3, Γεώργιος Θεοδώ-
 ρου 6, Εὐθύμιος Βασιλείου 6, Μόσχος Σαράκογλου 3, Βασίλειος Σα-
 ράκογλου $\frac{1}{2}$, Δημήτριος Πέτκου $\frac{1}{2}$, Σταμπόλης Δημητρίου $\frac{1}{2}$, Ἀπό-
 στολος Ἐλεκτοῆς $\frac{1}{2}$, Μιλτιάδης Κουγιουμτζῆ 1, Βασίλειος Μιλτιά-
 δου 1, Δημήτριος Χρήστου $\frac{1}{2}$, Γεώργιος Ἀγγελος $\frac{1}{2}$, Δημήτρ. Γεωρ-
 γίου $\frac{1}{2}$, Κωνσταντῖνος Τόλας 1, Νέστωρ Σωτηρίου 1, Στρατῆς Μου-
 τάφης 1, Ἄθαν. Μουτάφης 1, Νικόλ. Τζέλλας 1, Εὐάγγ. Τζέλλας 1,
 Μιχαὴλ Ἀντωνίου $\frac{1}{2}$, Χρηστάκης Ντιάκου $\frac{1}{2}$, Δημήτριος Δήμου $\frac{1}{2}$,
 Σταύρος Δελημπαλντιᾶς 1, Εὐάγγελος Δελημπαλντιᾶς 1, Γεώργιος
 Σταύρου $\frac{1}{2}$, Πέτρος Σταύρου 1, Δήμος Παναγιώτου 6, Ἀργύρης
 Μιχαὴλ 1, Ἄθανάσιος Ἀργύρη $\frac{1}{2}$, Ἀρχοντῆς Διαμαντῆ $\frac{1}{2}$, Γεώργιος
 Σιβικῆς $\frac{1}{2}$, Κωνσταντῖνος Ἀλεξάνδρου $\frac{1}{2}$, Γεώργιος Παναγιώτου
 1, Παναγιώτης Κωνσταντίνου 1, Στέφανος Κωνσταντίνου $\frac{1}{2}$, Εὐάγ-
 γελος Ἰωάννου $\frac{1}{2}$, Ἄθανάσιος Ραγιᾶς $\frac{1}{2}$, Δημήτριος Φανώλης
 $\frac{1}{2}$, Εὐάγγελος Βοϊνόγλου 1, Εὐάγγελος Κωνσταντίνου $\frac{1}{2}$, Ράλλης
 Πέτρος 3, Κων/νος Πέτρου $\frac{1}{2}$, Γρηγόριος Δήμου 15, Ζαχαρίας
 Μπαξεβάνης 3, Εὐάγγελος Γεωργάκη $\frac{1}{2}$, Μάρκος Γεωργάκη 1,
 Γεώργιος Ναλμπάντη 1, Δημήτριος Ναλμπάντη 1, Κωνσταντῖνος
 Ντιάκου 1, Λεωνίδας καὶ Δημήτρης 1, Λάμπρος Καραζώης 1, Θεό-
 δωρος Χρήστου 1, Δημήτριος Νικολάου 1, Δημήτριος Ἐλευθέρη 1,

Νέτος Ἐλευθέρη 3, Παῦλος Βασιλείου $\frac{1}{2}$, Πέτρος Μπαξεβάνης 1, Δημήτριος Χρήστου $\frac{1}{2}$, Δημήτριος Ζαννῆς $\frac{1}{2}$, Ἀθανάσιος Μαντζαρίδης 1, Κόλιας Μαρτίνης $\frac{1}{2}$, Ἀριστείδης Δίγκας 1, Ἀντώνιος Οὐζοῦν—Στάγκου $\frac{1}{2}$, Βασίλειος Σίμογλου 3, Ἀθανάσιος Μάρτσου 3, Γεώργιος Στουγιάννη 1, Γεώργιος Δάγκας 4, Σίμογλου Ἀθανάσιος $\frac{1}{2}$, Γιάννης Παλούκας 1, Χρηστέκης Τσολάκης $\frac{1}{2}$, Δημήτριος Πούντσογλου 3, Κωνσταντῖνος Πούντσογλου 1, Ἀθανάσιος Σιμιτοῆ $\frac{1}{2}$, Δημοσθένης Ἐλευθέρογλου 1, Γεώργιος Μπεχτοῆς 1, Δήμος Γκουντιανᾶ $\frac{1}{2}$, Στογιάννης Δεληκάρου 1, Βαρσάμ Γσαούς 1, Δημήτριος Ἀγγέλου $\frac{1}{2}$, Γεώργιος Ἀγγέλου $\frac{1}{2}$, Παπαχριστόδουλος 3, Ἀθανάσιος Τσαρεκτοῆ $\frac{1}{2}$, Θεόδωρος Βογιατζόγλου 4, Νικόλαος Βογιατζόγλου $\frac{1}{2}$, Εὐάγγελος Σινάπης 1, Δημήτριος Εὐαγγέλου 1, Ἀθανάσιος Εὐαγγέλου 1, Νέστωρ Εὐαγγέλου 1, Κωνσταντῖνος Κάππας 1, Γεώργιος Κωνσταντῖνου 1, Πασχάλης Δεληντζόγλου 1, Νικόλαος Δεληντζόγλου 1, Τσομπάν Παρασκευᾶ 1, Ἰβάν Ζαγκόρ $\frac{1}{2}$, Θανάς Ζαγκόρ $\frac{1}{2}$, Νικόλας Ζαγκόρ $\frac{1}{2}$, Πάππος Βογιατζῆς 1, Δελη—μήτη $\frac{1}{2}$, Βασίλειος Δογάντζογλου $\frac{1}{2}$, Σερμπέζ Βαγγέλ $\frac{1}{2}$, Παναγιώτης Κύρογλου 6, Θεόδωρος Δουλιγκέρης 1, Βασίλειος Καρακεχαγιᾶς 3, Γιουβάνογλου Χρηστάκη $\frac{1}{2}$, Νικόλαος Πάλλας 3, Ἀπόστολος Πάλλας 3, Ἰωάννης Ναλμπάντης 3, Παπαδημήτρης 1, Ἀθ. Τσαρεκτοῆ $\frac{1}{2}$, Δημήτριος Τσαρεκτοῆ $\frac{1}{2}$, Ἀργῦρ Γκοῦδατζῆ 1, Ἀθ. Σφαρέγγας $\frac{1}{2}$, Θεόδωρος Γκουντῖνης 1, Γιάννης Γκουντινογλου $\frac{1}{2}$, Γιάνκος Μανάκας $\frac{1}{2}$, Στέργιος Τσινάρη 8, Πασχάλης Τσινάρη 1, Σταῦρος Πετράκογλου $\frac{1}{2}$, Πέτρος Γκουντιλογλου $\frac{1}{2}$, Κουτιάν Γκουντινογλου 1, Βαγγέλης Γκουντινογλου 1, Γεώργιος Δογάντζογλου 1, Κιοῖλιοῦ Γιάννης 1, Στογιάννης Δημητρίου 1, Σταῦρος Καζάκης $\frac{1}{2}$, Δημήτριος Κύρογλου $\frac{1}{2}$, Στογιάννης Σλάβογλου 1, Παναγιώτης Γούτας 3, Χατζηθεοχάρης 1, Γεώργιος Χ΄ Θεοχάρ $\frac{1}{2}$, Ἀπόστολος Ρακιτζῆς 1, Ἰωάννης Καραμανούδη $\frac{1}{2}$, Κωνσταντῖνος Τούρπας $\frac{1}{2}$, Γιάνκος Βεζάζης 3, Γεώργιος Σαντζάκ $\frac{1}{2}$, Εὐάγγελος Μποσμάς 1, Ἀντώνιος Μποσμάς 1, Ἀθανάσιος Παραμάνας $\frac{1}{2}$, Ἰωάννης Τσαρῆ 6, Παῦλος Δημητρίου 1, Χρηστάκης Δημητρίου $\frac{1}{2}$, Νικόλαος Ἀθανασίου $\frac{1}{2}$, Εὐάγγελος Ὀρφανός $\frac{1}{2}$, Δημήτριος Δεληκελόγλου 1, Μανάκας Γεώργιος $\frac{1}{2}$, Ἀντώνιος Ἀθανασίου 1, Πέτρος Γεωργίου $\frac{1}{2}$, Βαγγέλης Τούρπας $\frac{1}{2}$, Δημήτρ. Μακαχτοῆς $\frac{1}{2}$, Δημήτρ. Δεληκάρου 3, Τοπούζ Ἀντών $\frac{1}{2}$, Πασχάλης Ἀραμπατζῆς $\frac{1}{2}$, Νικόλ. Σίβογλου $\frac{1}{2}$, Ἀπόστολος Σίβογλου $\frac{1}{2}$, Παναγιώτης Σίβογλου $\frac{1}{2}$, Τοπούζ Γεώργιος 1, Ναλλῆ Βαγγέλης $\frac{1}{2}$, *Συναικία Παζᾶρ—Βεῖλη*. — Γεώργιος Γιουβάντσου 1, Ἀφοῖ Γιουβάντσου 3, Νικόλ. Καρακόλιας $\frac{1}{2}$, Παναγιώτης Δαούδογλου $\frac{1}{2}$, Ἰωάννης Κοπαράνης 3, Σωτήριος

Δημητρίου 3, Κυριάκογλου 'Αδελφοί 10, Γεώργιος Δεμερτζή 3, Χαρίτων Χρηστάκης $\frac{1}{2}$, Μιχ. Δημητρίου $\frac{1}{2}$, 'Αθαν. Χαρίτου $\frac{1}{2}$, 'Ανδρ. Χαρίτου $\frac{1}{2}$, Βασίλ. Καβάζης 4, Νικόλαος Μπαξεβάνης 3, Κων/νος Μακάζης $\frac{1}{2}$, Δημήτριος Δεγκαλπάκης $\frac{1}{2}$, Σταμάτης Δεγκαλπάκης 1, Χρηστάκης Δεγκαλπάκης 1, Θεόδωρος Ναλμπάντης $\frac{1}{2}$, Στώγιος Σταμάτης 1, 'Ιωάννης Καποράκης $\frac{1}{2}$, Γιάννης Κυριάκογλου $\frac{1}{2}$, Βαγγέλης Κυριάκος 1, Κόρος Χαρίτογλου 1, Χατζηγεώργης Ναζίρης $\frac{1}{2}$, Θεόδωρος Στάγκου 4, 'Απόστολος Καρβουντζής $\frac{1}{2}$. *Συνέχεια Γιαχουδῆ—'Ισάφ.*—Παναγ. Μαυρομάτης 1, Μενέλ. Μαργαρίτης 5, Δημ. Πέγιος $\frac{1}{2}$, Γεώργιος Τσακίρης $\frac{1}{2}$, Λεωνίδας Πανάρετος $\frac{1}{2}$, Νικόλαος Δαμκαλής $\frac{1}{2}$, Κ. Λάμπου $\frac{1}{2}$, Π. Ζάχογλου $\frac{1}{2}$, Σταθρος 'Αλατῆς $\frac{1}{2}$, Γεώργιος Στρατής $\frac{1}{2}$. *Συνοικία Κιοπροῦ.*—'Αθανάσιος Καρβουνεζής $\frac{1}{2}$, Βασίλειος Στώγιου $\frac{1}{2}$, Νικόλαος Κεσιόγλου 3, Χρήστος Βοβοτίνης 3, Γιάννης Δημητράκη 1, Νικόλαος Γκάντσου 3, Θεόδωρος Νικολάου 1, Θεόδωρος 'Ηλια 1, 'Αθανάσιος Ράϊκος $\frac{1}{2}$, 'Ιωάννης Ράϊκος $\frac{1}{2}$, Παναγιώτης Γκρόζος 1, 'Αθανάσιος Τζιλιάσκος $\frac{1}{2}$, Μόσχος Κάκκαρης 8, Νικόλ. Παρούσης 1, Γεώργιος Κώστα $\frac{1}{2}$, 'Αθανάσιος Τσινάρης 1, Δημήτριος 'Αθανασίου $\frac{1}{2}$, Παναγιώτης Δούσκας $\frac{1}{2}$, Γεώργιος Πέογλου 1, Παναγιώτης Δεληβαλιῆς 1, Θεόδωρος Γιοβάνη 1, Δημήτριος Δανιήλ 1, Γεώργιος Καρακεχαγιᾶς $\frac{1}{2}$, Δητήτριος Κασάπης 1, Δημήτριος Παλαμάρκας 1, Θεόδωρος Καθίκας 3, 'Ιωάννης Μανδαλίδης 3, Χρηστάκης Δάγκας 3, Δημήτριος Χ' Πεντή 8, Γεώργιος Δεληγκιασοῦρ 6, Δημήτριος Γιουβάν $\frac{1}{2}$, Πασχάλης Στωγιάν 3, Παν. Χατζηπεντή 1, Ζήσης Χατζηπεντή 1, Χρήστος Γκαϊδατζής 1, Γεώργιος Γκαϊδατζής 1, 'Απόστολος Σταμάτογλου 1, Σταμάτης 'Αποστόλου 1, Μιχαήλ Κώστα $\frac{1}{2}$, 'Αναστάσιος Κώστα $\frac{1}{2}$, Βασίλειος Πιτόλια 1, Θεόδωρος Ναρίνης 1, 'Ιωάννης Θεοδώρου $\frac{1}{2}$, 'Ιωάννης Καρλιώτης 1, Μαριγώ Κάκκαρη 1. 'Ο ἄνω πίναξ ὀθροισθεῖς ὑπὸ τῆς συντάξεως φέρει σύνολον 1590 λιρῶν.

Πλὴν τῶν ἀνωτέρω εἰσφορῶν εἰσεπράχθησαν διὰ τοῦ αὐτοῦ καταλόγου καὶ γρόσια 66.918 καὶ παράδες 36. 'Ο Μητροπολίτης Φιλάρετος συνεισφέρει ἄλλα 1.071 γρόσια. 'Εξ εἰσπράξεως διὰ τοῦ ἀνωτέρω καταλόγου γρόσια 112.959. Αἱ ἐργασίαι τῆς οἰκοδομῆς τοῦ νέου διδασκαστοῦ ἤρχισαν πυρετωδῶς καὶ περὶ τὸ τέλος τοῦ 1911 ἀνηγέρθη ἡ τοιχοποιία. Ὅπως ὁ πόθος τοῦ συλλαβόντος πρώτου τὴν ἰδέαν τῆς ἀνεγέρσεως τῆς σχολῆς ταύτης ἀειμνήστου Μεθοδίου ἐκπληροῦται. 'Ενῶ ὅμως ὄλη ἡ οἰκοδομὴ μεγαλοπρεπῆς ἐδέσποζεν ὀλοκλήρου τῆς πόλεως ἔλειπεν ἡ στέγη τῆς, δι' ἣν ἀργότερον πολλοὺς πάλιν κόπους κατέβαλον, ὡς θὰ ἴδωμεν, οἱ τὰ κοινοτικά διαχειριζόμενοι. 'Ενταῦθα, σημειωτέον, ὅτι πλὴν τῶν ἀνωτέρω ἀμέσων

εισφορῶν ὑπὲρ τοῦ νεοδημιουργηθέντος διδασκαλίου, ἀπὸ ἐτῶν, ἕκαστος τῶν κατοίκων Διδ/χου καὶ περιφερείας, συντάσσων ἐν τῇ Μητροπόλει διαθήκην τῆς περιουσίας του, διέθετε μέρος αὐτῆς ὑπὲρ τῶν σχολείων Διδ/χου κατὰ τὴν προαίρεσίν του, ὅπερ δαπανώμενον τότε διὰ τὰς ἀνάγκας τῆς ἐκπαιδεύσεως συνέβαλε τὰ μέγιστα εἰς τὸ νὰ δημιουργηθοῦν περισσεύματα τῆς Κοινότητος διὰ τὸ σκοπὸν τῆς ἀνεγέρσεως τοῦ διδασκαλίου τούτου. Τοιοῦτον πίνακα εὑρομεν καὶ εὐχαρίστως καταχωροῦμεν ἑνταῦθα : 1889. Ἰωάννης Μόσχου λίραι 4, Βασίλειος Τσιλίκης 3, Ἐλένη Θεοδώρου 2. 1890. Μενέξης Χριστοδοῦλου λίρ. 1, Νικόλαος Δρόσογλου 4. 1891. Ἀθανασία Βούλκου λίρ. 1/2, Ἀθανάσιος Γιάννη 1/2, Μαρία Χατζηδημητρίου γρόσ. 560. 1892. Κυράνα Στώγιου γρόσ. 50, Γιοβάνης Πάντισος 10, Χατζηκωστής Πετσόγλου λίρ. 1. 1893. Θεόδ. Χατζηγεωργίου λίρ. 1, Λάμπρος Μανούση 1. 1894. Εἰρήνη Βασιλείου λίρ. 1, Ζωΐτσα Διαμαντιῆ 1/2, Παναγιώτης Τσικούρας 5, Πασχάλης Κάκκαρης 2, Φανίτσα Μιχαλάκη γρόσ. 50. 1900. Δημήτριος Μανάκας γρόσ. 40, Ἀθαν. Ζλατάνη μετζιλια 2. 1903. Νέσος Ἀμπατζῆς λίρ. 2, Ν. Λιουλιούδης εἰκοσ. 8, Γεώργιος Γεώργιος Ἰωάννου λίρ. 1/2, Πέτρος Λυμπέρης 1, Βελίκου Γεωργίου 1/2, Νικόλαος Τσάγκου 1, Χαρίτος Ἀνδρέου 4, Ἀθανάσιος Σίμου 1/2, Νικόλαος Γεωργίου 5 κιλὰ σίτου. Ἀνδρέας Κωνοτανίνου γροσ. 165, Ἐλένη Νικολάου λίρ 2. 1904. Διαμαντιῆς Δημητρίου εἰκοσ. 4, Δημήτριος Κάκκαρης λίρ. 2, Πετράκης Δημητρίου εἰκοσ. 2. 1905. Καλούδα Εὐαγγέλου εἰκοσ. 2, Ἀλέξω Εὐαγγέλου εἰκοσ. 2, Βασίλειος Ἀγλιαννάκης λίρ. 150, Βουλκᾶκος Στώγιου συνάγματα τοῦ Σκουρτοχωρίου. Οὕτω λήγει ἡ περίοδος 1908—1912 μὲ πραγματοποιήσῃν τοῦ ὀνείρου τῶν κατοίκων, ἀνεγέρσεως δηλ. τοῦ ὀραίου διδασκαλίου, ὅπερ σήμερον τιλοφορεῖται Ἀ' Δημοτικὸν Σχολεῖον Διδ/χου.

Πρωτοπικὸν Σχολεῖον 1908—1912.—1908—1909. Δημήτριος Φλωρῆς, Νικόλαος Πετσόγλου, Γεώργιος Βαφειάδης, Γεώργ. Δασκαλόπουλος, Χρ. Κεσκινίδης, Ἐλεωνώρα παρθεναγωγός, Κατίνα Σκίζα νηπιαγωγός, Βικτωρία Δημητρίου, Ἀσπασία Τσαβδάρα, Μαρία Μιχαήλ. 1909—1910. Νικόλαος Πετσόγλου, Γεώργ. Βαφειάδης, Γεώργιος Δασκαλόπουλος, Γεώργιος Ρωμαΐδης, Γεώργιος Δημητρακόπουλος, Ἀσπασία Τσαβδάρα, Βικτωρία Δημητρίου, Μαρία Μιχαήλ. 1910—1911. Νικόλ. Πετσόγλου, Γεώργιος Βαφειάδης, Γεώργιος Ρωμαΐδης, Παν. Μαυρομάτης, Π. Κρυσταλλίδης, Ἀθαν. Κουρτίδης. 1911—1912. Νικόλ. Πετσόγλου, Γεώργ. Βαφειάδης, Γεώργ. Δημητρακόπουλος, Παν. Μαυρομάτης, Μαρία Μιχαήλ, Εὐάγγελος Νεστορίδης, Ἀσπασία Τσαβδάρα, Ἀδελφαί Γιαννοπούλου, Κατίνα Τσαβδάρα.

Ἐφοροδημογέροντες ἐκ περιτροπῆς.—Γεώργιος Χαζιβαρσάνης.

Παν. Ήμμανουήλ (Ζεγκίνης), Β. Χ' Ήωάννου, Γεώργιος Χεκίμογλου, Στέφανος Σείτανίδης, Δημήτρ. Ψολιτόπουλος, Ευστάθιος Καβάσιλας, Β. Χαζιρβασάνης, Β. Χατζηγεωργίου, Ήδυσσεύς Κωνσταντίνου, Εύ-άγγελος Γιουρτσόγλου και Ζ. Δημάδης.

Περίοδος έκτη 1912—1919.

Ή περίοδος αὐτὴ ὕπῃρξεν ἡ πλέον ταραχώδης ὄλων τῶν ἄλλων, ἀπὸ ἀπόψεως ἐκπαιδευτικῆς καὶ πολιτικῆς, ἀπέβη δὲ ὀλεθρία διὰ τὴν κοινωνίαν Διδ/χου καὶ περιχώρων, ἀλλὰ καὶ δι' ὀλόκληρον τὴν Θράκην. Αἱ ἀλλεπάλληλοι καταστάσεις, τὰς ὁποίας ἐδοκίμασε τὸ Διδ/χον, διὰ τῶν συνεχῶν ἀνακαταλήψεων τοῦ ὑπὸ τῶν Βουλγάρων καὶ Τούρκων, ἐπέφερον πανικὸν ἀφάνιστον εἰς τοὺς κατοίκους, δῶσεις, καταστροφάς, ἐκβιασμούς, ἐξορίας, φυλακίσεις, ἐκπατρισμούς, δολοφονίας κ.τ.λ. Κατ' ἀρχὴν ὁ κηρυχθεὶς πόλεμος τῶν τεσσάρων Βαλκανικῶν κρατῶν κατὰ τῆς Τουρκίας, ἐνομήσθη ἀπολύτρωσις. Διαρκοῦντος ὅμως εἰσέτι τούτου, ἡ πόλις ἐδοκίμασεν ἀγωνίας ἀφαντάστους. Ή Βουλγαρία ἐπιθυμοῦσα νὰ ἱκανοποιήσῃ τὴν κατακτητικὴν βουλίριαν τῆς καὶ προσαρτῶσα ὅλας τὰς χώρας εἰς αὐτὴν, ἐδημιούργησε νέον πόλεμον, τὸν ὁποῖον εἶχε προσχεδιάσει. Καὶ ναὶ μὲν ἔλαβε τὸ προσήκον αὐτῇ μάθημα ἀπὸ τὴν Ἑλληνικὴν λόγῃην καὶ κατερρακώθη ἠθικῶς, πλὴν ὅμως τὰ μέρη ταῦτα ἐδεινοπάθησαν καὶ θὰ ἐθρήνει τὸ Διδ/χον θύματα τῆς θηριωδίας τῆς, ὡς συνέβη εἰς ἄλλας πόλεις τῆς Θράκης καὶ δὴ εἰς Ἀδριανούπολιν καὶ Κάραγατς, ἀντὰ γεγονότα δὲν ἐξειλίσσοντο ραγδαίως. Ἐλλ' ὡς ἀρχίσωμεν ἀπὸ τὴν πρώτην ἡμέραν τῆς κηρύξεως τοῦ Βαλκανικοῦ πολέμου καὶ χρονολογικῶς ὡς ἀφηγηθῶμεν τὰ γεγονότα, ὅπως τὰ ἐνθυμούμεθα, διὰ νὰ καταλήξωμεν εἰς τὸν κύριον σκοπὸν μας. Ή διέλευσις διὰ μέσου τοῦ Κούλελη—Μπουργάζ, τοῦ ἀειμνήστου Βασιλέως Κωνσταντίνου, Διαδόχου τότε, προερχομένου ἐκ Κωνσταντινουπόλεως καὶ κατευθυνομένου εἰς Βουλγαρίαν, ἐνομήσθη ὡς ἀπλὴ ἐπίσκεψις τῶν ἱερατικῶν πηγῶν τῆς χώρας ταύτης καὶ δὲν ἀπεδόθη εἰς σύναψιν στρατιωτικῆς συμμαχίας τῶν τεσσάρων Βαλκανικῶν κρατῶν κατὰ τῆς Τουρκίας. Ὅτε κατὰ τὸ ἔτος 1912 ἐξέσπασεν ὁ πόλεμος, τότε ἀπικαλύφθη ὁ σκοπὸς τῆς ἐπισκέψεως ταύτης. Τὰ Βουλγ. στρατεύματα ἐφθασαν εἰς Διδ/χον καὶ ἐκείθεν μέχρι Τσατάλτζας, ὑποστηριζόμενα ὑπὸ τοῦ Ἑλληνικοῦ στόλου, μὴ ἐπιτρέψαντος ἀποβάσεις Τουρκικοῦ στρατοῦ ἐκ Μ. Ἀσίας. Ἄλλως ἢ θέσις τῆς Βουλγαρίας θὰ ἦτο ὀδυνηρά. Παρ' ὄλον ὅμως τοῦτο ἡ βουλγαρικὴ δολιότης δὲν ἐμεινεν ἀδρανῆς καὶ ἀπὸ τὸν Δεκέμβριον ἀκόμη τοῦ 1912 ἤρχισεν ἐκδηλούμενος ὁ μισελληνισμὸς καὶ αἱ διαθέσεις τῆς. Τὴν 26ην Δεκεμβρίου, δευτέραν

ἡμέραν τῶν Χριστουγέννων, μετὰ τὴν θείαν λειτουργίαν συνήθροισαν πάντας τοὺς Ἕλληνας Διδ/χου δι' ἀγγαρείαν πρὸς καθαρισμόν τῶν ὁδῶν ἐκ τῶν χιόνων καὶ ὅπως ἦσαν μὲ ἑορτινὴν περιβολὴν ἔδωσαν εἰς αὐτοὺς πτύα. Τὰ βλοσυρὰ βλέμματά των πρὸς πάντα ἀποπειρώμενον νὰ διαμαρτυρηθῆ ὑπεδήλουν ὅτι εὕρισκετο πρὸ ἀδυσωπῆτου κυριάρχου δυνάστου καὶ οὐχὶ πρὸ ἐλευθερωτοῦ, ὡς ἐνομίσθη ὀφελῶς ὑπὸ τῶν κατοίκων. Κατὰ τὴν ἔναρξιν πάλιν τοῦ ἔτους 1913 ἡ τοιαύτη συμπεριφορὰ ἤρχισε περισσότερο νὰ ἐκτραχύνηται, διότι ἀμέσως ἠξίωσαν τὴν παράδοσιν μιᾶς τῶν ἐκκλησιῶν καὶ ἐδόθη ἡ ἐκκλησία τῆς Παναγίας κατ' ἀνάγκην, ἡ δὲ συμπεριφορὰ των ἀπέναντι τῶν Ἑλλήνων ἦτο περιφρονητικὴ, ὕβριστικὴ, αὐτόχρημα ἐχθρική. Ἐπηκολούθησαν πιέσεις ποικίλλαι καὶ τέλος κατὰ τὴν κήρυξιν τοῦ Ἑλληνοβουλγαρικοῦ πολέμου ἡ προσχηματικὴ καταπολέμησις των κατὰ παντός Ἑλληνικοῦ κατέληξεν εἰς ἐμφανῆ ἄγριον διωγμόν. Ἐδεινοπάθησαν καὶ ἐφυλακίσθησαν ἄτομα Διδ/χου καὶ περικώρων ἄνευ οὐδεμιᾶς αἰτίας. Ἐφυλακίσθη καὶ ἐραβδίσθη ὁ ὑποφαινόμενος εἰς φυλακὴν ὀπισθεν τοῦ Μ. Τζαμίου καὶ ὑπέστη, μείραξ εἰσέτι, πιέσεις καὶ ξυλοδαρμούς, διότι ἐφωράθη ἔχων ἐφημερίδα Ἑλληνικὴν τὴν «Μακεδονίαν», τὴν ὅποιαν ἐπεδείκνυεν εἰς τοὺς ἐνταῦθα Ἕλληνας, γράφουσαν ὅτι ἡ Κοβάλα καὶ Δράμα θὰ δοθῶν εἰς τοὺς Ἕλληνας κατόπιν συναινέσεως τοῦ Κάιζερ τῆς Γερμανίας. Ὁ τοπικὴρ ῥητὴς τοῦ Μητροπολίτου Φιλαρέτου, ἀρχιμανδριτὴς Πατρίκιος, κατελήθων εἰς τὸ Διοικητήριον νὰ ἐνεργήσῃ διὰ τὴν ἀποφυλάκισιν ἐμοῦ καὶ τοῦ ἱερέως Κουφοβούνου Παπαθανασίου, κατηγορηθέντος ὅτι κρύπτει ὅπλα καὶ ἐπαναστατεῖ κατὰ τῆς Βουλγαρικῆς κυριαρχίας, ὄχι μόνον δὲν κατώρθωσε τίποτε, ἀλλὰ καὶ ἀπεπέμφθη ὑπὸ τοῦ διοικητοῦ κατὰ τρόπον ἀπαίσιον. Καθυβρίζοντο πάντες, εἰδίως δὲν ἐγνώριζον τὴν Βουλγαρικὴν γλῶσσαν καὶ τέλος μετὰ τὴν ἐπονείδιστον ἤτταν των ἐπρόκειτο νὰ προβοῦν εἰς ἀπαγωγὴν 31 ὁμήρων ἐκ Διδ/χου, ἐν οἷς καὶ ὁ ὑποφαινόμενος, ὡς κατεδείχθη ἐκ μιᾶς ὀνομαστικῆς καταστάσεως ἀναγραφούσης τὰ ὀνόματα των ἀπαχθησομένων, οἵτινες θὰ εἶχον τὴν αὐτὴν μὲ τοὺς Ἀδριανουπολίτας καὶ Καραγαταϊνοὺς τύχην, ριφθέντας δεσμίους διὰ συρμάτων ἐκ τῆς γεφύρας Μαρασιῶν, ἀνά δέκα, εἰς τὸν Ἄρβαν, ὅπου εὔρον οἰκτοὸν διὰ πνιγμοῦ θάνατον. Ἦθελον ἐπίσης νὰ δηώσουν καὶ νὰ πυρπολήσουν τὸ Διδ/χον. Νὰ σφάξουν καὶ νὰ καταστρέψουν. Εὐτυχῶς δὲν τὸ κατώρθωσαν, διότι ἡ προέλασις τοῦ Ἑλληνικοῦ ἀγῆματος ναυτικοῦ εἰς Κορνοφωλῆαν, ἦτο ραγδαία καὶ ἡ ἀνακατάληψις τῆς Θράκης ὑπὸ τοῦ Τουρκικοῦ στρατοῦ ἐπίσης. Οὕτως ἐσώθη ἡ πόλις καὶ δὲν ὑπέστη ὅσα ἡ Ἀδριανούπολις, Καραγάτς, Δοξάτον, Σέρραι, Δράμα,

Πρόσκις (Σκοτοθσα) κ.τ.λ. Ὑπό τισαύτας ἐπομένως συνθήκας τοῦ ἔτους 1912—1913 εὐλογος καὶ δικαιολογημένη ἦτο ἡ μὴ κανονικὴ λειτουργία τῶν σχολείων. Οἱ ὀλίγοι ἀπομειναντες διδάσκαλοι διὰ τὴν Ἀστικὴν Σχολὴν ἐτόγχανον διαρκῶς, ὑπὸ τὴν ἀπειλὴν ἀνεπιθυμητῶν ἐπισκέψεων τῶν Βουλγάρων καὶ ἐφοβοῦντο πάντοτε τὴν Βουλγαρικὴν δολιότητα, καὶ εἶχον δίκαιον, διότι ἦσαν ἐκ τῶν προγεγραμμένων. Δὲν ἠνείχοντο νὰ λειτουργῇ σχολεῖον Ἑλληνικόν, ἐφ' ὅσον τὸ μέρος τοῦτο ἐκυριαρχεῖτο ὑπ' αὐτῶν, ἀνομενόντων εὐκαιρίαν ἐκδικήσεως κατὰ τὸ πρότυπον τῆς Ἀγχιάλου καὶ Πύργου. Εὐτυχῶς δὲν τὸ κατώρθωσαν. Ἐπειδὴ δὲν ὑπῆρχον ἐνταῦθα Βούλγαροι ἐξεμαίνοντο διὰ τὴν ἔλλειψιν ταύτην καὶ ὕβριζον χυδαίως τοὺς κατοίκους. Ὁ φανατισμὸς τῶν ἐκορυφώθη μὲ τὰ γεγονότα Κιλκίς, Λαχανῶ καὶ Δοϊράνης καὶ ἐλύσσων πρὸς ἐκδίκησιν. Ἡ Ἑλληνικὴ κατὰ τοῦ Βουλγαρικοῦ στρατοῦ νίκη ἀνεπτέρωσε τὴν Τουρκίαν καὶ ἔδωσεν εἰς αὐτὴν τὴν εὐκαιρίαν, μὲ τὴν ὑποχώρησιν τῶν Βουλγάρων, νὰ καταλάβῃ ἀμαχητὶ ὅλην τὴν Ἀνατ. Θράκην καὶ νὰ φθάσῃ, μόνον μὲ δηώσεις καὶ πιέσεις κατὰ τοῦ Ἑλληνικοῦ στοιχείου, εἰς τὰς ὄχθας τοῦ Ἐβρου. Ἐπερίμενεν ὁ δυστυχὴς λαὸς ἀπολύτρωσιν ἐκ τῶν Βουλγ. ἀνύχων καὶ περιέπεσεν εἰς ἄλλην συμφορὰν. Τὴν μῆνιν τῶν Τούρκων. Κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς προελάσεως τῶν ἀπὸ Τσατάλτζης μέχρις Ἐβρου, μὲ τὰ ἄπλα ἀνητημένα, ἀντιστάσεως μὴ οὐσης, προέβαινον, εἰς παντοίας βιαιοπραγίας κατὰ τοῦ Ἑλληνικοῦ στοιχείου, μὲ τὴν πρόφασιν, ὅτι ὁ Τουρκικὸς λαὸς ὑπέστη δηώσεις κατὰ τὸν Βουλγ. πόλεμον καὶ ἔπρεπε τώρα ὁ Ἑλληνικὸς λαὸς νὰ πληρῶσῃ ὅσα ἡ Βουλγ. θηριωδία διέπραξε. Τὰς ὁμότητες τῶν Βουλγάρων τὰς ἐπλήρωσαν μὲ τὸ αἷμα τῶν οἱ Ἕλληνες κάτοικοι τῆς Θράκης καὶ ἔλεγον οἱ Τούρκοι ὅτι ἦσαν καὶ οἱ μὲν καὶ οἱ δὲ ἄπιστοι, ἐνῶ τὴν ὥφειλον πρὸς τὴν Ἑλλάδα εὐγνωμοσύνην, διὰ τὴν εὐκοιριακὴν ἀνακατάληψιν τῆς Θράκης καὶ τὴν ἐπανόκτησιν τῶν ἐδαφῶν, ἐν εἶδει περιπάτου ἀνοψυχῆς, χάρις εἰς τὰ Ἑλληνικά ἄπλα. Ἐπεδείκνυον ἀποτροπιασμὸν κατὰ τῶν βανδαλισμῶν τῶν Βουλγάρων ἐναντίον τοῦ ὁμογενοῦς στοιχείου καὶ τοῦ Τουρκικοῦ καὶ ὁμως μετ' οὐ πολὺ, συναδελφωθείσα ἡ Τουρκία μὲ τοὺς Βουλγάρους ἀπετέλεσαν δύναμιν ἀξιόλογον κατὰ τῆς εὐεργετησάσης ἀμφοτέρους Ἑλλάδος. Καὶ πέραν μὲν τοῦ Ἐβρου τοιαύτην διαγωγὴν καὶ χειροτέραν ἔδειξεν ἡ Τουρκία ἀγνωμονοῦσα, ἀν καὶ δὲν εἶναι εὐκαιρία ν' ἀναπτύξω ἐν πλάτει, ἀρκούμενος εἰς ἀπλὴν ἀφήγησιν τῶν ζοφερῶν ἐκείνων ἡμερῶν καὶ τὴν σημείωσιν τοῦ ἀποτροπαιοῦ ἐγκλήματος ὅτι χωρικοὶ τῶν ἀπέναντι τοῦ Ἐβρου χωρίων ἐκάθησαν μὲ τὰς οἰκογενείας τῶν ἐντὸς φούρνου ἢ ἐξωγρήθησαν ὅπου εἶχον προσωρινῶς

καταφύγει, ἐπὶ τῷ ἀκούσματι τῶν ὁμοτήτων, ἡ κατάστασις ὅμως ἢ δημιουργηθεῖσα ἐνθεν τοῦ Ἐβρου ὑπῆρξε τρομακτικὴ καὶ διὰ τοῦτο ὁ πληθυσμὸς τοῦ Διδ/χου, τῶν περιχώρων καὶ τῶν προσφυγόντων ἐνταῦθα, ἐβρεθείς πρὸ διλήμματος καὶ ἐν ἐσχάτῃ ἀπελπισίᾳ δὲν ἐγνώριζε ποίαν ὁδὸν νὰ ἀκολουθήσῃ. Νὰ προχωρήσῃ πρὸς Βουλγαρίαν καὶ νὰ εἰσέλθῃ ἐντὸς αὐτῆς ; Ἢ εὗρισκεν ὠμὴν τὴν σκληρότητα, ἴσως καὶ τὴν μάχαιραν τοῦ κομιτατζῆ ἐκμανέντος διὰ τὴν Ἑλληνικὴν προέλασιν. Νὰ παραμείνῃ καὶ νὰ ὀδηγηθῆ ὡς πρόβατον ἐπὶ σφαγὴν τῶν ἐκμανέντων Τούρκων ἐπὶ τῇ ἐπιτυχίᾳ προσελάσεώς των ; Νὰ ἀκολουθήσῃ τὴν πρὸς Νότον ὁδὸν πρὸς συνάντησιν τοῦ Ἑλληνικοῦ στρατοῦ ; Τί θὰ εὗρισκε κατὰ μῆκος τοῦ Ἐβρου ἐπὶ τῆς ὁδοῦ πρὸς Κορνοφωλιάν ; Ὅλα ἦσαν ἐρωτήματα, τὰ ὁποῖα εἶχον τοὺς κινδύνους των ἀναμφισβητήτως. Τὸ καλύτερον ἦτο ἴσως ἢ πρὸς τὸ Σουφλί ἄγουσα, ἀλλ' ἐὰν εἶχε φθάσει ὁ Τουρκικὸς στρατὸς ἐνωρίτερον τῆς ἀφίξεως τοῦ συρφετοῦ ; Ἐξαλλοὶ ὅθεν οἱ Ἕλληνες Διδ/χου μετὰ τῶν ἐξ Ἄν. Θράκης προσφύγων, ἔσπευδον ἀσυναίσθητως μέχρις Ὀρτάκιοι, διὰ νὰ σταματήσουν ἐκεῖ καὶ ἐπιστρέψουν μεθ' ἡμέρας τινάς, ἐν μέσῳ μυρίων κινδύνων, εἰς Διδ/χον. Πρὸς καλλιέργειαν τοῦ αἰσθήματος ἀσφαλείας καὶ πρὶν ἢ διέλθουν οἱ Τούρκοι τὴν ἐπὶ τοῦ Ἐβρου ἐθνικὴν γέφυραν (Ναφά—κιοπρουσοῦ), ἔσπευσεν ὁ λατρὸς Εὐστάθιος Καβάσιλας, σεβάσμιος πλέον καὶ τουρκομαθῆς, νὰ μεταβῆ εἰς Μικροχώριον, ὅπου ἦσαν αἱ προφυλακαὶ τῶν Τούρκων, καὶ νὰ δηλώσῃ εἰς αὐτοὺς ὅτι οἱ Διδυμοτειχῆται ἀναμένουν γρηγορώτερον τὴν εἰσοδὸν των, διότι φοβοῦνται τοὺς κομιτατζήδες, ἀν καὶ ἐλάχιστοι ἔμειναν Ἕλληνες ἐντὸς τῆς πόλεως. Τοῦτο διότι ἡ κατάληψις ἦτο προτιμωτέρα τῆς ἀβεβαιότητος καὶ τῆς ἀναρχίας. Λαμβάνει ἀπάντησιν παρὰ τῶν Τούρκων ὅτι κυριεύεται ἡ πόλις συνιστοῦν δὲ οὗτοι ἡρεμίαν καὶ ὑποταγὴν. Αἱ Βουλγ. Ἀρχαὶ εἶχον ἤδη ἀποχωρήσει προτοῦ ἀκόμη ὁ λαὸς φθάσει εἰς Ὀρτάκιοι διὰ τῆς αὐτῆς ὁδοῦ. Τὴν τρίτην ἡμέραν ἀναγνωριστικὸν ἔφιππον ἀπόσπασμα ἐξ ὀλίγων Τούρκων, εἰσέρχεται εἰς Διδ/χον καὶ φθάνει πρὸ τῆς Δημαρχίας, ἐνῶ τὸ κύριον σῶμα εὗρισκετο εἰς Πραγγίον ἐν κινήσει πρὸς Διδ/χον. Οἱ κάτοικοι ἀναπνέουν μὲ σφιγμένην τὴν ψυχὴν, διότι ἐπὶ τέλους εἶχον πρὸ αὐτῶν τακτικὸν στρατὸν μὲ διεθνεῖς νόμους καὶ μὲ κειθαρλίαν. Αἴφνης ἠκούσθη συριγμὸς καὶ διὰ τῆς γεφύρας διέρχεται ἀμαξοστοιχία. Σταματᾷ ἔξω τοῦ Διδ/χου καὶ 80 περίπου Βούλγαροι ἔνοπλοι προερχόμενοι ἐκ Σουφλίου καταφθάνουν πρὸ τῆς πόλεως. Οἱ Τούρκοι πληροφορηθέντες τοῦτο (οἱ ἔφιπποι 4—5 στρατιῶται) ἔλαβον τὴν πρὸς βορρᾶν κατεύθυνσιν, ἀλλ' οἱ Βούλγαροι συσπειρωθέντες ἔβαλον πυρὰ ὁμαδὸν καὶ ὁ εἷς τῶν Τούρκων πίπτει

νεκρός. Οι όλιγοι "Έλληνες, οΐτινες απέμειναν έντός τής πόλεως παρακολουθοϋν ένφ η άπελπισία των κορυφοϋτσι. Τι άρα γε νά υποστοϋν εις αντίποινα τοϋ φόνου τούτου; Κρύπτονται πάντες διά λόγους προληπτικούς από τους κομιτατζήδες, οΐτινες διαρρηξάντες καταστήματα έλαβον τρόφιμα και κατηυθύνθησαν προς 'Ορτάκιοι. Έκ μέν τοϋ εφιάλτου τούτου έσώθησαν, αλλά ποιαι θά εΐναι αι διαθέσεις των Τούρκων έναντιον των μετά τον φόνον τοϋ στρατιώτου των; 'Ανέμενον εις τας κρύπτας των τό μοιραΐον. "Άλλη διέξοδος δέν υπήρχε. Νά έλάμβανον τήν προς Νότον άγουσαν: Ποιος ήγγυάτο άν άλλοι κομιτατζήδες εΐρίσκοντο εις τήν όρεινήν περιοχήν Δ'χου—Σουφλίου και τί θά έλεγον άν ήρωτώντο ποϋ βαδίζου; 'Εάν πάλιν ειχον φθάσει οι Τούρκοι ένθεν τοϋ "Εβρου, τί ήτο δυνατόν νά υποστοϋν; Στιγμαΐ τραγικαΐ, ορικής, κόνου ψυχικού, άπελπισίας. Πάλη συναισθήματος αύτοσυντηρήσεως, διότι κίνδυνος πανταχόθεν, υπεράσπισις οϋδαμόθεν. Τέλος φθάνει ο Τουρκικός στρατός εις 'Ισαάκιον και σιδηρ. σταθμόν Δ'χου. Ένφ όμως έβάδιζε συντεταγμένος, μόλις έπλησίασε τήν πόλιν διηρέθη εις δύο φάλαγγας, κυκλωτικώς, διά προληπτικούς στρατιωτικούς λόγους. Τό τι έπηκολούθησε δέν περιγράφεται. Οϋτε έπιθυμώ νά φέρω εις τήν μνήμην μου τό τι συνέβη. Στρατιώται "Αρβες μέ ποικίλας ένδυμασίας περιέτρεχον τας όδους και εισερχόμενοι καθ' ήμάδας εις αίκίας 'Ελλήνων τας έλεηλάτου; και άν άνεκάλυπτον τινα η ξυλοδαρμός η θάνατος τον άνέμενε. Τούτους ώδήγου; Τούρκοι έντόπιοι, οΐτινες εδηργετήθησαν υπό 'Ελλήνων άποκρυψάντων αύτους προς σωτηρίαν των εκ βεβαίου θανάτου κατά τήν κατάληψιν τής πόλεως υπό των Βουλγάρων. 'Ο ύποφαινόμενος έσώθη ως εκ θαύματος εκ των χειρών των 'Αράβων, οΐτινες ήσαν έτοιμοι πλέον νά σύρωσι τήν μάχαιραν προς σφαγήν. 'Η ήμέρα εκείνη εΐναι δι' έμέ άπαισία. 'Η θεία Πρόνοια μέ έσωσεν εκ βεβαίου θανάτου. Τας νύκτας πάλιν ήκούοντο αι οΐμωγαΐ των έπιστρεψάντων χωρικών έξ 'Ορτάκιοι, οΐτινες διενυκτέρευον εις τήν θέσιν Τσαΐτρια και οι κοπετοι και οι έπικλήσεις έσπάρασσον τήν καρδίαν μας. Αΐ άπελπιστικαΐ φωναΐ των βασανιζομένων, ληστευομένων, εκβιαζομένων παρέλυον τας δυνάμεις των έντός τής πόλεως έν όλονυκτίφ έπιφυλακή διατελούντων Διδυμοτειχιτών. Ταϋτα διεπράττοντο υπό έπισήμων όργάνων τοϋ Κράτους (στρατοϋ τακτικού) έν συνδυασμφ άνευθύνων πολιτών Τούρκων από 8 μ. μ. μέχρι 12 μεσονυκτίου, ένφ έπαιάνιζεν η στρατ. Τουρκική μουσική εις τήν πλατείαν επί τοις έπινικείοις!!! Τής καταστάσεως οϋτως έχούσης ο Ιατρός Εϋστάθιος Καβάσιλας, τον όποιον ειδομεν επί 50/ετίαν και πλέον έπωφελώς όρωντα διά τό κοινά τής πόλεως, λόγω τοϋ ψυχικού κλο-

νισμού τὸν ὁποῖον ἐδοκίμασε μεταβάς εἰς Μικροχώριον (Σουλεμῖς) καὶ τῶν τυραννιῶν τοῦ ἁμογενοῦς στο.χείου λαμβανουσῶν χώραν πρὸ τῶν ὀμμάτων του, ἐντὸς τριῶν ἡμερῶν ἀποθνήσκει. Ἡ Μητρόπολις παρὰ τὸ κρίσιμον τῆς περιστάσεως λαμβάνει ἀπόφασιν, ἐπὶ τῷ θανάτῳ τοῦ ἀειμνήστου, ἔχουσιν οὕτω: «Σήμερον τὴν 29ην Ἰουλίου 1913 ἐπὶ τῷ θανάτῳ τοῦ ἱατροῦ Εὐσταθίου Καβάσιλα συνελθοῦσα ἡ Ἐφοροδημογεροντία εἰς ἕκτακτον συνεβρίασιν ἀπεφάσισε: 1) Ἵνα ἐπιτραπῇ ἡ ταφή τοῦ μακαρίτου εἰς τὸ προαύλιον τῆς ἐκκλησίας ἐν τῷ πατρικῷ αὐτοῦ μνημείῳ. 2) Νὰ ἐπιδοθῇ συλλυπητήριον ἔγγραφον τῇ τεθλιμμένῃ χήρᾳ αὐτοῦ. 3) Νὰ διακοσμηθῇ πενθίμως ἡ ἐκκλησία τοῦ Ἁγίου Ἀθανασίου. 4) Νὰ συνδευθεῖ ἡ ἐκφορά τοῦ ἀειμνήστου ὑπὸ Ἐφοροδημογερόντων, διδασκάλων καὶ μαθητῶν, νὰ ἐκφωνηθῇ δὲ λόγος ἐπικήδειος ὑπὸ τοῦ διευθυντοῦ κ. Νικολ. Πετσόγλου καὶ 5) Νὰ ληφθῶσι μόνον 5 εἰκοσόφραγκα χρυσᾶ διὰ τὴν ταφὴν του».

Ὁ Εὐστάθιος Καβάσιλας ἐγεννήθη ἐν Διδ/χῳ καὶ ἦτο γόνος οἰκογενείας Παπασταυραίων. Τὸ ἐπώνυμον Καβάσιλας εἶναι ἐπίκτητον κατὰ τὸν ἐξῆς περιέργων τρόπον. Ὁ Εὐστάθιος Παπασταύρου εἶχε τελειώσει τὴν σχολὴν Διδ/χου, προφανῶς τὴν Ἀλληλοδιδασκτικὴν. Διεκρίνετο διὰ τὴν εὐφυΐαν, τὸ εὐθυτενὲς σῶμα, τὸ πάλλευκαν πρόσωπον καὶ τὸ ἀριστοκρατικὸν γενικῶς παράστημά του, ἀλλὰ καὶ τὸ ψυχικὸν του σθένος. Ἀποθανόντος ἐνὸς Μητροπολίτου, πρὸ τῆς ἀφίξεως ἐνταῦθα τοῦ Μελετίου Καβάσιλα, Καλυμνίου, ἐνταφιασθέντος εἰς τὴν κατακόμβην τοῦ ναοῦ τῆς Μητροπόλεως, ὡς ἐθίζετο τότε, παρέστη ἀνάγκη, μετὰ τριετίαν, νὰ γίνῃ ἡ ἀνακομιδὴ τῶν λειψάνων εἰς χώραν ἐν τῷ περιβόλῳ τῆς ἐκκλησίας, ὅπου οἱ τάφοι τῶν Ἀρχιερέων Διδ/χου. Οὐδεὶς ὅμως ἐτόλμα νὰ πλησιάσῃ τὸ λείψανον, διότι ἡ σαρὸς ἐν τῇ ὑγρᾷ κατακόμβῃ καὶ λόγω μὴ ἐπαφῆς μετὰ τὴν γῆν, καθ' ὅσον ἐτοποθετοθῆτο ἐπὶ λιθίνου θρόνου καθήμενοι οἱ θρήσκοντες Ἀρχιερεῖς, καίτοι παρήλθε τριετία, δὲν ὑπέστη ἀλλοίωσιν. Μόνον ὁ Εὐστάθιος νέος 17ετής περίπου, μὲ θάρρος, πλησιάζει τὸ λείψανον καὶ τὸ τοποθετεῖ ἐπὶ τοῦ φορείου. Ἐκπλήσσουνται πάντες μετὰ τὴν τόλμην τοῦ νεανίου, ὃ δὲ ἀείμνηστος Μελετίος ἐκτιμήσας τὸ θάρρος καὶ τὰ πνευματικὰ καὶ ψυχικὰ αὐτοῦ χαρίσματα ἀνέλαβε νὰ τὸν σπουδάσῃ, ἰδίως ἐξόδοις, ἱατρῶν. Πρὸ τῆς ἀποπερατώσεως τῶν σπουδῶν του τὸν ὠνόμασε Καβάσιλαν καὶ μετὰ τὴν ἀπόκτησιν τοῦ πτυχίου του τὸν ἐνόμφευσε μετὰ μίαν ἀνεψιά του, ἐκ' ἀδελφῆ, ὀνομαζομένην Μαρίαν, ἐκ Καλύμνου, φιλόφρονον καὶ ἀγαθοεργὸν οἰκοδόσκον, μεθ' ἧς ἀπέκτησε ἕνα υἱόν, τὸν Θεόφιλον, ἐργασθέντα ὡς διδάσκαλον καὶ διευθυντὴν καὶ πέντε θυγατέρας καλῶς ἀποκατασταθείσας, ὧν γόνοι τυγχάνουν ἐπίλεκτα μέλη τῆς σημερινῆς κοι-

νωνίας Διδ/χου καὶ ἀλλαχοῦ. Τὸ Διδ/χον οὐδέποτε ἐγνώρισε τοιαύτην φυσιογνωμίαν, οἷα ὑπῆρξεν ἡ τοῦ Εὐσταθίου Καβάσιλα. Μικροὶ καὶ μεγάλοι, φίλοι καὶ ἐχθροί, ὁμογενεῖς καὶ ἀλλόθρησκοι, ἐσέβοντο αὐτὸν καὶ κατὰ τὴν διέλευσίν του ἐκ τῶν ὁδῶν πάντες ἐσηκῶνοντο καὶ ἀπέδιδον χαιρετισμὸν εὐλαβῆ, καθ' ὅτι οὗτος ἤσκει μίαν ἐξαιρετικὴν ὑποβολὴν πρὸς πάντας. Πνευματικῶς ὑπῆρξεν ὀξυνοῦστατος καὶ διορατικώτατος, διὸ ἐπαξίως ἐπώπτευσεν ἐπὶ δεκαετηρίδας τῶν σχολείων πόλεως καὶ περιχώρων. Καλὸς ἐπισιτήμων καὶ μοναδικὸς εἰς τὸν τόπον, μᾶλλον ψυχίατρος, γνώστης τῆς φιλολογίας καὶ καλὸς χειριστὴς τοῦ λόγου προσωνομάζετο Ἰατροφιλόσοφος. Δὲν ἀπέλιπεν ἀπὸ αὐτὸν τὸ χιοῦμορ καὶ τὰ ἀνέκδοτα, τὰ ὁποῖα διηγείτο, χαριτολογῶν, πρὸς τοὺς ἀφελεῖς τότε, χωρικοὺς τῆς περιφέρειας. Αἱ Τουρκ. Ἀρχαὶ τὸν ἐσέβοντο, ἐτιμήθη δὲ ὑπὸ τοῦ Σουλτάνου διὰ τοῦ παρασήμου τοῦ Μετζιδιέ καὶ διὰ τοῦτο ὁ λόγος του ἦτο ἀπαίτησις καὶ ἔπρεπεν ἀσυζητητὴ νὰ γίνῃ, προκειμένου περὶ σωτηρίας ὁμογενοῦς, ἄλλως ὁ ἀρμόδιος ὑπάλληλος μετετίθετο. Ἀπέθανε μὲ τὸ παράπονον εἰς τὰ χεῖλη δι: δὲν εἶδε τὴν πατρίδα του ἐλευθερομένην καὶ ἠρώτα τὴν τελευταίαν στιγμὴν τοῦ ψυχορραγήματός του ἀνέπλησασε πολὺ ὁ Ἑλληνικὸς στρατός. Μία ἐπιτύμβιος ἐπιγραφή ἐπὶ τοῦ τάφου τοῦ Μητροπολίτου Κωνσταντίνου Βαφείδου, ἀποτελεῖ δείγμα τῆς φιλολογικῆς του ἀξίας :

*«Μούσης Πιερίδεσσι κεχαρμένον Ἄρχιερεῖα
ἢ δε Βαφείδην γῆ Κωνσταντῖνον ἔχει.
ὃς τ' ἐπεὶ ἠελίου φάος ἀγλαὸν πρῶτον ἐσεῖδε
Βοσπόρου ἀμφ' ἄκτας, νόμασι θεολογίης
ἠρδενσε φρένας ἠγαθίας, μετέπειτα δὲ ποιμὴν
τέσσαρσι κλειτοῖς ἐνδήμοις ἔσκε
τὸν δὲ θανόντι ὠμῶξεν ἅπαν ἀδινὸν πως ἐσθλὸν
ἠδ' ἔταροι πηοὶ τ' ἔξοχα δ' ἀρχιερεὺς
εἶο κασίγνητος Φιλάρητος, ὃς ἀχνήμενος Κῆρ
προφρονέως ἰὺμβον Χέναι ἀριπρεπέα 1847 — 1899».*

Ἐν τῷ μεταξύ αἱ πιέσεις καὶ βιαιοπραγαὶ ἐξηκολούθησαν εἰς τὴν ὕπαιθρον. Καθ' ἡμέραν καταφθάνουν ἀποκαρδιωτικαὶ εἰδήσεις ἐκ τῶν χωρίων. Φόνοι, ληστεῖαι, ἀρπαγαὶ εἰς ἡμερησίαν διάταξιν. Τὰ πνεύματα τῶν Τούρκων ἐξημμένα, λόγῳ τῆς προελθούσης τῶν πέραν τοῦ Σουφλίου. Τὴν Τουρκικὴν ἄποψιν περὶ καταλήψεως ὁλοκλήρου τῆς Θράκης, δὲν τὴν εὐνοεῖ ἢ αὐτιονόμησις αὐτῆς πέραν τοῦ Σουφλίου μέχρι τοῦ Νέστου. Τοῦτο γίνεται καὶ αἰτία ἐκδηλώσεως νέων ἐχθροτήτων, αἰτινες θὰ κατέληγον εἰς τρίτον πόλεμον μὲ τὴν Τουρκίαν, ἀλλ' ἡ σύρραξις αὕτη ἀπεσοβήθη ἐπεμβάσει τῶν Μεγάλων Δυνά-

μεων. Πρὶν ἢ τὰ τρία τόγματα τῶν Συριανῶν καὶ Καρά—Κετσελήδων προσέλθουν εἰς Σουφλίον πρὸς κατάληψίν του, ἡ διοίκησις τῆς πόλεως ἀνετέθη εἰς τὸν Ιατρόν Κ. Κουρτίδη, σχηματίσαντα πολιτοφυλακὴν, μὲ ἀρχηγὸν τὸν Ἐλευθέριον Γκιρτζήν διότι ἐγνώριζον οἱ Τούρκοι τὸ ἀξιόμαχον τῶν Σουφλιωτῶν καὶ διότι εἶχον ληφθῆ κοινὰ ἀποφάσεις Τουρκίας καὶ Ἑλλάδος διὰ τὴν στάσιν των ἀπέναντι τῶν Βουλγάρων. Ὁ διοικητὴς τῶν Τούρκων ἐζήτησε νὰ καταλάβῃ εἰρηνικῶς τὴν πόλιν καὶ προήλθεν εἰς συνεννοήσεις μὲ Ἐπιτροπὴν τοῦ Σουφλίου. Ἐπειδὴ ὁ Ἑλληνικὸς στρατὸς ἐβράδυνε καὶ διὰ λόγους ἴσως στρατιωτικῶς δὲν προήλανε πρὸς κατάληψιν τοῦ Σουφλίου, ἀπεφασίσθη ὅπως καταληφθῆ ὑπὸ τοῦ Τουρκικοῦ στρατοῦ, εἰς ὠρισμένην ὥραν, ἀλλ' ἐκ τῆς δημοσίας ὁδοῦ. Παρασπονδήσαντες ὅμως οἱ Τούρκοι ἔφθασαν διὰ μέσου ὄρεινῶν θέσεων ἔμπροσθεν τοῦ Σουφλίου πρὶν ξημερῶσιν καὶ αἱ ἔμπροσθαφυλακαὶ τῆς πολιτοφυλακῆς ἦνοιξαν πῦρ ὁπότε γενικευθείσης τῆς μάχης ἐτραυματίσθησαν 4 Τούρκοι στρατιῶται ἡ δὲ θέσις τῶν Σουφλιωτῶν κατέστη δυσχερῆς. Εὐτυχῶς τὸ ἐπιπέδον διημετέθη καὶ ἀπεδόθη εἰς παρεξήγησιν, ὀφειλομένην, δῆθεν, εἰς τὸ σκέτος, ἐνῶ εἶναι ἀληθές ὅτι οἱ Τούρκοι ἔτριζον τοὺς ὁδόντας, ἀλλὰ τὴν ἀνάγκην φιλοτιμίαν ποιοῦμενοι, ἐκ λόγων ἀγνώστων, παρεδέχθησαν τοῦτο. Ἴσως διότι 3 περίπου χλμ. ἐκ τοῦ Σουφλίου εἰς Κορνοφωληά, ἐστάθμευε τὸ ἄγλημα Τυπάλδου καὶ Κ. Μελά καταφθάσαντος ἐκεῖ καὶ τοῦ ἀειμνήστου Νουόρχου Κουντουριώτου. Καλοῦνται ὑπ' αὐτοῦ ὁ Δήμαρχος Σουφλίου Π. Μανάβης καὶ ὁ Κ. Κουρτίδης μετὰ τῶν προὔχόντων καὶ προτρέπονται νὰ στρατολογήσουν τοὺς νέους, διότι πρόκειται νὰ συσταθῆ Ἀὐτονομία τῆς Δ. Θράκης καὶ νὰ συμπράξουν μὲ τοὺς Τούρκους πολιτικῶς καὶ στρατιωτικῶς. Πρόεδρος τῆς Ἀὐτονομίας Σουφλίου ὑπεδείχθη ὁ Κουρτίδης, τὰ δὲ Τουρκικὰ στρατεύματα θὰ ὑπεχώρουν εἰς Διδίχον. Πρὸ τῆς ὑποχωρήσεως τῶν Τούρκων, ἐν συνεννοήσει Τουρκίας καὶ Ἑλλάδος ἔφθασεν, εἰς Ἀδριανούπολιν Ἐπιτροπὴ Σουφλίου καὶ Ὁρτάκιοί πρὸς συνεννόησιν μετὰ τοῦ Βαλῆ διὰ τὰς λεπτομερείας τῆς Ἀὐτονομίας Ἐκεῖθεν μετέβησαν εἰς Κωνσταντινούπολιν συνεργαζόμενοι ἐπὶ σειρὰν ἡμερῶν σχετικῶς, μετὰ τοῦ Ταλαάτ—βεη καὶ Πατριαρχείων, πατριαρχεύοντος τοῦ ἀειμνήστου Γερμανοῦ, ὡς καὶ μὲ τὸν πρεσβευτὴν Εὐθύμιον Κανελλόπουλον καὶ τὸν δημοσιογράφον Σταύρον Βουτυράν. Ἡ Ἀὐτονομία ἐκηρύχθη καὶ ἡ Δ. Θράκη διηρέθη εἰς τρία τμήματα Γκιουμουλτζίνης (Κομοτινῆς) μὲ Τούρκον Πρόεδρον, Δεδεάγατις (Ἀλεξ/πόλεως) μὲ Ἕλληνα καὶ Σουφλίου ἐπίσης, Διωργανώθησαν πολιτοφυλακαὶ καὶ διοικητικαὶ ὑπηρεσίαι, ἤρχισαν αἱ σχετικαὶ φορολογίαι, μισθοδοσίαι ὑπαλλήλων κ.τ.λ. Ἐξετυπώθη-

σαν γραμματόσημα, χαρτόσημα καὶ ὁ διοικητικὸς ρυθμὸς ἐβαινεὺν ὁμαλῶς. Ἡ Ἀὐτονομία ὅμως αὐτὴ ἦτο βραχύβιος, διότι οἱ Τούρκοι ἀθετήσαντες τὰ συμπεφωνημένα καὶ στραφέντες πρὸς τὸ μέρος τῶν Βουλγάρων συνήνεσαν εἰς τὴν παραχώρησιν τῆς Δ. Θράκης εἰς αὐτούς, οἵτινες τὸν Ὀκτώβριον τοῦ 1913, κατέλαβον αὐτήν. Τοῦτο τὸ γεγονός φαίνεται ὅτι ἐδίδεν ἀφορμὴν τρίτου πολέμου, καθ' ὅσον ἡ Τουρκία ἐλησμόνησε τὰ ὅσα ὁ λαὸς τῆς ὑπέστη καὶ τὴν συμφωνίαν μετὰ τῆς Ἑλλάδος περὶ Ἀὐτονομίσεως τῆς Θράκης. Κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ 1912—13 καίτοι τὰ σχολεῖα ἐλειτούργησαν ἄνευ ρυθμοῦ, λόγῳ τῶν γεγονότων, ἤρχισε καὶ οἰκονομ. καχεξία τῆς Ἐφοροδημογεροντίας, ὥστε ἡ πληρωμὴ τῶν διδασκάλων νὰ καθίσταται δυσχερῆς. Εὐτυχῶς τὸ κηροποιεῖον, ἡ πηγὴ αὐτῆ πλοῦτου, σώζει τὴν κατάσταση δι' ἐξήκοντα λιρῶν. Διὰ τοῦ ὑπ' ἀριθ. Α' 14 Σεπτεμβρίου 1913 ἐγγράφου τῆς Δημογεροντίας ἀποφασίζεται νὰ συλλεγῆ ποσὸν 1/2 λίρας κατὰ οἰκογένειαν διὰ συντήρησιν τῶν σχολείων. Ὁ Μητροπολίτης Φιλάρετος ἔρχεται ἐκ Κωνσταντινουπόλεως καὶ παρατρύνει πάντας νὰ ἐργασθοῦν δραστηρίως διὰ τὴν ἀνόρθωσιν τῆς παιδείας. Ἐκλέγεται νέα Δημογεροντία ἐκ τοῦ Ντιάκου Παπαδοπούλου, Τηλεγράχου Χεκίμογλου καὶ Ἀριστείδου Δελόγκα καὶ παρουσιάζεται εἰς συνεδρίαν μετὰ τῶν ἄλλων μελῶν τὴν 20 Σεπτεμβρίου. Ἐπειδὴ δὲ διὰ τῆς ἀπὸ 1ης Αὐγούστου 1913 ἀποφάσεως τῆς πρώην Δημογεροντίας, ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ τοποτηρητοῦ Ἀρχιμανδρίτου Πατρικίου, ἀπελύθησαν πάντες οἱ διδάσκαλοι, ἐλλείψει πόρων, εἰσηγείται ὁ Μητροπολίτης τὸ θέμα τοῦ ἐπαναδιορισμοῦ τῶν καὶ ἐξευρέσεως ὁποσοῦν ποσῶν πρὸς συντήρησιν τῶν σχολείων. Τὸ Πατριαρχεῖον, ἐξ ἄλλου, διὰ τῆς ὑπ' ἀριθ. 6080/14-8-1913 Πατριαρχικῆς ἐπιστολῆς συνιστᾷ εἰς τὴν Μητρόπολιν τὴν πάσῃ θυσίᾳ λειτουργίαν τῶν σχολείων. Ἡ δημογεροντία ἐπιλαμβάνεται τῆς υποθέσεως καὶ διορίζονται διδάσκαλοι τόσον εἰς τὴν πόλιν ὅσον καὶ εἰς τὰ χωρία. Λειτουργία ὅμως σχολείων, ὑπὸ συνθήκας τοσοῦτον δυσμενεῖς ἐν ὑπαίθρῳ, ἀπεδείχθη ἀδύνατος. Καὶ τὸ Πατριαρχεῖον πεισθὲν περὶ τούτου διέταξε διὰ τῆς ὑπ' ἀριθ. 4740/29-5-1914 τὸ ἄμεσον κλείσιμον τῶν σχολείων καὶ ἐκκλησιῶν εἰς ἔνδειξιν διαμαρτυρίας, δι' ὅσα κατὰ τοῦ Ἑλληνικοῦ στοιχείου διεπράττοντο. Ἀνασυντάσσεται πάλιν ἡ Δημογεροντία καὶ προστίθενται καὶ ἄλλα μέλη, οἱ I. Βογιατζόλου, Κων/νος Γεωργίου, Ἀριστ. Δελόγκας, Κυρ. Δημητρίου καὶ Ντιᾶκος Παπαδόπουλος καὶ ἐν μέσῳ λίαν σοβαρᾶς καταστάσεως ὁ Μητροπολίτης προτείνει, ἐν συνεδρίᾳ τοῦ Γ' τῆς 4 Ὀκτωβρίου 1914, νὰ ἐκποιηθοῦν τὰ χρεώγραφα καὶ μὲ τὸ τίμημα νὰ ἐπιστεγασθῆ τὸ ἀνεγερθὲν διδακτήριον. Ταῦτα εἶχον πωληθῆ εἰς τὸ κηροποιεῖον. Προ-

τίνειν επίσης νά καταρτισθῆ τὸ προσωπικὸν τῶν σχολείων καὶ πρὸς τοῦτο ἔχει εἰς τὴν διάθεσίν του λίρας Τουρκίας 200 ἐκ τῶν εἰσοδημάτων τοῦ Γραφείου τῆς Μητροπόλεως καὶ τῶν ταμείων τῶν ἐκκλησιῶν. Ἐπίσης ἐν συνεδριάσει ὑπ' ἀριθ' Δ' καὶ παρόντων τῶν ἰδίων Δημογερόντων λέγει ὅπως ἕτερον περίσσευμα ἐκ γροσίων 9.140 διατεθῆ ὡς ἑξῆς : 5040 γρόσια διὰ τὴν ἐκπαίδευσιν καὶ 4097 γρόσ. διὰ τὰς ἀνάγκας καὶ καταβολὴν καθυστερουμένων μισθῶν διδασκάλων. Κατὰ τὴν αὐτὴν συνεδρίασιν ἀνακοινοῦται ὅτι μεγάλα τμήματα τῆς Ἐπαρχίας Διδύχου, τοῦ Σουφλίου καὶ τῆς Μάνδρας παρεχωρήθησαν εἰς τὴν Βουλγαρίαν καὶ ὅτι τὸ Μέγα Ζαλούφι τῆς Ἄν. Θράκης ὑπέστη ἀνεκδιηγήτους καταστροφὰς ὑπὸ τῶν ἐπιδραμόντων Τούρκων. Τὴν ἐποχὴν αὐτὴν ἡ ἀνταρσία καὶ αἱ πιέσεις κατὰ τοῦ Ἑλλήν. στοιχείου ἐξακολουθοῦν, ὑπὸ τοιαύτας ὁμως συνθήκας καὶ πάλιν ἡ ἐκπαιδευτικὴ κίνησις δὲν σταματᾷ. Ἐν συνεδριάσει Ε' ὁ Μητροπολίτης προτείνει ὅπως καθ' ἑκάστην Κυριακὴν καὶ ἑορτὴν περιάγεται δίσκος εἰς τὰς ἐκκλησίας ὑπὲρ τῶν ἐκπαιδευτηρίων. Οἱ Μητροπολίται Διδύχου, Ἀδριανουπόλεως καὶ Βυζύης ἀποφασίζουσιν καὶ παροτρύνουσιν τοὺς πρόσφυγας Ραιδεστοῦ νά ἐπανέλθουν εἰς τὰς ἐστίας των. Δύο εἰδῶν πρόσφυγες δημιουργοῦνται, Τουρκίας καὶ Βουλγαρίας. Οἱ ἐκ Βουλγαρίας θεωροῦνται ἔξνοι ὑπήκοοι καὶ πρέπει ὅπως οἴηται νά φύγουν ἐκ τοῦ Τουρκικοῦ ἐδάφους. Οἱ ἐκ Τουρκίας πάλιν ἀπηύδωσαν ἐκ τῶν τουρκικῶν πιέσεων καὶ ἔλαβον τὴν ἀμετάκλητον ἀπόφασιν νά μεταναστεύσουν παρὰ τὰς προτροπὰς τῶν Μητροπολιτῶν. Ἡ θέσις αὐτῶν εἶναι δεινότερα καὶ τῶν παραμεινάντων εἰς τὰ χωρία. Παράπονα, κατὰ τῆς τοιαύτης καταστάσεως, τῶν Μητροπολιτῶν πρὸς τὸν Βαλῆν Ἀδριανουπόλεως δὲν εὐρίσκουν ἀπήχησιν. Καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τῆς ἐπισκέψεως τῶν Μητροπολιτῶν ὁ Βαλῆς ἐκράτει στάσιν ἀπαθῆ καὶ περιφρονητικὴν, δὲν ἀπῆντα καθόλου εἰς τὰς ἐρωτήσεις των καὶ εἶχε τὰ βλέμματα προσηλωμένα εἰς ἄλλα σημεῖα ἀποστρέφων τὸ πρόσωπόν του. Ποῖα ἀληθῶς ἀγένηια ἀνωτάτου λειτουργοῦ τοῦ Κράτους !! Ποῖα ἀστάθεια ἐβασίλευε μὲ τὰς ἀλλεπαλλήλους μεταβολὰς πολιτικῆς ἐναντι τοῦ Ἑλλήν. στοιχείου !! Ἄλλοτε ἔθωπεύοντο καὶ ἄλλοτε ἐδιώκοντο ἀπῆνως. Παρὰ τοῦτο ἡ μέριμνα διὰ τοὺς ἀτυχεῖς πρόσφυγας τῆς Ραιδεστοῦ δὲν σταματᾷ. Τηλεγραφοῦν οἱ Μητροπολίται εἰς τὰ Πατριαρχεῖα νά ἐνεργήσουν τὰ δέοντα. Συλλέγονται τροφίμα εἰς Διδύχον καὶ δι' ἐπιτροπῆς ἐκ τῶν Π. Ζαννῆ καὶ ἄλλων ἀποστέλλονται εἰς Μιουρατλί καὶ ἐκεῖθεν εἰς τὸν Μητροπολίτην Ἡρακλείας μέσῳ τοῦ ὁποῦ διανέμονται εἰς 400 Μανδριτσιώτας. Τόσος ἦτο ὁ πανικὸς τῶν κατοίκων, ὥστε ὁ Μητροπολίτης διέταξεν οἱ Νυμφιοὶ νά ψάλλωνται τὴν ἡμέραν καὶ ὄχι, ὡς

συνήθως τὴν νύκτα. Ὁ Μητροπολίτης Φιλάρετος ἐν Ἡ' συνεδριάσει τῆς 2 Μαΐου 1914 λέγει ὅτι εἰς Κουφόβουνον, 4 χιλιόμετρα ἀπέχον τοῦ Διδ/χου, ὡς καὶ εἰς Τσαουσλή (Κυανή), ὀλίγον πέραν τοῦ Κουφοβούνου, ἐγίνε φόνος καὶ ὅτι εὐτυχῶς οἱ ἔορται εἰς τὰ ἄλλα χωρία παρήλθον ἄνευ ἄλλου τινός. Τὸ γεγονός τοῦτο ἐθεωρήθη καλὸς αἰώνος καὶ συγκατάβασις τῆς Τουρκικῆς θηριωδίας. Ἐπίσης ἀνακοινοῖ ὅτι ὁ Νομάρχης ὡς καὶ ὁ Καίμακάμης συλλαμβάνουν 3 μουατζήρηδες (πρόσφυγας Τούρκους ἐκ Μακεδονίας) καὶ τοὺς ἐγκλείουν εἰς τὰς φυλακὰς ὑποσχόμενοι πολλά. Ἐννοεῖται οἱ φυλακισθέντες ἐξήλθον δι' ἄλλης θύρας τὴν ἴδιαν ὥραν. Ἀφορμὴ τῆς συλλήψεως ταύτης ἦτο ἡ ἐξῆς : Οἱ ἀνωτέρω μουατζήρηδες ἐγκατεστημένοι ἐν τῷ ἀμυγῆ Ἑλληνικῷ χωρίῳ Κουφοβούνῳ, εἶχον πρόθεσιν νὰ συλλάβουν, νὰ ληστεύσουν καὶ νὰ φονεύσουν τὸν ἱερέα τοῦ χωρίου τοῦτου Παπαθανάσην, τὸν ὁποῖον εἶχομεν ὁμοιοπαθῆ εἰς τὴν Βουλγαρικὴν φυλακὴν, πρὸ ἔτους περίπου. Ἐπειδὴ οὗτος ἦτο γνωστὸς ἐθνικόφρων ὑπερασπιζόμενος σθεναρῶς τοὺς κατοίκους τῆς ἐνορίας του καὶ καυτηριάζων τὰς πιέσεις καὶ ἐκβιασμούς τῶν Τούρκων μουατζήρηδων, ἀλλὰ καὶ ρώμης καὶ ἀκατανικήτου θάρρους, ἐσοφίσθησαν νὰ τὸν φυλακίσουν ἀφοῦ πρῶτον συνέλαβον τὸν υἱὸν του, κοιμώμενον εἰς τὴν στάνην, τὸν ὁποῖον ὠδήγησαν εἰς τὴν οἰκίαν του καὶ τὸν ἐπιποθέτησαν εἰς τὴν θύραν, ἔκραζον δὲ καὶ ὕβριζον αὐτὸν προκαλοῦντες νὰ ἐξέλθῃ ἂν ἦτο παληκάρι. Ὁ δυστυχὴς ἱερεὺς βλέπων ἐκ τῆς πολεμήστρας ἄτομον ἰστάμενον εἰς τὴν θύραν καὶ μὴ ὁμιλοῦν, ὅπως ὑπεδείχθη αὐτῷ ὑπὸ τῶν Τούρκων, νομίσας δὲ ὅτι ἦτο Τούρκος ἀπειρώμενος νὰ διαρρήξῃ τὴν θύραν πυροβολεῖ καὶ φονεῦει τὸν ἴδιον υἱὸν του. Κράζουν οἱ Τούρκοι. «Κιαφίρ παπάς» (ἀτιμε παπά). Σκότωσες τὸ παιδί σου, μὲ τὴν προὔθεσιν ὅτι θὰ θορυβηθῆ ὁ δυστυχὴς καὶ θὰ ἀνοίξῃ τὴν θύραν, πλὴν οὗτος ἐπειδὴ ἐγνώριζε ποῖα τύχη τὸν περιμένει, ἀντὶ νὰ ἐξέλθῃ ἐξαπολύει κατ' αὐτῶν ὁμοβροντίας καὶ σώζει ἑαυτὸν καὶ τὴν οἰκογένειάν του. Δύναται νὰ ὑπάρξῃ τραγικώτερα σκηνὴ ἀπὸ αὐτὴν ; Καὶ ὅμως τοιαῦτα παραδείγματα θηριωδιῶν ἔχομεν πλεῖστα ὅσα ὀπ' ὄψιν μας. Εἰς Ἑσκή—κιόι π. χ. πατήρ ἐπνίξε τὸ βρέφος του, διότι ἔκλαιε εἰς τὴν κρύπτῃν ὅπου ἐκρύπτετο ἡ οἰκογένειά του καὶ θὰ ἐπροδίδετο, ὁπότε ὅλοι θὰ ἐσφάζοντο. Εἰς δὲ τὸ Ζαλούφι ἀπεριγράφτος ἦτο ἡ θηριωδία των. Πλὴν τῶν ἄλλων κατοίκων, ἐσφάγη ἐν τῇ πλατείᾳ, ἀφοῦ ἐβασανίσθη, ὁ προῦχων τοῦ χωρίου Ἀρχοντῆ τσορμπατζῆς. Ποῖα ὅμως νὰ ἐνθυμηθῆ κανεὶς πρῶτον καὶ ποῖα νὰ περιγράψῃ ; Ὁ διδάσκαλος Ἀγγελίδης, ἐκ Μεταξάδων, δὲν συνελήφθη καθ' ἣν ὥραν ἐδίδασκεν εἰς τὸ σχολεῖον ἐν Δ/χῳ καὶ ἐσφάγη εἰς τὴν σιδηρ. γέφυραν ; Καὶ ὅμως ὑπὸ τοιαύτας

συνθήκας προτείνεται πάλιν όπως τὰ χρήματα τῶν τραπεζιτικῶν ὁμολογιῶν διατεθοῦν διὰ τὴν ἐπιστέγασιν τοῦ διδακτηρίου καὶ ἐν δὲν ἐπαρκέσουν ταῦτα νὰ γίνῃ γράμμα πρὸς τὰ Σωματεῖα καὶ Ἀδελφότητας Κυριῶν νὰ παραχωρήσουν τὰ ὑπάρχοντα χρήματα κατατεθειμένα εἰς τὰς Τραπεζὰς ἢ ὁμολογίας, διὰ τὸν σκοπὸν τοῦτον. Ἦθελον ὅπωςδὴποτε νὰ ἀποπεραιώσουν τὸ διδακτήριον, ὥστε νὰ ἐγνώριζον ὅτι μίαν ἡμέραν θὰ πραγματοποιηθῇ ἡ ἀπελευθέρωσις τῆς πόλεως ταύτης καὶ ἐπίστευον εἰς αὐτὸ τὸ ὅποιον ἐπετεύχθη, διὰ νὰ ἀποτελῇ τὸ διδακτήριον τοῦτο ὄχι μόνον πατρογονικὸν θησαυρὸν, ἀλλὰ καὶ ἓν τρανὸν δεῖγμα τῆς ζοφερᾶς διαβιώσεως τῶν Ἑλλήνων τὴν ἐποχὴν ἐκείνην. Ἐξακολουθούσης τῆς δεινῆς καταστάσεως ἐν ὑπαίθρῳ ἀνακοινοῦται ἐν συνεδριάσει Θ' τῆς 27ης Μαΐου 1914, ὅτι ὁ Μητροπολίτης Ἀδριανουπόλεως διαβιβάζει διαταγὴν τοῦ Πατριαρχείου νὰ κλείσουν τὰ σχολεῖα καὶ αἱ ἐκκλησίαι ἕνεκεν τῶν ἐπιτεινομένων διωγμῶν κατὰ τοῦ Ἑλληνισμοῦ καὶ τῆς Ἐκκλησίας. Ἐφαρμόζεται πλήρως ἡ διαταγὴ ἐν τῇ πόλει καὶ τῇ ἐπαρχίᾳ καὶ ὁ Μητροπολίτης προτρέπει τοὺς συνεδριάζοντας νὰ συνιστώσιν εἰς ὄλους σύνεσιν μετριοπάθειαν καὶ ὑπομονήν. Ἐν τῷ μεταξύ ἤρχισεν ἀθρόως ἡ διαρροὴ πρὸς τὴν Ἑλλάδα διὰ μέσου Κωνσταντινουπόλεως καὶ λάθρᾳ διὰ μέσου Μάνδρας—Διδύχου, ὅπου ἀρκετοὶ εὐρισκόν τὸν θάνατον ληστευόμενοι ἢ προδιδόμενοι.

Συνεδριάσις Γ.—Ἐν τῇ συνεδριάσει ταύτῃ ἀναγινώσκεται καὶ ἡ ἔγγραφος διαταγὴ τοῦ Πατριαρχείου περὶ κλεισίματος τῶν σχολείων καὶ ἐκκλησιῶν, καίτοι ἐφηρμόσθη αὕτη βάσει ἔγγραφου τῆς Μητροπόλεως Ἀδριανουπόλεως. Ἀνακοινοῦται ἐπίσης ὅτι τὸ πρεδρεῖον τῆς Ἀδελφότητος κυριῶν καὶ δεσποινίδων δίδει ὄλην τὴν περιουσίαν τῆς εἰς ὁμολογίας Κτηματικῷ Δανείου Ἑλλάδος καὶ 3 τοιαύτας Αἰγύπτου, ὡς ἐπίσης καὶ ἐτήσιον ἐπιχορήγημα αὐτῆς ἐκ 10 λιρῶν. Ἐξοφλοῦνται, τῇ ὑποδείξει τοῦ Μητροπολίτου Φιλαρέτου, καὶ αἱ ὁμολογίαι κηροποιείου, ἄλλαι ἀντὶ γροσίων 4.795 καὶ ἄλλαι ἀντὶ 7.422 γροσ. Δίδει τὸ ταμεῖον 1.900 γρόσ. ἡ Μητρόπολις 475, ὁ Ἐμμανουὴλ Παναγιώτου (Ζεγκίνης) 1.823, τὸ ταμεῖον τῆς Δημαρχίας διὰ περισσεύσασαν πέτραν ἐκ τοῦ διδακτηρίου 425 καὶ τὸ τίμημα 15.000 ὀκάδων ἀσβέστου γρόσ. 5.625, ὁμοίως δὲ ἐξ ἐκποιήσεως 8 μαρμάρων 341 γρόσ. καὶ παράδες 20 καὶ ἐκ πωλήσεως κοσμημάτων, *δωρεᾶς Φανῆς Κιουρκτσῆ γρόσ. 160, ἧτοι σύνολον 34.004 γρόσ.* καὶ παράδες 20. Καλεῖται ὁ ἐργολάβος νὰ ἀναλάβῃ τὴν ἐπιστέγασιν τοῦ διδακτηρίου καὶ διὰ τῆς συνεδριάσεως τῆς 25ης Ἰουνίου 1914 γίνεται συμφωνητικὸν διὰ τὴν ἐργασίαν ταύτην ἀντὶ λιρῶν 105. Παρουσιάζεται ἕτερος ἐργολάβος ἀναλαμβάνων τὴν ἐπιστέγασιν οὐχί

έναντι 105 λιρών, αλλά πρὸς 10.000 γροσίων, ἴτοι 100 εἰκοσφράγκων καὶ μὲ πληρωμὴν εἰς 4 δόσεις. Ἡ οἰκοδομὴ θὰ ἀποπερατοῦτο συμφώνως πρὸς τὰς ὁδηγίας τοῦ Ἀρχιτέκτονος Βαρβέρη, ἴτοι σύνδεσμοι σιδηροῖ, μεσότοιχα, στατήρες καὶ πλάκες τοιμέντου, παραδόξως, καθ' ὅσον τὴν χρῆσιν τοῦ δὲν ἐγνώριζον ἀκόμη, ἐνῶ ἴτο δυνατὸν τὸ ἀέτωμα κατ' εὐθείαν νὰ ἐπιστρωθῆ συνεχῶς δι' αὐτοῦ. Ἀνατίθεται εἰς τὸν Τηλέμαχον Χεκίμογλου νὰ προμηθευθῆ τὴν ξυλείαν ἀπὸ Κωνσταντινουπόλιν Ὁ Ἀντώνιος Γκανέτσος συμφωνεῖ 15.000 τοῦβλα πρὸς 104 γρόσια κατὰ χιλιάδα καὶ λαμβάνει προκαταβολὴν 10 εἰκοσφράγκα. Ἐν τῷ μεταξύ οἱ Μητροπολίται προβαίνουν εἰς παραστάσεις ἐνώπιον τῆς Κυβερνητικῆς ἐξεταστικῆς ἐπιτροπῆς, ἣτις ἀκούσασα, δῆθεν, εὐμενῶς ζητεῖ κατάλογον τῶν ἐπισοδίων καὶ πιέσεων, ὡς νὰ μὴ ἐγνώριζον αἱ τοπικαὶ Ἀρχαὶ τὰ διαπραττόμενα τῇ ἀνοχῇ αὐτῶν. Ὁ Γάλλος δημοσιογράφος Dijesin ἔλαβε σημειώσεις καὶ ἐδημοσίευσεν εἰς τὰς ἐφημερίδας τῶν Παρισίων ὅσα κατὰ τῶν Ἑλλήνων ἐν πλήρει μεσημβρίᾳ καὶ ἐν γνώσει τῶν Ἀρχῶν, τῇ προτροπῇ μάλιστα αὐτῶν, διεπράττοντο. Ἐν τῷ μεταξύ οὐδὲν γεγονός κάμπει ἢ ἀμβλύνει τὴν ἀπόφασιν τῆς Μητροπόλεως καὶ τῆς Δημογεροντίας διὰ τὴν ἀποπεράτωσιν τοῦ διδασκτηρίου. Καλεῖται ἀμέσως ὁ ἐργολάβος καὶ διὰ τῆς συνεδριάσεως ἰα' τῆς 25 Ἰουνίου 1914 καθίσταται ὑπεύθυνος περὶ τοῦ χρόνου παραδόσεως τοῦ διδασκτηρίου ἐστεγασμένου, ἡ δὲ σπουδῆ αὐτῆ φαίνεται ὅτι προήρχετο ἐκ προαισθήσεως τῶν ὄσων ἀργότερον συνέβησαν. Ἐν τῇ συνεδριάσει ιγ' τῆς 4ης Ἰουλίου 1914, λέγει ὁ Μητροπολίτης ὅτι παρουσιάζεται ἔλλειμμα, πρὸς κάλυψιν τοῦ ὁποῦ δέον νὰ ἐπιβληθῆ εἰσφορά. Ἐπίσης ὁμιλεῖ περὶ ἑπτὰ ὁμολογιῶν Αἰγυπτιακῶν, μιᾶς Ἐθνικῆς Τραπεζῆς τῆς Ἑλλάδος, 9 δανείου καὶ 5 σιδηροδρόμων καὶ ὅτι τὸ ἀντίτιμον αὐτῶν δὲν ἐπῆρκεσε διὰ τὴν ἐπιστέγασιν καὶ θέλει 60 λίρας ἀκόμη, ὅς λαμβάνει ἐκ τοῦ κηροποιείου. Διαρκούσης τῆς συνεδριάσεως ιε' 5ης Σεπτεμβρίου, παρουσιάζεται ὁ Θεόδωρος Βαφειάδης καὶ ἰδιοχείρως προσφέρει 5 εἰκοσφράγκα χρυσᾷ διὰ τὴν ἀποπεράτωσιν τοῦ διδασκτηρίου. Γνωστὸς ὑδροπῶλης (σακατζῆς) βαρέως φέρων τὴν μὴ ἐπιβάρυνσίν του διὰ τὴν εἰσφορὰν, καθ' ὅσον δὲν ἴτο εἰς τὸν ἐρανικὸν κατάλογον, προσφέρει ἐκ τῆς πενιχρᾶς του ἐργασίας εἰς ἓν μέλος τῆς Δημογεροντίας 2 λίρας, μὲ ἔκφρασιν παρασπόνου διότι δὲν τὸν συμπεριέλαβον εἰς τὸν ἱερὸν αὐτὸν σκοπὸν, πρὸς ψυχικὴν του δὲ ἰκανοποίησιν τῷ ἐδόθη ἀπάντησις ὅτι ἐκ λάθους παρέλειψαν τὸ ὄνομά του. Διὰ τῆς συνεδριάσεως ταύτης καθορίζονται καὶ τὰ ἐξοδα τοῦ εἰς Κωνσταντινουπόλιν μεταβάντος Τηλεμάχου Χεκίμογλου διὰ προμήθειαν ξυλείας

καί ἐπειδὴ τὸ προσωπικὸν τῶν σχολείων δὲν ἔλαβε μισθοὺς, ἀποφασίζεται νὰ ἀποσυρθοῦν ἀπὸ τὴν Τράπεζαν Δουλᾶ καὶ Ἑλτιναλμάζη ὅσαι αἱ κατατεθειμέναι ὁμολογίαι. Γίνεται τὴν 16ην Ἰανουαρίου ὁ ἀπολογισμὸς τῶν δαπανῶν καὶ ἀναγκάζονται νὰ ἀποσύρουν ἀπὸ τὴν Τράπεζαν Δουλᾶ λίρας 72,07, ἀπὸ τὴν Τράπεζαν Ἑλτιναλμάζη λίρας 20 καὶ τὰς ὁμολογίας Ἐθνικῆς τοῦ 1880 ὑπ' ἀριθ. 178, 780 λιρῶν 16,50 καὶ ἐκ τῆς Μητροπόλεως Ἀδριανουπόλεως λίρας 13,33 ἴτοι τὸ ὅλον λίρας 142,88. Διὰ τῶν χρημάτων τούτων αἱ ἐκπαιδευτικαὶ καὶ διδακτηριακαὶ ἀνάγκαι θεραπεύονται. Ἐνῶ τὰ πράγματα οὕτως ἔβαινον καὶ αἱ ἐργασίαι τοῦ διδασκῆριου ἁμαλῶς ἐπροχώρουν ἤρχισε πάλιν ὁ οὐρανὸς νὰ ζοφοῦται. Αἱ Τουρκ. Ἀρχαὶ ὑποπέθονται τοὺς πάντας. Ὡς πρώτη ἐκδήλωσις τῶν ὑποψιῶν ὑπῆρξε μία ἀτυχῆς ἔρευνα καταταράξασα ὅλην τὴν κοινωνίαν Διδ/χου. Ἡ ἱστορία εἶναι φαιδρά, διὰ τὴν Τουρκ. εὐκολοπιστίαν, ἀλγεινῆ ὅμως διὰ τὸ Ἑλλην. στοιχείον. Τρεῖς Ἑλληνες στρατιῶται τοῦ Τουρκ. στρατοῦ, συλληφθέντες ὑπὸ τῶν Βουλγάρων τὸ 1912, ἀπληλευθέρωθησαν ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων καὶ κατώκησαν εἰς μικρὸν δωμάτιον τοῦ σταύλου τῆς Μητροπόλεως. Ὁ εἰς ἐκ Κωνσταντινουπόλεως, Σταυρὸς ὀνόματι, ὁ ἕτερος ἐκ Μυρσίνης Γεώργιος καὶ ὁ τρίτος ἐκ Συρίας Ἀλέξανδρος (Ἰσκεντέρ) μὴ γνωρίζων τὴν Ἑλληνικὴν. Ὅτε ἐπανεκατέλαβε τὸ Διδ/χον ὁ Τουρκικὸς στρατός, οἱ στρατιῶται οὗτοι παρελήφθησαν ὑπὸ τῶν Τούρκων οἵτινες ἐνέταξαν αὐτοὺς εἰς τὰς μονάδας των, ἀφοῦ τοὺς ἐνέδυσαν μὲ καινουργῆ στρατιωτικὰ, τὰ ἐφθαρμένα δὲ ἄφησαν ἐντὸς τοῦ οἰκήματος τῆς Μητροπόλεως. Τὸ γεγονός τοῦτο, ἐκμεταλλευθεὶς προδότης Ἑλλην. ὀνόματι Πρόδρομος, ἐκ Προύσης, διατελέσας ἄλλοτε χωροφύλαξ τῆς Τουρκικῆς Ἀστυνομίας καὶ συνδέσας τὴν τύχην του ἀτυχῶς μετὰ τινος νέας ἐκ Διδ/χου, πρὸς τὸν σκοπὸν νὰ ἀποκτήσῃ εὐνοίαν ἀπὸ τὸν μισέλληνα Καϊμακάμη, κατέδωκε τὸν Μητροπολίτην Φιλάρειτον ὅτι ὑποθάλλει φυγάδας τοῦ Τουρκ. στρατοῦ καὶ ὅτι κρύπτει ὄπλα εἰς μέρη ἀκατοίκητα. (Ἐκ τῶν προτέρων ἔθαψεν ἐντὸς τῆς φυλακῆς Καρόλου τὸ ὄπλον, ὁποῖον εἶχε ὡς χωροφύλαξ). Ἐσχηματίσθη δικογραφία καὶ παρ' ὀλίγον νὰ εἶχεν δυσάρεστα ἀποτελέσματα, διότι ὁ ἀξιωματικὸς εὔρε μὲν τὰ παλαιὰ ἐνδύματα τῶν τριῶν αἰχμαλώτων καὶ τὸ ὄπλον τοῦ προδότου Προδρόμου (Πόδος ἐπικαλουμένου ὑπὸ τῶν Τούρκων), ἀπεδείχθη ὅμως ἐκ τῶν ὑστέρων ἢ προέλευσις των. Κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην ἀρχίζει ἡ ἀνοικοδόμησις τοῦ νέου Τουρκ. διδασκῆριου ἐν τῷ μέσῳ τῆς πόλεως. Οἰκοδομὴ μεγαλοτραπέζης, μὲ ρυθμὸν ἀρχιτεκτονικὸν σπάνιον. Αὕτη ἐν σχήματι Ε ὑπῆρξεν ὄντως τὸ μοναδικὸν εἰς ἐπιβλητικότητα καὶ χωρητικότητα κτίριον ἐν Διδ/χῳ. Αἰθουσαι, διὰ-

δρομοι, βοηθητικοὶ χώροι, ἀποθήκαι, ὑπόγεια ἐπαρκῆ διὰ Σώματα στρατοῦ, Γενικὰς Διοικήσεις καὶ Ὑπουργεῖα ἀκόμη. Κατεστράφη ἐκ πυρκαϊῆς τὸ 1932 καὶ ἔμειναν ὀλίγα μόνον ἐρείπια. Ἡ περιγραφὴ τοῦ κτιρίου τούτου δὲν ἔχει τόσην σημασίαν, ὅσην σημασίαν ἔχει τὸ γεγονός δει ἀνηγγέρθη ἀπὸ τὸν ἰδρῶτα τῶν Ἑλλήνων, διότι εἰς αὐτὴν εἰργάσθησαν γέροντες, νέοι, μεσήλικες, παῖδια καὶ γυναῖκες ἀκόμη Ἑλληνες ὑπὸ ἀφαντάστους στερήσεις καὶ τῆ ἀπειλῇ τοῦ βούρδουλα κομίζοντες λίθους καὶ κεράμους ἐπὶ τῆς ράχεώς των, ἄλλοι ὡς ἐργάται καὶ ἄλλοι κτίσται τόσον ἐκ Διδ/χου ὅσον καὶ ἐκ τῶν περιχώρων στρατολογηθέντες. Ὡς ὁμολογοῦν οἱ ζήσαντες τὴν κατάστασιν Ἑλληνες, ὁ Καϊμακάμης, ἀνεψιὸς τοῦ Βασιλῆ Ἀδριανουπόλεως, ἦτο τελειῶς ἀνεξέλεγκτος καὶ προέβαιεν εἰς αὐθαίρεσιν μὴ ἐπιτρεπομένας ἀπὸ θεοῦ καὶ ἀνθρωπίνους νόμους. Ὑπῆρξεν ὁ Νέρων τοῦ Διδ/χου κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην, ἀλλ' ὡς ὁμολογήσωμεν τὸ φιλοπρόσδοον πνεῦμα του, διότι ἐσχεδίαζεν ἐκ θεμελιῶν νὰ διαρρυθμίσῃ τὸ Διδ/χον, εἰς βάρος ὁμῶς τῶν Ἑλλήνων, πρὸς οὓς διὰ σημειωμάτων ἀπηυθύνετο ζητῶν ὅσον ποσὴν οὗτος ἐνέκρινε, τῆ εἰσηγήσει τῶν ἐντοπίων Τούρκων καὶ ὅπερ ἔπρεπε νὰ καταβληθῇ ἀσυζητητῆ. Παρὰ ταῦτα δὲν ἠτύχησε νὰ χαρῆ τὸ ἔργον, του διότι ἀπεχώρησεν ἐκ Διδ/χου ἅμα ὡς ἀποπερατώθη τέ τε τὸ διδακτήριον καὶ τὸ νῦν μέγαρον τῆς Ἐφορείας καὶ τοῦ Ταμεῖου. Ἐν συνεδριάσει Κ' τῆς 31ης Ἰουλίου 1915, κατατίθεται ὑπὸ τῆς Μητροπόλεως ἀντισηκῶμα ἐναντι ἐνιαυσίου διδασκαλικῆς ὑπηρεσίας διὰ τοὺς διδασκάλους Ν. Πετσίδην, Χαράλαμπον Ἐλευθεριάδην καὶ Γεώργιον Βαφειάδην, διότι ἦτο ζήτημα διασώσεως τῆς ζωῆς των ἐκ βεβαίου θανάτου, τῶν χριστιανῶν κατατασσομένων τότε εἰς τὰ φοβερά τάγματα τῶν ἐργατῶν (Ἀμελέ—ταμπουροῦ), 8000 χιλιάδες ὁμογενῶν ἀπέθνησκον ἐκ τῶν κακουχιῶν καὶ ταλαιπωριῶν. Τὴν 21ην Αὐγούστου 1915 ψηφίζεται ποσὴν 100 λιρῶν διὰ τὰς ἐκπαιδευτικὰς ἀνάγκας 1915—1916 καὶ ὀρίζεται τὸ ἴδιον προσωπικὸν διὰ τὸ σχολ. τοῦτο ἔτος μὲ 4 τάξεις μόνον, ἐκτὸς ἂν οἱ ἔχοντες τέκνα διὰ τὰς 2 ἀνωτέρας τάξεις γονεῖς καταβάλωσι 42 λίρας διὰ πρόσληψιν καὶ πέμπτου διδασκάλου, ἕκαστος δὲ τῶν γονέων τῶν τεσσάρων κατωτέρων τάξεων καταβάλλῃ ἀνά 2 μετζίτια.

Ἄλλη ἀναστάσις.—Ἐνῶ τὰ σχολεῖα ἐπανήρχισαν τὰς ἐργασίας των καὶ γενικῶς τὰ πράγματα καλῶς ἔβαινον καὶ ἐτακτοποιῶντο τὰ ζητήματα ἐν πρὸς ἐν ἐπὶ τὰ βελτίω, τὸ δὲ διδακτήριον ἤρχισε νὰ ἐπιστεγάζηται, ἡ κατάστασις εἰς Διδ/χον ἐχειροτέρευσε, διότι ἡ Τουρκία χάριν ἐξωτερικῆς πολιτικῆς, ὑποδειχθείσης προφανῶς ὑπὸ τοῦ ἀξίονος, παρεχώρησε τὸ Διδ/χον εἰς τοὺς Βουλγάρους

μετά τινων χωρίων τῆς περιφέρειας του. Ὁ Μητροπολίτης ἀνακοινοῖ τοῦτο ἐν συνεδριάσει κβ' τῆς 7 Σεπτεμβρίου 1915 καὶ λέγει δι' ἐπελθούσης συμφωνίας μεταξύ Τουρκίας καὶ Βουλγαρίας τὰ σύνορα Μάνδρας μετατοπίζονται καὶ ὑπεγράφη πρωτόκολλον, ἵνα τὰ ἐντεῦθεν τοῦ Ἐβρου χωρία καὶ τινὰ πέραν αὐτοῦ πρὸς Οὐζοῦν—κιοπρὸν παραδοῶσιν εἰς Βουλγαρίαν καὶ ἡ συμφωνία αὕτη θὰ πραγματοποιηθῆ μέχρι τῆς 29ης Σεπτεμβρίου. Ἐμβρόντητοι ἤκουσαν τοῦτο οἱ δημογέροντες καὶ τὸ ἀνεκοίνωσαν εἰς τὸ κοινόν. Ἡδὴ ἡ θέσις τῶν Ἑλλήνων ἀποβαίνει δεινότερα. Οἱ Τούρκοι μέχρι τοῦδε ἐκάρεσαν πᾶσαν ἐπιθυμίαν των εἰς ἀρπαγὰς, δηώσεις, βιαιοπραγίας, ἀτιμώσεις, φόνους καὶ παρόμοια. Τώρα μὲ τὴν ὑποχώρησιν των ποῖα τύχη ἀνέμενεν αὐτοὺς ἀμφοτέρωθεν; Ὁ ἐπὶ κεφαλῆς Καϊμακάμης Κεμαλῆ—βέης ἡ Ἀλῆ Γκαλίπ ἐπονομαζόμενος, ἐκ τοῦ ἐπωνύμου τοῦ θεοῦ του Βαλῆ, ἀνθρωπόμορφον τέρας, περιήραχετο τὴν περιφέρειαν ἐπὶ 15 ἡμέρας, μέχρις οὗ ἐφαρμοσθῆ ἡ συνθήκη, συνιστῶν εἰς τοὺς μέλλοντας ν' ἀποχωρήσουν Τούρκους χωρικούς, νὰ παραλάβωσι μεθ' ἑαυτῶν οὐχὶ τὰ ὑπάρχοντά των, ἀλλὰ καὶ ὅ,τι ἄλλο εὔρισκον. Ἡ Ἑλλην. παρουσία, ὁ ἰσθῶς, ὁ πλοῦτος, τὸν ὅποσον συνεκέντρωσε μόχθος πολυετής, κατέστησαν τὸ μῆλον τῆς ἐριδος, διότι οἱ μὲν δὲν ἤθελον ν' ἀφίσωσι τὴν τόσον εὐκόλον λείαν εἰς τοὺς δέ. Ὁ ἴδιος ὁ Καϊμακάμης ἐθεάθη ὀδηγῶν ποίμνια χωρικῶν Ἑλλήνων. Ἐφιππος καὶ μὲ τὸ μαστίγιον ἀνά χεῖρας ἔδερνε τὸν τυχόντα. Ἡ μανία του διὰ τὴν ἐγκατάλειψιν τῆς τόσον ἀποδοτικῆς δι' αὐτὸν ἐπαρχίας τὸν ἔκαμε θηριώδη. Ἐφθασεν εἰς τὸ σημεῖον νὰ ἐκτελέσῃ ἀγαθούς χωρικούς ἐπὶ ἀπλῆ συναντήσῃ αὐτῶν ἐν στιγμῇ παροξυσμοῦ. Θὰ ἔκαιε πόλεις καὶ χωρία ἂν δὲν ἐθεσμεύετο ἀπὸ τὴν συνθήκην. Δὲν ἤθελε οὔτε τὸ χῶμα νὰ ἀφίσῃ εἰς τὴν θέσιν του, ἀλλὰ θὰ ἐδίδα λόγον τῆς πράξεώς του καὶ ἀνεχαιτίσθη. Παρέμεινε μέχρι τῆς εἰσόδου τῶν Βουλγάρων εἰς Διδ/χον καὶ διελθὼν ἐκ τῆς πλατείας, ὅπου οὗτοι ἐτέλουν δοξολογίαν ἐπὶ τῇ καταλήψει τῆς πόλεως ἀπῆλθεν ἐφιππος εἰς Τουρκίαν βλασφημῶν χυδαίως. Τοιαῦτα συνέβαινον ἐκ μέρους τῶν Τούρκων. Ὁ Ἑλλην ὅμως τοῦ Διδ/χου ἔπρεπε νὰ στρέψῃ τὴν προσοχὴν του πρὸς τὸ ἕτερον θηρίον. Ποῖα θὰ ἦτο ἡ στάσις καὶ ἡ πολιτεία τῶν Βουλγ. Ἀρχῶν ἦτο γνωστὸν εἰς τοὺς κατοίκους, οἱ ὅποιοι κατὰ τὴν ἐποχὴν αὕτην δὲν διέφερον τῶν παραζαλισμένων ὑπόζυγιων ἢ καλύτερον τῶν ἐτοιμοθανάτων καταδικῶν. Στιγμαὶ θλιβεραὶ, ἀπελπιστικά. Ὁ μὴ ζήσας τοιαύτην κατάστασιν δὲν δύναται νὰ σχηματίσῃ εἰκόνα τῆς συμφορᾶς οὔτε εἶναι δυνατόν νὰ ἀντιληφθῆ τὴν πραγματικότητα. Εἰσέρχονται αἱ Βούλγαροι εἰς Διδ/χον, ἐοριάζουν τὰ ἐπινίκεια καὶ τελοῦν ἀγισομόν. Ἄλλ' αὐτοὶ

τελαῶν αὐτοὶ ἀκοῦν. Ὑβρίζονται ὑπὸ τῶν συμμάχων τοῦ Κεμαλεδίν Ἀλῆ Γκαλίπ ἀποχωρήσαντος καὶ ἀφίσαντος μνήμην ἀπαισίαν. Συσπειρωμένοι οἱ κάτοικοι εἰς τὰς κρύπτας τῶν οἰκιῶν των, περιμένουν τὴν ἐκδήλωσιν τοῦ νέου κυριάρχου καὶ δυνάστου: Τὴν Βουλγ. μεταχείρισιν. Θὰ ὑποστοῦν ἄρα γε μαρτύρια; Θὰ διωχθοῦν; Θὰ τυραννηθοῦν; Θὰ ὀδηγηθοῦν ὅμοιοι εἰς Βουλγαρίαν πρὸς ἐργασίαν, ὡς εἴλωτες τῆς προχριστιανικῆς ἐποχῆς, εἰς τὰ κτήματα τῶν μεγαλοκτηματιῶν; Τὴν 29ην Σεπτεμβρίου, μέχρι τῆς ὁποίας οὐδεμία διάθεσις εἶτε καλὴ εἶτε κακὴ ἐξεδηλώθη, φθάνει εἰς Διδίχον ὁ Ρόζενταλ. Βούλγαρος ἑπαρχος περιφερείας Ἀδριανουπόλεως, ὅπως ἐπιτλοφορεῖται, καθ' ὅσον μέρος τῆς Ἐπαρχίας καὶ ὁ σταθμὸς Καραγάτς ἀνήκων εἰς τὴν Βουλγαρίαν, ἵνα ἐπισήμως καταλάβῃ τὴν πόλιν καὶ ἀποκτήσῃ κύρος ἢ κυριαρχία. Ἡ ἔδρα του ἦτο τὸ Καραγάτς καὶ ἡ Ἀδριανούπολις ἦτο Τουρκικὴ. Ὁ Δήμαρχος Χασάν-βέης, ἵνα ἐπισύρῃ τὴν μὴνιν τῶν Βουλγαρικῶν Ἀρχῶν κατὰ τῶν Ἑλλήνων, δὲν εἰδοποιεῖ τὴν Μητρόπολιν ἕπως ἔκαμε διὰ τοὺς ἀλλοεθνεῖς τῆς πόλεως. Ἐλησμόνησεν ὁ ἡλίθιος τὰς ὠμότητας κατὰ τῶν ὁμοφύλων του καὶ τῶρα συναδελφωμένος, σκέπτεται κατὰ τῶν Ἑλλήνων, ἐνφ' ἀργότερον, κατὰ τὴν κατοχὴν τῆς πόλεως ὑπὸ τοῦ Ἑλλην. στρατοῦ, ἢ διοικήσις ἐπεδαψίλευσε τόσας καὶ τόσας τιμὰς δι' αὐτὸν ὡς Δημοτ. σύμβουλον, ὁ δὲ ἀδελφὸς του Τσολάκ Ἀλῆ-βεγς ἐξελέγη βουλευτὴς τοῦ Νομοῦ Ἐβρου. Ὁ Μητροπολίτης ἐπὶ τῷ ἀκούσματι τῆς ἐλεύσεως τοῦ Ἐπαρχου σπεύδει αὐτοβούλως πρὸς ὑποδοχὴν. Πᾶσα ἀδιαφορία θὰ ἐχαρακτηρίζετο ἀντίδρασις καὶ τὰς συνεπείας θὰ ὑψίστατο τὸ ποίμνιόν του. Ὑποδέχεται διὰ χειραψίας τὸν Ρόζενταλ. Ἀνταλλάσσονται φιλοφρονήσεις καὶ διαβεβαιούται ἐκ μέρους τοῦ ἀνωτέρω Ἐπαρχου ὅτι οἱ Ἕλληνες θὰ τύχουν ἰσοπολιτείας, δίδονται δὲ ἀπειροὶ παχυλαὶ ὑποσχέσεις. Ἐπαίζετο, πολιτικὴ ὕψηλῃ, διότι τὸ Ἑλλην. Κράτος ἐσκέπτετο ἂν πρέπη νὰ ἐξέλθῃ τῆς οὐδετερότητος καὶ ἐπὶ τοῦ σημείου αὐτοῦ αἱ κομματικαὶ διαμάχαι εὐρίσκοντο τότε εἰς ὀξύτατον σημεῖον, ἡ Βουλγαρία δὲ καὶ ἡ Τουρκία ὑπόσχονται σκοπίμως παραδείσους. Γίνεται δευτέρα δοξολογία. Προσφωνεῖται ὁ Ἐπαρχος ὑπὸ τοῦ Μητροπολίτου, διότι κατὰ τὴν λαϊκὴν θυμοσοφίαν ἐν καιρῷ ἀνάγκης ὁ ἄνθρωπος ἐναγκαλιζέται τὸ φεῖδι. Ἐκφράζονται εὐχарιστίαι ἐπὶ τῇ γενομένῃ τιμῇ καὶ ἐπαναλαμβάνονται ἀτελεῦτητοι ὑποσχέσεις. Διατάσσει ἄμέσως παρέλασιν πρὸ τοῦ Μητροπολίτου. Γίνεται τελετὴ εἰς τὴν συναγωγὴν, τὴν Τουρκικὴν νεόδμητον σχολὴν, ἐν δὲ τῇ Ἀρμενικῇ ἐκκλησίᾳ ψάλλεται δοξολογία. Ἴδου καὶ μία εὐφυῆς διευκρίνισις πρὸς ἄρσιν παρεξηγήσεων ἐφόσον, ἐπροτιμήθη ἡ Ἀρμενικὴ καὶ ὄχι ἡ Ἑλληνικὴ ἐκ-

κλησία. Διότι, λέγει, ο Ρόζενταλ ή Ἀρμενική ἐκκλησία ἄρχεται ἀπό Α καί θέλει νά τηρήσῃ ἀλφαβητικὴν σειρὰν εἰς τὰς δοξολογίας! Δίδεται κατόπιν γεῦμα εἰς τὸ Δημαρχεῖον, ἐγείρονται προπόσεις καί τότε προσφέρεται, τῇ παρακλήσει τοῦ Ἐπάρχου, μιὰ ἐκκλησία εἰς τοὺς Βουλγάρους, ἐπιστεύθη δὲ ὅτι οὗτοι θὰ σεβασθοῦν τοὺς Ἕλληνας, τὰ σχολεῖα καί τὰς ἐκκλησίας των. Πόσον οἰκτρῶς ὅμως ἠπατήθησαν! Ἐπὶ τῇ ἀναχωρήσει του ὁ Ρόζενταλ ζητεῖ κατάλογον προξενηθειῶν ζημιῶν ὑπὸ τῶν Τούρκων πρὸς ἐπανόρθωσιν. Τὸν κατάλογον αὐτὸν παρακαλεῖται ὁ Μητροπολίτης νά ἐπιδώσῃ ἰδιοχειρῶς εἰς Καραγάτς. Παρέρχεται εἰκοσὰς ἡμερῶν καί τὰ πράγματα ἔβαινον αἰσίως, ἄνευ ἀπευκταίου, καί κατὰ τὴν συνεδρίασιν τῆς Δημογεροντίας τῆς 16ης Ὀκτωβρίου 1915, ὁ Μητροπολίτης ἀνακοινοῖ ὅτι ὁ Νατσάλνικ (διοικητής) εἰδοποιήθη ὑπὸ τοῦ Ρόζενταλ, ἀναλαβόντος καθήκοντα Νομάρχου, ὅτι εἶναι ἐλεύθερα τὰ σχολεῖα νά λειτουργήσουν καθὼς καί αἱ ἐκκλησίαι. Καλοῦνται ὁ διευθυντής καί ἡ διευθύντρια τῶν σχολείων ὡς καί οἱ διδάσκαλοι νά ἀναλάβουν καθήκοντα. Παραδίδεται ἡ ἐκκλησία τῆς Παναγίας ὀριστικῶς εἰς τὸν Βούλγαρον ἱερέα Παπαδότσην, ἔλκοντα τὴν καταγωγὴν ἐκ Μακεδονίας καί τὸν Νατσάλνικ Γεωργηφ. Τοῦτο ἐγένετο ἐπὶ Δημογεροντίας Κωνσταντίνου Γεωργίου, Κυριακοῦ Δημητρίου, Ἰωάννου Βογιατζόγλου, Ντιάκου Παπαδοπούλου, Α. Δελόγκα καί Ν. Ἀλγιαννάκη. Θέλων ὁ Μητροπολίτης νά κολακεύσῃ περισσότερον τὴν Βουλγ. Ἀρχὴν, πρὸς τὸν σκοπὸν τῆς ἐξυπηρητήσεως τῶν Ἑλλήν. συμφερόντων, στέλλει εὐχαριστήριον τηλεγράφημα πρὸς τὸν Τσάρον Φερδινάνδον καί πρωθυπουργὸν Ροδοσλαύωφ, τὸ ὁποῖον ἀνακοινοῖ, κατὰ τὴν κδ' συνεδρίασιν τῆς 30 Ὀκτωβρίου 1915, πρὸς τὴν Δημογεροντίαν. Εἰς ἀπάντησιν λαμβάνει ὁ Μητροπολίτης Ἑλληνιστὶ τηλεγράφημα τοῦ Τσάρου. Τρίβουν τὰ μάτια των ὁ Μητροπολίτης καί ἡ Δημογεροντία, χωρὶς νά κατανοοῦν, διατί ἡ τόση περιποίησις καί ποῖος ὁ σκοπὸς αὐτῆς τῆς μεταχειρίσεως. Ὀλίγον ἀργότερον ἐγένετο ἀντιληπτὸν ἀπὸ πάντας καί θὰ ἴδωμεν παρακάτω ποῖαν ἐκπληξίν ἐπεφύλασσε τοῦτο. Ἴδου τὸ τηλεγράφημα :

«Πρὸς τὴν Α. Πανιερότητα, τὸν Μητροπολίτην Διδ/χου. Εὐχαριστῶ ἐκ καρδίας ὑμετέραν Πανιερότητα καί τὴν Ἑλληνικὴν Κοινότητα Διδ/χου διὰ τὰ εὐλικρινῆ καί ἀφοσιωμένα αἰσθήματα, τὰ ὁποῖα ἐκφράζετε καί τὰ ὁποῖα βαθέως μὲ συνεκίνησαν. Φερδινάνδος Βασιλεὺς τῶν Βουλγάρων».

Ὁ Μητροπολίτης ἀνακοινοῖ κατὰ τὴν αὐτὴν συνεδρίαν ὅτι μεταβάς δι' ἐπίδοσιν τῆς ζητηθείσης καταστάσεως τῶν ζημιῶν ἔτυχε καλῆς ὑποδοχῆς, ὅτι ἐδόθη πρὸς τιμὴν του δεῖπνον, παρόντος καί τοῦ

Τούρκου προξένου, εἰς τὸ ἐν Καραγάτς μέγαρον, εἰς τὸ ὑποῖον κατήγειλε τὰ ὄργια, τὰ διαπραχθέντα ἐκ μέρους τῶν Τούρκων εἰς τὴν Ἐπαρχίαν του, ὅτι ἐτιμήθη πολὺ ὑπὸ τοῦ Ρόζενταλ καὶ συνοδείᾳ Βουλγαρικῆς χωροφυλακῆς μετέβη εἰς Ἀδριανούπολιν, κατεχομένην ὑπὸ τῶν Τούρκων. Αἱ διατυπώσεις διαβατηρίων διὰ μετάβασιν εἰς Τουρκίαν καὶ τανάπαλιν κατηγορήθησαν, λόγῳ συσφίξεως τῶν σχέσεων τῶν δύο Κρατῶν, καὶ ὅτι διενυκτέρευσεν εἰς τὴν Μητρόπολιν, συνδιαλεγόμενος καθ' ὅλην τὴν νύκτα μετὰ τοῦ ἀειμνήστου Μητροπολίτου Πολυκάρπου. Ἐκεῖ, λέγει, ἔγινε σκέψις περὶ σχολικῶν ζητημάτων ἀλλ' ἐν τῷ μεταξὺ πληροφοροῦνται ὅτι 17 χωρία τῆς ἐπαρχίας Ἀδριανουπόλεως μένουσιν εἰς Βουλγαρίαν, κατόπιν συνθήκης τῶν δύο Κρατῶν καὶ ἡ ἐποπιτεία τούτων ἀνατίθεται εἰς αὐτὸν (τὸν Φιλάρετον). Συνεφώνησαν ἐπίσης νὰ γράψουν ἀπὸ κοινοῦ εἰς τὰ Πατριαρχεῖα διὰ τὴν δημιουργηθεῖσαν κατάστασιν. Ἀπέσπασε δὲ (ὁ Φιλάρετος) 30 λίρας ἐκ τῆς Μητροπόλεως Ἀδριανουπόλεως, οὐσῆς οἰκονομικῶς εἰς ἀνθηρὰν κατὰστασιν, διὰ τὰ σχολεῖα Διδ/χου. Ἐπειτα, λέγει, ὅτι ἐπέστρεψεν εἰς Καραγάτς καὶ ἐκεῖθεν εἰς Διδ/χον, ὅπου ἤρξατο μεριμνῶν περὶ τοῦ ποιμνίου του. Ἐν συνεδριάσει κε' ἀνακοινοῦται ὅτι προσήλθον οἱ γονεῖς τῶν μαθητῶν καὶ θέλουσιν νὰ καταθέσουν πρὸς διὰ δημιουργίαν Ε' τάξεως, διότι εἶχεν ἀποφασισθῆ νὰ λειτουργήσῃ ἡ σχολή, λόγῳ οἰκονομικῶν δυσχερειῶν, μὲ 4 μόνον τάξεις. Ὁ Ἀθανάσιος Ρακιτζῆς προσφέρει 6 λίρας Ὁθωμανικὰς, Θεόδωρος Δημητρίου 6, Α. Τσικούρας 2, Ἀλέξανδρος Σιναπίδης 3, Ζήσης Καμπασακάλης 2, Δημος Νικολάου 1, Ἀθανάσιος Κοπούκης 2, Γεώργιος Ψαρρὰς 2, Ἰωάννης Βλαΐτικος 3. Ν. Θεοδόσγιου μετζιτσια 4 καὶ ἐγκρίνεται νὰ σχηματισθῇ ἡ Ε' τάξις. Ἐν συνεδριάσει κατ' τῆς 20ῆς Νοεμβρίου, ἀποφασίζεται ν' ἀποσυρθοῦν ἐκ τοῦ κηροποιείου λίραι 50, ἐξ ὧν οἱ 40 ὑπὲρ τῶν σχολείων. Ἀναγινώσκεται διαταγὴ τοῦ ἐν Ὄντρεν Νομάρχου (οὕτως ἐτίτλοφορεῖτο ἡ Βουλγαρικὴ Νομαρχία τοῦ Καραγάτς δηλ. Νομαρχία Ἀδριανουπόλεως) καὶ τοῦ Ἐπιθεωρητοῦ τῶν σχολείων, διὰ τοῦ ἐνταῦθα Δημάρχου διαβιβασθεῖσα, ὑπ' ἀριθ. 9 τῆς 6 Φεβρουαρίου, ἵνα διορισθῇ διδάσκαλος Βουλγαρικῆς γλώσσης ἔχων πιστοποιητικὸν διδασκάλου ἐκ τοῦ Ὑπουργείου Παιδείας, καὶ 1) Νὰ σταλῇ κατάλογος μαθητῶν καὶ προσωπικοῦ. 2) Νὰ ὑποβληθοῦν τὰ πτυχία τοῦ προσωπικοῦ πρὸς ἔλεγχον. 3) Νὰ σταλοῦν ἀντίτυπα βιβλίων καὶ 10 λέβια διὰ νὰ κριθοῦν. 4) Ἐντὸς μηνὸς νὰ γνωσθῇ ποῖος ὁ διορισθεὶς Βούλγαρος διδάσκαλος. Ἐν τέλει τῆς συνεδριάσεως τῆς 17 Μαΐου 1916 διορίζεται διδασκάλισσα τῆς Βουλγαρικῆς γλώσσης μὲ μισθὸν 40 λεβίων μηνιαίως, διὰ τε τὴν σχολὴν ἀρρένων καὶ Παρθεναγωγεῖον, ἡ Χρυσή

Γεωργίου. Κατά τὸν μῆνα Ἰούνιον τοῦ 1916, παρουσιάζεται δεύτερον νέφος ἐπισκιάσαν τὸν παράδεισον τοῦ Ρόζενταλ : Ἐν συνεδριάσει τῆς 24 Ἰουνίου 1916 ὁ Μητροπολίτης ἀνακοινοῖ ὅτι ἐνῶ εἰς τὴν περιφέρειαν Διδ/χου οὐδὲν τὸ ἐκτραπον συνέβη, εἰς 10 χωρία Ἀδριανουπόλεως, ἐξ ἐκείνων τὰ ὅποια εἶχον ἐπιδικασθῆ εἰς Βουλγαρίαν καὶ τῶν ὁποίων ἡ ἐποπτεία ἀνετέθη εἰς τὸν Φιλάρετον, Βούλγαροι ἱερεῖς ἤρπασαν βίβλ. τὰ ἐκκλησιαστικά βιβλία, ἔπαυσαν τοὺς Ἕλληνας ἱερεῖς καὶ ὑπεχρέωσαν τοὺς χωρικοὺς νὰ ἀσπασθῶσι τὴν Ἐξάρχιαν. Τὸ γεγονός ἀνεφέρθη εἰς τὸν Ρόζενταλ ἀλλ' οὗτος ἐκώφευσεν. Ἀνακοινοῦται ἐπίσης ὅτι οἱ διδάσκαλοι Ν. Πετσόγλου καὶ Χαράλαμπος Ἐλευθεριάδης πένονται κυριαλεκτικῶς καὶ ὅτι πρέπει ἀμέσως νὰ τοῖς καταβληθοῦν ἀνά 100 λέβια.

Συνεδριάσεις τῆς 24ης Αὐγούστου 1916. — Κατὰ τὴν συνεδρίαν ταύτην καταρτίζεται τὸ προσωπικὸν τοῦ σχολείου ἐκ τῶν Ν. Πετσόγλου, Γ. Βαφειάδου, Χαρ. Ἐλευθεριάδου, Μαρσιάνθης Τσιγγᾶ καὶ Πολυζένης Πετσόγλου. Παρακαλοῦνται οἱ γονεῖς νὰ ἐπαναλάβουν τὴν εἰσφορὰν τῶν, διὰ τὸν σχηματισμὸν ΣΤ' τάξεως. Ἐν δὲ τῇ συνεδρίᾳ τῆς 21 Νοεμβρίου 1916, ἀνακοινοῦται ὅτι ὁ Δήμαρχος ἀπειλεῖ κλείσιμον τῶν σχολείων, διότι δὲν συνεμορφώθησαν οἱ διδάσκαλοι πρὸς τὴν διαταγὴν τοῦ Ἐπιθεωρητοῦ. Παρακαλεῖται κατόπιν τούτου ὁ Μητροπολίτης Μαρωνείας (Κομοτινῆς) νὰ ἐνεργήσῃ, ἵνα θεωρηθοῦν οἱ τίτλοι τῶν διδασκάλων. Αἱ ἡμέραι παρέρχονται ἀνωφελῶς. Ζητεῖται τηλεγραφικῶς ἀπὸ τὸ Ὑπουργεῖον καὶ τὴν Νομαρχίαν τὸ ἀνοιγμα τῶν σχολείων. Τινὲς τῶν διδασκάλων λαμβάνουν τὰ πτυχία τῶν τεθεωρημένων καὶ οὗτοι ἀνοίγουν τὰ σχολεῖα διὰ νὰ κλείσουν καὶ πάλιν. Ὁ Δήμαρχος ἐπιρρίπτει τὴν εὐθύνην εἰς τὴν Μητρόπολιν διὰ τὸ ἀνοιγμα τῶν σχολείων ἀνευ διαταγῆς. Προσκαλεῖ τοὺς διδασκάλους εἰς τὴν Δημαρχίαν καὶ λέγει εἰς αὐτοὺς ὅτι τὰ σχολεῖα θὰ μείνουν κλειστά. Δαπανῶνται 250 λέβια δι' ἄμεσον θεώρησιν καὶ τῶν ὑπολοίπων πτυχίων, διότι ἀφελῶς ἐνόμιζον ὅτι αἰτία τοῦ κλεισίματος τῶν σχολείων ἦτο ἢ μὴ ἔγκαιρος θεώρησις τῶν πτυχίων. Δὲν ἐγνώριζον οἱ δυστυχεῖς ὅτι τοῦτο ἦτο μία τυπικὴ ἀφορμὴ διὰ νὰ παρέρχηται καιρὸς καὶ ἐβαυκαλιζόντο ὅτι ἦτο δυνατόν νὰ ἐργασθῶσιν ὡς διδάσκαλοι, διότι δὲν ἦσαν κατατοπισμένοι περὶ τῆς πολιτικῆς καταστάσεως. Ἡ πολιτικὴ Ρόζενταλ μετεβλήθη, διότι καὶ ἡ ἐν Ἑλλάδι κατάστασις ἔλαβεν ὀρισμένην χροιάν Φιλανταντικὴν. Ἐπομένως καὶ αἱ πρὸς τοὺς Ἕλληνας περιποιήσεις, αἱ ὅποιαι οὐδέποτε ὑπῆρξαν εἰλικρινεῖς, ἔπρεπε νὰ παύσουν. Ὁ δυστυχὴς Μητροπολίτης συνιστᾷ ἐχεμύθειαν τῶν λεγομένων εἰς τὰς συνεδριάσεις, νομίζων ὅτι τὸ κλείσιμον τῶν σχολείων προήλθεν ἐκ καταδόσεως ὑπὸ

τινος παρακολουθοῦντος τὰς κινήσεις τῆς Δημογεροντίας καὶ ἀφελέστατα ἐξακολουθοῦν ἀκόμη ἀναμένοντες θεώρησιν τῶν πτυχίων, ἵνα ἐπαναρχίσῃ ἡ λειτουργία τῶν σχολείων. Ὁ Μητροπολίτης ἐνεργεῖ σπασμωδικῶς εἰς τὸ Ὑπουργεῖον καὶ Νομαρχίαν ἐλπίζων καὶ ὑπολογίζων ἐπὶ τῶν φιλοφρονήσεων τοῦ Νομάρχου κ.τ.λ. Ἀνακοινοῖ ὅτι ἔλαβε διαταγὴν πρῶτον νὰ διορισθοῦν διδασκάλισσαι τῆς Βουλγαρικῆς αἱ Κατίνα Νέσεβα καὶ Σοφία Δημήτροβα μὲ 80 λέβια μηνιαίως. Ἐπίσης οἱ διδάσκαλοι τοῦ Διδ/χου νὰ διδάξουν εἰς τὰ χωρία. ἐφ' ὅσον καθυστερεῖται ἡ θεώρησις τῶν πτυχίων, προτείνει δὲ νὰ προβῇ ἡ Δημογεροντία εἰς ἐνεργείας πρὸς ἀπαλλαγὴν τοῦ ἱερέως τοῦ χωρίου Τσαουσολῆ ἐκ τῆς ἐξορίας, εἰς ἣν κατεδικάσθη δι' ἀσημαντον αἰτίαν καὶ τοῦ ὁποῦ ἡ οἰκογένεια ὠδηγήθη εἰς τὰ Τουρκικὰ σύνορα καὶ ἐπειδὴ δὲν ἐδέχθησαν αὐτὴν αἱ Τουρκικαὶ συνοριακαὶ Ἀρχαί, ἀπήχθη ὑπὸ τῶν Βουλγάρων εἰς Φιλιππούπολιν καὶ τέλος ἀνακοινοῖ ὅτι ὁ Ἐπιθεωρητὴς σχολείων συνιστᾷ τὴν πρόσληψιν ὡς διδασκαλίσεως τῆς Βουλγαρικῆς τῆς Νάντια Σιβρίεβα μὲ 100 λέβια μηνιαίως. Τὰ νέφη ἤρχισαν συμπυκνούμενα καὶ ὁ ὀρίζων ζοφώδης νὰ ἀναφαίνηται καὶ ἦτο κατάδηλον ὅτι θὰ ἐκπαύσῃ θύελλα κατὰ τοῦ δυστυχοῦς Ἑλληνισμοῦ. Αἱ ὑποδείξεις περὶ διορισμοῦ δύο διδασκαλισσῶν Βουλγαρίδων καὶ ἄλλης μιᾶς, ὑπὸ τοῦ Ἐπιθεωρητοῦ ὑποδειχθείσης, καθορίσαντος μάλιστα καὶ τὸν μισθὸν αὐτῆς, ἦσαν τὰ προοίμια μιᾶς θλιβεραῶς καταστάσεως διὰ τοὺς κατοίκους καὶ τοὺς διδασκάλους μετὰ τοῦ Μητροπολίτου. Ὁ ἐξαγγελθεὶς παράδεισος μεταβάλλεται εἰς κόλασιν. Ἐγινε πολιτικὴ μεταβολή, ὡς ἐλέχθη, καὶ τὰ πράγματα ἀνετράπησαν ἄρδην. Τοῦτο ἀντιλαμβάνεται ὁ πεπειραμένος ἱεράρχης καὶ συνιστᾷ ὑπομονὴν τὴν δὲ ἐορτὴν τῶν Τριῶν Ἱεραρχῶν νὰ μὴ ἐορτάσσουν οἱ διδάσκαλοι ἐπισήμως καὶ ὅτι εἶναι ἀρκετὴ μία ἀπλή λειτουργία, παρόντων μαθητῶν καὶ διδασκάλων, εἰς τὴν ἐκκλησίαν Ἁγίου Ἀθανασίου. Πλησιάζει τὸ Πάσχα καὶ ἐν τῇ Ζ' καὶ Η' συνεδριᾷσει τῆς 24ης Μαρτίου συσκέπτονται πῶς θὰ πληρωθοῦν οἱ διδάσκαλοι. Ζητεῖται ἀπὸ τοὺς ἐφόρους νὰ συντονίσουν τὰς ἐνεργείας τῶν πρὸς εἰσπραξίν τοῦ ἀντιτίμου τῶν εἰσιτηρίων. Ἡ ἀνωτέρω ἀπόφασις δὲν ἐπραγματοποιήθη. Μίαν ἡμέραν τοῦ Ἀπριλίου, ὁ Φιλάρετος συλλαμβάνεται καὶ ὀδηγεῖται εἰς τὰς φυλακάς, πρῶτον εἰς Φιλιππούπολιν καὶ ἔπειτα εἰς Σόφιαν, ὅπου διέμεινεν ἐγκάθειρκτος μετὰ τινος Ἀρχιμανδρίτου Νικάνδρου ἐκ Καβακλή Βουλγαρίας καταγομένου, μέχρι τέλους τοῦ πολέμου. Ὁ ἀνωτέρω Ἀρχιμανδρίτης συνελήφθη ὑπὸ Γερμανῶν καὶ Βουλγάρων εἰς Μονήν παρὰ τὴν Νώτιαν Ἀλμωπίας (Καρατζόβης), ὅπου δαρεῖς διὰ τὴν ἐθνικὴν του δρᾶσιν κατὰ τὸν Μακεδονικὸν ἀγῶνα μετὰ τοῦ πατριώ-

του, τοῦ κατόπιν Ἀρχιάτρου τοῦ Ἑλ. στρατοῦ Κιτάνου, μετεφέρθη καὶ ἐνεκλείσθη εἰς τὴν φυλακὴν, ὅπου καὶ ὁ Φιλάρετος, σωθεὶς ἐκ βεβλίου θανάτου, τῇ ἐπεμβάσει τοῦ πρίγκηπος τῆς Ἑσσης, παρακληθέντος πρὸς τοῦτο ὑπὸ τῆς βασιλείου Σοφίας. Ἀμφότεροι οἱ μάρτυρες οὗτοι τοῦ ἔθνους κατήλθον εἰς τὴν Θεσσαλονικὴν ἅμα τῇ ὑπογραφῇ τῆς συνθήκης μετὰ τῆς Γερμανίας, τῶν Δυτικῶν Δυνάμεων τῆς Ἀντάντ. Πάντες οἱ ἱερεῖς καὶ διδάσκαλοι εὐρέθησαν εἰς στρατόπεδον συγκεντρώσεως ὡς ὅμοιοι καὶ ἐκεῖ ὑπὸ αὐστηρὰν ἐπιτήρησιν, ἐν μέσῳ μυρίων στερήσεων, βασάνων, κακουχιῶν καὶ πλήρους ἀθλιότητος, διήνυσαν διετίαν μὲ καρτερίαν, τὴν ὅποιαν ἦντλον ἐκ τῆς ἐθνικῆς τῶν συνειδήσεως, μέχρις ὅτου ἀπλευρώθη ἡ πολυπαθὴς Θράκη, ἡ πάντοτε ὑφισταμένη δεινὰ λόγῳ τῆς γεωγραφικῆς τῆς θέσεως. Ὁ λαὸς Διδύχου, ἀποτελούμενος ἀπὸ γέροντας, γρῆας καὶ ἀνήλικα, διότι οἱ δυνάμενοι νὰ κρατήσωσι ὄπλα ὑπῆρέτου ἀλλοι εἰς τὸν Τουρκικὸν στρατὸν καὶ τὰ φοβερά ἐξοντωτικὰ τάγματα τῶν ἐργατῶν καὶ ἄλλοι εἰς τὸν Βουλγαρικὸν στρατὸν, ἐξῆς ζωὴν ἀβίωτον. Ἡ ἀθλιότης των δὲν εἶναι δυνατόν νὰ περιγραφῇ, διότι εἰκὼν παρομοία δὲν ὑπῆρξε ποτὲ εἰς τὰ ἱστορικὰ τῶν λαῶν. Πείνα, γύμνια, ἀνυποδοσία, ἦσαν τὰ κύρια γνωρίσματα τοῦ ἀπομεινάντος καταρρακωμένου λαοῦ, ἐπὶ τοῦ προσώπου τοῦ ὁποίου ἦτε ζωγραφισμένος ὁ ψυχικὸς πόνος καὶ τὰ σκελετωμένα σώματα, ἦσαν οἱ ἀψευδεῖς μάρτυρες τῆς ἀφανιάστου τυραννίας των. Πλήρη εἰκόνα τῆς καταστάσεως ταύτης δὲν δυνάμεθα νὰ δώσωμεν, διότι τὴν ἐποχὴν ταύτην εἴμεθα στρατιῶται εἰς τὴν Ἑλλάδα. Αἱ πληροφορίες τῶν ἐναπομεινάντων καὶ αἱ ἀφηγήσεις των εἶναι ἱκαναὶ νὰ σπαράξουν καὶ τὴν σκληροτέραν ψυχὴν καὶ νὰ τὴν συγκινήσουν μέχρι δακρύων. Αἱ ὁδοὶ τῆς πόλεως ἔβριθον ἀκανθῶν καὶ ἔρπετῶν καὶ τριβόλων λόγῳ ἐρημώσεως. Ἦτο ἀδύνατον νὰ πιστεύσῃ τις, ὅτι κατοικοῦν ἄνθρωποι εἰς τὴν ἄλλοτε ἀνθοῦσαν πόλιν. Τοιαύτη ὑπῆρξε γενικῶς ἡ περίοδος 1912—19. Πλήρης γεγονότων καταστρεπτικῶν καὶ βουλεις ἐναλλασσομένης ὑπὸ δύο προαιωνίων ἐχθρῶν τῆς πατρίδος μας, μέχρις οὔ τὰ Ἑλληνικὰ ὄπλα καὶ ἡ ἀνδρεία, ἀνύψωσαν τὴν γαλανόλευκον εἰς τὰ ὄρη καὶ τὰς ἀκτὰς οὐχὶ μόνον τῆς Θράκης, ἀλλὰ καὶ πέραν αὐτῆς. Ἀναγράφομεν ἤδη τοὺς χρηματίσαντας διδασκάλους κατὰ τὴν περίοδον ταύτην ὡς καὶ τοὺς Δημογέροντας : 1912—13, Νικόλαος Πετσόγλου, Γεώργιος Βαφειάδης, Γεώργ. Δημητρακόπουλος, Παν. Μαυρομάτης, Μαρία Μιχαήλ, Ἀσπασία Τσαβδάρ, Ἰουλία Μωραϊτοπούλου, Ἑλένη Δελόγκα. 1913—14, Ἑλένη Σταϊκίδου, Αἰκατ. Κοσμᾶ, Ἑλένη Δελόγκα, Ν. Πετσόγλου, Ν. Ἀγγελίδης, κατακρεουργηθεῖς ὑπὸ τῶν Τούρκων, Ἡλίας Νικολάου, Χρᾶλ. Ἐλευθεριάδης,

Ἄφαι Γιαννοπούλου, 1914—15. Ν. Πετσόγλου, Γ. Βαφειάδης, Χαρ. Ἐλευθεριάδης, Ἄφαι Σταϊκίδου, Αἰκατ. Κοσμά, Ἐλένη Δελόγκα. 1915—16. Ν. Πετσόγλου, Γ. Βαφειάδης, Χαρ. Ἐλευθεριάδης, Ζήσης Παπαδόπουλος, Ἄφαι Σταϊκίδου Αἰκατ. Κοσμά, Ἐλ. Δελόγκα. 1916—17. Νικόλ. Πετσόγλου, Γεώργ. Βαφειάδης, Χαρ. Ἐλευθεριάδης, Μαρ. Τοιγκά, Πολυξένη Πετσόγλου, Ἐλένη Σταϊκίδου, Αἰκατ. Κοσμά, Ἐλένη Ζαννῆ, Ἐλένη Δελόγκα.

Δημογέροντες. - Γεώργιος Χαζιρβαρασάνης, ἀπελαθεὶς τὸ 1915, Παν. Ἐμμανουήλ (Ζεγκλῆς) ὁμοίως, Γεώργιος Χεκίμογλου, Ὀδυσσεὺς Κωνσταντίνου, Στέφανος Σεϊτανίδης, Σωτήριος Γεκτονίδης, Ντιάκος Παπαδόπουλος, Ἀριστείδης Δελόγκας, Περικλῆς Ζαννῆς, Ἰωάννης Βογιατζόγλου, Δημήτριος Κυριακοῦ, Κωνσταντῖνος Βοζατζῆς, Τηλέμαχος Χεκίμογλου, Νικόλαος Ἀγλιαννάκης, Κωνσταντῖνος Παπασταύρου, Ν. Κινίδης. Μέχρι τοῦ 1911 τοποτηρητῆς Φιλαρέτου Λεόντιος Ἀρχιμανδρίτης. Ἀπὸ 1912—1913 Πατρῆκιος Ἀρχιμανδρίτης.

Περίοδος ἐβδόμη 1919—1923

Ἡ πόλις Διδύχου, ἥτις πάντοτε ἐδεινοπάθει, ἦτο πεπρωμένον κατόπιν τόσων καὶ τόσων δοκιμασιῶν, νὰ γνωρίσῃ ἐπὶ τέλους ἡμέρας εὐτυχίας. Οἱ Διδυμοτεῖχίται εἶδον τὸν πρῶτον Ἑλληνα ἀξιωματικόν, τὸν Εὐάγγελον Νεστορίδην ἐκ Διδύχου, ἐπισκεφθέντα τὴν γενετείραν του καὶ κατελήφθησαν ὑπὸ ἀκρατήτου ἐνθουσιασμοῦ. Ὀλίγον κατόπιν καὶ μετὰ ὀλιγοχρόνιον διασυμμαχικὴν κατοχὴν, ὁ πέπλος τῆς σκλαβιάς διαλύεται καὶ ἡ κυανόλευκος, χάρις εἰς τοὺς ἀγῶνας καὶ τὴν γενναιότητα τοῦ Ἑλληνικοῦ στρατοῦ καὶ ἐν γένει τῶν θυσιῶν τοῦ ἔθνους ὀλοκλήρου, ἐνταχθέντος μὲ τὴν Ἀντάντ, κυματίζει ἐπὶ τῶν ὄχθων τοῦ Ἐβρου καὶ μετ' οὐ πολὺ εἰς τὰ πρόθυρα τῆς Βασιλίδος τῶν πόλεων καὶ πέραν αὐτῆς ἐπὶ τῆς Μ. Ἀσίας. Διδάσκαλοι καὶ ἱερεῖς, οἱ ὁποῖοι ὡς κακοῦργοι ἐκράτουντο εἰς τὰ δεσμοτήρια, ὕφιστάμενοι μυρίας ταπεινώσεις, τῶρα θραύουν τὰ δεσμά των καὶ ἐν ἀκρατήτῳ ἐνθουσιασμῷ ἀποφασίζουσιν νὰ κατέλθουν μετὰ τῶν μαθητῶν των, οἵτινες εἰς πρώτην πρόσκλησιν ἔσπευσαν νὰ ἐγγραφοῦν, διὰ νὰ ὑποδεχθοῦν τοὺς ἐλευθερωτάς των: Τὸν Ἑλληνικὸν στρατὸν. Στιγμαὶ ἀληθῶς συγκινητικά. Στιγμαὶ, καθ' ἃς καὶ ἡ πλέον σκληρὰ ψυχὴ πάλλεται καὶ ἐκσπᾷ εἰς ἐκδηλώσεις παραληρήματος. Ἐκφωνοῦνται λόγοι πλήρεις πατριωτισμοῦ, μὲ λυγμοὺς ἐκ τῆς συγκινήσεως. Ὅμιλεῖ προσφωνῶν ὁ διευθυντῆς Ν. Πετσόγλου, ὁ ἐπὶ τριακονταετίαν καὶ πλέον ὡς καλὸς καὶ ἐπιδέξιος χαλκουργὸς κατηύθυνε ψυχὰς γενεῶν μὲ τὰ νάματα τῆς φιλοπατρίας καὶ ἐδημιούργησε τὴν σημερινὴν κοινωνίαν. Ὑπεδέχθη τὸν Ἑλληνικὸν στρα-

τόν αὐτός, ὁ διαρκῶς ψάλλων τὸ τροπάριον τῆς ἐλευθερίας καὶ τοῦ ὁποίου τὸ ὄνειρον ἐξεπληρώθη ἤδη. Δὲν ἐχάρη ἐπὶ πολὺ τὴν ἐλευθερίαν του, διότι ἐπάρατος νόσος, ἐπακόλουθον τῆς πυρεσσοῦσης πάντοτε ψυχῆς του, ἐπέφερε τὸν θάνατον αὐτοῦ. Εἰς τὴν πανδοκίαν ταύτην τῆς ψυχικῆς ἐξάρσεως κατὰ τὴν μεγαλειώδη ὑποδοχὴν τοῦ Ἑλληνικοῦ στρατοῦ μετέχει καὶ ὁ παλαίμαχος, ἀρχαιότερος τοῦ Ν. Πετσόγλου, διδάσκαλος Γ. Βαφειάδης. Οὗτος πάλιν, ὡς ἐγράψαμεν, ἦτο ἐκ τῶν μᾶλλον δεινοπαθησάντων κατὰ τὴν Βουλγ. κατοχὴν. Τί ὅπεται αὐτός ὁ ἄνθρωπος, ἐπὶ 40ετίαν περίπου διδάξας καὶ τὴν ἰδέαν τῆς φιλοπατρίας ἐμποτίσας εἰς τὴν μαθητικὴν νεολαίαν, δὲν περιγράφεται. Δὲν θὰ κατονομάσω τὰς ταπεινώσεις, ἐκ σεβασμοῦ πρὸς τὸν ἀείμνηστον, καίτοι δι' αὐτὸν ἀπατελοῦν περγαμηνὰς ἐθνικῆς τιμῆς. Πάντοτε εἶχεν εἰς τὸν νοῦν του τὴν ἐλευθερίαν καὶ διαρκῶς ἐψέλλιζεν εἰς τὰ χεῖλη του Ἑλλάς—Ἐλευθερία. Διαδέχεται τὸν προλαλήσαντα καὶ μὲ γλαφυρὰν γλῶσσαν καὶ πατριωτικὴν ἔξαρσιν ὁμιλῶν πρὸς τὸν στρατὸν καὶ τὸν πελιδνὸν καὶ ρακένδυτον ἐξ ἀνεχέας λαόν, ἐσπαῖ εἰς λυγμούς. Ὅμιλεῖ κατόπιν ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ, ὅπου ἐψάλη δοξολογία, ὁ Γραμματεὺς τῆς Κοινότητος Ν. Κινίδης. Πάντες ἐπεθύμουν ἡ σκηνὴ νὰ εἶναι ἀτελεύτητος. Νομίζουσι ὅτι ὄνειρεύονται ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον οἱ πρόγονοι των, καθήμενοι εἰς τὴν πατροπαράδοτον ἐστίαν κατὰ τοὺς μαύρους χρόνους τῆς δουλείας ὁ πάππος μὲ τὴν πῖππαν καὶ ἡ μάμμη μὲ τὴν ἡλακάτην, μετέδιδον εἰς αὐτούς : τὴν ἐλπίδα τῆς ἀναστάσεως. Τρίβουν τώρα τοὺς ὀφθαλμούς καὶ διερωτῶνται ἂν ζοῦν ἐπὶ τῆς γῆς ἢ εἰς τοὺς αἰθέρας. Ἐφοῦ ἠρέμησεν ἡ πόλις ἐκ τῆς ἐξάψεως ταύτης, ἀρχίζει ὁ καταρτισμὸς τοῦ προσωπικοῦ τῶν σχολείων καὶ αἱ ἐγγραφαὶ γίνονται ἀθρόως, ἐγγραφομένων εἰς τὴν α' τάξιν καὶ μαθητῶν 14 ἀκόμη ἐτῶν, καθ' ὅσον οὗτοι οὐδόλως ἐφοίτησαν εἰς τὸ σχολεῖον, εἰς δὲ τὰς ἀνωτέρας τάξεις καὶ 18ετείς καὶ 20ετείς. Ἐπιθυμοῦν νὰ διδαχθοῦν τὴν Ἑλληνικὴν γλῶσσαν καὶ τὴν ἱστορίαν τῶν προγόνων των, τὴν ὁποίαν δὲν ἤκουσαν ἐπὶ ἔτη ἐν μέσῳ μαύρης σκλαβιάς καὶ γεγονότων συνταρακτικῶν. Ἡ Βουλγ. προπαγάνδα πρὸς ἐκβουλγαρισμὸν τῆς νεολαίας δὲν κατάρθωσε τίποτε. Τὸ ἀνοιγμὰ τῶν Βουλγ. σχολείων καὶ αἱ ἐκφοβισμοὶ πρὸς φοίτησιν Ἑλληνοπαίδων οὐδένα συνεκίνησεν. Οὐδεὶς νέος ἐφοίτησεν εἰς αὐτά, παρὰ τὰ ἐπιβληθέντα πρόστιμα. Ἀνέμενον, πάντες μετὰ καρτερίας τὴν ἐλευθερίαν των, καὶ ἦσαν βέβαιοι περὶ αὐτοῦ, καὶ διὰ τὰ ἐκ τῆς δουλείας κενὰ θὰ ἀνεπληροῦντο. Καὶ ἡ στιγμή ἐφθασεν. Ἐγγράφονται καὶ ὁ χώρος δὲν ἐπαρκεῖ πρὸς στέγασιν των διὸ διαιροῦνται εἰς τμήματα καὶ πολλοὶ συνδιδάσκονται, διότι ἡ κατάταξις των εἰς τάξεις ἦτο ἀκόμη ἀδύνατος. Ἐν τῷ με-

ταξύ ἤρχισε καὶ ἡ Μητρόπολις δώσα πρὸς ὄλας τὰς κατευθύνσεις. Αὕτη εἶχε καταληφθῆ ὑπὸ τῶν Βουλγάρων. Παρατίθεται τὸ πρῶτον πρακτικόν, συνταχθὲν πρὸ τῆς καταλήψεως τοῦ Διδ/χου ὑπὸ τοῦ Ἑλληνικοῦ στρατοῦ:

Συνεδρίασις Α΄—2/15 Ὀκτωβρίου 1919. Ἀποδοθείσης τὸ πρῶτον τῆς Μητροπόλεως εἰς τὴν δικαιοῦχον Ἑλληνικὴν Κοινότητα ὑπὸ τοῦ ἀντιπροσώπου τοῦ Βουλγάρου Ἀρχιερέως Μαρωνείας, αἰδεσίμου Παπαδιονυσίου, συνέρχονται προσωρινῶς οἱ ἀποτελοῦντες τὴν διοικοῦσαν ἐπιτροπὴν τῆς Μητροπόλεως καὶ ἀποφασίζουσι ὅπως μέχρι τῆς ἐλεύσεως τοῦ εἰς Σόφιαν ἐξορισθέντος Μητροπολίτου Φιλαρέτου, προεδρεύσῃ εἰς ἐκ τῶν μελῶν τῆς Δημογεροντίας, ταμιεὺν δὲ ὁ Βασίλειος Ροκίδης. Ἀποφασίζεται ἐπίσης νὰ ἀποσταλοῦν παραινετικά ἐπιστολαὶ πρὸς ὄλα τὰ χωρία τῆς περιφέρειας, ἵνα προληφθοῦν ἔκτροπα λόγῳ τῆς δημιουργηθείσης καταστάσεως ἐκ τῆς ἀλλαγῆς τοῦ καθεστώτος (διασυμμαχικῆς κατοχῆς) καὶ ἀποφευχθοῦν δυσάρεστα. Οἱ προσωρινοὶ Δημογέροντες: Δ. Χατζηπεντής, Ἀλ. Σιναπίδης, Π. Βλαχόπουλος, Γεώργιος Ἀσημακόπουλος, Ν. Κινίδης, Δ. Δούλιογλου, Περ. Ζαννῆς, Μιχαὴλ Χεκίμογλου, Γεώρ. Δάγκας, Νικόλ. Πέτρου, Φιλοποίμην Χατζηγιάννογλου.

Συνεδρίασις Β΄.—Στέλλεται γράμμα ἀπὸ τὸν Μητροπολίτην Φιλάρετον ἐκ Θεσσαλονίκης, ὅπου εἶχε κατέλθει, δι' οὗ ἀναφέρεται διὰ ἡ Μητρόπολις ἐδόθη ὑπὸ τῶν Βουλγάρων εἰς τὴν Ἑλληνικὴν Κοινότητα. Φαίνεται διὰ ἐνήργει παρὰ τοῖς συμμαχοῖς πρὸς ἀπόδοσιν τῆς Μητροπόλεως, χωρὶς νὰ γνωρίζῃ προφανῶς ὅτι εἶχεν ἀποδοθῆ.

Συνεδρίασις Γ΄.—Ἀναγινώσκειται ἀνακοίνωσις τοῦ Φρανσέ δ' Ἐσπεραί, Γάλλου στρατηγοῦ, διατάσσοντος νὰ ἀνοίξουσι τὰ σχολεῖα. Ἐπίσης τὸ Τουρκικόν, Ἰσραηλητικόν καὶ Ἀρμενικόν. Ταῦτα πάντα γίνονται, ἐννοεῖται, πρὸ τῆς καταλήψεως τοῦ Διδ/χου ὑπὸ τοῦ Ἑλλην. στρατοῦ, ἂν καὶ ἐν τῇ ἀρχῇ τῆς περιόδου ταύτης ἔγινε λόγος περὶ ὑπόδοχῆς τοῦ Ἑλλην. στρατοῦ ὑπὸ τοῦ λαοῦ. Λαμβάνεται εἴτα ἀπόφασις νὰ ζητηθῆ δι' ἐπιτροπῆς, ἀποτελουμένης ἐκ τοῦ Μιχαὴλ Χεκίμογλου, Γεωργίου Ἀσημακοπούλου καὶ Περικλέους Βλαχοπούλου, ἡ ὀριστικὴ ἐπίλυσις τοῦ ζητήματος τῶν ἐκκλησιῶν καὶ τῶν σχολικῶν πραγμάτων τῆς Κοινότητος. Εἰς τὴν Δημογεροντίαν προσλαμβάνονται καὶ οἱ Παναγιώτης Ζαπάρτας καὶ Ν. Πετσόγλου.

Συνεδρίασις Δ΄.—Ἀνακοινούται διὰ ὁ Γάλλος Διοικητὴς ἀπεφάσισεν ὅπως αἱ δύο ἐκκλησίαι, Χριστοῦ καὶ Ἁγίου Ἀθανασίου, ἀποδοθῶν ἀμέσως εἰς τοὺς Ἑλληνας, ἢ δὲ τῆς Παναγίας, νὰ μείνῃ προσωρινῶς. Ἐνταῦθα κρίνομεν σκόπιμον νὰ κάμωμεν μίαν διευκρίνισιν περὶ τῆς καταστάσεως. Τὴν περίοδον ταύτην, τὸ Διδ/χον καὶ ὄλη ἡ

Θράκη κατέχεται ὑπὸ τῶν Γάλλων αἱ δὲ πολιτικαὶ Ἄρχαι ἑξακολουθοῦν νὰ παραμένουν Βουλγαρικαί. Ἦτο δηλ. μία κατάστασις ἔρμαφρόδιτος ἄγνωστον πῶς δημιουργηθεῖσα ὑπὸ τῶν συμμάχων. Τοῦτο διήρκησε μέχρι τῆς 23ης Ἀπριλίου, καθ' ἣν κατελήφθη ὀριστικῶς τὸ Δ/χον, ὁπότε καὶ ἐγκατεστάθησαν πολιτικαὶ καὶ στρατιωτικαὶ Ἄρχαι καὶ Ἀστυνομία. Δι' ἀποφάσεως τῆς συνεδριάσεως ταύτης διορίζεται ἱερεὺς ὁ Παπακρήστος Παναγιώτου Πλαβιώτης, διαμένων ἕως τώρα εἰς Μεταξάδες, δι' ἀνταμοιβὴν τῆς σθανερᾶς στάσεώς του κατὰ τῆς Ἐξαρχίας, μὴ ὑπακούσας εἰς τὰς διαταγὰς τῆς ὅπως προσκυνήσῃ αὐτήν.

Συνεδρίασις ΣΤ'.—Ἐπειδὴ τὰ διδακτήρια τῆς πόλεως ἦσαν εἰς κακὴν κατάστασιν, διὰ τοῦτο ἀποφασίζεται νὰ παρουσιασθοῦν ἐνώπιον τοῦ Στρατιωτικοῦ Διοικητοῦ, ἵνα αὐτός τοὺς βοηθήσῃ πρὸς ἐξεύρεσιν καταλλήλων οἰκημάτων διὰ τὴν στέγασιν τῶν σχολείων. Ζητοῦν τὸ ὑπὸ τῶν Βουλγάρων κατεχόμενον οἶκημα τῆς Πασχαλάκινας. Ἐπίσης ἐγκρίνεται νὰ μεταβοῦν εἰς τὸν Δήμαρχον Καμηλάρωφ καὶ ζητήσουν τὰ σκευὴ καὶ ἐπιπλα, τὰ ὁποῖα ἀνηπάγησαν ὑπὸ Κυβερνητικῶν καὶ Στρατιωτικῶν Βουλγαρικῶν Ἀρχῶν, διαρκούσης τῆς κατοχῆς. Λαμβάνεται ἐπίσης ἀπόφασις νὰ ψαλῆ δοξολογία καὶ νὰ ἐκφρασθοῦν εὐχαριστίαι πρὸς τὰς Γαλλικὰς Στρατ. Ἀρχάς. Ἐνῶ ὁμως τοιαῦτα ἐγίνοντο ὑπὲρ τῶν Γάλλων καὶ αἱ ἐκδηλώσεις τοῦ τόσον δεινοπαθήσαντος λαοῦ ἦσαν αὐθόρμητοι, ἐν τούτοις, ὡς φαίνεται, ἤλλαξαν οὗτοι πολιτικὴν ἐναντι ἡμῶν, τῶν συμμάχων των, διότι αἱ ἐνέργειαι των εἰς τὰς δικαιολογημένας ἀπαιτήσεις τῆς Κοινότητος, ὑπῆρξαν χλιαραί, ἢ ὅλη δὲ στάσις των ἐπαμφοτερίζουσα. Βλέπουσα ἡ Δημογεροντία ὅτι δὲν γίνεται τίποτε τὸ σχετικὸν πρὸς εὐρυθμον λειτουργίαν τῶν σχολείων, λαμβάνει ἀπόφασιν, τὸ μὲν Παρθενάγωγεῖον νὰ στεγασθῇ εἰς τὸν Νάρθηκα τῆς ἐκκλησίας τοῦ Ἁγίου Ἀθανασίου, ἡ δὲ Ἀστικὴ Σχολὴ εἰς τὸ σεσαθρωμένον διδακτήριον, ἐν τῇ αὐλῇ τῆς Παναγίας καὶ ἐντείνει τὰς προσπάθειάς της πρὸς ἐξεύρεσιν οἰκήματος διὰ Νηπιαγωγεῖον. Καταρτίζει ἐπίσης καὶ τὸ προσωπικὸν ὡς ἑξῆς: Νικόλ. Πετσόγλου ἀντὶ 15.000 λεβίων, Ἀλέξανδρος Παναγιώτου (νῦν ὀδοντίατρος) βοηθός ἀντὶ 5.000 λεβίων.

Συνεδρίασις Η'.—Ἀποποιηθεισῶν τῶν ἀδελφῶν Ἐλένης καὶ Χρυσῆς Σταϊκίδου τῶν προσφερθεισῶν αὐταῖς θέσεων, καταρτίζεται ἐκ νέου τὸ προσωπικὸν τῶν σχολείων. Προσλαμβάνονται ἡ Κατίνα Κοσμᾶ, Πολυξένη Πετσόγλου, Χαρίκλεια Βενετίδου, Εὐσεβία Ψαλτοπούλου, Οὐρανία Ζαχαρίου ἀντὶ 5.000 λεβίων ἑκάστη, ὡς καὶ ἡ Μαρία Πετσόγλου καὶ Ἀγλαΐα Ἀσημακοπούλου.

Συνεδρίασις Θ' 21 Νοεμβρίου 1919.—Ἀναγινώσκεται ἐπι-

στολή του Φιλαρέτου, δι' ἧς προτείνει ἐξεύρεσιν ἄλλου οἰκήματος διὰ Μητρόπολιν, τοῦ ὑπάρχοντος ὄντος ἀκαταλλήλου, σεσαθρωμένου καὶ ἐνέχοντος κινδύνους. Ἀναπιύσεται ὑπὸ πάντων τὸ δύσκολον τῆς ἐξευρέσεως τοιοῦτου οἰκήματος καὶ προτείνεται νὰ ἐνοικιασθῆ ἡ οἰκία Χατζησταύμου Ψαλιοπούλου. Διὰ Νηπιαγωγεῖον ὀρίζεται ἡ οἰκία Σταύρου Θωμαΐδου. Διὰ τῆς αὐτῆς ἀποφάσεως προσκαλοῦνται οἱ ἐπίτροποι Θεόδωρος Κιουρκτσῆς καὶ Δημήτριος Χατζηπούλιογλου καὶ ζητεῖται παρ' αὐτῶν ὁ λογαριασμὸς τῶν ἐκκλησιῶν. Καλοῦνται ἐπίσης οἱ γεωργοὶ νὰ ἐφοδιάσωσι τὰ σχολεῖα διὰ ζύλων.

Συνεδρίασις I' 28 Νοεμβρίου 1919.— Προσλαμβάνεται νηπιαγωγὸς ἡ Ἐλένη Δελόγκα, καθ' ὅσον ἡ Μαρία Πετσόγλου ἀπεποιήθη τὴν θέσιν τῆς νηπιαγωγοῦ, διὰ δὲ τὴν Ἀστικὴν Σχολὴν προσλαμβάνεται ὁ Γεώργιος Βαφειάδης. Ἐν δὲ τῇ συνεδριάσει ἰα' τῆς 29ης Νοεμβρίου παρουσιάζονται οἱ γονεῖς οἱ ἐπιθυμοῦντες νὰ σχηματίσωσι ΣΤ' τάξιν καὶ δηλοῦν ὅτι ἀναλαμβάνουν τὰ ἔξοδα. Οἱ γονεῖς προτρέπονται νὰ ἀναλάβωσι τὴν προμήθειαν καυσίμου ὕλης διὰ τὰ σχολεῖα καὶ ἐξεύρεσιν θερμαστρῶν καὶ οἱ ἐπιθυμοῦντες ΣΤ' τάξιν νὰ καταθέσωσι τὰ διδάκτρα. Ἡ Δημογεροντία πλὴν τῶν ἄλλων δυσκολιῶν, τὰς ὁποίας ἀντεμετώπιζεν, εἶχε καὶ τὸ ζήτημα τῶν διδακτικῶν βιβλίων, διότι βιβλιοχαρτοπωλεῖον ἐν Δ/χῶ δὲν ὑπῆρχε. Τὰ πάντα ἤρχισαν νὰ δημιουργοῦνται ἐκ τοῦ μηδενός. Οὐδαμοῦ ὑπῆρχον τὰ μέσα. ἀφοῦ καὶ ὑλικά ἀκόμη διὰ κατασκευὴν θερμάστρας δὲν ὑπῆρχον. Τὰ πάντα ἐξηράνισεν ἡ δουλεῖα καὶ ὁ πολεμικὸς σάλος. Γράφουν εἰς τὸν ἐν Θεσσαλονίκῃ διαμένοντα Μητροπολίτην Φιλάρετον, ἵνα ἐνεργήσῃ πρὸς ἀποστολὴν βιβλίων. Λαμβάνουν ἀπάντησιν ὅτι ἡ ἐκ Θεσσαλονίκης προμήθεια βιβλίων εἶναι ἀσύμφορος καὶ δέον νὰ προμηθευθῆ ἡ Δημογεροντία ἐκ Κωνσταντινουπόλεως. Πρὸς τοῦτο ἀποστέλλεται εἰς Κωνσταντινουπόλιν ὁ διδάσκαλος Γ. Βαφειάδης, ὅστις ἔπρεπε νὰ παρουσιασθῆ εἰς τὴν Ἀρμοστίαν Κωνσταντινουπόλεως διὰ τὴν προμήθειαν τῶν.

Συνεδρίασις II'.— Ἀφικθέντος τοῦ Μητροπολίτου, συνέρχεται τὸ πρῶτον ἡ Δημογεροντία συγκληθεῖσα ὑπ' αὐτοῦ. Εὐχαριστεῖ ἐν πλήρει συγκινήσει διὰ τὴν ὑποδοχὴν, ἧς ἔτυχε, κατόπιν τόσων περιπετειῶν του καὶ συνιστᾷ ἐργασίαν μεθοδικήν, σύντονον καὶ τελεσφόρον, πρὸς ἀναδημιουργίαν τῶν πραγμάτων τοῦ Διδ/χου καὶ ἀνασυγκρότησιν τῶν ἐρειπίων, ἅτινα ἐδημιούργησε βάρβαρος κατοχὴ. Ἐν δὲ τῇ 18' συνεδριάσει τῆς 29ης Νοεμβρίου καλοῦνται οἱ γονεῖς οἱ προτείναντες τὴν ἐξ ἰδίων δημιουργίαν ΣΤ' τάξεως νὰ καταβάλουν τὰ ὑπεσχημένα διδάκτρα καὶ ἐπειδὴ οἱ Γάλλοι, οἱ κατέχοντες τὸ Διδ/χον, ἐξεδήλωσαν τὴν ἐπιθυμίαν νὰ διδάσκηται καὶ ἡ Γαλλικὴ γλῶσσα

έν τοῖς σχολείοις, προσλαμβάνεται ὡς εἰδική διδασκάλισσα τῆς Γαλλικῆς, ἡ Ἀλεξάνδρα Παπαδοπούλου. Ἡ ἀπαίτησις τῶν Γάλλων ἔγινε δεκτὴ ἀνευ συζητήσεως. Ἦσαν σύμμαχοί μας καὶ δὲν ἐπεθύμουν οἱ κάτοικοι νὰ πικράνουν αὐτούς. Ἐξεταστέον ὅμως καὶ κατὰ πόσον ἐτήρησαν οὗτοι τὰς ὑποσχέσεις τῶν πρὸς τὴν Ἑλλάδα, ἥτις συνεπολέμησε μετ' αὐτῶν καὶ αἱματοκυλίσθη ἐκ κομματικῶν ἀντιθέσεων. Διεπιστώσαμεν ὅτι ὄχι μόνον δὲν ἐτήρησαν τὰ συμπεφωνημένα, ἀλλὰ καὶ ἀντέδρασαν σατανικῶς διὰ τῶν Κυβερνητῶν τῶν Μπουγιὸν κ.τ.λ. κατὰ τῆς ἀγωνισθείσης εἰς Μ. Ἀσίαν συμμάχου τῶν Ἑλλήδων, καίτοι νωποὶ ἦσαν ἀκόμη οἱ ἐν Σκρᾶ τάφοι τῶν συμπολεμιστῶν τῶν Ἑλλήνων καὶ μὴ ἐπουλωμένα τὰ ἐκ τοῦ πολέμου τραύματα τῆς Ἑλλάδος. Ταῦτα ὅμως δὲν ἔχουν θέσιν ἐνταῦθα καὶ ἀποτελοῦν ζητήματα γενικῆς φύσεως καὶ δύναται ὁ καθείς νὰ τὰ ἀναγνώσῃ εἰς τὴν θλιβεράν ἱστορίαν τῆς Μικρασιατικῆς καταστροφῆς. Ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον μᾶς ἐνδιαφέρει εἶναι νὰ γνωρίσωμεν ποῖον σκοπὸν ἐπέδιωκον διὰ τῆς ἐπιβολῆς, τρόπον τινα, τῆς διδασκαλίας τῆς Γαλλικῆς γλώσσης. Ἦτο ὁ αὐτός, μὲ τὸν ἐν Μακεδονίᾳ, διαρκουσῶν ἀκόμη τῶν ἐπιχειρήσεων ἐν Σκρᾶ κ.τ.λ., καθ' ὅν ἤξιουν πάντα τὰ σχολεῖα νὰ διδάσκουν τὴν Γαλλικὴν κατὰ τρόπον ἀπαιτητικὸν διὰ τῶν ἀπαισίας μνήμης ὀργάνων τῶν Φραγκολεβαντίνων, ὧν ὁ μισελληνισμὸς ὑπῆρξεν ἀνώτερος πάντων τῶν ἐχθρῶν τῆς Ἑλλάδος. Ἄς κλείσωμεν ὅμως τὴν παρένθεσιν ταύτην, διότι δὲν εἶναι οὔτε ὁ τόπος οὔτε ὁ χρόνος κατάλληλος, διὰ κριτικὴν γεγονότων λυπηρῶν, προκαλοῦντων ἀπογοήτευσιν.

Συνεδρίασις ΙΕ'.—Ἀποφασίζεται νὰ διαταχθοῦν οἱ διευθυνταὶ ὅπως προτρέψουν τοὺς μαθητὰς νὰ κομίζωσι ξύλα καθ' ἑκάστην ἐκ τῆς οἰκίας τῶν, διότι αἱ ὑποσχέσεις τῶν γεωργῶν νὰ προμηθεύωσι τοιαῦτα δὲν ἐτηρήθησαν. Ἀπορῶ δὲ πῶς καὶ διατιζήθη τούτο ἀπὸ τοὺς γεωργοὺς, οἵτινες πιθανὸν νὰ ἐπέδειξαν ἀδιαφορίαν, ἀλλὰ ἔπρεπε νὰ ληθῆ ὑπ' ὄψιν ὅτι οὔτε ἐν ὑποζύγιον περιεσώθη ἐκ τῆς διαρπαγῆς. Πάντες ἄλλωστε ἐκόμιζον ξύλα ἐπὶ τῆς ράχεώς τῶν καὶ μέχρι τοῦδε ἀκόμη, πρᾶγμα ὅπερ εἶναι ἐνδεικτικὸν τῆς πενίας, ἡ ὅποια ἐξηκολούθει ἐν τῷ τόπῳ τούτῳ, ὥστις οὐδόλως ἀνέρρωσε ἐκ τῶν πληγμάτων, τὰ ὅποια ὑπέστη. Κανονίζεται ἐπίσης τὸ ζήτημα τῶν εἰσοτηρίων τῶν μαθητῶν, διότι αἱ ἀνάγκαι ἐπολλαπλασιάσθησαν καὶ πόρους ἢ Δημογεροντία δὲν ἔχει οὐδαμῶθεν.

Συνεδρίασις ΙΣΤ' 13 Δεκεμβρίου 1919.—Οἱ διδάσκαλοι ὑποβάλλουν αἴτησιν ἀυξήσεως τοῦ μισθοῦ τῶν, διότι τὰ εἶδη ὑπερτιμήθησαν καὶ διὰ τοῦ κανονισθέντος καὶ χορηγουμένου αὐτοῖς μισθοῦ ἀδύνατον νὰ ζήσουν. Δὲν λαμβάνεται ἀπόφασις, διότι πόροι δὲν ὑπάρ-

χουν. Λαμβάνεται απόφασις κατοργήσεως καὶ διαλύσεως τοῦ Συλλόγου «Ἀγάπη» καὶ συνιστᾶται Σύλλογος ἡ «Ἀναγέννησις». Ἀνακοινούται ἐπίσης διὰ τὸ ἐν Θεσσαλονίκῃ διαμένων Ἰωάννης Μανδαλίδης, εἰσηγήσει, τίς οἶδε τίνας, περὶ τῆς οἰκονομικῆς δυσχερείας τῆς Δημογεροντίας, ἐνισχύει αὐτὴν διὰ 5.000 δραχμῶν, δι' ἃ καὶ εὐχαριστεῖ αὐτὸν ἡ Δημογεροντία.

Συνεδρίασις ΙΖ' 20 Δεκεμβρίου 1919.—Ἀναγινώσκειται αὖθις ἀναφορὰ τῶν διδασκάλων ζητούντων αὐξήσειν μισθοῦ των, ἀλλὰ συνιστᾶται ὁμομονὴ μέχρις ἐκλογῆς νέας Δημογεροντίας.

Ἀποτελέσματα ἐκλογῶν Δημογεροντίας.—Ἰωάννης Ἀποστολίδης, Δημήτριος Δούλιουλου, Ἀλέξανδρος Συναπίδης, Μιχαὴλ Χεκίμογλου, Νικόλ. Ἀλγιαννάκης, Γεώργιος Δεμερτζής, Σωτήριος Τεκτονίδης, Κυριαῖκος Κυριακοῦ, Περικλῆς Βλαχόπουλος, Γεώργιος Δάγκας, Παναγιώτης Ἐμμανουήλ, Δημήτριος Χ' Πεντής, Γρηγόριος Ζεγκίνης, Πολυζῶης Χατζηπούλιογλου, Μιλτιάδης Κουγιουμτζή, Λάμπρος Γεμενετζής, Θεόδωρος Βαφειάδης, Ὀδυσσεὺς Κωνσταντινοῦ, Βασίλειος Ροκίδης, Ἀθ. Ρακτζής, Θεόδωρος Κιουρκτσής, Δημήτρ. Βακιρτζής, Θεόδωρος Βουλγαρίδης, Εὐάγγελος Καρασουλάνης, Γεώργιος Θεοδώρου, Μιχαὴλ Δημητρίου. Ἡ Δημογεροντία διαιρεῖται εἰς Κοινοτικὸν Σῶμα καὶ Ἐκπαιδευτικόν. Ἐφοροὶ σχολείου ἐγκρίνονται οἱ Ι. Ἀποστολίδης Ἰατρός, Δημήτρ. Χατζηπεντής, Γεώργιος Δάγκας καὶ Πολυζῶης Χατζηπούλιογλου. Ἀνακοινούται τώρα διὰ τὸ νεοσυσταθεὶς Σύλλογος «Ἀναγέννησις» προσφέρει 18.000 λέβια διὰ κτίριον Νηπιαγωγείου, ὅπερ ἐπισκευαζόμενον ἀπῆται δαπάνην 37.000 λεβίων. Τὸ ὑπόλοιπον θὰ διετίθεται ἀπὸ τὴν Δημαρχίαν. Ὁ Γρηγόριος Ζεγκίνης, δημογέρον, δανεῖζει 12.000 λέβια καὶ ὁ Πολυζῶης Χατζηπούλιογλου 2.000 καὶ ἀνατίθεται εἰς τὸν Ἰωάννην Ρουσσίδην, ἔναντι προκαταβολῆς 15.000 λεβίων, νὰ ἀναλάβῃ τὴν ἐπισκευὴν του. Κριθείσης ὁμως μεγάλης τῆς δαπάνης ἀναβάλλεται ἡ ἐπισκευὴ καὶ διορθώνεται προσωρινῶς μὲ δαπάνην 2.000 λεβίων. Ἀναγινώσκειται τρίτη αἴτησις τῶν διδασκάλων ζητούντων αὐξήσειν μισθοῦ, διότι ὁ βίος των κατέστη ἀβίωτος. Ἐπειδὴ ὁμως ἀνεμένετο ὁ διακανονισμὸς τῆς μισθοδοσίας των ὑπὸ τοῦ ὑπουργείου Παιδείας, διὰ τοῦτο εἰς καμμίαν ἀπόφασιν κατέληξεν ἡ Δημογεροντία. Παρουσιάζεται εἰς τὴν Δημογεροντίαν ὁ Πέτρος Μαζαράκης, προϊστάμενος τῆς ἐνταῦθα περιθάλψεως καὶ ζητεῖ τὸ νεόδμητον κτίριον τῆς σχολῆς, ἵνα ἀποπερατούμενον δαπάνῃ τοῦ Κράτους, γίνῃ τοῦτο Ὀρφανοτροφεῖον τῆς πόλεως καὶ ἐπαρχίας. Ἀποδέχονται οἱ Δημογέροντες τὴν πρότασιν, πλὴν παρακαλοῦν ὅπως τὸ Κράτος ἀναλάβῃ καὶ τὴν ἐπισκευὴν τοῦ Παρθεναγωγείου, καθ' ὅτι πρὸς στέγασιν αὐτοῦ πληρῶναι ἡ Κοινότης ἐνόηκια.

Συνεδριάσις ΚΒ'.—Αναγινώσκεται ἀναφορά τῆς χήρας Κλεάνθης Βαλιτζίδου περί διαθήκης τοῦ συζύγου τῆς Θεοχάρους Βαλιτζίδου καὶ ζητᾷ τοὺς τόκους τῆς καταθέσεως ποσοῦ εἰς εἰκοσόφραγκα χρυσᾶ παρὰ τῇ Ἐθνικῇ Τραπεζῇ. Ἡ ὑπόθεσις αὕτη ἔχει ὡς ἑξῆς : Ὁ ἀποθανὼν ἐν Ἀθήναις κατὰ τὸ ἔτος 1919, ἀειμνήστος Θεοχάρης Βαλιτζίδης, διέθεσεν ἐκ τῆς περιουσίας τοῦ 1050 εἰκοσόφραγκα χρυσᾶ εἰς ὁμολογίας ὑπὲρ τῶν σχολείων τῆς πόλεως ἐν συγκυριαρχίᾳ μετὰ τῆς συζύγου του Κλεάνθης Βαλιτζίδου. Οἱ τόκοι τῶν ὁμολογιῶν τούτων θὰ εἰσπράττιοντο ὑπὸ τῶν ὑπαρχόντων σχολείων τὴν ἐποχὴν τῆς διαθήκης καὶ ἐκ τούτων ἡ σύζυγος θὰ ἐλάμβανε μέρος ἐφ' ὄρου ζωῆς. Μετὰ θάνατον καὶ τὸ μερίδιον αὐτῆς θὰ περιήρχετο εἰς τὰ σχολεῖα. Ὁ ἐν τῇ διαθήκῃ ὄρος δὲν ἐπέτρεπε τὴν ρευστοποίησιν τῶν ὁμολογιῶν διὰ νὰ ᾧσι διαρκῆ τὰ ὠφέλη ἐξ αὐτῶν καὶ κατὰ συνέπειαν ν' ἀναφέρηται τὸ ὄνομα τοῦ διαθέτου. Ἐκ τῶν τόκων τούτων τὸ Β' σχολεῖον κατώρθωσε κατὰ τὴν ἀνάγκην διδασκαλίας τοῦ νὰ εἰσπράξῃ 12.000 δραχμᾶς κατὰ τὸ ἔτος 1927—28. Τὰ Α' ὁμοίως καὶ Γ' σχολεῖα μόλις κατὰ τὸ 1937 ἔτυχον ἀνά 400 δραχ. ἕκαστον ἐκ τῶν τόκων καὶ ἡ σύζυγος τοῦ διαθέτου Κλεάνθη Βαλιτζίδου ἀμφιβάλλομεν ἂν εἰσέπραξέ τι. Ἐπειδὴ ἐθεωρεῖτο ἀδίκος ἢ ἐκ μέρους τοῦ Β' σχολείου εἰσπραξίς ὄλων τῶν τόκων τῶν ἐτῶν, αἱ Ἐφοραὶ τῶν Δημοτικῶν Σχολείων καὶ Γυμνασίου τῆς πόλεως, ἠτήσαντο διανομὴν τῶν ὁμολογιῶν τούτων ἐν ἀναλογίᾳ τοῦ ἀριθμοῦ μαθητῶν ἑκάστου, ἤτις καὶ ἐπραγματοποιήθη ὑπὸ τοῦ Γενικοῦ Ἐπιθεωρητοῦ Ἐκπαιδεύσεως Μέσης καὶ Δημοτικῆς Ζ' περιφερείας ἀειμνήστου Κοτρῶνη κατὰ τὸ 1938. Ἐκτοτε ἕκαστον σχολεῖον ἔφερε πλέον ὡς περιουσίαν του ἐν τοῖς προϋπολογισμοῖς καὶ ἀπολογισμοῖς του τὰς ὁμολογίας, ἃς ἐδικαιοῦτο, καὶ ἦσαν κατατεθειμέναι εἰς τὴν Τράπεζαν, ὁπόθεν εἰσέπραττεν ἕκαστον τοὺς τόκους του. Εἰς τὴν διανομὴν περιελήφθη καὶ τὸ Γυμνάσιον. Μετὰ τὰ πολεμικὰ γεγονότα τοῦ 1940, ὅλαι αὗται αἱ ὁμολογίαι ἠκολούθησαν τὴν τύχην τῶν τοιοῦτου εἶδους καταθέσεων καὶ κληροδοτημάτων καὶ οὕτω μία σοβαρὰ περιουσία τῶν σχολείων μὲ πάγια ἔσοδα ἐξεμηδενίσθη καὶ ὁ ἀειμνήστος διαθέτης Θεοχάρης Βαλιτζίδης, τοῦ ὁποίου τὸ ὄνομα οὔτε κἀν ἀνεφέρθη ποτε ὡς εὐεργέτου, ἐσβυσεν ὅπως ἐλησημονήθη ὁ ἴδιος καὶ ἡ διαθήκη του, ἣτις ἦτο ἀπόρροια τῶν φιλομουσῶν καὶ εὐγενῶν αἰσθημάτων αὐτοῦ. Ἐν τῇ αὐτῇ συνεδριάσει καταρτίζεται ὁ προϋπολογισμὸς τῶν σχολείων : Ἔσοδα λέβια 99.105, ἔλλειμμα 65.895 ἦτοι 9 415 δραχμαί. Ἡ Γαλλικὴ διοίκησις διὰ τοῦ στρατ. διοικητοῦ Θράκης στρατηγοῦ Σαρπύ ἐχώρισε εἰς τὰ σχολεῖα ὄλων τῶν ἐθνοτήτων, ἐν ὄλῳ λέβια 31.080. Τὰ Ἑλλην. σχολεῖα ἐκ τοῦ ποσοῦ τούτου

έλαβον λέβια 25.070. Έκ τούτων πάλιν κρατεί ή Κοινότης 7.000, τό δέ υπόλοιπον διαθέτει εις τά σχολεία τής ύπαιθρου. Όρίζεται διά τής από 25 Μαΐου απόφάσεως τής Δημογεροντίας διά πρώτην φοράν νά γίνουν γυμναστικά έπιδείξεις και ή έλλανόδικος έπιτροπή, ήτις θά έδιδεν έπαθλα, άπαρτίζεται εκ των Άνθρακοπούλου, διευθυντοϋ τοϋ ταχυδρομείου, και Μαργαριτοπούλου Ιατροϋ.

Συνεδριάσις 11.—Παρατηρήθη άνωμαλία των ύποχρεώσεων των Δημογερόντων και έπιλησμοσύνη των καθηκόντων των, ως και των διδασκάλων, καθ' ότι τοϋ λοιποϋ θά έξηριώντο παρ' έπιθεωρητοϋ τής Παιδείας και συνεπώς πρός τοϋτον άπευθυνόμενοι θά λύωσι τά σχετικά ζητήματα και διά τοϋτο ή Δημογεροντία, εύρεθείσα πρό άπροόπτου άπεφάσισε νά άποτανηθί πρός τόν έν Γκιουμουλτζίνη (Κομοτινή) διαμένοντα Κυβερνητικόν έπίτροπον κ. Βαμβακάν και ζητήση σαφείς πληροφορίας και άκριβή όρισμόν πρός άποφυγήν συγχίσεων. Δέν ήδύνατο ή Δημογεροντία νά φαντασθί ότι ήτο δυνατόν θεσμός έξυπηρετήσας αΐωνας τήν εκπαίδευσιν νά καταργηθί και νά άνατεθί ή έποπτεία και γενικώς ή διοίκηση τής εκπαιδευσεως εις όργανα κρατικά. Είναι γνωστόν ότι επί Τουρκοκρατίας ή εκπαίδευσις ήτο άνατεθειμένη εις τάς Μητροπόλεις και τάς Δημογεροντίας και τά μέν άγαθά άποτελέσματα των δραστηρίων Μητροπολιτών τά άνεφέραμεν και τά έξυμνήσαμεν. Έάν όμως λάβωμεν ύπ' όψιν γεγονότα τινα των Δημογεροντιών, κατά καιρούς, θά ιδώμεν ότι πλείοσια όσα προσκόμματα παρενέβαλλον αύτοι εις τήν καθ' όλου πρόοδον τοϋ τόπου. Τά μέλη των τοιούτων Δημογεροντιών άπετελοϋντο έξ ανθρώπων έχόντων κοινωνικόν κύρος μόνον εκ τοϋ πλοϋτου τόν όποιον κατείχεν και έγέγοντο παράτιτοι ναυαγίου πολλών ύποθέσεων σχετικών με τήν πνευματικήν άνόρθωσιν τοϋ τόπου, διότι πνευματικώς άνάηροι όντες και σύμβολον τής έξουσίας των έχοντες τήν έξυπνότητα ή συγγενικών συμφερόντων, σχετικώς με τήν κάθεξιν θέσεων και αξιωμάτων ή παροχήν δανείων, μάλλον έπιζημιοι άπέβαινον. Οι Μητροπολίται ήλθον πολλάκις εις άντίκρουσιν με τάς Δημογεροντίας αύτάς. Έπειδή όμως τό σύστημα, λόγω των περιστάσεων, άπήτει τήν συμμετοχήν και τοιούτων μελών πρός συγκρότησιν τής Δημογεροντίας, ήναγκάζοντο νά άμβλύνωσιν άκοντες τήν πρός τά πρόσφ ωθησιν των εκπαιδευτικών πραγμάτων, ή μετά πικρίας νά καυτηριάζωσι τήν στάσιν των τοιούτων, νά μη δύνανται όμως νά θεραπεύσωσι ριζικώς τό κακόν, διότι οι Δημογερόντες είχον τόν κυριώτερον παράγοντα, τήν οικονομικήν Ισχύν και κάθε άντίθετος έέργεια θά άνετρέπετο άφεύκτως. Και ή συμπεριφορά των Δημογερόντων πρός τούς διδασκάλους δέν

ἦτο ἡ ἐνδεδειγμένη καὶ ἐπιβεβλημένη ἐκ τῶν περιστάσεων. Προσάκις οἱ δυστυχεῖς ἐξελιπάρουν διατήρησιν θέσεως, αὐξήσιν μισθοῦ καὶ ἐάν κατώρθωνον νὰ καλλιεργήσωσιν εὐνοίαν παρ' αὐτοῖς διὰ κολακειῶν καὶ ἐπειύγχανον. Ἄλλως, λόγῳ ἀκεραιότητος χαρακτηρὸς καὶ ἀξιοπρεπείας παρηγκωνίζοντο. Τοιαύτας μεροληπτικὰς ἐνεργείας ἔχομεν ὅπ' ὄψιν μας πλείστας ὄσας καὶ δὲν ἐπιθυμοῦμεν οὔτε νὰ τὰς παραθέσωμεν οὔτε νὰ ἐπεκταθῶμεν. Ἐρχόμενοι τώρα εἰς τὸ θέμα, ἂν οἱ Μητροπολίται ἱκανοποιήθησαν ἐκ τῆς νέας αὐτῆς καταστάσεως, ἀπαντῶμεν ὄχι. Εἶνα, ἀληθὲς ὅτι ἐπὶ αἰῶνας ὄπηρεξαν οὗτοι οἱ στυλοβάται οὐχὶ μόνον τῆς Ἐκκλησίας καὶ Παιδείας, ἀλλὰ καὶ πάσης ἐκδηλώσεως τοῦ ἔθνους, διὸ καὶ Ἐθνάρχαι ἀπεκαλοῦντο. Ἡ ἀπότομος ἐπομένως ἀπώλεια, μιᾶς τοιαύτης ἐξουσίας τιμητικῆς, ἐπικράνεν αὐτοὺς καὶ τὸ παράπονον τοῦτο ἤκουσα ὁ ἴδιος ὅφ' ὄσων Μητροπολιτῶν ἐγγώρισα καὶ ἀκόμη ἢ χόλωσις των δὲν ἐκόπασε, καίτοι πολλὰ παρήλθον ἔτη ἀπὸ τῆς ἀφομοιώσεως τῶν Νέων χωρῶν καὶ πολλάκις ἐξακολουθοῦν μυκτηρίζοντες τὴν σημερινὴν ἐκπαίδευσιν, ἐν συγκρίσει πρὸς τὴν ἐπὶ Τουρκοκρατίας ὑπὸ τὴν ἐποπτείαν καὶ ἐξουσίαν των. Ἡδὴ μὲ τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς Θράκης ἐπρόκειτο νὰ ἀφομοιωθῇ καὶ τὸ Διδ/χον διακητικῶς καὶ συνεπῶς ἔπρεπε νὰ νὰ ἐφαρμοσθῇ διοικήσις ὁμοίομορφος μὲ τὴν τῆς παλαιᾶς Ἑλλάδος. Ἡ ἔκπληξις ὄθεν τῶν Δημογερόντων, μὴ ἐχόντων ἔως τότε ἰδέαν περὶ διοικητικῆς διαρθρώσεως τῶν κρατικῶν ὑπηρεσιῶν ἦτο φυσικὴ καὶ δὲν ἐφαντάσθησαν ὅτι ἦτο δυνατόν νὰ γίνῃ ἀνάμιξις καὶ εἰς τὰ ἐκπαιδευτικὰ πράγματα διὰ καταργήσεως θεσμοῦ, ἀπορρεύσαντος ἐκ προνομίων τῆς Τουρκίας, τόσοσιν ἐξυπηρετήσαντος τὴν ἐκπαίδευσιν κατὰ τοὺς χρόνους τῆς δουλείας.

Συνεδρίασις 18' τῆς 6 Νοεμβρίου 1920.—Λαμβάνεται ἀπόφασις νὰ παρακληθῇ ὁ συνταγματάρχης Μάρκος Οἰκομονόμου νὰ παραχωρήσῃ τὴν οἰκίαν, ἣν κατέχει ὁ στρατός, προοριζομένην διὰ διδασκῆριον. Λαμβάνεται ἀπάντησις, ὅτι μόλις ἐπισκευασθῇ αὕτη θὰ παραδοθῇ διὰ τὸν ἀνωτέρω σκοπὸν. Ἐγκρίνεται ἐπίσης ἐνοίκιον δραχ. 60 μηνιαίως διὰ τὴν ἐνοικίαν τῆς οἰκίας τοῦ Ἰωάννου Νεστορίδου (ἄρολογᾶ) διὰ νὰ στεγασθῇ τὸ Νηπιαγωγεῖον. Τὴν 24ην Ἰανουαρίου 1921 ἡ Πολιτικὴ Διοίκησις θέτει ὀριστικῶς εἰς ἰσχὺν τὸ Ἐκκλησιαστικὸν καὶ Ἐκπαιδευτικὸν κοθεστῶς εἰς τὰς ἄρτι καταληφθείσας χώρας τῆς Μητροπόλεως. Ὁ προσωρινὸς Ἐπιθεωρητὴς ἀείμνηστος Ρέλλιας, ἀνεκοίνωσε τὰς παρατηρήσεις του διὰ τὴν κατάστασιν τῆς ἐκπαιδεύσεως τῆς περιφέρειας. Διαπιστώσας τὸ κακὸν ποῖον τοῦ προσωπικοῦ τῆς περιφέρειας ἀναλαμβάνει νὰ ἐξυγιάνῃ τὴν κατάστασιν μὲ συνεργασίαν τῆς Μητροπόλεως. Ἐν δὲ τῇ λζ' συνε-

δριάζει τῆς βῆς Ἰουλίου κοινοποιεῖται τηλεγραφικὴ διαταγὴ ὑπ' ἀριθ. 81991 τοῦ ὑπουργοῦ Θράκης, ἀγγέλουσα τὴν ἴδρυσιν Γυμνασίου ἐν Διδ/χφ. Ὁ Μητροπολίτης Φιλάρετος προσθέτει ὅτι ἠύχαριστος τὸν Ὑπουργὸν διὰ τὸ ἐνδιαφέρον του ὑπὲρ τοῦ τόπου αὐτοῦ καὶ ὅτι κατὰ τὴν μετὰβασίν του εἰς Ἀδριανούπολιν συνωμίλησε μὲ τὸν κ. Βοζίκη, ἀναπτύξας ὅτι τὸ Διδ/χον στερεῖται διδασκῆριου. Ἐπίσης ὅτι συνωμίλησε καὶ μὲ τὸν Γεν. Διοικητὴν Ἐκπαιδεύσεως Τσουκαλᾶν καὶ διετάχθη ὁ Νομομηχανικός νὰ ἐκπονήσῃ σχέδιον, τὸ ὁποῖον οὔτε συνετάχθη οὔτε ποτὲ ἐφηρμόσθη. Ἀνεκοίνωσεν ἐπίσης ὁ Μητροπολίτης τὴν ὑπ' ἀριθ. 49803 ἐγκύκλιον τοῦ Ὑπουργοῦ Βοζίκη ἀναφερομένην εἰς τὴν διοίκησιν τῶν σχολείων. Ζητεῖ πῖνακας ὑπάρχοντος σχολικοῦ ὕλικου τῆς περιφερείας καὶ ἐμμένει εἰς τὴν ἀπόφασίν του, προφανῶς κατὰ τὴν ἐνεργειῶν τῆς Δημογεροντίας, περὶ μὴ ἐφαρμογῆς τῆς διαταγῆς περὶ ἀφομαίωσεως ἐκπαιδευτικῶς τοῦ τόπου διὰ τοῦ νέου συστήματος, ἀλλὰ νὰ παραμείνῃ τὸ παλαιὸν τοιοῦτον. Ἐκ τῶν στοιχείων, τὰ ὁποῖα ἔχομεν ὑπ' ὄψιν μας, φαίνεται ὅτι ὁ ἀείμνηστος Βοζίκης, Ὑπουργὸς Θράκης, ἔχων πολιτικὴν διορατικότητα, ἐκάμφθη ἀπὸ τὰς ἐνεργείας τῆς Δημογεροντίας καὶ ἀναγνωρίσας ὅτι εἶναι πρόωρος ἡ ἐφαρμογὴ τοῦ νέου καὶ κατάργησις τοῦ παλαιοῦ καθεστώτος, ἠθέλησε νὰ τὴν ἀναβάλλῃ καὶ ἐμμένει εἰς τὴν ἀποψίν του αὐτὴν. Τὸνναντίον ἡ Διεύθυνσις Ἐκπαιδεύσεως Θράκης ἠθέλε νὰ ἐφαρμόσῃ πλήρως καὶ ἀμέσως τὸ ἐπικρατοῦν μέχρι τοῦ Νέστου σύστημα Διοικήσεως. Ἐν τῇ συνεδριάσει ταύτῃ ὁ Μητροπολίτης συνιστᾷ ἐπιβολὴν συνδρομῶν διὰ τοὺς δυναμένους πολίτας, Ὁ Πολιτικὸς Διοικητὴς τοῦ τόπου Ν. Χαστόγλου καὶ ὁ Δήμαρχος Δ. Ζαπάρτας καλοῦν τοὺς πολ.τας Ἰωάννην Μανδαλιῆν, Εὐάγγελον Γιουρτσόγλου, Ἰωάν. Βαλιζίδην καὶ Γεώργιον Χατζηπεντήν καὶ ἀνακοινοῦν αὐτοῖς ὅτι ἡ Κυβέρνησις προσφέρει δραχ. 20.000 διὰ συμπλήρωσιν τοῦ διδασκῆριου τῆς Ἀστικῆς Σχολῆς καίτοι τοῦτο ἀπαιτεῖ 82.000 δραχ. Ἐπειδὴ τὸ ποσὸν εἶναι ἀνεπαρκές, ἀποφασίζεται παρὰ τῶν ἰδίων νὰ γίνῃ καὶ ἔρανος. Τούλάχιστον, λέγουσιν, νὰ γίνῃ τὸ κάτω πάτωμα καὶ τινα σημεῖα τῆς σχολῆς πρὸς χρησιμοποίησιν. Πρὸς τοῦτο προτείνεται διορισμὸς ἐπιτροπῆς ἀποτελουμένης ἐκ τῶν Περικλέους Βλαχοπούλου, Δημ. Ζαπάρτα, Πολυζῶη Χατζηπουλίδου, Δημ. Τεκτονίδου, Βασιλ. Χαζιρβασάνη, Χριστοδοῦλου Ψαλτοπούλου, Ἰωάννου Σταϊκίδου, Γεωργ. Φοκίδου καὶ Γ. Χατζηπεντή καὶ προτάσεως γενομένης περὶ ἐνάρξεως τῆς καταβολῆς τῶν συνδρομῶν, συνεισέφερον οἱ Ἰωάννης Μανδαλιῆς δραχ. 5.000, Μητροπολίτης 500, Ν. Χαστόγλου 100, Δ. Ζαπάρτας 300, Ἀφοῖ Σιναπιδου 500, Περ Βλαχόπουλος 300, Εὐάγγελος Γιουρτσόγλου 200,

Ι. Βαλτζίδης 100, Παν. Ἐμμανουήλ 500, Γεώργ. Χατζηπεντής 100. Ἐκλέγεται ἐπιτροπή ἐποπτείας ἐργασιῶν τοῦ διδασκῆριου ἐκ τῶν Εὐαγγέλου Γιουρτσόγλου, Ν. Ἀλγιαννάκη, Ι. Βαλτζίδου καὶ Κ. Παπασταύρου. Οὗτοι ὅμως θεωροῦνται ἐπίκουροι, διότι οὐσιαστικῶς ὑπεύθυνος εἶναι ἡ Σχολικὴ Ἐφορία καὶ ἡ εἰσπραξις ἀκόμη τῶν 20.000 δραχ. ἐκ τοῦ Δημοσίου θά γίνῃ ἀπὸ αὐτὴν. Ἀποφασίζεται ἡ προμήθεια 30 κυβικῶν ξυλίας καὶ ἀνατίθεται εἰς τὸν Εὐάγγελον Γιουρτσόγλου νὰ μεταβῇ εἰς Θεσσαλονίκην ἵνα παραλάβῃ αὐτὴν ὡς καὶ ἄλλα εἶδη σιδηρικῶν. Ἀρχιτέκτων προσλαμβάνεται ὁ Στέργιος Κάλφας. Ἀρχικῶς ἀναλαμβάνεται ἡ διόρθωσις τῆς στέγης διὰ τῶν 5000 δραχ. τῶν προσφερθεισῶν ὑπὸ τοῦ Ἰωάννου Μανδαλίδου καὶ τοῦ ἑράνου, ὅστις διενεργήθη μετὰ τῶν κατοίκων καὶ ἡ συμπλήρωσις ἄλλων χρειῶν, δαπάνη τοῦ Συλλόγου Κυριῶν καὶ Δεσποινίδων καὶ τέλος ἀποφασίζεται ὅπως ἡ ἐργασία τοῦ κηροποιείου ἐξακολουθήσῃ, καθ' ὅτι τοῦτο ἐξυπηρετήσῃ πολὺ οἰκονομικῶς τὴν ἐκπαίδευσιν. Διὰ τὴν ἐξοικονόμησιν τῶν πραγμάτων προσωρινῶς, προτείνεται ὅπως διὰ τοὺς πλεονάζοντας μαθητὰς χρησιμοποιοῦνται ὁ γυναικωνίτης τῆς Παναγίας. Τοῦτο ἀπορρίπτεται ἐκτὸς ἂν στρωθῇ οὗτος διὰ ψαθῶν. Ἐν δὲ τῇ συνεδριάσει μ' τῆς 27 Ὀκτωβρίου 1921, διατυπώνονται πικρὰ παράπονα, διότι διὰ τὴν ἐκλογὴν τοῦ προσωπικοῦ οὐδὲν ἄλλως λαμβάνεται ὑπ' ὄψιν ἡ Δημογεροντία, ἡ ὁποία δὲν κατενόησεν εἰσέτι ὅτι δὲν ἔχει οὐδὲν δικαίωμα ἀναμίξεως εἰς τὸ προσωπικόν καὶ ὅτι τὰ πάντα διέπονται ἀπὸ τὴν Διεύθυνσιν Ἐκπαιδεύσεως καὶ τοὺς Ἐπιθεωρητὰς. Ἀνακοινοῦται ἐπίσης ὅτι ὁ Ἐποικισμὸς Ἀδριανουπόλεως χορηγεῖ ξυλείαν πρὸς ὅλα τὰ σχολεῖα καὶ ἀνά 50 θρανία δι' ἑκάστην πόλιν καὶ 500 δι' ἕλλην τὴν περιφέρειαν. Λαμβάνεται ἀπόφασις ὅπως συμπληρωθῇ τὸ καὶ πάλιν ἡμιτελὲς διδασκῆριον, διὰ τὸ ὁποῖον ἐδαπανήθησαν 43.027 δραχ., ἐξ ὧν 20.000 τοῦ Δημοσίου, 10.000 Ι. Μανδαλίδου, 12.290 καὶ 21.190 σὺν 100 τῶν πολιτῶν δι' ἑράνων καὶ 974 τοῦ τομείου Δημογεροντίας. Καὶ ὅμως αἱ ἐλλείψεις ἐξακολουθοῦν ὑφιστάμεναι. Λέγει ὁ Σεβασμιώτατος ὅτι κατὰ τὴν εἰς Ἀδριανούπολιν μετάβασίν του ἐδήλωσε τὸ ἀπόλυτον τῆς ἀνάγκης ἀποπερατώσεως τοῦ διδασκῆριου διότι ἔχομεν πρὸς στέγασιν καὶ Ἡμιγυμνάσιον καὶ Ἀστικὴν Σχολὴν. Ἡ Γενικὴ Διοίκησις εἶναι διατεθειμένη νὰ δώσῃ ἄλλας 10.000 δραχμάς καὶ ὑπεδείχθη ὑπὸ τοῦ Ὑπουργοῦ Βοζίκη ὅτι αἱ ἐν Διδ/χῷ δὲν παρέχουν τὴν ἐμπρέπουσαν συνδρομὴν καὶ βοήθειαν. Ἐκόλασε τὸ πρᾶγμα, λέγει, διὰ δικαιολογιῶν, ἀλλ' ἤδη πρέπει νὰ σκεφθῶμεν περὶ ἐξοικονομήσεως τῆς ἀπολύτου ταύτης ἀνάγκης καὶ συνέλαβε τὴν ἰδέαν ὅτι, ἐπειδὴ δὲν ἠδύνατο νὰ γίνῃ τι τὸ σημαντικόν ἐκ τοῦ ἑράνου,

καλόν εἶναι νά ἀποσυρθοῦν τὰ κεφάλαια ἐκ τοῦ κηροποιείου κατατεθειμένα παρὰ τῷ Δουλιᾷ καὶ Ἄλτιν—Ἀλμάζη καὶ ἐζήτησεν ἡ Δημογεροντία καὶ ἐκκαθάρισιν τοῦ λογαριασμοῦ τούτου ἀπὸ ἀμφοτέρους. Καὶ ὁ μὲν Ἄλτιν—Ἀλμάζης ἐδήλωσεν ὅτι ἔχει λίρας χαρτίνας 50, ὁ δὲ Δουλιᾶς ἐστειλεν ἐκκαθάρισιν ἔχουσαν οὕτω: 14 ὁμολογίαι Ἐθνικῆς Τραπεζῆς τοῦ 1904 τῶν 2 1/2 %, 3 1880 τῶν 4 %, 13 Αἰγύπτου 1903 τῶν 3 %, 2 Αἰγύπτου 1886 τῶν 5 %, 3 Ἐθνικῆς Τραπεζῆς 1904, 2 1880, 2 Αἰγύπτου 1903, 1 Αἰγύπτου 1886. Εἰς πίστωσιν τῆς Δημογεροντίας ἔχωμεν λίρας 70,30, ἐν ὄλῳ δραχ. 330,30, ἄς κρατοῦμεν εἰς τὴν διέθεσίν σας, ἐκτὸς ἂν θελήσῃτε νά μᾶς δώσῃτε διαταγὴν νά ἐκποιήσωμεν τὰς ὁμολογίας. Ἐπομένως ἔχομεν, λέγουν 32,30 λίρας ἤτοι 330,30 χαρτίνας καὶ 50 λίρας τοῦ Ἄλτιν—Ἀμάζη 380,30 καὶ προτείνεται ὅπως ἀποσυρθῶσιν αἱ λίραι αὗται. Ἐκποιῶντες δὲ πάσας τὰς ἀνωτέρω ὁμολογίας θά ἔχωμεν σημαντικὸν ποσόν, μὲ τὸ ὅποιον θά ἐπιστεγᾶσωμεν τὸ διδαστήριον καὶ θά κατασκευάσωμεν βοηθητικοὺς χώρους, κιγκλίδας κλίμακος, παράθυρα κ.τ.λ Ἐάν δὲ καὶ ἡ Κυβέρνησις παράσχῃ τὰς 10.000 δραχ., τότε θά ἐπεκταθῇ ἡ ἐργασία καὶ θά φροντίσωμεν περὶ ταβανώματος καὶ ἐπιχρίσεως. Αἱ σκέψεις γίνονται δεκταὶ ὑπὸ τῆς ὀλομελείας καὶ ἀποφασίζεται ὅπως ἐξουσιοδοτηθῇ ὁ Σεβασμιώτατος νά γράψῃ εἰς Δουλιᾶν καὶ Ἄλτιν—Ἀλμάζην νά ἐξαργυρώσωσι τὰς ὁμολογίας. Καὶ ὅμως πάλιν τὸ διδαστήριον ἔμεινεν ἡμιτελὲς μὴ συντελεσθείσης οὐδεμιᾶς ἐκ τῶν ἀνωτέρω ἐργασιῶν καὶ μόλις τὸ 1937, ὡς θά ἴδωμεν, ἔγιναν ὄλαι αἱ ἀνωτέρω συμπληρώσεις. Ἐν τῷ μεταξὺ ὁ Μητροπολίτης καλεῖ τὴν διδασκηριακὴν ἐπιτροπὴν ν' ἀποδώσῃ λογαριασμὸν δαπανῶν εἰς τὸν πολιτικὸν Διοικητὴν. Ἐν τῇ 51ῃ συνεδριάσει ζητοῦνται πληροφορίες περὶ τῆς διαθήκης τοῦ Θεοχάρους Βαλτζίδου, ἵνα δοθῇ ἀπάντησις εἰς τὴν χήραν Κλεάνθη Βαλτζίδου, αἰτήσασαν πληροφορίας καὶ ἀποδοθῶν τὰ δικαιούμενα. Ἐπειδὴ δὲν ἔχει ἡ Δημογεροντία ὑπ' ὄψιν τῆς τὴν διαθήκην ἀνατίθεται εἰς τὸν Ἰωάννην Βαλτζίδην, ἀδελφὸν τοῦ διαθέτου, ὅπως προβῇ εἰς ἐνεργείας πρὸς δημοσίευσιν τῆς διαθήκης ταύτης.

Συνεδρίασις 3ῃ τῆς 4 Ἰουλίου 1922.—Λαμβάνεται ἀπόφασις ὅπως ἐπειγόντως διορθωθῇ ὁ ὅρος τοῦ διδαστηρίου καὶ ἄλλα διαμέρσματα ὥστε κατὰ τὸ σχολικὸν ἔτος 1922—23 νά ἐγκατασταθῇ ἡ Ἀστικὴ Σχολή. Ἐν δὲ τῇ 9ῃ συνεδριάσει ὁ Μητροπολίτης λέγει ὅτι συνήντησε τὸν Γενικὸν Διοικητὴν Βοζίκην καὶ ὑπέδειξε τὴν ἀνάγκην συμπληρώσεως τοῦ διδαστηρίου καὶ πρὸς τοῦτο ἀπαιτοῦνται 15.000 δραχμαί. Ἐπειδὴ ὅμως, δὲν φαίνεται πιθανὸν νά λάβωμεν τὴν βοήθειαν ταύτην νά ἐνεργήσωμεν συντόμως περὶ τούτου. Ἐμα-

θον δὲ ἐν Ἀλεξανδρουπόλει ὅτι ἡ ὑποσχεθεῖσα ξυλεία δὲν ἐδόθη, διότι ἠμέλησεν ἡ Δημογεροντία. Δέον ὄθεν νὰ διαμαρτυρηθῶμεν εἰς τὴν Νομαρχίαν καὶ Γενικὴν Διοίκησιν διότι ἄνευ χρημάτων καὶ ξυλείας δὲν δυνάμεθα νὰ λάβωμεν τελειωτικὴν τῶν ἀνωτέρω ἐκτεθεισῶν ἔργασίων ἀπόφασιν. Συνεσιήθη ἔπειτα ἐπιτροπὴ ἐκ τῶν Γ. Χατζιρβασάνη, Ν. Ἀλγιαννάκη, Κ. Παπασταύρου, οἵτινες συνεννοοῦμενοι μετὰ τοῦ Ἀρχιτέκτονος Β. Καλογιάννη καὶ θέτοντες εἰς τὴν διάθεσιν τοῦ ἀσβεστον, λίθους κ.τ.λ. προβῆ οὗτος εἰς τὴν ἀνέγερσιν βοηθητικῶν χώρων. Ἐδήλωσε κατόπιν ὅτι ὁ Ἐπιθεωρητὴς εἶπε: «πρὸς ἄνετον στέγασιν τῆς Ἀστικῆς Σχολῆς, ἀλλὰ καὶ διαίρειν τῶν πολυπληθῶν τάξεων εἰς τμήματα ἀπαιτοῦνται θ ἀκόμη αἰθουσαι καὶ ὅτι ἔγραψεν εἰς τὴν Γενικὴν Διεύθυνσιν Ἐκπαιδευσεως νὰ διατάξῃ τὸν ἔφορον νὰ χορηγήσῃ τὴν οἰκίαν Χατζη—Σελίμ—βεη νὰ χρησιμοποιηθῆ ὡς 2ον τμήμα τῆς Ἀστικῆς Σχολῆς. Λόγου γενομένου ἔπειτα περὶ τῆς παλαιᾶς Σχολῆς αὕτη διετέθη ὁμοφώνως δι' ἡμιγυμνάσιον». Ἀνεκοίνωσε κατόπιν ὁ Ἐπιθεωρητὴς Δημοτικῶν Σχολείων ὅτι ἔχει ἐντολὴν νὰ σχηματίσῃ ἐπιτροπὴν ἐκ τοῦ Μητροπολίτου καὶ τῆς Σχολικῆς Ἐφορίας ἵνα ἐνεργήσουν ἔρανον εἰς εἶδος καὶ χρῆμα διὰ τὸ διδασκῆριον. Ἀποφασίζεται ὅπως ὁ Ἐπιθεωρητὴς παραλάβῃ τὸν διδάσκαλον Ν. Πετσόγλου καὶ τὴν διδασκάλισσαν Κ. Κοσμᾶ ὡς καὶ τὴν διδασκάλισσαν Εὐσεβίαν Ψαλτοπούλου καὶ προβοῦν εἰς ἐνέργειαν ἔρανου. Τὴν 7ην ἰδίου μηνὸς Αὐγούστου ὁ Σεβασμιώτατος Μητροπολίτης ἐξέφρασε τὴν γνώμην ὅτι πρέπει νὰ ἀνατεθῆ ἀπὸ σήμερον ἐπὶ ἡμερομισθίῳ ἢ συμπλήρωσις τῶν πρωτίστων ἐλλείψεων τοῦ ἡμιτελοῦς διδασκῆριου εἰς τὸν Βασ. Καλογιάννην καὶ Σια. Ἐκτίθενται ἔπειτα οἱ λόγοι τῆς ἀφίξεως τοῦ Διευθυντοῦ τῆς Ἐκπαιδευσεως κ. Νικολαΐδου ὅτι δηλ. ἔγνε ἐνστασις ὑπὸ τῶν Ἰσραηλιτῶν, ἵνα μὴ δοθῆ ἡ οἰκία Χατζη—Σελίμ—βεη, καθ' ὅτι αὕτη ἔγινε λέσχη Ἰσραηλιτῶν καὶ ὅτι τὸ ζήτημα ἐλύθη ὑπὲρ τῆς Δημογεροντίας. Εἰς τὴν ὑπόθεσιν ταύτην συνετέλεσαν πολλοὶ παράγοντες, ἐν οἷς καὶ ὁ Θεόδωρος Χατζάρας. Ἀνακοινοῦται ἐπίσης ὅτι ὁ Ἐπιθεωρητὴς προτείνει ὅπως τὸ διδασκαλικὸν προσωπικὸν παραμείνῃ τὸ ἴδιον καὶ ἐνισχυθῆ διὰ τῆς προσλήψεως τῶν διδασκαλισσῶν Ἀσπασίας Τσαβδάρου, Ζαρεφῆς Θωμαΐδου, Πολυξένης Παπανέστορος καὶ Μαριάνθης Τσιγκᾶ. Καὶ ἐπειδὴ ἡ διοίκησις τῆς ἐκπαιδευσεως τοῦ τόπου ἦτο μικτὴ, ἐκ Σχολικῆς Ἐφορίας καὶ Δημογεροντίας, προσωρινῶς ἀποστέλλονται ὑπὸ τοῦ Ἐπιθεωρητοῦ προϋπολογισμοὶ πρὸς συμπλήρωσιν διὰ τὰ σχολεῖα. Ἐν τῇ 12ῃ Συνεδριάσει τῆς 9ης Δεκεμβρίου 1922, οἱ διδάσκαλοι τῶν σχολείων παραπονοῦνται ὅτι παρ' ὄλην τὴν καλὴν διάθεσιν τῶν δὲν δύνανται νὰ διδάξωσι εἰς τὸν νάρθηκα καὶ γυ-

ναικωνίτην τοῦ Ἁγίου Ἀθανασίου λόγῳ τοῦ ψύχους καί ἡ περαιτέρω ἐργασία καθίσταται ἀφόρητος διά τε τὸ προσωπικόν καί τοὺς μαθητάς. Ἀναγκαζόμεθα νὰ δηλώσωμεν, λέγουν, ὅτι ἀδυνατοῦμεν νὰ διδάξωμεν ὑπὸ τοιοῦτους ὄρους, διότι ἡ ὑγεία ἡμῶν καί τῶν μαθητῶν κινδυνεύει καί ἡ ὅλη ἐργασία τοῦ σχολείου ἀποβαίνει ἀκαρπος. Καί οἱ μαθηταὶ διὰ τοὺς ἀνωτέρω λόγους φοιτοῦν λίαν ἀτάκτως. Ἔπονται 14 ὑπογραφαὶ διδασκαλισσῶν. Ἀπορρίπτεται τὸ ἔγγραφον διότι ἡ θέρμανσις οὕσα ἐλλειπῆς δύναται νὰ συμπληρωθῆ. ἀλλὰ καί διότι ἀπέναντι τῆς καθόλου καταστάσεως τῆς πόλεως καί τῆς ἐπιτάξεως ὄλων τῶν δημοσίων καί κοινοτικῶν κτιρίων δὲν ἐπιτρέπεται εἰς τοὺς διδασκάλους νὰ ἀπαιτῶσιν καταλληλότερα ἐκπαιδευτήρια καί ὅτι αὐτοὶ ὀφείλουσι νὰ ἀποδεικνύουν δι' ἔργων τὸν ὀφειλόμενον πατριωτισμὸν καί αὐταπάρνησιν. Ἡ ἀνωτέρω διατυπωθεῖσα ἀπόφασις, ληφθεῖσα ὑπὸ πλειόνων τῶν τριῶν ὑπογραψάντων αὐτὴν Δημογερόντων, ἔθεσεν ἐν ἀμφιβόλῳ τὸν πατριωτισμὸν 14 διδασκάλων, ἐν οἷς καί τῶν περὶ ὧν ἐκάμομεν μνείαν μετὰ θρησκευτικῆς εὐλαβείας Γεωργίου Βαφειάδου καί Ν. Πετσόγλου, ἀπάντων μαρτυρησάντων διὰ τὴν ἔθνικὴν ἰδέαν. Τώρα κρίνονται οὗτοι ὡς ἐπιλήσμονες τῶν πατριωτικῶν καθηκόντων των καί ἐλαφρᾶ τῇ συνειδήσει διδάσκονται πατριωτισμὸν. Ταλαίπωροι διδάσκαλοι! Πόσον σφαιερὰ ἐχαρακτηρίσθη ἡ τόλμη σας νὰ δηλώσητε ὅτι εἶναι ἀδύνατος ἡ λειτουργία σχολείου ἐν νάρθηκι ἐν μέσῳ χειμῶνι!! Ἡ Ἐθνικὴ σας ἀγωγή παρέλειψε νὰ σᾶς διδάξῃ γνήσιον πατριωτισμὸν καί αὐταπάρνησιν καί ὅτε τώρα σᾶς ὑπέδειξαν ὅτι δύνασθε νὰ ἐργασθῆτε μὲ ψῦχος ὄριμύ. θὰ ἔπρεπε ν' ἀνεβῆτε εἰς τὸν Κούσκουλαν κατὰ τὸν μῆνα, καθ' ὃν παρεπονέθητε, δηλ. τὸν Δεκέμβριον, διὰ νὰ μεταβληθῆτε διδάσκαλοι καί διδασκόμενοι εἰς στήλας πάγου. Τότε θὰ ἐψάλλοντο ἐγκώμια διότι ὑπῆρξατε ἥρωες!! Ὁ Σεβασμιώτατος ἐν τῇ 16ῃ συνεδριάσει ἀναγινώσκει ἀπόφασιν τῆς Διευθύνσεως Ἐκπαιδευσεως, δι' ἧς διωρίζοντο οἱ Σχολικαὶ Ἐφοροὶ ἐκάστου σχολείου καί παραμένει μόνον ἡ Διδακτηριακὴ ἐπιτροπὴ ἢ συγκροτηθεῖσα ἐκ τῶν Π. Βλαχοπούλου, Παν. Ἐμμανουήλ, Ἰωάννου Βαλιτζίδου καί Γεωργίου Χαζιρβαρσάνη. Διὰ μὲν τὸ Α' σχολεῖον ὑπεδείχθησαν οἱ Παν. Ζαπάρτας, Ἀντώνιος Κεραμμύδας, Ὀδυσσεύς Κωνσταντίνου καί Θεόδωρος Βαφειάδης. Διὰ τὸ Α' θηλέων ἡ Ἐλένη Γιαννοπούλου, Παν. Ζαχαροπλάστης, Βασίλ. Χαζιρβαρσάνης καί Μ. Σιγκούνας. Τὰ ὀνόματα διεβιβάσθησαν εἰς τὴν Νομαρχίαν, ἵνα γίνῃ καί ὁ διορισμὸς τῶν δύο αὐτῶν σχολείων, τῶν ἄλλων κοινοποιηθέντων πρὸ ἡμερῶν. Οἱ Δημογέροντες. Ὁ Πρόεδρος κ.ά.α. Πρωτοσύγκελος Ν. Βαφειδης. Εἰς τὸ πρακτικόν τοῦτο ὑπογράφει ὡς προεδρεύων ὁ Ν. Βαφει-

δης. Οὗτος εἶναι ὁ ἀνεψιὸς τοῦ ἀειμνήστου Φιλάρετου, γνωστοῦ διὰ τὴν σοφίαν του καὶ τὰ συγγράμματά του, τὰ ὁποῖα ἐξακολουθοῦν νὰ ἔχουν τὸ βῆρος ἄλλης τῆς θεολογικῆς καὶ φιλοσοφικῆς Ἐπιστήμης. Ὁ Ν. Βαφείδης, διανύσας μέρος τῆς παιδικῆς του ἡλικίας ἐνταῦθα καὶ ἀγαπήσας τὸ Διδ/χον ὡς δευτέραν πατρίδα του, πολυειδῶς καὶ πολυτρόπος ἐξυπηρέτησε τὸν τόπον: Ὡς κήρυξ τοῦ Εὐαγγελίου καὶ τῆς χριστιανικῆς θρησκείας γενικῶς, ὡς ἄριστος καὶ ἀξιοπρεπέστατος ἀνώτερος κληρικός, ὡς καθηγητὴς τοῦ ἐνταῦθα Γυμνασίου ἐπὶ σειράν πολλῶν ἐτῶν, ὡς ἐπιθεωρητέων τῆς στοιχειώδους ἐκπαιδεύσεως καὶ νῦν ὡς ἄριστος χειριστὴς τοῦ καλάμου, δημοσιεύων διάφορα ἄρθρα ἐπιστημονικά, κοινωνικά, πολιτικά εἰς πολλὰς ἐφημερίδας καὶ περιοδικὰ. Περισσότερον ὁ κ. Ν. Βαφείδης ἐγκύπτει εἰς ἱστορικές μελέτας ἰδίᾳ περὶ Διδ/χου, διὰ τὸ ὅποσον ἔφερεν εἰς φῶς πολλὰ ἀγνωστα ἀπὸ ἀρχαιοτάτων χρόνων. Δίδεται ἐντολὴ πρὸς τὸν Γραμματεῖα τῆς Μητροπόλεως νὰ ἀναλύσῃ τὸ ὑπ' ἀριθ. 409 ἔγγραφον τῆς 11 Ἰουλίου τοῦ Ἐπιθεωρητοῦ Σχολείων Διδ/χου, δι' οὗ καθίσταται γνωστόν, ὅτι ἐπειδὴ θὰ γίνῃ συνεδριάσεις τῶν διδασκάλων Διδ/χου—Ὀρεσιάδας τὴν 18ην Ἰουλίου, δεόν νὰ καταρτισθῇ ἐπιτροπὴ ἐκ τοῦ διευθυντοῦ τοῦ Α' Σχολείου καὶ ἄλλων διδασκάλων, ἵνα φροντίσουν διὰ τὴν ἐξέυρεσιν καταλυμάτων διὰ τοὺς ἐρχομένους εἰς τὸ συνέδριον συναδέλφους τῶν. Ἀνακοινοῦται ἐπίσης ὅτι ἡ Δημογεροντία θὰ ἐξακολουθήσῃ ὑφισταμένη ὡς ἐπίκουρος τῶν Σχολικῶν Ἐφοριῶν μέχρι τελείας ἀφομοιώσεως τῶν μερῶν τούτων πρὸς τὰ τῆς Παλαιᾶς Ἑλλάδος. Ἰδρύεται σχολικὴ βιβλιοθήκη δι' ἐράνων καὶ ἀπὸ 1ης Ἰανουαρίου 1924 εἰσῆλθε πλέον τὸ Διδ/χον εἰς πλήρη ἀφομοίωσιν καὶ συνιστᾶται ἐκ μέρους τῆς Διευθύνσεως Ἐκπαιδεύσεως νὰ παρέχῃται ὑπὸ τῆς Μητροπόλεως καὶ Δημογεροντίας πάλιν ἡ ὑπηρεσία τῶν πρὸς τὴν Ἐκπαίδευσιν. Πρώτη σχολικὴ Ἐφορία, ἀνεξάρτητος τελείως τῆς Μητροπόλεως, ὀρίζεται ἐκ τῶν Τηλ. Χεκίμογλου καὶ Ν. Χαστόγλου. Οὕτως αἱ πολυθρόνοι συνεδριάσεις τῆς Δημογεροντίας περὶ συμπληρώσεως καὶ ἀποπερατώσεως τοῦ διδασκῆριου ἔπαυσαν. Ἡ Δημογεροντία δὲν ἔχει πλέον ἐξουσίαν εἰς τὴν ἐκπαίδευσιν καὶ ἀνήκει εἰς τὴν ἱστορίαν ἀπὸ τοῦδε. Ἐξ ὧν τῶν ἀποφασισθέντων ἐπραγματοποιήθη ἡ ἐπίχρισις τῶν περιθωρίων τῶν παραθύρων καὶ ἐν ἀφοδευτήριον, 3—4 μέτρα ἀπέχον τοῦ διδασκῆριου, ὅπερ ὠνομάζετο μέχρι πρὸ ὀλίγων ἐτῶν «τοῦβλινον σχολεῖον». Κατωτέρω θὰ ἐξακολουθήσωμεν τὴν ἀνάπτυξιν περὶ τῆς τύχης τῆς τε ἐκπαιδεύσεως γενικῶς, ὑπὸ τὴν Κρατικὴν ἐποπτείαν, ὡς καὶ τῆς ἱστορίας τοῦ διδασκῆριου τούτου. Καὶ ἐνταῦθα τιμῆς καὶ μνήμης ἕνεκεν θὰ καταγράψω τὰ ὀνόματα διδα-

σκάλων και διδασκαλισσών έργασθέντων κατά την περίοδον ταύτην:

Ν. Πετοσύλου, Γ. Βαφειάδης, Μάρκος Οικονόμου, Σοφία Παπαχρήστου, Χρυσάνθη Βασιάδου, 'Ελένη Π' Θεμιστοκλέους, Εύσεβ. Ψαλτοπούλου, Βικτωρία Δημητρίου, Γεώργιος Γιαμαρέλλος, Μαριάνθη Τσιγκά, Ούρανία Ζαχαρίου, 'Ελένη Σταϊκίδου, Πολυξένη Παπανέστορος, Αικ. Κοσμά, Προσωρινός 'Επιθεωρητής 'Αθαν. Ρέλλιας. Δημογέροντες οί αύτοί καθ' όλην την περίοδον, οΐτινες άνεγράφησαν προηγουμένως.

Περίοδος όγδόη 1923—1940.

Περιελθούσης τής 'Εκπαιδύσεως από τοϋ 1923 εις την δικαιοδοσίαν τοϋ Κράτους ήτοι τοϋ 'Υπουργείου Παιδείας, ήρξατο όμαλώς πλέον, υπό την έποπτεϊαν Κρατικών λειτουργών, ή έργασία τών σχολείων τής πόλεως και περιφερείας, ήτις έξετείνετο επί πολλά έτη εις όλα τά χωρία Διόχου και 'Ορεστιάδος, από Μάνδρας Μ. Μ. Δερρείου πρὸς Νότον, μέχρι τοϋ 'Ορμενίου πρὸς Βορράν, άπωτάτου χωρίου τής 'Ελλην. έπικρατείας. 'Επειδή ή παροϋσα άφορᾷ τὸ πλείστον τά χωρία τής πόλεως, έξακολουθῶ συλλέγων στοιχεΐα περι έξελίξεως τής εκπαιδύσεως έν αύτῃ. 'Η κατάστασις τών σχολείων τής πόλεως ήτο ή εξής : Παρ' όλας τας άλλεπαλλήλους συνεδριάσεις περι στεγάσεως τοϋ διδακτηρίου εις οϋδεμίαν ριζικήν θεραπειαν προήλθεν ή Δημογεροντία, διότι περιελθούσης τής Διοικήσεως τής εκπαιδύσεως εις τὸ Κράτος, ή πρὸς τόν σκοπόν τοϋτον προσπάθειά της ήμβλύνη εις σημεϊον άδιαφορίας. "Εν μόνον έπετεύχθη κατά τὸ διάστημα τής κυριαρχίας της εκ τών προαποφασισθέντων ύπ' αύτης. 'Ετακτοποιήθησαν όλίγοι αίθουσαι όχι όμως πλήρως και ήτο δυνατόν νά λέγηται ότι είχε στέγην, και άνηγέρθη έν σφοδευτήριον, έστία άναθυμιάσεων έν τῷ ασφυκτικῷ αϋλογύρω, μήκους 30 μέτρων και πλάτους 4 περίπου. 'Οροφάι δὲ ύπῆρχαν. Οϋτε έσωτερικῶς οϋτε έξωτερικῶς ήτο επικεχρισμένον. 'Η έσωτερική όψις του ήτο άποκρουστική διότι οί άρμοί τών τούβλων με πολλὰς έσοχάς και έξοχάς ήσαν κονιορτοβριθεΐς, έξωτερικῶς δὲ έκοσμεΐτο με πλείστα όσα κομψοτεχνήματα, τάχα, άτεχνα εκ τούβλων οϋδόλως άνταποκρινόμενα πρὸς τήν αισθητικήν. 'Αποτεφρωθέντος τοϋ ώραίου κτιρίου τοϋ στρατιωτικοϋ τομέως κατά Δεκέμβριον 1932, κατελήφθη τὸ διδακτήριον ύπὸ τών Στρατιωτικών 'Αρχών και έγκατεστάθησαν τά γραφεΐα τοϋ τομέως, όποτε τὸ Α' σχολεϊον ύπεκρεώθη νά λειτουργῆ μετά τοϋ Β' σχολεϊου έναλλάξ εις τὸ νεόδμητον διδακτήριον τοϋ Β'. 'Εχρειάσθη-

σαν κατόπιν αγώνες τής εκπαιδευτικής αρχής και παραγόντων του τόπου μέχρις έξευρέσεως καταλλήλων κτιρίων προς εγκατάστασιν του σχολείου. Τό φαινόμενον τοῦτο εἶναι σύνηθες. Κάθε ὕπηρεσία προσπαθεῖ νά ἐπιτύχη τήν εγκατάστασιν τῆς εἰς οἶκημα ἔχον ὄλα τά ἐξυπηρετικά πλεονεκτήματα καί ἡ ἐπιτυχία ἐξαρτᾶται ἐκ τῶν μέσων τά ὁποῖα διαθέτει, ἀδιαφοροῦσα ἂν αὕτη ἀποβαίνει πρὸς ζημίαν ὕψιστην ἄλλης ὕπηρεσίας Κρατικῆς περισσότερον ἴσως ἐπωφελοῦς ἔθνικῶς. Εὐτυχῶς τῇ ἐνεργείᾳ ἡμῶν κατὰ τό 1936 ἐπετόχομεν ἐγκρισιν πιστώσεως 90.000 δραχμῶν πρὸς τόν σκοπόν τῆς ἀποπερατώσεως του, τό ποσόν ὁμως αὐτό ἔθεωρήθη ἀνεπαρκές ὑπὸ τῶν μηχανικῶν καί ἐργολάβων καί κατὰ τήν γνωμάτευσίν των ἔπρεπε νά ψηφισθῆ κονδύλιον 400.000 δραχμῶν!! Μόνον διὰ τήν ἐπίχρισιν προσεφέροντο μέ τό ποσόν τοῦτο νά ἐργασθῶσι. Βλέποντες τό ἀδιέξοδον ἡ καλύτερον τό ἀδύνατον τῆς ἐκτελέσεως τοῦ ἔργου διὰ δημοπρασίας καί ὑπολογίσαντες ὅτι δυνατὴ ἦτο ἡ ἐπίχρισις δι' ἀτεπιστασίας μέ τό ποσόν τῶν 90.000 δραχμῶν, ἤχθημεν εἰς τήν ἀπόφασιν νά ζητήσωμεν ἐγκρισιν τῆς Γενικῆς Διοικήσεως πρὸς τοῦτο. Δοθείσης τῆς ἐγκρίσεως ἤρξατο ἡ ἐργασία καί ἐνῶ μόνον διὰ τήν ἐπίχρισιν ἐζήτησαν οἱ ἐργολάβοι 400.000 δραχ. ἤδη διὰ τῶν 90.000 δραχ. συντελεσθῆ ἐπίχρισις, ὄλαι αἱ ὀροφαί τοῦ πρώτου πατώματος, ὑδρορροαί τῆς στέγης, ἐπισκευὴ αὐτῆς, ἀνάσυρσις κεράμων. Τοῦτων συντελεσθέντων ἐσωτερικῶς καί ἐξωτερικῶς παρουσίαζε τό διδακτήριον τοῦτο ὄσιν συγχρονισμένου ἐργαστηρίου ἐμφύχου ὕλικαθ. Ὁ αὐλόγυρος δέ, ὅστις περιωρίζετο εἰς 120 τ. μ. !! ἐπεξετάθη διὰ τῆς ἐξαγοράς 3 οἰκιῶν καί μιᾶς καλύβης ὥστε σήμερον εἶναι δυνατόν νά ὀνομάζηται ἀυλὴ διδακτηρίου. Κατὰ τήν περίοδον ταύτην, ἣτις ὕπηρεζεν ὄντως περίοδος ὄργασμοῦ εκπαιδευτικῆς ἀνορθώσεως, ὄλα τά σχολεῖα πόλεως καί ὕπαίθρου εἰργάσθησαν ἰδεωδῶς. Οὐδέποτε παρετηρήθη εἰς τόν τόπον αὐτόν ἐργασία παιδείας τόσο ἀποδοτικῆ, ἀπό πάσης ἀπόψεως. Τήν τοιαύτην πρὸς τά πρόσω ὤθησιν τῆς παιδείας τοῦ τόπου τοῦτου τήν ἀποδίδω κατὰ πρότον εἰς τήν μέριμναν τήν Κρατικῆν, καθ' ὅτι διωρίσθησαν διδάσκαλοι ὑπὸ τοῦ Ὑπουργείου Παιδείας νέοι γεμάτοι σφρίγος καί ὄρεξιν πρὸς ἐργασίαν, καλῶς κατηρτισμένοι ἐπαγγελματικῶς καί φορεῖς ἀποβάντες πολιτιστικῶς καί δεῦτερον εἰς μίαν ἀσυνήθη καί πρωτοφανῆ εἰς τά ἐκπαιδευτικά χρονικά προσήλωσιν τοῦ Κράτους διὰ τοῦ Ὑπουργοῦ τῆς Παιδείας κ. Παπανδρέου πρὸς τήν διδακτηριακὴν πολιτικὴν καί ἀνηγέρθησαν ἀπειρα διδακτήρια ἐν τῇ περιφερείᾳ. Πάντα τά χωρία μέχρι τοῦ Ὀρμενίου ἀπέκτων διδακτήρια διαφόρων τύπων πληροῦντα τοὺς ὄρους ὕγιεινῆς καί δεσπόζοντα τῶν ἄλλων κτιρίων τῶν χωρίων ἐνῶ μέχρι πρό τινος τά

σχολεία έστεγάζοντο εις τρώγλας και άνηλιους χώρους αποτελούντα στίγμα πολιτισμού. Ταύτα παντα καθ' ήν έποχήν έπιθεωρητής των σχολείων ήτο ο κ. Ίωάννης Δανόπουλος, νυν συνταξιούχος, οστις συνέδεσε τὸ όνομά του με όλα τὰ χωρία τὰ άποκτήσαντα διδακτήρια. Ούτος μειλίχιος και γνώστης των εκπαιδευτικών προβλημάτων κατώρθωνε δια τής πειθοϋς μόνον, να παρασύρη τὰ χωρία, κινητοποιών ταύτα προς διδακτηριακόν όργανισμόν. Μακράν πάσης έπιδειξεως και άθροϋβως έργαζόμενος απέδιδε καρπούς άγλαούς, δι' ους δέν επέτρεψεν ή μετριοφροσύνη του να διαφημισθῆ. Παρά τήν επικρατούσαν αντίληψιν παρά πολλοίς ότι ο τόπος αύτός δέν έκτιμᾶ τούς τιμίους έργάτας, όμολογώ, ότι άκούω πολλούς έκφράζοντας εύγνωμοσύνην προς τόν άκάματον και άφανῆ αύτόν σκαπανέα. Δεκαετής περίπου ύπήρξεν ή διάρκεια τής ύπηρεσίας τοϋ άνωτέρω έπιθεωρητοϋ. Άπό τοϋ 1924 μέχρι τοϋ Ίουνίου 1934. Προς τήν κατεύθυνσιν ταύτην άδικοι θά θεωρηθώμεν αν δέν άποδώσωμεν ώς έχομεν Ιστορικήν ύποχρέωσιν, μέγα μέρος τής έπιτυχίας προς τόν τότε Βουλευτήν Έβρου και κατόπιν όπουργόν επί πολλά έτη κ. Φίλιππον Μανουηλίδην, τὸ κϋρος τοϋ όποίου και ή άκάματος δραστηριότης έθαυματούργησαν. Τήν δρᾶσιν τοϋ Βουλευτοϋ κ. Μανουηλίδου, διακριθέντος μεταξύ των έκόστωτε Βουλευτών τοϋ Νομοϋ Έβρου, εκπροσωπήσαντος δέ αύτόν επί 25ετίαν και τιμήσαντος τήν Θράκην, δέν πρόκειται να αναπτύξωμεν δι' όλίγων γραμμών, διότι έχει περιβληθῆ ύπό τής Πολιτείας με άνώτατα αξιώματα, έχρημάτισε δέ πεντάκις Ύπουργός, άποκτήσας πανελλήνιον διακεκριμένην φήμην μεταξύ όλου τοϋ πολιτικοϋ κόσμου τής χώρας. Άλλος έπιθεωρητής τήν έποχήν ταύτην ύπήρξεν ο έκ Τυρνάβου—Θεσσαλίας Εύριπίδης Φιλιππίδης και ο έξ Άρτης νυν συνταξιούχος Κ. Παπακώστας και τέλος ο έκ Κοζάνης Εύάγγελος Καραμητσος, μέχρι τής κηρύξεως τοϋ πολέμου 1940. Διδάσκαλοι κατά τήν έποχήν ταύτην παρήλασαν οι έξής : Παναγιώτης Μαυρομαμάτης, Νικόλαος Πετσόγλου, Μάρκος Οικονόμου, Σοφία Παπαχρήστου, Χρυσάνθη Δασιάδου, Έλένη Χατζηθεμιστοκλέους, Εύσεβία Ψαλτοπούλου, Βικτωρία Δημητρίου, Γεώργιος Γιαμαρέλος, Μαριάνθη Τσιγκᾶ, Άσπασία Τσαβδάρᾶ, Χρυσάνθη Λεοντίδου, Γεώργιος Τασόπουλος, Παναγιώτης Παντσόγλου, Μιχαήλ Μπουνιαλέτος, Γεώργιος Βαφειάδης, Έλένη Άσημακοπούλου, Έλένη Σταϊκίδου, Άθανάσιος Τσιρταβῆς, Χαρίκλεια Βενετίδου, Έλένη Τριανταφυλλίδου, Πολυξένη Πετσίδου, Παρασκευᾶς Κουτσούμπας, Ούρανία Ζαχαρίου, Αίκατερίνη Άβρααμίδου, Έλένη Άθαν. Άποστολίδου, Έλένη Εύαγ. Άποστολίδου, Εύστάθιος Καρανικολαΐδης, Βασίλειος Βοζατζῆς, Άναστασία Παπα-

παύλου, Ἑλένη Κεραμιτοδύγλου, Ναθαναήλ Βασιλάκης, Πολύμερος Σιγγούνας, Ἑλένη Εὐαγ. Συναπίδου, Αἰκατερίνη Κεϊμαλδάκη, Ἑλένη Ἀλγιαννάκη, Δημήτριος Μανάκας.

Περίοδος ἐνάτη 1940—1945.

Ἡ περίοδος αὕτη εὕρσκει ὅλην τὴν Ἑλλάδα, συνεπῶς δὲ καὶ τὸ Διδύχον, ἀναστατωμένην, διότι ὁ καυχησιολόγος καὶ ὑπερφίαλος Ἴταλὸς ἠθέλησε νὰ ποδοπατήσῃ τὰ ἄγρια χῶματα τῆς μικρᾶς, ἀλλ' ἐνδόξου πατρίδος μας. ἠθέλησε πρῶτον νὰ πειθαναγκάσῃ τὴν Ἑλλάδα μὲ ἀδέξιον καὶ ἀνούσιον πολιτικὴν τῆς πλαγίας ἀπειλῆς, νὰ δεχθῆ ἀξιώσεις οὐχὶ ἀφισταμένας τῶν τοῦ Δαρείου καὶ ἄλλων ἐχθρῶν τῆς. Ἀπήτησε νὰ δεχθῶμεν χειροπέδας καὶ ποδοπέδας ἡμεῖς, οἱ ὅποιοι ἐδιδάξαμεν τοὺς λαοὺς ἀπ' αἰῶνων τὸ πῶς οἱ δοῦλοι γίνονται ἐλευθεροί. Καὶ διὰ νὰ πατήσῃ καὶ ἀποκαρδιώσῃ τὸν χαλύβδινον λαὸν προέβη, μετὰ τὴν ἀποτυχίαν τῆς ἀνοήτου πολιτικῆς του, εἰς τὸ ἀνοσιούργημα τοῦ τορπιλισμοῦ τῆς Ἱστορικῆς Ἑλλῆς μας, ἠγκυροβολημένης εἰς τὴν νῆσον Τήνον, πρὸς ἀπόδοσιν τιμῶν εἰς τὴν προστατίδα τῆς Ἑλλάδος Παναγίαν. Εἶναι γνωστὴ ἡ ἀπάντησις τοῦ Ἑλληνος Πρωθυπουργοῦ ἀειμνήστου Μεταξᾶ καὶ θὰ μείνῃ ἱστορικὸν διὰ πάντας τὸ πρὸ αἰῶνων καὶ τώρα λεχθὲν «Μολὼν λαβέ». Ἡ 28ῃ Ὀκτωβρίου τοῦ ἔτους τούτου θὰ μείνῃ ἀνεξίτηλος εἰς τὴν μνήμην πάντων τῶν Ἑλλήνων, διότι τὸ ἔθνος μας διήλθε μίαν καμπὴν ἱστορικὴν σπουδαιοτάτην καὶ ἄκρως θλιβεράν, ἀλλὰ τιμήσαν τὸσον τὴν Ἑλλάδα ὅσον οὐδὲν ἄλλον ἔθνος. Ἀρχεται κατὰ τὴν ἡμέραν ταύτην ὁ ἀνισος ἀγὼν τῆς μικρᾶς ἀλλ' ἐντίμου Ἑλλάδος κατὰ τοῦ κολοσσοῦ Ἰταλοῦ καὶ τῶν παλυαριθμῶν Γερμανῶν καὶ μὰς ἐνθυμίζει αὕτη τοὺς ἀγῶνας, τὰ αἵματα, τὰς θυσίας, ἀλλὰ καὶ τὴν καρτερίαν τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ καὶ τὴν πίστιν πρὸς ἐπικράτησιν τοῦ δικαίου, χαρακτηριστικὰ δηλονότι, τὸ ὅποια στεροῦνται πολλοὶ λαοὶ τῆς Οἰκουμένης. Ἀρχεται καὶ νέα ἱστορία τῆς ἐκπαίδευσως τοῦ τόπου αὐτοῦ καὶ τοῦ Ἀ' σχολείου Διδύχου. Καταλαμβάνεται τὸ διδακτήριον ὑπὸ τοῦ στρατοῦ καὶ πρὸς διεξαγωγὴν τῶν μαθημάτων συσπειροῦνται τὰ σχολεῖα εἰς τὸ Τουρκικόν, ὅπου ἐναλλάξ ἐφοίτων οἱ μαθηταί. Ὅσοι ἐκ τοῦ προσωπικοῦ ἀπέμειναν, μετὰ τὴν ἐπιστράτευσιν τῶν νεωτέρων, δροῦν εἰς ἐξωσχολικοὺς τομεῖς : διὰ παρασκευὴν μαλλίνων εἰδῶν διὰ τοὺς μαχομένους, διανομὴν ἐπιδομάτων, περιθαλψιν γενικῶς τῶν οἰκογενειῶν τῶν ἐπιστράτων, παρασκευὴν συσσιτίου μαθητῶν καὶ οἰκογενειῶν τῶν μαχομένων εἰς τὸ Ἀλβανικόν μέτωπον. Ἐνταῦθα νομιζομεν ἀπαραί-

τητον νά γίνη μνεία διά τὸ συσσίτιον τῶν οἰκογενειῶν, τὸν ρυθμὸν καὶ τὴν τάξιν μεθ' ἧς ἐλειτούργει καὶ τὸ μέγεθος τῆς ἐξυπηρετήσεως τοῦ κοινοῦ διὰ παροχῆς συσσιτίου καλῶς παρεσκευασμένου. Ἦτο ὁμολογουμένως βαρύτερον τὸ ἔργον τὸ ὁποῖον ἀνέλαβεν ἡ τότε ἐπιτροπὴ τοῦ συσσιτίου τούτου, ἧς γενικὸς γραμματεὺς ὑπῆρξεν ὁ γράφων τὰς γραμμὰς αὐτάς καὶ ἡ ψυχὴ τῆς ὄλης κινήσεως ὁ ἔγκριτος δικηγόρος τῆς πόλεως μας Ι. Παπαγεωργίου, ὡς πρόεδρος αὐτῆς. Ἐπίσης ὁ ἐπὶ τῆς τάξεως ὀρισθεὶς καθηγητὴς Γεώργιος Καζαβούλης βοηθούμενος καὶ ὑπὸ τοῦ καθηγητοῦ Γ. Κοτζαμάνη, συνέβαλεν διὰ τὸ ἔργον τοῦτο. Ἡ παραχῆ 1.500 μερίδων φαγητοῦ καθ' ἡμέραν διδοει τὴν εἰκόνα τοῦ τιτανείου τούτου ἔργου τῆς ἐπιτροπῆς. Τὴν σημασίαν καὶ τὸ μέγεθος τῆς Ἐθνικῆς ταύτης ὑπηρεσίας δυσκόλως κανεὶς κατανοεῖ σήμερον, διότι πρέπει νά φέρῃ ἑαυτὸν εἰς τὰς ζοφεράς ἐκείνας ἡμέρας τοῦ κοχλασμοῦ τῆς πολεμικῆς περιόδου. Ἀξίζει κάθε ἔπαινος. Τὰ μαθήματα, ὡς εἶπομεν, διεξήγοντο κανονικῶς καὶ αἱ μετόπισθεν ὑπηρεσίαι ἀξιοζηλεύτως ἔκαμνον τὸ καθήκον των. Αἱ ἀλλεπάλληλοι εἰδήσεις περὶ τροπαίων τοῦ Ἑλληνικοῦ στρατοῦ ἐκ τοῦ μετώπου κατέφθανον καὶ ἀνεπτέρουν τὸ ἠθικὸν τοῦ κοινοῦ. Αἱ δοξολογίαι ἐπὶ τῇ καταλήψει νέων πόλεων καὶ ἐκπορθήσει φρουρῶν καὶ στρατιωτικῶν θέσεων ἔδιδον νέας δυνάμεις ἠθικὰς, ψυχικὰς καὶ σωματικὰς καὶ ἡ νίκη τῶν Ἑλληνικῶν ὄπλων ἐφαινετο βεβαία καὶ ἀσφαλῆς. Ἡ Ἑλληνικὴ νεότης καὶ οἱ ἔφεδροι ἀξιωματικοὶ ἔφεδροι ἀξιωματικοὶ ἔγραψαν καὶ πάλιν νέας σελίδας ἡρωϊσμοῦ καὶ θυσιῶν προσθέσαντες αἰγλήν καὶ δόξαν εἰς τοὺς περὶ ἐλευθερίας ἀγῶνας τῆς Ἑλλάδος. Μεταξὺ τῶν θυμάτων συγκαταλέγονται καὶ πολλοὶ νέοι ἐκ Θράκης, οἵτινες ἔσπευσαν προθύμως νά συμμετάσχουν τοῦ συναγερμοῦ τῆς χώρας. Πίνακα ὀνομάτων τῶν οὕτως ἡρωϊκῶς πεσόντων, ἐπιφυλλασσόμεθα νά δημοσιεύσωμεν, ὅταν διὰ καταλλήλου ἐπιμελείας καταρτισθῇ. Δὲν παραλείπομεν ἐν τούτοις νά ἀναφέρωμεν ὅτι μεταξὺ τῶν νέων αὐτῶν, τὸν Μάρτιον τοῦ 1941, ἔπεσεν μαχόμενος εἰς τὴν πρώτην γραμμὴν καὶ ὁ ἔφεδρος ἀνθυπολοχαγός, προβιβασθεὶς ἐπ' ἀνδραγαθίᾳ εἰς λοχαγὸν καὶ τιμηθεὶς διὰ μεταλλείου ἀνδρείας, Δικηγόρος Ἀθανάσιος Φιλίππου Μανουηλίδης, μὲν ἀκριβος υἱὸς τοῦ Βουλευτοῦ μας Μανουηλίδου, ὅστις δὲν ὑστέρησεν εἰς τὸ πρὸς τὴν πατρίδα καθήκον παραμείνας καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τῆς Ἀλβανικῆς ἐκστρατείας εἰς τὰς πρώτας γραμμὰς, ὅταν ὁ πατήρ του διετέλει ἐν ἐνεργείᾳ Ὑπουργός. Ἡ πατρίς πρὸς τιμὴν του ἀφιέρωσε γέφυραν φέρουσαν τὸ ὄνομά του εἰς τὴν Ἡπειρωτικὴν περιοχὴν ὅπου ἔπεσε. Πλήρης βιογραφία μετὰ φωτογραφίας τοῦ Σάκη Μανουηλίδου ἐδημοσίευσαν τὰ «Θρακικά» εἰς τὸν 17ον

τόμον των. Δυστυχώς όμως η 6η 'Απριλίου τοῦ 1941 ἐπεφύλαξεν ἄλλην κατάπληξιν διὰ τὴν Ἑλλάδα καὶ τὴν ὑφήλιον. Προστίθεται ἐχθρὰ καὶ ἐπιθετικὴ, ἐντεταγμένη πρὸς τὴν Ἰταλίαν ἄλλη Αὐτοκρατορία πολλῶν ἑκατομμυρίων, ἡ Γερμανία. Αὕτη ἠθέλησε, πρὸς περίωσιν τοῦ γοήτρου τῆς συμμάχου τῆς, ὑποστάσης πανωλεθρίαν ὑπὸ τοῦ Ἑλληνικοῦ στρατοῦ, νὰ κτυπήσῃ τὸν μαχόμενον στρατὸν μας ἐκ τῶν ὀπισθεν. Δὲν ἀπογοητεύεται ἡ Ἑλληνικὴ ψυχὴ. Δὲν κάμπτεται πρὸ τοῦ ὄγκου. Εἶναι γνωστὴ ἡ στάσις Κυβερνήσεως, λαοῦ καὶ στρατοῦ μας. Δὲν ὑποκύπτουν. Ἀπὸ τῆς πρώτης ἡμέρας τῆς κρούσεως τοῦ ἀγωνιζομένου Ἔθνους, ὁ λαὸς δὲν ἔπαυσε παρασκευάζων τὴν ἀπολύτρωσίν του. Δὲν ἔδειξεν ἴχνος σημείου ὑποταγῆς εἰς τὰς δύο Αὐτοκρατορίας. Ἐκράτησεν ἀκέραιον καὶ ὑψηλὰ τὸ φρόνημα καὶ τὴν ἐλπίδα τῆς ἀπολυτρώσεως ἐν λίαν προσεχεῖ μέλλοντι. Τὴν 7ην Ἰαννουαρίου τοῦ ἔτους τούτου, ἐν πλήρει ἀπελπισίᾳ τοῦ λαοῦ Διδ/χου, ἀποχωροῦν εἰς Τουρκίαν ἄπασαι αἱ πολιτικαὶ καὶ στρατιωτικαὶ ἀρχαί, χωρὶς κἄν νὰ εἰδοποιηθῆ πρὸς τοῦτο οὐδεὶς πολίτης, τὰ δὲ ὑπολείμματα τοῦ στρατοῦ μετεφέρθησαν εἰς Μακεδονίαν καὶ μέχρι τῆς 10ης Ἰαννουαρίου δὲν ὑπῆρχεν ἴχνος Κρατικῆς ὑπηρεσίας. Κατὰ τὸ διάστημα τοῦτο τῶν 4—5 ἡμερῶν κατεδείχθη πρὸς τὸ κοινὸν καὶ τοὺς 3—4 ἐναπομείναντας δημοσίους ὑπαλλήλους ποίαν εἰκόνα δημιουργεῖ ἡ πλήρης ἀναρχία. Στιγμαὶ φρίκης, πόνου καὶ ἀπογνώσεως. Αἱ ὧραι παρέρχονται, ἀλλ' ἀφίνου ἐντύπωσιν ἀλγεινὴν καὶ διαδέχονται αὐτάς ἄλλαι περισσότερον ὀδυνηραί. Ἡ φαντασία πάντων πλάθει κολάσεις. Ἡ ἀβεβαιότης συνέχει τὰς ψυχὰς ὄλων. Ἡ ἀπελπισία δὲν περιγράφεται. Ἀπὸ στιγμῆς εἰς στιγμὴν ἀναμένονται γεγονότα εἰς βάρος τοῦ λαοῦ. Αἱ διαθέσεις τῶν κακοποιῶν στοιχείων ἐκδηλοῦνται ἀπροκαλύπτως. Τὰ βλέμματα τῶν συναντωμένων πολιτῶν ἐρευνητικά, ἀπελπιστικά, σιωπηλὰ πολλὰ ὑποδηλοῦν. Ὅσα ἰβυσσοδομοῦντο ἤγαγον τὸν κόσμον εἰς ἐσχάτην ἀπελπισίαν. Δὲν γνωρίζει κανεὶς τί ἦτο δυνατόν νὰ συμβῆ. Κυριολεκτικὴ ἀναρχία. Ἐάν οἱ κακοποιοὶ ἐξεδήλουν τὰς διαθέσεις των, ἠνάγκαζον καὶ τοὺς ἄλλους, ἐκ λόγων αὐτοσυνηρησεως, νὰ λάβουν τὰ μέτρα των. Κυριολεκτικῶς «πάντες κατὰ πάντων». Στιγμαὶ ἀγωνίας παρέρχονται, πόνου ψυχικοῦ ἐκ τῆς ἐγκαταλείψεως, ἀπελπισία πλήρης, σκότος ἀβύσσου. Ἐν τῇ καταστάσει ταύτῃ, ἥτις ἀδύνατον νὰ σκιαγραφηθῆ κἄν, παρουσιάζεται ἡ ἐπιβλητικὴ μορφή τοῦ Μητροπολίτου Ἰωακείμ, τοῦ ὁποῦ κατὰ τὴν παρούσαν περίστασιν, τὴν αὐτοθυσίαν καὶ ἡρωισμόν δὲν παρίσταται ἀνάγκη νὰ ἐξυμνήσωμεν, καθ' ὅτι εἶναι γνωστὰ εἰς πάντας. Δὲν δυνάμεθα ὁμῶς ἐκ λόγων εὐγνωμοσύνης νὰ ἀντιπαρέλθωμεν τὴν ἀλήθειαν.

τικά, ἀπελπισίας, ἀπογνώσεως!! Τὴν 5ην ἡμέραν τῆς τοιαύτης ἀναρχίας δίδεται ἄλλη ἀφορμὴ πανικοῦ. Ἐπεισόδιον δημιουργηθέν ὑπὸ Τούρκων στρατιωτῶν, εἰσελθόντων εἰς τὸ ἡμέτερον ἔδαφος, ἀντιστάσεως μὴ αὐθιγῆ ἐν ὑπαίθρῳ. Λήγει τὸ ἐπεισόδιον μὲ τὴν ἀνταλλαγὴν πυροβολισμῶν μεταξὺ αὐτῶν καὶ τῶν προστρεξάντων πολιτοφυλάκων εἰς τὸ σημεῖον ὅπου εὕρισκοντο, ἄνευ εὐτυχῶς θυμαίων. Οἱ Βούλγαροι, καταλαβόντες χωρὶς τῆς ὑπαίθρου, ἐκακοποίησαν τοὺς χωρικοὺς καὶ τοὺς ἱερεῖς, ἐσύλησαν ἐκκλησίας καὶ σχολεῖα καὶ αὐτὰς δὲ τὰς θερμάστρας αὐτῶν μετέφερον εἰς Ὀρτάκιοι. Τὰ γεγνότα ταῦτα τὸν ἐκνευρίζουν, τὸν καθιστοῦν δύσθυμον καὶ ὀμνύει νὰ ἀποθάνῃ παρὰ νὰ ἴδῃ μὲ τοὺς ὀφθαλμοὺς του ὅσα κατὰ τῆς πόλεως καὶ τοῦ ποιμνίου του ἐβυσσοδόμουν οἱ ἑλέφ Γερμανικῆ ὑποστηρίξει καὶ ἀνοχῆ κακόβουλοι καὶ ἄρπαγες Βούλγαροι. Εἰσέρχονται οἱ Γερμανοὶ ἐπὶ τέλους εἰς τὴν πόλιν καὶ ἡ κατάστασις ἐξακολουθεῖ ἢ ἴδια, διότι καὶ αὐτοὶ διαδίδουν ὅτι θὰ καταληφθῆ ἡ πόλις ὑπὸ τῶν Βουλγάρων. Πάλιν ἀνάστατος ὁ κόσμος. Παρέρχονται ἡμέραι τινές καὶ τὸ τροπᾶριον τῆς καταλήψεως ἐξακολουθεῖ καὶ τὴν ἡμέραν τῆς Διακαινησίμου, τὴν ὅποίαν δὲν θὰ ξεχάσω διὰ βίου, παραλαμβάνει ἐμὲ καὶ τὸν διδάσκαλον κ. Ποντίδην καὶ ἀναχωροῦμεν ἐκ τῆς πόλεως, κακῶς, μόνοι οἱ τρεῖς, διὰ τὴν πλησίον τῆς πόλεως μονὴν τῆς Ζωοδόχου Πηγῆς, ὁπότεν κατωπτεύετο καὶ ὁ δρόμος δι' οὗ ἤρχοντο οἱ Βούλγαροι. Ἐλέχθη ὅτι ἦτο βεβαία ἡ καθοδὸς αὐτῶν καὶ ὅτι ἤδη εὕρισκοντο εἰς Ἐλαφοχώριον. Ἐκεῖ, εἰς τὴν Μονὴν, μὲ δακρυβρέκτους ὀφθαλμοὺς καὶ γονυκλινεῖς προβαίνομεν εἰς κατανοκτικὴν καὶ δραματικὴν παράκλησιν, θερμὰς εὐχὰς ἀναπέμποντες διὰ τὴν σωτηρίαν τῆς πόλεως καὶ τοῦ γένους. Ἐκεῖ καθ' ὄλην τὴν ἡμέραν μᾶς συνεβούλευε καὶ μᾶς προέτρεπε νὰ μὴ λιποψυχωμεν, τὸ δὲ ἑσπέρας, ἐπανακάμψαντες εἰς τὴν πόλιν ἐπληροφορήθημεν ὅτι τὸ Διδ/χον, κοινῇ συμφωνίᾳ Γερμανῶν, Βουλγάρων καὶ Τούρκων, δὲν πρόκειται νὰ καταληφθῆ οὔτε νὰ κατέλθουν οἱ Βούλγαροι εἰς ἀπόστασιν ὀλιγωτέραν τῶν 40 χιλιομέτρων ἐκ τοῦ ποταμοῦ Ἐβρου. Οὕτω καὶ ἔγινε. Τὸ Διδ/χον, ἡ Ὀρεστιάς, Σουφλί καὶ Φέρραι ἔμειναν μέχρι τέλους τοῦ πολέμου ὡς οὐδετέρη ζώνη καὶ ἰδιαιτέρως τὸ Διδ/χον ἐσώθη χάρις εἰς τὴν σύνεσιν τοῦ Ἱεράρχου καὶ τὴν πρόνοιαν τοῦ Ὑψίστου. Καθὼς ἐν ἀρχῇ τῆς παρούσης πραγματείας ἐλέχθη, τοιαῦτα ζητήματα ἴσως νὰ μὴ ἔχουν θέσιν ἐν αὐτῇ, ἀλλ' ἡμεῖς νομίζομεν ὅτι εἶναι σχετικὰ μὲ τὸν σκοπὸν, δι' ὃν γράφεται αὐτῇ. Ἐπειδὴ δὲ ἀλλαχῶς τῆς παρούσης ἐξυμνήσαμεν Ἱεράρχας, δράσαντας ὑπὲρ τῆς ἐκπαιδεύσεως καὶ τοῦ γένους, ἐνῶ ὁ Ἱεράρχης Ἰωακείμ ἔσωσε τὴν πόλιν ἐκ τῆς καταστροφῆς, καθήκον μου θεωρῶ νὰ καταχωρήσω

Ὅσα γράφομεν εἶδομεν μὲ τοὺς ἰδίους μας ὀφθαλμοὺς καὶ δὲν τὰ ἀφηγοῦμεθα ἐκ πληροφοριῶν κατὰ τὴν ἐπιστροφὴν εἰς Διδύχον ἐξ ἄλλων μερῶν ὅπου κατεφύγομεν πρὸς διάσωσιν μας. Ἄλλὰ τὸ γεγονὸς καὶ μόνον ὅτι, ἐν ἀντιθέσει πρὸς ἄλλους, ἔμεινε ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ του, ἐν μέσῳ, τοῦ ἀπελπιστικοῦ αὐτοῦ σάλου, ὀμιλεῖ εὐγλωττότερον ἡμῶν. Στάσις ἱεράρχου, πατρικῆ, ἀνδρική, αὐταπάργησις πλήρης. Τί ἄρα γε θὰ διεδραματιζέτο ἂν κατὰ τὰς ἡμέρας αὐτὰς δὲν εὕρισκετο ὁ Μητροπολίτης ἐν μέσῳ ἡμῶν !! Ἐθεώρησε καλὸν καὶ ἐπιβεβλημένον, μετὰ τὴν ἐγκατάλειψιν τῆς ἐπαρχίας ὑπὸ τοῦ στρατοῦ καὶ τῆς χωροφυλακῆς καὶ πασῶν τῶν πολιτικῶν Ἀρχῶν, νὰ ἀναλάβῃ αὐτὸς τὴν διακυβέρνησιν τοῦ τόπου καὶ ἡ ἐπιβλητικὴ προσωπικότης του ἐπέδρασε τόσον, ὥστε ἐξουδετερώθῃ πᾶς φόβος τῶν κατοίκων. Ἐγκαθιστᾷ τὸ Κυβερνεῖον του ἐν τῇ πλατείᾳ τῆς πόλεως περιερχόμενος τὰς ὁδοὺς καὶ παρόδους ἡμέραν καὶ νύκτα καὶ ἐνθαρρύνων διὰ τοῦ κτύπου τῆς βακτηρίας του. Πάντες ἐκρέμοντο ἀπὸ τὰ χεῖλη του. Συλλέγει πληροφορίας ἐκ τῆς ὑπαίθρου. Παρηγορεῖ τοὺς καταφυγόντας κατοίκους τῶν περιχώρων ἐκ τῆς Βουλγαρικῆς εἰσβολῆς. Ἐνθαρρύνει τοὺς λιποφυχούντας καὶ ἐπιπλήττει πάντα ἐκδηλώνοντα τάσιν ἀνυπακοῆς ἢ διαθέσεις δι' ἔκτροπα. Συνέστησε προληπτικῶς τὴν περιώνυμον ἐκείνην πολιτοφυλακὴν, ἐκ τῶν ζωηροτέρων στοιχείων, κατὰ τὸ «πάσσαλος πασσάλῳ ἐκκρούεται». Ἐμπνέει εἰς τὸν περίφοβον λαὸν Διδύχου θάρρος καὶ αἴσθημα ἀσφαλείας. Ἀνησυχητικαὶ καταφθάνουν αἱ πληροφορίαι ἐκ τῆς ὑπαίθρου. Ἡ εἰσοδος Βουλγάρων κομιτατζήδων εἰς Ἀσβεστάδες τὸν καθιστᾷ προσεκτικὸν καὶ περιερχόμενος τὰ φυλάκια ἐγκαρδιώνει τοὺς φύλακας καὶ προτρέπει νὰ ἀποκρούσουν πᾶσαν εἰσβολήν. Νύκται ἐφιαλτὴν τῶν ἀνωτέρω καὶ ὅλην τὴν βιογραφίαν του, ἣτις ἔχει πτωχὰς πλήρεις πατριωτισμοῦ καὶ ποιμαντορικῆς δράσεως εἰς περιστάσεις λίαν ἐπικινδύνους, οὐχὶ δὲ τυχαίας καὶ συνήθεις. Ὄνωμάζετο Γεώργιος καὶ ἡ πατρίς του εἶναι ἡ Μυτιλήνη ὅπου ἀφοῦ ἔτελειώσῃ τὸ δημοτικὸν σχολεῖον, ἠκολούθησε τὰς Γυμνασιακὰς σπουδὰς του εἰς τὸ Γυμνάσιον Κυθωνιῶν τῆς Μ. Ἀσίας. Ἐκεῖ ἀνεπτύσσατο πνευματικῶς καὶ διεμορφοῦτο ὁ χαρακτήρ του, τὸ κλίμα δὲ τῆς πόλεως αὐτῆς, ἄκρως φιλελεύθερον, τὸν κατέστησεν ὑπερήφανον ἔθνικῶς, ἀγέρωχον καὶ ἀπίοτον. Ἀποφοιτήσας ἐκεῖθεν τὸ 1899 ἐνεγράφη εἰς τὴν Θεολογικὴν Σχολὴν Χάλκης καὶ ἀποροῦμεν πᾶς συνεπιβάσθη ὁ χαρακτήρ του μὲ τὴν Θεολογίαν, τῆς ὁποίας βαθὺς θεράπων ὑπῆρξεν ἐπὶ τόσα ἔτη. Ἀποφοιτήσας ἀπὸ ἐκεῖ μετέβη εἰς Μοναστήριον, κατὰ τὸ 1903, ὡς θεολόγος καθηγητῆς, ἐποχὴν καθ' ἣν ἐκόχλαζεν ὁ Μακεδονικὸς ἀγὼν. Ἐφθασεν ἐκεῖ ἄκριβῶς καθ' ἣν ἐποχὴν τὰ προ-

σχήματα τῶν Βουλγάρων περί λυτρώσεως τῶν δούλων ἀδελφῶν ἔπαυσαν καὶ ἤρχισεν ἀπροκάλυπτος ἀγὼν καὶ προπαγάνδα ἐξοντώσεως τοῦ Ἑλλην. στοιχείου. Ἐμυήθη εἰς τὸν ἀγῶνα καὶ ὡς καθηγητῆς ἔδρα ἐπωφελῶς ἵνα μὴ δῶσῃ δὲ ἀφορμὴν ὑπονοιῶν εἰς τὰς Τουρκικὰς Ἀρχάς, τῶν ὁποίων τὰ ὄργανα ἦσαν διηρημένα, τάχα, εἰς δύο παρατάξεις πρὸς χρηματισμόν, χειροτονηθῆ διάκονος ὑπὸ τοῦ Μητροπολίτου Πελαγονίας Ἰωακείμ Φοροπούλου, ἂν καὶ ἡ χειροτονία του αὐτῆ οὐδόλως τὸν ἀπήλλαξε τῆς παρακαλουθῆσεως, διότι καὶ τὸν κλῆρον πολὺ ὑπώπτευοντο αἱ Τουρκικαὶ Ἀρχαί. Εἰργάσθη ἐκεῖ μέχρι τοῦ 1911. Συνεπῶς καθ' ὄλην τὴν περίοδον τῶν αἱματηρῶν γεγονότων τοῦ Μακεδον. ἀγῶνος εὐρίσκετο εἰς τὴν πλέον δοκιμασθεῖσαν πόλιν, τὸ Μοναστήριον, καὶ ἔζησε τὴν πολυτάραχον ἐκείνην ζωὴν ὡς δρόν πρόσωπον. Τὸ 1911 προήχθη εἰς Ἐπίσκοπον καὶ ἐτοποθετήθη ὡς βοηθὸς τοῦ Μητροπολίτου Νικομηδείας Ἀλεξάνδρου Ρηγοπούλου καὶ ἔμεινε μέχρι τοῦ 1916. Ἀποθηριωθέντες οἱ Τοῦρκοι τὴν ἐποχὴν αὐτὴν λόγῳ τῶν ἀποτυχιῶν των κατὰ τοὺς Βαλκανικοὺς πολέμους ἔλαβον ἀπόφασιν ἐξοντώσεως τοῦ Ἑλλην. στοιχείου, καταστρέψαντες 19 χωρία τῆς περιφέρειας Ἀπολωνιάδος. Κηρυχθέντος δὲ τοῦ Ἀ' Εὐρωπαϊκοῦ πολέμου, ἡ κατάστασις ἐπεδεινώθη ἔτι περισσότερον ἐν ὑπαίθρῳ καὶ ἀναγκάζεται νὰ παραιτηθῆ κατελθὼν εἰς τὰ Πατριαρχεῖα ὅπου προσέφερε πολυτίμους ὑπηρεσίας μέχρι τοῦ 1919. Κατὰ τὸ Κεμαλικὸν κίνημα εὐρέθη εἰς Κερασσοῦντα. Ἐκεῖ ἐδοκιμάσθη πολὺ ἐν τῇ ἐκπληρώσει τοῦ καθήκοντός του καὶ ἐποτίσθη μὲ πικρίας ἀφαντάστους ὑπὸ τοῦ αἰμοδιψοῦς Τοπάλ — Ὄσμάν — Ἀγᾶ, ἐκπροσώπου τοῦ Κεμάλ, ἐσώθη δὲ ὡς ἐκ θαύματος. Τέλος διέταξεν ὁ Τοπάλ — Ὄσμάν — Ἀγᾶς τὴν ἀπέλασίν του ἐκεῖθεν καὶ ἐνῶ οἱ τσέται θά ἐξετέλουν αὐτὸν ἐν μιᾷ λέμβῳ, Ρωσικὸν πλοῖον, διερχόμενον ἐκεῖθεν, ἔσωσεν αὐτὸν καὶ τὸν μετέφερεν εἰς Κωνσταντινούπολιν, ὅπου παρέμεινε μέχρι τῆς Μικρασιατικῆς καταστροφῆς καὶ κατόπιν προσέφυγεν εἰς Θεσσαλονίκην καὶ ἔμεινε ἄνευ ἐπαρχίας μέχρι τοῦ 1928. Προτάσει τῆς Ἑλλην. Κυβερνήσεως διὰ τοῦ ὑπουργ. Ἐξωτερικῶν ἐξελέγη ὑπὸ τῶν Πατριαρχείων Μητροπολίτης Διδ/χου τιτλοφορούμενος ὡς ὑπέρτιμος καὶ ἐξάρχος πάσης Ραδόπης καὶ παντὸς Αἰμιμόντου, ποιμένας τὴν ἐπαρχίαν ταύτην μέχρι σήμερον. Ἡ διοίκησις τοῦ ἱεράρχου ὑπῆρξεν ἡ ἐμπρέπουσα. Φιλάνθρωπος καὶ προσηγῆς πρὸς πάντας κατέστη ἀγαπητὸς καὶ σεβαστὸς ἀπὸ τὸ ποίμνιόν του. Ἡ πατρίς ὀντήμειψεν αὐτὸν διὰ μεταλλίου ἐξαιρέτων πράξεων καὶ τοῦ Ἀνωτάτου Ταξιάρχου τοῦ Φοίνικος, ἐκ μέρους δὲ τοῦ λαοῦ ἐξακολουθεῖ ἡ εὐγνωμοσύνη, δι' ὅσα ὑπὲρ αὐτοῦ ἐμόχθησε καὶ μοχθεῖ ὁ ἄξιος Μητροπολίτης Ἰωακείμ Σιγάλας. Ἀκο-

λουθοῦντες ἤδη τὴν ἐξέλιξιν τῶν γεγονότων σκιαγραφοῦμεν τὴν δημιουργηθεῖσαν κατάστασιν μὲ ὀλίγας λέξεις. Παρ' ὄλην τὴν συμφωνίαν τῶν ἀντιπροσώπων τῶν τριῶν Κρατῶν περὶ οὐδετεροποιήσεως τοῦ Νομοῦ "Εβρου ἀπὸ τοῦ χωρίου Ἀνθείας μέχρι Δικαίων—χωρίων τινῶν καταληφθέντων ὑπὸ τῶν Βουλγάρων ὡς μὴ συμπεριλαμβανομένων εἰς τὸν χῶρον τὸν 40 χιλιομέτρων—δὲν ἔπαυσεν ὑφιστάμενος ὁ ἐφιάλτης τῆς καθόδου τῶν Βουλγάρων εἰς τὴν πόλιν, διότι οὐδὲν ἀσταθέστερον τῆς πολιτικῆς καὶ διάφοροι διαδόσεις ἐκράτουν, λαὸν καὶ Μητρόπολιν, εἰς κατάστασιν ἀπογνώσεως. Ἐν τῷ μετὰξὺ ἀνέλαβον αἱ στρατ. Γερμανικαὶ Ἀρχαὶ καὶ ἡ τοπικὴ διοίκησις ἐγκατασταθεῖσα προσωρινῶς ἐξακολουθεῖ τὸ καθήκον τῆς μὲ ὄλην τὴν πολιτοφυλακὴν καὶ μὲ πρόσθετον ὑπηρεσίαν ἐπισιτισμοῦ τῶν Γερμαν. δυνάμεων. "Ὅλοι οἱ ἀξιοματικοὶ καὶ ὀπλιταὶ διετρέφοντο ἀπὸ τοὺς περιφόβους κατοίκους μὲ ὑπεύθυνον τὸν Δήμαρχον, φροντίζοντα πρὸς ἐξέυρεσιν πόρων. "Ὅλοι ἔτρωγον εἰς τὰ ἐσπιατόρια. Τοποθετηθεὶς ὁ κ. Ποντίδης ἐπὶ τοῦ παραδόξου αὐτοῦ ἐπισιτισμοῦ καὶ ἄνευ προηγουμένου εἰς τὰ στρατ. χρονικά, ἀφηγείται σύστημα γεύματος προκαλοῦν δυσπιστίαν καὶ ἀστεϊότητα. Καφές, ἐντράδα, σαλάτα, τσάι, ρακὶ ἦσαν ἀτελεῦτητα παραγγεῖλαι. Τοιοῦτον σύστημα ἐπιμελητείας δὲν ἦκουσα, οὔτε ἀνέγνωσα. Τὰ γεύματα καὶ δεῖπνα ἦσαν ἀτελεῦτητα καὶ ὁμολογουμένως ἀξιοθαύμαστα τὰ πεπτικά ὄργανα τῶν σιτιζομένων. Οἱ διδάσκαλοι βλέποντες ὅτι ὁ κίνδυνος τῆς καθόδου τῶν Βουλγάρων δὲν ἐξέλιπε καὶ ἵνα δοθῇ μία κατάστασις διοικήσεως Ἑλληνικῆς, ἤνοιξαν τὰ σχολεῖα τῆς πόλεως περὶ τὰ τέλη Ἰουνίου καὶ διήρκεσεν ἡ λειτουργία μέχρι τέλους Αὐγούστου, ἐπειδὴ δὲ ἡ διοίκησις αὕτη, τὴν ὁποίαν ἀνεφέραμεν ἦτο ἐλλειπεστάτη καὶ κωμικὴ, κατόπιν ὑποδείξεως τοῦ Γερμανοῦ διοικητοῦ, μετέβη ἐπιτροπὴ εἰς Ἀθήνας, ἵνα μεσολαβήσῃ παρὰ τῆ Κυβερνήσει καὶ ἀποστείλῃ ὑπαλλήλους καὶ Ἀστυνομίαν, ὥστε ἡ διοίκησις τοῦ τόπου νὰ εἶναι πλήρης. "Ἐτρίβον οἱ ἐν Ἀθῆναις τοὺς ὀφθαλμούς των καὶ δὲν ἐπίστευον εἰς τὰ ᾧα των ἀκούοντες ὅτι ἐν Θράκῃ, καὶ τῇ ἔσχατιῶ τῆς Ἑλλην. Ἐπικρατείας, ὑπάρχει Νομὸς ἐλεύθερος μὴ καταληφθεὶς ὑπὸ τῶν Βουλγάρων. Ἐφαίνετο ἀστεία ἢ πρότασις πρὸς τοὺς ἐν Ἀθῆναις καὶ παρεκάλουν νὰ ἐπαναληφθῇ νομίζοντες ὅτι ἦτο ἀδύνατον, μία λωρὶς τοῦ Νομοῦ "Εβρου νὰ μείνῃ ἐλευθέρα. Πεισθέντες τέλος, καθ' ὅσον ἦτο καὶ ἀπόφασις τῶν Γερμανικῶν Ἀρχῶν, κατ' ἀπαιτήσιν τῆς συμμάχου Τουρκίας, τίς οἶδε ποίους σκοποὺς ἐξυπηρετοῦσα, ἔστειλαν ἐπὶ κεφαλῆς μιᾶς ὁμάδος μικρᾶς ὑπαλλήλων τὸν ἀξιμνηστον Ι. Φραγκοῦλην, τὸν μόνον δεχθέντα νὰ ὑπηρετήσῃ τὸν τόπον αὐτόν, τὸν ὁποῖον ἐγνώρισεν

ὡς Γενικός Ἐπιθεωρητὴς Στοιχειώδους Ἐκπαιδεύσεως. Κατὰ τὴν ἐπιλογὴν ἐν Ἀθήναις τῶν συνόδων τοῦ ὑπαλλήλων ἔλεγε : «Ὅποιος ἀγαπᾷ τὴν Ἑλλάδα ὡς ἔλλη μαζί μου νά θυσιάσῃ εἰς τὰ ἅγια χῶματα τῆς ἀγαπημένης μας Θράκης». Ἡ Κυβέρνησις δι' εἰδικοῦ διατάγματος τὸν ἐξουσιοδότησε ἐπὶ πάσης φύσεως ὑποθέσεων καὶ ἀρμοδιοτήτων, τὸν ὥπλισε μὲ ἀπόλυτα δικαιώματα Ἀρμοστοῦ καὶ ἐν μέσῳ μυρίων κινδύνων καὶ διὰ μέσου τῆς Βουλγαροκρατουμένης Μακεδονίας καὶ Θράκης φθάσει τὸν Ἰούλιον εἰς Διδ/χον. Ἐκ συμπτώσεως εὐρεθεὶς ὁ ὑποφαινόμενος εἰς τὴν πλατεῖαν βλέπω ἀποβιβαζόμενον ἐκ τοῦ αὐτοκινήτου τὸν ἄλλοτε προϊστάμενόν μου μὲ τὴν γλυκεῖαν μορφήν του πελιδῶν ἐκ τοῦ ψυχικοῦ πόνου, τὸν ὅποιον ἐδοκίμασε κατὰ τὴν διαδρομὴν του, βλέπων ποδοπατημένην ὑπὸ τῶν Βουλγάρων τὴν περιφέρειάν του, ἡ ὁποία ἔθαλλεν ἄλλοτε καὶ ἔσφυζε πατριωτισμοῦ. Τὸν ἐπλησίασα καὶ τὸν ὠδήγησα εἰς τὸ ἐσωτερικόν τῆς λέσχης, ἵνα ἀναπαυθῇ ὀλίγον ἐκ τοῦ κόπου καὶ τοῦ ψυχικοῦ του κλονισμοῦ, ὁπότε ἰδιαιτέρως καλέσας με εἶπε, νά μὴ δοθῇ ἐπισημότης εἰς τὴν παρουσίαν του, οὔτε πρόσωπα πολλὰ νά συγκεντρωθοῦν πρὸς ὑποδοχὴν του. Αὐθήμερόν μὲ καλεῖ πάλιν ἰδιαιτέρως, ὡς καὶ τὸν κ. Ποντίδη καὶ ζητεῖ πληροφορίας περὶ τῆς καταστάσεως. Ἐπισκέπτεται τὴν ἐπομένην τὸν Στρατ. Διοικητὴν καὶ μᾶς προσκαλεῖ εἰς τὸ Διοικητήριον ὅπου ἐγκατεστάθη καὶ τὸ ὅποσον εὐρίσκετο εἰς ἀθλίαν κατάστασιν. Ζητεῖ τὴν συνδρομὴν ἡμῶν καὶ ἄλλων παραγόντων διὰ τὸ βαρὺ ἔργον του ὅπερ τῷ ἀνετέθη καὶ ἐπειδὴ δὲν ἐπαρκοῦν οἱ ὑπάλληλοι, οἵτινες ἦσαν ἐλάχιστοι, στρατολογεῖ ὄλους τοὺς διδασκάλους τοὺς ἐναπομείναντας καὶ ἐπανελθόντας ἐκ τοῦ Ἀλβανικοῦ μετώπου καὶ ἀναθέτει αὐτοῖς ξένα καθήκοντα πρὸς τε τὰ ἐπάγγελμά των καὶ τὴν ψυχοσύνθεσίν των, διότι ἔθνικη σκοπιμότης ἐπιβάλλει τούτο. Ἐμὲ διορίζει διευθυντὴν Ἀστυνομίας καὶ θέτει ὑπὸ τὰς διαταγὰς μου τοὺς ἐφέδρους ἀξιωματικούς διδασκάλους καὶ μὴ. Διορίζονται ὑποδιοικηταὶ χωροφυλακῆς Ὁρεσιτάδος ὁ κ. Παρασκευόπουλος, διδάσκαλος, Σιτμαλίδης Πυθίου, Πενέτης Φερρών καὶ ἄλλοι, ὥστε ἐν διαστήματι τριῶν μόνον ἡμερῶν, συμπληροῦνται ὅλοι οἱ ἀστυνομικοὶ σταθμοὶ διὰ βαθμοφόρων καὶ ὀπλιτῶν. Συνδέονται οἱ σταθμοὶ τηλεφωνικῶς καὶ ἀρχεταὶ ἐργασία πρὸς ὅλας τὰς κατευθύνσεις. Εἰς ἄλλους ἀναθέτει ἐπισιτισμόν, ταμειακὴν ὑπηρεσίαν, ἐφοδιασμόν, περίθαλψιν κ.τ.λ. Ἀρχονται αἱ ἐργασίαι τῶν δικαστηρίων μὲ εἰρηνοδίκην τὸν ἐξ Ἀθηνῶν ἐλθόντα μετὰ τοῦ Ι. Φραγκούλη φλογερὸν πατριώτην Κατσαντώνην καὶ Δημόσιον κατήγορον τὸν ὑποφαινόμενον. Ἡ σύνθεσις γενικῶς τῶν ὑπηρεσιῶν ἦτο τραγικὴ καὶ κωμικὴ. Διδάσκαλοι—ἀστυνομικοί, ἔμποροι—ἔφοροι, φαρ-

μακοποιοί—έπειοτιστικοί, διδάσκαλοι—καθηγηταί διδάσκοντες καί Ἡ τάξιν. Χωραφύλακες πάσης τάξεως συλλήβδην διοριζόμενοι πρός τόν σκοπόν συνθέσεως ὑπηρεσιῶν, ἀλλά καί παροχῆς ἐργασίας εἰς ἀνέργους ἐπιστράτους ἐπανελθέντας ἐκ τῶν διαφόρων μετώπων. Παρ' ὅλα ταῦτα οἱ κάτοικοι ἀποκτοῦν αἴσθημα ἀσφαλείας καί συναισθάνονται διὲν ἡ Ἑλληνικὴ διοίκησις εἶναι σταθερὰ καί ἀκλόνητος. Μερικαὶ ὑπερβάσεις καί ἀνυποταξίαι πατάσσονται μὲ τέχνην, ἵνα μὴ δοθῆ λαβὴ εἰς τὰς Γερμανικὰς ἀρχὰς διὲν ἡ Ἑλληνικὴ διοίκησις εἶναι ἀνίκανος καί καταδυναστεύει τοὺς πολίτας. Εἶναι κωμικὴ, ἀλλὰ καί ἐνδιαφέρουσα ἡ ἀποσόβησις ἐπεισοδίου εἰς Ἑλληνοχώριον χάρις εἰς τὴν ψυχραιμίαν καί τὴν πολιτικότητα τοῦ συγκεντρώσαντος ὅλην τὴν ἐξουσίαν Νομάρχου καί Πρωθυπουργοῦ ἐν τῷ τόπῳ τούτῳ Ἰ. Φραγκούλη. Ἀξιέπαινον καί μεγάλην ἔθνικὴν ἐκδούλευσιν παρέσχεν ὁ ἐκ Σουφλίου Γερμανομαθῆς κ. Παπαναστασίου, συμβαλὼν πολὺ εἰς τὴν ἐδραίωσιν τῆς Ἑλληνικῆς Διοικήσεως. Ἐν τῷ τμήματι πάλιν Σουφλίου, ὁ ἔχων τὴν γενικὴν ἐποπτεῖαν ἐπὶ πάντων τῶν ζητημάτων εἶναι ὁ καί προσωρινὸς Ἐπιθεωρητὴς Δημοτ. σχολείων διδάσκαλος κ. Δ. Σεϊτανίδης, εἰς τὸν ὁποῖον ὀφείλεται καί ἡ ἐπαναγκατάστασις τῶν Ἀρχῶν διὲν, ὡς εἶπομεν, αὐτὸς ὑπῆρξεν ὁ δημιουργὸς τῆς ομάδος ὑπαλλήλων ὑπὸ τὸν ἀοίδιμον Φραγκούλην, ἔχων πρό αὐτοῦ χίλια μύρια ἐρωτηματικά μέχρι τῆς ὀριστικῆς ἐγκαταστάσεως. Αὐτὸς ἐδέχθη πρῶτος νὰ μεταβῆ εἰς Ἀθήνας καί ὁ Ἰ. Φραγκούλης ἐδέχθη νὰ ἔλθῃ ἐδῶ νὰ διοικήσῃ τὸν τόπον ἐν μέσῳ κυκεῶνος προπαγανδῶν καί ἐν πλήρει ὀπογνώσει τῶν κατοίκων. Ἐλεγεν ὁ δυστυχῆς : «Ὅλοι μας ἔχομεν τὴν Θεῖαν πρόνοιαν μαζί μας, ἀλλ' ἔχω καί ἐγὼ τὴν ἀτομικὴν μου Θεῖαν πρόνοιαν. Κακὸν δὲν πιστεύω νὰ πάθω γιατί πάντα καλὸν θὰ κάμνω». Πόσον διεψεύσθη ὁ δυστυχῆς αὐτὸς ἥρωες τῆς Ἑλληνικῆς Ἰδέας !! Οἱ κάμνοντες καλὸν δὲν εὐρίσκουν συνήθως καλόν. Ἐπέπρωτο χάριν τῆς Ἰδέας καί τοῦ τόπου αὐτοῦ τῆς Θράκης, τὴν ὁποῖαν ἠγάπησε, νὰ θυσιάσῃ τὴν ζωὴν του, ἐν ἡλικίᾳ πλήρει δράσεως. Καί ἔλεγεν εἰς ἐμὲ 4 ἡμέρας πρό τοῦ θανάτου του : «Θέλω, καί ἐλπίζω, νὰ ἐπιζήσω τοῦ πολέμου αὐτοῦ καί νὰ γράψω τόμους ὀλοκλήρους διὰ τὸν ἄγιον αὐτὸν τόπον, τὸν ὁποῖον τώρα γνωρίζω καλύτερον. Τότε, κ. Μανόκα, θὰ πράξω καί ἐγὼ τὸ καθῆκον μου ἀπέναντι ἐκείνων, οἱ ὁποῖοι τόσον μὲ ἐβοήθησαν εἰς τὸ ἔθνικόν μου αὐτὸ ἔργον. Θέλω μεταπολεμικῶς νὰ γράψω, νὰ γράψω καί νὰ μὴ τελειώσω διὰ τὸν τόπον αὐτὸν ποῦ τώρα τὸν καλογνωρίζω μὲ τὴν κατάστασιν αὐτὴν». Δὲν ἐπέζησεν ὁ δυστυχῆς νὰ ἀμείψῃ τοὺς συνεργάτας του, οἵτινες ἐποίησαν μὲ πικρίας, εἰς ἀνταμοιβὴν τῶν ὄσων ἐπραξάν. Ὁ τόπος,

πάλιν, τῷ ἐπεφύλαξε δύο μέτρα γῆς, διότι μετὰ 4 ἡμέρας ἐδολοφονήθη καὶ ἔκτοτε μία πλάξ κακότεχνος μὲ ὀλίγας λέξεις, ἐντειχισμένη ἐν τῷ οἰκῆματι, ὅπου ἐκάθητο καὶ ἐδολοφονήθη, προχείρως καὶ ἄνευ περιεχομένου, ἐνθυμίζει τὴν διέλευσιν ἐντεῦθεν μιᾶς τοιαύτης ἐξόχου προσωπικότητος. Ἐπειδὴ πρόκειται περὶ ἀνθρώπου καταναλώσαντος τὸ ἄνθος τῆς ἡλικίας του διὰ τὴν ἐκπαίδευσιν καὶ τὸ ἔθνος, ὡς καθηγητῆς, Γενικὸς Ἐπιθεωρητῆς καὶ διευθυντῆς Διδασκαλείου, δὲν εἶναι ἄσκοπον νὰ εἰπωμέν τινα περὶ τῆς βιογραφίας του. Ἐκ Λευκάδος καταγόμενος ἐφοίτησε τὸ πρῶτον εἰς τὸ σχολεῖον τῆς πατρίδος του καὶ ἀφοῦ ἐτελείωσε τὸ Γυμνάσιον ἐνεγράφη εἰς τὸ Πανεπιστήμιον εἰς τὴν Θεολογίαν, διότι ἦτο φύσει προσηρμοσμένος πρὸς τὴν ἐπιστήμην αὐτήν. Ἐξελεθὼν τοῦ Πανεπιστημίου ἠῶρηνε τὴν μόρφωσίν του ἐν Γερμανίᾳ, ὅπου ἐκτὸς τῆς Θεολογίας ἐσπούδασε καὶ τὴν παιδαγωγικὴν. Ἐπανελθὼν εἰς Ἑλλάδα μὲ σπανίαν μόρφωσιν καὶ πρωτοφανῆ Γερμανομάθειαν, διωρίσθη καθηγητῆς πρῶτον καὶ κατόπιν διευθυντῆς τοῦ Διδασκαλείου Μυτιλήνης. Μὲ τὸν θεσμὸν τῶν Γενικῶν Ἐπιθεωρητῶν Στοιχ. ἐκπαίδευσεως, διωρίσθη Γενικὸς ἐπιθεωρητῆς εἰς τὴν Ἐ' ἐκπαιδευτικὴν περιφέρειαν μὲ ἔδραν τὴν Κομοτινήν. Ὑπῆρξε προϊστάμενος ὄλων τῶν ἐπιθεωρητῶν καὶ διδασκάλων ἀπὸ Κιλκίς μέχρις Ὀρμενίου. Οὐδέποτε ἔδειξε σημεῖα κατοχῆς ἀξιώματος. Ὑπῆρξε συνάδελφος πάντων καὶ πασῶν. Ἀδελφὸς καὶ προστάτης τῶν ἀδυνάτων, δίκαιος πρὸς τοὺς ἱκανοὺς καὶ ἀδέκαστος πρὸς τοὺς ἀνικάνους. Ἡ πολιτεία του, ὡς ἀνωτάτου ἐκπαιδευτικοῦ, ἀφήκεν ἀνάμνησιν θαυμασίαν. Τύπος πραγματικοῦ καλοκαγάρθου ἀνθρώπου, φιλάνθρωπος, ἐλεήμων, ἄκρως συναισθηματικὸς ἔπασχεν ὁσάκις παρουσιάζετο πρὸ αὐτοῦ κανεὶς ζητῶν τὴν προστασίαν του. Ἐτρεφεν ἰδιαιτέραν ἀγάπην καὶ στοργὴν πρὸς πάσας τὰς γυναῖκας, ἐν τῷ προσώπῳ τῶν ὁποίων ἐβλεπε προφανῶς τὴν γυναῖκα μητέρα του, τὴν ὁποίαν, ὡς ὠμολόγει, ὑπερηγάπα. Ἀναλαβὼν τὸ βαρὺ ὄντως ἔργον τῆς διακυβερνήσεως τοῦ τόπου αὐτοῦ, ὅφ' ἂς συνθήκας περιεγράψαμεν, ἐπέδότη πρῶτον εἰς τὴν διοργάνωσιν τῶν ὑπηρεσιῶν καὶ κατόπιν εἰς τὴν ἀνακούφισιν τοῦ λαοῦ, διὰ τῶν μέτρων ἐπιστισμοῦ, τηρήσεως τῆς τάξεως, τῆς ὀγορανομίας, τῆς παιδείας. Εἶπομεν ἄλλωστε ὅτι ἦτο ὁ Πρωθυπουργὸς τοῦ τόπου. Καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τῆς ἰδιότητός του ὡς κυβερνήτου, ἐπέδειξεν ἀρετὰς σπανίας καὶ θαυμαζομένας καὶ ὑπὸ ξένων ἀκόμη. Ἡ φιλεργία του ἦτο παροιμιώδης, καὶ ἀπὸ βαθείας νυκτὸς εὐρίσκετο εἰς τὸ γραφεῖον του, τὰ δὲ παράπονα τῶν κατοίκων παρ' αὐτῷ ἀτελεύτητα. Τὸ γραφεῖον του ἦτο κατὰ μέσσιον κόσμου, δὲν ἔθεσε περιορισμούς, οἱ πάντες εἰσῆρχοντο ἐλευθέρως καὶ ἐπληροῦτο ἀσφυκτικῶς. Ἐἶδε λύσεις εἰς

τούς παραπονουμένους και ἐθεράπευεν ὅσον ἠδύνατο τὰς ἀνάγκας τῶν. Τό ἑσπέρας πάλιν ἀνεγίνωσκεν ὅλας τὰς αἰτήσεις εἰς τὴν οἰκίαν του καὶ ἐχαρακτήριζεν αὐτάς, δίδων ἅμα καὶ τὰς δεούσας ὀδηγίας ἐπὶ τοῦ ἀντικειμένου τῶν. Ὁ φιλέλλην Γερμανὸς Διοικητὴς Φόν—Κλάιστ κατὰ τὴν ὀνομαστικὴν του ἑορτὴν τοῦ ἁγίου Ἰωάννου ἔστειλεν εἰς αὐτὸν εὐχαριστήριον καὶ ἀντὶ ἄλλης εὐχῆς ἔγραψεν : «Εὐχομαι ἀντοχὴν δι' ἐργασίαν, ἐργασίαν καὶ πάλιν ἐργασίαν». Εἶχε πρωτότυπον τρόπον καὶ λίαν περιέργον νοοτροπίαν διοικήσεως. Εἶχεν ὁμως τὸ ἐλάττωμα νὰ εἶναι εὐκολόπιστος. Ὅσοι τῶν μαυραγοριτῶν ἦσαν πειστικοὶ καὶ μελιστάλλακτοι δυνάμενοι νὰ θίξουν τὴν χορδὴν τῆς ψυχῆς του πολλὰ κατώρθουν νὰ ἐξαγάγουν ἐμπορεύματα δι' Ἀθήνας πρὸς ἀνακούφισιν, τάχα, πενομένων ἀδελφῶν μας, ἐνῶ ἐν τῇ πραγματικότητι προσεπορίζοντο κέρδη ἀφάνταστα εἰς βάρος τῶν. Ἦτο ὀλίγον καχύποπτος καὶ τοὺς πάντας ὑπωπτεύετο ὅτι κάμουν κακὴν χρῆσιν τῆς ἐξουσίας τῶν. Κατοθλιπτικὸς πρὸς τοὺς ὑπαλλήλους, πρὸς οὓς συνίστα ἐργασίαν καὶ μόνον ἐργασίαν ἀδιάκοπον, σύνεσιν καὶ συμπεριφορὰν πρὸς τοὺς πολίτας καλὴν. Εἶχε τὸ συγκεντρωτικὸν σύστημα διοικήσεως καὶ οὐδέποτε ἀφῆκεν ὑπάλληλον νὰ δράσῃ μὲ πνεῦμα αὐτοδιοικήσεως καὶ ἡμ' ὅλην τὴν κλωσύνην του καὶ ἀγαθότητα τῆς ψυχῆς του δὲν κατώρθωσε νὰ ἀνταποκριθῇ πλήρως πρὸς τὸν σκοπὸν τῆς ἀποστολῆς του. Ὡς θεολόγος ἦτο καὶ ἄκρως φιλακόλουθος. Ἦτο ψυχῆ τε καὶ σώματι ἀφοσιωμένος εἰς τὰ θεῖα. Καὶ τὰ συγγράμματά του φανερώουν ἄνθρωπον μὲ πεποιθήσεις βαθείας. Διὰ νὰ διεισδύσῃ τις εἰς τὸ πνεῦμα του χρειάζεται ἐντασίς πνευματικὴ μεγάλη. Τὴν θρησκείαν καὶ τὸν ἄνθρωπον τὰ θεωρεῖ στημόνιον καὶ ὑφάδι. Δὲν περιωρίζετο εἰς θεωρίαν ἀλλ' ἐξετείνετο εἰς πράξεις, εἰς τὸ παράδειγμα. Παιδαγωγὸς καὶ ψυχολόγος ὀλκῆς. Ἀγαπῶν τὴν ἐκκλησίαν, ὡς εἶπομεν, ὡς πραγματικὸς ζηλωτὴς τοῦ Χριστοῦ, τὴν Μ. Πέμπτην τὸ ἑσπέρας μετέβη εἰς τὸν Μητροπολιτικὸν Ναὸν τοῦ ἁγίου Ἀθανασίου νὰ παρακολουθήσῃ τὴν ἀκολουθίαν τῶν Νυμφίων, νὰ ἀκροασθῇ τὰ δώδεκα εὐαγγέλια καὶ νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τὸ νυκτερινὸν ἔργον του, τὴν μελέτην τῶν ἀτελευτήτων αἰτήσεων. Τίς οἶδε πόσαι εἰκόνες παρήλασαν ἀπὸ τὴν σκέψιν του καὶ πόσα συναισθήματα διηγέρθησαν !! Ἔθιξεν ἄρα γε τὸ ὑποσυνειδητὸν του ὅτι μετ' ὀλίγας ὥρας δὲν θά ὑπάρχη; Ὡς νυμφίος παρήλασεν ἐν μέσῳ τοῦ ἐκκλησιασματος προσκυνῶν τὸν Θεάνθρωπον, ἀγνός, τιμιός, ἀκέραιος. Δὲν παρήλαθεν 1/4 τῆς ὥρας καὶ ὁ Ἰωάννης Φραγκοῦλης δὲν εὗρίσκετο πλέον εἰς τὴν ζωὴν. Πίπτει νεκρὸς ἐπὶ τῆς κλίμακος τῆς οἰκίας του, καθ' ἣν στιγμὴν ἀνήρχετο, πληγείς ὑπὸ δολοφόνου διὰ πυροβόλου ὄπλου ἀπὸ πολὺ πλησίον.

Ποῖος βέβηλος δάκτυλος ἔσυρε σκανδάλην κατὰ τοῦ καλοῦ αὐτοῦ ἀνθρώπου; Ἄγνωστον. Πολλοὶ ἐκδοχαὶ ὑπάρχουν. Φυσικὸν δὲ ἐκείνην τὴν σκοτεινὴν ἐποχὴν νὰ μὴ ἔχη διαλευκανθῆ τὸ μυστήριον, οὔτε νὰ δύναιται τις μετὰ θετικότητος νὰ ἀποδώσῃ εἰς ἐπιθυμίαν τῶν δικτατόρων ὅπως ἀπαλλαγοῦν ἀπὸ φιλήσυχον καὶ οὐχὶ ὄργανόν των πατριώτην. Ἀληθές εἶναι ὅτι ἔπεσαν ὡς ἤρωες τῆς Ἐθνικῆς ἰδέας καὶ ὑπῆρξε θῆμα τοῦ καθήκοντος ὑπὲρ τῆς Πατρίδος. Ἐτάφη εἰς τάφον ἀπέριττον μὲ πάνδημον ἀκολουθίαν καὶ ἔκτοτε γραφιδὰ τινὰ, ἐκ τῶν εὐεργετηθέντων ὑπ' αὐτοῦ, μεταβαίνοντα εἰς τὸ νεκροταφεῖον ἀνάπτουν κηρία ἢ λιβανίζουσι τὸν τάφον του, τὸν ὁποῖον περικοσμεῖ ξύλινον φράγμα καὶ ξύλινος σταυρός, ἀναγράφων τὸ ὄνομά του. Κεῖται ἐκεῖ λησμονημένον τὸ θῆμα αὐτὸ τῆς ἀπαισίας ἐκείνης ἐποχῆς, ἐκ τῶν ἐπιλέκτων ἐκπαιδευτικῶν ἀφίσας μνήμην ἱερὰν καὶ σεβαστὴν. Ὁ θάνατος τοῦ Γ. Φραγκοῦλη ἐθορόβησε τοὺς κατοίκους τοῦ Νομοῦ Ἐβρου τοσοῦτω μᾶλλον, καθ' ὅσον τὰ αἷτια τῆς δολοφονίας του δὲν ἐξιχνιάσθησαν καὶ μύρια ἐκδοχαὶ καὶ φαντασίαι ἐκυκλοφόρουν. Ἔσπευσαν οἱ τρόκριτοι νὰ τὸν ἀναπληρώσουν μὲ τὸν πολὺπειρον εἰς τὴν διοικητικὴν μηχανήν, τὸν σῶφρονα καὶ νουνεχῆ ἔγκριτον δικηγόρον τῆς πόλεως Ν. Χαστόγλου. Μετ' οὐ πολὺ καὶ ἐν μέσῳ ἠλεκτρισμένης ἀτμοσφαιρας ἔρχεται ὡς Νομάρχης ἐκ τοῦ Κέντρου, ὁ Σταυρὸς Εὐταξίας, ὅστις ὑπῆρξε ὁ συνεχιστὴς τοῦ ἔργου τοῦ Φραγκοῦλη. Οὗτος προκισμένος μὲ ἰκανότητα διοικήσεως καὶ μὲ πνευματικὴν εὐστροφίαν, ὑπῆρξεν κατὰ τὴν γνώμην τοῦ τόπου, ὁ ἐνδεδειγμένος τῆς καταστάσεως. Διῶκησε αὐτὸν εὐστόχως, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἀδελφοὺς τῆς Νοτίου Ἑλλάδος ὅπου λιμὸς τοὺς ἐδεκάτιζεν, ἀνεκούφισε δι' ἀποστολῆς φορτίων ὀλοκλήρων παντοίων τροφίμων. Ὁ Φραγκοῦλης κατῶρθωσε νὰ διατηρήσῃ τὴν ἀξίαν τοῦ κατοχικοῦ χαρτονομίσματος. Ὅτε εἰς Ἀθήνας ἐκυκλοφόρουν ἑκατομμύρια, ἐδῶ τὸ ἑκατοντάδραχμον εἶχεν ἀξίαν. Ὁ Εὐταξίας ὁμως ἐφρόνει ἄλλως. Ἐγκατέλειπε τὴν οἰκονομικὴν αὐτὴν πολιτικὴν καὶ ἤρχισεν ἀφειδῶς διανέμων χρήμα, εἶδη ὑποδόσεως, ρουχισμοῦ κ.τ.λ. διορίζων ἀθρόως ὑπαλλήλους, ἵνα πάντες ἀσχολοῦνται καὶ μὴ λιμώττουν. Ὑπῆρξεν ὁ ἐπινοητὴς καὶ δημιουργὸς τῆς ὀνομαστῆς τότε Κ. Ε. Σ. Ε. (Κοινοπραξία Ἐνώσεων Συνεταιρισμῶν Ἐβρου) παρασχούσης εὐκολίας εἰς τὸ κοινόν. Οὐδεὶς ἔμεινεν ἀνεργος καὶ ἡ ζωὴ ἀπὸ ἀπόψεως διαίτης τοῦ καινοῦ ἦτο ἀνεκτὴ. Τὰ ἐκπαιδευτήρια ἐπανῆλθον εἰς ρυθμὸν σχεδὸν προπολεμικόν. Διορισμοὶ διδασκάλων ὁμαδικοί. Δὲν ὑπελείποντο καὶ τὰ παιδαγωγικὰ ἀκόμη συνέδρια. Ὅσοι κατῶρθουν νὰ ἐπισκεφθοῦν τὸν Ἐβρον ἔμεινον ἐκστατικοί. Δὲν θὰ λησμονηθῆ ἀπὸ κανένα Διδυμοτειχιτὴν ὁ πρωτο-

φανής και πρωτότυπος εκείνος έορτασμός της 'Ανστασίσεως κατά τὸ μεσονύκτιον τοῦ Πάσχα ἐν τῇ πλατείᾳ τῆς πόλεως, με συγκέντρωςιν τοῦ πλήθους τῶν τριῶν ἐκκλησιῶν καὶ με ἐπὶ κεφαλῆς τὸν Ἀρχιερέα, διότι οὐδέποτε ἐβονήθησαν τόσον αἱ ψυχαὶ τῶν χριστιανῶν ὅσον κατὰ τὴν Ἀνάστασιν αὐτήν. Ὁ πέπλος τῆς κατοχῆς ἀνεσθῆθη καὶ ἐν τῇ πραγματικότητι τὸ Διδ/χον ἔζη ἢ τουλάχιστον ἐνόμιζεν ὅτι ζεῖ ἐν πλήρει ἐλευθερίᾳ. Φαίνεται ὅμως ὅτι ἠκολούθησε πολιτικὴν πρὸς πολλὰς κατευθύνσεις καὶ ἤρχισε νὰ καθίσταται ὑποπτος ὄχι μόνον εἰς τὰς Γερμανικὰς Ἀρχὰς ἀλλὰ καὶ μεταξὺ τῶν Ἑλλήνων λόγῳ τῶν ὑπερβολικῶν ἐμπορικῶν του ἐνασχαλήσεων. Οὕτω κατῶρθωνε νὰ ἀποκοιμίζῃ πάντας καὶ τὴν πολιτικὴν του οὐδόλως μετέβαλεν. Ὅτε ὅμως ἀντελήφθη ὅτι μετ' οὐ πολὺ θὰ συναλαμβάνετο, τὸ θέρος τοῦ 1943, χωρὶς προειδοποίησιν ἀνεχώρησεν εἰς Τουρκίαν, μετὰ τῶν συνεργατῶν του, πλην τοῦ σωματοφύλακος του. Ἐκτοτε τί ἀπέγινε ὁ ζωηρὸς αὐτὸς πατριώτης δὲν ἐγνωρίζομεν μέχρις ὅτου, κατὰ τὰς ἐκλογὰς τοῦ 1946, ἐπανεῖθε πάλιν αὐτὸν τὸ Διδ/χον ὡς ὑποψήφιον, ἀλλὰ δὲν τὸν ἐτίμησε διὰ τῆς ψήφου του.

Εἶναι εὐνόητον ὅτι κατὰ τὴν ταραχώδη καὶ ἀνώμαλον ἐκείνην ἐποχὴν, αἱ στερήσεις τροφίμων καὶ λοιπῶν ἀγαθῶν, εὗρισκοντο εἰς τὴν πρώτην γραμμὴν τοῦ ἐνδιαφέροντος τοῦ κοινοῦ. Αὕτῃ ἡ πρωτεύουσα τοῦ Κράτους ὑφίστατο μυρίας στερήσεις καὶ ὁ πληθυσμὸς ὑπαισιζόμενος, κατεγίνετο νυχθημερόν εἰς τὴν ἐξασφάλισιν τροφίμων διὰ στοιχειώδη διατροφήν πρὸς διατήρησιν τῆς υγείας του, ἴδια δὲ τὰ παιδιὰ καὶ οἱ νέοι ἀπέθνησκον ἐκ τοῦ ὑποσιτισμοῦ σωρηδόν καὶ οἱ ἐπιζῶντες ἐκινδύνευον ἐξ ἀποβταμίνωσεως καὶ παντοίας νόσους. Ὑπὸ τοιαύτας συνθήκας, αἱ γεωργικαὶ καὶ κτηνοτροφικαὶ περιοχαὶ, μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ τὸ Διδ/χον, ἐξησφάλιζον ἐπίπεδον ζωῆς ἀνεκτικώτερον ἀπὸ τὰ ἀστικά κέντρα. Φυσικὴ συνέπεια ὄλων τῶν ἀνωτέρω ἦτο ὅτι ἡ μαύρη ἀγορὰ κυριολεκτικῶς ὠργιάζεν. Οἱ ἔπαινοι συνεπῶς, οἱ ἀποδιδόμενοι εἰς τὸν τότε ἐπὶ Γερμανικῆς κατοχῆς ἔπαρχον, ὀφείλονται εἰς τὴν ἀνωμαλίαν καὶ ἀκαταστασίαν τῆς ἐποχῆς, διότι ἡ γεωργικὴ περιοχὴ τοῦ Διδ/χου ἐκ καλῆς ἐσοδείας εἶχε περισσεύματα σίτου, ἀραβοσίτου, φασολῶν κ.λ.π. ὀσπρίων καθὼς καὶ βουτύρου, τυροῦ κ.λ.π. ἀγαθῶν. Ταῦτα ἐχρησιμοποιοῦντο καὶ διὰ τὴν συντήρησιν μὲν τοῦ τοπικοῦ πληθυσμοῦ, ἀλλὰ λόγῳ τῆς ἀλματώδους ἀνατιμήσεως τῶν τροφίμων, διωχετεύοντο καὶ πρὸς τὰ κέντρα με τιμὰς μαύρης ἀγορᾶς πλουτίζοντα τοὺς κατόχους γεωργοὺς καθὼς καὶ τοὺς διαφόρους ἐμπορευομένους, οἵτινες συνέρρεον πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον ἐκ Παλαιᾶς Ἑλλάδος εἰς Θράκην καὶ διὰ τῆς Ἀλεξανδρουπόλεως με ἱστιοφόρα καὶ ἄλλα μέσα, παρὰ τοὺς δια-

φόρους κινδύνους, τὰ μετέφερον ἀποκομίζοντες ὑπερβολικά κέρδη, ἅτινα ἦτο ἀδύνατον νὰ φαντασθοῦν εἰς ἐποχὰς ὁμαλᾶς καὶ οὐχὶ ἐμπολέμους. Εἰς τὴν κατάστασιν ταύτην, ἥς ἐδώσαμεν ἀμυδρὰν εἰκόνα, ἡ θρᾶσις τοῦ τότε ἐπάρχου, εὐνοοῦντος τὴν ἐλευθέραν ἐμπορίαν, ἦτο εὐκολος, προκαλοῦσα καὶ ἐπαίνους, ταυτοχρόνως ὅμως ὑπῆρχον καὶ αἱ δυσαρεστημένοι, ὡς μὴ εὐνοοῦμενοι διὰ τοιοῦτων ἀδειῶν ἀγορᾶς καὶ μεταφορᾶς. ἔδημιουργεῖτο δὲ φθόνος καὶ ζηλία ἐναντίον ἐκείνων, οἵτινες εἴτε ἀπ' εὐθείας εἴτε διὰ μεσαζόντων ἔκαρποῦντο ἀπὸ τὰς περιστάσεις καὶ ἐδακτυλοδοκιοῦντο ὡς ἄνθρωποι, οἱ ὅποιοι μὲ εὐνοίας καὶ δι' ἄλλων ὑπόπτων μέσων, κατάρθωνον νὰ ἐπωφελῶνται τῆς μαύρης ἀγορᾶς καὶ νὰ ἀποκομίζουν ὠφελήματα, ἅτινα ἀνῆρχοντο εἰς μυθῶδη, ἐν συγκρίσει μὲ ἄλλας ἐποχὰς, κέρδη, ἔδημιουργήθησαν δὲ οὕτω περιουσίαι, ἐκ τοῦ μηδενός, ἀπὸ νέους ἐμπόρους, οἵτινες εἶχον τὸ θάρρος νὰ ριψοκινδυνεύουν καὶ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον νὰ ἐπιτυγχάνουν.

Τώρα αἱ Γερμανικαὶ Ἀρχαὶ ἤρχισαν νὰ ὑποπετεύονται τοὺς πάντας, διότι ἡ φυγὴ τοῦ Εὐταξία ἐδωσεν ἀφορμὴν. Οἱ πολιτικοὶ φυλακισμένοι ἐφρουροῦντο αὐστηρότερον. Οἱ ἐν τῷ διδακτηρίῳ τοῦ Ἀ' σχολείου κρατούμενοι ἤρχισαν νὰ φοβῶνται ἀντίποινα. Αἱ κατηγορηθεῖσαι ὡς κατάσκοποι Ἰλαρία Βαγιατζόγλου καὶ Μαρία Πανταζίδου, ὡς καὶ ἡ ἐξ Ἀλεξανδρουπόλεως Πολυξένη Εὐαγγελίδου, ἐνῶ μέχρι τοῦδε ἦσαν ἐλευθεραὶ καὶ ἐπεκοινῶνουν ἐλευθέρως μετ' ἐμοῦ, τώρα φυλάσσονται αὐστηρῶς καὶ ἐντὸς ὀλίγου μεταφέρονται εἰς Γερμανίαν. Τὰ σχολεῖα ἔκλεισαν καὶ οἱ διδάσκαλοι ἄνευ μισθοῦ ἐξετράπησαν εἰς ἄλλας ἐργασίας πρὸς συντήρησιν τῶν οἰκογενειῶν τῶν, γενικῶς δὲ ἡ ζωὴ τῶν κατέστη μαρτυρικὴ, καθ' ὅσον καὶ τὰ πολεμικὰ γεγονότα ἐξειλίσσοντο ραγδαίως καὶ οἱ Γερμανοὶ ἤρχισαν νὰ φέρωνται βαναύσως πρὸς πάντας. Διορίζεται ἄλλος Νομάρχης, ὁ ἐκ Σαράντα—Ἐκκλησιῶν συνετὸς Φλώρος, ὅστις ἐπολιτεύθη ρευστῶς ὡς ἀπῆται ἡ περίστασις τὴν δὲ 29ην Αὐγούστου 1944 ἀπῆλθον ἐντεῦθεν οἱ Γερμανοὶ καὶ τὴν κατάστασιν αὐτὴν τὴν διεδέχθη τὸ Ε.Α.Μ. Μὲ τὴν εἴσοδον τῶν ἀνταρτῶν εἰς Διδύχον, κατόπιν ἀψιμαχιῶν μετὰ τῆς Γερμανικῆς φρουρᾶς τῆς πόλεως, ἡ κατάστασις ἤρχισε νὰ λαμβάνη χροιάν τελείως ὀλλοῖαν τῆς προσδοκωμένης. Κατ' ἀρχὴν ἐλυτρώθη ὁ λαὸς ἐκ τοῦ Γερμανικοῦ ἄγους καὶ ἡ διοίκησις τοῦ τόπου ἐφάνη ἀμερόληπτος καὶ πατρικὴ. Μετ' ὀλίγον ὅμως τὰς ψυχὰς πάντων συνεῖχε φόβος ἐκ τῆς ἀβεβαιότητος τοῦ μέλλοντος. Οἱ ὑπάλληλοι ἤρχισαν νὰ μὴ δύνανται νὰ ζήσουν ἐκ τῶν ψυχίων ἅτινα ἐλάμβανον εἰς εἶδος. Κανεὶς δὲν ἐγγώριζε ποῦ ἦτο δυνατόν νὰ φθάσωμεν, ὡσεὶ νὰ ἐπιβαῖνη τις ἀμαξοστοιχίας χωρὶς νὰ γνω-

ρίξη τὸν τόπον τοῦ προορισμοῦ του. Ἐνῶ ἀρχικῶς τὰ σχολεῖα διωργανώθησαν καὶ ἀνεσυγκροτήθησαν, λίαν συντόμως κατελήφθησαν ταῦτα καὶ μετετράπησαν εἰς στρατόπεδα πολιτικῶν κρατουμένων. Οὕτω τὸ δῦσμοιρον τοῦτο διεακτῆριον τοῦ Α' σχολείου, διὰ τὸ ὁποῖον τόσος κόπος καὶ θυσίαι κατεβλήθησαν ὑπὸ τῶν προγόνων μας καὶ ἱστορίαν ἔχει ἡ ἀνέγερσίς του, ἐπρόκειτο νὰ χρησιμοποιηθῆ καὶ πάλιν διὰ σκοποῦς τελείως ἀντιθέτους τοῦ προορισμοῦ του καὶ ἐνῶ ἀνοιγομένου ἐνὸς σχολείου, κατὰ τὸν Βικτωρα Οὐγκώ, κλείει μία φυλακὴ. Ἐδῶ τὰ ἀντίθετα συνέβησαν. Μετετρέψαμεν τὸ ἱερὸν ἐργαστήριον τῆς διαπαιδαγωγῆσεως τῶν μικρῶν βλαστῶν μας εἰς κότεργον, ἡμεῖς τε καὶ οἱ κατακτηταὶ Γερμανοί. Ἐγένετο ἀποθήκη ὑλικοῦ στρατοῦ, ἐστεγάσθη ἡ ἀεράμυνα, φυλακαὶ Γερμανῶν, φυλακαὶ ΕΑΜ, ὥστε νὰ μὴ μελῆν τίποτε ὄρεόν, διότι παράθυρα, θύραι, πατώματα, κλίμακες τὰ πάντα ἐφθάρησαν. Ἐπιπλα σχολείου κατεστράφησαν, διδακτικὰ ὄργανα ὁμοίως καὶ πολλάκις ἠπειλήθη ἀπὸ πυρκαϊάν. Οὕτως ἔβαινον τὰ πράγματα καὶ πᾶσα ἐκπαιδευτικὴ κίνησις εἶχε σταματήσῃ ἀπὸ διείτίας καὶ ἂν ἐν τῷ μεταξύ ἐλειτούργησε σχολεῖον τι, πλημμελῶς καὶ τοῦτο, δὲν ἀποτελεῖ τεκμήριον ὑπάρξεως ἐκπαιδεύσεως, ἀφοῦ τοιαύτη ἀβεβαιότης καὶ πόλεμος τῶν νεύρων ἐπεκράτει. Κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς κατοχῆς ἐπιθεωρητῆς σχολείων ὑπῆρξεν ἐπὶ Φραγκούλη ὁ νῦν βουλευτῆς καὶ τότε διδάσκαλος Κωνσταντῖνος Ποντίδης. Ἐπειτα ὁ νῦν ἐπιθεωρητῆς σχολείων Ἀλεξανδροπούλεως Γ. Κωνσταντινίδης, ἀναλαβὼν καὶ τὴν Γενικὴν Ἐπιθεώρησιν τῆς περιφέρειας Μέσης καὶ Δημοτικῆς. Ἐπὶ ΕΑΜ ἐπιθεωρηταὶ ὑπῆρξαν ἢ μᾶλλον ἐπιτροπαὶ ἐκπαιδεύσεως ὁ Γκαγκούλιας ἐκ Σουφλίου, ὁ νῦν Δήμαρχος Διδίχου Καρακώτσουγλου, ὁ Ἐπιθεωρητῆς Κωνσταντινίδης καὶ ὁ διδάσκαλος Π. Καλοκάτσης. Διδάσκαλοι καὶ διδασκάλισσαι, ὅσοι κατεῖχον θέσεις μονίμους ἐν Διδ/χῶ καὶ ὑπαίθρῳ καὶ δὲν εἶναι δυνατόν νὰ κατονομασθοῦν, ἀφοῦ ἄλλωστε ἐξετέλουν καθήκοντα ἀλλότρια τοῦ ἐπαγγέλματός των.

Περίοδος δεκάτη 1945—1946.

Μετὰ τὴν συνθήκην τῆς Βάρκιζας, ἐπανεγκατασταθεισῶν τῶν πολιτικῶν καὶ στρατιωτικῶν Ἀρχῶν κατὰ Μάιον τοῦ 1945, ἐπιστεῦθη ὅτι θὰ ἠσύχαζε πλέον τὸ μέρος τοῦτο καὶ θὰ ἀπελάμβανε τῶν ἀγαθῶν τῆς εἰρήνης καὶ ὅτι ἤδη ἀπελευτρώθη ἀπὸ τὰ δεινὰ τοῦ μακροχρονίου πολέμου, ὅστις τόσα θύματα καὶ μυρίας καταστροφὰς ἐδημιούργησε. Πρὸ νὰ ἐφαντάζετο κανεὶς ὅτι νέος πόλεμος, ἔτι χειρότερος τοῦ λήξαντος, θὰ ἐπεφύλασσε χειρότερα δεινὰ καὶ καταστρο-

φάς τόσας, ὅσας δὲν ἐδημιούργησαν οἱ δύο παγκόσμιοι πόλεμοι. Τὰ γεγονότα, τὰ ὁποῖα ἔλαβον χώραν, δὲν δύναμαι ν' ἀπαριθμῆσω καί ν' ἀφηγηθῶ, διότι εἶναι τόσα πολλά, ἀλλὰ νωπιά, ὥστε νά τὰ ἐνθυμοῦνται ὅλοι καί νά καταλαμβάνωνται ἀπό δέος. Ἦτο τρομερός ὁ πόλεμος αὐτός, διότι προήρχετο ἔσωθεν τῆς Ἑλλάδος, ὑποκινούμενος ἀπό ξενικήν προπαγάνδαν, ἐμφύλιος καί ἐξοντωτικός. Αἱ προπαγάνδαι διεχώρισαν τὸν λαὸν εἰς δύο παρατάξεις καί ἡ μία ὑπέβλεπε τὴν ἄλλην. Ἡ κομμουνιστική, ἥτις ὑποστηριζομένη ὑπὸ τῆς Ρωσσίας, ἐλπισάσῃς νά ἐπιτύχῃ ὅ,τι δὲν κατώρθωσεν ἐπὶ αἰῶνας, ὑποδαυλιζούσης, ὑποθαλπούσης καί παρωτρυνούσης εἰς ἐξτρεμισμοὺς ἀνατριχιαστικούς, ὥστε νά μὴ ἀφίση τίποτε ὄρθιον εἰς τὸν τόπον αὐτόν, κατέτεινε νά μεταβάλῃ τὴν Ἑλλάδα εἰς ἐρείπια, νά δημιουργήσῃ ἀφανταστον δυστυχίαν, ἵνα ἐπ' αὐτῆς οἰκοδομήσῃ τὰ σχέδιά της. Ἡ ἄλλη μερίς ἀμυνομένη καί ὑπερασπιζομένη τὴν πάτριον θρησκείαν καί ἐθνικὴν παρακαταθήκην ἐβυσίασεν εἰς τὸν βωμὸν τοῦ πολεμοχαροῦς Ἄρεως ὑπάρξεις πολλὰς καί προσετέθησαν χῆραι, ὄρφανὰ καί θεινὰ τόσα, ὅσα δὲν εἶχον, εἶπομεν οἱ πόλεμοι κατὰ τῶν ἐχθρῶν τῆς Πατρίδος. Πόσοι ὑπέστησαν μαρτυρικὸν θάνατον καί ἄλλοι στρατιῶται καί πολῖται μαχόμενοι ἔπεσαν ἀπὸ σφαίρας ἀδελφῶν!! Ἐνθυμοῦμαι τὰς μακαβρίους ἐκεῖνας ὁμαδικὰς κηδεῖας καί μὲ καταλαμβάνει ρίγος. Αἱ μάχαι περίεξ τῆς πόλεως ἐμαίνοντο. Βομβαρδισμοὶ ἠκούοντο τὴν νύκτα ἀκατάπαυστοι. Πανικόβλητοι οἱ κάτοικοι τῆς ὑπαίθρου προσέφευγον ἐνταῖθα πρὸς σωτηρίαν τῶν καὶ ἐδῶ ὅμως μὲ συνεσφιγμένην τὴν καρδίαν ἐζήτουν ἀπὸ ἐνωρίς ἄσυλον εἰς κατακόμβας καί σπήλαια τοῦ Φρουρίου. Δὲν ἐγνώριζε κανεὶς κατακλιόμενος ἂν τὴν ἐπαύριον θά ἦτο ἐν ζωῇ ἢ θά ὠδηγεῖτο εἰς ἀνταρτοδικεῖον, ὅπου τὸν ἀνέμενε θάνατος. Ἦτο ἐπομένως ἡ τρομερωτέρα τῶν καταστάσεων, διότι ἀνεβίωσαν τὰ πάθη μεταξὺ τῶν χωρικῶν δι' ἀσημάντους προπολεμικὰς αἰτίας καί τώρα τοῖς δίδεται εὐκαιρία καί δυνατότης νά ἐκδικηθοῦν. Τὰ ἴδιον ἔγινε καί ἐντὸς τῆς πόλεως. Ἡ ἐκπαίδευσις μὲ τὴν σειρὰν της εἶχε καί αὐτὴ τὰ πλήγματά της. Πῶς ἦτο δυνατόν νά λειτουργήσῃ σχολεῖον ἀφοῦ καθ' ὅλην τὴν ἐσπέραν διδάσκοντες καί διδασκόμενοι ἦσαν κατάκοποι ἐκ τῆς ὁλονυκτίου ἀγωνίας καί ἀϋπνίας; Ταῦτα δὲν περιγράφονται μὲ ὀλίγας γραμμὰς ἀλλ' ἀπαιτοῦν τόμους ὀλοκλήρους. Καί αὐτὸ τὸ διδακτῆριον τὸ τόσα ὑποστάν, ἐβλήθη δι' ἔλλου τῶν σωτήρων τοῦ Ε.Α.Μ. εἰς τρία σημεῖα καί ὑπέστη φθόρας, καταφανεῖς ἀκόμη καί θεία πρόνοια ἔσωσε πολλοὺς προσφύγαν στεγασθέντας εἰς αὐτὸ ὡς καί τὴν οἰκογένειάν μου καί τὴν οἰκογένειαν τοῦ διδασκάλου Πλατοῦ καταφυγούσας ἐκεῖ πρὸς προφύλαξιν. Πῶς ἀληθῶς, ἐσώθημεν εἶναι θαῦμα. Θά

είχομεν θύματα ἄπειρα ἀλλ' εὐτυχῶς οἱ ὄλμοι ἦσαν ἐγκαιροφλεγείς. Στιγμαὶ φοβεραὶ! Νύκτες ἀπαίσιαι! Τὴν ἀγωνίαν τῆς νυκτός τὴν διεδέχοντο τὴν ἡμέραν οἱ κοπετοὶ καὶ ὄδυροὶ τῶν συγγενῶν καὶ οἰκείων τῶν φονευομένων. Παρ' ὅλα ταῦτα ἡ λειτουργία τῶν σχολείων, ἔστω καὶ ὑπὸ συνθήκας τόσοσιν θλιβεράς, οὐδέποτε ἔπαυσε. Καὶ ἐκτός τῆς διδασκαλίας παρεσκευάζετο εἰς τὰς ἐστίας τῶν σχολείων συσσίτιον καὶ ἀνεκουφίζοντο τόσοσιν οἱ μαθηταὶ τῆς πόλεως, ἄποροι καὶ μὴ, ὅσων καὶ τῆς ὑπαίθρου, καταφυγόντες ἐνταῦθα, ὧν ὁ ἀριθμὸς εἰς ἕκαστον σχολεῖον εἶχε φθάσει πλέον τῶν 600 - 700. Κατὰ τὸ 1948 ἤρχισε νὰ ὑποφώσκη ἡ ἡμέρα τοῦ λυτρωμοῦ ἐκ τῶν δεινῶν τούτων καὶ τῆς ἀπαλλαγῆς τῆς Ἑλλάδος ἐκ τοῦ ἐφιάλτου τοῦ ἐμφυλίου πολέμου, καθ' οὗ ἡ ἐκκλησία τόσοσας εὐχὰς καὶ παρακλήσεις ἀναπέμπει πρὸς τὸν Ὑψιστον διὰ τὴν ἀποτροπὴν του. Κατὰ τὸ 1949 ἐξεκαθαρίσθη τελείως ἡ κατάστασις καὶ ἤρχισε πρῶτον ἡ καλινόσησις τῶν μαθητῶν ἐκ τῶν παιδουπόλεων, ὅπου εἶχον συγκεντρωθῆ πρὸς ἀποφυγὴν ἀπαγωγῆς των ὑπὸ τῶν συμμαριτῶν, ἔπειτα ὁ τακτικὸς ρυθμὸς λειτουργίας τῶν κρατικῶν ὑπηρεσιῶν, ἐπανεκτήθη ὑπὸ τῶν χωρικῶν τὸ αἶσθημα ἀσφαλείας καὶ τινα σχολεῖα ἤρχισαν λειτουργοῦντα ἐν ὑπαίθρῳ μὲ ἕνα καὶ μόνον διδάσκαλον, διδάσκοντα ἐν μέσῳ ἐρειπίων καὶ ἀθλιότητος τῶν ἐπαναπατρισθέντων χωρικῶν. Ὁ ἀναπληρωτῆς ἐπιθεωρητοῦ κ. Ποντίδης ἐμόχθησε διὰ τὴν συμπλήρωσιν τῶν σχολείων διὰ προσωπικοῦ καὶ δὲν ἦτο δυνατόν νὰ θεραπευθοῦν αἱ ἀνάγκαι, καθότι εὐρισκόμεθα ἀκόμη εἰς τὴν ἀρχὴν τῆς περισυλλογῆς καὶ ἀνασυγκροτήσεως. Ἡ μικρὰ ὁμως αὕτη προσπάθεια τοῦ κ. Ποντίδου, ὀφειλομένη εἰς τὸν φλογερὸν πατριωτικόν του, εἶχε διπλὴν σημασίαν. Ἀφ' ἑνὸς μὲν αὕτη ὑπῆρξε τὸ βῆθρον τῆς ἐκπαιδευτικῆς ἀνορθώσεως, ἀφ' ἑτέρου δὲ οἱ χωρικοὶ ἐπαναπατρισθέντες, ῥάκη ἠθικὰ καὶ οἰκονομικά, διέβλεπον ἐν τῷ προσώπῳ τοῦ διδασκάλου των τὸν κρατικὸν μηχανισμόν, αὐτὴν τὴν κυβέρνησιν καὶ ἐδραιούτο παρ' αὐτοῖς τὸ αἶσθημα τῆς κρατικῆς στοργῆς καὶ τῆς ἀσφαλείας. Παρελείψαμεν νὰ προσθέσωμεν ὅτι ἀπὸ τοῦ 1947—1949 ἐπιθεωρητῆς σχολείων ἦτο ὁ ἐκ Κεφαλληνίας Δ. Γερουλάνος, ὅστις ἐδοκίμασε μεθ' ἡμῶν ὄλας τὰς πικρίας καὶ ἀγωνίας, τοὺς κινδύνους καὶ τὸν ψυχικὸν πόνον τῆς ἐπαράτου αὐτῆς ἐποχῆς, καθ' ἣν ἡ ἐκπαίδευσις περιωρίσθη εἰς τὰς πόλεις Διδύχου καὶ Σουφλίου καὶ δὲν παρείχε πεδῖον δράσεως αὐτοῦ. Τοποθετηθέντος κατὰ Νόεμβριον τοῦ 1950 τοῦ νῦν ὑπηρετοῦντος ἐπιθεωρητοῦ κ. Β. Καραζάνου, ἤρχισε πλέον ὄργανοσ ἐκπαιδευτικὸς καὶ ἀνασυγκρότησις. Πᾶσαι αἱ κεναὶ θέσεις συνεπληρώθησαν. Τὰ ἐρειπωμένα διδακτήρια ἐπεσκευάσθησαν ἢ ἀνηγέρθη-

σαν έκ θεμελίων. Τότε, και τό τόσας καταστροφάς ύποστάν διδασκλήριον τοῦ Α' σχολείου, έπεσκευάσθη και παρουσιάζει σφιν εκπαιδευτηρίου και ούχι δεσμοτηρίου και τούτου έρειπωμένου. Τότε ηρχισαν τά σχολεία της πόλεως Διδ/χου και περιχώρων νά λειτουργούν ιδεωδώς, ως τούτο έγινετο και προπολεμικώς, με πλήρες προσωπικόν και ρυθμόν αξιοζήλευτον. Προϊόντας τοῦ χρόνου συνεπληρώθησαν και άλλα κενά, περιεφράχθη ο αλόγυρος τοῦ διδασκλήριου, και άνηγέρθησαν άφοδευτήρια. Οι καλώς κατηρτισμένοι επαγγελματικώς διδάσκαλοι της περιφέρειας, υπό την σοφήν καθοδήγησιν και τό αδελφικόν ένδιαφέρον τοῦ άθρούβως εργαζομένου επιθεωρητοῦ Καραζάνου, όσημέραι βελτιώνουν την εκπαίδευσιν, συντελούσης προς τοῦτο και της παρακολουθήσεως των σχολείων και της συγκροτήσεως παιδαγωγικών συνεδρίων. Θα θεωρηθῆ παράλειψις αν δέν σημειώσωμεν ότι η περιφέρεια αύτη δέν ένγνώρισε μέχρι τοῦδε επιθεωρητήν με τοσοῦτον ένδιαφέρον διά την εκπαίδευσιν και τόσον κατέχοντα τά εκπαιδευτικά προβλήματα, αλλά και με εύγενή συμπεριφοράν προς πάντας τοῦς διδασκάλους της περιφέρειας, ώστε νά λατρεύηται υπό πάντων. Η σημερινή σύνθεσις των δύο συστεγαζομένων και συνεργαζομένων σχολείων Α' και Γ' είναι η έξης:

Α' σχολείον: Δημήτριος Μανάκας, διευθυντής, Πολύμερος Σιγγούνας, Εύστάθιος Καρανικολαίδης, Αίκατερίνη Κειμηλδάκη, Αιλίκα Άποστολίδου, Έλένη Άλγιαννάκη. Γ' σχολείον: Ίωάννης Παπαϊωάννου, διευθυντής, Βασίλειος Άγγέλης, Έλευθέριος Κόνος, Κατίνα Κοσμά, Έλένη Σιναπίδου, Μαρίκα Τσακίρη.

Παραθέτομεν κατωτέρω δσας φωτογραφίας κατώρθωσε νά συλλέξη κα μᾶς ἀποστείλῃ ὁ συγγραφεὺς ἐκ τοῦ πλήθους τῶν διδασκάλων καὶ ἐθνικῶς δρασαντῶν προσώπων, ἅτινα ἀναφέρει ἡ παρ' αὐτοῦ δημοσιευομένη «Ἱστορία ἐκπαιδεύσεως Διδυμοτείχου»:

Ἡ μετὰ γενειάδα φωτογραφία τοῦ διακεκριμένου Ἑλληνος ἱατροῦ Εὐσταθίου Καβάσιλα καὶ τοῦ γαμβροῦ του Γεωργίου Βαφειάδου

Προσωπικὸν Α' καὶ Γ', τῶν δύο συνεργαζομένων σχολείων Διδυμοτείχου.

Δημήτριος Μανάκας

Νικόλαος Πετσιδης η Πετσόγλου

Άριστατέλης Παπαγιαννόπουλος

Σφραγίς Ἐπαρχιακοῦ Δικαστηρίου Διδυμοτείχου τοῦ 1891 ἀπὸ τὸ ἀρχεῖον τῆς Ἰ. Μητροπόλεως.

ΛΑΟΓΡΑΦΙΚΑ

Τά κατωτέρω δημοσιευόμενα Λαογραφικά Διδ/χου καί περιχώρων εἶναι τῆς Συλλογῆς τοῦ συγγραφέως τῆς παρούσης μελέτης «Ἱστορία Ἐκπαιδεύσεως Διδ/χου» τοῦ ἀνά χεῖρας 31ου τόμου τῶν «Θρακικῶν» κ Δ. Μανάκα καί ἀναφέρονται εἰς τὰ ἦθη καί ἔθιμα τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, οὐχ' ἦττον ὅμως πολλά ἐξ αὐτῶν διατηροῦνται καί ἐπὶ τῶν ἡμερῶν μας :

Τά δωδεκαήμερα τῶν Χριστουγέννων

Τὴν 20ὴν Δεκεμβρίου, ἡμέραν τοῦ Ἁγίου Ἰγνατίου, ἀρχοῦνται τὰ προεόρτια τῶν Χριστουγέννων. Οὐδεὶς τῶν χωρικῶν ἐργάζεται τὴν ἡμέραν αὐτὴν καί αὐστηρῶς τηρεῖται ἡ ἀργία, διότι ὁ Ἅγιος Ἰγνατίος θεωρεῖται ὁ προστάτης τῶν ποιμνίων καί τῶν βοῶν καί ἄλλων ζώων κατὰ τῶν λύκων. Τὸ συναξάριον τοῦ Ἁγίου τούτου δὲν ἀναγράφει σχέσιν τινὰ μὲ λύκους. Φαίνεται ὅτι ἔλαβε χώραν ποτὲ καταστροφή ποιμνίων καί τοῦτο ἀπετέλεσεν ἀφορμὴν νὰ καθιερωθῆ ἑορτὴ πρὸς τιμὴν τοῦ Ἁγίου Ἰγνατίου. Ἀπὸ τῆς ἡμέρας αὐτῆς ἀρχεται ἡ σφαγὴ τῶν χοίρων, διότι τὸ χοίριον κρέας ἀπαιτεῖ ὀλιγοήμερον σίτευσιν, ὥστε νὰ εἶναι εὐκόλος ὁ τεμαχισμὸς του καί παρασκευασθῶν ὑπὸ τῆς οἰκοκυρᾶς τὸ λίπος, οἱ ἀλάντες καί τὸ ἀλίπαστον κρέας, τὴν δὲ 25ην Δεκεμβρίου περιορισθῆ αὐτὴ εἰς τὰ καθήκοντα τῆς παρασκευῆς τοῦ σαγητοῦ καί παραθέσεως τραπέζης. Ἀφοῦ ἐτοιμασθῶσι πάντα τὰ χρειώδη διὰ τὴν σφαγὴν τοῦ χοίρου, ὁ οἰκοκύρης σφάζει αὐτὸν σταυροειδῶς εἰς τὸν λάρυγγα. Ἀποκόπτει ἔπειτα τεμάχιον λάρυγγος καί δι' ἐνὸς ξυλαρίου ἀναρτᾷ ἐπὶ τῆς θύρας τῆς οἰκίας ἢ ἐμβάπτει εἰς τὸ αἷμα πανλόν καί δι' αὐτοῦ σημεῖοι ἐπὶ τῆς θύρας τὸ σημεῖον τοῦ σταυροῦ. Τοῦτο, λέγουν, σημαίνει τὴν ἐπισφράγισιν τῆς χριστιανικότητος τῆς οἰκογενείας ἢ σημεῖον ὅτι διήλθον οἱ δῆμιοι τοῦ Ἡρώδου κατὰ τὴν σφαγὴν τῶν βρεφῶν. Κατόπιν ἐξάγει ὅλα τὰ σπλάγχνα τοῦ ζώου, διὰ νὰ γίνῃ ἡ δευτέρα πρόγνωσις τῆς ἐκβάσεως τοῦ χειμῶνος μετὰ τὴν φθινοπωρινὴν, ἦτοι : Τὸ φθινόπωρον παρακολουθοῦν τὴν φυλλοροὴν τῆς λεύκης καί, ἂν μὲν ἀρχίξῃ ἐκ τῆς καρυφῆς, ὁ χειμῶν θὰ εἶναι πρῶτος, ἂν πάλιν ἀρχίξῃ ἐκ τῶν κάτω κλάδων, ὁ χειμῶν θὰ εἶναι δευτερός. Παρατηροῦν τὸν σωλήνα τοῦ ζώου καί, ἂν τὸ χονδρότερον μέ-

ρος είναι πρὸς τὴν κεφαλὴν, ὁ χειμῶν θὰ εἶναι πρῶτος, ἂν ὄχι, θὰ εἶναι ὄψιμος. Τὰ προγνωστικά δι' αὐτοὺς εἶναι ἀδιάσειστα καὶ τὰ πιστεύουν ἀκροδάντως, οὐδεμία δὲ ἀπόπειρα διαφωτίσεως περὶ τῆς πλάνης τῶν εἶναι ἱκανὴ νὰ ἀποσεισῇ τὴν ἀποκρυσταλλωθεῖσαν γνώμην. Ἐκ τῶν ἐντοσθίων τὸ μαῦρο σηκότι θάπτουν ἐντὸς χιόνος, ἂν ὑπάρχη, διὰ ν' ἀποβάλλῃ τὴν πίκραν του, τὴν ὁποῖαν ἔχει περισσότερον τῶν ἄλλων ζώων. Ἐν ἔντερον δὲ παρὰ τὸ στόμαχον ἐπιμελῶς πλύνουν, διότι τοῦτο γεμιζόμενον μὲ τεμάχια μικρὰ μούρου σηκοτιοῦ καὶ μπλιγουρίου θὰ ἀποτελέσῃ τὸ πρῶτον, μετὰ τὴν ἐκκλήσιαν, γεῦμα καὶ θεωρεῖται τοῦτο ἐκ τῶν ὧν οὐκ ἄνευ. Ἐὰν διὰ διαφόρους λόγους οἰκογένεά τις δὲν ἔχη χαιτρον, προμηθεύεται ἀπὸ ἄλλους τεμάχιον ἐντέρου καὶ σηκοτιοῦ ἵνα παρασκευάσῃ τὸ γεῦμα τοῦτο, τὸ ὁποῖον ὀνομάζουν μπάμπω. Ἡ λέξις αὕτη εἰς τὰ χωρία ἔχει τὴν σημασίαν τῆς μαίρας καὶ ἐπειδὴ συνήθως αἱ μαῖραι εἶναι γραῖαι, ὄλας τὰς ἡλικιωμένας γυναῖκας ὀνομάζουν μὲ τὸ ὄνομα αὐτό. Ὅπως μετὰ τὴν γένναν παιδίου τινος παρατίθεται γεῦμα εἰς τὰς συγγενεῖς καὶ περιοίκους γυναῖκας, οὕτω καὶ κατὰ τὰ Χριστουγεννα παρατίθεται γεῦμα ἐπὶ τῇ γεννήσει τοῦ Θεανθρώπου ἐκ μπάμπως, παρασκευαζομένης τὴν νύκτα τῆς 24ης πρὸς τὴν 25ην Δεκεμβρίου. Τὴν προηγουμένην νύκτα πάντες οἱ οἰκεῖοι ἐξυπνοῦν πρὶν ἢ λαλήσουν οἱ κοκκόροι ἀνάπτουν τὴν πυρὰν εἰς τὴν ἐστίαν καὶ θέτουν τὸ Χριστόξυλο, τὸ ὁποῖον εἶναι μεγάλον καὶ τῇ ἐπιμελείᾳ τῆς οἰκοδεσποίνης πρέπει νὰ καίῃ σιγὰ σιγὰ καθ' ὄλην τὴν διάρκειαν τοῦ δωδεκαημέρου. Αἱ οἰκοδέσποιναὶ ἐτοιμάζουν τὰ ἐδέσματα τῶν Χριστουγεννῶν καὶ ὄλον τὸ χωρίον εὐρίσκεται ἐπὶ ποδός. Παρασκευάζονται τὰ γλυκίσματα, τὰ ὁποῖα εἶναι στερεότυπα καὶ ὁμοίομορφα: σαρραγλῆ καὶ μπακλαβας μὲ τὰ ἴδια πάντοτε ὑλικά. Εὐθὺς ὡς ἀκουθῆ ὁ πρῶτος πετεινὸς μετὰ τὸ μεσονύκτιον ὄλα τὰ παιδιὰ τοῦ χωριοῦ τρέχουν εἰς τὰ σπείτια φωνάζοντα κόλλυντα, κόλλυντα!! δηλ. κάλανδα, κάλανδα! καὶ εἰς μὲν τὴν πόλιν Διδίχου φιλοδωροῦν ξηρούς καρπούς, εἰς τὰ χωρία δὲ τεμάχια μικρὰ κρέατος, τὰ ὁποῖα διαπεροῦν εἰς μικροὺς ὀβελίσκους. Εἰς τὰ χωρία κρατοῦν ἐπίσης καὶ ράβδους καὶ δι' αὐτῶν κτυποῦν εἰς ἕν σημεῖον τοῦ ἐδάφους, ἡ δὲ οἰκοδέσποινα ρίχνει σπόρους σίτου, καλαμβοκιοῦ ἢ κέχρου, ὅπερ σημαίνει διττὰ τὰ κλωσσόπουλα, ἵνα ἡ χρονία ἀπαβῆ γόνιμος εἰς παραγωγὴν πουλερικῶν. Τελευταίως ἐπεκράτησε τὸ ἔθιμον νὰ ψάλλουν οἱ μαθηταὶ τὸ «Καλὴν ἔσπεραν ἄρχοντες». Τὸ βράδυ τῆς 24ης Δεκεμβρίου παρακάθηνται εἰς τὴν τράπεζαν μὲ τὰ 9 φαγητά. Εἶναι, βεβαίως, δύσκολον νὰ παρασκευάσῃ τις 9 φαγητά, ἀλλὰ ταῦτα εἶναι εἰκονικὰ συμπληρούμενα μὲ διαφόρους ὁπώρας,

ἀκόμη καὶ μὲ ἀλάτι καὶ πιπέρι. Θυμιᾶ ὁ οἰκοδεσπότης, ἀνάπτει κη-
 ρίον, τὸ ὁποῖον φωτίζει μέχρι τέλους τοῦ δείπνου, τρώγουν δὲ πάν-
 τες, ἔστω καὶ μικρὰν ποσότητα, ἐκ τῶν 9 φαγητῶν. Τὴν πρώτην
 μετὰ τὴν ἐκκλησίαν παρατίθεται τὸ γεῦμα τῶν Χριστουγέννων
 ἀποτελούμενον κυρίως ἀπὸ τὸ παρασκεύασμα τῆς μπάμπως προστι-
 θεμένων καὶ ἄλλων φαγητῶν καὶ γλυκισμάτων. Μετὰ τὸ φαγητὸν
 ἀρχίζει τὸ πανδαιμόνιον τοῦ Χριστουγεννιάτικου καρναβαλισμοῦ, τὸ
 ὁποῖον εἰς μὲν τὸ Διδύχον ὀνομάζουν Ἀράπηδες, περὶ ὧν ἀναπτύσ-
 σουμεν παρακάτω, εἰς μερικά χωρία ραγκότσια, ραγκουτσάρηδες
 καὶ εἰς ἄλλα μπουμπόσαρον καὶ μπουμπουσαράιοι. Πρὸ πενήντα
 ἐτῶν τὸν καρνάβαλο ἀπετέλουν νέοι μετρηφισμένοι μὲ ἀνεστραμ-
 μένας μακρὰς γούνας ἐκ δέρματος προβάτου, τὰς ὁποίας συνηθί-
 ζουν εἰς τὰ μέρη αὐτά, λόγῳ τοῦ ψύχους, προσωπίδας ἐκ κολοκύν-
 θης (γκρατσούνας) μαυρισμένας, εἰς δὲ τὴν ὄσφυν ἔδενον μεγάλους
 κώδωνας, οἵτινες μὲ τὰ σκιρτήματα τοῦ ἰδιορρυθμοῦ χοροῦ ἐκτύ-
 πων δαιμονιωδῶς, καθ' ἕσαν ἕκαστος ἐφόρει 2—3 κώδωνας, κάθε δὲ
 ὁμάς ἀπετελεῖτο ἀπὸ 10 περίπου πρόσωπα. Εἰς χεῖρας τῶν ἐκράτουν
 ξύλινα ξίφη καὶ μὲ τὴν στροφὴν τῶν κατὰ τοὺς χοροὺς ἀλληλοεκτύ-
 πων αὐτά, ξιφομαχοῦντες τρόπον τινὰ ἢ εἰκονικῶς μαχόμενοι. Τὸν
 χορὸν συνώδευεν ἐγχώριον ὄργανον (γκάτζα) μὲ πῆλινον τύμπανον
 (τεμπελέκι ἢ νταρμπούκα), ἕκαστος δὲ τῶν οἰκοδεσποτῶν ἐφιλοδώ-
 ρει μὲ μεταλλικὸν ἀντιστοιχοῦν μὲ πεντάραν. Δι' αὐτῶν τὴν τρίτην
 ἡμέραν διεσκεδάζον καὶ ἐχόρευον. Ἀργότερον πρὸς ἀποφυγὴν τῆς
 ἀπεισίας ὄψεως τῶν προσωπιδοφόρων καὶ γενικῶς τῆς ἐμφανί-
 σεως προκαλοῦσης ἀποτροπιασμόν, μετέβαλον τὴν ἀμφίεσιν εἰς κα-
 θαρῶς Ἑλληνικὴν στολὴν μὲ φουστανέλλαν, τζαμαδάνι, κάλτσες
 καὶ ἀντὶ φεσίου μὲ φούνταν, ἐφόρουν εἰς τὴν κεφαλὴν σάλι μετὰξι-
 νον ἐγχρωμον καταλλήλως δεδεμένον, μὲ 2—3 κώδωνας ἐκ τῆς κλαγ-
 γῆς τῶν ὁποίων προήρχετο ἀληθὲς πανδαιμόνιον. Ἡ ἀμφίεσις αὕτη
 προεκάλει παρεξηγήσεις τῶν Τουρκ. Ἀρχῶν. Ἐκολάζετο ὁμοίως μὲ
 τὸ πρόσχημα ὅτι δὲν πρόκειται περὶ στολῆς ἐθνικῆς, ἀλλ' ὅτι ἀπεικονί-
 ζει τοὺς μάγους ἐξ Ἀνατολῶν ἢ τοὺς καλικαντζάρους καὶ οὕτω διε-
 σκεδάζετο πᾶσα ὑπόνοια. Πάντως ἡ ἀμφίεσις αὕτη ἀνεπτέρου τὸ
 αἶσθημα φιλοπατρίας καὶ ἠλέκτριζε τοὺς κατοίκους εἰς ὑπέριστατον
 βαθμὸν πατριωτικῆς ἐξάρσεως. Τὸ ἔθιμον τοῦτο ἐπεκράτησε μέχρι
 τοῦ 1940, ἀλλὰ μὲ αἰσθητὴν ἀτονίαν, λόγῳ τῶν πολέμων ἀπὸ τοῦ
 1912. Ἦδη ἐξέλιπε καὶ ἀπηγορεύθη χαρακτηρισθὲν ὡς καθαρὰ δε-
 καρολογία. Τόσον οἱ Ἀράπηδες ὅσον καὶ οἱ φουστανελλοφόροι
 εἶναι οἱ αὐτοὶ μὲ τοὺς ραγκουτσαράιους ἢ ραγκουτσάρηδες, ὕφιστάμε-
 νοι ἀκόμη εἰς τὰ χωρία Διδύχου καὶ ἄλλα πολλὰ μέρη, λεγόμενοι

ραγκότσια, οί όποιοι συναντώμενοι όπουδηποτε, είχαν τήν πρόληψιν ότι πρέπει άναποτρέπτως νά συμπλέκωνται και νά πίπτουν επί τόπου θώματα τά όποια έπρεπε νά θάπτωνται εις τόν τόπον τής μάχης. Είς πολλά μέρη υπάρχουν τάφοι φονευμένων ραγκουτσάρηδων συναντηθέντων καθ' ήν στιγμήν μετέβαινον από τό έν εις τό άλλο χωρίον. Οί έν Διδ/χφ και περιχώροις νυν άρκοϋνται εις εικονικάς μάχας σπαθίζοντες εις τόν άέρα με ξυλίνας μαχαίρας. Ό λαός πιστεύει άκόμη ότι οϋτοι άπεικονίζουσι τούς καλικαντζάρους (καρκαντζέλια). Τά φαντάζεται όμως ως τέρατα με οϋράν, με πρόσωπα δυσειδη και ρυπαρά και ότι τήν νύκτα εισερχόμενα εις τάς οικίας μολύνουσι τά σκεϋή και επί πλέον ότι τρώγουσι παιδιά. Αί μητέρες κατά τά δωδεκαήμερα όταν κλαίουσι τά μικρά των ήμερώνουσι αυτά λέγουσαι : «Θά σέ φάνε τά καρκαντζέλια». Ταϋτα γίνονται καθ' όλην τήν διάρκειαν των δωδεκαημέρων όποτε κλείονται εις τά τάφους τής γής δια νά επανέλθουν πάλιν κατά τό προσεχές έτος. Παραθέτομεν και τό άτελές άσμα τό όποιον έψάλλετο με συνοδείαν γκάϊντας ή μόνον τεμπλεκιοϋ υπό των Άράπηδων και των φουστανελλοφόρων, όπως ακριβώς τονίζεται ψαλλόμενον:

Χριστουγέννα Χριστουγέννα τώρα Χρίστος γενεται
γενεται για νά τραφήτε τό μελί κι τόν γάλα
τό μελί τό τρών άρχόντες και τόν γάλα σϋφτουχοί κ.τ.λ.

Οϋδέποτε έψάλλετο τοϋτο μέχρι τέλους διότι μόλις έλάμβανον τό φιλοδωρήμα έσπευδον νά φύγουν δια νά περιέλθουν άλλας οικίας πρός συλλογήν περισσοτέρων χρημάτων. Τό έθιμον τοϋτο, ως είπομεν, έγινετο μέχρι τοϋ 1940, περιωρισμένον όμως εις μικρά παιδιά μη έπιτραπέντος εις τούς μεγάλους, καθ' όσον από έθνικόν και θρησκευτικόν έθιμον μετετράπη εις δεκαρολογικήν έπιχείρησιν. Είς τά περιχωρα όμως τοϋ Διδ/χου έντελώς διέφερεν ό τρόπος τοϋ καρναβάλου. Μετημφιέζοντο απλώς, άλλοι φοροϋντες ένδύματα γυναικεία και άλλοι άνδρικά παλαιότερων έποχών και περιερχόμενοι τάς οικίας έψάλλον έγκωμιάζοντες τάς καλλονάς και χάριτας οικοδεσπότη, οικοδεσποίνης και άλλων μελών τής οικογενείας, όπως έξασκολουθοϋν και σήμερα. Παραθέτομεν έν άσμα ψαλλόμενον εις χωρία μεταξύ Έβρου και Έργκίνης:

Χριστός γεννάται σήμερα στόν μελί και στόν γάλα
τόν μελί τόν τρών Άρχόντες κι τόν γάλα σϋφτουχοί
κι τά κηριά στόν άγιου κι τά κηριά σταλάγματα
στούν άγιου Κουσαντίνου.

Έως εδώ είναι, ως φαίνεται, περιεχόμενον των Χριστουγέννων. Από τόν τελευταίον όμως αυτόν στίχον αρχίζει άλλο άσμα

σάν συνέχεια τοῦ πρώτου καί εἶναι ἄσχετο μέ τὸ πάρα πάνω:
 κι πὲρ οὐ νέους τὸ γρίβο του να τὸν ἐποτίση
 κι ὁ γρίβος του γονάτισε κι ὁ νέος ρίχτηκε πάνω
 κι πάει πέρα πέρα, πέρα στὶς μαυρομάτες
 πῶχουν τὸ μάτι σάν ἐλήα τὸ φρύδι σάν γαϊτάνι
 κι' ἀπῶχουν τὸ ματόφυλλο σάν τῆς ἑλλῆς τὸ φύλλο.
 Καί κατόπιν ἐν κατακλεῖδι εἰς κάθε σπιτί ψάλλουν τὸ ἐξῆς:
 Σαράντια μέρεις ἔχουμε Χριστὸ τοῦ καρτυροῦμι
 κι' ἀπὸ σαράντια κι' ὄστερα θέλουμι νὰ τραγδήσουμι.

Ἐξερχόμενοι τῶν οἰκιῶν δὲν ἐδίσταζον καθ' ὁδὸν νὰ ἐκτρέ-
 πωνται εἰς σκώμματα—ἂν δὲν ἐγίνετο καλὴ ὑποδοχὴ—εἰς βάρος τῆς
 οἰκογενείας αὐτῆς ἢ εἰς εὐτραπελίας ἐπιτρεπομένης εἰς τὴν νεανι-
 κὴν φιλοπαίγμονα διάθεσιν π. χ.

Ἄπ' ἄρχοντα σπιτί βγαίνουμι σ' ἄρχοντα σπιτί παένουμι
 Μάρι Κούρτου Κουρτουπούλα γκιουζέλ (ἄμορφη) Καστιρνοπούλα
 οὔρει βγάλει τὰ παληὰ σου κι φόρσει τ' ἄρχοντικά σου
 κι' ἔλα κάτσει δῶ κοντά μου γιὰ νὰ φᾶμι κι νὰ πιοῦμι
 κι γλυκά νὰ κοιμηθοῦμι.

Καστιρνοπούλα=κόρη τοῦ Κάστρου. Κάστρο ὠνόμαζον καί
 ὀνομάζουν τὰς πόλεις αἱ ὁποῖαι εἶχον τείχη. Τώρα ἀκόμη οἱ χω-
 ρικοί λέγουν: «Θὰ πάμε στὸ Κάστρο. Ἐρχόμαστε ἀπ' τὸ Κάστρο»
 καί δὲν λέγουν Διδυμότειχον. Προσωνυμία Βυζαντινῆ.

Ὁ σκοπὸς τοῦ ἔθιμου αὐτοῦ εἰς τὰ περὶ χωρὰ Διδ/χου δὲν ἦτο
 δεκαρολογικὸς, ἀλλὰ τὸ συλλεγόμενον ποσόν, ἀρκετὰ σεβαστόν,
 διετίθετο διὰ τὴν ἐνίσχυσιν τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ ταμείου, ἀπὸ τὸ
 ὁποῖον ἐπληρώνοντο οἱ διδάσκαλοι, ἐκράτουν δὲ μόνον ὅσα ἀπη-
 τοῦντο διὰ μικρὰν διασκέδασιν. Εἰς τὰ παρέβρια χωρὰ καί κατὰ
 μῆκος τῆς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς Ἄμύριον—Μάνδρα—Λάβαρα
 κ.τ.λ. ψάλλονται τὰ ἐξῆς περιέργως τραγοῦδια, τὰ ὁποῖα ἔχουν τύ-
 πον Βυζαντινὸν μὲ γλωσσικὴν μορφήν τῆς ἐποχῆς καί ἄλλα πάλιν
 πλησιάζουν πρὸς τὸν τύπον καί τὴν γλῶσσαν τῶν Ἀκριτικῶν τρα-
 γουδιῶν, τὰ ὁποῖα ἐγκωμιάζουν ἀνδρείαν, δόξαν κ.τ.λ. ὅπως εἶναι
 τὰ τραγοῦδια τοῦ Διγενῆ. Παραθέτομεν ἀρκετὰ ἐξ αὐτῶν καί οἱ ἀνα-
 γνῶσται ἄς κρίνουν μόνοι τὴν προέλευσίν των. Ἄσχετον ἐάν δὲν
 διαφαινηται εἰς τὰ τραγοῦδια αὐτὰ χριστιανικὴ χροιά:

Στὴ Ντομπρουτοῦ παζάρειε τὴ Μπρούσσα ξαναγόραζε
 Ἄγώραζε καί ξαναγόραζε σ' ὄλους γκαρλάντα ροῦχα
 μουλάρι σάν καλύτερο γιὰ νὰ βαστάη τὸ νιὸ λεβέντη.

Κοπέλα

Κόρη πιπέρι ἔσπερνε, κόρη χρυσάφι μάζευε
 νά βρῆ τὸ ριζικό της καρπερό κι φύτερουμε ἀλογάρι.
 Χίλιοι Ρωμηοὶν τὸ θέριζαν χίλιοι τὸ φουκαλοῦσαν.
 Κι' ἡ Μάρω μὲ τὴ μάννα της τ' ἀλώνια σ' ἀλώνι φουκαλοῦσαν.
 Κι φύσηξε ἓνας κακὸς βορηθᾶς κι' ἓνας τρελλὸς νότιος
 κι σκόρπισαν τὰ σύννεφο καὶ φάνηκεν ἡ κόρη.
 Φάνηκαν κατ' σγουρὰ μαλλιά τ' ἀρχοντικὰς πλεξούδια
 κι' ἓνας αἰτὸς αἰτούτσικος ἔτρεξε νά τὴν πάρῃ.

Γέροντα

Ἄρχοντῃ μου νοῦν πρωτόγερε, πρωτόγερε τῆς χώρας,
 πάρε τὴν πατερίτσα σου νά βγῆς στὸ μεσοχώρι
 κι' ὅπ' εὔρης ὀρφανὰ πιδιά καλὰ εἶν' νά τὰ σμάσης.
 Κι' ἂν βάλῃς λάδ' πιρσσότερο σὰν λάδι κι κηρί
 φέγγει στὴν ἀρχοντιά σου κι σ' ὄλ' τὴν οἰκουμένη.

Γραμματικὸς

Γραμματικὸς γραμματικὸς λεβέντης
 συντρόμαζαν τὰ χέρια του κι ἔχυσε τὸ μελάνι
 κι' ἔβαφε νιὸς τὰ ροῦχα του κι' ἔβαψαν τ' ἄρματα του
 τηλιάλ (κῆρυκα) βάζουν κι φουνάζ' σ' ὄλους τοὺς μαχαλάδες.
 Ποιὸς εἶνι ἀνάξιος κι' ἐρημούς νά πλύν' τοῦ νιοῦ τὰ ροῦχα.
 Κανένας δὲν τὸν ἀκουσε κανεὶς δὲν τὸν ἀκούει'
 μόν' κόρη ποῦ τὸν ἀγαπᾶ, κόρη ποῦ τὸν θέλει.
 Φέρε ξένιμ' τὰ ροῦχα σου κι' γὼ θά σοῦ τὰ πλύνω.
 Τὰ πλένει μιά, τὰ πλένει δυό, στὸ τρίτο δὲν τὰ πλένει
 Πάρε ξένιμ' τὰ ροῦχα σου κι σύρε π' ἐκ' ἀπ' οὐρθεῖς.
 Ἄν εἶχα γὼ μάννα κι' ἀδερφή δὲν ἔρχομαν σὶ σένα.

Ἄρχοντες

Ἄρχοντες μὲ τὸν νιὸν ἀρχόντισσα στὴ σκάλα κατεβαίνει,
 στὴ σκάλα καὶ στὴ δρομοσιά κι στὴν ἀγιοκλησοῦρα.
 Γυρνᾷ Ἄρχοντινὸς κι τὴ ρωτάει κι τὴνε ξετάζει.
 Τί ἔχεις βρῆ ἓνα Ἄρχοντόπουλο, τί ἔχεις κι καμαρώνεις ;
 Θιὸς τὴ χάρ' ποῦ μοῦδωσε κι καμαρώνου εἶν' τ' ἀλογο
 ἀπὸ φλωρί κι σέλα ἀπὸ ἀσήμι κι ὄσα πουλιά πετούμενα
 στὴ σέλα του γραμμένα.

Τὰ ἀνωτέρω ἄσματα εἶναι προφανῶς ἀτελῆ καὶ παρῆλλογμένα.

Ἐν τούτοις ἐξακολουθοῦν νὰ ψάλλωνται ἀκόμη, καίτοι δὲν ἔχουν σχέσιν μὲ τὴν ἑορτὴν τῶν Χριστουγέννων. Εἰς τὴν Ἀνατολικωτέραν Θράκην ψάλλεται τὸ ἐξῆς τραγούδι καὶ διακρίνεται διὰ τὴν λεπτότητα καὶ γλωσσικὴν διαφορὰν τῶν ἀνωτέρω παρατεθέντων :

Ἐγκωμιαστικά πρὸς τὸν Ἀφέντην

Ἀφέντη μου εὐγενικὲ πῶχεις μεγάλη χάρη
κι' ὄλοι σὲ δοξάζουνε σὰν τὸ λαμπρὸ φεγγάρι.

Στὴν κυρὰ τοῦ σπιτιοῦ

Πολλὰ εἶπαμε τ' ἀφέντη μας ὡς ποῦμε καὶ τῆς κυρᾶς μας.
Κυρὰ ψηλὴ, κυρὰ λιγνὴ, κυρὰ γχιτανοφρούδα,
πῶχεις τὸν ἥλιο πρόσωπο καὶ τὸ φεγγάρι στήθη
καὶ τοῦ κοράκου τὸ φτερό ἔχεις καμαροφρούδι.
Ὅταν σιαστῆς καὶ γιαλιστῆς καὶ πᾶς στὴν ἐκκλησία,
οὐ ἴσαι ἢ γαρουφαλλιά κι' ἴλλες τὰ κλωνάρια.

Στὴν κόρη τοῦ σπιτιοῦ

Ἐχεις μιὰ κόρη ἔμορφη ποὺ δὲν ὑπάρχει ὅμοια·
οὔτε στὴν πόλι βρίσκεται οὔτε στὴ Βενετία.
Ἐπῆρεν ὄψι τοῦ ροδιοῦ ἀσπράδα ἀπὸ χιόνι
μέσα σὲ πολλὰς ὁμορφες λάμπει ἡ δική σου κόρη.

Στὸν υἱὸ τοῦ σπιτιοῦ

Ἐχεις υἱὸ στὰ γράμματα βάλτονε στὸ ψαλτήρι,
τοῦ χρόνου σὰν ἡ σήμερα νὰ βάλῃ πετραχήλι.
(Τὸ ψαλτήρι ἦτο ἡ δευτέρα τάξις καὶ ἠκολούθει τὸ ὀκτωῆχι, ἦτοι ἡ Γ' τάξις). Ἄλλ' ὡς μὴ παραλείψωμεν τὰ χωρία τὰ ὁποῖα εὑρίσκονται κατὰ μῆκος τοῦ Κιζιλ—δελη—δερέ (Ἐρυθροποτάμου) καὶ ὡς σημειώσωμε τὰ τραγούδια ποὺ ψάλλονται ἐκεῖ τὰ Χριστούγεννα:

Τραγούδια τοῦ χωριοῦ Μάνης (Καδῆ—κιοῖ)

- 1) Ἀφέντη μὲ τὰ σσράγια σου ὄλα φλωρὶ στρωμένα
κι' ἀπαναθῶ ἀπ' τὸ φλωρὶ ὄλο μαργαριτάρι
κι' αὐτοῦ κοιμάται ἀφέντης μας μ' ἐξήντα δυὸ Βαίστρες
λέγει : Γιὰ σηκωθῆτε σεῖς Βαίστρες κι' ἀνόψτε τίς καντήλες
τίς πράσινες λαμπάδες σας νὰ σηκωθῆ κυροῦδα μας
στὴν ἐκκλησιὰ νὰ πάη.
Σηκώθηκαν κι' ἄλλαξαν σὰν ἄσπρα περιστέρια.
Βάζουν τὸν ἥλιο πρόσωπο καὶ τὸ φεγγάρι στήθια
κι τὸν καθάριο ἀῶγερινὸ τοῦν βάζουν δαχτυλίδι.

- 2) 'Αφέντη μ' στην τάβλα σου χρυσή καντήλα καίει
 κι' αν βάλης λάδι κι νερό φέγγει τόν κόσμον όλον
 κι' αν βάλης λάδι μοναχό φέγγει τήν αφεντιά σου
 φέγγει κι τόν αφέντη μας νά κοσκινίσ' τά γρόσια
 νά δρυμώνιση (1) τά φλουριά νά κοσκινίσ' κι τ' άσπρα
 κι μι τά κοσκινίσματα νά κιδάσ' τά παληκάρια
 Κέρασέ τα αφέντη μας κι' άς πιοθμε στή γειά σου
 και στην πολλή εύγένειά σου.
- 3) 'Αφέντης μας καβάλκεψε τέντε χρονών μουλάρι
 φορεί και στά νύχια του πεπίτσες πλουμιστές
 πεπίτσες τόν επέταξαν πάρα πολύ ψηλά τόν βγάλαν
 και ούτε σέ ξύλο κόνεψε ούτε σ' μηλιάς κλωνάρι
 μόν' κεί που πάει και κόνεψε στής κυράς Βδοκιάς τήν πόρτα.
 Βγήκε κυρά τόν λάλησε βγήκε κυρά και λέει :
 'Αφέντη μ' που είν' άρραβωνιστικός μου ό πρώτος Καβαλάρης ;
 'Εκείνον τόν άπάργισαν (έγκατέλειψαν) στον κόσμο που διαβαίνει,
 ο' αότηνανε τή μαύρη γή μέ τ' άζια παληκάρια.
 Τό βράδυ μάϊνα δόθηκε νά μετρηθί τ' άσκέρι
 μετρήθηκε τό έχθρικό και βγήκε δυό χιλιάδες
 Μετρήθηκε και τοθ ρωμιού και λείπουν δυό λεβέντες.
 Μάνα ποιό είν' εκείν' που έρχονται σαν φείδια πυρωμένα
 φέρνουν κεφάλι από πασα και χέρια από Βεζύρη
 κι' άπάνω στά καπούλια τους τοθ Βασιληά τήν κόρη ;
- 4) 'Αφέντης μας καθότανε σέ μάρμαρο γεφύρι
 μόν' τραγουδούσε κι' έλεγε μόν' τραγουδά και λέει :
 'Αηδόνια μη λαλήσητε, πουλιά μη κελαηδήτε
 γιατί έχασα τό ταίρι μου και όλοι λυπηθήτε.
- 5) 'Αφέντης μας καβάλκεψε τρία χρονών μουλάρι
 και παίζοντας και ρίχνοντας πηγαίνει νά τό ποτίση
 και κεί που πάει νά τό ποτίση πηγάδια και λειβάδια,
 πηγάδια πετροπήγαδα νερά κατακειμένα
 πηγαινούν Βαίστρες για νερό και παίρνουν και γεμίζουν
 και μιά Βαγιώ, καλή Βαγιώ, δέν παίρνει δέν γεμίζει.
 Γιατί Βαγιώ μ' δέν παίρσ' νερό, δέν παίρνεις δέν γεμίζεις ;
 'Εγώ δέν ήρθα για νερό νά πάρω νά γεμισώ
 μόν' ήρθα δώ νά δώ τόν αφέντη μας, πώς στρώνει πώς κοιμάται

1. Δρυμόνι = χονδρό κόσκινο.

τά πάνω πανωτά τά μήλα στήν ποδιά τά κόκκινα τριαντάφυλλα
γύρω στό μαχαλά του.

- 6) Έννιά χιλιάδες πρόβατα έννέα αδέλφια τά βόσκουν
τά τέσσαρα πάνε γιά φιλή τά τέσσαρα γι' αγάπη
κι' άφίνουν τόν Κώστα μοναχό τόν μικροκωσταντίνο:
Καλά Κώστα τά πρόβατα, καλά νά τά βοσκήσης
σ' αύτήν τή ράχη τήν ψηλή αύτοῦ νά τά βοσκήσης,
σ' αύτό τό ρέμα τό βαθύ αύτοῦ νά τά ποτίσης,
σ' αύτόν τόν ίσκιο τόν πλατύ αύτοῦ νά τά σταλίσης.
Τό δικανίκ' ακούμπησε λίγον ύπνο νά πάρη
κι' άν τάκρουξε καί ξύπνησε κοπάδι δέν έβρηκε
κοπάδι έδω κοπάδ' έκει κοπάδια δέν εύρίσκει
βρήκε τό λύκο πούφευγε κι' έρχισε μοιρολόγι.

Μοιρολογοῦσε κι' έλεγε : Λύκε μήν εΐδες πρόβατα τό μύριο τό κοπάδι ;
σ' αύτήν τή ράχη τή ψηλή στήν άλλην άπεκείθε.
Έκει εΐδα γώ τά πρόβατα τό μύριο τό κοπάδι.
Άχάμηξα νά παρ' άρνί καί πῆρα προβατίνα
μ' έλαχ' ή σκύλα κουντουρή καί καλή μακρομαζούσα
μέ τσάκισε τά έννέα πλευρά καί τώνα τό ποδάρι
κι' άπά' έκει πού μέ σβαρνίζαν χορτάρι δέν φυτρώνει.

- 7) Μάννα άπ' ώχει τόν υγιό τόν πολυκανοκάρη
τόν έλουζε, τόν χτένιζε στόν δάσκαλο τόν στέλνει
ό δάσκαλος τόν έδερνε μέ μιá χρυσή βιργίτσα
κι μάννα του τόν μέρωνε μέ ένα κομμάτι μόσχο.

*Ετερον έπίσης άσχετον μέ τήν έορτή τών Χριστουγέννων :

Παπαδοπούλα σταύρωσα πούρχονταν άπ' τ' άμπέλι
ένα μήλο τής γύρεψα καί κείνη μουδωσε πέντε.
Ερέ έγώ δέν θέλω τά μήλα σου τά τσαλαπατημένα
μόν' θέλω τό κορφοῦδι σου τό μοσχομουρισμένο.
Κι' άν θέλεις τό κορφοῦδι μου τό μοσχομουρισμένο
πάρε καί έλα μιá βραδυά ένς Σαββάτο βράδυ.
Μάννα μ' θά πάη στήν έκκλησιά καί κύριός μου σι' άμπέλι
τ' αδέλφια μου θά πάνε στό κυνήγι.
Τρία κρεβάτια έχουμε τά τρία άράδ' άράδα.
Στό ένα κοιμάται μάννα μου καί σι' άλλο αδελφή μου
στό τρίτο τό καλύτερο κοιμοῦμαι μοναχή μου.
*Δέν άκοῦς περιστερούδα μου ήρθα στό μαχαλά σου
καί μαχαλάς σου ξύπνησε καί σύ βαριά κοιμάσαι
κι' άν κοιμάσαι ξύπνησε κι' άν κάθεται έβγα έξω

κι' ἄν με ἄλλον ἀγουρὸ νῆρθη με τὸ μαχαίρι.
Σένα νά κόψω τὰ μαλλιά καὶ κεῖνον τὸ κεφάλι
κι' ἄν εἶσαι με τὴν μάννα σου νῆρθω με τὸ κανίσι
κι' ἄν εἶναι με τ' ἀδέρφια σου νῆρθω με τὸ μπουκάλι.

Ἔτερον με θρησκευτικὸν περιεχόμενον :

Ἄπ' ἐδῶ ἐδιάβηκε Χριστὸς με δώδεκα Ἀποστόλους
καὶ πάλι πίσω γύρισε με ἄλλους ἑννιά Ἀρχαγγέλους
κι' ὡς κεῖ ποῦ πάει καὶ διάβηκε χρυσᾶ δένδρα φυτρώσαν.

Ἦταν τὰ ντάλιατς ἀργυρᾶ κι τὰ κλωνάριαιτς ἅγια.
Κατέβα κάτω σὺ Χριστέ νά κρίνης δίκηνους καὶ ἄδικους
ἀμαρτωλοὺς κι κλέφτες, νά κρίνης κι μένα τὸν ἄδικο
ἀμαρτωλὸ καὶ ψεύτη.

Κι' ἀπάνω στὰ τραπέζια μας χρυσᾶ δένδρα φυτρώσαν
ἦταν τὰ ντάλιατς ἀργυρᾶ κι τὰ κλωνάριαιτς ἅγια
κι' ἀπάνω στὰ νταλούδια τους περδίτσια φωληασμένα
κι κάτω στὰ ριζούδια τους νερά κανακεμένα
κι κατεβαίνουν πέρδικες περνοῦν καὶ ἀνεβαίνουν
παίρνουν δροσιὰ στὰ νύχια τους κι πάχνη στὰ φτερά τους
δροσιζοῦν τὸν ἀφέντη μας παχνίζοῦν τὴν κυρά μας
ὄσα ἄστρα ἔχει οὐρανὸς κι φύλλ' ἀπ' τὰ δένδρα
τῆς θάλασσας τὰ κύματα τῆς πόλης τὰ καλούδια
τύσσα καλὰ νά δώση ὁ Θεὸς ἐδῶ ποῦ τραγουδοῦμε
καὶ μᾶς Χριστέ μας φύλαξέ μας.

Κουσιλούδα

Μάνα μ' τὴ θυγατέρα σ' μάνα μ' τὴν ἀκριβὴ σου
τὴν ἔλουζες τὴν χτένιζες στὰ σύννεφα τὴν κρύβεις
κι σκόρπισαν τὰ σύννεφα κι φάνηκε ἡ κόρη
φάνηκαν κι τὰ σγουράτς μαλλιά τ' ἀρχοντικὰ πλεξούδια.
Ἄλλος τὰ λέει μάλαμα κι' ἄλλος τὰ λέει ἀσίμι
καὶ νιὸς ἀπὸ τὴ γυρεὺε κι χάσκαλα τὴ γυρεὺε
Μάνα μ' δέν εἶναι μάλαμα, μάνα μ' δέν εἶν' ἀσίμι
μον' εἶν' τῆς κόρης τὰ σγουρὰ μαλλιά τ' ἀρχοντικὰτς πλεξούδια.

Ἀρραβωνιασμένος

Ἔνας νιὸς νιούτσικος παίν' ν' ἀρραβωνίαση
βάζει στὴ τζεπίτσα του κἀνα δυὸ κἀν τρεῖς χιλιάδες
δένει κι στοὺς μαντήλι του ἄλλες ἑννιά χιλιάδες
κι βγήκε σὲ ψηλὸ βουνὸ κι σ' ἔμορφα τραπέζια
κι' ἔκατσε νιὸς στοὺς φαγι, στοὺς πιτ' κι' ἔσωσε τίς χιλιάδες.

Τὸ μαῦρο ἔπαζάρευε τὸ μαῦρο παζαρεύει
 κι' ὁ μαῦρος ἐχλιμίντρισε ἀπ' τὴ δαφνιά δεμένος.
 Μὴ πουλᾶς ἀφέντη μου καὶ μὴ μὲ παζαρευῆς
 μόν' τάγιζέ με πυκνά πυκνά κι λιανοξούστριζέ με
 ν' ἀνδρώσῃ τὸ μαλάκι μου ν' ἀνδρώσ' κι το ματάκι μου
 κι τότες ἂν θέλῃς πούλαμε καὶ στὸ παζάρι βγάλε με
 κι' ἂν θέλῃς χίλιες δῶσε με κι' ἂν θέλῃς δυὸ χιλιάδες.

Μικρὸ

Ἔνα μικρὸ μικρούτσικο Σαββάτο γεννημένο
 Σαββάτο μέρα γεννημένο Σαββάτο μέρα γίνηκε.
 Τὴν Κυριακὴ καυχίωταν καὶ τὴ Δευτέρα τὸ πρωτὶ
 ξευγίηκε καὶ παινιῶταν, παινέθηκε, παινέθηκε
 ἀπ' τὸ πρωτὶ ὡς τὸ βράδυ.

«Στὴν Ἀρμενιά θὲ νά διαβῶ μὲς στὰ σιδηροκάστρια
 νά στείλω τὸ συμπέθερο νύφη νά πάῃ νά φέρῃ
 νύφ' ἀπ' ἄρχοντα νύφ' ἀπέν' γραμματισμένο
 νά τὴ λαλοῦν καὶ στὸν ὄνομα Βιργίνα Μαυρομάτα.

Κοπέλα

Κόρη μετὰξί γίδιαζε χρυσᾶ τὸ Καλομίζει
 Στοὺς οὐρανοὺς τὸ γίδιαζε στοὺς κάμπους τὸ τυλίγει
 κι μὲς' στὴ θάλασσα τὸν ἀργαλειὸ σκαργιάζει.
 Βάζει τὰ μιτάρια τῆς ἀργυρᾶ τὸ χτέν' μαλαματένιο
 κι τὴ σαῖτα πῶρριχνε, ρίχνε, μαργαριτάρι
 κι' ἀπὸ τὸ βρόντο τ' ἀργαλειοῦ κι' ἀπ' τῆς κόρης λαχτῶρα
 ὁ ἥλιος σκανδαλίστηκε κ' ἀργαίει νά βασιλέψῃ
 κι' ἀπόκαμαν μικρὰ παιδιὰ κλαίοντας γιὰ τίς μάννες τους.

Μύλος

Ἄλεθε μύλε ἄλεθε τῆς κόρης τὸ κορμάκι
 νά κάνῃς τὸ ἄλεθρι κόκκινο κι τὴν πασπάλ μελάνη
 γιὰ νά περνοῦν οἱ ὠμορφες νά παίρνουν τὸ φκισαῖδι
 καὶ νά περνοῦν γραμματικοὶ νά παίρνουν τὴ μελάνη.

Τοῦ Παύλου τὸ γεφύρι

Ὁ μάστορας βουλήθηκε γεφύρι νά στεργιώσῃ
 γεφύρι μυριουγέφυρο τοῦ Παύλου τὸ γεφύρι
 μὴ τετρακόσιους μάστορας μὲ χίλιους μαθητάδες
 ὄλημερίς νά χτίζουνε τὸ βράδυ νά γκρεμιέται
 μοιρολογοῦν οἱ μάστοροι καὶ κλαῖν' οἱ μαθητάδες.

Πουλάκι διάβηκε κι' ἔκατσε δεξιᾷ στήν κάμαρα
 κι δὲν λαλοῦσε σὰν πουλί οὔτε σὰν τᾶλλα τὰ πουλάκια
 μόν' ἐλαλοῦσε κι' ἔλεγεν ἀνθρώπινη λαλίτσα.
 Ἄνθρωπο δὲν θεμελιώσατε γιοφύρι δὲν στεργιώνει
 καὶ δὲ ξένον καὶ δὲ δικὸν καὶ δὲ κᾶναν διαβάτη
 μόνον τοῦ πρωτομάστορα τὴν πρώτη του γυναίκα.
 Τοῦ μαθητοῦδ' προβόδισαν τ' μαστόρσα νὰ φωνάξουν.
 Κυρά μ' σοι κράζ' ὁ μάστορας κι πρῶτος του ντουλγκέρης.
 Κι τί μοι θέλ' ὁ μάστορας κι πρῶτος του ντουλγκέρης
 κι' ἂν μοι φωνάξ' γιὰ καλὸ γ' ἀλλάξω κι νὰ ἔρτω
 κι' ἂν μοι φωνάξ' γιὰ κακὸ νὰ ἔρτω ὅπως εἶμι.
 Κι' ἄλλαξε στολιστήκε οὖν ἄσπρη περιστέρα
 στοὺς κάμπους ἐκατέβηκε στὸν μάστορα πηγαίνει.
 Κι τί μοι θέλς καλέ μου μάστορα κι πρῶτε μου ντουλγκέρι ;
 Τοῦ δαχτυλίδι μ' ξέγυρε σιτὴ δεξιᾷ τὴν κάμαρα
 σῶπα σῶπα βρέ μάστορα ἐγὼ θὰ σοὶ τοῦ βγάλου
 κι σέβηκε κι διάγυρε δαχτυλίδι δὲν εὐρίσκει.
 Τράβα τράβα βρέ μάστορα τράβα γιὰ νὰ μὴ βγάλης.
 Κι' οὗτοῦ ποῦ σέβηκες κόρη μ' βγαλμὸ δὲν ἔχεις.
 Ἔχω φωμί ποῦ φένεται κι τὸν πιδί μου κλαίει.
 Καὶ τὸ φωμί σου φένεται κι τοῦ πιδὶς δὲν κλαίει.
 Πῶς τρέμει τὸ κορμάκι μου νὰ τρέμη τὸ γιοφύρι
 πῶς τρέχ' τὸ γαλατάκι μου νὰ τρέχουν οἱ διαβάτες.

Σημ. Τὸ Παῦλο βρίσκεται μεταξύ Μακρῶς Γεφύρας καὶ Μπαμπᾶ-
 Ἐσκή Ἀρκαδιοῦπόλεως. Εἶναι πολίχνη παρά τὸν Ἐργκίνην καὶ
 κατωκεῖτο μέχρι τοῦ 1922 ὑπὸ παμάκων καὶ ἀρκετῶν Ἑλλήνων ἐμ-
 πόρων εὐδοκίμως ἐργαζομένων. Ὄνομάζετο ἐπὶ Τουρκίας Παυλη-
 κοι. Τὸ γεφύρι σώζεται ἀκόμη ἐπὶ τοῦ Ἐργκίνη ἐρειπωμένον. Ἔχει
 τὸ σχέδιον τῆς Μακρῶς—γεφύρας ἐκ πέτρας πελεκητῆς. Φαίνεται
 δι τὸ ὑπέδαφος ἦτο χθαμαλὸν καὶ δὲν κατωρθώθη ἡ στερεότης δι' ὃ
 καὶ κατέρρευσε. Εἶναι προγενέσιον τῆς γεφύρας τοῦ Οὐζοῦν—
 κιοπροῦ. Τὰ ἀνωτέρω τραγοῦδια ἂν καὶ ἄσχετα τελείως μὲ τὴν γέν-
 νησιν τοῦ Χριστοῦ ψάλλονται ἀκόμη κατὰ τὴν ἑορτὴν αὐτὴν ἐναλλα-
 σόμενα καὶ ἀναλόγως τῶν οἰκογενειῶν, τὰς ὁποίας ἐπισκέπτονται
 καὶ συμφώνως πρὸς τὸ ἐπάγγελμα τοῦ οἰκοδεσπότου.

Πρωτοχρονιά—Ἅγιος Βασίλειος

Ἡ ἑορτὴ αὕτη δὲν ἐφορτάζετο πρὸ τριάντα περίπου ἐτῶν ὅπως
 σήμερον μὲ βένδρα στολισμένα καὶ βασιλόπιττα, τὴν ὁποίαν κό-
 βουν τὸ μεσονύκτιον. Περιωρίζετο εἰς παρασκευὴν τῆς πίττας τοῦ

Ἁγίου Βασιλείου διὰ τυροῦ ἢ κρέατος, ἐντὸς τῆς ὁποίας ἐτοποθετοῦντο πλὴν τοῦ παρὰ ἡ κέρμα ἢ κλωναράκι, κομβί, κουρελάκι, τὰ ὁποῖα ἀντεπροσώπευον τὸ σπίτι, τὰ χωράφια, τὸ ἀμπέλι, τὰ ἀροτριῶντα καὶ αὐτὰ ἀκόμη τὰ πουλερικά τοῦ σπιτιοῦ. Τὴν ἐσπέραν τῆς παραμονῆς τῆς Πρωτοχρονιάς, πάντες οἱ οἰκεῖοι παρακάθηνται εἰς τὴν τράπεζαν. Ὁ οἰκοδεσπότης θυμιᾷ αὐτὴν καὶ ἀνάπτεται κηρίον ἢ λαμπάς, ἣτις θὰ διατηρηθῇ μέχρι τέλους τοῦ δεῖπνου. Τὰ ἄλλα μέλη τῆς οἰκογενείας φιλοῦν τὸ χέρι τοῦ οἰκοκύρη καὶ τῆς οἰκοκυρᾶς. Δίδεται ἡ εὐχή μὲ καλὸ νὰ ἔλθῃ ὁ καινούργιος χρόνος καὶ ἀρχίζει ἡ διανομὴ τῆς πίττας. Ἐκαστον μέλος ἐρευνᾷ μὲ ἀγωνίαν νὰ εὔρῃ τὸν παρὰ ἢ ἄλλο σημάδι, ὁ τυχερός δὲ ἰδιοχείρως πρέπει τὴν ἐπαύριον νὰ τὸ ἀφιερῶσιν εἰς τὴν εἰκόνα τοῦ Ἁγίου Βασιλείου. Ἀφοῦ κατόπιν διασκεδάσουν κατακλίνονται διὰ νὰ σηκωθοῦν τὴν πρωΐαν, καθ' ὅτι ἐπιβάλλεται τὸ πρωΐνον ξύπνημα διὰ νὰ πάῃ ὅλη ἡ χρονιά ἐν ἐγρηγόρσει. Ἡ οἰκοκυρά τὴν πρωΐαν ἀφοῦ συνθλίψῃ ἐντὸς τοῦ δωματίου καρπὸν ροιᾶς (ρόδι) σαρώνει τὸ δωμάτιον ἐκ τῶν ἔξω πρὸς τὰ ἔσω. Τοῦτο σημαίνει ὅτι, ὅπως τὸ ρόδι εἶναι μεστὸν κόκκων, εἶσι τὸ σπίτι νὰ εἶναι πληρὲς ἀγαθῶν καὶ τὸ σάρωμα ἐκ τῶν ἔξω πρὸς τὰ ἔσω, δηλοῖ τὰ καλὰ καὶ ἀγαθὰ νὰ εἰσρέουν ἐντὸς τοῦ σπιτιοῦ χωρὶς νὰ βγαίνουν ἔξω. Τώρα ἀφ' ἐσπέρας τὰ παιδιά περιέρχονται τὰς οἰκίας ψάλλοντα τὰ γνωστά εἰς ὅλους ἄσματα «Ἀρχιμηνιά κι' ἀρχιχρονιά κ.τ.λ.». Πρὸ ἐτῶν ἕκαστον παιδί ἡλικίας μέχρι 12 εἰῶν ἐκράτει κλάδον ροδιάς, σύμβολον εὐτυχίας, καὶ εἰς κάθε οἰκογένειαν συγγενικὴν τὴν ὁποῖαν ἐπεσκέπτετο ἐδένετο ἐν κέρμα διὰ μικρᾶς τρυπίτσας. Ἐψαλλον τὸ ἐξῆς ὀλιγόλογον ἄσμα: «Καλημέρα μπούλα (θεῖα, τρανὴ ἀδελφὴ) καὶ τοῦ χρόν' τ' ἀηβασιλειοῦ». Εἰς τὰ μὴ συγγενικά παιδιά ἐδίδοντο καρποὶ ξηροί, ὅπως καὶ τώρα. Εἰς τὰ χωρία γίνεται τὸ ἴδιον ὅπως καὶ κατὰ τὰ Χριστούγεννα.

Τὰ Φῶτα

Ἰδιαιτέρα ἐορτὴ τῶν Φώτων, πλὴν τῆς θρησκευτικῆς τελετῆς καταδύσεως τοῦ σταυροῦ δὲν γίνεται. Ἀνέκαθεν, καὶ ἐπὶ Τουρκοκρατίας ἀκόμη, μετὰ τὴν λειτουργίαν τὸ ἐκκλησίασμα προπορευομένων τῶν ἑξαπτερώγων, Μητροπολίτου, κλήρου καὶ ἱεροψαλτῶν, μετέβαινε μὲ στρατὸν διὰ φρουρὸν, εἰς τὸν ποταμὸν Κιζιλ—ντελῆ—ντερέ, ὅπου ἐγίνετο ἡ κατάδυσις τοῦ Σταυροῦ. Πολλοὶ ἐρρίπτοντο ἐντὸς τοῦ ποταμοῦ διὰ νὰ ἀνασύρουν τὸν σταυρὸν καὶ περιήγαγον τοῦτον ἐντὸς δίσκου εἰς τὴν πέλιν διὰ νὰ προσκυνήσουν πάντες καὶ συνεισφέρουν ὑπὲρ τῆς ἐκκλησίας καὶ φιλοδωρήσουν τοὺς δύτας.

Κατά τὴν κατάδυσιν τοῦ σταυροῦ πολλοὶ πλύνονται εἰς τὸν ποταμὸν ἄλλοι λαμβάνουν ἐντὸς φιαλῶν ὕδωρ ἁγιασθέν, αἱ δὲ γυναῖκες τῶν Τούρκων ἀνέμενον ἵνα γεμίσουν τὰς ὕδριας τῶν ἀτζή—σοῦ=Χατζή—σοῦ=Βαπτισμένο νερό Ἄτζη—σουλάρ=Βαπτισμένα, ἁγιασμένα νερά. Τὴν ἐπαύριον, ἦτοι, τὴν ἡμέραν τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου, οἱ πυροσβέσται τῆς πόλεως παρελάμβανον τὴν ἀντίλιαν τοῦ Δήμου μὲ ὄλα τὰ ἐξορτήματα καὶ περιέβρεχον τὰς οἰκίας διὰ τὴν ὑγείαν τῶν κατοίκων, ἐλάμβανον δὲ φιλοδωρήματα. Τώρα περιέρχονται πάλιν, ἀλλὰ δὲν περιβρέχουσι τὰς οἰκίας.

ΗΘΗ, ΕΘΙΜΑ ΚΑΙ ΔΟΞΑΣΙΑΙ

«Τὸ κατράμωμα»

Εἶναι ἀληθὲς ὅτι πρὸ 50 ἐτῶν περίπου τὰ ἦθη ἦσαν πολὺ αὐστηρά καὶ περιορισμένα εἰς Διδ/χον καὶ εἰς ὄλα τὰ μέρη τῆς Θράκης καὶ ἐτιμωρεῖτο διὰ κοινῆς περιφρονήσεως πᾶσα ἀνηθικότης. Εἰς Διδ/χον ἢ ὑπαρξίς γυναικὸς ἢ κορασίδος ζούσης ἔκλυτον βίον, ἦτο καὶ τὸ σπάνιον. Ὅσακις ὅμως ἐγίνετο γνωστὸν τοιοῦτον τι ἐτιμωρεῖτο μὲ τὸν ἐξῆς πρωτότυπον τρόπον: Ἦσαι τῆς συνοικίας μετέβαινον τὴν νύκτα καὶ διὰ χρωστήρος ἐκατράμωνον τὴν ἐξώθυραν τῆς οἰκίας τῆς παρεκτραπέλης. Ὅτε τὴν πρώτην οἱ οἰκτεῖοι τῆς ἐβλεπον τὴν κατάστασιν αὐτὴν ἐξέσπων εἰς κλάματα καὶ κατάρας κατὰ τῶν δραστῶν καὶ διετείνοντο ὅτι ἀδίκως καὶ δι' ἄλλην, δῆθεν, αἰτίαν προέβησαν οὗτοι εἰς τὴν πρᾶξιν τῶν, ἤρχιζον δὲ ἀμέσως τὸν ἀποχρωματισμὸν διὰ διαφόρων μέσων καὶ ἂν τοῦτο καθίστατο ἀδύνατον, ἀντεκαθίστατο ἡ θύρα. Μέχρις οὗτου γίνῃ ἢ τοποθέτησις νέας θύρας ἢ ὁ ἀποχρωματισμὸς τῆς παλαιᾶς, ἐτίθεντο ψάθαι, σανίδαι κλπ. ἐν εἴδει παραβάν διὰ νὰ καλύπτηται ὁ στιγματισμὸς. Οἱ περιόικοι, μεταξὺ τῶν ὁποίων εὐρίσκοντο καὶ οἱ δρᾶσται, συνηθροίζοντο περίξ τῶν ἀσχολουμένων μὲ τὸ ἔργον τῆς συγκαλύψεως τῆς προσβολῆς καὶ συνελυποῦντο! τὴν ἀδίκως τρωθεῖσαν οἰκογένειαν, κυρίως ὅμως διὰ νὰ διαπιστώσουν ποίαν ἐντύπωσιν ἐπροξένησεν ὁ στιγματισμὸς. Τὸ γεγονὸς μετεδίδοτο ἀστροπαιῶς εἰς ὄλοκληρον τὴν πόλιν καὶ ἐβλεπέ τις οἰκογενείας μὴδέποτε ἐμφανισθεῖσας εἰς τὸ τμήμα τοῦτο τῆς πόλεως νὰ πρασέρχωνται ὑπὸ διαφόρους προφάσεις, πρὸς διαπίστωσιν τῆς ἀληθείας. «Ἐκατράμωσον ἀπόψε τὴν θύραν τῆς τάδε». Ὅνειδος οἰκογενειακόν, βαρῶνον αὐτὴν ἐπὶ ὄλοκλήρους γενεάς. Ἐπηκολούθουν σχόλια. Ἄνεζητέτο ἡ γενεαλογία τῆς οἰκογενείας, ἐάν εἶχον μέλος ὑποπέσαν εἰς λάθος ἀνηθικότητος. Κρίσεις, ἐπικρίσεις καὶ φιλονικεῖται μεταξὺ συγγενῶν τῆς παθούσης καὶ ἄλλων σχο-

λιαστῶν. Ἦτο ἀδύνατος ἐπιτευξίς συνοικεσίου εἰς μέλος οἰκογενείας, ὑποστάσης τὸ στίγμα τοῦ κατραμώματος. Πολλάκις καὶ διὰ λόγους ἐκδικήσεως ἐλάμβανον χώραν κατραμώματα, ἀλλὰ ταῦτα δὲν ἴσχυον δεδομένου ὅτι αἱ οἰκογένειαι αὗται ἦσαν γνωστής ἠθικῆς, πολλάκις δὲ ἔφθανον μέχρι τῶν δικαστηρίων ἢ ἠκολούθουν θλιβεραῖ σκηναί. καθ' ὅσον καὶ τὰ Δικαστήρια ἦσαν ἀνίσχυρα νὰ διαλευκάνουν τὴν ὑπόθεσιν. Ὅσον βάρβαρος καὶ ἀπολίτιστος ἐθεωρεῖτο ὁ τρόπος αὐτός τοῦ στιγματισμοῦ, ὅστις ἐπεκράτησε μέχρι τοῦ 1912, τόσην κατασταλτικὴν δύναμιν εἶχεν ἐπὶ τῆς διατηρήσεως τῆς ἠθικῆς, διότι πάντες καὶ πᾶσαι ἔτρεμον τὴν πρωτότυπον αὐτὴν τιμωρίαν.

1η Μαρτίου

Ἐνθυμοῦμαι ἀκόμη τὸν κρότον τῶν θρυμματιζομένων, ἐμπροσθεν τῶν οἰκιῶν, πηλίνων ἀγγείων (τσουκαλιῶν κ.τ.λ.) ὑπὸ τῶν οἰκοκυρῶν κατὰ τὴν 1ην Μαρτίου ἐκάστου ἔτους. Ἀφ' ἐσπέρας ἠτοιμαζον τὰ ἀγγεῖα ταῦτα πλήρη ὕδατος, ἄχρηστα ἢ χρησιμοποιοῦθῆντα καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τοῦ χειμῶνος καὶ τὴν πρωτὴν κατὰ τὰ ἐξημερώματα τὰ ἔσπαζον εἰς τὰ κατώφλια τῶν ἐξωθυρῶν, ἵνα τὸ ἐπερχόμενον ἔτος καὶ ἡ ἄνοιξις ἀποβοῦν εὐνοϊκὰ καὶ προσδοκῶρα διὰ τὴν οἰκογένειαν. Αἱ δὲ ὑποθέσεις τῶν τρέχουν ὅπως ἔτρεξε τὸ νερὸ ποῦ περιεῖχeto εἰς τὸ θρυμματισθῆν δοχεῖον. Δὲν ἐνθυμοῦμαι οἰκογένειαν μὴ προβαίνουσαν εἰς τὸ μοιρολατρικόν τοῦτο ἔθιμον, τὸ ὁποῖον ὑπονοοῦσε τὴν εἴσοδον τοῦ ἀνθρώπου εἰς νέαν ζωὴν, ἀφυπνιζομένου ἐκ τοῦ ληθάργου τοῦ χειμῶνος. Ἐσυμβόλιζεν ἐπίσης τὸν ἐξαγνισμόν τοῦ ἀνθρώπου, ὑποπεσόντος λόγῳ ἀπραξίας, κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ χειμῶνος, εἰς ἀμαρτίας, καὶ τὴν δημιουργίαν νέου ἀνθρώπου, ὅπως καινουργῆ θὰ εἶναι καὶ τὰ ἀγοραζόμενα νέα ἀγγεῖα. Καὶ τοῦ ἐθίμου τούτου κακὴ χρῆσις ὑπὸ κακοβούλων ἀτόμων ἐγίνετο. Ἐάν τις εἶχε προηγούμενα κατὰ μίαν οἰκογενείας, πρὸς ἐκδίκησιν αὐτῆς, μετέβαινεν εἰς τὴν οἰκίαν τὸ μεσονύκτιον καὶ ἐθρυμμάτιζε πηλίνον ἀγγεῖον περιέχον στάκτην. Ἡ εὐστυχὴς τότε οἰκογένεια κατηρᾶτο τὴν δράστην καὶ ἐκλαίεν ἀπαρηγόρητα, διότι τὸ καλακαῖρι ἐκεῖνο θὰ ἦτο ἄγονον δι' αὐτὴν καὶ αἱ ὑποθέσεις τῆς δὲν θὰ ἔρρεον, διότι καὶ ἡ στάκτη δὲν ρεεῖ. Εἰς ἄλλα μέρη τῆς Θράκης κατὰ τὸν θρυμματισμόν τὴν 1ην Μαρτίου τῶν πηλίνων ἀγγείων ἀναφωνοῦν: «Ἐξω ψῶλλοι καὶ κοριοί, μέσα ὕγεια καὶ χαρά». Καὶ τὸ ἔθιμον τοῦτο ἐξέλειπε μετὰ τὸ 1912.

Καρνάβαλος τῆς Ἀπόκριου

Καρνάβαλος ὅπως ἐορτάζεται εἰς ἄλλα μέρη τῆς Ἑλλάδος, δὲν

εορτάζεται, ανέκαθεν ἐν Διδ/χῳ. Εισήχθη κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη μὲ περιορισμένην ἐμφάνισιν μικρῶν παιδίων καὶ κορασιδῶν μετῆμφισμένων ἐκ τῶν ἐνόντων καὶ προχείρως. Ἄλλοτε καὶ τώρα ἀκόμη ὁ Καρνάβαλος τοῦ Διδ/χου καὶ πῶν χωρίων, ὅπου καλοῦν αὐτὸν μπουμπόσαρον, γίνεται τὴν Δευτέραν τῆς ἐβδομῆδος τῆς Τυρινῆς καὶ λέγεται κιοπέκ—βεῆς ἦτοι: βέης τῶν σκύλων, κατὰ προσηματικὴν πιθανὸν μετονομασίαν ἐπὶ *Τουρκοκρατίας*. Τὸν καρνάβαλον τοῦτον πάντες τὴν ἡμέραν αὐτὴν ἀναμένουν, κατὰ πανάρχαιον ἔθιμον, ὅπως θὰ ἀναπτύξωμεν πάρα κάτω. Εἰς ἐκ τῶν κατοίκων μαυρίζεται ἀπαισιῶς καὶ φορεῖ περικεφαλαίαν μεγάλην, ἀπολήγουσαν

Ὁ Καρνάβαλος τῆς ἐποχῆς

εἰς δύο μεγάλα κέρατα βοός. Φέρει γενειάδα πλουσίαν καὶ φορεῖ γούναν ὄνεστραμμένην δηλ. τὸ ἐσωτερικὸν μὲ τὸ μαλλί πρὸς τὰ ἔξω, τὸ ὅποιον δίδει εἰς αὐτὸν εἰσασιάσεις ὑπερφυσικοῦ ἀνθρώπου. Κάθεται ἐπὶ ὄνου ἐστολισμένου μὲ διάφορα ἐγχρώμα ὑφάσματα καὶ χαρτιά, συρομένου ὑπὸ δύο νέων μετῆμφισμένων, κρατούντων κέρατα (σύριγγας) διὰ τοῦ ἀπαισιῶ ἤχου δὲ αὐτῶν ἀναγγέλλουν τὴν ἔλευσιν τοῦ Μπέη. Ὅπως εἶναι καθήμενος ἔχει κομβολόγιον ἐκ πολλῶν πηνίων (καρουλιῶν), κρατεῖ βότανα θεραπευτικά, βιβλίον, κονδυλοφόρον ἐνός μέτρου μὲ μελανοδοχεῖον τὸν πρωκτὸν τοῦ ζώου καὶ μοιράζει βότανα πρὸς θεραπείαν τάχα ἀσθενειῶν, ἐκδίδει ἀποφάσεις ἀθωωτικές, καταδικαστικές, συγχωροχάρτια, μὲ τρόπον ἀπρεπῆ καὶ μὲ φράσεις εὐτραπέλους καὶ ἐνῶ αὐταὶ θίγουν τὴν δημοσίαν αἰδῶ, ἐν τούτοις, δὲν παρεξηγεῖται ὑπὸ ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν, καθ' ὅσον τὸ καλεῖ ἡ ἡμέρα. Προπορεύονται τοῦ Μπέη δύο ἡ

τέσσαρα κορίτσια μετημφισμένα, τὰ ὅποια ἔχουν ἀνά χεῖρας κρόταλλα καὶ μὲ τὰς ἐξωτικές ἐνδυμοσίας των, παντὸς χρώματος καὶ πάσης προελεύσεως καὶ ἐποχῆς, χορεύουν ἰδιόρρυθμον χορὸν σκιρτῶντα καὶ ἐλίσσόμενα μὲ περισσὴν εὐλυγισίαν. Ψιμυθιωμένα μὲ διαφορά χρώματα τῆς κοινῆς χρήσεως προκαλοῦν τὸν γέλωτα πάντων, ἀδιακόπως πηθοῦν ὑπὸ τοὺς ἤχους ἐγγωρίου μουσικῆς, τομπάνων, καραμούζας, γκάϊδας κ.τ.λ. Ἐκτὸς τούτων ὑπάρχει καὶ ὁ μικροπωληγῆς, παριστάνων τὸν ἔμπορον καλλυντικῶν μὲ ἀνηρημένον ἐκ τοῦ ἀυχένος κάνιστρον περιέχον καλλυντικά ἤτοι μπογές, νερομπογές, ἀσβεστόσκονη διὰ πούδρα, μαλλιά κοτσίδες καὶ δι᾽ ἄλλο ἐπινοήση ἢ φαντασία του καὶ διαλαλεῖ ταῦτα μὲ φράσεις ὑπονοουμένας καὶ εὐτραπελισμὸν φθάνοντα τὸν βαθμὸν τῆς ἀναιδεῖας. Μία ἀρκούδα μὲ ἀνεστραμμένην γούναν καὶ μὲ προσωπίδα ἐκ κολοκύνθης μαυρισμένης, μὲ κώδωνα εἰς τὸν τράχηλον καὶ δι' ἀλύσσεως συρομένη ὑπὸ ἄλλου μετημφισμένου, εἰσέρχεται εἰς τὰς οἰκίας, ἵνα αἱ ἀσθενεῖαι φοβηθοῦν καὶ φύγουν καὶ μὴ βλάψουν τοὺς ἐνοίκους. Εἰς μετημφισμένους εἰς γυναῖκα ἔγγυον, μὲ προτεταμένην ὑπερφυσικῶς τὴν κοιλίαν, γνέθει καὶ τραγουδεῖ καὶ βωμολοχεῖ. Τέσσαρες ἄνδρες φουστανελλοφόροι ἀποτελοῦν τὴν σωματοφυλακὴν τοῦ Βῆθ καὶ αὐτοὶ περιέρχονται τὰς οἰκίας συλλέγοντες φιλοδωρήματα, τὰ ὅποια μετὰ τὸ πέρας τῆς πομπῆς καὶ τοῦ χοροῦ, διαθέτουν ἢ δι' ἀγαθοεργῶν σκοπῶν ἢ πρὸς διασκέδασιν τῶν λαβόντων μέρος εἰς τὴν ἑορταστικὴν καρναβαλιστικὴν παρέλασιν. Ἄφοι περιέλθουν ὅλας τὰς ὁδοὺς καὶ συνοικίας τῆς πόλεως καταλήγουσιν εἰς μίαν γεωργικὴν πλατείαν, ὅπου χορεύουν πάντες μετασχόντες εἰς τὸν καρνάβαλον καὶ μὴ, πρῶτος δὲ σῦρει τὸν χορὸν ὁ Βῆθ.

Ὁ Καρνάβαλος τῆς ἐποχῆς

Ἄνδρες φουστανελλοφόροι ἀποτελοῦν τὴν σωματοφυλακὴν τοῦ Βῆθ καὶ αὐτοὶ περιέρχονται τὰς οἰκίας συλλέγοντες φιλοδωρήματα, τὰ ὅποια μετὰ τὸ πέρας τῆς πομπῆς καὶ τοῦ χοροῦ, διαθέτουν ἢ δι' ἀγαθοεργῶν σκοπῶν ἢ πρὸς διασκέδασιν τῶν λαβόντων μέρος εἰς τὴν ἑορταστικὴν καρναβαλιστικὴν παρέλασιν. Ἄφοι περιέλθουν ὅλας τὰς ὁδοὺς καὶ συνοικίας τῆς πόλεως καταλήγουσιν εἰς μίαν γεωργικὴν πλατείαν, ὅπου χορεύουν πάντες μετασχόντες εἰς τὸν καρνάβαλον καὶ μὴ, πρῶτος δὲ σῦρει τὸν χορὸν ὁ Βῆθ.

Κατά τόν δεύτερον γύρον, χωρίς τάχα, νά καταλάβη οὖτος, καίουν τήν περικεφαλαίαν, τήν ὁποίαν ἐκ τῶν προτέρων εἶχον ἀλείψει μέ πειρέλαιον καί ὅταν αἰσθανθῆ ὁὖτος τὸ πῦρ ρίπτει ἐκ τῆς κεφαλῆς του αὐτήν καί ποδοπατεῖται αὐτή ὑπὸ πάντων, καί διαλύεται τὸ πλήθος, εὐχόμενον καί τοῦ χρόνου ὑγείαν καί καλὴν ἐσοδείαν. Τὸ ἔθιμον τοῦτο ἐξηκολούθει νά γίνηται κατὰ τὴν Δευτέραν τῆς Τυροφάγου, πλὴν πρὸ ὀλίγων ἐτῶν ἀπηγορεύθη διὰ λόγους ἀσφαλείας, εἶναι δὲ πανάρχαιον καί ἀπεικονίζει τὰ ἔξῃς: Ὁ Βέης εἶναι ὁ θεὸς τῶν δασῶν καί τῶν ὄρεων Πάν. Αἱ μετημφισμένοι κορασιίδες παριστοῦν τὰς νόμφας Ἡχώ καί Σύριγκα, αἵτινες ἀκολουθοῦσι τὸν Πάνα, χορεύουσαι μέ σκιρτήματα, ὑπὸ τοὺς ἦχους τοῦ ὑποτιθεμένου ἀύλοῦ ἦτοι: τῶν ἐγχαυρίων μουσικῶν ὀργάνων. Ὁ μικροπωλητὴς εἰκονίζει τὰς σχέσεις, τὰς ὁποίας ἔχει ἡ κοινωνία μεταξύ της. Ἡ ἄρκτος τὰς δεισιδαιμονίας καί προλήψεις περί τῶν λοιμωδῶν νόσων. Ἡ ἔγκυος γυνὴ παριστάνει τὴν συλλαβοσαν στεῖραν γυναῖκα διὰ τοῦ φυτοῦ Μανδραγόρου, ἔχοντος μορφήν ἄρρενος καί μαγικὴν δύναμιν καί ἰδιότητα νά καθιστῆ τὰς στεῖρας γυναῖκας γονίμους. Τοῦτο τὸ χόρτον παρέσχεν ὁ Βέης (Πάν) καί τὰ ἀποτελέσματα ἦσαν καταφανῆ εἰς τὴν ἔγκυον γυναῖκα. Εἰς πολλὰ μέρη τῆς Ἀνατολ. Θράκης, ὅπου ἐορτάζεται καθ' ὅμοιον τρόπον ὁ καρνάβαλος, ὁ Βέης προέβαινε εἰς εἰκονικὰ πράξεις προσβαλλούσας τὴν δημοσίαν αἰδῶ. Τὸ κάψιμον τῆς περικεφαλαίας συμβολίζει προφανῶς τὸν θάνατον τοῦ Πανός καί τὸ τέλος τῆς εἰδωλολατρείας. Ἐάν δι' οἰονδήποτε λόγον δὲν γίνῃ ἡ καρναβαλικὴ αὐτὴ πομπὴ τὴν Δευτέραν τῆς Τυρινῆς καί συμπέσῃ ἀνομβρία ἢ ἄλλη τις θεομηνία, μύρια σχόλια δημιουργοῦνται καί δυσανασχετεῖ ὁ λαὸς ἀποδίδων τὸ κακὸν εἰς τὴν παράλειψιν τοῦ ἐορτασμοῦ τοῦτου. Τόσην πίστιν τρέφουν ἀκόμη πρὸς αὐτὸν διὰ τὴν αἰσίαν ἐκβασιν τῶν ἐργασίων τῆς γεωργίας καί ἐξασφάλισιν γονιμότητος τῆς γῆς. Διὰ τοῦτο διαλυόμενοι εὐχονται ἀλλήλοις μέ ὑγείαν καί τοῦ χρόνου καί καλὴν ἐσοδείαν.

Κυριακὴ τῆς Τυροφάγου

Ἀπὸ τῆς προτεριαίας, ἦτοι τοῦ Σαββάτου τῆς Τυρινῆς καί καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν αὐτῆς, οἱ μικροὶ μαθηταὶ καί μαθήτριαι καί νεανίαι ἀκόμη καί νεάνιδες, ἐτοιμάζουν εὐφλεκτα εἶδη, φρύγανα, παλαιάς ψάθας, χόρτα, ἄχυρα κ. τ. λ. διὰ νά γίνῃ ἡ πυρά τῆς συνοικίας. Ὅ,τι δηλ. γίνεται εἰς ἄλλα μέρη τὴν ἡμέραν τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου του Κλήδωνα μέ τὰς πυράς, ἐδῶ ἐγίνετο καί γίνεται τὴν ἐσπέραν τῆς Τυρινῆς. Ὅταν νυκτώσῃ συσσωρεύονται εἰς τὴν

πλατεΐαν ἐκάστης συνοικίας ὄλα τὰ εἶδη μὲ τὰ ὁποῖα θὰ ἀνάψουν τὴν πυρὰν καὶ ἀφοῦ συγκεντρωθῆ ἀρκετὸν πλῆθος ἀνάπτεται ὁπότε ἀρχίζουν νὰ πηδοῦν πάντες διὰ μέσου τῆς φλογὸς τρεῖς φορὰς φωνάζοντες : «Ψύλλοι καὶ κορεοὶ στὸν πέρα μαχαλᾶ». Ὁ πέρα μαχαλᾶς πάλι φωνάζει : «Ψύλλοι καὶ κορεοὶ στὸν Καλέ» καὶ οὕτω καθ' ἑξῆς. Πολλοὶ παραμορφώνονται, διότι διερχόμενοι διὰ μέσου τῆς φλογὸς τσουρουφλίζουν τὰ φλέφαρα καὶ τὰς βλεφαρίδας. Ὅταν πηδήσουν ὄλοι—καὶ πολλοὶ πολλὰκις ἐπαναλαμβάνουν τὸ πῆδημα—εὗχονται μὲ ὑγείαν καὶ τοῦ χρόνου. Κατὰ τὰ δεῖπνα ἐπικρατεῖ ἔθιμον, ἀπὸ πολλῶν ἐτῶν, νὰ συγκεντρώνωνται συγγενικοὶ καὶ φιλικαὶ οἰκογένειαι εἰς μίαν οἰκίαν φέρουσαι μεθ' ἑαυτῶν φαγητά, ποτὰ κ.τ.λ. καὶ συντρώγουν μέχρι καὶ τῶν πρῶϊνων πολλὰκις ὥρων διασκεδάζουσαι, τραγουδοῦσαι χορεύουσαι καὶ διηγούμεναι διάφορα ἀνέκδοτα. Περὶ τὸ μεσονύκτιον ὄλα τὰ μέλη τῶν οἰκογενειῶν κάθηνται κάτω εἰς κύκλον, ὃ δὲ οἰκοδεσπότης κρεμᾶ τεμάχιον χαλβᾶ στερεοῦ (καρυδένιου) ἐκ τῆς ὀροφῆς καὶ γυρίζει κύκλῳ τῶν καθημένων. Ἐκαστος τοῦτων ἔχων τὰς χεῖρας ἐπὶ τῶν νῶτων προσπαθεῖ νὰ συλλάβῃ διὰ τοῦ στόματος τὸ τεμάχιον τοῦ χαλβᾶ τὸ ὁποῖον δὲν ἔχει τόσην σημασίαν ὅσην σημασίαν ἔχει τὸ παίγνιον τοῦτο, τὸ ὁποῖον πασαλείφει τὸ πρόσωπον τῶν καθημένων καὶ προκαλεῖ ἀτελευτήτους γέλωτας. Ἀφοῦ συλληφθῆ ὑπὸ τινος ὃ χαλβᾶς, τότε ἡ κλωστή διὰ τῆς ὁποίας ἦτο ἀνηρημένος ἀνάπτεται καὶ ἂν μὲν καθῆ μέχρι τέλους, αἱ ὑποθέσεις τῶν οἰκογενειῶν αὐτῶν καθ' ὄλον τὸ ἔτος, θ' ἀποβοῦν εὐνοϊκαί, ἂν πάλιν καθῆ μέχρις ἑνὸς σημείου καὶ σβύσῃ θεωρεῖται κακὸς οἰωνὸς καὶ θὰ συναντήσουν ἐμπόδια εἰς τὰς ὑποθέσεις των. Εὗχονται ὄλοι καὶ τοῦ χρόνου μὲ ὑγείαν καὶ διαλύονται.

Καθαρὰ Δευτέρα

Τὴν καθαρὰν Δευτέραν τὸ ἀπόγευμα ὄλος ὁ λαὸς ἐξέρχεται εἰς τὸν Καλέ (Φρούριον) καὶ ἐκάστη οἰκογένεια ἢ ὄμιλος νέων καταλαμβάνει μίαν θέσιν ἐπὶ τοῦ γραφικοῦ λόφου. Φέρουν μεθ' ἑαυτῶν τρόφιμα νηστίσιμα, τρώγουν καὶ διασκεδάζουν. Τοῦτο εἶναι τὰ λεγόμενα κούλουμα τῶν ἄλλων πόλεων τῆς Ἑλλάδος. Ἐδῶ ἐπεκράτησεν ἀπὸ Τουρκοκρατίας ἀκόμη νὰ λέγωνται «Μπακλᾶ—κίρα» ἢτοι καταστροφή τῶν κουκιῶν, διότι τὴν ἡμέραν ἐκείνην συλλέγουν τρυφερά φύλλα κουκιῶν διὰ νὰ ἔχουν οἱ διασκεδάζοντες πλὴν τῶν φαγητῶν καὶ σαλάτα νηστίσιμον, καθ' ὅσον τὰ χρόνια ἐκείνα τῆς Τουρκοκρατίας ἢ μὴ τήρησις τῆς νηστείας ἐθεωρεῖτο βεβήλωσις ἱερὰ καὶ ὅστις ἐφωρᾶτο τρώγων ἄρτυμα, ἐθεωρεῖτο ἀλλαξοπιστήσας καὶ

προούκάλει τὴν γενικὴν περιφρόνησιν. Ἐπειδὴ, λοιπόν, ἐγένετο ἀπογύμνωσις τῶν φυτῶν τούτων ἐκ τῶν φύλλων, ὅλη ἡ ἑορτὴ ὠνομάσθη «Μπακλᾶ κιρὰν» μὲ παραφθορὰν «μπακλᾶ — χουράνι». Ἡ ἔξοδος αὕτη τῶν κατοίκων εἰς τὸ φρούριον, ὡς καὶ ἡ τοιαύτη κατὰ τὴν ἑορτὴν τῶν Ἁγίων Σαράντα, ὑπὸ τὰς αὐτὰς πάλιν συνθήκας, καθ' ἣν ἀνταλλάσσουν ἄλφητα ἢ λαλαγκίτες μὲ λάδι, μέλι ἢ μαρμελάδα, ἔχει τὴν ἀρχὴν τῆς εἰς ἱστορικὸν γεγονὸς τοῦ τόπου σχετικὸν μὲ τὸ φρούριον καὶ ἡ προσωνυμία αὕτη τοῦ μπακλᾶ — κιρὰν θὰ ἐδόθη σκοπίμως, ἵνα μὴ διδῆ ἀφορμὴν παρεξηγήσεων ἐκ μέρους τῶν Τουρκικῶν Ἀρχῶν.

Τὰ κόλυβα τῆς Παρασκευῆς τῶν χαιρετισμῶν

Τὴν πρώτην Παρασκευὴν τῶν χαιρετισμῶν τῆς Παναγίας αἱ ἀνύπανδροι παρθέναι παρασκευάζουσι κόλυβα καὶ τὴν ἑσπέραν κατὰ τὴν ἀκαλουθίαν τῶν χαιρετισμῶν ἀφοῦ διαβασθοῦν ὑπὸ τοῦ ἱερέως, μοιράζονται, ἀλλὰ κρατοῦνται ὀλίγα καὶ τίθενται ὑπὸ τὸ προσκέφαλον τῆς νεάνιδος ἣτις ὄνειρεύεται, τάχα, ποία θὰ εἶναι ἡ τύχη τῆς. Ἄλλαι κοσκινίζουν ἄλευρον εἰς ἕνα ταψί, τὸ ὁποῖον τοποθετοῦν καθ' ὅλην τὴν νύκτα εἰς τὴν στέγην τῆς οἰκίας τῶν. Τὴν νύκτα, ὡς πιστεύουσι, οἱ Ἅγιοι Θεόδωροι σχηματίζουν ἐπὶ τοῦ ἀλεύρου τὰ σημεῖα τῆς ἐργασίας τοῦ μέλλοντος συζύγου των δηλ. ἐάν σχηματισθῆ, μὲ τὴν φαντασίαν των ἐννοεῖται, ἄροτρον ἢ σφυρὶ κ.τ.λ. ἐξάγουν τὸ συμπέρασμα ποῖος καὶ τί ἀσχολίαν θὰ ἔχη ὁ σύζυγος, τὸν ὁποῖον θὰ συζευχθοῦν. Αἱ ἀλλοιώσεις τῆς λείας ἐπιφανείας τοῦ ἀλεύρου γίνονται ἐκ διαφόρων αἰτίων πλὴν αἱ κορασίδες ἀποδίδουν τοῦτο εἰς τὸ ἐνδιαφέρον τῶν Ἁγίων Θεοδώρων.

Πῶς ἀναγγέλλεται ἡ ἀνοιξίς εἰς τὰ χωρία τῆς περιφερείας

Τὴν ἑναρξιν τῆς ἀνοιξέως χαιρετίζουν αἱ χωρικοὶ κατὰ τὸ Σάββατον τοῦ Λαζάρου ὡς ἑξῆς : Οἱ μαθηταὶ τοῦ σχολείου λαμβάνουσι ἀπὸ τῶν ἄμβωνα τῆς ἐκκλησίας τὴν περιστεράν, ἐπὶ τῆς ὁποίας ἀναγινώσκειται τὸ Εὐαγγέλιον ὑπὸ τοῦ διακόνου καὶ ἀφοῦ τὴν τοποθετήσουν ἐπὶ κοντοῦ καταλλήλως τὴν σηκώνουσι εἰς ὕψος ἀρκετὸν καὶ τοῦτο ἀπεικονίζει τὴν χελιδόνα. Περιερχόμενοι ἔπειτα ὅλας τὰς οἰκίας ψάλλουσι διάφορα ἄσματα σχετικὰ μὲ τὴν ἀνοιξιν ὡς καὶ ἄλλα τὰ ὁποῖα ἡ λαϊκὴ μουσα ἐπενόησε. Αἱ οἰκοδόμοι φιλοδοροῦν εἰς τοὺς μικροὺς ἐν αὐτόν.

Λέξεις τοπικαὶ Διδυμοειχοῦ καὶ περιχώρων

Τζιλβέδεις=λέξεις Τουρκικὴ πολιτογραφηθεῖσα διὰ τῆς καταλήξεως εἰς καὶ σημαίνει σκέρτσας. Μτουγανίκια=τὸ γεῦμα τὸ ὁποῖον

παρατίθεται ἐπὶ αἰσῶ γεννήσει νεογνοῦ. Σημαίνει ἴσως τὰ ἐπινίκια. Νίκος τοῦ μπουγᾶ=ταύρου. Ἀπόρριξε=ἔπαθε ἢ προῦκάλεσε ἀποβολὴν προκειμένου περὶ γυναικός. Μεταφορικῶς δέ, προκειμένου περὶ χειμῶνος λέγεται «ἀπόρριξε ὁ χειμῶνας» δηλ. ξεθύμανε πρώτως καὶ δὲν θὰ ἔχωμε τοῦ λοιποῦ βαρὺν χειμῶνα. Συκαμηνέα= Ἀσκαμινιά ἢ ντουνταλιά ἢ μουριά. Ντουνταλιά εἶναι λέξις τουρκικὴ ντοῦτ. Ὁ καρπὸς τῆς μουριῆς λέγεται μοδρα ἢ ντόνταλα ἢ ντουντοῦνες ἢ ζοῦλες διότι εὐκόλα ζουλιζονται. Ἀούμαστος= Ἀγούμαστος=αἰγύμαστος=εἶδος σταφυλῆς ἐπιμήκους καὶ γευστικῆς. Μεταφορικῶς προκειμένου περὶ γυναικός εὐτραφούς, λέγεται «Αὐτὴ εἶναι ἀγούμαστος». Ντανιάντσες=λέξις Τουρκικὴ σημαίνει συνήθεια «Ντανιάντσες ὁ λαγός στα λάχανα. Κακοέμαθε. Ἀχαμνός=κακός, κακόβουλος, ἀνοικονόμητος. Ἀχομνά=ἐπίρρημα. Ἀχομνά τρώει, δηλ. πολὺ τρώγει, ἄσχημα τρώγει. Ἀχομνά τρέχει=πολὺ τρέχει. Ἀπκάζω=ἀπεικάζω=ἀπό=καὶ εἰκάζω=ἐννοῶ, καταλαβαίνω, μπαίνω στὸ νόημα. Ἀπκασες; Μπήκες στὸ νόημα; Πουσπουρίζω=λέγω ἐνός σι' αὐτί. Ψυθιρίζω. Συνουρίζουμε=τὰ βάζω μὲ ἕναν. Παρεξηγῶ. Ὄφιος=Ὄφισ=Ὅποιος ἔχει πρόσωπο συνοφρυωμένο. Μπουμπόσσαρους=καρνάβαλος. Ἀράπς=Ἄραψ. Μεταφορικῶς=ὁ καρνάβαλος τῶν Χριστουγέννων. Πρασιζουμε=σαλιάζουμε βλέπων ὁμορφὴ γυναίκα. Τί πρασιζεσαι πού τὴ βλέπς; δηλ. τί τρέχουν τὰ σάλια σου; Κουτσουριάζουμε=κουτσουριάσκει=κάθησε νοχελῶς σάν τὸ κούτσουρο. Τί κουτσουριάσκεις κι δὲ σκώνησει νὰ δ(ου)λέψ(εις). Καρπολόγ=τὸ ὀδοντωτὸ ξύλινο φικάρι πού γυρίζουν τὸ λαμνὶ καὶ ὁμοιάζει μὲ καρπὸν καὶ φάλαγγος χειρός. Γκουλιόπια=πίττα μὲ κολοκύθι ὄχι μὲ φύλλα ἀλλὰ μὲ ἕνα χονδρὸ φύλλο στρωμμένο κάτω. Ἀρατίζω=ἀρατίζω=τὸν στέλλω σιτὴν ἀρά, σιτὴν κατάρα=τὸν διώχνω. Σημαίνει καὶ ἐξετάζω. Λιμάζω=δὲν χορταίνω ἔχω ἀδηφαγία, ἀχόρταγος, λιμαγμένος' ἔχω λίμα=ἀχορτασιά. Λίμαξεις; Παντζαρῶθ(η)κο=χόρτασα πολὺ. Ἐπριξα τὴν κοιλιά μου ἀπὸ φαγί. Ντιρλίκουσα, ντιρλίκουσεις=Ἐφαγα πολὺ μὲ ἀπληστία' ἔχει κακὴ σημασία. Ἰκανοποίησις λίμας. Φάουσα=ψῶρα. Νά σέ φάη φάουσα, νὰ μὴν ἡσυχάζῃς ὀπὸ ξύσιμο. Φάουσα=ταινία, σειρήτι, ἀρρώστεια πού κατατρώγει τὴ δύναμη. Νόσος τοῦ ἐντερικοῦ συστήματος. Καὶ ἐδῶ εἶναι κατάρα=Νά σέ φάη φάουσα=ἡ ταινία. Βρόντισα=εὐρωτίασα, μούχλισσα. Βρόντισαν τὰ σκόρδα=μούχλισσαν. Γανιάζω=στενοχωροῦμαι. Πηχίζουμε=ὁμοίως=συγχίζομαι.

Ὄνοματολογία ἑφαντικῆς

Ἄργαλειός=Ἐργαλειός. Καλάμισμα=μάζωμα στὰ καλάμια τοῦ

στημονιοῦ. γιδιασμα=ἴσασμα στή διάστρα=ἰσιάχτρα. ἀντί=ξύλον κυλινδρικόν ὅπου τυλιγεται τὸ στημόνι. Δύο ἀντιὰ μεταχειρίζονται. Βγαίνει ἀπὸ τὴν λέξιν ἐντείνω=τραβῶ, ἀπλώνω καὶ τανύω=τανῶ. Μιτάρια=τά νήματα τὰ ὁποῖα στηρίζονται εἰς 2 ξυλαράκια. Χτένι= ὀδοντωτὸ κατασκευάσμα μὲ ἀγκίδας καλάμου καὶ περνοῦν τὰ νήματα τοῦ στημονιοῦ. Κομπόδεμα=Τὸ κομπόδεμα τοῦ στημονιοῦ. Μασσοῦρι καὶ μασουριάζω=μαζεύω σὲ μικρὰ καλαμάκια τὸ ὑφάδι. Σαΐτα=τὸ ἐργαλεῖο ποῦ περιλαμβάνει τὸ ὑφάδι γιὰ ρίξιμο. Ἀπλουτάρ=τὸ ξύλο ποῦ στηρίζει τὸ ἀντ. τὸ ὀπίσθιο. Τὸ μπρόσθιο λέγεται ζάναζου (εἰς χωρίον Ἀμόριον). Καρούλια=τροχαλίες. Πατή- τρες=πατοῦν καὶ ἐναλλάσσονται τὰ μιτάρια. Τσιμπάρια=εἶδος πή- χεως μὲ στιμπίδας εἰς τὸ ἄκρον. Τανύουν τὸ ὕφασμα. (Λέγονται καὶ προγκίδια) μονὰ ὑφάσματα, δίμιτα, μορμαροδίμιτα, ψηφωτά, καρα- μελωτά. Στημόνι λέγεται φελεμένι προφανῶς ἐκ τοῦ ἐλάσματος διὰ τοῦ ὁποίου δένεται τὸ δέμα. Ἡ οὐσκευασία δηλ. τοῦ νήματος. Ρι- χνουν τὸ ὕφασμα μὲ 1 κλωστή στὰ 6 δηλ. 6 κομμάτια. Τὸ νήμα τὸ διαπερώμενον ἀπὸ μιτάρι μὲ μιὰ ἐηλιά λέγεται κοτυλέται.

Παροιμίαι

Μαῦρου σκλί, ἄσπρου σκλί, πόλι σκλί εἶνει=προκειμένου περὶ ἀνθρώπων τῶν αὐτῶν ἐλαττωμάτων. Μιά στοῦ καρφί, μιὰ στοῦ πέ- ταλλου—Μιά στοῦ κουρμί, μιὰ στοῦ κλουνί=γιὰ τοὺς ἀναποφασί- στους, τοὺς μὴ σταθεροὺς, τοὺς ἐπαμφοτερίζοντας. Τ' ἀδερφοῦ μ' τοῦ τσκάλ νά βράζ' κι του δ'κό μ' νά μὴ σιγάη=Εὐχὴ διὰ τὸν πλη- σίον καὶ ἐνδιαφέρον ἀλλὰ πρῶτον διὰ τὸν ἑαυτὸν, ἔστω καὶ ἂν πρό- κεται περὶ ἀδελφοῦ. Τοῦ κισκίνκου (δυνατὸ) μάγ' γλέπ' (βλέπει) πί- σου στοῦ βουνό. Τοῦ κισκίνκου τοῦ μυαλό ξαίρ' αἰθρίου τί θά γίν' δηλ. τὸ μέλλον=διορατικότης. Ἡ κόττα νιαρό (νερό) πίν' κι τοῦ Θιὸ κυτιάζ'=δι' ὅσους δὲν ἔχουν φιλανθρωπία, οἴκτον διὰ τοὺς ἄλλους. Ποῦ πάτει ἔρμα; Πάμει νά 'ρμάξουμε κι τᾶλλα=ἀνευλόγητα βιὸ ἀποκτηθὲν ὄχι μὲ ἰδρώτα καὶ δὲν πιάνουν τόπο. Τοῦ ξένου, τοῦ γκα- τζόλ' σ' στράτα τοῦ ξιφορτώνουν=τὰ ξένα δὲν πιάνουν τόπο. Χόρ- τάσει ψυῖρα βγήκει στοῦ γιακά=δι' ἐκείνους ποῦ ἐπαίρονται διὰ τὰ ὀλίγα ποῦ ἀπέκτησαν. Τοῦς κούφους. Κρίμα τοῦ κορίτς κήκει τοῦ πιδί=ἀνάρμοστον συνοικέσιον. Ἀπάν' νά φτύσου φτώ τοῦ πρό- σουμου μ', καί' νά φτύσου φτώ τὰ πουδάρια μ'=δίλημμα. Φεῖδ' ποῦ δέ μι πειράζ' χίλια χρόνια νά ζῆς=ἐμὲ μὴ πείραζε καὶ ὅ,τι θέλεις κάμε. Ἐφαγες τὴν κομήλα φάγε καὶ τὴν οὐρά=διὰ τοὺς ἀνυπομό- νους καὶ ἀψικόρους. Κήκα στοῦν τσουρμπᾶ φουσῶ κι τοῦ γιασοῦρτ' =προσέχω διὰ νά μὴ ἁμαρτήσω δις. Ἄν δὲν ἴγκεις νύφ', δὲν ἀγνάν-

τιψεις πίσω ἀπ' τοῦ φράχτ' ;=τόσο ἀδαῆς εἶσαι ; "Αδειες κανάτεις πουρδές γιμάτεις=λόγια πολλά χωρὶς πρακτικὸν ἀποτέλεσμα. Καλὴ πίττα καλὸ φίλου καρτυράει=τὸ καλὸ φέρνει καλὸ. "Εγίνες καυλουκίθα στράβουσεις τοῦ κεφάλ' =διὰ τοὺς πρωίμως ὑπεραιρωμένους. "Εμαθα νὰ βιλουινιάζω, γ. . . ὦ τοῦ μαστουρί μ' =ὁμοίως καὶ ἀχαριστία. 'Αλλοῦ τοῦ θνεירוῦ αλλοῦ τὸ θᾶμα=ἀντίθετα ἀποτελέσματα τῶν ἐνεργειῶν. Πάει γιὰ κέρατα τοὺν ἔκουσαν κι τ' ἀότια=πῆγε γιὰ πολλά καὶ ἔχασε τὰ ὀλίγα. Τοῦ καλὸ τοῦ γκόρτσου (ἀχλάδι) τὸ τρῶν τὰ γρούνια=τὴν καλὴ τὴ νύφη τὸ καλὸ κορίτσι τὸ παίρνουν ἀνάξιοι καὶ ἀνάρμοστοι ἄνδρες. Κατὰ μάννα κατὰ κύρ' ἔκαμα κι γῶ Ζαφείρ' =κληρονομικότης. Τοῦ γκόρτσου (ἀχλάδι) πουκάτω ἀπ' τὴ γκορτσιὰ πέφτει=κληρονομικότης. Κάργα καργούδια κι περιστέρ' περιστερούδια γεννοῦν=κληρονομικότης. Σκαμνὶ μ' πουδάριν ἔπσει κρανίτικου στοῦν τόπου="Αν ἔσπασε ἓνα πῶδι τῆς καθέκλας θὰ ἀνταλλαγῇ μὲ κρανίτικο δηλ. περισσότερο στερεό. Τοῦτο λέγεται ὁσάκις διαλύεται ἀρραβῶν πρὸς παρηγορίαν. Λύκουσ τὴν τρίχα τ' ἀλλάζ', τὸ χούι τ' δὲν τ' ἀλλάζ' =φύσιν πονηρὰν μειαβαλλεῖν οὐ ράδιον. Τι εἶνει κάβουρας τί εἶνει τὸ ζ'μί τ' (ζωμός)=μὴ προσδοκᾶς πολλὰ ἀπὸ ἓναν ἀδύνατον. Καρακάξα ποῦ παλούκ' σὲ παλούκ' γιὰ τοὺν κώλουτς γιὰ τὰ μόπιατς="Ὁ ἀτακτῶν ὁπωσδήποτε θὰ τιμωρηθῇ. Τοῦ γρούν' κουδούν' κι τὴν καμήλα πέταλλα=τὸ ἀνάρμοστον. Που κατ' ἀπ' τοῦ βῶδ' μσχάρ' ζητᾶς=εἶσαι ἀπαιτητικὸς ὑπὲρ τὸ δέον. Δύο κῶλ' σ' ἓνα βρακὶ δὲν χωροῦν=τὸ ἀδιαχώρητον καὶ ἀσυμβίβαστον.

Κατάρα

Νὰ φᾶς τοῦ κιφάλης, νὰ φᾶς τοὺν μπατσᾶς, νὰ μὴ φτᾶης, κὶ νὰ σώης, νὰ σὺ φάη ψόφους, νὰ λυσᾶξ νὰ λιμάξ, νὰ μὴ βρῆς τόπου νὰ πέης, νὰ πᾶς κι νὰ μὴ γυρῆς νὰ σὺ χεῖς πανούκλα, νὰ κουντουρντίκε, νὰ μὴν ἔφτανης καὶ νὰ μὴν ἔσωνης, τὰ χαμπέρια ς' νὰ σὺ φέρουν.

Θεραπεῖαι

Δῆγμα σκύλου=φασόλι σπασμένο στὰ δύο ἐπὶ τῆς πληγῆς λίαν ἀποτελεσματικόν. Δῆγμα λυσσῶντος σκύλου=ξύδι, σκόρδο καὶ πίτυρα καβουρντισμένα ἐπὶ τῆς πληγῆς. Δῆγμα ἐχίδνης=Τὸ ἴδιο φάρμακον ἢ ἀφαίμαξις διὰ στόματος ἀνθρώπου μὴ ἔχοντος ἀμυχᾶς εἰς τὰ χεῖλη καὶ τὸ στόμα. Ἐπίσης ἐπὶ τῆς πληγῆς τίθεται τὸ κεφάλι τῆς ἰδίας ἐχίδνης ἂν φονευθῇ. Πληγὴ διὰ νίσσοντος ὄργανου προξενηθεῖσα=ἀράχνη (παλκαγκιά) λίαν αἰμοστατικὴ. Πρίσματα διάφορα καὶ δοθυῆνες (βουζούνια)=Βάτραχος τεμαχισμένος ἐπὶ τοῦ πρίσματος, τὸ ὁποῖον ὠριμάζει ὅσον ποτὲ δι' οἰουδήποτε ἄλλου

φαρμάκου. Καθαρισμός πληγής=πεντάνευρο, φυτόν τοῦ ὁποίου τὰ φύλλα ἔχουν πέντε νεῦρα. Ψαμμίσαις λιθίσαις=βρασμένα μουστάκια καλαμποκιοῦ μέ λιγνὴ ζάχαρι ὡς τὸ τσάι. Διάρροια=στουμπισμένη γκουγκουζέλα ἢ φλοιὸς ροδιοῦ. Κόψιμο μέ μαχαίρι=σπαθόλαδο=λάδι μέ ἓν κίτρινον φυτόν. Πόνος στόματος=μούρα τοῦ Σιάμ μαῦρα=Σάμ-ντουντοῦ. Δῆγμα σφρανταπόδαρου=Γιόσμος καί ζάχαρι στουμπισμένα ἐπίθεμα. Χρυσή=σαρσλίκ=κόψιμο τοῦ μετώπου μεταξὺ τῶν δύο ὀφρύων καί πότισμα μέ σκορδόξυδο. Πονόματος=γάλα ἀνθρωπινό. Τραχώματα=ξόσιμο τοῦ ἐσωτερικοῦ τῶν ματοφύλλων μέ φύλα συκῆς. Πονόματος καί τραχώματα=αὐγόφλουδο ἀπὸ λελέκι καί καγκιουζάχαρι στουμπισμένα. Ἄλο.φῆ διὰ πληγὴ=λάδι, σαπούνι, ξυσίματα βουζιάς (κουφροξυλιάς) κηρί, μαστίχα βρασμένα, λίαν ἀποτελεσματική. Ἄνεμόρροϊδου=πληγὴ μέ φλυκταίνας ἐξαπλουμένη=μαραντούδια=φυτὰ τῶν βράχων στουμπισμένο ἐπὶ τῆς πληγῆς ἢ σησαμέλαιον μέ πάσιμα κινᾶς ἢ καφέ. Κόψιμο μέ φωτιά=μύξα ἢ τουροῆς φύλλα ἐπίθεμα. Ὑδροπικεῖα=Μέσα σὲ καινούργια στάμνα 10 δράμια σιναμική. Πίνουν τὸ νερὸ σιγὰ σιγὰ καί εἶναι ἀποτελεσματικὸ στὸ πρῶτο στάδιο. Πρῶτα δοσυθινός=μελιτζάνα ἐπίθεσις ἐπ' αὐτοῦ, εἰ δυνατόν ψημένη. Χαΐριζίκ=πάθησις δερματική=ἀγγουρι ἢ φλούδα ἀγγουριοῦ, λίαν ἀποτελεσματικόν.

Π ρ ο λ ῆ ψ ε ι ς

1) Ὅταν δὲν ζοῦν τὰ παιδιὰ πηγαίνουν τὴ νύχτα καί ἀφήνουν αὐτὰ εἰς τὴν ἐξώθυραν τῆς ἐκκλησίας. Ὁ πρῶτος ποῦ θά εὔρη αὐτὸ πρέπει νὰ τὸ βαπτίσῃ καί πιστεύεται ὅτι θά ζήσῃ. 2) Ὅταν ράβουν κουμπὶ ἐπάνω στον ἄνθρωπο πρέπει νὰ δαγκῶνῃ τὸ ἄκρον ἑνὸς ἐνδύματός του διότι ράβεται ἡ μνήμη του. 3) Στὸ βάσκαμα δίδεται κομμάτι ὑφάσματος τοῦ ἀνθρώπου ποῦ βάσκανε καί μέ κείνο καπνίζεται ὁ βασκοθεῖς. 4) Ὅποιος ἔχει ἐλονοσία—θέρμη—θερμασιὰ κόβει ἓνα κουρελάκι ἀπὸ τὰ ροῦχα του καί τὸ κρεμᾷ ἔξω σὲ κανένα ἐξωκκλησί. 5) Εἰς τὴν ἐλονοσίαν πιστεύεται ὅτι θεραπεύεται μέ τὸ πάτημα τῆς ἀρκούδας τῶν πλανοδίων ἀρκτηπιθηκοδαμαστών. 6) Τὴν Δευτέραν δὲν λούονται διότι δευτεροπανιρεύονται. 7) Ἡ μαύρη γάτα ὅταν σὲ διακόψῃ τὸ δρόμο σου δουλειὰ σου πάει πίσω. 8) Ἡ κόττα ἂν λαλήσῃ κακὸ συμβαίνει στὸ σπίτι. Τὸ ἴδιο καί ὅταν οὐρίάζῃ τὸ σκυλί ἢ φωνάζῃ ἢ κουκουβάγια. 9) Ἐάν σὲ διακόψῃ λαγὸς κακὸς οἰωνὸς προμηνύεται. Κακὴ ἔκβασις τῶν ὑποθέσεων. 10) Ἐάν σὲ διακόψῃ φεῖδι σημαίνει καλὸν οἰωνόν. Καλὴν ἔκβασις τῶν ἐπιχειρήσεών σου. 11) Ὅταν λούεται ἡ γάτα σημαίνει

ἄφιξιν φίλου οἰκογενειακοῦ. 12) Ἄν πέση βρούκα ἐκ τοῦ στόματος ὅταν τρώγῃ τις ὁμοίως σημαίνει ἄφιξιν οἰκογενειακοῦ φίλου.

Βαρόμετρον γεωργῶν

Ὅταν θέλουν νά διαπιστώσουν ἂν ἡ γῆ εἶναι πρόσφορος διὰ σποράν καλαμποκιοῦ, ἐξάγουν τὴν περισκελίδα καὶ τὸ ἐσώρρουχον καὶ ὅπως εἶναι γυμνοὶ κόθονται εἰς τὸ αὐλάκι τὸ σχηματισθὲν μὲ τὸ ἄροτρον καὶ ἂν ζεταθῇ ὁ πρωκτὸς εἶναι κατάλληλος, ἢ θερμωκρασία ἂν ὄχι ἀναβάλλεται ἡ σπορά.

Βαφαὶ μὲ τοπικὰ μέσα

Καρυδιᾶς φύλλα, καρυδιῶν φλοιὸς ἐξωτερικὸς πράσινος, κυδωνόφυλλα, κρεμμυδόφυλλα (τσόφλια), τὸν θάμνον ἔχλα διὰ πορφυροῦν.

Παίγνια παιδιῶν κατὰ τὰς νύκτας τοῦ χειμῶνος

1) Ντοῦμ ντοῦμ πίτυρα. 2) Τσιμ τσιμ πούπουλου ποιουνοῦ χέρ' εἶνι ἀπ' ἀπάν'.

Περίεργος θεραπεία ἐπιζωστίας

Ἐπάρχουν μυστήρια δυνάμεις ἐπενεργοῦσαι καλῶς ἢ κακῶς ἐπὶ ἀνθρώπων καὶ ζώων; Ὁ λαὸς ἀπαντᾷ. Ναί! Πιστεύει ἀκροδάντως ὅτι ὑπάρχουν καὶ πολλάκις ἐπικαλεῖται τὴν βοήθειαν αὐτῶν διὰ τὴν καλὴν ἐκβασιν τῶν ὑποθέσεων του ἢ τὸν ἐξευμενισμόν τῶν δυνάμεων τούτων προκαλουσῶν ἀκόμη καὶ θεομηνίας. Οὕτω π. χ. ἐν περιπτώσει πτώσεως χαλάζης οἱ πρωτότοκοι υἱοὶ ἐκάστης οἰκογενείας τοποθετοῦν εἰς τὸ μέσον τῆς αὐλῆς τὴν πυροστιὰ τῆς ἐστίας ἀντεστραμμένην καὶ πιστεύουν ὅτι καταπαύει ἡ θεομηνία. Πάσαι ἐπίσης προλήψεις καθιστοῦν τὸν λαόν δεισιδαίμονα καὶ ἐξαρτοῦν τὴν εὐδαιμονίαν ἢ κακοδαιμονίαν τῶν οἱ ἀνθρώποι ἀπὸ τυχαῖα γεγονότα ἢ ἀπὸ συνάντησιν ἀθῶων ζώων κ.τ.λ. Οὐβλιασε τὸ σκυλί, λέγουν, ἄρα κακὸς αἰώνας. Ἐκουίξεν ἡ κουκουβάγια, κάποιος θά πεθάνῃ. Μὲ διέκοψε, λέγουν, τὸ φεῖδι, ἢ δουλειά μου θά πάῃ καλά. Μὲ ἔκοψε, τὸ δρόμο ὁ λαγός, θά γυρίσω πίσω ἀπὸ τὴ δουλειά μου, γιατί τὸ ἀθῶο αὐτὸ ζῶο. εἶναι γρουσουζικο, κᾶτι κακὸ θά μοῦ συμβῇ. Μύρια ὅσα περιστατικά, τυχαῖα, μηδεμίαν σχέσιν ἔχοντα μὲ τὴν ζωὴν τοῦ ἀνθρώπου, θεωροῦνται εὐεργετικά ἢ καταστρεπτικά. Πόσα συνοικέσια ματαιοῦνται ἐκ τῆς ἀναβολῆς τῶν διότι δὲν πραγματοποιεῖται ἡ στέψις κατὰ τὰ δίσεκτα ἔτη! Τοιαῦτα ὑπάρχουν πολλὰ καὶ θά ἀποτελέσουν ὀλοκλήρους πραγματείας. Ὁ λαὸς προσωποποιεῖ ἐπίσης

καί διαφόρους ἐπιδημικάς ἀσθενείας. Φαντάζεται αὐτάς ὡς γυναῖ-
 κας, αἱ ὁποῖαι ὀργίζονται καί ἐπιδροῦν καταστρεπτικῶς εἰς τὸν ἄρ-
 ρωστον. Ἡ μήτηρ τοῦ ἀσθενοῦς τέκνου ἐκ τῆς νόσου εὐλογίας
 ἀναρτᾷ εἰς τὴν ἐξώθυραν κουλούρι γλυκὺ διὰ τὴν φάγη καί ἀναρ-
 ρώση ταχέως τὸ ἀσθενοῦν τέκνον τῆς. Ἡ οἰκογένεια, ἡ ὁποία ἔχει
 ἰλαριῶντα τέκνα δὲν παρασκευάζει φαγητὸν ἐκ κρέατος ἢ ὀσπρίων
 φανταζομένη διὲν δυσαρεστεῖται ἢ ἰλαρὰ ἐκ τῶν ὀσπρίων καί τὸ ἄρ-
 ρωστον τέκνον θὰ ἔχη ἐξανθήματα ὁμοιάζοντα μὲ τὰ ὀσπρια. Μή-
 πως ὁ λαὸς καί αὐτὴ ἀκόμη ἢ ἐκκλησία δὲν παραδέχεται τὴν βα-
 σκανίαν καί προβαίνει ὁ μὲν λαὸς εἰς διάφορα εἶδη θεραπείας ἢ δὲ
 ἐκκλησία εἰς ἐξορκισμοὺς δι' ἀναγνώσεως ὠρισμένων εὐχῶν ; Ἀλλὰ
 παρεσύρθημεν, ὁμολογοῦμεν, καί ἐξετράπημεν τοῦ πραγματικοῦ θέ-
 ματος, τῆς θεραπείας δηλ. τῆς ἐπιζωοτίας. Εἶναι τῷ ὄντι περιεργος ἢ
 φαντασία τοῦ λαοῦ σχετικῶς μὲ τὴν ἀσθένειαν τῶν ζώων, ὅσον πε-
 ριεργος ἦτο καί εἶναι ἀκόμη ἢ θεραπεία αὐτῶν. Κατὰ τὰς περιπτώ-
 σεις ἐπιζωοτιῶν μετεχειρίζοντο πρῶτον τὰ ἰατροσόφια καί ἐξω-
 τικὰς θεραπείας καί σπανιώτατα κατέφευγον εἰς τὴν ἐπιστήμην, ἧτις
 εἰρήσθω, (ἢ κτηνιατρικὴ) ἐσπάνιζε τελείως εἰς τὰ μέρη αὐτά. Ἀπεδε-
 κατίζοντο ἀγέλαι ὀλόκληροι βοοειδῶν καί ποιμνία προβάτων κατὰ
 τὸ πολὺ ἐγγύς παρελθόν καί μόλις τώρα ἤρχισε κατανόησις τῆς ἐπι-
 στημονικῆς ἐπεμβάσεως εἰς τὰ ἄρρωστα ζῶα. Εἰς τὴν παρούσαν μι-
 κρὸν πραγματείαν θὰ περιορισθῶμεν εἰς τὴν θεραπείαν μιᾶς μόνης
 νόσου τῶν ζώων τῆς καλουμένης ἐδῶ καραγιανίκ, ἦτοι τοῦ πνευ-
 ματάνθρακος. Νόσος λοιμώδης, ἐκ τῆς ὁποίας ἐν μιᾷ στιγμῇ τὸ
 ζῶον θνήσκει ἐξ ὑψηλοῦ πυρετοῦ, λόγῳ καθήσεως τοῦ ἀναπνευστι-
 κοῦ συστήματος ἢ καί τοῦ ἐγκεφάλου. Περιεργος, τῷ ὄντι ἢ θερα-
 πεία ὑπὸ τῶν χωρικῶν κατὰ τὸ ἐγγύς παρελθόν, τόσον, ὥστε, νὰ
 καταντᾷ ἀπίστευτος ἢ μῦθος. Ἡμεῖς ἀφηγοῦμεθα τὸν τρόπον τῆς
 θεραπείας καί παρακαλοῦμεν νὰ μῖς ἐπιτρέψουν οἱ ἀναγνώσται νὰ
 ἔχωμεν ἐφεκτικότητά ὡς πρὸς τὸ ἀποτέλεσμα τῆς θεραπείας. Μὲ τὴν
 ἐκδήλωσιν τῆς ἀσθενείας, δύο ἄνδρες τοῦ χωρίου κατὰ μίαν νύκτα,
 κατὰ προτίμησιν ἀσέληνον, λαμβάνουν ζεῦγος βοῶν ὀγιῶν, ζευ-
 γνύουσιν αὐτὰ εἰς τὸ ἄροτρον καί δι' αὐτοῦ χαράσσουν ἀλλοκακὰ πέριξ
 τοῦ χωρίου σημαίνοντα διὲν ἢ ἀσθένεια δὲν δύναται πλέον νὰ εἰσέλθῃ
 ὑπερπηδῶσα τὸ φανταστικὸν ὄχυρόν. Ἀφίνουσι μίαν μόνον εἰσοδὸν
 εἰς σημεῖον κατάλληλον τοῦ χωρίου καί ἐκεῖ σκάπτοντες σχηματί-
 ζουσιν μίαν ὀπόγειον σήραγγα 3—4 μέτρων, ἔχουσιν εἰσοδὸν καί
 ἔξοδον, μὲ ὕψος 2—3 μέτρων, ὥστε νὰ δύναται νὰ διέρχηται δι' αὐ-
 τῆς ἀνέτως ἄνθρωπος καί ζῶον. Εἰσοποιοῦν κατόπιν τὸ χωρίον νὰ
 υβόσῃ τὰς πυρὰς τῶν ἐστιῶν καί ἐφιστοῦν τὴν προσοχὴν πάντων

διὰ τοῦ πρωτογύρου (κεχαγιαῖ) νά μὴ μείνη πουθενά σπινθήρ. Ἐκβάλλουν κατόπιν οἱ δύο αὐτοὶ ἄνδρες τὰ ἐνδύματά των καὶ ἐν Ἄδαμιαίᾳ περιβολῇ προστρίβουν δύο ζηρὰ ξύλα εὐφλεκτα, μέχρις οὗτου ἀναπιυχθῆ καυσις. Ἐάν δὲν πραγματοποιεῖται ἡ ἀνάφλεξις, τότε σημαίνει, ὅτι κάποια οικοδέσποινα ἐξ ἀπροσεξίας ἀφήκεν ὀνημμένον κάρβουνον ἢ σπινθήρα εἰς τὴν στάκην καὶ εἰδοποιοῦνται πάντες νά ἐπιστήσουν τὴν προσοχὴν των πρὸς ἀνακάλυψιν τῆς διαλαθούσης πυρᾶς. Ἐξακολουθοῦν τὴν προστρίβῃν καὶ μόλις ἀναφλεγοῦν τὰ δύο ξύλα, ἔχοντες καὶ ἄλλα τοιαῦτα κολλὰ, ἀνάπτουν πυρᾶν εἰς τὴν εἰσοδὸν τῆς σήραγγος. Τὴν πρώτην πρὸ τῆς ἀνατολῆς τοῦ ἡλίου διαμηνύουν εἰς τὸ χωρίον διὰ τοῦ πρωτογύρου νά ἐξέλθουν διὰ τῆς σήραγγος ἐκείνης ὅλοι οἱ ἄνθρωποι καὶ τὰ ζῶα καὶ ἀφοῦ συντελεσθῆ ἡ ἐξοδος ἀρχίζει ἡ θεραπεία ὡς ἐξῆς: Ἐκαστος χωρικός ὁδηγεῖ τὰ ζῶα του εἰς τὴν εἰσοδὸν τῆς σήραγγος οἱ δύο δὲ ἄνδρες, ἐνδεδυμένοι ἤδη, λαμβάνουν δαυλὸν ἀνημμένον καὶ κατὰ προτίμησιν ἀνά ἕνα τῶν δύο προστρίφθέντων ξύλων, ἰστάμενοι δὲ ἀντιστοίχως προξενοῦν εἰς τοὺς γλουτοὺς τοῦ ζώου διὰ τοῦ ἀνημμένου δαυλοῦ ἐγκαύματα ὅποτε εἰσέρχονται εἰς τὴν σήραγγα καὶ ἐκεῖθεν εἰς τὸ χωρίον. Ἀφοῦ συντελεσθῆ ἡ θεραπεία αὕτη, εἰς τὸ πρωτότυπον λοιμοκαθατήριον, αἱ ἀγέλαι εἶναι πλέον ἐλεύθεραι νά ἐξέλθουν ὀποθενδήποτε πρὸς βοσκήν, ἀπαλλαγείσαι, ὡς λέγουσιν, τῆς νόσου. Εὐρέσθην εἰς ἄλλο μέρος καὶ εἶδον ἰδιοῖς ὄμμασιν ἄλλην θεραπείαν τῆς νόσου ἐπίσης περιέργων. Εἷς εἰδικὸς ἄνθρωπος τῆς περιφερείας, μεμημένος, τάχα, εἰς τὰ μυστικά τῆς διὰ μαγείας θεραπείας τοῦ Καρὰ-γιανίκ καὶ δυνάμενος, δῆθεν, αὐτὸς μόνον νά βλέπῃ τὴν νόσον, περιφερομένην, με μορφήν τέρατος, εἰς τὰ βουστάσια καὶ τὰς μάνδρας, ἐπιμελῶς ἐρευνᾷ αὐτὰ κατὰ τὰς ἐσπερινὰς ὥρας, καθ' ἃς τὰ ζῶα εὐρίσκονται ἐντὸς αὐτῶν καὶ πυροβολεῖ φονεύων, τάχα, τὴν νόσον, αὐτὸς δὲ κείται ἐκτάδην φοβισμένος ἐκ τῆς ἀπαισίας ὄψεως αὐτῆς. Ὑποδεικνύει ἔπειτα τὸ μέρος ὅπου ἐπυροβόλησε, ἐρευνᾷ ὁ οἰκοκύρης καὶ εὐρίσκει εἰς τὸ σημεῖον ἐκεῖνο αἷμα πολτοποιημένον, δείγμα ὅτι ἐφονεύθη ἡ νόσος. Εἰς ἀντάλλαγμα τῆς παρασχεθείσης ὑπηρεσίας του λαμβάνει ὄρνιθα μαύρην καὶ ἐλάχιστα χρήματα διὰ τὰ ἐξοδα τῆς κινήσεώς του. Ἐπέμενα προσωπικῶς παρὰ τῷ ἀνθρώπῳ τούτῳ καὶ κατάρθωσα νά τὸν πείσω ὅτι δὲν ἦτο τίποτε ἄλλο παρὰ σκηνοθεσία πρὸς θεραπείαν, δῆθεν, τῆς νόσου. Προκειμένου περὶ προβάτων, προσβαλλομένων ὑπὸ τῆς αὐτῆς ὡς ἄνω ἀσθενείας, ἡ θεραπεία γίνεται κατ' ἄλλον τρόπον, ἐπίσης περιέργων. Ἄν εἶναι καλοκαίρι, καὶ συνήθως τὸ καλοκαίρι παρουσιάζεται ἡ ἐπιδημία αὕτη, δύο ἄνδρες τοῦ χωρίου, ἄφοβοι καὶ

έξησκημένοι, μεταβαίνουν καθ' ἡμέραν εἰς τὴν κτηματικὴν περιοχὴν ἄλλου γειτονικοῦ χωρίου, ἕως ὅτου συλλάβουν φεῖδι, τὸ ὅποιον τοποθετοῦν ἐντὸς κυτίου. Διὰ τοῦ κυτίου τούτου σημειοῦν εἰκονικῶς ἐπὶ πάντων τῶν προβάτων τὸ σημεῖον τοῦ σταυροῦ ἐπὶ τῆς ράχεώς των. Ἐφοῦ σταυρωθοῦν ὄλα τὰ πρόβατα τοῦ χωρίου, μεταφέρουν πάλιν τὸ φεῖδι εἰς τὸ σημεῖον συνελήφθη καὶ τὸ ἀφίηθαι ἐλεύθερον. Πιστεύεται ὅτι τὸ φεῖδι ἀφῆρεσε ἐκ τῶν προβάτων τὴν ἀσθένειαν, διὰ τὴν μεταδοθῆ αὕτη εἰς τὰ πρόβατα τοῦ γειτονικοῦ χωρίου. Ἡδη αἱ τοιοῦτου εἶδους θεραπείαι ἤρχισαν νὰ ἐκλείπουν, διότι καὶ ἡ πνευματικὴ στάθμη τῶν κατοίκων ἀπὸ 30ετίας καὶ πλέον ἤρχισε νὰ σημειώσῃ ἀνοδὸν.

ΣΗΜ. ΣΥΝΤΑΞΕΩΣ.— Ἡδη τὸ ἀρμόδιον Ἐπιτελεῖον Γεωργίας ἐφαρμόζει διὰ τῶν κτηνοτρόφων καὶ λοιπῶν ἀρμοδίων ὀργάνων τοῦ ἐπιστημονικῆς μεθόδους, ἐμβολιασμοὺς κλπ. πρὸς πρόληψιν καὶ θεραπείαν τῶν ἐπιζωοτιῶν.

ΓΕΩΡΓΙΟΣ Ι. ΓΙΑΝΝΑΚΑΚΗΣ

Τὸ «Θρακικὸν Κέντρον» μὲ ἰδιαιτέραν θλίψιν καὶ εὐλικρινῆ συγκίνησιν, πενθεῖ τὸν ἀπρόοπτον θάνατον τοῦ ἐνθουσιώδους ἄμα δὲ καὶ πολυτίμου συνεργάτου αὐτοῦ Γεωργίου Ι. Γιαννακάκη. Ὁ ἀείμνηστος, σοφὸς διδάσκαλος, διεκρίνετο διὰ τὴν πολυσχιδῆ καὶ ἄκρως ἔθνωφελῆ δράσιν του, τὴν ὅποιαν ἀνέπτυξεν ἐν τῇ ἰδιαιτέρᾳ αὐτοῦ πατρίδι, Θράκῃ, ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν ἀκάματον φιλοπονίαν του

πρός όγκώδη συγγραφὴν ἐπὶ θεμάτων, ἐχόντων σχέσιν μὲ τὴν ἀπολεσθεῖσαν καὶ ἀλησμόνητον κοινὴν μας πατρίδα, τῆς ὁποίας ὕπηρεζε γνήσιον τέκνον καὶ φανατικός λάτρης.

Ἐγεννήθη, ἐκ Θρακῶν γονέων, τὸ 1871, εἰς τὸ χωρίον Ἰντζέκιοϊ (Νεοχώριον) τῆς περιοχῆς Ραιδεστοῦ, παρὰ τὰς δυτικὰς κλιτύας τοῦ Ἱεροῦ Ὄρους, ἀπεβίωσε δὲ ἐν Ἀθήναις, εἰς ἡλικίαν 88 ἐτῶν τὴν 5ην Ὀκτωβρίου 1959 Ὀλόκληρον τὸν βίον αὐτοῦ ἠνάλωσεν εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τῆς παιδείας καὶ τοῦ ἔθνους. Μετὰ τὰ πρῶτα γράμματα, τὰ ὁποῖα ἐξέμαθεν εἰς τὸ σχολεῖον τῆς γενετικῆς του, εἰσήχθη εἰς τὴν Ἑλληνικὴν Σχολὴν Ραιδεστοῦ, ἐκ τῆς ὁποίας ἀπεφοίτησεν ἀριστεύσας, τὸ 1888. Ἐν συνεχείᾳ ἐνεγράφη εἰς τὸ Διδασκαλεῖον Θεσσαλονίκης, τὸ καὶ μετέπειτα Σερρῶν, ὅπου καὶ ἀπεπεράτωσε τὰς σπουδὰς αὐτοῦ, ἐν ἔτει 1891, ἀριστεύσας καὶ πάλιν. Ἐδίδαξε τὸ πρῶτον ἐπὶ συνεχῆ ἔτη εἰς τὴν Σχολὴν Ραιδεστοῦ, κατόπιν εἰς Καλλιπόλιν καὶ ἐκ νέου εἰς Ραιδεστόν, κατὰ καιροὺς δὲ καὶ διὰ βραχέα χρονικὰ διαστήματα εἰς Κωνσταντινούπολιν, Μαγνησίαν Μ. Ἀσίας, εἰς Κωνσταντιζαν Ρουμανίας, πολλακίς καὶ ὡς διευθυντῆς τῶν σχολῶν. Μετὰ τὴν Μικρασιατικὴν καταστροφὴν διωρίσθη εἰς τὸ Γυμνάσιον Βερροίας, ὅπου ἐδίδασκεν Ἑλληνικὰ καὶ Ἱστορίαν, εἰς Κόρινθον ἐν τῇ Σχολῇ ὄρφανῶν Ἑλληνοπαίδων τῆς Ἀμερικανικῆς Περιθάλψεως, εἰς Ὠρωπὸν καὶ τελευταίως εἰς Σύρον, ὅπου παρέμεινε μέχρι τοῦ θανάτου του. Ἀπεχώρησε τῆς ὑπηρεσίας συνταξιοδοτηθεὶς, ἀφοῦ εἰργάσθη ἐπὶ 40 καὶ πλέον ἔτη. Πάμπολλοι εἶναι ἐκεῖνοι ἐκ τῶν μαθητῶν του, οἵτινες γαλουχηθέντες ὑπ' αὐτοῦ μὲ τὰ ἔθνικα ἰδεώδη, διέπρεψαν, κατὰ καιροὺς, εἰς ὅλους τοὺς τομεῖς. Τινὲς μάλιστα ἐξ αὐτῶν ἀνῆλθον καὶ εἰς τὰ ὕψατα ἀξιώματα τῆς Πολιτείας. Οἱ ἐπιζῶντες, μετ' εὐλαβείας καὶ εὐγνωμοσύνης, ἀναφέρουν τὸ ὄνομά του.

Ἄλλ' ὡς ἐλέχθη καὶ ἀνωτέρω, ὁ Γεώργιος Γιαννακάκης, δὲν ἤρκετο ἀπλῶς καὶ μόνον εἰς τὴν εὐσυνειδήτην ἐπιτέλεσιν τῶν διδασκαλικῶν αὐτοῦ καθηκόντων. Γαλβανιζόμενος ἀπὸ τὸ ὄραμα τῆς «μεγάλης ἰδέας», πρὸς τὴν ὁποίαν ἠτένιζεν οὐχὶ ὡς ρωμαντικός νοσταλγὸς περασμένων μεγαλείων, ἀλλ' ὡς Ἑλλην πατριώτης, ἦτο ἔτοιμος, ἀνὰ πάσαν στιγμήν, νὰ συμβάλῃ ἔργῳ καὶ ἐν τῷ μέτρῳ τῶν δυνάμεών του, εἰς τὴν ἀπελευθέρωσιν τῶν ὑποδούλων Ἑλληνικῶν χωρῶν. Συγκεκριμένως, μὲ κίνδυνον, ὃν διέτρεχον πάντες, οἱ κατὰ τὴν ἔποχὴν ἐκείνην ἀναλαμβάνοντες ἔθνικὰς ἀποστολάς, ἀπεδέχθη πρότασιν τῆς Μητροπόλεως καὶ τοῦ Προξενείου Ραιδεστοῦ ὅπως περιοδύσῃ διὰ τὴν συλλογὴν ὑπογραφῶν διαμαρτυρίας κατὰ τῆς αὐθαιρέτου ἐνεργείας τῆς Τουρκικῆς κυβερνήσεως ὅπως στραγγαλίῃ καὶ ἐξαφανίσῃ τὰ προαιώνια προνόμια τῆς Ἐκκλησίας καὶ τοῦ Γέ-

νους, ἅτινα οἱ κατὰ καιροὺς Σουλτάνοι εἶχον, δι' ἐπισήμων πράξεων κατοχυρώσει. Ἐταξείδευσε συνεπῶς μὲ μυστικὴν ἀποστολὴν καὶ μὲ ἔγγραφον ὡς Ἐπιθεωρητῆς τῆς Ἐκπαιδεύσεως εἰς τὰς περιφερείας τῶν Μητροπόλεων Γανοχωρῶν, Μυριοφύτου, Περιστάσεως, Καλλιπόλεως, Μαδύτου, Δαρδανελίων, καθὼς καὶ εἰς τὰς περιοχὰς Ραιδεστοῦ (Χαριοῦπολιν, Μακρὰν—Γέφυραν, Μάλαρα, Κεσσάνην κλπ.), ὅπου ἐξεδόθησαν ψηφίσματα τῶν τοπικῶν κοινοτικῶν παραγόντων καὶ Ἀρχιερέων ἢ Ἀρχιερατικῶν Ἐπιτρόπων, δι' ὧν ἐξεφράζετο ἡ δυσφορία τοῦ χριστιανικοῦ κόσμου διὰ τὴν τοιαύτην πρὸς κατάργησιν τῶν προνομίων πρόθεσιν. Ὡς εἶναι γνωστόν, οἱ τότε Οἰκουμενικοὶ Πατριάρχαι Ἰωακείμ καὶ Γερμανὸς ἀντετάχθησαν σθεναρῶς ὑπεραμυνθέντες τῶν προνομίων, ὁ τελευταῖος μάλιστα διὰ τοῦ κλεισίματος τῶν ἐκκλησιῶν, καὶ ἐπέτυχον νὰ διατηρηθῇ τὸ ἐκκλησιαστικὸν καθεστῶς, τὸ κατοχυρωμένον διὰ φερμανίων. Ὁ Γιαννακάκης μὲ τὴν πατριωτικὴν του ἐρασίαν, ὡς ἀπεσταλμένος εἰς τὰς ἄνω περιοχὰς, ἐξεπλήρωσε τὴν ἀποστολὴν του καὶ ἔλαβεν ἀρμοδίως εὐαρέσκειαν. Ἀλλὰ καὶ ὅταν εὐρίσκετο εἰς Μαγνησίαν τῆς Μ. Ἀσίας, ὡς διδάσκαλος, κατ' ἐντολὴν τοῦ Ἑλλην. Στρατηγείου τῆς 13ης Μεραρχίας, παρέσχε πολυτίμους ὑπηρεσίας εἰς τὸν Ἑλληνικὸν Στρατόν, ἀναμιχθεὶς εἰς τὴν ὀργανώσιν δικτύου μυστικῶν πληροφοριῶν ἀπὸ Μαγνησίας μέχρι Φιλοδελφείας καὶ Πανόρμου. Διὰ τὴν τοιαύτην ὑπηρεσίαν του τὸ Στρατηγεῖον διὰ τοῦ ἀπὸ 26 Ἰουλίου 1919 πιστοποιητικοῦ ἀναγνωρίζει τὰς παρασχεθείσας ὑπηρεσίας καὶ συνιστᾷ εἰς τὰς κατὰ τόπους ἀρχὰς νὰ διευκολύνουν τὸ ἔργον του. Ὁσαύτως κατὰ τὴν θλιβερὰν ἐκρίζωσιν τοῦ πληθυσμοῦ καὶ ἐκκένωσιν τῆς πατρίδος μας Ἀνατ. Θράκης, μὲ συντριβὴν καὶ αὐθόρμητως περιώδευσε τὰς περιοχὰς τῶν ἐκπατριζομένων καὶ ἐνεθόρρυνε, βοηθήσας ἐν τῷ μέτρῳ τῶν δυνάμεων του, δι' ἐκθέσεως πρὸς τὰς οἰκέλας Μητροπόλεις καὶ περιγραφῆς τοῦ ὀργανωμένου τότε διωγμοῦ τῶν Θρακῶν. Ὁ ἀείμνηστος Γεώργιος Γιαννακάκης, ἔχων ὡς κύριον ἔργον τὴν παιδαγωγικὴν καὶ ἐκπαιδευτικὴν μόρφωσιν τῆς νεολαίας, ἐπιτυχῶς καὶ μὲ αὐτοθυσίαν ἐπετέλεσε τὰ καθήκοντά του, ὡς εὐσυνείδητος καὶ φιλόπρονος ἐκπαιδευτικὸς λειτουργός. Ἀλλὰ ἡ μεγάλη ἀγάπη του πρὸς τὴν πατρίδα Θράκην τὸν παρώτρυνε, μετὰ τὴν συνταξιοδότησίν του, νὰ ἐπιδοθῇ ἀκαταπονήτως εἰς τὴν ἔρευναν, μελέτην καὶ σταχυολόγησιν τῶν ἀφορώντων τὴν Θράκην, οὕτω δὲ συνέγραψεν ἀξιεπαίνους πραγματείας ἐκ χιλιάδων σελίδων, ἐξ ὧν τὰ «Θρακικά» ἐδημοσίευσαν εἰς τὸν 25ον καὶ 30ον τόμους των : «Ἱστορίαν τῆς Θράκης κατὰ τὴν Τουρκοκρατίαν» καὶ «Ἱστορίαν τῆς Θράκης—Ἀρχαῖοι Χρόνοι».

Μετά τὸν θάνατόν του ἐγκατέλειπεν ἀνεκδότους μελέτας, πάντοτε περὶ Θράκης ἐπὶ Βυζαντινῆς ἐποχῆς ὡς καὶ ἀξιολόγους πραγματείας του περὶ γεγονότων καὶ Θρακικῶν ἐθίμων, ἅτινα ἐπίσης τὸ Θρακικὸν Κέντρον θὰ φροντίσῃ νὰ φέρῃ εἰς τὴν δημοσιότητα. Οἱ ὡς ἄνω δύο τόμοι τῶν «Θρακικῶν», εἰς τὰς 300 ἕκαστος σελίδας του, καταδεικνύουσιν τὴν συγγραφικὴν ἐφεσιν καὶ τὴν ἐπιμελῆ ἐπὶ ἔτη ἐνασχόλησιν τοῦ ἐκλιπόντος διδασκάλου, ὅστις δύναται νὰ καταλάβῃ τιμητικὴν θέσιν μεταξύ τῶν ἐθνικῶν διδασκάλων τῆς πατρίδος μας. Τὸ Θρακικὸν Κέντρον ἐτίμησε τὸν Γεώργιον Γιαννακάκην διὰ τῆς ἀνακηρύξεώς του ὡς ἐπιτίμου μέλους, συμμετέσχεν εἰς τὴν θλίψιν τῆς οἰκογενείας του, πρὸς ἣν ἀπέστειλε συλλυπητήρια, ἀντεπροσωπεύθη κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς κηδείας ὑπὸ ἐπιτροπῆς ἐκ μελῶν τοῦ Δ. Σ. καὶ ἐξ ὀνόματος τῆς Διοικήσεώς του κατέθηκε στέφανον. Ἡ μνήμη τοῦ ἐκλιπόντος σεβαστοῦ διδασκάλου καὶ συγροφῆως θὰ παραμείνῃ ἀλησμόνητος μεταξύ τῶν Ἑλλήνων διανοουμένων τὸ δὲ παράδειγμά του, τῆς ἐπὶ σειράν δεκαετηρίδων δράσεώς του, τυγχάνει ἀξιομίμητον καὶ θὰ ἐξαιρεται πάντοτε παρὰ τοῦ Θρακικοῦ Κέντρον, τῶν πολυπληθῶν μαθητῶν του, τῆς ὁλότητος τοῦ Θρακικοῦ κόσμου καὶ ὅλων τῶν ὁμογεῶν, οἵτινες ηὔχρησαν ἐκ τοῦ σύνεγγυς νὰ τὸν γνωρίσουν καὶ νὰ ἐκτιμῆσουν τὸ ἀξιόθασμάστον ἔργον του.

Κριτικά καὶ σχόλια τῶν Ἀθηναϊκῶν καὶ ἐπαρχιακῶν ἔφημεριδων διὰ τὰς ἐκδόσεις τῶν «Θρακικῶν».

Παραθέτομεν κατωτέρω κείμενον ὄπερ ἐδημοσιεύθη εἰς τὰς ἐφημερίδας τῶν Ἀθηνῶν : «Ἐλευθερία», «Ἐθνικὸς Κήρυξ», «Ἀθηναϊκή», δὲς, «Ἔστια» καὶ «Προσφυγικὸς Κόσμος». Θεσσαλονίκης : «Μακεδονία», «Ἑλληνικὸς Βορρᾶς» καὶ «Φῶς». Καβάλας : «Ταχυδρόμος» καὶ «Πρωϊνὴ». Δράμας : «Πρωϊνὸς Τύπος». Κομοτινῆς : «Κομοτινὴ» καὶ Ἀλεξανδρουπόλεως : «Ἐλεύθερη Θράκη» :

«ΤΑ ΘΡΑΚΙΚΑ. Ἐξυκλοφόρησι παρά τοῦ Θρακικοῦ Κέντρου ὁ 30ὸς νέος τόμος τοῦ γνωστοῦ ἱστορικοῦ, ἐπιστημονικοῦ καὶ λαογραφικοῦ περιοδικοῦ του τὰ «Θρακικά». Ὁ τόμος οὗτος, εἰς τὰς ὑπερτριακοσίας σελίδας του, μὲ ἐπιμελημένην καὶ πολυτελεῖ ἔμφανισιν καὶ μὲ συγγραφέα τὸν κ. Γεώργιον Γιαννακάκη, πραγματεύεται περὶ τῆς ἱστορίας τῆς Θράκης (Ἀρχαῖοι Χρόνοι) ἀπὸ τῆς Μυθικῆς ἐποχῆς 1500 π.Χ. μέχρι 330 μ.Χ. τῆς ἀνακηρύξεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὡς πρωτεύουσας τοῦ Ῥωμαϊκοῦ Κράτους (μετὰ χάριτος πρωτοτύπου καὶ ἀνεκδότου). Ἡ προσπάθεια αὕτη τοῦ Θρακικοῦ Κέντρου, ὄπερ συνεχίζει μὲ ταχύτατον, ἀνευ προηγουμένου, ρυθμόν, τὰς περὶ Θράκης ἐκδόσεις του, τυγχάνει ἐπαινετὴ καὶ ἰδιαιτέρως ἀξία προσοχῆς, τοσοῦτον μᾶλλον καθόσον, μὲ συγκεντρωθεῖσαν ὅλην ἀρχίζει τὰς ἐκδόσεις δύο νέων τόμων, πάντοτε ἐκ 300 σελίδων, μὲ θέματα : «Ἐπίσκοποι—Λόγιοι Ἐπίσημοι καὶ Μεγάλοι ἄνδρες τῆς ἐπαρχίας Ἡρακλείας» καὶ «Ἡ Ἱστορία τῆς Παιδείας Διδυμοστείου καὶ περιχώρων ἐπὶ Τουρκοκρατίας ἀπὸ τοῦ 1778 μέχρι σήμερον». Ἐξ ἄλλου εὐρίσκειται πρὸς συμπλήρωσιν καὶ ὅλη διὰ τὸν 33ον τόμον περὶ «Αὐδημίου», «Πολιορκίας Ἀδριανουπόλεως» κλπ. κατ' αὐτὸν δὲ τὸν τρόπον, ἢ ἐντὸς τῆς τελευταίας τετραετίας κυκλοφορία 10 τόμων ἐκ τρισχιλίων σελίδων, θὰ ἀποτελέσῃ πραγματικὸν ἄθλον ἐκτυπώσεως καὶ περισώσεως τῶν πνευματικῶν θησαυρῶν τῆς ἀρχαίας καὶ νεωτέρας Θράκης».

Διὰ τὸ ἔργον τοῦ Γ. Γιαννακάκη ἐκτὸς τῶν ἄνω δημοσιευμάτων τῶν διαφόρων ἐφημεριδῶν Ἀθηνῶν καὶ Β. Ἑλλάδος, παραθέτομεν ἐν συνεχείᾳ καὶ ἐπιστολὴν τοῦ Σεβ. Μητροπολίτου Ἀλεξανδρουπόλεως κ. κ. Ἰωακείμ καὶ θὰ ἀκολουθήσῃ προσεχῶς καὶ κριτικὴ τοῦ Πρωθιερέως Ἀμερικῆς Καλλιμάχου.

«ΒΑΣΙΛΕΙΟΝ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ
ΙΕΡΑ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΣ ΑΛΕΞ/ΠΟΛΕΩΣ

Ἐν Ἀλεξ/πόλει τῇ 18ῃ Φεβρουαρίου 1959

Ἐρίτιμε καὶ ἀγαπητὴ φίλε κ. Φ. Μανουηλίδη,

Μετὰ μεγάλης χαρᾶς ἔλαβον τοὺς λίαν φιλοφρόνως καὶ τιμητικῶς ἀποσταλέντας μοι δύο τόμους τῶν «Θρακικῶν» καὶ εὐχαριστῶ θερμῶς, ὑμᾶς τε καὶ τὴν Διευθύνουσαν Ἐπιτροπὴν τοῦ Θρακικοῦ Κέντρου. Εὐχομαι ὀλοψύχως ὅπως αὕτη ἐξσκολουθῆσῃ τὸ ἀξιόλογον ἔργον τῆς καὶ τὴν ὑφ' ὑμῶν χαραχθεῖσαν εὐεργετικὴν πορείαν, συνεχίζουσα ἀπροσκόπτως τὴν ἔκδοσιν τῶν «Θρακικῶν» πρὸς διαφώτισιν τῶν ἀπανταχοῦ Ἑλλήνων, τῶν νοσταλγούντων τὴν παλινόστησίν των εἰς τὴν ἀληθομόνητον καὶ γλυκυτάτην μας πατρίδα δακρύβρεκτον Θράκην.

Μὲ ἰδιαίτεραν εὐχαρίστησιν ἀνέγνωσα τὸν ἐκλεκτὸν σκαπανέα, τὸν ἀκαταπόνητον καὶ ἀφανῆ διδασκαλον καὶ ἄριστον παιδαγωγὸν Γεώργιον Γιαννακάκη, τὸν μὲ φιλοπονίαν, οὐ τὴν τυχοῦσαν, καὶ ἐπιμονὴν ἀπάνταστον συγγράψαντα τὰς τριακοσίας σελίδας περὶ Θράκης, ἀπὸ τῆς ἡμέρας τῆς ἀλώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως 1453 μέχρι τοῦ 1922.

Συγχαίρω θερμῶς τὸν μέγαν οὐτὸν διδάσκαλον τῆς γενετέρας Σας Ραιδεστοῦ, ἀλλὰ καὶ ὑμεῖς τὸν σχόντα τὴν εὐτυχίαν νὰ εἴσθε μαθητὴς του καὶ νὰ τιμῆσητε αὐτὸν διὰ τῆς δημοσιεύσεως μιᾶς ταιαύτης ἀξιολόγου πραγματείας, ἣτις τόσῃν ἀνακούφισιν θὰ προξένησε εἰς τοὺς ἀγαπητοὺς συμπολίτας μας Θράκας ὅσον καὶ εἰς ἐμὲ κατὰ τὴν ἀνάγνωσιν αὐτῆς.

Μετ' ἀγάπης πολλῆς καὶ ἐξειδικιασμένης τιμῆς

Εὐχέτης φίλος καὶ διάπυρος πρὸς Θεόν

† Ὁ Ἀλεξανδρουπόλεως ΙΩΑΚΕΙΜ».

Κληροδότημα δι' άπόρους κορασίδας τοῦ άειμνήστου Μητροπολίτου Θυατείρων Γερμανοῦ Στρηνοπούλου.

Μεταξύ τῶν πολλαπλῶν καί ποικίλων άπασχολήσεων τοῦ Θρακικοῦ Κέντρου περιλαμβάνεται καί τό ὡς άνω κληροδότημα. Οὕτως ὁ έκ Θράκης ὑπέροχος ἱεράρχης Μητροπολίτης Θυατείρων Γερμανός Στρηνόπουλος εἰς τήν έν Λονδίῳ κατάτεθεισαν διαθήκην του, μεταξύ άλλων κληροδοτημάτων, κατέλιπεν εἰς μνήμην τῆς άδελφῆς του Κασσάνδρας Στρηνοπούλου, εἰς τό Θρακικόν Κέντρον, οὖνινος ὑπῆρξεν ένθουσιώδης θιασώτης καί μέ κολακευτικούς πάντοτε λόγους ἐγκωμιάζων τήν δρᾶσιν τοῦ Σωματείου μας, κληροδότημα έκ 1500 Ἀγγλικῶν λιρῶν, ἵνα έκ τῶν τόκων των προικοδοτοῦνται πτωχαί νεάνιδες, καταγόμεναι έκ τῆς ἰδιαιτέρας του πατρίδος Δελλιωνες (έπαρχίας Σηλυβρίας Ἀνατ. Θράκης), μετά τήν έπίσημον τέλεσιν τῶν γάμων των. Τό Θρακικόν Κέντρον, έν τῇ έπιθυμίᾳ του ὅπως έκπληρωθῆ νομίμως καί κατά γράμμα ἡ τελευταία θέλησις τοῦ διαθέτου, κατέγινεν άπό τοῦ θανάτου του, μέ συνεχῆ άλληλογραφίαν καί μέ προσωπικᾶς έν Ἀθήναις συνομιλίαις μετά τοῦ νέου Μητροπολίτου Θυατείρων κ.κ. Ἀθηναγόρα καί μετά τοῦ έκτελεστοῦ τῆς διαθήκης διακεκριμένου έν Λονδίῳ δικηγόρου κ. Κολόμβου, διά τας λεπτομερείας τοῦ κληροδοτήματος τούτου. Οὕτως εἰσέπραξε τήν πρώτην δόσιν τῶν τόκων καί ένέκρινε ὅπως διά ποσοῦ 15.000 δραχ. προικοδοτηθῶσι τρεῖς πτωχαί κορασίδες δια 5.000 δραχ. έκάστη. Πρός τόν σκοπόν τοῦτον παρέστη άνάγκη ἵνα διορίση, πρὸς τοπικήν κατάλληλον έρευναν, τριμελή έπιτροπήν, ὑπό τήν Προεδρείαν τοῦ Σεβασμιωτάτου Μητροπολίτου Φιλίππων καί Νεαπόλεως κ.κ. Χρυσοστόμου έν Καβάλα, καθώς καί δύο έγκρίτων Θρακῶν, τῶν κ. κ. Κυριάκου Βαφειδῆ καί Γεωργίου Τσιρπινάκη, ὁ τελευταῖος τῶν ὁποίων έκ Δελλιωνῶν. Ἡ έπιτροπή αὕτη δι' έπανελημμένων δημοσιευμάτων εἰς τόν τοπικόν τύπον Καβάλας καί γενικῶς Β. Ἑλλάδος, κατήρτισε, ἐπί τῇ βάσει καθορισμοῦ προσόντων, πίνακα προσώπων μετά τῶν άναγκαίων καθ' ὑπόδειξιν πιστοποιητικῶν, ἵνα έξ αὐτῶν, κατόπιν έπιμελοῦς έξακριβώσεως, γίνῃ ἡ έκλογή τῶν καταλληλοτέρων πρὸς προικοδότησιν, κατ' εἰσήγησιν τῆς ὡς άνω ὀποεπιτροπῆς Καβάλας καί τελικήν έγκρισιν τοῦ ὑπευθύνου έν Ἀθήναις Θρακικοῦ Κέντρου. Οὕτω κατόπιν κοπιώδους προπαρασκευαστικῆς εργασίας καί άλληλογραφίας μεταξύ τῶν προσφύγων Δελλιωνῶν, τῆς Μητροπόλεως Καβάλας καί τοῦ Θρακικοῦ Κέντρου, έπετεύχθη ἡ πρώτη προικοδότησις διά τό 1957 τῆς Φωτεινῆς Ζῆση τοῦ Χουρμούζη καί έχορηγήθησαν εἰς αὐτήν έναντι άποδείξεως καί τῆς νομίμου ληξιαρχικῆς πράξεως τοῦ γάμου δραχ. 5.000. Δύο φωτογραφίας τῆς πράξεως καί

επίδοσεως τής πρώτης προικοδοτήσεως παραθέτομεν κατωτέρω. Κατάλληλος προπαρασκευή πρὸς προικοδότησιν τής δευτέρας δικαιούχου διὰ τὸ 1958 εὐρίσκειται εἰς τὸ τέρμα τής καὶ θὰ ἀνακοινωθῇ προσεχῶς. Ὑπολείπεται ἡ αὐτὴ προεργασία καὶ διὰ τὴν προικοδότησιν τοῦ 1959 καὶ θὰ ἀκολουθήσουν ἀπὸ τοῦ 1960 καὶ ἕτεραι τρεῖς προικοδοτήσεις, ἐφόσον εἰσπραχθοῦν, σύμφωνα μὲ τὰς γενομένας ἐνεργείας καὶ οἱ τοῦ αὐτοῦ περίπου ποσοῦ δεδουλευμένοι τόκοι.

Ὁ Σεβ. Μητροπολίτης κ.κ. Χρυσότομος μετὰ τοῦ ἀντιπροσώπου τοῦ Θρακικοῦ Κέντρου κ Κυριάκου Βαφειδῆ κατὰ τὴν ἐν τῇ Ι. Μητροπόλει Καβάλας ἐπίδοσιν εἰς τὴν νυμφευθεῖσαν καὶ προικοδοτηθεῖσαν ἐκ Δελλιωῶν Φωτεινὴν Ζήση τοῦ Χουρμούζη μετὰ τοῦ συζύγου τής.

Ἐπιδιώξεις καὶ ἀναπτυχθεῖσα διοικητικὴ δραστηριότης τοῦ Ἑρακικοῦ Κέντρου.

Εἰς τὸν 29ον τόμον τῶν «Ἑρακικῶν» σελ. 292--293, ἀνεφέραμεν ἐν περιλήψει ὄσα μέχρι τῆς ἐποχῆς ἐκείνης συνετελέσθησαν, ἀναλυτικώτερον δὲ καὶ ἐν πάσει λεπτομερεῖα εἰς τὸν κατόπιν ἐκδοθέντα 30όν τόμον ἐδημοσιεύσαμεν τὴν Λογοδοσίαν τῆς Διοικήσεως τοῦ Ἑρακικοῦ Κέντρου ἐπὶ τῶν πεπραγμένων τῆς διαιτίας 1957—1958, ἀναγνωσθεῖσαν κατὰ τὴν Γενικὴν Συνέλευσιν τῆς 22ας Φεβρουαρίου 1959. Ἐκτοτε κατὰ τὸ διανυθὲν ἐπτάμηνον, μετὰ ἑλλειψιν ἀπαρτίας ἐπετεύχθη τὴν 31ην Ὀκτωβρίου 1959 συνεδρίασις τοῦ 24μελοῦς Διοικητικοῦ Συμβουλίου, ὅπερ ἀποτελεῖ τὴν ἀνωτάτην διοικητικὴν καὶ ἐποπτεύουσαν ἀρχὴν τοῦ Σωματείου μας. Κατὰ τὴν συνεδρίαν ταύτην, πραγματοποιηθεῖσαν κατόπιν δύο προοκλησεων, διεπιστώθη ὅτι ἡ δραστηριότης καὶ συνεχῆς ἐνασχόλησις τῆς 5μελοῦς Διευθυνούσης Ἐπιτροπῆς ὄχι μόνον δὲν ἀνεκόπη, ἀλλὰ ἐσημειώθησαν καὶ νέαι πρόοδοι εἰς τοὺς πνευματικούς καὶ λοιποὺς σκοποὺς, οὓς, ἀπὸ τῆς ἰδρύσεώς του, ἐπιδιώκει τὸ Ἑρακικὸν Κέντρον. Οὕτως ἡ Διευθύνουσα Ἐπιτροπὴ συνῆλθεν εἰς 9 συνεδριάσεις, ἀπεστάλησαν δὲ 82 ὀγδοήκοντα δύο ἐπιστολαί, δι' ὧν ἀναλύονται ἐν λεπτομερεῖα τὰ γενόμενα. Ἐξετυπώθησαν καὶ ἐκυκλοφόρησαν δύο νέοι τόμοι τῶν «Ἑρακικῶν» ἐκ 300 σελίδων ἕκαστος, ὁ 30ὸς μὲ τὴν γενικοῦ ἐνδιαφέροντος «Ἱστορίαν Ἑράκης—Ἀρχαῖοι Χρόνοι» μετὰ πρωτοτύπου χάρτου τοῦ Γ. Γιαννακάκη καὶ ὁ παρῶν 31ος μὲ τὴν «Ἱστορίαν Ἐκπαιδεύσεως Διδυμοτείχου» μὲ περιεχόμενον ἐνδιαφέροντος τοπικοῦ καὶ γενικώτερον τῆς ἱστορίας ἐκπαιδεύσεως Διδύχου καὶ περιχώρων καὶ μὲ Λαογραφικά, τοῦ συνταξιοῦχου διδασκάλου Μανάκα.

Εἶναι ἄξιον μνείας, ὅτι ἡ δαπάνη τῶν δύο τούτων τόμων ἐκαλύφθη ἀπὸ, κατόπιν πολλοῦ κόπου, συλλεγεῖσας εἰσφορὰς καὶ ἐπιδοτήσεις χωρὶς νὰ θιγοῦν τὰ ἀποθεματικά τῆς περιουσίας τοῦ Σωματείου. Πρέπει ἀκόμη νὰ τονισθῇ ἡ πρόβλεψις περὶ ἐκδόσεως, κατὰ τὴν διαδρομὴν τοῦ 1960 ἐτέρων δύο ἢ τριῶν τόμων, τῶν ὧν ἡ ὕλη ἔχει συγκεντρωθῆ καὶ ὑπολείπεται ἡ συμπλήρωσις καὶ ταξιθέτησις τῆς. Μὲ τὴν γενικὴν οἰκονομικὴν κρίσιν, ἣτις ἰδιαίτερος μαστίζει τὸν τομέα τοῦ βιβλίου, ἀξιόλογοι πωλήσεις τῶν ἐκδιδομένων τόμων δὲν πραγματοποιοῦνται καὶ ἐκτός τῆς εὐρυτάτης διανομῆς εἰς Δημοσίας Βιβλιοθήκας καὶ Σωματεῖα καὶ μεταξὺ τῶν μελῶν τῆς Διοικήσεως, τῶν δωρητῶν κλπ. συσσωρευθόντα αἱ τοιαῦται ἐκδόσεις καὶ ταξιθετοῦνται εἰς τὸ ἐπὶ τούτῳ γραφεῖον—ἀποθήκην. Ἀλλὰ διὰ τῆς σοβαρωτάτης ταύτης ἐργασίας, ἣτις κατ' ἀπόφασιν τῆς Διοικήσεως,

θά συνεχισθῆ, περισώζονται πολύτιμοι πνευματικοὶ θησαυροὶ τῆς πατρίδος μας Θράκης, οἵτινες ἀσφαλῶς, ἐάν ἀνακοπῆ τὸ ἔργον, θά ἀπολεσθοῦν, πρὸς μεγίστην ἔθνικὴν βλάβην. Ὅταν συνεχίζεται ἡ ἔκδοσις τοῦ κατὰ γενικὴν ἀναγνώρισιν περισπουδάστου Περιοδικοῦ μας, δὲν στεριεύουν καὶ αἱ ἐκ διοφόρων πηγῶν χορηγίαι καὶ ὑπάρχει πάντοτε εὐελπίς πρόβλεψις ὅτι ἡ ἐπιτυχία τῶν ἐκδόσεων, ἀπὸ πνευματικῆς καὶ οἰκονομικῆς πλευρᾶς, θά εἶναι καὶ εἰς τὸ μέλλον ἱκανοποιητικὴ. Δὲν περιωρίσθη, ἐν τούτοις, ἡ Διοίκησις τοῦ Θρακικοῦ Κέντρου, ἀλλ' ἐσυνέχισε καὶ εἰς τοὺς ἄλλους πνευματικούς τομεῖς τὸ ἔργον τῆς. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον, μὲ μακροσκελῆ ἀλληλογραφίαν Λονδίνου καὶ ὑποεπιτροπῆς Καβάλας, ἐκτὸς τῆς προικοδοτήσεως διὰ τὸ 1957 καὶ τῶν ἐπὶ θύραις τοῦ 1958 καὶ 1959, προητοιμάσθη ἡ εἰσπραξις ἐκ Λονδίνου νέων δεδουλευμένων τόκων, ἵνα δι' αὐτῶν συνεχισθῆ καὶ μετὰ τὸ 1960 ἡ ἐκπλήρωσις τῆς τελευταίας θελήσεως τοῦ ἀειμνήστου Μητροπολίτου Θυατείρων Γερμανοῦ. Περὶ τῆς τοιαύτης προικοδοτήσεως ἀναφέρομεν λεπτομερέστερον εἰς τὰς σελ. 289—290 τοῦ παρόντος τόμου μετὰ φωτογραφίων, παραπέμπομεν δὲ καὶ εἰς τὰς σχετικὰς δημοσιεύσεις τοῦ Ἀθηναϊκοῦ καὶ ἐπαρχιακοῦ τύπου, δι' ὧν καταφαίνεται ἡ δημιουργηθεῖσα εὐμενὴς ἐντύπωσις διὰ τὴν τοιαύτην, ὑπὲρ ἀπόρων ἐκ Θράκης κορασιῶν, ἀποκατάστασιν.

Διὰ τὴν διάδοσιν ἐν ταῖς ἐπαρχίαις τῶν «Θρακικῶν» καὶ διὰ τὴν συλλογὴν καταλλήλου ὕλης κλπ. ἐθεωρήθη ἐπ' ἀνάγκης ὅπως σχηματισθοῦν κατὰ τόπους ὀλιγομελεῖς ἐπιτροπαὶ ἐκ Θρακῶν ὡς μελῶν τοῦ Σωματείου, τοῦτο δὲ ἐπετεύχθη ἤδη εἰς Καβάλαν, Ἀλεξανδρούπολιν, Διδυμότειχον κλπ. πόλεις συνεχιζομένης τῆς τοιαύτης ἐργασίας, αἱ δὲ ἐπιτροπαὶ αὗται, σύμφωνα μὲ γραπτὰς ὁδηγίας ἀναλαμβάνουν ὡς καθήκοντα: 1) Αἱ ἐπιτροπαὶ θά ἀποτελοῦνται ἀπὸ Θράκας ἐπιθυμοῦντας νὰ συντελέσωσιν εἰς τὴν εὐδόωσιν τοῦ ἐπιδιωκόμενου πατριωτικοῦ σκοποῦ. 2) Ἡ συμμετοχὴ τῶν 2—3 μελῶν ἐκάστης τοπικῆς ἐπιτροπῆς θά εἶναι συμβολικὴ, διότι θά ἀποτελοῦν μέλη τοῦ Θρακικοῦ Κέντρου, καταβάλλοντα δραχ. 60 ἑτησίως ὡς συνδρομὴν. θά λαμβάνουν δὲ τὰ τεύχη τῶν ἐκάστοτε ἐκδιδομένων τόμων τῶν «Θρακικῶν», πολλαπλασίας ἀξίας, «τιμῆς ἕνεκεν» δωρεάν. 3) θά φροντίζουν διὰ τὴν δημοσίευσιν εἰς τὰς τοπικὰς τῶν ἐφημερίδας δωρεάν, τῶν ἐκάστοτε ἀνακοινώσεων τοῦ Θρακικοῦ Κέντρου περὶ τῶν Θρακικῶν θεμάτων. 4) θά καταβάλλουν προσπάθειαν διὰ τὴν διάδοσιν τοῦ Περιοδικοῦ παρ' ἰδιώταις ἢ Ὅργανοῖς τοῦ τόπου τῶν, εἰς Δῆμους Κοινότητας καὶ σειρὰς εἰς Βιβλιοθήκας. 5) θά ἔχουν ἐπαφὴν καὶ θά συνεννοοῦνται μετὰ τῶν ἐν τῇ πόλει τῶν λογίων, διδασκάλων καὶ πνευματικῶν ἀνθρώ-

πων διὰ τὴν συλλογὴν καὶ ἀποστολὴν πρὸς τὸ ἐν Ἀθήναις Θρακικὸν Κέντρον ἀνεκδότου ὕλης περὶ ἀρχαίας καὶ νεωτέρας Θράκης πρὸς δημοσεύσιν αὐτῆς εἰς τὰ «Θρακικά».

Κατὰ τὴν ἔρευναν συμπληρώσεως τῶν τοιαύτων ἐπιτροπῶν ἐδημιουργήθη καὶ ἡ ἀνάγκη διευρύνσεως τῶν ἐπιδιώξεων εἰς τομῆα ἐπίσης πνευματικῶν περὶ Θράκης διὰ τὴν περίσσειαν τῶν ἀρχαιολογικῶν κειμηλίων, ἅτινα ὑπὸ ἐπιτηδίων προσώπων ἀσκούντων τὴν ἀρχαιοκαπηλείαν καὶ ἱεροσυλείαν συντελοῦν εἰς τὸ νὰ διαφεύγουν εἰς Τουρκίαν καὶ ἀλλοδαπὰ Θρακικὰ εὐρήματα καὶ πολύτιμα κειμήλια, τὰ ὅποια πρέπει νὰ εὐρίσκωνται εἰς τὰ Ἑλληνικὰ Μουσεῖα. Χαρακτηριστικαί πρὸς τοῦτο τυγχάνουν αἱ παρεχόμεναι ὑπὸ πατριωτῶν Θρακῶν πληροφοριαὶ ἔχουσαι ἐν ἀντιγράφῳ ὡς ἑξῆς :

«Πρόκειται περὶ τῆς ἀρχαιοκαπηλείας, ἣτις εἰς μέγαν βαθμὸν συντελεῖται εἰς τὰ ἀμυθῆτου ἀξίας γλυπτὰ καὶ ἄλλα, ἴδια τῆς *Μεσημβρίας*, τὰ ὅποια εὐρίσκουν μετὰ μεγίστης ἐνόκλειας οἱ ἀρχαιοκάπηλοι καὶ τὰ διοχετεύουν εἰς Τουρκίαν καὶ ἀλλοδαπὰ ὑπὸ τὰ ὄμματα τῶν ἀρχῶν. Εἶναι αἴσχος δι' ἡμᾶς τοὺς Θρακὰς νὰ ἀφίνωμεν ἀνεκτιμήτους θησαυροὺς νὰ μᾶς χάνωνται, ποὺμποροῦν μὲ ἓνα νοικοκυρευμένον ἐνδιαφέρον πέντε-ἕξη ἀνθρώπων νὰ ἀποτελέσουν πηγὴν *συστάσεως ἐνὸς Μουσείου εἰς Θράκην*, τὸ ὁποῖον ὀργανοῦμενον καὶ διοφημιζόμενον νὰ ἀποβῆ σημαντικὸς πόρος διὰ τὸν τόπον, ὅνθα ἐξυψώσῃ κατὰ πρῶτον λόγον ἠθικῶς καὶ πνευματικῶς. Κατὰ τοὺς Γερμανοὺς ἀρχαιολόγους ἡ *Μεσημβρία* εὐρίσκεται ὀλόκληρος καὶ ἀνέπαφος θαμμένη εἰς μικρὸν βάθος ἀπὸ τῆς ἐπιφανείας τοῦ ἐδάφους. Ἡ ἐπιστολὴ ἐν κατακλείδι ἀναφέρει τὰ κάτωθι: «Εὐρέθη ὑπὸ Τούρκου ὁμοίωμα ἀρχαίου ταλάντου βόρους 7 κιλῶν ἐκ χρυσοῦ ἐπὶ τοῦ ὁποῖου ἦσαν χαραγμένοι παραστάσεις τῶν ἀρχαίων καὶ τὸ ὁποῖον ὁ ἐν λόγῳ Τούρκος ἔκοψεν εἰς λωρίδας μὲ πριόνι καὶ τὸ ἐπώλησεν εἰς τοὺς χρυσοχόους!! Πρὸ καιροῦ ἀνευρέθησαν δύο κράνη μὲ σφρηγισμένα παραστάσεις μαχῶν ἀπὸ χέρι μεγάλου καλλιτέχνου, κατὰ τὴν διάρκειαν δὲ τοῦ παζαριῦ κατὰ κάποιον μυστηριώδη τρόπον παρενέβη ὁ Τούρκος Πρόξενος Κομοτινῆς καὶ τὰ κράνη ἐξηφανίσθησαν!! Τὸ συνταρακτικώτερον ὅμως εἶναι ἡ μυστηριώδης ἐξαφάνισις ἀγάλματος ἐκ χαλκοῦ ὕψους δυόμισυ μέτρων, τὸ ὁποῖον παρὶστα γυναῖκα, ἔχουσαν εἰς τὴν ἀγκάλην τῆς στάχυα καὶ εἰς τὴν βᾶσιν ἓνα «Φ» καὶ ἄλλα ἀναποκάλυπτα γράμματα. Κατὰ τὰς φήμας πρόκειται περὶ τῆς *Δήμητρας τοῦ Φειδίου*, ἡ ὁποία, κατὰ τοὺς συγγραφεῖς, μετεφέρθη εἰς Θράκην διότι ὄσοι τὸ εἶδαν, ἐθαύμασαν τὴν παραστατικότητά του, πρὸ παντός δὲ τὰ στάχυα, τῶν ὁποίων τὰ ἄγανα ἐνόμιζες ὅτι ἦσαν ἀληθινὰ. Αὐτὰ καὶ ἄλλα ἐγκλήματα,

ποῦ ἀφίνουν ἀδιαφόρους τοὺς συμπατριώτας μας, λαμβάνουν χώραν δυστυχῶς καὶ ὑπὸ τὰ ὄμματα τῶν ἀρχῶν. Γι' αὐτὸ, ἐκτὸς τῆς περισυλλογῆς ἀνεκδότων Θρακικῶν ἱστοριῶν, ἀπεφασίσαμε νὰ προσθέσωμε καὶ τὸ ἄνω ἀντικείμενον στοὺς σκοποὺς τῆς ἐπιτροπῆς τοῦ Θρακικοῦ Κέντρου, θὰ ἐπιθυμούσαμε δὲ νὰ ἔχωμε καὶ τὰς ἰδικὰς σας ἀπόψεις στὸ ὡς ἄνω θέμα».

Δὲν παρημελήθη καὶ ὁ φιλανθρωπικὸς σκοπὸς τοῦ Σωματείου μας, ἐστάλησαν δὲ καὶ ἐφέτος, ἐπὶ τῇ προσεγγίσει τῶν ἑορτῶν, ἐπιστολαὶ με ἐρωτήματα πρὸς διάφορα Ἰδρύματα Ἀθηνῶν καὶ ἐπαρχιῶν, περὶ ἐντελῶς ἀπόρων τροφίμων αὐτῶν ἀποκλειστικῶς ἐξ Ἀν. Θράκης, ἵνα, ὡς καὶ πέρυσι, διατεθοῦν, ἐν τῷ μέτρῳ τῶν δυνάμεών μας, ποσὰ τινά. Ὡς πρὸς τὰ οἰκονομικὰ τοῦ Σωματείου, κατωρθώθη καὶ πάλιν τὸ θαῦμα νὰ διατηρηθῆται ἠθικόν τὸ παρὰ ταῖς Τραπεζαῖαις με ἐξάμηνον προθεσμιακὴν καὶ τρεχοῦμενον κατάθεσιν, κεφάλαιον, ταῦτο δὲ παρὰ τὰς δαπάνας τῶν ὡς ἄνω συντελεσθέντων ἔργων. Ἐγονίσθη ὁμως ὅτι δὲν εἶναι δυνατόν νὰ ὑπάρχη ἡ αὐτῇ αἰσιοδοξία ὡς πρὸς τὴν μέλλουσαν προοπτικὴν, διότι συνεχίζεται ἡ ἀδιαφορία τῶν Θρακῶν, χαρακτηριζομένη ὡς ἀνίατος νόσος καὶ ἡ ἔλλειψις προσπαθείας παρὰ μελῶν τοῦ Δ. Σ. αὐξήσεως τῶν τακτικῶν μελῶν, ἡ ἔτησιᾶ πενιχρὰ εἰσφορά τῶν ὁμοίων εἶναι ἀδύνατον νὰ καλύψῃ καὶ ποσοστὸν τῶν τρεχουσῶν δαπανῶν. Εὐτυχῶς ἡ ἀπὸ διετίας πρόβλεψις τῆς Διοικήσεως δημιουργίας δωρητῶν—μελῶν ἔσφοε τὴν κατὰστασιν καὶ ἡ συνέχισις τῶν τοιούτων εἰσφορῶν καλύπτει τὰς ἀνάγκας τοῦ Σωματείου, χωρὶς νὰ θιγῶνται τὰ ἀποθεματικά του, εἶναι δὲ δίκαιον νὰ ἐπαινέθῃ ἡ εὐγενὴς προθυμία, μεθ' ἧς οἱ δωρηταὶ ἀνταποκρίνονται εἰς τὰς τοιοῦτας εἰσφοράς. Παραθέτομεν ὀνομαστικὸν κατάλογον αὐτῶν καὶ ἐκφράζομεν τὰς θερμοτάτας εὐχαριστίας τοῦ Θρακικοῦ Κέντρου διὰ τὴν κατὰ τοιοῦτον ἀξιδόλογον τρόπον ἐνίσχυσιν τῆς σταδιοδρομίας αὐτοῦ.

Ἐπίσης *ολοθανόμεθα* τὴν εὐχάριστον ὀποχρέωσιν νὰ εὐχαριστήσωμεν θερμῶς διὰ τὰς μετὰ θάνατον δωρεὰς ὑπὲρ τῶν ἀειμνήστων Στεφάνου Εὐσταθ. Μανίδου, Ἰωακείμ Λάγια καὶ Χαριλάου Πάταρα. Ὡσαύτως ἀπεδέχθημεν δωρεὰν ὑπὲρ τῶν «Θρακικῶν» τοῦ παλαιοῦ φίλου τοῦ Θρακικοῦ Κέντρου καὶ ἐκλεκτοῦ Θρακὸς κ. Σθενελάου Στανίτσα, συνταξιούχου Ὑπουργ. Ἐξωτερικῶν, ἀπὸ ἐτῶν ἐγκατεστημένου εἰς Ἀμερικὴν, ὅστις μετ' ἄλλων συμπολιτῶν ἐκ Σκοποῦ (40 Ἐκκλησιῶν) τῆς Ἀνατ. Θράκης συνεισέφερε ποσόν, συλλεγὲν ἐπιμελεῖα αὐτοῦ καὶ προσωπικῶς, διὰ τὴν συνέχισιν ἐκδόσεως τῶν «Θρακικῶν» Ἡ ἀνάμνησις τῆς πατρίδος ἀπὸ τὴν ξένην μῆς συνεκίνησε καὶ ἀποτελεῖ ἀξιολμητὸν παράδειγμα διὰ τὸ πλῆθος τῶν Θρακῶν τῆς Ἀμερικῆς. Δὲν παραλείπομεν ἀκόμη νὰ εὐχαριστήσωμεν καὶ ὄλους τοὺς ἄλλους ἰδιώτας, Ἰδρύματα καὶ Κρατικὰς πηγὰς, οἵτινες, ἔστω καὶ δι' οὐχὶ σημαντικῶν ποσῶν, προσέρχονται κατὰ καιροὺς ἀρωγοὶ εἰς τὴν προσπάθειάν μας.

ΠΙΝΑΞ

Δωρητῶν—μελῶν τοῦ Θρακικοῦ Κέντρου (δι' ἑτησίαν συνδρομῶν)

1)	Ἄθαν. Ἀναστασίου	Δραχ. 3.000
2)	Φιλ. Μανουηλίδης	» 1.000
3)	Βίκτ. Μιχαηλίδης	» 2.000
4)	Πάτρ. Τσατάλας	» 500
5)	Γεώργ. Τσατάλας	» 500
6)	Χαρ. Πάταρας (Συνεχίζει ἢ Κα Τσατάλα)	» 500
7)	Κοσμ. Ἀναστασίου	» 500
8)	Δημ. Ἀθηνοδώρου	» 500
9)	Φώτ. Κοσμίδης	» 500
10)	Ἀδ/φοὶ Διαμαντόπουλοι	» 500
11)	Πασχ. Οἰκονομίδης	» 500
12)	Θωμ. Παπαδόπουλος	» 500
13)	Ἰωάνν. Δοδόπουλος	» 500
14)	Κωνστ. Ἀναγνωσταράς	» 500
15)	Μιλτ. Σαραντῆς	» 200
16)	Δημ. Παντερμαλῆς	» 1.000
17)	Σωτ. Σατηριάδης	» 1.000
18)	Ἀλέξ. Δουλάς	» 500
19)	Γεώργ. Βερβελίδης	» 500
20)	Ἀναστ. Τερζῆς	» 1.000
21)	Χριστ. Οἰκονόμου	» 500
22)	Μιλτ. Σταμούλης	» 500
23)	Ἀναστ. Γιαννακόπουλος	» 250
24)	Δημοσθ. Χατζηγιαννάκης	» 1.000
25)	Δημ. Οἰκονομίδης	» 500
26)	Πασχ. Δεσποτόπουλος	» 1.000
27)	Μιχ. Μιχαηλίδης	» 500
28)	Κωνστ. Κωνσταντινίδης	» 500

Κατὰ τὴν διαρρεῦσασαν περίοδον ἡ Διευθύνουσα Ἐπιτροπὴ τοῦ Θρακικοῦ Κέντρου ἀπετελεῖτο, ὡς καὶ νῦν, ἀπὸ τὰ κάτωθι μέλη :

1)	Φίλιππος Μανουηλίδης	Πρόεδρος
2)	Βίκτωρ Μιχαηλίδης	Ἀναπλ. Πρόεδρος
3)	Πάτροκλος Τσατάλας	Γενικός Γραμματεὺς
4)	Δημήτριος Οἰκονομίδης	Ἀναπλ. Γεν. Γραμματεὺς
5)	Κώστας Ἀναγνωσταράς	Ταμίας

ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ ΚΑΛΛΙΜΑΧΟΣ

Μ. Διδάσκαλος τοῦ Οἰκουμενικοῦ Θρόνου

Ἐπίτιμος Ἀρχισυντάκτης τοῦ «Ἐθνικοῦ Κήρυκα».

Ἐχω ὑπ' ὄψιν μου δύο ὀλιγοσέλιδα τεύχη τοῦ διακεκριμένου Ἑρακῶς συμπολίτου καὶ συνεργάτου μας Δόκτορος Καλλιμάχου, ἀκαταπονήτου πατριώτου καὶ μαχητοῦ τῶν ἐθνικῶν μας ζητημάτων, ἅτινα μοῦ ἔκαμε τὴν τιμὴν, μὲ εὐγενεῖς ἀφιερώσεις, νὰ μοῦ ἀποστείλῃ. Τὰ τεύχη ταῦτα, καίτοι ὀλιγοσέλιδα, περιέχουν δύο θέματα, τὰ ὁποῖα προστίθενται εἰς ὅσα κατὰ καιροὺς διδάσκει, κηρύττει καὶ γράφει ὁ χαλκέντερος οὗτος τῆς Ἑλληνικῆς Ἰδέας σκαπανεὺς. Δὲν τὸν ἀποθαρρύνει οὔτε τὸν πτοεῖ τὸ βάρος τῶν ἐτῶν καὶ εἰς ἡλικίαν ὅπου ἄλλοι ὀλιγόψυχοι θὰ ἐπεζήτουν τὴν γαλήνην καὶ τὴν ἡρεμον διαβίωσιν, αὐτός, διὰ νὰ μὴ προδώσῃ τὸ ἐπώνυμόν του, τοῦ καλοῦ καὶ γενναίου μαχητοῦ, συνεχίζει μὲ φανατισμὸν τοὺς ἀγῶνας του, μὲ τὸ παράπονον ὅτι δὲν εὐρίσκουν οὗτοι τὴν δέουσαν ἡχώ καὶ ἀνταπόκρισιν ἀπὸ τὸ πλῆθος τοῦ ἐνὸς ἑκατομμυρίου ὁμογενῶν τῆς Ἀμερικής καὶ ἀπὸ τὸ μεταξὺ αὐτοῦ σημαντικώτατον ποσοστὸν τῶν ὑπερτριᾶκοντα χιλιάδων Ἑρακῶν. Τὸ ἓνα βιβλίάριον, ἐκτυπωθὲν εἰς Ἰωάννινα ἀπὸ τὸ περιοδικὸν «Ἡπειρωτικὴ Ἔστια» ἐπιγράφεται «Ὁ Πολιτισμὸς τῆς Βορείου Ἡπείρου—Ἡ Ἑλληνικότης τῆς Κορυτοῦδος—Ὁ Πολιτισμὸς τῆς Μοσχοπόλεως» καὶ οἱ τίτλοι αὗτοι, μὲ συγγραφέα τὸν Δημ. Καλλιμάχον, ἐθελοντὴν Ἱεροκήρυκα τῆς Ἐ' Μεραρχίας τῶν ἀπελευθερωτικῶν πολέμων 1912—1913, εἶναι τόσο ἐυγλωττοὶ καὶ οὐσιαστικοί, ὥστε νὰ παρέλκῃ οἰαδήποτε κριτικὴ καὶ ἀναλυτικὴ ἀνάπτυξις. Ὅτι καὶ ἂν γραφῇ διὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς Ἑλληνικωτάτης Βορείου Ἡπείρου, δὲν ἡμπορεῖ καταλλήλως νὰ διαζωγραφίσῃ τοὺς ἡρωϊκοὺς ἀγῶνας τῆς τόσα ὑποστάσης ὑποδοῦλου ταύτης Ἑλληνικῆς περιοχῆς καὶ προσθέτῃ μόνον νέος περγαμνὰς εἰς τὸ δίκαιον τῆς ἀπελευθέρωσεως, ἥτις ἔστω καὶ καθυστερημένα, πρέπει νὰ ἀποδοθῇ εἰς τὴν Ἑλληνικὴν πατρίδα, διὰ νὰ προσ-

θέση ένα ακόμη αδάμαντα εις τὸ στέμμα τοῦ Ἑλληνικοῦ μεγαλείου.

Τὸ δεύτερον πόνημα, ἀνστυπωθὲν ἀπὸ τὸν «Ἀργοναύτην», ὁμιλεῖ εἰς ἀδράς καὶ σοφὰς γραμμὰς διὰ τὸ «Ἑλληνικὸ Πανεπιστήμιο στὴν Ἀμερική». Διεκτραγωδοῦνται, μὲ ἀδιάσειστα ἐπιχειρήματα, αἱ καθυστερημέναι ἀνάγκαι τῆς ἐκπαιδεύσεως τῶν Ἑλλήνων τῶν Ἠνωμένων Πολιτειῶν καὶ ὁ διανύσας ὀλόκληρον περίπου ἑκατονταετηρίδα μεταξὺ τῶν ἐκεῖ ὁμογενῶν, εὐρισκόμενος δὲ πάντοτε εἰς τὴν πρώτην γραμμὴν, ὄλων τῶν ἐπιτευχθέντων καὶ τῶν ὄσων πρέπει νὰ συντελεσθοῦν, ἐθνικοπατριωτικῶν ἔργων, ἐκφράζει τὴν πικρίαν τοῦ συγγραφέως, διότι ἡ ὠραία ἰδέα τῆς ἰδρύσεως καὶ συντηρήσεως Ἑλληνικοῦ Πανεπιστημίου ἐν Η.Π.Α. δὲν ἔλαβεν εἰσέτι, διὰ διαφόρους λόγους, σάρκα καὶ ὄστα. "Ἐνα ἑκατομμύριον Ἑλλήνων, οἵτινες ζοῦν καὶ προοδεύουν, ὑπὸ τὴν φιλελευθέραν σκέπην καὶ προστασίαν τῆς μεγάλης ὑπερατλαντικῆς Δημοκρατίας, ἤμποροῦν ἠνωμένοι καὶ μὲ κατάλληλον ὄργάνωσιν, νὰ ἐπιτελέσουν θαύματα εἰς τὸν τομέα τῆς ἐκπαιδεύσεως, διότι μόνον οὕτω, διὰ τῆς παιδείας δηλαδὴ τῶν τέκνων των, δὲν θὰ λησμονήσουν τὴν καταγωγὴν των καὶ θὰ περισωθῇ ὁ Ἑλληνισμὸς οὗτος. Συγχαίρομεν τὸν σεβαστὸν καὶ τετιμημένον φίλον μας, δι' ὅσα μὲ ἀκατάβλητον νεανικὸν σθένος, δημοσιεύει καὶ προπαγανδίζει. Καὶ τοῦ εὐχόμεθα νὰ τοῦ χαρίζῃ ὁ Ὑψιστος σιδηρᾶν ὑγείαν, διὰ νὰ συνεχίῃ τὰς τόσον πολυτίμους προσπάθειάς του. Τί κρίμα νὰ μὴν ὑπάρχουν πολλοὶ Καλλιμαχοὶ καὶ μεγάλη ἡ ζημία διὰ τὸν ἐν τῇ ξένῃ Ἑλληνισμόν, ἀπὸ τὴν ἔλλειψιν πολλῶν μὲ τὸν αὐτὸν πατριωτικὸν καὶ καρποφόρον ἐνθουσιασμόν.

Φ. Μ.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

«ΘΡΑΚΙΚΑ» ΤΟΜΟΣ ΤΡΙΑΚΟΣΤΟΣ ΠΡΩΤΟΣ

Τινά περί τῆς Μελέτης τοῦ κ. Δ. Μανάκα	Σελίς	3
Πρόλογος	»	5

Μέρος Πρῶτον

Ἐκπαιδευτικὴ κατάστασις Διδυμοτείχου καὶ περιχώρων ἐπὶ Τουρκοκρατίας	»	7
Περίοδος πρώτη 1778—1821	»	9
Περίοδος δευτέρα 1821—1878	»	12
Ἑορταστικὴ Ἐπιτομή Μελετιοῦ τὸ ἔτος 1864	»	25
Περίοδος τρίτη 1878—1897	»	38

Μέρος Δεύτερον

Περίοδος τετάρτη 1897—1908	»	154
Ὄνόματα καὶ βιογραφίαι διδασκάλων	»	169
Ὄνόματα ἐφοροδημογερόντων	»	176
Περίοδος πέμπτη 1908—1912	»	176
Ὄνομαστικὸς κατάλογος δωρητῶν καὶ προσφερθέντα ποσά	»	184
Περίοδος ἕκτη 1912—1919	»	192
Κατάλογος διδασκάλων καὶ ἐφοροδημογερόντων	»	213
Περίοδος ἑβδόμη 1919—1923	»	214
Περίοδος ὄγδῃ 1923—1940	»	230
Περίοδος ἑνάτῃ 1940—1945	»	232
Περίοδος δεκάτῃ 1945—1946	»	247
Φωτογραφίαι διδασκάλων καὶ ἐθνικῶς δρασαντῶν προ- σώπων	»	251

Λαογραφικά

Τὰ δωδεκάημερα τῶν Χριστουγέννων	»	255
Πρωτοχρονιά—Ἅγιος Βασίλειος	»	266

Τὰ Φῶτα	Σελίς 267
Ἡθῆ, ἔθιμα καὶ δοξασίαι	» 268
Γεώργιος Ι. Γιαννακάκης (βιογραφία μετὰ φωτογραφίας)	» 283
Κριτικά καὶ σχόλια τῶν Ἀθηναϊκῶν καὶ ἐπαρχιακῶν ἐφημερίδων διὰ τὰς ἐκδόσεις τῶν «Θρακικῶν»	» 287
Κληροδότημα δι' ἀπόρους κορασίδας τοῦ ἀειμνήστου Μητροπολίτου Θυατείρων Γερμανοῦ Στρηναπούλου	» 287
Ἐπιδιώξεις καὶ ἀναπιυχθεῖσα διοικητικὴ δραστηριότης τοῦ Θρακικοῦ Κέντρου	» 291
Πίναξ δωρητῶν—μελῶν τοῦ Θρακικοῦ Κέντρου	» 295
Δημήτριος Καλλιμάχος, Μ. Διδάσκαλος τοῦ Οἰκουμενικοῦ Θρόνου—Ἐπίτιμος Ἀρχιουπάτης τοῦ «Ἐθνικοῦ Κήρυκος»	» 296